SV. PROKOP,

JEHO KLÁŠTER A PAMÁTKA U LIDU.

NAPSAL

Dr. FRANT. KRÁSL,

KANOVNÍK U SV. VÍTA NA HRADĚ PRAŽSKÉM A JEDNATEL DĚDICTVÍ SV. PROKOPA.

ČÍSLO XXXVI. — ZA ROK 1895.

V PRAZE.

TISKEM KNÍŽ. ARCIB. KNIHTISKÁRNY V PRAZE.

1895.

The
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

Předmluva.

Dědictví sv. Prokopa, postavivši se pod mocnou ochranu tohoto světce a patrona českého, bylo jaksi zavázáno pečovati o to, by zevrubný a kritický jeho životopis byl vydán Dosti nesnadné práce té podjal se nížepsaný dlouholetý jednatel Dědictví sv. Prokopa, jehož vroucím přáním jest, aby úcta k sv. patronům českým den ode dne u našeho zbožného lidu se vzmáhala a šířila. S životopisem sv. Prokopa bylo nutno spojiti dějiny památného kláštera jeho nad Sázavou, který bohužel, ačkoli nikomu nepřekážel, ku konci předešlého století byl zrušen. Více než sto let uplynulo od té doby a dosud nepoštěstilo se, by tento drahocenný pomník víry křesťanské v Čechách opět byl vzkříšen.

Při životopisu našeho světce v dějinách kláštera sázavského věnována byla větší pozornost slovanské liturgii, jež byla od sv. zakladatele v tomto klášteře zavedena a nějaký čas tam se udržela. Karel IV. seznav důležitost její zasadil se o obnovení její ve svém klášteře emauzském za tím účelem, aby byla mocným prostředkem k sjednocení západní a východní církve. Nepokojné doby po jeho smrti v Čechách zavládnuvší byly příčinou, že veliká a vznešená myšlénka ta se neuskutečnila. Věhlasný sv. Otec náš Lev XIII. opětovně svou něžnou lásku k slovanským národům ukázav, pracuje úsilovně o to, by z neblahého rozkolu vrátili se do lůna pravé církve. Mocnou podporou k sjednocení bude trvámе slovanská liturgie.

Při dějinách kláštera hleděno bylo nejen k náboženskému, ale také k vědeckému a kulturnímu působení benediktinů, kteří zvláště ve stavitelství a malířství vynikali. Právem tvrditi se může, že klášter sázavský byl první technickou školou

v Čechách, jejíž památky zvláště za našich dnů bližšího povšimnutí a ocenění docházejí.

Dějiny úcty sv. Prokopa dokazují, že lid ani v nejtrudnějších dobách sv. patrona a jeho mocné přímluvy u Boha nezapomínal. Úctu tu přenesli vystěhovalci do Ameriky, kde se podařilo zříditi klášter a kollej sv. Prokopa, jež zajisté u našich krajanů za Oceánem blahodárně působiti bude. Úcta k světci vyvolala dosti značnou literaturu u mužů zbožných, ku které též přihlížeti se doporučovalo.

Konečně bylo spravedlivo vylíčiti dějiny Dědictví sv. Prokopa, které pod mocnou ochranou svého svatého patrona z horčičného seménka vypučelo v mohutný strom, jenž každoročně v podílných knihách bohaté ovoce přináší. Vypěstiti českou literaturu bohovědnou, dáti bohoslovcům pomůcky k pravému vzdělání a ukazovati, že naše pilné a horlivé kněžstvo, kráčejíc v šlépějích sv. Prokopa, směle ve vědách čeliti může jiným stavům, jest Dědictví Svato-Prokopského krásným účelem.

Čerpáno bylo všude z pramenů historických, které z té příčiny v Dodatcích ke knize naší připojeny, by se každý čtenář v nich o přesné historické pravdě přesvědčiti mohl. Horliví farářové sázavští zapisovali důležitější události do pamětní knihy, jíž bylo použito. Někteří z nich, jako Alois Piskáček, nyní kanovník v St. Boleslavi, kaplan Josef Růžička, nyní farář v Hrusicích a Josef Šindelář, nyní děkan v Neveklově, vyhotovili o klášteře a faře sázavské zvláštní zápisky, ke kterým rovněž tu a tam vzat byl zřetel.

Vydatnou pomoc mi poskytl chvalně známý církevní dějepisec český c. k. gymnasijní professor František Vacek, jemuž za to veřejný dík vzdávám.

Obrázky nakreslil dovedně prof. Boh. Beneš a pro tisk je upravil umělecký závod Husníkův a Häuslerův v Praze, čímž trvám čtenářům této knihy nemálo se zavděčili.

V Praze, v den sv. patrona Prokopa 1895.

Dr. **Fr. Krásl,**
metropolitní kanovník.

Obsah.

Úvod.

Díl prvý.

Život a působení sv. Prokopa.

Díl druhý.

Dějiny kláštera sv. Prokopa.

Díl třetí.

Díl čtvrtý.

„Dědictví sv. Prokopa.“

Dodatek.

Prameny dějin a regesta kláštera sázavského.

Str.

Str.

Obrazy.

Sv. Prokop.

Úvod.

Hlava první.

Slovanští mnichové a poustevníci.

Kde křesťanství zapustilo již hlubší kořeny do srdcí lidských, ukázala se u povah zvláště vnímavých láska k samotě. Do míst vzdálených všeho společenství nevedla snad jednotlivce bázeň před bojem proti světskému poruchu ani zasmušilosť mysli, ve kterou upadají slabší duchové, pokud při horlivosti náboženské nevystihují lásky plné úmysly boží vzhledem k tvorstvu, ale vedla je tam touha po dokonalosti a úsilovná snaha zabývati se toliko duchem svým, aby vyspěl k úplné vládě nad tělem a k vznešenému povolání, jež začasté ohlašuje se v nitru velikých mužův. Jako neobsáhlý duch zakrní o samotě a stuhne, nemoha sám sobě býti vzdělavatelem, tak zase vlastní silou a kvasem milosti boží tříbí se duch vzdělaný, když odtržen jsa od světských živností, vynakládá na posvěcení své nerozdílnou péči a ostrahu.

Sv. Otec Basilius Veliký († r. 379) zkusil toho sám na sobě; i nechtěl potom dopustiti, aby na samotu poustevnickou vydával se, leč k tomu v klášteře cele osvědčený mnich. Nicméně za téže doby v zemích evropských utíkali se i mnozí laikové do pustých ústraní, ano veliké hýbání se národův a pohromy všech dosavadních řádů společenských pudily je do odlehlých lesův, skalních slují a krytých údolí, kdež duchem pokory nesouce ztrátu všeho, co druhdy milo jim bývalo, stálou upomínkou na pomíjitelnosť světa snažili se zapomenouti věcí pominulých.

Zejména připomíná se podkrají hory Athonu (Ἄθως) u Makedonie útočištěm takových poustevníkův od času císaře Konstantina Velikého až do prostřed 9. století. Na modlitbách

a pracích trvajíce, i občas druh druha příkladem zdokonalujíce, posvětili svým životem hostinnou půdu poloostrova aktejského, až z vůle císaře Basilia I. (r. 867—886) stala se výhradným majetkem jejich toho léta, kdy na moravském Velehradě dokonal běh života nesmrtelný apoštol Slovanů sv. Method (roku 885). Na svatém vrchu Athoně vzrostla potom štěpnice mnišstva vedle řehole sv. Basilia. Poustevníci poddali se pravidlům družného života, uznavše opata vzorného kláštera (*πρῶτος τῆς λαύρας*; *λαύρα* = úzká ulice skrovných příbytků) svým představeným. Ve druhé polovici 10. století bylo tam již 58 osad klášterních, a mezi mnichy připomínají se i Slované. Na řecké listině z r. 982, kterou smluvil se Jan Ivír, zakladatel kláštera Ivíronu (*τῶν Ἰβήρων*) tamže, s hradčany hierisskými o zemi klášteru náležitou, shledati lze podpis hierisského kněze Jiřího literami glagolskými. Podpis ten jest nejstarší datovanou památkou glagolské literatury. [1])

Apoštolé slovanští, sv. Konstantin a Method, byli mniši-basiliáni. K životu klášternímu odhodlal se dříve starší Method. Ustanoven byv císařským vladařem v končinách horní Makedonie, prodlel v úřadě tom několik let; načež po bouřích na veřejném trhu života, zatoužil po samotě v monastýru a na hoře Olympu k basiliánům se připojil. [2]) Mladší Konstantin, kněz světský a učitel filosofie, podnikl r. 851 učenou hádku se Saraceny kdesi v Mesopotamii a po té vyhledav zátiší kláštera olympského, stal se mnichem, aby v řádě sv. Basilia tím horlivěji Bohu mohl sloužiti. [3]) Život a působení svatých bratří poutaly k sobě pozornosť jak patriarchy sv. Ignatia (r. 846—857) tak i císaře Michala III. († r. 867), a když Method zamítl hodnosť arcibiskupskou kteréhos vzácného místa, ustanovili jej igumenem (= opatem) v klášteře, jenž slul polychronský

---

[1]) Šafařík: Pohled na prvověk glagolského písemnictví. Časopis č. musea, 1852; II. str. 85.

[2]) Staroslovanský Životopis sv. Methoda; hl. 3: „Vzdal se knížectví a šel na Olymp, kdež žijí sv. otcové a postřih se, oblekl se v černou řízu a byl poslušen v pokoře, vykonávaje všechen úplný mnišský řád a knihami se zabývaje.“ Prameny dějin českých; I. str. 43.

[3]) Staroslovanský Životopis sv. Konstantina; hl. 7: „Na Olymp odešed k Methodu, bratru svému, počal tu žíti a modlitbu konati bez přestání k Bohu, toliko knihami se zabývaje.“ Prameny d. č. I. str. 11.

(Πολυχρόνιον μοναστήριον) a stál na asijském břehu Bílého moře na hoře Sigriánu. [1])

Nebude od místa několik slov o řádě sv. Basilia vůbec, jehož ústava dobíhá k předmětu našemu. Slovutný zakladatel řádu shromáždiv asi r. 360 znamenitý počet žáků svých ke svornému, zbožnému a pracovitému životu, sepsal pravidla askétického obcování bratří pod týmž krovem. V řeholi své, jež dělí se na menší a větší pravidlo, bije především na poslušnosť jako základ a těžiště života klášterního, na úplnou chudobu, čistotu, ustranění se světu, na spokojenosť s málem, pokud se týče oděvu, pokrmu, příbytku a spánku, na modlitbu, pracovitosť a bratrskou lásku. Větší pravidlo zavírá v sobě 55 předpisův, menší 313. Chtěje tomu, aby mužové k řeholi se přidávající přísně zkoušeni byli o povolání svém, neustanovil k noviciátu určité lhůty. Teprve za doby patriarchy Fotia († r. 891) předepsán novicům (ἀρχάριοι) zkušebný čas tří let. Potom zavazovali se slibem professův (μικρόσχημοι) a přijímali řízu řeholní tak zvanou menší. Dokonalí mnichové (μεγαλόσχημοι) oděni bývali velkou řízou, jež jinak slula svatým rouchem. Tak i o sv. Methodu poznamenáno jest, že vykonával „všechen úplný řád mnišský", podobně jako bratr jeho Konstantin oblékal se „ve svatý mnišský způsob". [2]) V klášteřích přebývali vedle kněží také bratří laikové.

Ačkoli sv. Otec Basilius nastupoval nejvíce o společný život mnichův (κοινοβῖται; κοινόβιον = společný příbytek) a osaměle žíti (ἀναχωρεῖν) dovoliti chtěl toliko mužům v klášteře osvědčeným, zmohutněl přec při řádě jeho ústav poustevníkův, kteří zachovávajíce jakýsi svazek s klášterу, přebývali na blízku nich o samotě. Odloučené kobky jejich sluly celly, oni sami zváni jsou celliotė (rinchiusi, anachoretae, eremitae). Docházeli pak občas do kláštera pro svátostnou útěchu a poddávali se dozoru opatově.

Řád sv. Basilia rozšířil se záhy po východní říši a dospěl také řeckých krajin v jižní Italii. Církevní spisovatel Rufinus († r. 410) přeložil řeholi sv. Basilia na jazyk latinský: „Sta-

[1]) Staroslovanský Životopis sv. Methoda; hl. 4: „Císař i patriarcha . . . ustanovili jej za opata v klášteře, jenž nazývá se Polychron." Prameny d. č. I. str. 43.

[2]) Staroslovanské Životopisy svatých bratří; v Pramenech d. č. I. str. 36, 43.

tuta monachorum sancti Basilii caesariensis", aby i v zemích mimořeckých, ne-li přijetí, aspoň poznání došla. Basiliáni v jižní Italii konali služby boží ritem východním a jazykem řeckým, až papež Alexander VI. (r. 1492—1503) dovolil jim užívati římského breviáře. Pěknou zprávu podávají dějiny české o basiliánském klášteře sv. Michala ve Valliluce, vystaveném na pozemcích archisteria montekassinského. Sv. Vojtěch utíkaje svého biskupství a chtěje plaviti se do Svaté země, stanul r. 990 v řečeném klášteře, jenž řízen byl tenkráte slovutným igumenem sv. Nilem (r. 978—994). Posvátné zátiší klášterní, rozmluva s věhlasným představeným a upomínka na slova opata montekassinského, že lépe přebývati na jednom místě nežli plahočiti se světem, tak mocně připadly na mysl Vojtěchovu, že jal se prositi za přístřeší u sv. Michala a žádal připočten býti k synům sv. Otce Basilia. I vrhnuv se na kolena před důstojným kmetem Nilem, dlouho slzy proléval, čekaje odpovědi. Se zalíbením pohlížel igumen na horlivého prosebníka a jakož po krátké rozmluvě byl poznal světce, pronesl se potom častěji, že neviděl jinocha, který by tak hořel láskou k Bohu jako Vojtěch. I přijal bych tě, ctihodný biskupe, pravil konečně, ale přijetí to i mně i synům mým by uškodilo, tobě pak nikterak neprospělo. Neboť jak tento šat a vous značí, nejsem tuzemec nýbrž Řek; půda pak, kterou já a lidé moji se mnou vzdělávají, jakkoli malá jest, náleží těm, od nichž ty jda, sem se utíkáš. Kdybys tedy, jak s vůlí boží velice bych si přál, s námi společně bydlil, vezmou onino, což jejich jest, a já s drahými syny vyhnán budu, ty pak ocitneš se v nejistotě ještě větší. Protož přijmi radu otcovskou a odkud jsi odešel, navrať se do Říma. [1])

Nemáme o tom přímých zpráv, že svatí bratři solunští zakládali na Moravě ústavy řeholní, ale kdo uváží, jakého stavu byli sami onino věrověstové a jak dobře vědomi významu mnišstva při šíření křesťanství, přijme za jisté, že nescházelo v církevním údělu Methodově řeholního duchovenstva. Staré, nepřímé zprávy to potvrzují. Pomocí knížete Svatopluka vystavěli tři poustevníci na patě hory Soboru

---

[1]) Kanapariův Životopis sv. Vojtěcha; hl. 15. Prameny d. č. I. str. 247 n.

u Nitry chrám, u něhož zarazili sobě příbytek klášterní. [1]) Z toho, že jmenováni jsou hned poustevníci hned mnichové, patrna jest řehole jejich basiliánská. Jak starobylá pověsť tomu chce, kníže Svatopluk hnut jsa na sklonku života lítostí, že dobrodincům svým nevděkem splácel, v temnostech půlnočních, aniž ho kdo pozoroval, vsedl na kůň a prošed vojanským ležením svým, odejel na horu Sobor. Tam když přišel, na skrytém místě v lese zabil koně svého a meč v zemi zahrabal; načež za svítání ranního v samostaně řeholním přijat býti žádal. I jest postřižen a oblečen v roucho poustevničí a pokud živ byl, zůstal nepoznán ode všech. Teprve když znamenal konec života, oznámil mnichům, kdo by byl a hned umřel [2]).

Vedle pověsti na Moravě někdy běžné a nyní zase obnovené [3]) vzdělali sv. apoštolé slovanští klášter u Osvětiman v kraji hradištském a uvedli do něho mnichy basiliány. Chrám tamější zasvěcen byl sv. Klementu. Markrabí moravský Jan (r. 1349—1375) daroval kostelík již opuštěný augustiniánům v Brně, aby zřídili při něm proboštství a na prospěch kláštera svého užívali domu a polností zádušních. Biskup olomoucký Jan Očko z Vlašimi potvrdil r. 1358 řečené darování a v listě k tomu konci vydaném osvědčil, že chrám sv. Klementa pokládati jest za svatyni velmi starožitnou. [4]) Pro mnichy nebo poustevníky bylo lesní ústraní u Osvětiman ovšem

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 894: „Locum in latere montis Zober situm, ubi olim tres heremitae inter magnam et inaccessibilem hominibus silvam eius (Zuatopulchi) ope et auxilio aedificaverant ecclesiam.“ Prameny d. č. II. str. 27.

[2]) Tamže: „Cum iam se mori cognovisset, monachis semetipsum, quis sit, innotuit et statim obiit.“

[3]) Frant. Přikryl ve spisku „Sv. Kliment u Osvětiman“ (v Brně r. 1890 vyd.) tvrdí, že někdy po r. 1830 objevena jest na hradě Buchlově rukopisná kronika, zavírající v sobě dějiny augustiniánského proboštství u sv. Klementa blíž Osvětiman z let 1358—1421, kdež hned v čele poznamenáno: „Svatí Kyrill a Method založili klášter svatoklementský. Mniši byli basiliáni.“ L. c. str. 23.

[4]) Potvrzovací list biskupa Jana ze dne 18. dubna r. 1358: „Capellam s. Clementis papae in silvestri solitudine prope castrum novum Zimburg sitam, antiquis quidem temporibus pro eiusdem sancti reverentia fabricatam.“ Codex dipl. Moraviae; IX. str. 73.

nemálo příhodné. V husitských válkách zašlo proboštství i chrám; nicméně lne posud věřící lid k památnému místu, zakládaje se podáním, že na vršku u Osvětiman odpočinul sv. Konstantin s tělem mučenníka sv. Klementa.

Také v Čechách k době prvního křesťanství váže se zbožné podání o poustevníku příjmím Ivanovi. Pocházeje prý z Chrvat, kdež otec jeho byl panujícím knížetem, povrhl leskem trůnu a vyhledal sobě skryté útočiště v zemi české. Drahně let užíval tuhé samoty ve skalních roklích potoka lodenického, maje ke službě toliko laň, jejíž mlékem se živil. Když pak jednoho času hlučný lov byl konán v okolí hradu Tetína, vyslídili chrtové laň, a kníže Bořivoj postřeliv ji, pronásledoval až na břeh potoka. Z hor místa toho vyšel muž hrozný, kosmatý, i jal se mluviti k Bořivoji, nazývaje jej jménem: Proč jsi zabil laň moji? Kníže pak a všichni z družiny jeho velice se polekali. I tázal se ho Bořivoj: Kdo jsi ty a co zde děláš? On pak řekl: Já jsem Ivan; žiji na poušti této 43 léta, slouže Bohu. Nikdo mne nespatřil podnes kromě tebe. A toto zvíře dáno mi od Boha k výživě. Bořivoj zval jej se sebou, aby okusil pokrmu. On pak odvětil: Pošli mi kněze! Bořivoj tedy poslal k němu kněze i koně. Ivan nevsedl na kůň, nýbrž pěšky šel do chrámu a přijav svátosti, jiného ani nejedl ani nepil. Potom vrátil se na poušť, kdež byl živ. I vzav blánu a černidlo, psal jim, nazývaje sebe synem krále chrvatského. Umřel pak v krátce a pochován čestně Bořivojem. Tak vypravuje staroslovanská legenda. [1])

Jméno nejstaršího poustevníka našeho ukazuje na dobu slovanské církve v Čechách. Vypravování o životě jeho na poušti a nahodilém styku s knížetem zemským není však původní. Kdo nahlédne do staršího životopisu sv. opata Jiljí, připadne tam na líčení, jež nemnoho liší se od příběhu Ivanova. „Pocházeje ze vznešeného rodu athénského (Atheniensis, e regia Graecorum stirpe), zhrozil se Jiljí úcty, kterou prokazovali mu vrstevníci, znamenajíce při něm neobyčejnou učenosť a zbožnosť; i zašel do Gallie, kdež ve hlubokém lese vyhledal sobě poustevnu. Laň poskytovala mu tam částečnou výživu (secessit in eremum, ubi diutius herbarum radicibus et cervae lacte, quae statis ad eum horis veniebat, admirabili sanctitate vixit). Ale

[1]) Prameny d. č. I. str. 111.

král gotský Flavius žena se lovecky za laní, dostihl nenadále samoty světcovy a poznav ducha jeho, marně pokoušel se odvésti Jiljího z ústraní lesního.“ Než přes všechnu nenahodilou shodu životopisů zůstává bez úhony jádro legendy o sv. Ivanu, to jest, že za doby prvního křesťanství žili v Čechách poustevníci východního rázu.

Pronásledováním slovanských kněží a žáků po smrti sv. Methoda (r. 885) přeneseno bylo rozkvětlé křesťanství z říše velkomoravské do Bulharska. Druhové bratří solunských vyšli na mnoze z národa bulharského a proto, když neváženo si služeb jejich na Moravě, po Bulharech toužili, na Bulhary jen myslili a nadáli se, že země bulharská odpočinku jim poskytne. [1]) Z počtu jich připomíná se Klement kněz, muž velemoudrý, Vavřinec, Naum, Angelar a jiní. Ačkoli pochopové biskupa Wichinga odvedli je, každého jinam, do krajin podle Dunaje ležících, dospěli všichni říše Borisovy, kdež dostalo se jim velmi přátelského přijetí. Apoštolskou činnosť svou zahájili hlavně v Makedonii. Kníže Boris (asi r. 852—907) jsa již za dvacet let křesťanem, vážil si idejí kyrillo-methodských a podle nich pracoval o to, aby stalo se křesťanství lidu milým na základě jazyka a dobrých způsobů národních. Příkladem církve moravské a podporou knížete Borisa ujímala se v Bulhařích slovanská liturgie, i přes to, že řecká hierarchie nebyla jí přízniva. Učenníci Methodovi z Moravy vyvržení posilnili tam stranu slovanského duchovenstva. Brzy potom shledáváme Klementa († r. 916) na stolici velického biskupství v horní Makedonii a v klášteřích bulharských slovanské mnichy. V basiliánech poznal kníže Boris pronikavý živel kulturní, i nemeškal opatřovati je časnými věcmi, aby tím snažněji konali úkol svůj, jako jest pěstování věd, vedení rozličných umění a ručních prací. V podvečer života kníže sám vstoupil do kláštera a dokonal tam běh pozemské pouti. Za syna jeho cara Simeona (asi r. 890—927) spisoval mnich Chrabr pojednání o písmu slovanském.

Již ve druhé polovici 10. století osazovali se četní mnichové slovanského rodu na hoře Athoně. V klášteřích tamějších řádu sv. Basilia získávali známosť literatury byzantské, i pracovali o překlad zvláště liturgických spisů na

[1]) Životopis Klementa Velického; v Pramenech d. č. I. str. 62.

jazyk slovanský. Od té doby počínajíc zaraženo bylo na hoře athonské středisko náboženské učenosti jižních a východních Slovanů.

Na svatou horu Athos putoval z počátku 11. století Antonij, jinoch malorusky, aby naučil se tam pravidlům řeholního života. Po letech vrátiv se na Rus, obral si k pobytu jeskyni u hradu Kijeva. Tam přidružilo se k němu několik poustevníků; i vykopali pod zemí celý klášter s malou církví (pečerská Lavra). Veliký kníže Jaroslav (r. 1017—1054) byl příznivcem Antonijovým a užívaje rady metropolity svého pravověrného Hilariona (r. 1051—1068), podporoval zvláště mnichy domácí, aby zdárnou činností jejich tenčil se vliv řeckého duchovenstva v říši ruské. „Za něho", vece letopisec Nestor, „počala se víra křesťanská rozplozovati v Rusích a rozšiřovati, i mniši počali se množiti, a klášterové počali býti. I miloval Jaroslav ústavy církevní a kněží a zvláště mnichy; i knih sobě hleděl, čítaje v nich často v noci i ve dne. I sebral písaře mnohé a překládal z řeckého na jazyk slovanský a sepsal knihy mnohé i sebral". [1]) Antonij Pečerskij († r. 1073) stal se otcem domorodého mnišstva na Rusi.

Již svrchu přivedli jsme historické svědectví, že v oblasti nynějších zemí uherských, to jest na Slovensku, hostili se na sklonku 9. století mniši basiliáni. Však i v ostatních končinách říše Arpadovy ohlašují se záhy kláštery východního rázu jakožto pozůstatek bývalé církevní organisace bulharské. Roku 1025 jmenován jest listinně řecký panenský klášter ve Vesprimě; [2]) o něco pak později připomenuty jsou řecké kláštery na Vyšehradě (nad Dunajem), v Csanádě (nad Marošem), ve Starém Aradě (tamže) a j. Hojný počet jich patrný jest z výroku papeže Innocentia III. Týž svatý Otec učiniv r. 1204 připsání ke králi Emerichovi ve příčině svobodné volby jakéhosi opata, ukázal při tom na rozličná práva klášterů uherských, z nichž, jak dokládá, [3]) jeden neb druhý náleží

---

[1]) Nestorův Letopis; hl. 55. Nestor sám byl po r. 1084 mnichem pečerského kláštera v Kijevě a psal, jak známo, kroniku svou jazykem slovantkým až do r. 1113.

[2]) Fejér: Codex diplomaticus Hung. I. str. 312.

[3]) List papeže Innocentia III. z r. 1204: „Quia vero nec novum est nec absurdum, ut in regno tuo *diversarum nationum* conventus uni Domino

latinníkům, mnohé pak Řekům (= basiliánům). Z dějin kláštera sázavského na den vyjde, že tak zvané řecké monastýry v Uhrách osazeny byly za 11. století mnichy slovanskými.

Hlava druhá.

První benediktini v Čechách.

Život klášterní podle pravidla sv. Benedikta († r. 543) příbuzen jest jak původem tak i způsobem svým mniššství východnímu. Až do prostřed 8. století veden byl toliko porůznu, v některých domech řeholních, v Italii, Španělsku, Německu. Od 9. století počínaje ukládáno bylo pravidlo sv. Benedikta téměř všem latinským mnichům. Obyvatelům země české sousedil ze všech nejdříve benediktinský klášter sv. Mořice v Dolním Altaichu nad Pasovem, založený r. 740. O styku řeholníků tamějších s Čechy nedošly nás zprávy; jen to podotýká se k r. 975, že Čechové za války císaře Oty II. proti knížeti Boleslavovi II. pobili čeleď kláštera altaišského. [1]) Také v Řezně, kam předky naše vedla cesta obchodní i nezřídka také zájem politický, stával klášter sv. Jimrama, jenž řídil se pravidlem patriarchy západního mniššství. Do kláštera toho vypravil kníže Boleslav I. někdy r. 950 mladšího syna svého Strachkvasa, aby ve škole učených mnichů uveden byl ve známosť bohumilých věd. Jinoch maje duchovním vůdcem biskupa řezenského Michala (r. 942—972), přijal potom řeholi sv. Benedikta a s ní jméno klášterní bratra Křišťana. Byltě tudíž Strachkvas — pokud dějepisná paměť svědčí — prvním benediktinem z národa českého.

---

sub regulari habitu famulentur, licet unum sit ibi Latinorum coenobium, cum tamen ibi multa sunt Graecorum: serenitatem regiam rogamus . . . non impedias nec impediri facias, quominus praefati monachi . . . assumant sibi personam idoneam per electionem canonicam in abbatem.“ Sborník velehradský; IV. str. 65.

[1]) Letopisy altaišské k r. 975; „Boemanni familiam s. Mauricii occidunt.“ Pertzova Monum. XX. str. 774.

Také sestra Strachkvasova příjmím Mlada zalibovala sobě ve způsobech života klášterního. Znamenav to otec její, kníže Boleslav I., vypravil Mladu do Říma, aby naučila se tam dokonale pravidlům mnišským. Pobyt její ve věčném městě prodloužil se pak do let. Když zemřel kníže Boleslav I. a nástupce jeho Boleslav II. jal se úsilovně jednati o zřízení biskupství pražského, přednášela Mlada prosby knížete a celého národa českého papeži JanuXIII. (r. 964—972). Mimo jiné zvěstováno bylo sv. Otci, že kníže Boleslav II. založil při chrámě sv. Jiří na hradě pražském panenský klášter, aby v něm sestra jeho, panna řeholní, mohla příště přebývati. Papež Jan XIII. potvrdil nové štípení řehole sv. Benedikta v Čechách, povýšil klášter svatojirský na opatství a Mladu, přijavši zatím klášterní jméno Marie, ustanovil při něm první abatyší.

Zároveň s potvrzením panenského kláštera došlo schválení biskupství pražského. Prvním arcipastýřem v Čechách stal se učený benediktin z kláštera sv. Jana Křtitele v Magdeburce, příjmím Dětmar, kněz původu saského. Čekali bychom ovšem, že biskup-řeholník uvede do diecése své mnichy a ne-li více, aspoň jeden příbytek jim založí, avšak nedošlo k tomu pro překážky jistě závažné. Teprve nástupci jeho sv. Vojtěchovi se povedlo osaditi v Čechách benediktiny. Přemítaje na mysli nedostatky svého údělu, připadl na to, kterak se škodou jest lidu českého, že nemá tak výborných rádců a pěstounů, jako byli na onen čas mnichové řádu sv. Benedikta. Úmysl Vojtěchův uvésti řeholníky do země a učiniti je pomocníky těžkého úřadu pastýřského, uzrál trvám za pobytu světcova v Římě, kdež jako novic a mnich meškal v klášteře sv. Bonifatia a Alexia na vrchu aventinském. Vedle starobylého podání, [1]) jež o své váze zůstavujeme, Vojtěch vraceje se z Říma r. 992, přivedl do Čech několik bratří benediktinů, kteří hotovi byli osaditi se v zemi pod záštitou biskupovou. I zůstaveni jsou nejprve v Kostelci nade Mží v kraji plzenském, kdež vystavěl jim svatý Vojtěch velmi úhledný chrám Panny Marie. Hned potom za pomocí knížete Boleslava II. budován byl klášter v Břevnově. Sotva stavba jeho maličko pokročila, světil biskup dne 14. ledna roku 993 chrám břevnovský, poroučeje jej do ochrany svatých

---

[1]) Kronika Pulkavova; v Pramenech d. č. V. str. 27.

Benedikta, Bonifatia a Alexia. Dvanácti mnichům z Kostelce do Břevnova převedeným dán jest za prvního opata Anastasius.

Ústav synů sv. Benedikta v Čechách prokazoval hned z počátku dobré služby těm, kdož do země jej uvedli a velikomyslnou štědrostí zahrnuli. Biskupovi pražskému vzrostli zkušení druhové práce, horliví hlasatelé víry a příkladný vzor kněžstva. Kníže Boleslav získal nejlepší učitele zemědělství, kteří vedouce lid ke vzdělávání lad a pustin, vlastníma rukama ukazovali mu způsob mýtění, stavbu hospodářských budov, zřizování cest a mostů. Stavby kláštera a kostela břevnovského ujali se ovšem mnichové sami, [1]) a nedlouho potom i okolní kopce, jež v zakládací listině jmenují se půdou nevzdělanou, zorány jsou od klášterníků. Sv. Vojtěch pracoval pilně s bratřími, účastně se modliteb, rozjímání i hmotného díla jejich. Řehole přikazovala dále zabývati se čtením nábožných knih, které na větším díle mnichové sami opisem rozmnožovali. Hotovení knih liturgických, přepisy písem svatých a děl učených naváděly řeholníky k vědám. Při klášteřích zřizovány byly také školy na způsob ústavů biskupských, ve kterých nejen budoucí bratří, nýbrž i jinochové panští dospívali všeho svobodného učení. Také umění církevní kvetlo v rukou mnichů jakožto dovedných malířů, řezbářů, sochařů a stavitelů. Příbytky jejich byly nad to útočištěm osob chudých, opuštěných a nemocných. I není prázdným slovem výrok dějepisce témuž řádu náležitého, [2]) že uvedením benediktinů do Čech dán jest křesťanství tudíž nejpevnější podklad, a klášter břevnovský v dějinách vlasti naší valně proslavený že stal se kolébkou mnohých ústavů řeholních, jež druhdy v Čechách, na Moravě, v Polsku a v Uhrách blahoplodně působily a na díle až podnes působí. [3])

---

[1]) Pulkavova Kronika; hl. 24: „Hiis itaque peractis abbas Anastasius cum fratribus sibi commissis locum sanctum sibi commissum ceperunt excolere suisque manibus laborabant ecclesiam et alias officinas, que nondum erant perfecte sive constructe, in brevi tempore tamen Dei adjutorio et ipsius beati Adalberti suffragio construebantur, qui etiam suis manibus in eodem monasterio et ecclesia secundum regularem institucionem quottidie cum fratribus laborabat.“ Prameny d. č. V. str. 27 n.

[2]) Dudík v Dějinách Moravy; II. str. 43 n.

[3]) Pulkavova Kronika; hl. 26: „Sicque non solum Bohemia, sed Ungaria et Polonia cum Prussia salutis sue principia sumpsit de Brewnowia, dum tantorum virorum illustrantur vita et passione.“ Prameny d. č. V. str. 29.

Prvním benediktinům kláštera břevnovského za vinu bývá dáváno, že jsouce původem cizinci, k národu českému nepřilnuli tak upřímně, jak přáti si bylo v době neutvrzeného ještě křesťanství v zemi naší. Přišedše z Říma, přinesli také římské smýšlení ve věcech soukromého i veřejného života. I činili se přirozenými obhájci práva kanonického a římského jakož i odpůrci všeho, co stanovám práv oněch bylo na odpor. Avšak země, kdež působiti měli, nerozuměla řečeným ustanovením, řídíc se ode dávna domácím právem a řádem. Pro dějiny kláštera sázavského jest vědomosť o potýkání se různorodých práv v Čechách nemálo důležitá.

V počtu řeholních druhů, jež sv. Vojtěch z Říma do Čech vedl a v Břevnově osadil, shledávalo se prý šest bratří zejména uváděných: Benedikt, Matouš, Jan, Isák, Kristín a Barnabáš. Ti když slyšeli o slavných skutcích arcibiskupa hnězdenského sv. Radima (r. 1000—1006), bratra Vojtěchova, vyžádali sobě dovolení, aby k němu do Polska mohli se zabrati. Radim uvítal je velmi ochotně a za příbytek vykázal jim pusté místo[1]) blíže Kaziměře, v nynější gubernii varšavské. O tuhém životě šesti benediktinů-poustevníků vypravuje letopisec Kosmas.[2]) Potrava jejich byla zelenina vlastníma rukama pěstovaná. Chléb málokdy mívali, ryby nikdy. Luštěnin nebo jahel směli požívati jen o velikonocích a letnicích. Čistou vodu pívali, a to mírně; masité jídlo bylo jim ohavností a ženskou viděti hříchem. Oděv jejich byl drsný a hrubý, sešitý z ocasův a hřiv koňských. Na lůžku byl kámen podporou hlavě a hůně za pokrývku. Nikdy nemluvili na sebe, než jen na přicházejícího hosta, a to málo slovy. Sami jsouce chudí, chudým, které chovali ve svých příbytcích, posluhovali dárky milosrdenství. Kníže Boleslav Chrabrý navštěvuje poustevníky, poroučel sebe i říši svou v jejich modlitby a bohatě je kdysi obdaroval. Ale bratří poslali druha svého Barnabáše s penězi za knížetem, nechtějíce sobě daru ponechati. Nežli se Barnabáš vrátil, přepadli loupežníci patero bratří na poušti a žádajíce pokladu, mučili je po celou noc a polomrtvým dne 11. listopadu r. 1004 hrdla podřezali. Těla jejich zprvu v Kaziměři byla pochována, pak do Hnězdna přenesena.

---

[1]) Pulkavova Kronika; v Pramenech d. č. V. str. 29.

[2]) Kosmův Letopis k r. 1004; v Pramenech d. č. II. str. 56 nn.

Dobře-li nás zpravuje domácí tradice břevnovská, měl opat Anastasius nástupcem Jeronyma (roku 996—1011), jemuž říkáno někdy Dobromír. Po něm řídili klášter v Břevnově: Řehoř I. (r. 1011—1023), Arsenius (r. 1023—1035), Menhart (r. 1035—1089). Za opatství Menhartova poskytl kníže Břetislav I. náklad ke stavbě většího chrámu břevnovského, jenž posvěcen jest někdy r. 1045 ve jméno sv. Vojtěcha a Benedikta. Téhož času přivtělil také Břetislav cellu rajhradskou na Moravě ke klášteru břevnovskému. Snahou opata Menharta vzrostla řečená cella v klášter sv. Petra a Pavla r. 1048. Kníže rozmnoživ nadání rajhradské, zůstavil i na dále správu kláštera tamního při opatech břevnovských, aby osazovali v Rajhradě mnichy a brali užitek ze statků na Moravě.

Při dějinách kláštera břevnovského dlužno jest zmínku učiniti o poustevníku ze řádu sv. Benedikta, příjmím Vintýřovi, ježto některý čas v Čechách meškal a v Břevnově r. 1045 slovutného pohřbu došel. Sv. Vintýř, vlastně Gunther zvaný, byl členem panské rodiny v Durinkách. Hodlaje pokání činiti za poklésky mládí svého, odebral se ke sv. Gothardu, opatu kláštera hersfeldského (r. 1005—1012), kdež i roucho řeholní přijal. Za statky klášteru darované vymínil si správu podružného kláštera gelingenského. Ale dostatek majetku byl mu i tam příčinou mnohých hříchů. Povoliv tedy domluvám opata Gotharda i císaře Jindřicha II., zabral se z Geling do kláštera sv. Mořice v Dolním Altaichu. Touha po větší dokonalosti navedla jej potom k životu poustevnickému. I meškal nejprve v osamělé chýši u Ranzingu, kdež hojně od zvědavců byl navštěvován. Utíkaje tedy před nimi, zašel hlouběji do Českého lesa a při pramenech Černého Řezna založil cellu řečenou Rinchnach. Zde z počátku sám, pak s přibylými bratry (1029) trávil život Bohu milý, a to nikoli bez mnohých svízelů. R. 1029 účastnil se v Augsburce porady německého krále Konráda II. s knížetem Břetislavem ve příčině válečné výpravy do Polska. Po bitvě jež svedena byla v srpnu roku 1040 v soutěskách šumavských u Všerub, posloužil Vintýř poraženým Němcům, ukázav jim cestu ke snadnějšímu útěku. Z Rinchnachu šířila se známosť o muži božím nejen do Čech, ale i do Polska a Uherska; a jaké vážnosti požíval u Čechův, o tom svědčí jeho prostřed-

kování mezi knížetem Břetislavem a králem Jindřichem III. po nešťastné výpravě Němců do Čech r. 1040. [1])

Ke skutečným událostem života Vintýřova navázáno prodlením času drahně pověstí. Jedné z nich nemůžeme pominouti mlčením, ježto živě pamatuje nás na příběh poustevníků českých sv. Ivana a Prokopa. Na sklonku života přebýval prý sv. Vintýř v zemi české. Když kníže Břetislav I. navrátil se z vítězné výpravy proti Polákům a lovu zase hověti počal, připadl v lesích prachenských u Březnice (osady již zaniklé, nedaleko Hartmanic) na jelena a vedením jeho na starce v jeskyni, kterého neznal, sv. Vintýře. Vyslechnuv z úst jeho spasitelná napomenutí i tušení brzké smrti, přivedl kníže druhého dne biskupa Šebíře, aby ctihodného kmeta svátostmi opatřil. „Umřel pak sluha Kristův poustevník Vintýř léta Páně 1045 dne 9. října; i pochován jest v klášteře břevnovském, kdež sám za živa hrob svůj budoucí označil. Na tom místě skrze zásluhy jeho stále se dějí zázraky, a mnoho nemocných bývá uzdravováno milostí Kristovou“. [2]) Pohřeb Vintýřův v kostele sv. Vojtěcha a Benedikta před oltářem sv. Štěpána prvomučenníka jest událostí historicky zjištěnou. [3])

Druhým ústavem řehole sv. Benedikta v Čechách stal se klášter na Ostrově řeky Vltavy, kdež od východu přitéká Sázava. O založení jeho vypravuje listina někdy z počátku 13. století zhotovená. [4]) Kníže Boleslav II. ocitnuv se na konci života, poručil některým velmožům svým, aby vyhledali místo ke klášteru příhodné, kdež by pod ochranou sv. Jana Křtitele osaditi mohl rodinu mnišskou. I připadli onino na ostrov říční u Davle. A v pravdě, kdo zná vysoké a skalnaté břehy řeky Vltavy od Hluboké až po Prahu, nepoví nám o místě, které by mocněji budilo cit odloučenosti od světa a pustou romantikou strmných, holých skal silněji pudilo duši k askétickému rozjímání než řečený ostrov, kde druhdy šedé zdi kláštera sv. Jana shlížely se v bystrých vlnách řeky. Kníže

---

[1]) Viz Úvod k Pramenům d. č. I. str. XXIV.

[2]) Životopis sv. Vintýře; v Pramenech d. č. I. str. 343 nn.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1045: „Sepultus est (Guntherus monachus et heremita) in monasterio sanctorum Adalberti atque Benedicti ante altare sancti Stephani prothomartyris.“ Prameny d. č. II. str. 250.

[4]) Erbenova Regesta; č. 84, 85; str. 36.

Boleslav schválil místo a povolav mnicha Lamberta z kláštera v Dolním Altaichu, představil jej osadě bratří na Ostrově. Po smrti knížete r. 999 požehnal biskup Thiddag opatu Lambertovi.

Záhy rozvětvilo se štípení kláštera ostrovského v několik proboštství. Kníže Břetislav I. (r. 1034—1055) daroval totiž Ostrovským tré kostelů sv. Jana Křtitele: pod skalou u Lodenic, na vrchu Velízi a v újezdě zátonském u Krumlova. [1]) První z nich památný jest pobytem poustevníka sv. Ivana v jeskyni nedaleko téhož chrámu bývalé. Na hoře Velízi založil kostelík sv. Jana kníže Jaromír (r. 1004—1012). Stalo se to na paměť události, kterou vypravuje letopisec Kosmas k roku 1003, že Vrševci přepadli tehdáž kněžice Jaromíra na Velízi a zle jej ztýrali, než přispěním věrného sluhy Dovory vytržen byl z rukou jejich. Opat kláštera ostrovského opatřil jmenované kostely některým počtem mnichů, kteří proboštem se řídili a mimo správu duchovní i hospodářstvím na okolních statcích klášterních se zanášeli.

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 119, str. 50.

Díl prvý.

Život a působení sv. Prokopa.

Hlava první.

Chotouň, rodiště sv. Prokopa.

Seznámivše čtenáře aspoň poněkud s mnichy slovanským i vůbec a vypsavše prvotiny klášterského života v Čechách, můžeme již přistoupiti k životu a pracím slovutného zakladatele slovanského samostanu na řece Sázavě a předního pěstitele slovanského vzdělání ve vlasti naší, sv. opata Prokopa. K úvaze naší zakazuje se především rodiště světcovo. Zpravují nás o tom historické prameny 12. století, že sv. Prokop narodil se ve vsi Chotouni. [1]) Starobylé podání ze druhé polovice 13. století označujíc blíže polohu rodného místa světcova, ukazuje na Chotouň „nedaleko ot Českého Broda". [2]) Na planině, jež prostírá se od Českého Brodu na východ, ukryta jest v nízkých vršich ves Chotouň (soudního okresu Kouřimského). Opatřena jsouc kostelem a školou, hostí v sobě 464 obyvatele katolického

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský); v Pramenech d. č. II. str. 241.

[2]) Veršovaná legenda o sv. Prokopu:

> „Svatý Prokop jest slovenského roda
> nedaleko ot Českého Broda.
> Tu ves dobře Bóh rozplodil,
> v niejž sě ten svatý urodil.
> Avšak dobře povědieti směju,
> tej vsi imě Chotúň dějú."
>
> Prameny d. č. I. str. 349.

vyznání, kteří přifařeni jsou ke chrámu Stětí sv. Jana Křtitele ve Skramnících Na jihovýchod směrem k Plaňanům sousedí Chotouň s **Vrbčany**, osadou velmi památnou. Tam v kostele sv. Václava ochraňovala se druhdy **korouhev sv. Vojtěcha**, kterou nosívali Čechové na pole válečné, aby pod ní získáno bylo vítězství nad nepřítelem, jako stalo se to r. 1126 v bitvě u Chlumce. Vrbčany náležely nejspíše ke statkům rodu Slavníkova, a tak trvám dostala se korouhev sv. Vojtěcha do tamního chrámu. Na jižní straně dotýkají se pozemky vsi Chotouně dědin lipanských, na kterých dobojovány jsou r. 1434 války husitské.

Pocestný berouci se rovným polem od Vrbčan k Chotouni, nespatří rodiště Prokopova, než z bezprostředné blízkosti; jen okrouhlá mohyla do tří metrů vysoká strmí na kraji doliny, v níž rozkládá se obec chotounská. Osadníci ozdobili mohylu r. 1841 kamenným křížem. Později kdysi počal ji podkopávati kněz Václav Krolmus, hodlaje tu starožitných věcí se dohledati; když však hlubší kopání kamennému kříži sesutím hrozilo, ustoupil od svého předsevzetí. [1]) S mohyly poskytuje Chotouň dosti zajímavý pohled, neboť jest to ves výstavná a spořádaná, a mezi sousedy shledati lze drahně zámožných hospodářů; zvláště pak vyniká věž **bývalého farního kostela chotounského sv. Petra a Pavla** a budova filiálního chrámu sv. Prokopa. Na některých statcích spatřují se starobylé znaky.

V čase pradávném přivtělena byla ves Chotouň ke statkům **olomouckého biskupství**. Znamenitý kníže církevní Bruno, biskup olomoucký (roku 1245—1281), potřebovav služeb četné družiny rytířské aneb, jak sám dí, [2]) ze zvláštního přátelství podal roku 1249 ves Chotouň se vším příslušenstvím jejím v manství urozenému pánu českému Havlovi z Lemberka. Když pak řečený lenník zemřel (po r. 1253), propůjčil biskup Bruno r. 1268 synům jeho Havlovi z Lemberka, Jaroslavovi a j. ves Chotouň opět k manskému držení. [3])

---

[1]) Zapovo pojednání: Chotouň, rodiště sv. Prokopa; v Památkách archaeologických; I. str. 39.

[2]) List biskupa Brunona z r. 1249: „Gallo de Lewenberch, viro nobili, propter amicitiam specialem confert duas villas in Bohemia sitas, Cothun videlicet et Prethoca, iure pheodali cum universis earum attinentiis.“ Erbenova Regesta; str. 570.

[3]) List biskupa Brunona z r. 1268, v Emlerových Regestech; II. str. 237.

Někdy na sklonku 13. století navrácena byla Chotouň k plnému panství biskupství olomouckého. Aby pak více užitku z ní vycházelo, vysadil ji biskup Hynek z Dubé (r. 1327—1333) právem německým jinak zákupným r. 1330. Dav totiž vyměřiti pozemky chotounské a shledav, že zavírají v sobě 23 lány, žádal na sedlácích těžkou hřivnu grošů pražských a deset tučných kuřat z každého lánu ročně. Rychtáři tehdejšímu příjmím Řehákovi puštěn byl lán svobodný jakožto náprava (odměna za osobní službu rychtářovu).[1]

Té doby a již dávno před tím byla Chotouň osadou kostelní. Chrám sv. Petra a Pavla vykazoval zajisté starší původ nežli z r. 1204, kdy opat Prokop za svatého byl prohlášen; neboť jinak shledávali bychom kostel ten pod jménem a ochranou slovutného rodáka chotounského. Faráři při něm známi jsou zejména od polovice 14. století až do válek husitských. S vůlí biskupa olomouckého Jana směnil r. 1354 plebán chotounský Matěj místo své s Mikulášem, farářem v Drahobudicích.[2] R. 1365 stal se Václav, duchovní správce v Chotouni, arcijáhnem hradeckým. Dne 19. srpna r. 1378 podán jest kněz Matěj za plebána v Chotouni.[3] Fary po něm ujal se r. 1382 Henzlín, kněz z Litic.[4] Nástupce Henzlínův Ondřej z Českého Brodu, mistr svobodných umění a bakalář v bohosloví, směnil r. 1403 úřad svůj s Oldřichem Kančíkem, farářem v Průhonicích.[5] Ten pak po roce opět kommutoval s Janem, plebánem v Nahořečicích,[6] jenž setrval v Chotouni do r. 1415, maje za nástupce směnou Václava, bývalého faráře v Šlapanově.[7] R. 1427 ustanoven byl Matěj Vácha, kněz z Horažďovic, za plebána v Chotouni.[8] Zdali i potom zůstala farnosť katolickou, v pamětech 15. století uptati se nelze.

Panství nad Chotouní zmocnili se za bouřlivých let vojny husitské pánové z Kunstatu na Poděbradech. Císař

---

[1]) List biskupa Hynka z r. 1330; v Emlerových Regestech; III. str. 667.
[2]) Libri confirm. I. 1. str. 54.
[3]) Tadra: Acta consistorii; I. str. 295 n.
[4]) Libri confirm. I. 2. str. 67.
[5]) Libri confirm. VI. str. 96.
[6]) Libri confirm. VI. str. 122.
[7]) Libri confirm. VII. str. 173.
[8]) Libri confirm. VIII.—X. str. 209.

Sigmund připuštěn byv r. 1436 k panovnické stolici v Čechách, zapsal ves „Chotúň biskupstvie Moravského“ urozenému Jiřímu z Poděbrad a dědicům i budoucím jeho v určité summě kop grošů pražských. [1]) Od té doby až do léta 1848 náleželo rodiště sv. Prokopa k objemnému panství poděbradskému. [2]) Když r. 1472 syn pana Jiřího, Hynek kníže Minsterberský na Poděbradech prodal purkrabí svému panoši Sigmundovi z Bítova dvůr v Pečkách, přidal k tomu ještě „úroka ročnieho pět kop gr. konečně a dědičně, žádného sobě i budúcím našim práva tu nepozuostavujíce, rozdílně: na S. Jiří $2^1/_2$ kop gr. a na S. Havla tolikéž, ve vsi naší Chotúni na dvoru řečeném Sedláčkovský, na kterémž nyní sedí Váňa sedlák, i s plným na tom člověku panstvím a člověčenstvím“. [3]) Dvůr Sedláčkovský vyňat byl tudíž z panství poděbradského.

V Chotouni spatřuje se nyní chrám sv. Prokopa, rozdílný od bývalého farního kostela sv. Petra a Pavla. Počátek onoho chrámu (sv. Prokopa) připadá asi k r. 1584. Tenkráte byl majitelem svobodného dvorce v Chotouni Adam Skořepa. Manželka jeho jménem Dorota slýchávajíc podání lidu, že na statku jejich narodil se sv. Prokop, ježto dům ten otci jeho prý náležel, přemluvila manžela svého, že vedle usedlosti své kapli ke cti téhož světce pro domácí pobožnost zřídil. R. 1599 koupil statek Skořepovský pan Václav Berka z Dubé, a že v rodině jeho ochraňovalo se panství nad dvorcem v Chotouni více nežli sto let, navykli Chotounští říkati tam „na Berkově“. V místech staré kaple vyzdvihli Berkové chrám sv. Prokopa, ale stavbu jeho nepřivedli ke konci. Za války 30leté utrpěl statek jejich veliké pohromy. Po vymření rodu Berkovského (r. 1706) připadl svobodný dvůr v Chotouni panu Václavu Albrechtovi hraběti z Vrbna a Bruntálu. Od něho koupil jej r. 1715 rytíř Jan Ignác Mladota ze Solopisk, a hned jal se dovršovati stavbu kostela sv. Prokopa; načež i oltář i celou úpravu vnitřní nákladem svým opatřil. Brzo potom, léta nám nepovědomého, dálo se svěcení nového chrámu. K záduší jeho

---

[1]) List císaře Sigmunda z r. 1437; v Palackého Archivu českém; VI. str. 443.

[2]) Palackého Popis království českého; str. 116.

[3]) List Hynka knížete Minsterberského z r. 1472; v Palackého Archivě českém; V. str. 522.

počátek učinil další majitel dvoru svatoprokopského Antonín Dubenecký (r. 1759), ustanoviv částku peněz 2500 zl., aby z nich pořizovaly se příští opravy a potřeby kostelní. Než pohříchu nástupcové jeho nadáním dosti špatně hospodařili; ba kostel opět pustnoucí od statku oddělili a k prodeji nabídli. Když pak dokonce ucházeli se okolní židé o budovu chrámu sv. Prokopa, aby v synagogu jej obrátili, odhodlala se ke koupi sama obec chotounská r. 1808 a zachovala svatyni posvátnému určení.

Starší farní kostel sv. Petra a Pavla zůstával drahný čas bez vlastního pastýře.[1]) Za války 30leté hrubě pohořel (r. 1644); načež uběhlo dvacet let, nežli úředníci vrchnosti poděbradské přikročili k jeho opravě. V relaci, kterou r. 1652 sepsali generální komisaři nad reformací nařízení, nazývá se kostel sv. Petra v Chotouni chrámem farním, ačkoli spolu s jinými šesti „farními" a jedenácti filiálními řízen byl děkanem poděbradským P. Ondřejem Janem z Lerchenfelsu.[2]) Po vykonané opravě chrámu r. 1664 pořízeny jsou tři zvony na věž kostela, jeden nový, větší, sv. Michala nákladem Jiřího Opolského, souseda v Chotouni; dva přelité, menší: sv. Petra a Pavla, a sv. Prokopa. Poslední z nich má nápis: „Renovata haec campana sub capitaneatu dominii S. C. M. Podiebradensis praenobilis ac generosi Dni. Liborii Lamers, anno Dni MDCLXIV. In honorem S. Procopii, patroni regni Bohemiae, fundatoris, daemonum fugatoris et filii pagi huius Chottaun. Goss mich Nikolaus Löw in Prag".[3])

Přivtělen byv k faře v Skramnících, znovu zřízené r. 1718, chátral kostel sv. Petra a Pavla tak, že z počátku přítomného století stával se pobyt věřícího lidu v něm při službách božích velmi nebezpečným. Že nebylo pomyšlení na stavbu nového chrámu, nabídla r. 1814 obec chotounská zachovalejší kostelík sv. Prokopa patronátnímu úřadu v Poděbradech, aby k němu přeneseno bylo podací právo a záduší bořícího se chrámu sv. Petra a Pavla. Když vrchnost nabídku přijala, zbořen jest r. 1816 starý kostel krom věže v průčelí, kterou i na dále

---

[1]) Zoubkovo pojednání: O věcech církevních na Poděbradsku v letech 1550—1665; v Časopise č. musea; 1878, str. 43 nn.

[2]) Památky archaeologické; XIII. sl. 92 n.

[3]) Památky archaeologické; I. str. 40.

ponechali za zvonici. Byl pak chrám sv. Petra a Pavla budovou dosti skrovných rozměrů, stojící uprostřed hřbitova, jenž posud trvá. Na místě bývalého farního příbytku vzdělány jsou dva statky, z nichž do r. 1848 odváděti bylo poplatek k záduší řečený „farné“.

Připojení chrámu sv. Prokopa v Chotouni k farnímu kostelu skramnickému, jako dcery k matce, oslaveno o pouti dne 4. července r. 1815 velkými službami božími. Kostelík sám zbudován jsa slohem barokovým, trvá po mnohých opravách i úpravách až po dnešní den. Obnovy velmi pečlivé dostalo se mu r. 1863 přičiněním zasloužilého faráře skramnického dp. Matěje Kura. Nad vchodem v průčelí spatřuje se kamenný znak Berků z Dubé, prvních zakladatelů chrámu; na hlavním oltáři umístěn obraz sv. Prokopa, nad ním v rámci znak rytíře Jana Ignáce Mladoty ze Solopisk, jenž stavbu kostela ke konci dovedl. Stranou visí veliký obraz sv. Petra a Pavla z bývalého farního chrámu, originál prý slovutného Karla Skrety. Mimo to shledati tu dva menší obrazy: „Kristus na kříži“ a „Sv. Josef v tesařské dílně“. Cyklus obrazů znázorňujících život sv. Prokopa vystaven byl v témž chrámě již z počátku 18. století. [1]) Setrval pak tam až do naší paměti. Avšak chatrná jeho cena umělecká ponukla dobrodince kostela, že pořídili šest nových obrazů, které zhotovil Josef Hellich, a ozdobili jimi svatyni r. 1865.

Na návsi chotounské vedle skrovného potůčku povšimnutí zasluhuje zděná studánka, které říkají „Prokopka“. Kamenné roubení její ozdobeno jest sochou sv. Prokopa, jež nese letopočet 1708. Na podstavci jsou rozmanité nápisy. Z předu čteme: „Renovatum MDCCXI. et MDCCCXXXI“. Na zadní straně psáno: „Všecko ke cti a chvále svatého Prokopa. — Z nákladu Chotounských sousedů tato studánka v nově opravena léta Páně 1831“. [2])

---

[1]) Beckovského Poselkyně; II. 1. str. 357: „Stojí v té vesnici (t. j. Chotouni) kostelíček 14 kročejův dlouhý a 10 krokův široký, v němž se spatřuje v okrouhlosti jeho (sv. Prokopa) život vymalovaný.“

[2]) Památky archaeologické; I. str. 40 n. Beckovský poznamenal o Prokopce: „Nedaleko téhož kostelíčka jest studnice z čtverhraně tesanýho kamene zděná, na který sedí obraz z kamene vytesaný, s rukami spojenými, však bez hlavy, která je odražena a neví se, je-li ta kamenná podobizna mužská aneb ženská; studnice ta čtverhraně zděná jmenuje se Prokopka.“ Poselkyně starých příběhů; II. 1. str. 357.

Dvůr sv. Prokopský v Chotouni, to jest vedle domnění rodný dům téhož světce, vyniká pěknou výstavností. V letech 50tých byl majetkem Antonína Perwolfa, po jehož smrti dostal se v držení Jana Perwolfa, bývalého c. k. poštmistra v Plaňanech, bratra Antonínova. Po otci přešel dědictvím na dceru paní Boženu, provdanou za p. dra. Alfreda Hrdličku, advokáta v Praze.[1])

Hlava druhá.

Mládí sv. Prokopa.

Ustanoviti rok, kterého narodil se sv. Prokop, jest pro nedostatek zpráv k tomu se táhnoucích věcí zhola nemožnou. Jen přibližně mluviti lze o věku, k němuž připadl počátek života světcova. Skladatel letopisů sázavských rozprávěje o smrti Prokopově († r. 1053), nečiní zmínky o tom, aby zvěčnělý opat z míry velikého stáří byl došel, ani zase před časem ze světa vykročil. Z toho bereme sobě příčinu zavírati běh života jeho do 70 let a narození světcovo klásti k době, kdy berlu biskupství pražského třímal sv. Vojtěch (r. 982—997).

Vedle starobylého podání měl Prokop rodiče stavu zemanského, lidi šlechetné a bohabojné, kteří ani bohatstvím neoplývali, ani chudobou nebyli tísněni.[2]) Veršovec 13. století nazývá otce světcova starým kmetem ve vsi Chotouni.[3])

---

[1]) Některých kulturních podrobností o Chotouni dočísti se lze v Zoubkově pojednání: O správě panství poděbradského v 16. a 17. století; ve Sborníku historickém; I. str. 347 nn; II. str. 38 nn.

[2]) Život sv. Prokopa ze 13. století; hl. 2: „Beatus igitur Procopius nacione Bohemigena ex ingenuis parentibus et ut sibi ille sapientissimus Salomon optat, nec divicias nec paupertatem pacientibus, sed mediocriter recteque viventibus ac Deum diligentibus est procreatus". Prameny d. č. I. str. 361.

[3]) Veršovaná legenda o sv. Prokopu:

„Tej vsi imě Chotúň dějú,
v niejžto bydlieše starý kmet,
ten sobě jmieše mnoho let.
Svú ženu šlechetnú jmieše,
s niúžto manželstvo držieše.

Novější legenda přivádí také jména rodičů Prokopových; otec slul prý Vít, matka Božena. Jména ta, jak z dějin pověodomo, byla tehdáž v Čechách dosti oblíbena.

Nesnadno jest rozhodnouti, zda rodiče přiložili synu svému jméno Prokopa, či snad sám později je přijal, jakož u mnichů i oné doby zvykem bývalo s novým životem novým jménem se opatřiti. Již staří legendáři zastavují se při jméně Prokopově; ale co k výkladu jeho přičinili, není než mystická úvaha bez ohledu na historii a etymologii. Skladateli latinského životopisu ze 13. století zní Prokop jako „procus pius“ (= zbožný milovník); i ukazuje hned k tomu, jak krásně životem svým naplnil světec, co jméno jeho značí. Týž spisovatel vzpomíná také českého slova „prokop“ (= prokopnuv, perfodiens), dodávaje, že muž boží prokopal nitro srdce svého k výborné setbě dobrých skutků, i prokopává ustavičně srdce ctitelů svých, aby rostlo v nich ovoce zásluh. [1]) Naproti tomu pravdu pověděti lze, že jméno „Prokop“ jest původu řeckého, znamenajíc slovně muže pokrok v práci činícího. [2]) Na označení osob dosti zhusta bylo ho užíváno. Dokladem buďtež: sv. Prokop, mučenník za vlády císaře Diokletiana, [3]) Pro-

---

Přátel ni prvých ni posledniech,
ale v sboží všě prostředniech,
jako Šalamún žádáše:
tak sě těm manželóm stáše,
Tito se Boha bojiechu
a správně vždy živi biechu.“

Prameny d. č. I. str. 349.

¹) Život sv. Prokopa; hl. 1: „De nomine s. Procopii“; Pramenech d. č. I. str. 360 n.

²) Z kmene κοπ způsobeno jest sloveso κόπτειν = tepati, substantivum κόπος = námaha, προκόπτεσθαι = pokračovati, prospěch činiti, adjektivum προκόπιος = pokrok činící, prospěšný.

³) Narodil se v Jerusalémě někdy ve druhé polovici 3. století. Stav se klerikem (lektorem, exorcistou) v městě Bethsaně, jež po hellensku slulo Skythopolis, obstarával tam překlady z jazyka řeckého na aramejštinu. Za pronásledování křesťanů císařem Diokletianem (r. 284—305) cestoval Prokop spolu s některými křesťany do Caesaree; i upadl do rukou pohanských vyzvědačů, kteří vydali jej náměstku císařskému Fabiovi. Nechtěje pak obětovati ani bůžkům ani císaři a spoluvládcům jeho, odpraven byl mečem, trvám r. 303. Církevní dějepisec Eusebios byl svědkem jeho mučennictví, i vypravuje o tom ve spise: Σύγγραμμα τῶν καθ' ἀυτὸν μαρτυρησάντων. Srvn. Kuldův Církevn rok; IV. str. 334 n.

kop Caesarejský, dějepisec byzantský v první polovici 6. století,[1] sv. Prokop, statečný obhájce úcty obrazům prokazované za obrazoborce císaře Lva.[2]

Řecký původ jména, jež za své přijal zakladatel slovanského kláštera na Sázavě, pamatuje nás na působení svatých věrozvěstů Konstantina a Methoda v zemích československých. Rodem jsouce Řekové a příslušníci patriarchátu cařihradského, v němž jazyk řecký první místo držel, nesli sebou řečení apoštolé zálibu mnohých způsobů řeckých, i vštěpovali je duchovním synům svým v oblasti říše moravské. Kdyby potomní latinníci nebyli tak úsilovně potlačovali památky kyrillo-methodské, měli bychom ovšem hojnější počet dokladů k tomu, co právě řečeno. Ale přes to uvésti můžeme jméno prvního poustevníka v Čechách „Ivana", jehož neobvyklý tvar, na Rusi posud běžný, prokazuje vliv řecký. I jest to zajisté věc povšimnutí hodná, že v ústraní poustevnickém ochraňovaly se u nás zvláštnosti církevní ústavy, kterou zavedl a utvrzoval první arcibiskup moravský sv. Method.

Jméno „Prokopia", to jest „Pokračovatele" (na cestě křesťanské dokonalosti), dobře svědčilo nejslavnějšímu synu osady chotounské. Jako o Jeremiášovi a Janu Křtiteli vypravuje písmo, že hned ze života matky byli povoláni, podobného cosi lze domýšleti se o sv. Prokopu. Bohabojní rodiče jej vychovali tak, že počal od nejútlejšího mládí stkvíti se ctnostmi, že pokládal bázeň boží za počátek veškeré moudrosti, že ctil své rodiče a s jinými počestně obcuje, zbujnosti i rozpustilosti se varoval.[3] Jako hoch her dětských nemiloval, nýbrž v pobož-

---

[1] Narodiv se v Caesarei palaestinské, slynul potom jako právní zástupce a učitel řečnictví v Cařihradě. Za vlády císaře Justiniana přidán byl vojevůdci Belisarovi za tajemníka, načež účastnil se mnohých válečných výprav jeho. Na sklonku života zastával úřad praefekta cařihradského, a zemřel nejspíše r. 565. Mimo jiné sepsal dějiny svého času: *Αἱ καθ' αὑτὸν ἱστορίαι*, kdež popisuje i obyčeje a mravy Slovanů.

[2] Martyrologium římské ke dni 27. února: „Také v Cařihradě (svátek) svatých vyznavačů Basilia a Prokopa, kteří za času císaře Lva o úctu posvátných obrazů zmužile bojovali."

[3] Životopis sv. Prokopa ze 13. století: „Qui nimirum ab ipsis infancie rudimentis Deum, fontem vite, siciens et caduca queque despiciens, magna meritorum prerogativa cepit eminere multisque virtutibus sagaciter studuit

nosti zvláštní zálibu shledával. V mladém těle obcoval veliký a šlechetný duch, který bál se hříchem uraziti Boha.[1]) Jest možno i pravdě podobno, že záhy ukazoval budoucí povolání své, neboť, jak stará pověsť tomu chce, zastihla jej kdysi matka v zahradě domácí, an budku z větví sobě hotovil; v ní pak zdárné pachole před obrazem Ukřižovaného vroucí modlitby konávalo.

Jiné zkazky o příhodách chlapeckého věku sv. Prokopa jsou tyto: Rodiče jeho marně hledali místo, kde by studánku zřídili. Dítě ujalo se proutku, navrtalo v zemi důlek, a hle, vyprýštěl pramen. Takový jest prý původ „Prokopky" v Chotouni, o níž zmínku učinili jsme již svrchu.[2]) Jindy žádostiv byl chlapec za tuhé zimy sbírati v lese jahody. Rodiče smáli se nerozumnému nápadu jeho. Než jak velikým podivem je naplnilo, když dítě s kyticí jahod navrátilo se z lesa. O pouti sázavské posud jest zvykem nakoupiti něco jahod a nésti je domů. Jindy zase poslán byl Prokop s domácím čeledínem do lesa pro dříví. Na zpáteční cestě zlomil jim ďábel kolo u vozu.

---

fulgere. Incipiebat enim tunc inter coetaneos modeste conversari, timorem Dei habere, honorem parentibus deferre, lascivitatem declinare ac in quantum possibile tali adhuc erat etati, in corpore, gestu, incessu foris ostendere, qualis habitus formabatur per Dei dispensacionem intus in mente." Prameny d. č. I. str. 361.

[1]) Veršovaná legenda o sv. Prokopu:

„Prokop ot dětinstvie svého
by chovánie velmi čstného.
Po Boze tvorci túžieše,
světskú slávu potupieše.
Poče sě čstnostmi třpytěti,
veliké přednosti jmieti.
Mezi spoluvěky svými
obcováše mravy čstnými.
Vezdy sě Boha bojieše,
svoje roditele čstieše,
Rozkoši miesta nedáše,
vezdy u pokoře stáše.
A jak zřiet na jeho těle,
tak bieš' zbožný v mysli cele."

Prameny d. č. I. str. 349.

[2]) V odstavci „Chotouň, rodiště sv. Prokopa"; str. 22.

Mladistvý světec pohleděl k nebi a donutil ďábla, aby nesl nápravu“.[1])

Hodlaje státi se knězem, hledal Prokop za jinošských let literního vzdělání. Té doby ještě dvojího způsobu kněží konali poselství Kristovo a služby církevní v říši československé: latinští a slovanští. Rozdíl u nich byl v obřadech a liturgické řeči, nikoli ve víře nebo rodu. Latinské duchovenstvo vykazovalo ovšem mnohem větší počet členů nežli slovanské; toto však těšilo se posud vřelým sympatiím lidu i panujících knížat. Jako tedy dvojí kněžstvo v zemi, tak i příprava k úřadu duchovenskému byla dvojaká. Sv. Prokop rozhodl se pro přípravu ke kněžství slovanskému. Dosvědčuje to zcela nepokrytě nejmenovaný mnich sázavský ze 12. století, řka: „Prokop vyučiv se kanonickým řádem slovanskému písmu od biskupa sv. Kyrilla někdy vynalezenému a ustanovenému, stal se výtečným knězem světským.“ [2])

Životopisec světcův ze 13. století poznamenal mínění své doby, že Prokop dospíval svobodného učení na Vyšehradě, kdež toho času kvetlo slovutné studium v slovanské řeči.[3]) O starobylém hradě tom víme od jinud, že býval ob čas sídlem knížat českých až do polovice 12. století; tam také slavívali svátky, držívali sněmy a soudy, i odbývali jiné důležité věci zemské mnohem hustěji nežli na jiných hradech v zemi. Hned prvnímu knížeti křesťanskému v Čechách Bořivojovi I. připisuje se založení chrámu sv. Klementa na Vyšehradě. Ve svatyni té, jak pozdější kronikáři tvrdí, choval sv. Kyrill tělesné ostatky sv. Klementa po tři léta,[4]) prve nežli

---

[1]) Josefa Šindeláře „Črty sázavské“, v Blahověstu; 1887, str. 332. Ke spisům, ve kterých nejprve ony pověsti jsou uvedeny, ukazuje P. Hugo Fabricus v „Požehnané památce velikého svěťa divotvorce sv. Prokopa“ (v Praze roku 1764 vyd.); str. 6—9.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský); v Pramenech d. č. II. str. 241.

[3]) Život sv. Prokopa: „Genitores... commendaverunt eum in castro wissegradensi magistro liberalium litterarum studiis, ... ubi tunc famosum studium sclavonice lingue vigebat.“ Prameny d. č. I. str. 361.

[4]) Pulkavova Kronika: „Beatus Cirillus ... cum de Moravia recederet, ivit in Boemiam, corpus sancti Clementis secum portans. Quod quidem sanctum corpus in castro wyssegradensi in ecclesia beati Clementis per triennium conservavit.“ Prameny d. č. V. str. 16.

vzal je ssebou na cestu do Říma. Při chrámě sv. Klementa na Vyšehradě bylo by nám hledati slovanské kněžstvo, kdyby zprávy o liturgii slovanské v Čechách nebyly ode dávna z úmyslu rušeny. Než i ta okolnosť zasluhuje pozornosti, že řečený chrám zachoval samostatnosť svou až do r. 1215, ačkoli podle něho kvetl slovutný kapitolní kostel sv. Petra s četným duchovenstvem; teprv potom hojné nadání chrámu sv. Klementa přidáno bylo kanovníkům vyšehradským. [1])

Sv. Vojtěch (r. 982—997) světil na Vyšehradě kapli sv. Jana Evangelisty v paláci knížecím. [2]) Stavba její podniknuta byla asi k tomu konci, aby mohl dvůr knížecí užiti také přísluhy latinského duchovenstva. Jak na jevo jde ze životopisu sv. Prokopa, nestala se tím újma slovanskému kněžstvu na Vyšehradě. Zanášeloť se i na dále vzděláváním žáků. Ostatně mluví životopisec toliko o jednom učiteli [3]), a další slova jeho o květu slovutného studia na Vyšehradě netřeba tak vykládati, jakoby kvetlo tam vysoké učení o značném počtu učitelů a žactva. Kněz uváděl snaživého jinocha ve známosť posvátné vědy a učil jej skutkem plniti, co v zákoně božím a církevních úchvalách sluhům Páně jest ukládáno. K lepšímu ještě srozumění studií Prokopových vidí se nám promluviti zvláště o starobylém písemnictví slovanském.

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 559, str. 260.
[2]) Emlerova Regesta; II. č. 441, str. 172.
[3]) Srvn. i Veršovanou legendu o sv. Prokopu:

„Vidúce to roditeli,
jakého synáčka jměli,
vzachu mezi sobú radu,
chtiec jej sláti k Vyšehradu,
k mistru na slovo vzatému,
by jej učil čteniu všemu;
kdež slavné učenie bieše,
v slovenském jazyce ktvieše.“

Prameny d. č. I. str. 349

Hlava třetí.

Slovanské písmo a knihy.

Pokud Slované setrvávali v pohanství, neměli článkovaného písma, než jen črtami a řezami znamenali věci a hádali. Přijímajíce křest, psali řeč svou z nouze římskými nebo řeckými písmeny ovšem bez správnosti.[1]) Jsoutě některé zvuky hlásek v slovanštině, jež vystihnouti písmem jazyků klassických zhola nemožno. Když na kněze Konstantina, bratra sv. Methoda, vznášel císař Michal III., aby šel za učitele k Moravanům a slovanským jazykem vykládal jim křesťanství, odpověděl filosof: S radostí tam půjdu, jestliže mají písmo k jazyku svému. Pravil císař k němu: Děd můj i otec můj i jiní mnozí hledavše toho, nenalezli. Jakž mohu já najíti? Filosof řekl: Kdož může na vodu řeč psáti?[2]). Nicméně šel Konstantin r. 863 a opatřil Moravany zvláštním písmem, přiměřeným k jazyku slovanskému.

Kdybychom písmo slovanské měli jen jedno a mohli dokázati, že užívalo se ho již ve druhé polovici 9. století, bylo by snadno pověděti, kterého písma vynálezcem jest sv. Konstantin. Avšak od 10. století počínajíc nadchází nám v památkách literárních posud zachovalých dvojí písmo slovanské, tak zvaná kyrillice a glagolice. Okolnosť ta zavalila mnoho práce badatelům, když ustanoviti chtěli, které z obou písem jest vynálezem Konstantinovým. Hádáno tak i onak: někteří zastávali starší původ kyrillice, jiní kladli počátek písma glagolského daleko před sv. bratry solunské. Jméno „kyrillice" patrně ke Konstantinovi se odnášející přimnožovalo jen těžkostí.

Záhada dvojího písma slovanského, jež nedávno ještě bránila v rozhledu i domácím učencům, počíná již valně rozplývati se věcným zkumem doby nejnovější, vedle něhož glagolice starší jest nežli kyrillice, ačkoli původem svým nepřesahuje věk Konstantinův. Když řečený filosof přistupoval k sestrojení

---

[1]) Mnicha Chrabra pojednání „O písmenech slovanských". Srvn. Časopis č. musea, 1858; str. 126.

[2]) Staroslovanský životopis sv. Konstantina; hl. 14, v Pramenech d. č. I. str. 27.

písma pro Slovany, byl zajisté vědom sobě jak účelu tak i významu díla takového. Myslíme tu na účel vzdálenější, aby totiž Slované jako jiní vzdělaní národové mohli vykázati se zvláštním písmem. Popředníci jejich Moravané zdvíhali tenkráte prapor samostatnosti vůči Němcům, i posýlajíce pro věrozvěsty do Cařihradu, nechtěli státi se závislými na říši byzantské. Písmo tudíž v onen čas od nich přijaté musí nésti ráz snah a úmyslů právě řečených. Nesmí ponášeti se ani po latině ani také po řečtině, jak běžná byla v 9. století. Ale nové, svérazné písmo tvořiti není a nebylo ani Konstantinovi věcí snadnou. I prohlédaje pilně ke všem podmínkám budoucího písma slovanského, sáhl ke kursivě řecké ze 6. století, literám zastaralým a z užívání vyšlým, čině je po některých změnách základem tak zvané glagolice. Společných hlásek se Řeky měli Slované ovšem většinu, ale i počet lišících se byl znamenitý. Nastupovala tudíž potřeba dalších písmen, které by slovanštině byly přiměřeny. Ty pak zhotovil Konstantin sám, zachovávaje, pokud možná, touž osnovu, jak jevila se v písmu od jinud přijatém. Po výkladě našem dobře rozuměti jest slovům mnicha Chrabra: A tak (bez vlastního písma) zůstávali Slované po mnohá léta, pokud jim Bůh nevzbudil Konstantina, jmenovaného Kyrilla, který jim abecedu složil dílem dle způsobu řeckých písmen, dílem dle povahy slovanské řeči. . . . Jestliže zeptáš se knižníků (literátů) slovanských, řka: kdo vám písmo ustrojil anebo knihy přeložil? všichni vědí a odpovídajíce, řeknou: sv. Konstantin filosof, jmenovaný Kyrill, ten nám písmo ustrojil i knihy přeložil, i Method, bratr jeho. [1])

Písmem glagolským psalo se zprvu na Moravě, v Pannonii, Čechách i v Bulharsku. Řecký původ jeho (po většině liter) nebyl tuším Čechoslovanům dosti povědom. Ale když na sklonku 9. století přešli učenníci sv. apoštolů slovanských do říše Borisovy a tam zarazili dílny písemných prací, knih liturgických a překladů z řečtiny, zobecněla v Bulhařích vědomosť o původu písma Konstantinova. Nevíme, proč nebylo v říši cára Simeona dosti ceněno příčin, jež pohnuly ondy skladatele slovanské azbuky uhýbati vzorům písma u Řeků právě běžného: v Bulhařích počali ozývati se hlasové proti

[1]) Srvn. Časopis č. musea, 1858; str. 117 nn.

obšírným tvarům glagolice. Ruchu toho dotýká se mnich Chrabr v pojednání o písmenech slovanských: Řekne-li kdo, že sv. Kyrill neustrojil písmen svých dobře, poněvadž i po něm ještě se ustrojují, tomu odpovídáme: I řecká mnohokráte ustrojovali Akylla a Symmach, a potom i jiní mnozí. Snáze jest zajisté později něco opraviti, nežli po prvé učiniti. [1]) Oprava tuto řečená záležela nejspíše v tom, že písmeny přejaté z kursivy řecké nahrazovány jsou initialním písmem řeckým 10. století. Biskup velický sv. Klement († r. 916) dokonal asi změnu písma Konstantinova, jak kratší legenda řecká o něm dí: „Vymyslil pak i jiná znamení písmen, zřejměji nežli ona, jež učený Kyrill vynalezl“. [2]) Nicméně i změněnému písmu říkáno potom kyrillice, kdežto původní abeceda Kyrillova různými jmény byla označována. Dodati jest, že v Bulharsku nepozbyla glagolice pilných pěstitelů ani tenkráte, když kyrillice stala se tam jaksi písmem úředním.

O jazyku staroslověnském, kterým spisovány byly první knihy na Moravě, položíme krátce úsudek nejnovějších badatelů: Byla to nejspíše mluva slovanských obyvatelů, kteří seděli v nejbližším okolí města Solunu. Sv. apoštolé slovanští Konstantin a Method přiučili se řeči té v rodném městě a podkrají jeho, obcujíce za mladých let s tamějšími Slovany. Jazyk staroslověnský přenešen byv na Moravu a tam ve spisech ukládán, nakvasil se časem četnými moravismy. Podobně dálo se v Pannonii i v Čechách. S přímětky moravskými a pannonsko-slovenskými dospěl potom do Bulharska a Makedonie, avšak tam nastala reakce proti cizím vlivům v řeči církevní.

Písemnictví svatých bratří solunských bylo rázu venkoncem církevního. Ustrojiv písmo, jal se Konstantin nejprve pořizovati překlad nedělních a svátečních perikop. [3]). Když pak ukazovala se naděje, že přáno bude Slovanům konati služby boží vlastním jazykem, shromáždiv učen-

---

[1]) Časopis č. musea, 1858; str. 118.

[2]) Srvn. Šafaříkovo pojednání „Prvověk hlaholského písemnictví“, v Časopise č. musea, 1852; II. str. 95.

[3]) Tak vykládáme slova staroslovanského životopisu sv. Konstantina: „I tu složil písmena a začal průpověď psáti z evangelia: Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo; i ostatní.“ Prameny d. č. I tr. 28.

níky na Moravě, „v brzku celý církevní řád přeložil, naučil je jitřní (pobožnosti, matutinum), hodinkám, mši i nešporám i kompletáři i tajné službě“.[1]) Na paměť pobytu svého v Kozarech a učených hádek s kněžími různého vyznání sepsal také sv. Kyrill knihy, jež slovanským jazykem vyložil bratr jeho, rozvrhnuv je v osmero řečí. Dílo to měl před rukama původce staroslovanské legendy o životě sv. Konstantina, i učinil z něho krátký výtah. Co nad to vydává se za písemný plod sv. Kyrilla, buď očitě dílem jeho není, buď zevrubněji ještě ohledati dlužno, aby výrok o tom s pravdou se nechyboval.

O literární činnosti arcibiskupa sv. Methoda zprávu máme takovou: „Vzdáliv se všeho hluku a péči svou na Boha vloživ, ustanovil z učenníků svých dva kněží, písaře rychlé velmi, a přeložil v brzku všechny knihy zúplna kromě Makabejských z jazyka řeckého na slovanský za šest měsíců“.[2]) Tomu ovšem nejinak rozuměti jest, nežli že světec sebrav žalmy a čtení biblická, pokud místo měly v liturgii a pořídiv překlad ostatních částek písma svatého, vše znova přehlédl, sjednotil a opsati kázal. Spisů apokryfických, jako jest třetí kniha Makabejských v Řecku někdy běžná, pominuto při tom úplně. Tlumoče pak kanonické knihy jazykem slovanským, vésti se dal Method ve Starém zákoně překladem alexandrijským, jenž slove Septuaginta, kdežto předlohou Nového zákona byl mu text tak zvané recense cařihradské. Brzy potom jiné dílo slovesné kvetlo mu v rukou. Na zdržení kázně církevní ukazovala se pilná potřeba, aby ve známosť uvedeni byli spisové právní, kterými soustavně vytýkají se pravidla života křesťanského, posvátné zákony, starobylé řády a obyčeje. V domovině sv. bratra nazýván byl sborník takový „Nomokanon“, zavíraje v sobě jednak úchvaly sněmovní jednak císařské zákony o věcech církevních. První částku jeho přeložil sv. Method v jazyk slovanský. Nelze pak ani dosti toho želeti, že z původních překladů a rukopisů zhola nic nás nedošlo.

---

[1]) Staroslovanský životopis sv. Konstantina; hl. 15, v Pramenech d. č. I. str. 29.

[2]) Staroslovanský životopis sv. Methoda; hl. 15, v Pramenech d. č. I. str. 50 n.

V záslužném díle učitelů svých neoblevili ani žáci, jakmile hostinného přístřeší došli v říši bulharské. Uvedli jsme již svrchu, kterak za doby cara Simeona (r. 890—927) spisoval mnich Chrabr pojednání O písmenech slovanských. Týž čas slovutný biskup velický Klement († r. 916) budoval duchovním otcům svým krásný pomník, spisuje dosti obšírně Život sv. Konstantina a Život sv. Methoda, jakož i stručněji Pochvalné slovo sv. Kyrillovi a Pochvalné slovo svatým Kyrillovi a Methodovi.[1] Pohříchu nedošly k nám spisy jeho ve znění původním, než po recensi ruské a srbské.[2] Nepřípadně nazývány bývají životopisy obou světců z péra Klementova „pannonskými" legendami. Kratičký výtah z nich do Prologu (sbírky stručných životopisů svatých) zhotovil v Bulharsku nejmenovaný žák sv. Methoda, očitý svědek jeho působení i smrti a pohřbu.[3]

Ze druhé polovice 10. století pochází staroslovanský Životopis sv. Václava.[4] Přihlížejíce k četným bohemismům spisu toho, snažili se někteří ukázati, že psán byl staroslověnským jazykem v Čechách a tak i na Východ donešen. České přímětky jeho měly by tudíž příčinu místní, ať tak díme, indigenátní, jako serbismy a russismy v jiných církevních spisech staroslovanských. Větší počet učenců nakloňuje se k tomu, že životopis sv. Václava psán byl původně česky, načež převedli jej na jazyk staroslovanský. Buď jak buď, v bohemismech spisu máme nepopíratelné známky toho, že původ jeho hledati jest v Čechách. Na Rusi zachovaly se přepisy teprve ze 16. století. Se zněním životopisu snáší se Služba sv. Václava hlaholsky psaná v breviáři z r. 1443, jenž chová se v rumjancevském museu v Moskvě. O něco mladší, než také do Čech

---

[1]) Nejnověji jinak soudí se o původu řečených spisů: „Prvotní redakce pannonských legend byla řecká. Jejich spisovatel byl Slovan a příslušel k církvi východní. Žil v Bulharech a psal nedříve než ve druhé čtvrti 10. století. Užil jednak řeckých a latinských pramenů, jednak tradice své doby." (Voronov). Srvn. Snopkovo pojednání „Pannonské legendy a mnich Chrabr", ve Sborníku historickém, 1886; str. 129 nn.

[2]) Prameny d. č. I. str. 1—68.

[3]) Prameny d. č. I. str. 69 n.

[4]) Prameny d. č. I. str. 127—134.

původem svým sahající, jest kratší staroslovanský Životopis sv. Václava[1]) a Kanon (officium) sv. Václava.[2])

Z dalších knih slovanských uvedeme již jen nejčelnější, přestávajíce na době, kdy živ byl sv. Prokop. K památkám staroslověnským toho času počítáme především tré evangelistářů: Mariánský, Zografský a Assemaniho. První z nich ochránil se ve skitu (poustevnické vsi) Panny Marie na hoře athonské, odkudž r. 1844 přivezen byl Viktorem Grigorovičem do Ruska.[3]) Zavírá v sobě čtvero evangelií glagolsky psaných. Neceléko rukopisu na pergameně počítá se 172 listy. Glagolský evangelistář z kláštera zografského na hoře athonské[4]) poslán byl r. 1860 darem od Anthima, archimandrity téhož kláštera, ruskému caru Alexandrovi II. Jest to již neúplný rukopis na pergameně, v němž na konci podán synaxář (kalendář) písmem kyrillským. Glagolský evangelistář Assemaniho jinak vatikánský[5]) koupil r. 1736 Josef Šimon Assemani od nejmenovaného mnicha pravoslavného v Jerusalémě a daroval jej knihovně vatikánské. Psán jest na pergaméně okrouhlou, téměř kroužkovitou glagolicí. Obsahuje na 159 listech čtení sv. evangelií bez mála na celý rok dle obřadu církve východní od veliké noci až do bílé soboty, menolog aneb kalendář se čteními na památku svatých a světic od 1. září do konce srpna a konečně většinu synaxáře aneb výčtu nedělních a svátečních perikop z evangelií.

K přesným památkám glagolským náleží dále Euchologium sinajské a Žaltář sinajský. Na oba rukopisy chované v klášteře sinajském připadl r. 1880 dr. L. Geitler. Euchologium (trěbnik = rituale) starší jest konce 10. století.[6]) Glagolské písmo jeho ukazuje přechod okrouhlého tvaru k hranatému. Rukopis o 106 listech není úplný. Žaltáře sinaj-

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 125 n.

[2]) Prameny d č. I. str. 136—139.

[3]) Jagić: Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae codex Marianus; (rusky:) Mariinskoje četveroevangelije s priměčanijami i priloženijami. V Berlíně a Petrohradě, 1883.

[4]) Jagić: Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zografensis nunc Petropolitanus. V Berlíně, 1879.

[5]) Rački: Assemanov ili vatikanski evangelistar. V Záhřebě, 1865.

[6]) Geitler: Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda. V Záhřebě, 1882.

ského[1]) zachovalo se celkem 177 listů obsahujících 137 žalmů. Vedle jazyka soudě psán byl Žaltář později nežli Euchologium, asi z počátku 11. století.

Chrvatskou památkou staroslovanské literatury jest Glagolita Clozův.[2]) Tak po Kopitarovi zoveme částku glagolského rukopisu zavírající v sobě překlad čtvera duchovních řečí (t. j. dvé řečí sv. Jana Zlatoústého, jednu sv. Athanasia, jednu sv. Epifania). Ze starší předlohy přepsal jej neznámý autor 11. století v Dalmacii nebo Chrvatsku. Původní text překladu pořízen byl na půdě bulharské někdy na konci 9. nebo z počátku 10. století. Kodex, z něhož zbývá Glagolita Clozův, náležel v 15. století hraběti Janu Frangepanimu († r. 1482), majiteli ostrova Krku. Ten daroval jej knězi tamějšímu Lukáši de Reynaldis. Potom v letech 1487—1509 získal jej rytíř Markvard Breisacher. Od dědiců jeho přešel v držení hraběte Parida Cloza v Tridentě. Kopitar znal a vydal toliko 12 listů rukopisu. Další dva listy nalezeny jsou později v knihovně „Ferdinandea" v Innsbrucku.

Bulharského původu jest tak zvaná Kniha supraslská, kyrillicí psaná někdy v 11. století. Jsouc necelá o 253 listech, z nichž za našeho věku 133 listy se ztratily, zavírala v sobě životy svatých, jichž památka slaví se v měsíci březnu, jakož i řeči sv. Jana Zlatoústého na rozličné dni od neděle květné až do provodní. Druhdy chována byla v klášteře supraslském u Bialastoka (v gubernii grodenské), odkudž dostala se do rukou Kopitarových, a po něm uloženo 120 zbývajících listů do knihovny lycea lublanského. Některé kusy z ní vydal Miklosič.[3]) V Bulhařích vznik měla také Kniha Savina, rukopis kyrillský o 129 listech, jenž ochraňuje se v typografické knihovně v Petrohradě.

Podle starší bulharské předlohy hotovil ruský jáhen Grigorij v Novgorodě roku 1056 a následujícího Evangelium Ostromirovo písmem kyrillským.[4]) Rukopis jeho o 294 listech

---

[1]) Geitler: Psalterium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda. V Záhřebě, 1883.

[2]) Kopitar: Glagolita Clozianus. Ve Vídni, 1836. Dr. Vondrák: Glagolita Clozův, ve spisech České akademie císaře Františka Josefa, 1893.

[3]) Miklosich: Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice suprasliensi. Ve Vídni, 1851.

[4]) Vostokov: Ostromirovo evangelie 1056—1057 goda s priloženijem

obsahuje soubor nedělních a svátečních perikop, i jeví, pokud jazyka se týče, značné sledy vlivu ruského. Jak původní zápisek osvědčuje, psán byl pro Josefa Ostromira, starostu města Velikého Novgorodu. Potom náležel tamějšímu chrámu svaté Sofie. Na sklonku 18. století nalezl Jakub Alexandrovič Družinij Evangelium Ostromirovo v komnatách zemřelé carevny Kateřiny II., i prodal je r. 1806 caru Alexandrovi I. Ten pak nařídil uložiti vzácný rukopis do veřejné knihovny. O starších knihách církevních na Rusi máme jen pozdější zmínky.

Kromě toho, co již svrchu jsme uvedli, psány jsou na *půdě českoslovanské* různé knihy liturgické, po nichž skrovné ostatky teprv v nejnovější době učencům se objevují. Zejména tu připomenouti jest tak zvané Listy kijevské, Zlomky vídenské a Zlomky pražské, vesměs glagolicí psané. *Listy kijevské*,[1]) na něž připadlo se před 20 lety a *Zlomky vídenské*,[2]) objevené r. 1889, jsou částkou mešní knihy římsko-latinského způsobu a původem svým sahají do 9. století. *Zlomky pražské*,[3]) na den vynešené Höflerem r. 1855, zavírají v sobě částku sborného officia, jak koná se řádem církve východní. Staroslovanským knihám české recense bude nám při klášteře sázavském věnovati širší úvahu; tuto dostačí zmíniti se o nich obecně, aby patrno bylo, že svatý Prokop mohl vzdělávati se k církevní službě prostředkem knih slovanských. Skladateli letopisu sázavského náleží chvála, že přes patrnou nechuť vrstevníků svých k památkám kyrillo-methodským v Čechách, vyznal nepokrytě, kterak světec chotounský od mládí zálibu měl ve způsobech, jež zaváděli velicí apoštolé slovanští na Moravě a v zemích s Moravou sousedících. Tak aspoň utěšený paprsek pravdy dopadá na církevní dějiny české na počátku 11. století.

---

grečeskago teksta evangelij i s grammatičeskimi objasnenijami. V Petrohradě, 1843.

[1]) Kolář: O hlaholském zlomku kyjevském, v Časopisu č. musea, 1878; str. 330 nn.

[2]) Jagić: Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente. Ve Vídni, 1890.

[3]) Šafařík: Glagolitische Fragmente. V Praze, 1857.

Hlava čtvrtá.

Sv. Prokop členem slovanského duchovenstva.

Prospívaje v bohumilých vědách, pilen byl sv. Prokop i ctnostného života; ano tak příkladně obcoval po čas učení svého na Vyšehradě, že poutal k sobě zraky vrstevníků a po stupních svěcení církevního postupoval rychle k hodnosti kněžské. Životopisec jeho ze 13. století vypravuje o tom takto: Učelivý jinoch klídil výborné ovoce, každého dne přítomen jsa sborným službám božím: a tak čemu učil se z posvátných knih, záhy s pomocí boží ve skutek uvésti pílil. [1]) Znamenajíce vzorné chování jeho kanovníci na Vyšehradě, zvolili jej sobě, ač z pravé pokory velmi se vzpěčoval, za soudruha při kostele svatého Petra, knížete apoštolů. Jakou dokonalost na den nesl, když ustanoven byl kanovníkem, nesnadno by bylo do podrobna vypověděti. Nehledaltě jako jiní kanovníci prospěchu

[1]) Srvn. Veršovanou legendu o sv. Prokopu:
„Tu Prokop v učení lóně (lúně)
čítal vždy s snahú v zákoně.
A kehdy tu v krátkém čase
tomu písmu nauči se.
Mistři sě tomu diviechu,
mezi sobú tak mluviechu:
„Prokop dobře v písmě dospěl
a ve čsti i kázni prospěl.
Neb nikdy prázden nebieše,
nebo na modlitvě bdieše,
anebo na knihách čtieše.“
Tak sě učil velmi mile,
netbal i jedné kratochvíle.
Divné ovšem pokory bieše,
a juž každý to mluvieše:
„Tento Prokop tako jest tich,
juž jakoby byl ovšem mnich.“
Nikdy neviděli, by smál,
ani kdy s dietkami več jhrál:
jedno pěl hodiny nebo pateře
někde súkromie nebo v kóře.“
Prameny d. č. I. str. 349 n.

svého, nýbrž dnem i nocí trval na pobožnosti v chrámu Páně. [1]) Po stupních ctností vystupuje, dotýkal se již vrchu řebříka Jakubova, až došel hodnosti kněžské. A potom, když stal se knězem, kterak se ponižoval, kterak chvalitebně úzdu sobě přikládal a jak počestného života byl, toho žádná ústa vypraviti nedovedou. [2]) Však ostatní duchovní pokládali jej spíše za mnicha nežli kněze, neboť již cele Pána následoval, již uchem srdce svého doslýchal slov Spasitelových: Jdi a prodej vše, co máš a rozdej chudým, i přijda, následuj mě!

---

[1]) Veršovec český líčí to živěji:
„Počechu sě kanovníci diviti,
a řkúc: „Co chcemy učiniti?
Vidímy člověka dobrého
a ke všiej čsti podobného;
južť jest dobře na tej době,
přitovařišmy ho k sobě
pro jeho pokorné ponížeuie.“
Snidú sě vyšehrazská kněžie;
byvše všichni v tej radě
v kapitole na Vyšehradě,
vzvolichu jej služebníkem,
u svatého Petra kanovníkem.
Nerad tomu svatý Prokop bieše,
neb tohoto světa nenávidieše.
Ješče by to byli učinili,
ež by jej proboštem vzvolili.
Ale svatý Prokop vida světskú lest,
potupi toho přiebytka čest.
I jednoho pokoje nehledaje,
viece sě pro Bóh pokořuje,
nenosil drahého oděnie,
ni pitie drahého ni jedenie“

Prameny d. č. I. str. 350.

[2]) Veršovaná legenda o sv. Prokopu:
„Tehdy všichni kanovníci,
děkan, probošt, úředníci
svatého Prokopa povýšichu,
knězem jeho učinichu.
Sta sě potom velmi v skoře,
slúži mšu u vyšehrazském kóře.
Své pokory neproměnil,
viece než dřiev pro Bóh činil.
Kanovníkem na Vyšehradě bieše,
ale jinej proměně chtieše,

Potud jde zpráva latinského životopisce, kterou český veršovec přejal a rozšířil. Obsah její čelí namnoze proti dějinám kollegiátní kapitoly u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. V tom tedy dlužno ji na pravou míru uvésti. První pokračovatel Kosmův podotýká, [1]) že zakladatelem sborného kostela svatého Petra na Vyšehradě byl kníže Vratislav II. (r. 1061—1092) za doby papeže Alexandra II. (r. 1061—1073). Udání to potvrzuje se listinou knížete Soběslava I. z r. 1130, v níž jmenován jest chrám vyšehradský monastýrem Vratislavovým. [2]) Tomu-li tak, nemohl sv. Prokop při počátku 11. století býti kanovníkem kapitoly vyšehradské, ana teprve po smrti jeho počátek vzala.

Kdyby latinský životopis sv. Prokopa byl spisem venkoncem kritickým, dovedli bychom uhájiti zprávy jeho i proti staršímu, s ní neshodnému podání o původu kollegiátního chrámu sv. Petra na Vyšehradě. Uvedli bychom především, že pokračovatel Kosmův zakládal se neauthentickou bullou papeže Alexandra II., která šíří se o věcech, jež nebývaly předmětem listů apoštolských. Vypravuje totiž domnělá bulla [3]), kterak kníže Vratislav II. hodlaje po slibu založiti chrám k poctivosti Spasitelově, vyžádal si k tomu svolení sv. Otce a valné synody římské; kterak papež Alexander vyslal kardinála-biskupa Jana tuskulského do Čech, aby položil základní kámen chrámu sv. Petra na Vyšehradě; jak při tom donášel kníže na bedrách

---

a řka: „Čemu mi jest tato čest,
jenž činí duši přelest?“
Vědě, že nenie Bohu vzácen,
ktož zbožie miluje, ten bude ztracen.
O tom bylo by mnoho praviti,
ale musímy toho ukrátiti;
nebo jest viece pravenie
o jeho milosti i mluvenie.“

Prameny d. č. I. str. 350.

[1]) Pokračovatel Kosmův (kanovník vyšehradský) k r. 1129: „Dux Sobieslaus renovavit wissegradense monasterium, quod pater eius beatae memoriae rex Wratislaus aedificavit pro anima sua et uxoris suae prolisque suae collaudante et authoritate gloriosissimi papae Alexandri.“ Prameny d. č. II. str. 206.

[2]) Listina knížete Soběslava I. z r. 1130: „Patris mei, regis videlicet Wratizlai, monasterium in Wisegrad civitate situm.“ Regesta; č. 211, str. 93.

[3]) Viz ji v Pramenech d. č. II. str. 101, pozn. 13.

svých dvanácte nůší země k počaté stavbě; kterak papež propůjčil čtyřem předním duchovním při řečeném kostele právo pontifikalií atd. To vše za pravdu přijal pokračovatel Kosmův. Dále bychom uvedli, že listina knížete Soběslava I. z r. 1130 jest vedle znaleckého soudu spisem podezřelým [1]) a tudíž na potvrzení obsahu sama o sobě nedostačuje. Pak ovšem mohlo by se za to míti, že kapitola vyšehradská jest původu mnohem staršího nežli z doby knížete Vratislava II. Ale na udání latinského životopisce spolehnouti nelze, kdežto zmínky starších listin, byť i nepůvodních, vykazují dobrý podklad historický. Kníže Vratislav II. byl již za 12. století pokládán zakladatelem kollegiátního chrámu sv. Petra na Vyšehradě.

Kdo by při zprávě životopiscově pomysliti chtěl na jiný Vyšehrad, nežli jest akropolis česká, nepotká se ani tak se žádoucí jistotou o místě kněžského působení sv Prokopa. Na Vyšehradě uherském stával sice sborný chrám, avšak v něm sloužila Bohu družina slovanských mnichů podle pravidla sv. Basilia. [2]) Dosti možná že zakladatel kláštera sázavského a duchovní synové jeho mívali přátelské styky s monastýrem vyšehradským v Uhersku, jakož i že pamět toho ochraňovala se na Sázavě; načež životopisec světcův ve 13. století tak tomu srozumněl, jako by sv. Prokop býval „kanovníkem“ na Vyšehradě.

Skladatel letopisů sázavských praví stručně, že sv. Prokop vyučiv se výborně knihami slovanskými, byl za mladšího věku knězem světským. [3]) Místa působení jeho ani slovem se nedotýkaje, jen ještě vynikající vlastnosti mladého kněze připomíná: počestnost života a horlivost ve službě boží.

Zakládajíce se slovem věrohodného letopisce, řadíme Prokopa ke kněžstvu slovanskému, a na lepší toho

---

[1]) Erbenova Regesta; str. 624, č. 211.

[2]) Papež Honorius III. dopisoval arcibiskupovi ostřihomskému Janu I. r. 1221: „Abbatia in Wisagrad vesprimensis diocesis ... graecos habet monachos et habuit ab antiquo“. Erbenova Regesta; č. 642, str. 299.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Sclavonicis litteris a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonice admodum imbutus, in seculo presbyter eximius, honesta vitae et casta mysteria celebrans.“ Prameny d. č. II. str. 241. Podobá se k pravdě, že slovo „canonice“ zavedlo skladatele latinského životopisu, aby sv. Prokopovi připisoval hodnost kanovnickou.

srozuměnou vypravíme hned, o čem svědčí dějepis ve příčině slovanského duchovenstva na Moravě a v Čechách někdy bývalého.

Za vlády knížete Rostislava užívali Moravané přísluhy německých kněží, kteří docházeli k nim z biskupství pasovského, ale pro neznalost jazyka a politické pletky nedočkávali se u moravských křesťanů valné obliby. Rostislav znamenav to moudře, vypravil poselství k císaři řeckému Michalovi III. (r. 856—867) a jemu přednášeti dal prosbu takovou: „Lidé naši od pohanství odstoupili a křesťanský zákon zachovávají, ale nemáme učitele takového, který by nám naším jazykem pravou víru křesťanskou vyložil, aby i jiné země (tu myšleno trvám především na Čechy) to vidouce, následovali nás. I pošli nám, pane, biskupa a učitele takového“.[1]) Císař vyhověl žádostem moravského knížete a více ještě učinil, poslav dva nejschopnější věrověsty, kteří dobře povědomi jsouce solunoslovanského nářečí, mohli za krátko dokonale srozuměti se s Moravany, jakož i cvičiti učenníky, jež Rostislav k poslušenství jejich hned přikázal. Při výkladu písma svatého a knih liturgických ukázala se toho potřeba, aby řečení spisové buď na díle buď v celku písmem a jazykem slovanským byli přepsáni. Skládajíce pak knihy slovanské, připadli svatí bratří na nový způsob, kterým by služba Bohu vésti se mohla, to jest řečí velikého kmene slovanského, přiměřenou k starobylým a posvátným obřadům církve katolické. Sami ovšem nepokusili se toho zvláště při mši svaté, dokud nebyli ujistěni souhlasem stolce apoštolského, avšak majíce naději a důvěru v Boha, chystali, čeho třeba jest k novotě tak pronikavé.

Když r. 867 konati bylo svatým Konstantinovi a Methodovi cestu do Říma, nesli ssebou již hotové knihy slovanské a vedli zástup žáků slovanských, aby představili je sv. Otci, i vyžádali jim svěcení na různé stupně hodnosti duchovenské. Papež Hadrian II. dav zevrubně poučiti se o potřebách Slovanů sousedících na Dunaji s východní říší franskou, schválil knihy slovanské a přivolil také ke konání liturgie jazykem slovanským. Starobylý životopis sv. Konstantina vypravuje o tom v tato slova: „Papež přijav knihy slovanské, posvětil a položil je v kostele sv. Marie, který sluje „U jesliček“, a

---

[1]) Staroslovanský životopis sv. Konstantina; hl. 14. Prameny d. č. I. str. 27.

zpívali nad nimi mši. Potom rozkázal papež dvěma biskupům: Formosovi a Gauderikovi, aby světili slovanské žáky. A když je světili, zpívali (sv. bratří) mši v kostele sv. Petra slovanským jazykem, a druhý den zpívali v kostele sv. Petronilly, a třetí den zpívali v kostele sv. Ondřeje, a odtud opět u velikého učitele pohanů Pavla apoštola v kostele v noci zpívali svatou mši slovansky nad posvátným hrobem, majíce na pomoc svatého Arsenia biskupa, jednoho ze sedmi biskupů, i Anastasia bibliotekáře." [1])

O slovanských knězích učinil také zmínku papež Hadrian II. v listě, který přidati kázal Methodovi, an roku 869 vracel se z Říma do krajin podunajských, aby přinesl odpověď apoštolského stolce k žádostem knížat slovanských. „Umínili jsme sobě", psal sv. Otec, „poslati Methoda, posvětivše jej s učenníky, syna našeho, do zemí vašich, muže dokonalého duchem i pravověrného, aby vás naučil, jakož jste prosili, vykládaje písmo na jazyk váš dle všelikého církevního řádu zúplna i se mší svatou, to jest se službami božími, i křtem, jakož jest filosof Konstantin začal s boží milostí a za přímluvou sv. Klementa. Také když někdo jiný bude moci náležitě a pravověrně učiti, to budiž svato i požehnáno Bohem i námi i vší katolickou a apoštolskou církví, abyste snadně přikázáním božím se naučili. Ten pak jediný zachovávejte obyčej, aby o mši prve četli epištolu a evangelium latinsky, potom slovansky, aby se naplnilo slovo písma: Chvalte Hospodina všichni národové! a jinde: Všichni mluvili rozličnými jazyky veliké skutky boží, jakož Duch svatý dával jim vymlouvati." [2])

Zastávaje potom úřad biskupský v zemích knížat nedávno jmenovaných, světil svatý Method jáhny a kněží, kteří jsouce rodu a jazyka slovanského, větší oblibě těšili se u věřících nežli němečtí druhové jejich. [3]) „Od toho času velmi začalo růsti boží učení a duchovní množiti se po všech městech". [4]) Vedle jiných prací zabývali se slovanští kněží hotovením

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 35.

[2]) Staroslovanský životopis sv. Methoda; hl. 8. Prameny d. č. I. str. 45 n.

[3]) Staroslovanský životopis sv. Methoda; hl. 10: „Moravané seznavše, že němečtí kněží, kteří žili u nich, nepřáli jim, nýbrž pikle kuli proti nim, vyhnali všechny." Prameny d. č. I. str. 48.

[4]) Tamže.

a opisováním liturgických knih; jakož poznamenáno v životopise arcibiskupa jejich, že uprázdniv se na překlad písma svatého, ustanovil z učenníků svých dva kněží, písaře rychlé velmi, a s pomocí jejich za šest měsíců dokonal bibli slovanskou.[1] Jak horlivě staral se týž arcipastýř o duchovní potřeby slovanského lidu, „důkazem toho jest množství kněží, jáhnů a podjáhnů, kterých umíraje dvě stě mezi hranicemi své církve zanechal“.[2]

Když kníže český Bořivoj přijal křest na Velehradě (asi r. 874), propůjčen mu byl od sv. Methoda kněz slovanský za dvorního kaplana. Staré legendy jmenuje kněze toho Kaichem; i dokládají, že mu byl ke správě poručen chrám sv. Klementa na Levém Hradci, první křesťanská svatyně v Čechách.[4] Bořivoj pak jal se zakládati místa posvátná, shromažďovati kněží, zaváděti náboženství.[3] Manželka jeho svatá Ludmila užívala přísluhy kněze Pavla, který obecně pokládá se za „střižníka“ (klerika) slovanského. Ten trvaje na hradě Tetíně spolu s jinými kaplany, byl svědkem mučennictví svaté paní (dne 15. září r. 921), i pohřbíval tělo její.[5] Když potom (asi r. 929) konalo se přenešení ostatků sv. Ludmily z Tetína do Prahy, obcoval slavnosti té opět kněz Pavel.

Kněží slovanští mohli jen potud trvati, pokud biskupové neodepřeli svěcení slovanského žákovstva. Ježto pak biskupové latinského řádu sotva by propůjčili se k řečenému svěcení, trvalo slovanské duchovenstvo, pokud nezašel episkopát rázu sv. Methoda. Z věrohodných pramenů historických čerpáme vědomost, že metropolita sv. Method nazýval se biskupem „moravským“, i byl také v Římě týmž názvem označován.[6] Jestliže tedy po smrti jeho a před zřízením biskupské stolice v Olomouci roku 1063 připadneme v dějinách na „biskupa moravského“, můžeme s plnou jistotou pokládati jej za světitele slovanského duchovenstva. Tu pak naskytá se nám zpráva k r. 976, že na synodě mohučské tehdáž právě konané seděl

---

1) Tamže; str. 50 n.
2) Řecký životopis sv. Klementa velického, v Pramenech d. č. I. str. 85.
3) Latinský životopis sv. Ludmily; hl. 3. Prameny d. č. I. str 193.
4) Tamže.
5) Utrpení sv. Ludmily, v Pramenech d. č. I. str. 140 n.
6) List papeže Jana VIII. z r. 880, v Erbenových Regestech; I. str. 17.

podle biskupa pražského Dětmara biskup moravský, jehož jméno pohříchu není v listině poznamenáno.[1]) O sto let později děje se zmínka o jiném biskupu moravském příjmím Vracenovi, který zastával úřad svůj před r. 1030.[2])

Nedostatek podrobných zpráv zbraňuje nám více věděti o duchovenstvu slovanském za 10. a 11. století. Ale že přivádění biskupů moravských k oné době není prázdnou řečí, poznati lze také ze zakládací listiny biskupství pražského, v níž zapovídá papež Jan XIII. (r. 964—972), aby nebyl připuštěn k řízení diecése duchovní „podle obřadu jazyka slovanského." Stolice biskupské, kdekoli zaražené a lidu milé, mívaly vždy dlouhé trvání, a nescházelo jim obránců ani potom, když vyšší moc z různých příčin odpírala svého souhlasu. Metropole sv. Methoda byla zjevem tak velikým a vábným, že mnozí duchové po staletí celou sílu na to vynakládali, aby slávu její v popelu doutnající rozdmýchali v jasný plamen. Nával Uhrů zlomil květ její, ale kořenů se nedotekl. Ba potomní panovníci uherští neodpírali v oblasti říše své pomocné ruky při křísení církve slovanské. Král sv. Štěpán (r. 997—1038) shledav při kostele nitránském takořka úplný sbor kanovníků, dotazoval se po duchovních pracích jejich. I bylo mu ukázáno na souvislost chrámu sv. Jimrama s církví moravskou, odkudž mnozí věřící přicházejí do Nitry za potřebami náboženskými.[3]) Král propůjčil tedy důchody tamější kapitole a v čelo kanovníků postavil potom biskupa. V letech 1034—1047 připomíná se biskup nitránský Bestertus, jenž získal sobě palmu mučennictví.[4]) Dosti možná, že za podivným příjmím jeho tají se dobré jméno slovanské.

---

[1]) Codex diplom. moguntinus k r. 976: „Willegisus, moguntiacensis episcopus, ... astipulantibus quoque assessoribus suis, venerabilibus episcopis, spirensi, wormatiensi, pragensi, moraviensi ... deponit." Erbenova Regesta; č. 72, str. 31.

[2]) Kosmův Letopis k r. 1067: „Fertur autem, quod fuisset in Moravia ante tempora Severi (biskupa pražského r. 1030—1067) quidam episcopus, ut reor, nomine Vracen." Prameny d. č. II. str. 96.

[3]) Listina krále Štěpána z r. 1006: „Accidit nobis, quod novem s. romanae ecclesiae sacerdotes presbyteros invenimus, qui se capitulares canonicos ecclesiae b. Emmerami martyris in dicto castro nostro Nitra situatae nominabant et dictae ecclesiae ac populo usque ex partibus Marcomannorum illuc confluenti inserviebant." Erbenova Regesta; str. 37.

[4]) Gams: Series episcoporum; str. 375.

Jako docházeli Moravané církevní příslužby v kostelích uherských, tak mohli někdy duchovní k biskupství moravskému zvolení dojíti svěcení od biskupů v Uhřích. A kdyby toho nebylo, sousedili s Uherskem Bulhaři, kteří lnouce k duchovnímu dědictví po Methodovi, měli metropolitu v Ochridě a pod řízením jeho devatero biskupství. Představení kněží bulharských sotva asi zdráhali by se složiti ruce na volence moravského. I buď tomu tak či onak, jisto jest, že z počátku 11. století působil na Moravě biskup Vracen, kterého nelze počítati k hodnostářům latinského obřadu. Biskupa pak bez kněží kdo mohl by si představiti? Jestliže tedy řadíme sv. Prokopa ke slovanskému duchovenstvu, historické události nás v tom podporují. Zdali zprvu na Moravě zastával světec úřad kněžský, pověděti neumíme. Ale styky duchovních synů jeho s kláštery uherskými jsou událostí zcela jistou.

Hlava pátá.

Sv. Prokop mnichem a poustevníkem.

Ačkoli působení světského kněze poskytuje výbornou příležitosť k životu ctnostnému a spolu na dobré vychází bližním, neuspokojilo přec snaživého světce Prokopa, an po vyšší dokonalosti prahna, Bohu všecek chtěl býti zasvěcen. Úplně oddává se Tvůrci svému ten, kdo plně svědomitě přikázání boží, nad to ještě dobrovolně zachovává rady evangelické. Že pak život klášterní jest cestou k dokonalému zastávání i povinností i rad Páně, ustanovil se Prokop na tom, vyhledati zátiší kláštera a v něm podrobiti se pravidlům mnišského obcování. [1])

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Hic quippe pro amore Jesu Christi toto spiritus sui ardore fervens, vanitatem nequam huius mundi contempsit et domum uxoremque, agros, cognatos atque amicos, immo semetipsum sibi abnegans, versuciali seculo et pompis suis miserabilibus valedixit.“ Prameny d. č. II. stránka 241. Povšimnutí zasluhuje zmínka o manželce, které prý odepřel sobě sv. Prokop, výhost dávaje ošemetnému světu a marnostem jeho. Kdyby nebylo jiných zpráv o manželském životě Prokopově, pokládali bychom slovo starého letopisce za rčení řečnické a vy-

Pohříchu nejsme o tom dosti poučeni, kterou řeholi přijal horlivý sluha Páně a v kterém klášteře ji plniti sobě předsevzal. Ovšem kdybychom chtěli propůjčiti slechu zprávám pozdním, na snadě byla by odpověď k oběma otázkám. Vypravuje totiž kronikář Pulkava († r. 1380), že sv. Prokop zřeknuv se kanovnické hodnosti na Vyšehradě, stal se mnichem kláštera břevnovského s vůlí druhého opata tamního Jeronyma, jemuž říkáno také Dobromír. [1])

K domnělému pobytu světcovu v klášteře břevnovském navázalo se prodlením času několik pověstí. Nebylo prý článku v řeholi sv. Benedikta, aby příkladně ve skutek ho neuváděl: jedno toliko za těžko přicházelo novému mnichu, totiž zdržovati se dlouho pokrmu za příčinou postu. Pro to hněvával se na něj opat břevnovský; i chtěje tužiti váženého jinak spolubratra v kázni klášterní, posýlal jej na pole, aby tam ne-li zameškal, aspoň vyčkal snadněji hodinu společného stolování. Kdysi meškaje tak v širém poli, stanul Prokop před stromem, jenž za léta osypán býval třešněmi, a ovoce neuzřev, jal se na-

---

kládali bychom je takto: Letopisci tanula na mysli slova písma svatého (Mt. 19, 29): „Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut uxorem aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.“ Bůh hojným bude odplatitelem, vece Kristus, a žádné oběti, kterou kdo ke službě jeho se propůjčil, nezůstaví bez přiměřené odplaty. Oběti ty příkladem se uvádějí, aniž by tvrditi se chtělo, že každý přinese je všechny; neboť kdo rodičů nebo dítek nemá, nemůže je opustiti. Avšak letopisec mluví na jiném místě o synu Prokopově příjmím Jimramovi: „Procopius accersito bonae qualitatis nepote Vito et filio suo piae indolis Emmerammo, seriatim exposuit eis futura“ (Prameny d. č. II. stránka 245) a synovce Prokopova Víta nazývá příbuzným Jimramovým: „Vitus commisit ius regiminis abbatialis Emmerammo consanguineo suo“ (Tamže; str. 248), z čehož ovšem zavírati jest, že svatý Prokop byl ženat a vydávaje se k životu klášternímu, manželky se odřekl z lásky ke Kristu. Za doby jeho nebráněno světským kněžím setrvávati v manželství. Teprve papež Řehoř VII. (roku 1073—1085) jal se přísně usilovati o coelibát osob duchovních.

[1]) Pulkavova kronika, hl. 26: „Beatus Procopius cum esset canonicus ecclesie wyssegradensis, factus monachus monasterii brewnowiensis de licentia Jeronimi, qui et Dobromir, dicti abbatis secundi monasterii antedicti.“ Prameny d. č. V. str. 29. Zpráva o pobytu světcově v klášteře břevnovském přijata také do předlohy kněžských hodinek v Čechách: „Procopius ... perfectionis evangelicae desiderio commotus, in monasterio brevnoviensi vitam aliquamdiu religiose traduxit.“ Officia propria in usum cleri provinciae pragenae (r. 1865); str. 88.

říkati na zimu, že překáží vzrůstu třešní. A hle, strom pojednou oděl se novým listem, a z pod jeho kynulo hladovému zralé ovoce [1]). Neobyčejný úkaz ten vyléčil nedočkavého mnicha, že potom nejen povolněji se postil, ale mistrem zdrželivosti stal se jiným.

Jiná pověst tomu chce, že ke sv. Prokopu v Břevnově, an ve sboru mnichů tam meškal, docházeli mnozí věřící z Prahy a okolních míst, žádostivi jsouce spasitelného poučení a duchovní útěchy; i měli prý rádce svého u veliké vážnosti. Ale světec nechtěje vyrušován býti z pobožnosti, prosil opata Jeronyma za svolení, aby směl z kláštera zabrati se na samotu a v úkrytu před lidmi tráviti život poustevnický. Svolav bratří v hromadu, za souhlasem jich ač nerad Prokopa opat propustil. Ten pak vyhledal sobě jeskyni v údolí dalejském u Jinonic, kdež za některý čas, mrtvě tělo a chtíče jeho, sám s Bohem svým přebýval. Potom připadli na úkryt jeho pastýři a pověděvše jiným, zapudili bezděky sv. poustevníka na místo odlehlejší. Nad opuštěnou jeskyní zbudován byl záhy kostelík sv. Prokopu posud zasvěcený.

Starší zpravodaji naši, kteří byli členy kláštera sázavského a znali tradice domácí, nic o tom nepraví, aby zakladatel monastýru jejich býval kdy mnichem břevnovským. První z nich jejž nazýváme pokračovatelem Kosmovým, poznamenal stručně, že Prokop byv knězem světským, ozbrojil se potom oděním slibu mnišského [2]). Skladatel latinského životopisu světcova připojil zmínku o jakémsi pobožném mnichu řádu sv. Benedikta, od něhož přijal Prokop roucho i pravidlo řeholní [3]). Veršovec český vypravil i rozmluvy starého mnicha s horlivým učněm jeho. [4])

---

[1]) Dubravii Historia regni Bohemiae de rebus memoratu dignis; kn. 7. Srvn. Fabricia „Požehnaná památka"; str. 39 nn.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Procopius ... postmodum infula monasticae parmatus professionis, solus cum solo Deo in fidei pignore inconvulsus deguit." Prameny d. č. II. str. 241.

[3]) Životopis sv. Prokopa; hl. 2: „Iamque propositum suum firmans, a quodam religioso monacho ordinem s. Benedicti assumens et ab eo diligenter instructus, secessit ad provinciam suam." Prameny d. č. I. str. 361.

[4]) Veršovaná legenda o sv. Prokopu; hl. 8:

„Ot dávných časóv to jest myslil,
kde by kromě ludí bydlil.
Naleze mnicha starého,

Vypravování o starém jakémsi mnichu má ráz příliš neurčitý. Nemohouce mu tedy připisovati veliké váhy, soudíme raději, že zakladatel kláštera slovanského přiučoval se řeholní kázni v takovém monastýru, jenž byl mu potom vzorem při zřizování sázavského samostanu. V Čechách nestávalo tehdáž ústavu mnišského tak vedeného. V klášteře břevnovském i ostrovském hostili se mnichové latinského obřadu. Pročež mimo zemi českou hledati bylo Prokopovi zátiší klášterní. I našel je nejspíše v zemi uherské. Již svrchu jmenovali jsme některé kláštery východního způsobu v Uhřích, jako na Soboře, na Vyšehradě, v Csanádě, ve Starém Aradě. O tom, jak počaly se řečené monastýry, a jaký způsob života byl v nich veden, máme jen skrovné zmínky. Vedle svědectví Kosmova žili mniši-poustevníci na hoře Soboru již na sklonku

---

ke všiej čstnosti podobného,
i poče jeho prositi,
chtě týže zákon nositi.
Tehdy ten mnich duchovný
vida, že jest člověk rovný,
i poče mluviti k němu
právě jako k synu svému,
řka: „Proč ty zákona žádáš,
a ty velikú čest sbožiem jmáš?
V svatého Benedichta zákoně
musíš jmieti utrpěnie,
kromě přátel přebývati,
svýma rukama dělati.“
Svatý Prokop jemu pověděě,
a řka: „Však jáz dobře vědě,
že jest to vaše ustavenie,
jakož svědčí svaté čtenie,
aby nic vlastnieho nejměli
a poslušenstvie drželi,
abychom všechno prodali
a ve jmě božie rozdali.
V tejto mej prosbě nemeškaj;
prosím, svatý mně zákon daj.“
Tedy starý mnich jsa v tej mieře,
vida jej v ustavnej vieře,
pro prosbu svatého Ducha
podá jemu mnichového rúcha.
Pak dotavad s ním tu bydlil,
až sě dobře zákonu naučil.

Prameny d. č. I. str. 350.

9. století. Kníže moravský Svatopluk učinil jim pomoc, aby v nepřístupném lese mohli vystavěti církev. [1]) Za doby krále sv. Štěpána (r. 997—1038) byl opatem kláštera sv. Hippolyta na Soboře Filip. Ten přijal poustevníka polského příjmím Svorada a s rouchem mnišským dal mu jméno Ondřeje. Nový bratr vyžádav si po čase dovolení k životu poustevnickému, postil se tak tuze, že po tři dni ničeho nejídal a teprv čtvrtého dne chlebem a vodou se poobčerstvil. Při tom kromě hodin modlitbě věnovaných ustavičně pracoval sekyrou v lese. Po celodenní práci a modlitbě byl mu místem odpočinku pařez dubový, trním obklopený, na němž dřímal. Po smrti shledali na těle jeho železný řetěz v těle zarostlý. V jeskyni sv. Ondřeje poustevničil potom učenník jeho sv. Benedikt. Ale loupežníci hledajíce peníze u chudobného mnicha, zabili muže božího a tělo jeho uvrhli do řeky Váhu. Jeskyně světců posud ukazuje se na Soboře a pod ní studnice jmeny jejich slynoucí. [2])

O rozšíření křesťanství v zemi a organisaci jeho ucházeli se pohlaváři uherští nejprve u biskupů na východě. Karchan Bulcu (Bolosudes) přijal křest svatý v Cařihradě r. 951. Velmož řečený Gylas jej v tom následoval, i přivedl do Uher mnicha za biskupa posvěceného příjmím Hierothea. Kmenový náčelník Achtum, který z počátku 11. století vévodil v jihovýchodních krajinách uherských mezi řekou Tisou a Sedmihradskem, zašel pro křest do Vidína, kdež bylo sídlo biskupství bulharského, a vrátiv se, založil řecký klášter v Csanádě. [3]) Povážíme-li, že jednak mnoho zbývalo v Uhřích po předešlých řádech církve slovanské, jednak nově zaváděno bylo působením biskupů bulharských, jakož sami Uhři pomoci jejich se dožadovali, nebude nám s podivením, proč téměř všechno církevní názvosloví uherské přejato jest ze slovanštiny. [4]) Pružinou církevního života za doby, kdy ujímalo se

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 894, v Pramenech d. č. II. str. 27.

[2]) Kuldův Církevní rok; IV. str. 408 nn. Původní zprávy o tom podává Maurus, biskup v Pětikostelí (r. 1036–1070), jenž před tím býval opatem na Hoře sv. Martina v Uhřích.

[3]) Životopis sv. Gerarda, biskupa csanádského (r. 1037—1047), v Endlicherových Monum. Arpad.; str. 214.

[4]) Miklosić: Die slavischen Elemente im Magyarischen. Denkschriften der Wiener Akademie; sv. 21, str. 11 nn.

ono názvosloví, byly kláštery; jestliže slují „řeckými,“ odnáší se přívlastek takový spíše k pravidlu sv. Otce Basilia a východnímu ritu nežli k jazyku při bohoslužbě. Mniši basiliáni pečovali o duchovní potřeby lidu, pokud totiž lnul k obřadu východnímu, poddávajíce se při tom dozoru latinských biskupů, kteří od času krále Štěpána I. zřízeni jsou vrchními pastýři různojazyčných věřících v říši uherské. Teprve v 13. století ustupovati bylo mnichům řeckým před latinskými.[1])

Šetříce přátelských styků, jež mívali slovanští mnichové na Sázavě s kláštery uherskými, přijímáme za jisté, že základy k přátelství takovému položeny byly sv. Prokopem, to jest pobytem jeho v kterémsi slovanském monastýru v Uhrách. Mohlo by se, trvám, mysliti na asketerium otců basiliánů na Vyšehradě, aby tak výkladu došla tradice sázavská, že zakladatel kláštera tamního býval kanovníkem (*κάνων* = regula) vyšehradským. Při tom jevila by se očitě příslušnosť Prokopova k řádu sv. Basilia. O ní jednati nám bude teprve z počátku dějin kláštera sázavského.

Naučiv se dokonale pravidlům mnišským a v askési k mistrovství dospěv, zatoužil muž boží po úplné samotě. Příkladný život jeho ve zdech klášterních byl zárukou představeným, že poustevna poskytne Prokopovi nového podnětu k heroické sebezapíravosti. A v pravdě, byla to třetí škola, ve které činil znamenité pokroky v životě duchovním, v pravé moudrosti a bázni boží. Poušť jest matka velebného ticha, posvátného klidu a odloučené samoty: ticho, klid a samota jsou matky velikých mužů, kolik jich bylo v dějinách od Mojžíše po Eliáše, od Eliáše po Jana Křtitele, od Jana až po Benedikta z Nursie. Ti všichni knížata duchem, srdcem šlechticové, geniem velikáni, v poušti byli odchováni. Tam, kde lomoz ni-

---

[1]) Srvn. na př. list papeže Honoria III. k arcibiskupovi ostřihomskému Janu I. z r. 1221: „Abbatia de Wisagrad vesprimensis diocesis ... graecos habet monachos et habuit ab antiquo ... Si pensatis omnibus expedire videritis et fieri poterit absque gravi scandalo et iuris praeiudicio alieni, latinos monachos institui permittatis ibidem, proviso, quod graecis monachis nunc existentibus ibi provisio congrua toto vitae suae tempore assignetur.“ Theiner: Monum. hung. I. str. 29.

žádný zbožnosti ducha a hnutí srdce neruší, tělo střídmé a vášní prosté, duchu služby nevypovídá a člověk v nepřehledných, prázdných, pustých prostorách nalézá se s Bohem svým a srdcem svým sám a sám: tam oko, byť i zavřené, více vidí, nežli vidí nejslovutnější hvězdář na obloze; tam ucho slyší více, nežli kdy na foru římském bylo slyšeti; tam mysl hlouběji se noří v úvahy a s větším prospěchem a požehnáním přemýšlí duch o otázkách života, než v kterékoli škole mudrcké.

Poustevnický život sv. Prokopa potvrzuje mínění naše, že řečený světec býval členem mnišské družiny v některém klášteře uherském. Uvedli jsme již svrchu příklady toho, kterak představený monastýru soborského dovoloval zvláště horlivým bratřím zacházeti na samotu. Mimo to naskytuje se tu okolnost nemálo důležitá, že ve starých pramenech dějepisných vyhlašují se poustevníci v Čechách za příchozí z Uher a Chrvat, to jest ze zemí, kde kvetla bohoslužba slovanská. Vedle staroslovanské legendy prohlašoval se sv. Ivan za syna krále chrvatského. [1]) Legenda latinská z 15. století počítá jej k příbuzenstvu sv. Štěpána, krále uherského. [2]) S tím srovnati sluší, co píše se ve 12. století o poustevníku sv. Vintíři, že byl příbuzným sv. Štěpána. [3]) Zdali sv. Prokop poustevničil zprvu v krajinách východních a později teprve do Čech se zabral, pro nedostatek zpráv o tom věděti nelze.

Zdá se ovšem věcí skoro nemožnou, aby kdo, veda život poustevnický, mohl prospívati bližním svým, vyjmeš-li modlitbu, kterou za ně koná: avšak sv. Prokop dovedl toho přece, an sama sebe o samotě posvěcuje a za jiné se modle, přemítal o prostředcích, jimiž by blaho národa jeho mohlo nejlépe býti pojištěno. S pravdou zajisté jest, že velikou myšlénku založiti klášter slovanský v Čechách a v něm uchrániti dědictví Methodova pojal světec již v poustevně své, jenže ke skutku ji

---

[1]) Staroslovanský životopis sv. Ivana: „I přijav pergamen a černidlo, napsal jim, nazývaje sebe synem krále chrvatského.“ Prameny d. č. I. str. 111.

[2]) Historia beati Ivani: „Beatus Ivanus fuit natione Ungarus, de stirpe regia progenitus, qui fuit consanguineus s. Stephani, regis Ungarorum.“ Prameny d. č. I. str. 112.

[3]) Vita Guntheri; hl. 4: „Fama eius bono odore respersa ad aures beati Stephani, regis Ungarorum, ipsius venerabilis viri cognati, emanavit. Prameny d. č. I. str. 339.

přivésti bránily zatím okolnosti vnější. Myslíme tu na průběh veřejných událostí v zemi, které novým pokusům o křisení církve slovanské sotva byly příznivy. Světec doufal v doby lepší a dočkal se jich. Životopisec jeho praví o tom: „Když tedy v zalíbené sobě poušti, zbaven jsa vlnobití hluku světského a přede všemi ukryt, za dlouhý čas Bohu bez unavení sloužil, dobrotivá prozřetelnosť Boží dokonce nechtěla, aby město na hoře položené zůstalo skryto a svítilna schována pod kbelcem, nýbrž aby ke chvále a slávě jména jeho veřejně svítil příkladem mnohým věřícím.“ [1]) Povinností naší jest vypraviti nyní politické dějiny české před veřejným vystoupením sv. Prokopa.

Hlava šestá.

Dějiny české za doby knížete Oldřicha.

Kníže Boleslav II., zakladatel biskupství pražského, zemřel dne 7. února r. 999. Na trůně českém zasedl po něm nejstarší syn téhož jména, ale otci dokonce nepodobný. Byltě Boleslav III. (r. 999—1003) pustý ničemník a sprostý rozkošník, člověk lakomý, ukrutný a podezíravý, beze vší mužné mysli a statečnosti. Při takových vlastnostech nového panovníka sotva kdo mohl čekati, aby rozsáhlá država česká, o niž slavně přičinil se předešlý kníže, zůstala neztenčena, v širokých hranicích svých, any právě v sousedství jejím budovány dvě nové říše prací panovníků statečných a podnikavých, jako byli Boleslav Chrabrý v Polsku a sv. Štěpán v Uhrách. První z nich, syn Dobravky české a tudíž bratranec knížete Boleslava III., muž rovnající se duchem předešlým Boleslavům českým a také dychtící po velikém dědictví jejich, znal dobře zbabělosť nového knížete českého. Proto sotva že uslyšel o smrti ujce svého, vpadl do východních končin říše Boleslava III. a prve než rok minul, zmocnil se Krakovska a Slezska, tak že Čechy opět obmezeny jsou na užší hranice své. Roku 1000 počátek vzala

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 241.

biskupství polská v Krakově a Vratislavi. Při tom nedoslechneš ani slova o Boleslavovi III., aby odpor kladl snahám polským.

Bezbranným bratřím svým a poddanému lidu ukazoval neschopný panovník srdce ukrutné a necitelné. Kněžici Jaromír a Oldřich drželi úděly v zemi po vůli otce svého, knížete Boleslava II. Na Jaromíra pamatuje nás město Jaroměř, jež bývalo hradem. Oldřich mající jméno po slovutném biskupovi augsburském sv. Oldřichu († roku 973) vládl nejspíše krajinou Slavníkovců vůkol Libice. Jemu připsati jest založení hradu Oldřiše na pravém břehu řeky Labe pod Kolínem proti nynější vsi Předhradí (ve farnosti veltrubské). Kníže pojav podezření proti bratřím svým, jakoby po vládě toužili, i také chtěje zmocniti se dědičných podílů jejich, zuřil proti nevinným s bezpříkladnou surovostí. Po rozkaze jeho zbaven byl Jaromír mužství; mladšímu Oldřichovi strojeny úklady na hrdlo, an v lázni meškal. [1]) Že pak i k matce Emmě neslo se záští Boleslava III., opustila zemi spolu s Jaromírem a Oldřichem, prchajíc k vévodě Jindřichovi do Bavor. [2])

Zuřivosti knížete okoušeti bylo i mnohým jiným. Biskup pražský Thiddag (r. 998—1017) musil prodlením tří let několikráte loučiti se s diecésí, a jediné vlivu Ekkarda, markraběte míšenského, děkovati bylo, že při biskupství se zachoval. K poddanému lidu přikračoval kníže s tvrdostí nevýslovnou, nemaje úcty k právu sebe světějšímu. Jenom Vršovci, nepřátelé rodu Přemyslova, těšili se jeho přízni. Z nich jednomu zasnoubil dceru svou.

Kdo uváží, jakou nevoli ve světě křesťanském způsobili sobě Čechové chováním se k sv. Vojtěchovi († r. 997), jakou zlou pověsť u sousedů šířily pak skutky Boleslava III. a připomene sobě obratnosť a chytrosť, jakou Boleslav Chrabrý uměl

---

[1]) O úkladech oběma bratřím činěným vypravuje vrstevník oné doby letopisec Dětmar (Pertzova Monum. III. str. 797). V Čechách zachovala se paměť toho ve vypravování o Vrševcích, kterak na Velízi ztýrali kněžice Jaromíra, až přispěním věrného dvořana Dovory vytržen byl z rukou jejich. Kosmův Letopis; I. hl. 34, v Pramenech d. č. II. str. 51. Na poděkovanou za uchování života vystavěl pak kníže Jaromír kostel sv. Jana na Velízi.

[2]) K útěku tomu a pobytu v Bavorsku odnáší se trvám zpráva Kosmova: „Odalricus autem a pueritia traditus erat imperatoris Henrici in curiam, quo addisceret morem et eorum astutiam ac teutonicam linguam.“ Prameny d. č. II. str. 50

užívati doby i prostředků, snadno ovšem pochopí náhlý a nepolitovaný pád moci a slávy české. Že za doby rozvoji národnímu svrchovaně příznivé, za císaře Oty III. a za papeže Silvestra II., za doby, kdy i Čechům mohlo se dostati, čeho Uhrům a Polákům se dostalo: arcibiskupství a samostatné, pouze na stolici Petrově závislé církve domácí, na trůně sv. Václava seděl bídník, toť každou měrou národa našeho škoda byla nesmírná, ba nenahraditelná. [1])

Nemohouce snášeti déle příkrého bezpráví a ošklivíce sobě tyrana, zosnovali Čechové spiknutí proti němu. Potají zavolán do země Vladivoj polský, jak za to máme, bratr Boleslava Chrabrého, a s pomocí jeho svržen jest „Ryšavec“ s trůnu. I utekl se moci zbavený tryznitel lidu do Němec k Jindřichovi, markraběti nordgauskému, odtud pak zašel do Polska k Boleslavovi Chrabrému. Vladivoj učiněn byv knížetem českým v letě r. 1002, vstupoval pohříchu do šlépějí svého předchůdce. Vrstevník oné doby, letopisec Dětmar nazývá jej „kousavou zmijí,“ jež přišla po „baziliškovi,“ dokládaje, že k poddaným měl se bezohledně, jakoby ničeho nevěděl o posvátnosti zákonů. Ustavičnou žízní také trápen jsa, nemohl prý ani hodinu obstáti bez nápoje. Aby pravým dědicům trůnu odňal podporu v Němcích, zajel Vladivoj ke dvoru krále Jindřicha II. a přiznal se mu k manství, v léno přijímaje od německého panovníka vládu země české. Ale již z počátku r. 1003 vytrhla mu smrť praporec knížecí z ruky.

Odstrčeným bratřím Jaromírovi a Oldřichovi zasvitla tím naděje na uprázdněný trůn otcovský. Čechové přivedli je z vyhnanství do země a knížetem učinili staršího Jaromíra. Ale král polský ujav se hostě svého Boleslava III., vtrhl s valným vojskem do Čech a přinutil předky naše, aby Ryšavce přijali opět k vládě zemské. Jaromír a Oldřich spasili se útěkem. Ačkoli pak nový panovník přísahou se zavázal odpustiti svým odpůrcům z minulého léta, sotva na trůně poněkud jen oseděl, nemeškal vydati pomstu na ně. Pod zástěrou přátelského kvasu shromáždil je o masopustě r. 1003 a v prostřed veselí s katany svými vstoupiv do dvorany, sám první mečem proklál Vršovce, jenž dceru jeho měl za manželku, a potom všechny, jichž nejvíce nenáviděl, kázal povražditi.

---

[1]) Šembera: Dějiny středověké; II. str. 556.

Ve spravedlivém hněvu pozdvihl se národ proti nelidskému ukrutníku a hodlaje navždy se ho zbaviti, obrátil se prosebně k domnělému příteli svému králi polskému, aby pospíše sobě do Čech, knížete lepšího jim ustanovil. Boleslav Chrabrý vylákal především mstivého bratrance k rozmluvě na pomezní hrad, vydal jej tam v ruce příbuzných, a když ukrutníka zraku zbavili, kázal slepce zavésti do vyhnanství. Potom pospíšil ku Praze, kdež přední mužové čeští knížetem jej uznali. Ježto pak spolu se zemí českou i Morava mu připadla, kdežto nedlouho před tím zbraní polskou získány jsou krajiny Horní Lužice a severozápadních Uher až po Dunaj, panoval Boleslav Chrabrý r. 1003 téměř všem západním Slovanům od Baltického moře až k Dunaji, od řeky Labe a hvozdů šumavských až hornímu podkrají řeky Dněpru. U vědomí moci své odmítl vyzvání krále německého Jindřicha II., aby přiznal se k manství a Čechy od Němců v léno přijal; naopak hodlaje pro vždy vyvětiti země slovanské z bezděčného poručenství panovníků německých, žádal si r. 1004 dojíti koruny v Římě.

Zatím král Jindřich překonav odboj některých odpůrců svých v Němcích, s nimiž Boleslav Chrabrý pouštěl se ve spolky, ustanovil se na tom pokořiti nebezpečného souseda, a ne-li více, aspoň do starých mezí přikázati moc jeho. V polovici měsíce srpna r. 1004 skupila se hotovosť německá u Meziboru. Boleslav udržován v domnění, jakoby útok chystal se na Milčany. Pojednou však Němci dali se na pochod k Rudohoří. V čele vybraného pluku pospíchali Jaromír a Oldřich, majíce již toho jistotu, že národ bezmála všecek čeká na příchod jejich s dychtivostí. Kterýsi pohraniční hrad český vzdal se jim dobrovolně, a tím i klíč země položen jim do rukou. Hradčané žatečtí pobivše posádku polskou, otevřeli jim brány. Oldřich smluviv se po tajných poslích s přívrženci svými vůkol Prahy, spěchal napřed zmocnit se samé osoby Boleslava Chrabrého. Avšak král polský obdržev o tom návěští, v dobu půlnoční, ano zvonění na Vyšehradě pozývalo k povstání proti Polákům, unikl z Prahy a dostal se šťastně ze země. Když pak asi k ránu Soběbor, bratr sv. Vojtěcha a chráněnec polský, s ostatní posádkou chystal se na cestu za Boleslavem, Čechové na hradě pražském udeřili na opozdilé Poláky. Zatím Oldřich potichu k hradu se přiblíživ, nemeškal rozvinouti korouhev válečnou.

Tehdy padl Soběbor v boji na mostě u přední brány hradské, zbrojnoši pak polští vidouce, že vše ztraceno, dali se na útěk. Nazejtří potom Jaromír přišed do Prahy, uveden jest i u věrný Vyšehrad a slavně dosazen na stolec knížecí.

Ke svátku Narození Panny Marie dne 8. září r. 1004 dospěl do Prahy král Jindřich s četnou družinou, v níž připomíná se zejména biskup frisinský Gotšalk. Od knížete Jaromíra (r. 1004—1012) a biskupa Thiddaga s poctivostí byv uvítán a ve skvělém průvodu kněžstva, panstva i lidu do chrámu sv. Jiří uveden, podáním vévodské korouhve udělil Jaromírovi léno české. Z rozkazu krále četl potom slavnou mši svatou biskup Gotšalk, jenž po evangeliu jav se kázati o pokoji knížat křesťanských a jejich smířlivosti, dojal řečí svou krále, že některým odpůrcům svým k milosti se propůjčil. Pořídiv i jiné záležitosti v Praze, poslal Jindřich bavorské pluky do vlasti jejich, s ostatním pak vojskem i také s Jaromírem a zástupy českých bojovníků bral se dále proti Boleslavovi do Lužice.

Za války německo-polské, ana do let se prodlužovala, sloužil kníže Jaromír králi německému věrněji nežli kterýkoli man. Než jako nepatrny byly úspěchy boje pro Jindřicha II., tak nezískal pomocník jeho ani Moravy, kteráž od r. 1003 zůstávala v poddanství Boleslava Chrabrého. Přátelskými námluvami s bratrancem svým, králem polským, byl by, trvám, dosáhl mnohem více. Ten aspoň neobmeškával ničeho, aby Jaromíra a bratra jeho Oldřicha přivábil ke straně své: častými poselstvími připomínal jim tu svazky příbuzenské, které prý jak oba dvory knížecí tak oba národy spolu víží, tu ohavnosť jha německého vůbec, tu zisk mnohonásobný, kterýž by ze spojení obou slovanských národů a států vyplýval, a podporoval řeči své i sliby a dary četnými; avšak čím více k nim se blížil, tím více oni tulili se ke králi Jindřichovi, nedůvěřujíce bratranci svému a nevražíce na něj. Když o velikonocích r. 1007 prodléval Jindřich v Řezně, a scházeli se k němu vyslanci různých národů, přišli také poslové čeští a spojivše hlasy své s Lutici, žalovali, že král polský ustavičně se pokouší sváděti je k nevěře proti říši německé, na kterouž prý sám válku strojí. I odpověděl král Boleslavovi a přivedl nové voje, rozmnožené zástupem českých bojovníků, do pole proti Polákům.

Bratru svému Oldřichovi propůjčil prý Jaromír správu v Lučanech neboli úděl Žatecký. Tak soudívá se z pověsti o lovu

kněžicově na Poohří a setkání se tam s Boženou. Ale letopisec náš Kosmas, který první podává zprávu o Boženě, ani slovem místa neurčuje, mluvě toliko o jakési dědině kmetcí. Boženu jmenuje ženou, nikoli dívkou, dodávaje, že byla Křesinova, to jest manželka spíše nežli dcera. Pozdější vykladatelé zprávy Kosmovy rozpomenuli se na ves Křesín nad Ohří, a že v sousedství jejím byla Peruc,[1]) vykázali povídce dějiště na Poohří. Starosta letopisu českého měl tak chatrné podání o událostech zemských za doby knížete Oldřicha, že vývodům jeho o Boženě veliké váhy přikládati nelze. I jest také věc zhola nepravdivá, čím dokládá Kosmas své udání: „Neb toho času," praví, „jak se komu líbilo, dvě neb tři manželky míti volno bylo, aniž bylo muži nepravé vzíti manželku druhého, neb manželce zasnoubiti se s mužem jiné ženy. A co nyní přičítá se stydlivosti, to tehdáž bylo k velké necti, aby muž živ byl spokojen s jednou ženou aneb žena s jedním mužem. Byliť živi jako nerozumná zvířata, majíce manželství obecná."[2]) Má-li však přece vypravování Kosmovo o Boženě základ historický, tak asi vyložiti je dlužno, že kněžic Oldřich oddával se na hříšné zálety; pročež i syn jeho Břetislav z řádného manželství zplozený pokládán byl někdy vedle pověsti za levobočka.

Jistější nežli vláda Oldřichova v Lučanech jest přebývání téhož kněžice na hradě Oldřiši. Máme za to, že již za vlády bratra svého Jaromíra vystavěl tam chrám k poctivosti sv. Jana Křtitele.[3]) O podnětu díla toho vypravuje Dalimil: „Když zemi české vévodil Boleslav Chrabrý, a jen Vyšehrad odpíral mu poslušenství, radil prý Kochan Vršovec knížeti, chce-li pojistiti sobě trůnu v Čechách, aby neživil zajatého Oldřicha.

---

[1]) Peruc má jméno své po Perutovi, nikoli po studni a dívce u ní peroucí.

[2]) Kosmův Letopis; I. hl. 36. v Pramenech d. č. II. str. 53 n.

[3]) Kosmas jmenuje sice hrad Oldřiš ve zprávě o výpravě polské do Čech r. 1110, avšak původu jeho nebo kostela tudíž se nedotýká. Prameny d. č. II. str. 171. Roku 1228 shledává se zboží hradu toho při klášteře sv. Jiří na hradě pražském. Kostelík za doby Dalimilovy (asi r. 1314) opuštěný dočkal se potom opravy, jakož svědčí darování od knížat Minsterberských někdy r. 1494 učiněné: „Kostel sv. Jana Křtitele na Oldřiši u řeky Bělické (zašlé rameno řeky Cidliny) ležící dáváme knězi našemu milému Václavovi Hradeckému (faráři u sv. Vojtěcha na Libici) i s příbytkem a se vším, což k němu ohraženo jest, na všecky budoucí časy k užívání". Viz Tomkovo pojednání „Oldřiš a Libice", v Památkách archaeolog.; III. str. 97 nn.

Rada taková líbila se konečně Boleslavovi i poroučel, aby mečem zbavili ho soupeře. Ale Oldřich zázračnou mocí sv. Jana unikl ze zajetí a náhle postaven byl na hradě Oldřiši. Později vystavěl na tom místě kostel, svatému Janu Křtiteli vděčně poručený.“ [1])

Hodlajíce vyšetřiti povahu Oldřichovu, připadáme v dějinách na události, které šlechetnému srdci a veliké mysli svědectví nevydávají. O bílou sobotu (dne 12. dubna) 1012 zmocnil se Oldřich vrchní vlády nad národem a vypudil Jaromíra ze země. Jakýsi převrat smýšlení, jehož příčiny nás tajny zůstaly, způsobil změnu na trůně. Naklonil se Jaromír k Polákům, a král německý odepřel mu proto přízně své? Tak aspoň podobá se k pravdě. Avšak vážnější příčinou byla nedočkavosť Oldřichova, obávajícího se, aby klidná vláda bratrova netrvala příliš dlouho. V tom všecky prameny historické se snášejí, že Oldřich uměl sobě činiti přátele z mamonu nepravosti, zjednávati stranu, která pomáhá k převratům dynastickým. Vypuzený kníže zabral se do Němec k arcibiskupovi magdeburskému Walthardovi hledat přímluvy jeho u krále. Ale shledal se toliko se žalářem. Oldřich dostavil se ještě r. 1012 ke dvoru Jindřicha II. v Meziboru a přijal tam v léno knížectví české. Letopisec Dětmar dokládá, že král užil v té příčině zlé rady. Ovšem, ale nestalo se to poprvé, a pro tak bezpečné rukojmí, jako jest svržený kníže u vazbě, nehleděno příliš spravedlnosti.

Oldřich (r. 1012—1034) jeví se potom, pokud možná, věrnějším manem a povolnějším nástrojem krále Jindřicha II., nežli byl bratr jeho. Temný stín zůstavuje v dějinách počínání nového knížete vůči poselství polskému, jemuž v čele stál Mečislav, syn Boleslava Chrabrého. Poslové došedší Prahy r. 1014, přednášeli žádost panovníka svého ke knížeti českému, „aby

---

[1]) Dalimilova Kronika česká:

„Káza Oldře hlavu stieti.
Když Oldřich vzvědě, co chtieti,
nevěda, co sobě sdieti,
je sě sv. Jana prositi,
aby jej ráčil sprostiti.
On jej v Oldřiši postavi,
pak tam kněz kostel ustavi.
A kdožť jest v Oldřiši býval,
ten ten kostel, ač pust, vídal.“

pamětlivi jsouce obapolného příbuzenství, v přátelský mír vešli a tak všech nepřátel svých, nejvíce pak císaře se ubránili.“ [1]) Ale Oldřich nedbaje práva poselského, kněžice Mečislava zajal a družinu jeho kázal povražditi. Potom ještě vydal zajatce císaři. Za tak oddané služby odměnil se mu také Jindřich II. Knížete Jaromíra, jenž v Utrechtě chován byl u vazbě, poručil zavézti do Čech a v moc dáti panujícího bratra jeho. I uvržen jest nešťastník do žaláře na hradě Lysé.

Vazba Jaromírova zavdala podnět k nové ohavnosti, kterou Oldřich počal takořka připodobňovati se k bratru svému, Boleslavu Ryšavému zlé paměti. Jestliže byli Vrševci, jak se podobá, pomocníky díla jeho z r. 1012, o dvě léta později vzati jsou od Oldřicha v podezření, jakoby lnuli k Jaromírovi a dorozumívali se s ním. Kníže nemaje jiného důkazu, než klamných zpráv od sočivých dvořanů, dal r. 1014 mnoho osob, mezi nimiž předního Božeje, nevinně zabiti. Tak aspoň osvědčují vrstevníci té doby, dávajíce na rozum, kterak i za hranicemi českými pohnutí způsobilo ukvapené jednání knížete.

Nicméně slavně přijal Oldřicha císař Jindřich, když ke dvoru jeho v Meziboru o velikonocích r. 1015 se dostavil. Bylať opět chystána výprava proti Boleslavovi Chrabrému, a knížeti připadlo vůdcovství nad oddílem Bavorů a vojskem českým. Obléhal pak marně hrad Budyšín v Horní Lužici. Také v poslední válce polské r. 1017 připomíná se Oldřich s brannou pomocí českou při dobývání hradu Němčí. Použiv nepřítomnosti knížete v zemi, vypravil Boleslav syna svého s desíti pluky do Čech. I pobyv tu za dva dni, vrátil se Mečislav s hojným počtem zajatců do Vratislavi. Brzy na to i Moravané učinili vpád do země naší a dobyvše hradu, jehož jméno se nepřivádí, s bohatou kořistí a zástupem zajatých pospíšili k domovu. Mírem budyšínským (ze dne 30. ledna r. 1018) zůstavena Morava na dále v moci polské.

Té doby uprázdněna byla stolice biskupství pražského smrtí biskupa Thiddaga († dne 10. června r. 1017). Zvěčnělý arcipastýř býval za mladších let mnichem kláštera korbejského; načež oddav se na službu dvorskou v Čechách, proslul vyléče-

---

[1]) Dětmarův Letopis; VIII. hl. 7, v Pertzových Monum. III. str. 839. Dudíkovy Dějiny Moravy; II. str. 79.

ním knížete Boleslava II. a dosáhl berly biskupské. O působení jeho v diecési nedochovala se paměť podrobnější. Jen to obecně praví letopisec, že Thiddag byl schopným nástupcem sv. Vojtěcha, tělem panic, mravů neúhonných, skutky věhlasný. Následovav předchůdce svého šlépějí a trestav nepravosti lidu sobě svěřeného, ne-li tělem, duchem aspoň podnikl mučennictví. [1]) Po smrti jeho zvolen jest na biskupství opat naumburský Ekkard, příbuzný císaře Jindřicha II., a posvěcen v Meziboru dne 6. října r. 1018 od arcibiskupa mohučského. Byl pak biskup Ekkard (r. 1018—1023) proti mocným přísný, k nízkým a skromným dobrý a mírný, kazatel výmluvný, almužny dárce štědrý, čeledi Páně v měření duchovní potravy správce věrný. On jest ustanovil, aby místo desátku jedenkaždý, buď mocný neb bohatý buď chudý, jen měl-li své výsluhy neb svého jmění jedno popluží, odváděl biskupu dvě měřice o pěti pídích a dvou palcích, jednu pšenice a druhou ovsa. Nebo před tím, jak bylo ustanoveno prvním biskupem Dětmarem, dávali desátku po dvou kopách obilí. [2]) Po něm následoval biskup Izzo (r. 1023—1030), pošlý z ušlechtilého, avšak nejmenovaného rodu a svěcený v Bamberce dne 29. prosince r. 1023. Kosmas přičiňuje mu chválu, že navštěvoval vězně a nemocné a každodenně krmil čtyřicet chudých, kterým poskytuje jídla v hojnosti, žehnal pokrmům i nápoji a sám přívětivě podával. [3])

Když po smrti císaře Jindřicha II. († r. 1024) nástupce jeho Konrád II. ujednával s knížaty válečnou výpravu proti Mečislavovi polskému r. 1029, hlásili se i Čechové pod vedením statečného kněžice Břetislava k účastenství v boji. Kníže Oldřich pozbýval již, jak se podobá, bojovného ducha a nehodlal tak ochotně státi k poslušenství Němců, jako činíval to před lety. Jakkoli pak z války nevzešel veliký prospěch císaři, panující rodina česká za brannou pomoc získala znamenitou odměnu. Dobyltě Břetislav prudkým útokem celé Moravy na Polácích a učinil konec panství jejich v zemi, která před r. 1003 byla částkou říše české. Pod vrchní mocí otce svého ujal se pak sám vlády na Moravě, nazývaje se knížetem mo-

---

[1]) Kosmův Letopis; I. hl. 39, v Pramenech d. č. II. str. 60.
[2]) Kosmův Letopis; I. hl. 40, v Pramenech d. č. II. str. 63.
[3]) Kosmův Letopis; I. hl. 41, v Pramenech d. č. II. str. 64.

ravským. Na dvoře císaře Konráda II. pokládán byl ovšem toliko za mana, věrností a službami vázaného k říši německé. Proto také pomáhati musil císaři ve válce proti Uhrům r. 1030, kdy učiniv výpravu z Moravy na Slovensko, porazil vojsko uherské a pustošil zemi krále Štěpána I. až po hrad Ostřihom.

Z dějin českých tuto přednesených možno leccos přičiniti k výkladu životní dráhy, kterou bral se kněz a mnich sv. Prokop. Od smrti knížete Boleslava II. až po získání Moravy Břetislavem (asi r. 1029) trvala doba slovanské liturgii v Čechách hrubě nepříznivá. Domácí knížata nasluhovali dvoru německému a nejsouce přes to na stolci svém dosti utvrzeni, zanedbávali kulturních prospěchů země vůbec, neřku aby pomýšleli na posilnění oněch řádů, jež na konci prvního tisíciletí zbývaly v Čechách z církve Methodovy. Zamítajíce spolek, ba i přátelské styky s Poláky, zamítali také synové Boleslava II. snahy, které u Poláků docházely podpory. Tu pak jeví se slovanský biskup Vracen na Moravě za doby polského panství tamže. Za 26 let odloučena byla země ta od Čech nejen v ohledu politickém, ale i po straně církevní vlády. Neboť že biskupové pražští neměli v té době přístupu na Moravu, to trvám patrno jest každému, kdo pováží tehdejší nepřátelství Čechů a Poláků. Podobá se k pravdě, že Boleslav Chrabrý hodlaje získati sobě srdce Moravanů, opatřil slovanské žákovstvo u nich řádným biskupem. Jestliže tedy světec náš Prokop od mladosti klonil se k slovanským naukám a způsobům církevním, zašel nejspíše po roce 1003 na Moravu a dosáhl tam časem hodnosti kněžské. Potom roztouživ se po řeholním životě, přijat byl tuším v Uhrách do basiliánského kláštera slovanských mnichů. Dosti možná, že první poustevna jeho byla opět na Moravě. Když pak kněžic Břetislav zmocnil se r. 1029 řečené země a způsobil v ní převrat věcí veřejných, odešel trvám Prokop do Čech a tajil se v poustevně sázavské.

Hlava sedmá.

Sv. Prokop v poustevně sázavské.

Kdo by žádostiv byl shlédnouti velmi památné místo země české, kterého vždy s pochvalou a úctou vzpomínati budou vlastenecké dějiny naše, nechať váží cestu na břehy středního toku řeky Sázavy a postojí na vysokém vrchu, kdež rozkládá se ves Nechyba. Maličko jen po nové silnici k jihu vykroče, spatří před sebou hluboké údolí asi hodinu cesty zdélí a čtvrt hodiny zšíři, horami lesem porostlými obklíčené, jímž řeka Sázava klikatě se proudí. Zraky pozorovatele upoutá především střed údolí, kdež na skalnatém pahorku velebně k nebesům zdvíhá se chrám Páně, podle něho pak budovy bývalého kláštera sázavského, k nimž tulí se příbytky venkovské dědiny, tak zvané Černé Budy. V pozadí za řekou spatřuje oko tiché městečko Sázavu s novým kostelem svatého Martina. V předu údolí, téměř pod nohama tvýma hrčí vesele na pokraji úrodných polí mlýn, za nímž skelné hutě se spatřují. Sejdeš-li s nechybského vrchu, dorazíš po čtvrthodinné cestě k pověstné „Čertové brázdě" a odtud dále se bera k západu, vkročíš do Černých Bud na staré klášteřiště.

V těch místech stanul kdysi za doby knížete Oldřicha (r. 1012—1034) mnišským rouchem oděný cizinec a vida pustou jeskyni na pokraji lesa, zarazil poutnickou hůl do země a šeptal vroucí modlitbu. Nalezlť příhodný útulek opodál příbytků lidských, [1]) ve kterém skryt jsa před světem, mohl oddati se

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Procopius ... secreta solitudinis petiit atque supercilio cuiusdam desertae speluncae, quam mille daemonia, ut fertur, inhabitabant, coelestibus armis loricatus consedit." Prameny d. č. II. str. 241. Veršovaná legenda česká vypravuje takto:

„Potom jide do svého kraje,
tajně sobě bydla ptaje,
ne proto, aby přátely viděl,
jedno kde by na púšči seděl,
tu kde by bylo miesto sličné
a Bohu slúžiti slušné.
I bra sě do jednoho lesa,
s sobú všu potřebu nesa.

velikým myšlénkám, jež duch jeho osnoval, mohl píliti života odříkavého, mohl posvěcovati sebe a čekati zatím s důvěrou v dobrotivé řízení boží, že nadejde chvíle, kdy myšlénkám a úmyslům možno bude propůjčiti roucho vnější skutečnosti. Jestliže nejbližší okolí kláštera sázavského poskytuje podnes obraz místa tichého, jak dokonalý klid prostíral se po ústraní jeho, kdy sv. Prokop poprvé tam vkročil! A nejen tišinou, ale i malebným místem bylo údolí vůkol poustevny světcovy, jako poříčí Sázavy ve středním a dolním toku jejím vůbec honositi se může půvabem a romantikou. Již od města Ledče počínajíc prodírá se řeka četnými a prodloužilými serpentinami v údolí hluboko do útvaru rulového a žulového zarytém, které nejednou tak se úží, že vedle řeky nebylo lze ani silnici založiti, jinde zase rozšířeno jest tu ve větší tu menší kotliny; okliky Sázavy jsou tak mocné, zejména u Rataj, že skutečná délka řeky mezi Zručí a městečkem Sázavou jest 2½krát delší nežli přímá vzdálenosť mezi uvedenými místy. Na obou březích bystrého toku znamenati lze zříceniny četných hradů a z počtu jejich souditi o bývalé slávě domácích šlechtických rodů. Z řek českých ochránila sobě Sázava nejčistčí vodu, ježto posud nepronikl k ní ruch závodů průmyslových. Že rybami oplývá, jest obecně známo. Z obou břehů má hojné přítoky, které téměř propastmi otevřely sobě cestu k hlavnímu toku [1])

Lesnatějším a rukama lidskými méně vzdělaným bylo okolí nynějších Černých Bud a městečka Sázavy za prvního

---

Takž pak po tej púšči chodě,
přiblíži sě k jednej vodě,
ta voda Sázava slove,
ježto i dnes pod klášter plove.
Nechtě přes tu řeku dále,
shrnu sě na jednej skále;
ta skála stáše v tej chvíli
ot Kúřimě za dvě míli.“

Prameny d. č. I. str. 350.

[1]) Posázaví stalo se pro přírodní půvaby své oblíbeným cílem letních cestovatelů. Zvláště Pražané ho vyhledávají, opatřujíce v něm příjemné obydlí pro sebe a své rodiny. Za nedlouho má zřízena býti v údolí sázavském železná dráha, čímž krajina ta stane se přístupnější a trvám ještě četněji navštěvovanou nežli nyní. Však jest to povinností vlasteneckou vážiti si domácích krajů, když půvabem předčí nad končiny cizích zemí!

příchodu Prokopova, ale čirou pustinou a místem lidu prázdným nazvati je nemůžeme. V 11. století zbývalo v zemi české, vyjmeš-li pomezní hvozdy, nehrubě mnoho pralesů a tmavých hustin, kterými noha lidská nebyla se již prodrala, a které by pouze divoké zvěři sloužiti mohly za nedostupná doupata. Vůkol klášteřiště sázavského shledáváme drahně osad lidských, jejichž názvy patronymické (ku př. Dojetřice, Radvanice) a hromadné (ku př. Bělokozly, Pyskocely, Mrchojedy) ukazují na mnohem starší původ, nežli byl počátek kláštera sv. Prokopa. Názvy ty vykládá sobě lid podle nejlepší možnosti a navazuje k nim rozličné báje. Tak prý vznikly Mrchojedy v době, kdy vedle křesťanů přebývali ještě pohané v krajině sázavské. Těmto říkáno „mrchojedi“, že požívali masa obětovaného modlám. O starém zemědělství v Posázaví svědčí prý jména vsí Samopše a Přívlak. Onde pěstována byla „samá pšenice“, tuto neopomenuli rolníci „přivláčeti“ půdu. Jiní zase domnívají se, že dědina posledně řečená slouti má Převlaky od „převlékání“ lodí, ježto řeka Sázava činí tam velikou okliku, a tudíž lodi přes úzký pruh země po suchu byly převlékány, aby plavci vyhnuli se zbytečné oklice. Les u Mrchojed má jméno Krliště. I ukazují v něm místo, kdež prý stávala křesťanská svatyně.

Ani pustá jeskyně, nad níž osadil se sv. Prokop, nebyla neznáma okolním obyvatelům. Vyhýbali se jí ovšem, jak zpravují nás již nejstarší životopisci světcovi, ježto zlá pověsť o jeskyni šla, jakoby tisíc běsů v ní přebývalo. [1]) Po-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Procopius . . . supercilio cuiusdam desertae speluncae, quam mille daemonia, ut fertur, inhabitabant, coelestibus armis loricatus consedit.“ Prameny d. č. II. str. 241. Balbin vykládá to těmito slovy: „Speluncam Sazavae fluminis incumbentem, larvis (strašidly) et spectris (přízraky) obnoxiam, quam adire nullus audebat, magno animo incolendam Procopius sibi delegit.“ Bohemia sancta; str. 33. Veršovaná legenda šíří se o tom takto:

„Nechtě přes tu řeku dále,
shrnu sě při jednej skále;
ta skála stáše v tej chvíli
od Kúřimě za dvě míli.
V tej skále ďáblové přebývachu
a mnoho zlosti ukazovachu.
Svatý Prokop vida jich zlost,
vstúpi proto u věčší čstnost;

věra taková přejata byla z pohanství. Vedle názoru starých Slovanů byli běsové bytosti černé postavy, opatřené křídly a dlouhými ocasy; přebývali v propastech nebo ve stromech, i vystupovali také pod nebe, poslouchajíce Boha křesťanského. Hadači a kouzelníci přivolávali běsy, kteří jim dávali rozličná vidění a sny. Běs mohl napadnouti člověka, zatemniti jeho rozum a seslabiti tělo; proto znamená běs také šílenství. Byli tudíž běsové v bajesloví slovanském bytosti zlé, kterým přičítány jsou nejen škodlivé zjevy přírodní, jako zima, bouře, vichřice a zemětřesení, nýbrž i zhoubné případy tělesné, zejména ochabení a zchromení, pak zlé vášně, prchlivosť, bujnosť, vzteklosť, šílenosť a vůbec každý stav duševní, kde vášeň nebo choroba překáží smyslů volně užívati. Že náhledy podobné běžny byly i v Čechách, přesvědčíme se z vypravování o zázracích, které přičítaly se druhdy působení sv. Prokopa.

Ježto samota není místem, na kterém by člověk prázden byl pokušení, ba naopak tím prudčeji chtíče tělesné se ozývají, čím méně různých zjevů vnějších ducha k sobě poutá a zaměstnává, dočítáme se zhusta v líčení života poustevnického o nepočetných nástrahách, kterými ďábel oviklati chtěl stálosť a k pádu přivésti ctnosť osob na samotu se vydavších. Drastickým způsobem vypravováno bývá, kterak zlý duch, nepřítel svatosti, užívá rozličných přízraků, aby omámil smysly a prostředkem jich pohnul ducha svoliti ve hřích. Tak i v životopise sv. poustevníka Prokopa dějí se zmínky o zápase světcově s pokušitelem — ďáblem. „Usedl na vršku jakési pusté jeskyně" vece pokračovatel Kosmův, mnich sázavský, „ve které, jak se praví, tisíc běsů přebývalo, obrněn jsa zbraněmi nebeskými, a tam vystavěv hráze ctností, jimiž by se chrániti mohl proti psům nepravosti a proti útoku duchovních ničemníků a šípům

---

proti hřiechóm bojováše
a těm psóm otpovědáše,
řka: „Nelze vám zde jmieti moci,
když mi Bóh ráčí spomoci."
Velikého utrpěnie bieše,
mnoho na modlitvě bdieše
a málo jedieše:
jablečka planá a želudy
a pod měrú napíjal se vody."

Prameny d. č. I. str. 350.

zlého lákání, skály, ježto jest Kristus, modlitbami, bděním, posty se přidržuje, mužně bojovati počal". [1]) Pověra obecného lidu o běsích v jeskyni a zalíbené líčení osidel ďábelských vyšly tu sobě vstříc, a životopisec popřál jim oběma místa.

Na otázku, v kterém místě bývala poustevna Prokopova, nebo zda posud zachovala se jeskyně, o níž svrchu zmínka činěna, nelze dáti bezpečné odpovědi. Lid vůkol Sázavy osedlý pokládá kryptu chrámovou pod presbytéřem za jeskyni sv. Prokopa. K domnění tomu vedl jej tuším způsob krypty jakožto místnosti podzemní. Aby pak zbožnému mínění lidu výraz byl propůjčen, postavili mnichové někdy v 17. století sochu sv. Prokopa v kryptě. Podobu světce obklopují tam skaliny ze dřeva zhotovené, a i na stěnách krypty naznačeny jsou obrysy skal a kamenů.

Ti, kdož neradi přestali by na domněnkách, ale spíše po dokladech jíti chtějí, hledají poustevnu světcovu v jiných místech. Když asi před 32 lety kopáno bylo u jižního rohu bývalé klášterní budovy, připadli dělníci na otvor ve skále, jenž vyplněn byl hlinou a štěrkem. Po zevrubnějším ohledání pronešen úsudek, že otvor ten mohl sloužiti za příbytek, jestli totiž stěny jeho zdvihaly se nad nynější úroveň půdy a byly svrchu opatřeny střechou. Zatím skalní štěrbina opět zasypána a na povrchu vsazena lípa, aby označovala místo domnělé jeskyně sv. Prokopa. Jinak poblíže staveb bývalého kláštera není místa, jež by přirozeným ustrojením svým hodilo se za přístřeší lidské.

Vedle nejstarší zprávy ze 12. století usadil se Prokop na vrchním okraji jakési pusté jeskyně nebo rozsedliny (in supercilio cuiusdam desertae speluncae) a vystavěl tam sobě chatrnou chýši (exile tugurium in vertice praedictae speluncae [2]). Nebyla tudíž rozsedlina nebo rokle příbytkem světcovým, nýbrž sousedním místem jeho, spouštějíc se do hlubiny od paty chatrče, kterou poustevník na vrchu byl vzdělal. Popis takový odvádí nás od Černých Bud na východ k tak zvané Čertově brázdě. Rozsedlina ta na pravém břehu řeky Sázavy asi čtvrt hodiny od klášteřiště vzdálená mohla dobře jmína býti příbytkem tisíce běsů. Lidé vyhýbajíce se hluboké rokli o strm-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 241.
[2]) Tamže.

ných stěnách, bájili leccos o tajemných obyvatelích jejích. Mínění našemu není na újmu pověsť lidu posud běžná, že Čertovou brázdu vyoral teprve světec, maje ďábla zapřažena v pluhu a pobádaje ho křížem, jejž v pravici držel. Pověsť tato jest původu mladšího. Vznikla zajisté potom, když zapomněl lid na prvotní místo pobytu sv. Prokopa na Sázavě. Však již ve 13. století domníváno se, že světec přebýval v jeskyni, která prý slula sázavskou na rozdíl od jeskyně milobuzské a stávala v místech potomního kláštera.[1])

Ke stručným slovům letopisce o duchovním boji svatého Prokopa proti úkladům ďábelským donáší skladatel veršované legendy, že horlivý poustevník počal kolem chýše své mýtiti stromoví a vzdělávati půdu, aby dávala mu, čeho k zachování života jest potřebí. Podle chatrče vystavěl prý na skále kapli Panny Marie.[2]) Tomu-li tak, dlužno představiti si svatyni dřevěnou skrovných rozměrů. A že církve takové ustupovaly časem před kostely kamennými, hádáno v lidu zase nedůvodně, že kaple Panny Marie bývala v místech potomního velechrámu

---

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa: „Pervenit ad quamdam speluncam, quam mille demones obsidebant. Quam felix pater aliquo tempore inhabitavit ... Predicta siquidem spelunca a castro Kurim distat duabus leucis (míle), que vocabulum a fluvio ibidem de subtus fluente Sazava usitavit ... Ventum est ad locum, in quo nunc felix memoria beati viri celebratur.“ Prameny d. č. I. str. 361 n.

[2]) Veršovaná legenda česká:

„Až poče okolo sebe planiti
a domek tudiež sobě staviti.
A pněvie také kopáše,
tu sobě ztravně utěžieváše.
Naleze na skále celú kru,
tu postavi svaté Máří kaplu;
tu se modlieše ve dne v noci,
až tomu minuchu mnozí roci.
Nebieše i jednomu člověku znám,
nikto ho neviděl, jedno Buoh sám.
Ale nemóž sě miesto na hoře skrýti,
takež oheň pod kadiú býti.
Pro jeho veliké utrpěnie
učiní Buoh to zjevenie,
nechtě ho déle tajiti,
chtě jeho křesťanóm zjeviti.“

Prameny d. č. I. str. 351.

sázavského. Domněnce té na odpor jest pravda nepochybná, že ke stavbě budov klášterních vyhledati třeba příležitého místa, kdežto poustevnám svědčilo každé ústraní, zejména pak okraj strmných strání.

Také tomu zcela přisvědčiti nelze, co starý veršovec jistiti chce bez výjimky, jakoby sv. Prokop veda život poustevnický, s nikým nikdy se nestýkal. Jestiť dostatečně z dějin povědomo, kterak již egyptští poustevníci, přísností života a tuhou kázní nad jiné proslulí, druh druha navštěvovali, o věcech nebeských vespolek rozmlouvali a v potřebách ke vzájemné pomoci byli vždy hotovi. I věřící docházeli k nim pro náboženské poučení. Tak i sv. Prokop sousednímu lidu byl znám, vzdálenějším krajanům neznám. O samotě trvaje na modlitbách a skutcích kajicných, přijímal občas okolní venkovany, hlásal jim pravdy svaté víry, a sám jsa vysoce vzdělán, lid k němu se utíkající rozličným způsobem vzdělával. Ba ani s bratřími svými, slovanskými mnichy na východě, nepřetrhl přátelských styků, jakož z toho vidno, že povedlo se mu záhy shromážditi rodinu mnišskou, když vůle knížete Oldřicha jej k tomu pobídla.

V národních pověstech slaví se kníže Oldřich jako silný a náruživý lovec, kterému při tom nejedna příhoda podnět zavdala k rozhodnutím nemálo důležitým. Vraceje se z lovu spatřil Boženu, ana roucha pere u studánky, i přitovaryšil ji k loži svému. Za lovectvím meškaje v pomezním hvozdě šumavském, připadl na hrad Přimdu, kdež prý bydlíval před tím mladý hrabě z Altenburku s dcerou císařovou. Lovem se bavě, uhodil i na poustevnu sázavskou. Vedle nejstarší zprávy letopiscovy dála se příhoda posledně řečená asi takto: Kníže vyvolil kdysi zvláště krajinu sázavskou k lovecké kratochvíli. Když pak rozproudila se tam panstvu přemilá zábava, a účastníci její daleko od sebe zacházeli, kníže Oldřich žena se za jelenem, dospěl k vrchnímu kraji Čertové rokle. A že dále za jelenem jeti bezpečno nebylo, rozhlédl se poněkud vůkol. I nalezl v chatrné chýži muže, jenž v oděvu mnišském provozoval život poustevnický. Podiviv se tomu skoro s hněvem, počal kníže potom vlídněji s mužem božím rozmlouvati. I tázal se ho, kdo by byl a z jakých krajin přišel, nebo proč muž takový a tak vzdělaný umínil sobě v té poušti bydleti. K jehožto dotazům Prokop

krátce a pokorně odpovídaje, všechnu pravdu, jak tomu bylo po pořádku pověděl a ke konci doložil, že z lásky k Bohu a pro věčnou odplatu docela odřekl se světa, a že v té poušti, bude-li se Bohu líbiti, až do konce míní setrvati. Kníže tedy divě se tak hrdinskému odhodlání a patře na tvář paprskem milosti Boží ozářenou, obě ruce k nebi pozdvihl a slzy prolévaje, Bohu dobrořečil. Po té poroučel se snažně do modliteb ctihodného poustevníka a že za duchovního rádce sobě jej obírá, mu ohlašoval. Také štědrou podporu jemu poskytnuv, radostně navrátil se kníže k lovecké družině. [1])

Příhoda tuto vypravená zdržuje v sobě několik dramatických momentů, které prodlením času došly podrobnějšího zpracování. [2]) Tak vznikla pověsť, že kníže Oldřich uondán jsa prodloužilým honem, opustil loveckou společnosť, když tu pojednou objevil se před ním jelen, jehož v ten den posud byl neuzřel. Vznešený lovec pobídl koně a za chvíli přikvapil na místo, kdež potom zdvihaly se zdi monastýru sv. Prokopa. Tenkráte však stál tam muž boží v rouše poustevnickém a jakož neměl za obyčej oddávati se na zahálku ani po dlouhých modlitbách, řezal pro svou potřebu větev s dubu. Jelen stanul mu za zády, uvrhl se na zemi a obrátiv se hlavou ke knížeti za

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 241 n.

[2]) Odtud podáváme svrchu vypravování latinského životopisu světcova ze 13. století, pod čarou pak znění veršované legendy české:

„Kněz, jemužto Oldřich diechu,
sezva lovce, kteříž-koli biechu,
i poče jim všěm mluviti:
„Na které chcemy lesy jíti?“
Vece: „Musíme na lov jeti.
Kde chcemy loviti počieti?“
Tu sobě umyslichu vskoře:
„Pokusmy“, vece, „na sázavskej hoře.
V ty mi sě lesy jeti sžáda.
Pojeďmy tam, toť má rada.“
Kteříž-koli při něm biechu,
všichni jemu v tom povolichu.
A když se v ten les vebrachu,
tu všichni kněze ostachu.
Sta sě božím povolením,
že neosta i jednoho s ním.“

Prameny d. č. I. str. 351.

ním se ženoucím, složil běhy u nohou světcových. Neobyčejný zjev ten překvapil jezdce. Povolil tetivu na luku a koně zadržel. V tom také obrátil se světec a tváří v tvář pohleděl knížeti. [1])

Jestliže počínání jelena překvapilo zkušeného lovce, jasný obličej muže, k němuž jelen se utekl, úžasem jej naplnil. Po chvíli teprve zmužilosti nabyl k otázce: Kdo jsi? a čím se tu zabýváš? A tu světec, sprostný jsa jako holubice, řečí lahodnou i pokornou za odpověď dal: Nehodný sice hříšník, přece však sluha boží jsem, rytěřující v řeholi mnišské. Vyrozuměl tedy kníže, že důstojenstvím kněžství jest vyznamenán, kdož tuto o samotě život tráviti sobě ustanovil. A hned odloživ svrchní roucho, s koně sestoupil. Pojal pak tak velikou důvěru k Prokopovi, že lítostivě zpovídal se mu ze hříchů svých a prosil za svátostné rozřešení. [2]) I setrval potom s duchovním otcem svým na spasitelné rozmluvě.

---

[1]) Veršovec český tlumočí to takto:

„Knězu sě zjevi jelen krásný,
veliký a velmi masný.
Kněz Oldřich sě nelekaje
a v rukú lučišče jmaje,
zastřeliti jelen chtieše,
jenž před ním nedaleko tečieše,
nevelmi před ním chvátaje,
jedno jako jemu rozum dávaje.
A přeběhna chvílu malú,
i stavi sě nad tú skálú,
na niejžto svatý Prokop děláše,
v ty časy dub osěkováše.
Zaskoči za svatého Prokopa nohy
a obrátiv k němu rohy.
Mezi rohy kříž jmějieše;
kněz Oldřich to dobře vidieše:
inhed z rukú lučišče vrže
a koně svého potrže.“

Prameny d. č. I. str. 351.

[2]) Veršovaná legenda česká vypravuje podobně:

„Vida to zvieře předvorné
a mnicha tváři pokorné,
tázati kněz mnicha poče,
a s hynšta sě hned dolóv boče:
„Kto jsi, ježto na tejto púšči bydlíš?
kako ti dějú, a co tu činíš?“

Byl tehdáž horký den a knížeti lovem unavenému zachtělo se píti. I prosil muže božího, aby poskytl mu, čím by žízeň mohl uhasiti. Sv. Prokop uveden byl žádostí takovou do nemalých rozpaků. Jestliže nescházelo mu prostředků k duchovnímu občerstvení hříšníků, zásoby jeho k ukojení žízně tělesné byly dosti prosté. Neužívaltě sám jiného, než pramenité vody. Nabrav jí tedy menší nádobou a požehnav křížem, podal knížeti. A hle, požehnáním světcovým proměnila se voda ve víno velmi ušlechtilé. Ovšem stalo se to za pomoci toho, jenž v Káně galilejské podobným zázrakem učinil počátek divů svých. Užasl kníže nad tím, co byl viděl i okusil, a díky vzdávaje Bohu, sliboval služebníku jeho sv. Prokopovi, že ve všem všudy radou jeho hodlá se příště říditi. [1])

Svatý Prokop hned té chvíle
odpovědě jemu mile:
„Jáz bydlím v tom pokoju,
hřiešník a Prokop mi dějú,
pod zákonem Benedichta svatého
za otplatu královstva nebeského.“
Kněz Oldřich skoči s koně,
svinu plášč, hlavu pokloně:
„Otče, zpoviedaj mě hřiešného,
proti Bohu zavinilého.“
Svatý Prokop jej zpovieda,
po zpovědi pokánie dá.

Prameny d. č. I. str. 351.

[1]) Veršovec český podává to takto:

„Potom poče kněz Oldřich mluviti,
a řka: „Chce mi sě píti;
rozžehl sem sě během velikým;
napoj mě“, vece, „pitím tvým.“
Svatý Prokop: „Jinéhoť pitie nejmám,
než tu vodu, južto pjem sám.“
Vzem jisticu, srdcem vzdechna,
svú rukú vodu požehna,
podav knězu, píti káza.
Napiv se Oldřich, otáza:
„Diviu sě, že tak šlechetné víno jmáš
na tejto púšči; kde je chováš?
Ve množě sem zemiech byl,
nikda sem lepšieho nepil.“
Tak se bieše tu učinilo,
jako na onej svatbě bylo,

Když na historický děj, jako jest setkání se knížete Oldřicha s poustevníkem sv. Prokopem, navázaly se časem legendářské výklady a ve známost lidu vešly, hledáno také místo, kde asi konána byla rozmluva svrchu řečených mužů. Ve 13. století ukazovali obecně na klášter, to jest na městiště, kde prý z poustevny vznikl monastýr sv. Prokopa. Později vidělo se některým pamatovati na to, že světec podal knížeti číši pitné vody; i položili dějiště památné rozmluvy ke studánce, která sluje „Vosovka“ a prýští se na levém břehu řeky nedaleko městečka Sázavy. Při vzniku mnohých pověstí nebývá ovšem uvažováno, zda okolnosti místní snášejí se s obsahem děje, čili nic. Také sebe patrnější odpor jednotlivých kusů nepřekáží obecnému lidu v osnování pověstí. Poustevnu sv. Prokopa přijímá na pravém břehu řeky Sázavy a studánku k poustevně náležitou na levém břehu! Nicméně rádi připouštíme, že světec znal „Vosovku“ a užíval vody z ní, když v těch stranách s bratřími prací se zabýval.

Jest pak řečená studánka zhloubí více než jeden metr kamenem vroubena, železnou, přenosnou mřížkou a nádobou k nabírání vody opatřena. O úpravu její pro pohodlí obecenstva pečovali r. 1713 benediktini sázavští nákladem kláštera svého a za pomoci tehdejšího děkana vlašimského Jana Chmelvody. Ježto pak voda prokazovala moc léčivou, zřídili mniši stavení při studánce, kdež teplé i studené lázně možno bylo užívati. [1])

---

ješto bieše Hospodin sám
takýže div učinil tam,
když bieše v Kána Galilé,
tu veň věřichu apoštolé.
Téhože divu milému
pójčil Prokopu svatému.“

Prameny d. č. I. str. 351.

[2]) Fabricius: Požehnaná památka velikého světa divotvorce sv. Prokopa (vyd. r. 1764): „Voda z té studánky pramenitá, čistá a čerstvá, jest velmi chutná k pití; a jsouc požehnána od sv. Prokopa, mnohým neduživým a rozličnými nemocmi obtíženým lidem, kteří ji s důvěrností pili, ne tak přirozeným minerálním způsobem jako zázračným působením pro zásluhy sv. Prokopa, mnohým pravím, byla velmi prospěšna a užitečna. Nebo skrze pobožné a důvěrné pití té vody dosáhli mnozí slepí zrak a nemocní zdraví, též i kontraktilí, kteří se v ní myli, uzdraveni byli . . . Odkudž také pro větší zvelebení památky tak slavné sv. Prokopa a pro pohodlnost ctitelův lázeň schválně

Poblíž studánky zdvíhá se **kaple**, posvěcená památce **sv. Prokopa.** Na oltáři spatřuje příchozí podobu světcovu v odění opatském. Po pravé straně umístěna jest menší socha sv. Prokopa v hávu poustevnickém, s kápí na hlavě. Drže v ruce koflík, pohlíží světec na stranu protější, kdež postavena socha knížete Oldřicha s toulcem a šípy na plecích. Nápis nad vchodem do kaple oznamuje, že tu setkal se sv. poustevník s knížetem Oldřichem, načež brzy počátek učiněn kláštera sázavského.

Slova nápisu jsou tato:

„Poutníče křesťanský, čiň zastavení,
neb vidíš před sebou krásné znamení
milosti Boha, jenž jak otec pravý,
k našemu spasení chrámy staví.
Sem kníže Oldřich, pán český, zabloudil,
kde pramen čistý ze země se proudil.
Poustevníka našel zde nábožného,
Prokopa z Chotouně, muže svatého;
ten nabrav koflík, křížem požehnal,
Oldřich však za dobré víno to seznal.
Pročež mu věnoval tuto krajinu,
postavil nádherný klášter v pustinu,
to léta Páně tisícím devátým.
Buď nám Bůh milostiv Prokopem svatým!"

Ode dávna běžný jest ve farní osadě sázavské obyčej, že o svátek sv. Prokopa, dne 4. července, shromažďují se z rána mnozí věřící u studánky „Vosovky", načež vykonavše tu pobožnosť, v průvodu spějí k řece a odtud na pravý břeh dováženi bývají, aby mohli obcovati službám božím v klášteře sázavském.

K poustevnickému životu sv. Prokopa na Sázavě táhnou se některé pověsti lidu, jimž chceme tu ještě propůjčiti slechu. Když prý světec vypuzen byv zvědavostí pastýřů z údolí dalejského, ubíral se na poušť sázavskou, vedla ho cesta podle Dolních Břežan, Štiřína a Poříčí nad Sázavou, kdež posud spa-

---

k tomu konci a cíli léta 1750 jest při té studánce vystavena, které mnozí jak z duchovního tak i světského stavu užívali a vinšovaný účinek svého zdraví sou zkusili." L. c. str. 286 n; 297.

třují se veliké kameny, na kterých prý muž boží odpočíval.[1])

O tom již svrchu zmínka učiněna, kterak název Čertové brázdy, to jest hluboké a dosti široké rokle pod vrchem na východní straně od Černých Bud, tak bývá vykládán, jakoby sv. Prokop zapřáhnuv ďábla do pluhu a křížem ho pobádaje, rozsedlinu tu vyoral. K výkladu takovému dodává se že Čertovou brázdu sledovati lze až k městu Kouřimi. Kdo však není nadán z míry velikou obrazivostí, shledá ji patrně kratší. U Čertové brázdy stojí kamenný sloup s obrazem sv. Prokopa.[2])

V jeskyni, kdež prý přebýval světec, hostilo se neméně než tisíc běsů. Nebyla-li pověsť o běsích starší Prokopa, vznikla z přesvědčení, že i na toho, kdož o samotě mešká, tisícerými útoky, nástrahami a pokušeními doléhá zlý nepřítel lidstva. Sv. Prokop přemáhal lstivého odpůrce modlitbou, prací a postem I zvítězil nad ním. Lid pak kladoucí jeskyni v místa nynější krypty pod presbytéřem farního kostela vypravuje si o tom, jak sv. poustevník ďábla z jeskyně vypudil a řetězem

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 54 n.

[2]) O Čertové brázdě píše také Beckovský: „Při vesnici Chotouni na jednom přívrší spatřuje se jeden kopeček neb vršek, z samé země jako na svále udělán a nanosen, jehož hořejší okrouhlosť 24 a dolejší 82 kročeje obsahuje. O tom vršku jest následující starodávní pověsť, že když sv. Prokop v své sázavské jeskyni zlého ducha do rádla zapřáhl, s ním od té jeskyně skrze lesy, skrze roviny, pahrbky, také doliny přímo přes silnici neb vozovou cestu, kterou se chodí i jede z Prahy do Kolína, až k Chotouni vesnici oral a na tom přívrší chotounském toho zlého ducha přinutil bláto neb zem mastnou z toho rádla oškrabati, z které země ten vršek tehdáž byl udělán, a který se z silnice pražské podnes spatřuje, jemuž okolní obyvatelé říkají „Homole." Posledně sv. Prokop toho nečistého ducha do dalekých a velkých pustotin zahnal, sám pak se zase k své jeskyni navrátil." Poselkyně starých příběhů českých; II. 1. str. 357. Srovn. Paměti Mikuláše Dačického z Heslova k r. 1592: „O kterémžto sv. Prokopu divné věci rozprávějí, zvláště že by z toho místa, kdež ten klášter stojí, mnoho ďáblův vyhnati, čertem orati a nějakého Němce, kterýž se po smrti jeho na to opatství vetřel, vstav z mrtvých, berlou svou týž sv. Prokop uprati a z téhož kláštera vypuditi jměl, jakž se o tom in Vita Patrum šířeji nachází." Vydání Rezkova I. str. 349. Balbinova zpráva: „Daemones malos sic in officio continebat, ut saxa arare cogerentur, cuius laboris daemoniaci hodieque in petris prope eius antrum supersunt vestigia et arationes, quas ipse vidi."

spoutal[1]) Proto také zobrazován bývá zakladatel kláštera sázavského, an pravicí drží ďábla na řetěze, a na schodech do krypty ukazují se místa, kudy ďábla odtud vyháněl.

Na východní straně vrchu zvaného „Bílý kámen“ asi půl hodiny cesty od klášteřiště na levém břehu řeky Sázavy vyvěrá ze země pramen čisté vody, kterému říkají „Rakovka“. Teplota vody jako křišťál jasné bývá v letě 7° R. I k místu tomu váže se upomínka na sv. Prokopa. Nad pramenem ve výši asi tří metrů spatřuje se skála dosti uhlazená, jež dle pověsti bývala světci lůžkem, když uondán prací v těch místech odpočíval. Proto zove se „Lůžkem sv. Prokopa“. Bezprostřední okolí jest jakoby stvořeno pro poustevníka. Proti severním větrům nastavena vysoká stráň, dole teče Sázava a za ní návrší lesnaté zvané „Krliště“.

Hlava osmá.

Založení kláštera sázavského.

Od té doby, kdy setkal se kníže Oldřich s poustevníkem sv. Prokopem a poznav výtečné dary ducha i srdce jeho, upřímně si jej zamiloval, nadešel nový obrat v životě a působení muže božího. K čemu odnášely se rozmluvy slovanského mnicha s panovníkem českým, o tom nadarmo hledáme poučení v letopise sázavském ze 12. století. Avšak pokud dovoleno jest z výsledku souditi o příčině, domýšlíme se, že svatý Prokop všechnu výmluvnost svou na to vynaložil, aby přesvědčil knížete o veliké ceně dědictví Methodova, o prospěšnosti slovanských řádů církevních, o možnosti toho, aby liturgie slovanská uchována byla ve hranicích říše české. Kníže Oldřich přisvědčoval aspoň v některých kusech vývodům duchovního rádce svého, a byť trvám nehodlal ani zdaleka pomysliti na potlačení latinských způsobů církevních v zemi, dovolil svatému Prokopu pokusiti se o zřízení aspoň jednoho místa, kdež by slovanští duchovní ukazovali Čechům na dávnou výsadu církve

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 132.

moravské, vedle níž smělo slouženo býti Bohu v jazyce staroslovanském.

Ovšem, kdybychom věřiti mohli životopisci světcově ze 13. století, bylo by nám za to míti, že založení slovanského kláštera na Sázavě vyjednáno hned při první rozmluvě svatého Prokopa s knížetem. „Seběř bratří téhož řádu a přitovaryš je k sobě!“ ukládal prý Oldřich světcovi. [1]) Avšak starší a věrohodnější zpráva osvědčuje, že přízeň knížecí poskytla Prokopovi více moralní podpory, než hmotné, ke zřízení klášterní celly na Sázavě. Letopisec sázavský pronáší se totiž takto: Od té chvíle, kdy svatý poustevník vyznamenán byl hodností rádce knížecího, rostla daleko široko po všech místech pověsť jeho ctností, rozbíhajíc se řečmi mnohonásobnými tou měrou, že na jeho úmysl lidé toho kraje hromadně přinášeli dary a zbožně poroučeli se k jeho modlitbám. On pak pln ohně lásky, svatého pohostinství pěstitel, opatrností slušně ozdoben, ryzí v čistotě, k milosrdenství pokorně nakloněný, mírností proslulý, pln překypující horlivosti u víře hlásáním slova božího srdce posluchačů jako déšť v pravý čas vylitý svlažoval a rádlem učení svého mysli lidské velmi užitečně vzdělával. Chudé pak s takovou dobrotivou štědrostí, od Boha sobě

---

[1]) Latinský životopis, v Pramenech d. č. I. str. 362. Veršovaná legenda česká:

„Znamenav Oldřich divy převeliké,
poče to mluviti také:
„Sbeř okolo sebe bratřie viece,
ježto budú s tobú Bohu slúžiece.
Chcu tuto klášter učiniti,
zbožím i dědinami jej nadati.“
Svatý Prokop to uslyše,
posta malú chvílu tiše;
co kněz Oldřich mluví nynie,
vzvěděv jeho umyšlenie,
poče mu k tomu raditi,
by to ráčil učiniti
Bohu na čest i všem svatým jistě,
a jménem svatému Janu Baptistě.
Kněz Oldřich přije mile radu;
pak svatý Prokop da mu vnadu,
kady by ven z lesa vyjel,
a pak k němu zasě přijel.“

Prameny d. č. I. str. 351.

vrozenou, přijímal a s tak ochotnou a vlídnou pečlivostí jim sloužil, jakoby s Kristem samým obcoval, tak že žebráci a lační celé té krajiny jeho přičiněním byli živeni. Spěchalo také k němu množství věřících, kteří toužili po tom srdečně odříci se zisků světa a s ním zůstávati do konce. Ty on dobrotivě objímaje, choval jako kvočna kuřátka svá pod křídly.[1])

Dobře-li rozumíme slovům letopiscovým, podobala se cella sázavská spíše osadě několika poustevníků, kteří sloužili lidem chudým a opuštěným, trvám, ve společném hospitale (ξενοδοχεῖον, πτωχεῖον), nežli sdružení mnišskému. Zakladatel její užil tudíž veliké opatrnosti, aby nepotkal se hned v počátcích díla svého s odporem latinského duchovenstva. Proti špitálním bratřím přísného života nemohl ani biskup ani kněží jeho ke správě lidu po venkově zřízení ničeho namítati. Bylo pak se nadíti, že ústavu tak prospěšnému, jako jest asyl pro lidi potřebné pomoci bližních, dopřáno bude časem některých výsad, jakož po svědectví dějin před tím i potom častěji se přiházelo. Z bratří posluhujících v tak zvaných xenodochiích vzrostl mnohdy nový řád klášterní a dospěl k velikému květu. Ostatně i tvoření se nové klášterní osady nebývalo druhdy tak zákony a podmínkami vázáno, jako v dobách pozdějších nebo za dnů našich. Světským panovníkům a velmožům zemským dopřávalo se rozsáhlejší svobody při zakládání nové osady mnišské, ježto dobře ceněn byl význam klášterů pro šíření osvěty křesťanské v lidu. Co pak zejména benediktinů se týče, podotknouti dlužno, že za 11. století neměl k nim práva ani metropolita ani biskup, v jehož diecési se usadili; neboť veškerá řehole benediktinů byla od r. 748 dokonale vyňata ze všeliké pravomoci biskupů.

Když pak cella sázavská za vedením sv. Prokopa jevila se ústavem velmi prospěšným a rozšíření hodným, i čítala také příznivce na dvoře knížecím, pomyšleno záhy na to, aby proměněna byla v klášter. Zakladatel její pečoval především o vzdělání důstojného chrámu. Sebrav prostředky, jakéž mohl, položil základy ve jménu Páně a vystavěl basiliku ke cti blahoslovené Rodičky boží Panny Marie a sv. Jana

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (letopisec sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 242.

Křtitele. Shromáždil pak některé bratry, životem i mravy řeholníky, a sjednotiv je ve smýšlení a lásce, dal jim pravidla mnišská, i ustanovil pořádek služeb božích; sám pak stal se nejmenším mezi nejmenšími. A jak opatrná a účinlivá byla pilnosť ducha jeho a snaha i pečlivosť, a jakou měl překypující dobrotivou lásku k bratřím, to vypověděti zúplna nedovede jazyk sebe výmluvnější. Tedy kníže Oldřich a panstvo dvorské nejinak než otcem jej nazývali a slušně vynasnažovali se s otcovskou úctou jej milovati. Pročež týž kníže vzav radu s prozřetelným věhlasem velmožů svých, na tom se ustanovil, že Prokop má povznešen býti k důstojenství opatskému. Aby pak klášter jeho nebyl chudší ostatních, některé věci k potřebě klášterské kníže sám opatřil, některé slíbil, kteréž potom slušně doplnil. Ale světec boje se vynášeti sebe nad jiné, s největším úsilím tiché mysli a pokory své dokonce se vzpečoval přijmouti hodnosť opata, pravě, že on jest člověk nezkušený a nehodný, že nedovede podřízeným ukládati poslušenství, Boha, jenž sám jediný jest znatel všech věcí skrytých, za svědka vnitrného přesvědčení svého přiváděje. [1])

Nežli přistoupíme k výkladu slov letopiscových, vidí se nám za potřebné přednésti některá obecná pravidla o zakládání a způsobu klášterů za středního věku. Tu především činiti jest rozdíl mezi kláštery, které hned z počátku u velikých rozměrech byly zřizovány a takořka jedním rázem povstaly, a monastýry, jež z prvotní menší osady časem teprve vyrostly. A další rozdíl ještě se ukazuje mezi kláštery západních krajin křesťanských a monastýry na východě. Tyto vyvinuly se z bud poustevnických ve dvou řadách proti sobě stavěných (*λαύρα* = ulička), podle nichž vzdělán byl sborný dům ke konání modliteb, ke slyšení spasitelných napomínek a ke společnému stolování. Obyvatelům bud v čele stál opat jako vzorný učitel života asketického. Monastýry takové sluly právem asketeria (*ἀσκητήρια*). K nim obíráno nejraději místo v pustině, aby rozjímavý život asketiků nebyl rušen hlukem světa. Západní mnichové dávali zprvu také předek místům pustým; hledali však nejen ústraní pro sebe, ale i příležitosť, aby v krajině nevzdělané mohli býti okolnímu lidu učiteli vzorného země-

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 242 n.

dělství. Kláštery benediktinů zakládané na vrších i v údolích ocitaly se záhy uprostřed širých polí a vinic, kterým místo byly postoupily lesy i močály, vydávajících svědectví o důmyslu a železné píli těch, kdož nasadili tu rýč a sekeru. Úroda zemská byla předním pramenem výživy pro mnichy a lidi chudobné. Ke klášteru náležely tudíž nejprve hospodářské budovy, kdež ukládáno obilí, ovoce, zelenina, len, píce. Vedle hospodářských stavení byly chlévy pro soumary a krmný dobytek, kolny i dílny řemeslné, kterých třeba jest uzavřité a veřejného života vzdálené osadě lidské, jako pekárny, lisovny, pivovary, truhlárny a j. V místnostech těch zabýval se zástup bratří různými pracemi, jež konány buď mlčky buď za hlasité modlitby a zpěvu. Také opodál dílen a ruchu hospodářského nebylo místa k zahálce. Někteří řeholníci otáčeli se mládeží a vyučovali ji v pravdách náboženských jakož i v literním umění; někteří zápolili dlátem, jiní štětcem, jiní jehlou vyšívací, hotovíce umělecká díla, pokud přiléhají k životu náboženskému; někteří měli péči o chudé a pocestné, jež potřeba vedla k sídlům dobročinnosti, nebo ošetřovali nemocné, kteří z míst bídy a neštěstí přenášeni bývali do útulných zdí mnišských. Tak tedy kláštery onoho věku nemohly obejíti se bez síní školních, dílen uměleckých, hospitalů a nemocnic. Aby pak neklesal duch sebeobětavosti a lásky k bližnímu, který z křehkých lidí činil dokonalé řeholníky, potřeba se ukazovala opatřiti příbytek jejich stánkem božím, kdež by víra bratří častým obcováním s Bohem v živosti byla uchována, kdež by konati lze bylo společnou bohoslužbu prostředkem modliteb a oběti Kristovy; potřeba se ukazovala zříditi sbornou síň, aby tam čítána byla a výkladu docházela řehole; potřeba byla společného veřeřadla a společné síně ke skutkům kajicným. Při tom, aby podklad byl zachováván k neunavné činnosti ducha, nesmělo zapomenuto býti na podmínky a požadavky tělesného života; kuchyň, spižírna, dormitář, ambit, zahrada, studna a koupelna, nasluhující rozumné péči o zdraví, nescházely nikdy, ač vedle zámožnosti nebo chudoby řeholního ústavu vykazovaly různý stupeň jakosti a úpravy. Prodlením času ustavil se pořádek, v jakém jednotlivé budovy ano i místnosti jejich měly býti skupeny v celek, aby všem úkolům svrchu řečeným dosti se učinilo způsobem nejvhodnějším. V té příčině charakteristickým znakem jest čtyřhranné ná-

dvoří, obstoupené kolem budovami, které zovou se klausurou. Severní stranu budov tvoří z pravidla klášterní chrám, k jehož jižní stěně přistavena jest klenutá chodba, pokračující kolem nádvoří bez přetržení (ambit, ochoz). Ambitem dojíti lze ke kterékoli komnatě v přízemí, jakož i procházeti se v čas nepohody živelné. Na jih od průčelí kostela vstoupíš hlavními dveřmi do ambitu; hned po pravé ruce jest hovorna pro hosti (parleatorium) a za ní již v klausuře obecnice (calefactorium, ohřívárna, společná pracovna). V dalším traktu přízemním bývá veřeřadlo (refektář) a kuchyň; na východě ke kostelu přistupuje konventní síň. V hořejším patře prostírá se nad ambitem okružní chodba, do níž dveřmi ústí veškeré světnice v poschodí, i kruchta chrámová. Jest tam zejména knihovna, šatna, (vestiarium), společný dormitář nebo v místech jeho komůrky mnichů (celly), nemocnice (infirmaria), lékárna, obydlí pro novice. Také příbytek opatův býval na horní chodbě. Z kuchyně v přízemí vychází se na dvůr a k hospodářským stavením, které dvůr zastupují, tak že znamenati tu druhý čtverec budov, ovšem nižších než přiléhající ke koncům jejich klausura. To vše bývalo druhdy ještě pevnou a vysokou zdí obehnáno; v rozích jejích zdvíhaly se bašty nebo věže, a hlavní brána i výjezd na pole byly opevněny jako při hrazených městech. Uvnitř hradebních zdí zůstávalo místo hřbitova a zahrádek. Když hojnějším nadáním rozmnožil se důchod kláštera, stavěny jsou mimo klausuru zvláštní budovy pro opata, pro novice, pro hosti, pro nemocné, nebo aspoň domy právě jmenované tvořily tři strany druhého čtverce stavení klášterních, avšak bez ambitu.

Vydávaje se na založení celly sázavské, nemohl sv. Prokop zvoliti k tomu místo jakékoli, nýbrž ústraní vhodné, vynikající přírodním půvabem a zdravou polohou. Tak aspoň vždy, pokud možná bylo, činili zakladatelé nových klášterů, vedouce péči o to, aby mnišské sídlo mohlo časem vedle potřeby se rozprostraniti. Jestliže k poustevně jednotlivcově hodila se strmná stráň, pro osadu několika bratří a k přijímání chudých třeba bylo místa širšího a přístupnějšího. Máme tudíž za to, že světec zakládaje příbytky pro druhy své, vyhlédl k tomu končinu nynějšího klášteřiště u sv. Prokopa. Vážíce pak název „Černých Bud“ na domcích vůkol kláštera utkvělý, soudíme, že původní ustrojení monastýru sázavského přiléhalo ke vzorům klášterů

řeckých. Na východní ráz jeho ukazuje také jméno asketerion (arcisterium), jež přidáváno mu v nejstarším letopise.[1])

Nicméně přiznati dlužno, že jak vnější zřízení tak vnitřní ústava samostanu toho nachylovaly se hned od počátku ke způsobu západního klášternictví, spojujíce totiž některá ustanovení řehole basiliánské s pravidly sv Benedikta. Na stranu řehole benediktinské ukazují slova letopiscova: „Uzavřel (sv. Prokop) způsobiti pravidla mnišská a služby boží vedle příkladu životodárného Otce Benedikta.“[2]) Nepraví spisovatel, že dal bratřím v klášteře řeholi sv. Benedikta, nýbrž na očích maje příklad patriarchy západního mnišství, ustanovil o sobě, co společnému životu jejich nejlepším se mu vidělo. Může tudíž sv. Prokop pokládán býti nejen zakladatelem kláštera sázavského, nýbrž i původcem nové řehole, která vzdělána jsouc na duchovních potřebách národa československého, vyšší snažení jeho měla podporovati a na prospěch národa sama nejlepší ovoce vydávati.

Nadchází otázka, odkud přibral sv. Prokop společníky života klášterního, aby shromáždil je v rodinu mnišskou. Odpověď, aspoň nějakou, shledáváme ve běhu dějin českých po r. 1029. Nebyl asi Prokop jediným knězem slovanským, jenž po dobytí Moravy objevil se v Čechách a ukrýval se na samotě. Podobný způsob života vedli také jiní slovanští duchovní nebo žáci. Majíce styky vzájemné, přišli na zavolanou, když kynula naděje, že v samostaně přízní knížecí chráněném a věhlasem otce Prokopa řízeném dojdou bezpečného útulku. Kromě toho brala nová klášterní osada v Čechách posilu v údech ze slovanských monastýrů v Uhrách, kdež i sám sv. Prokop v mnišských řádech a písemnictví slovanském nejspíše se byl utvrdil.

Kostel sázavský poručen byl do ochrany Panny Marie a sv. Jana Křtitele.[3]) Slovutného předchůdce Páně

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Vitus ... arcisterii sui commisit ius regiminis abbatialis Emmerammo.“ Prameny d. č. II. str. 248. Středověcí latinští spisovatelé psali z nedovtipu: arcisterium, archisterium, acysterium a jinak.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Monastica fieri moderamina et mysteria divina iuxta exemplar almifici patris Benedicti constituit.“ Prameny d. č. II. str. 243.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Basilicam in honore sanctis-

uctívali poustevníci všech věků jako vzor sebezapíravého života a přímluvce za následovníky své u Boha. Patrocinium Panny Marie pamatuje nás na kapli téhož zasvěcení, kterouž prý vzdělal Prokop vedle poustevny své, prve nežli klášter zakládal. Ostatně hned připomenouti dlužno, že popředníci sboru svatých: blahoslavená Matka boží a sv. Jan Křtitel bývali pospolu jmenováni, zejména v církvi východní, kdykoli dála se památka oslaveného Krista Pána. Byl tudíž sborný chrám sázavský posvěcen ke cti Spasitele světa, Panny Marie a sv. Jana Křtitele;[1]) kdežto později nazýván kratčeji kostelem sv. Jana Křtitele. Hned v první zprávě písemné sluje budova jeho basilikou, to jest velesvatyní slohu romanského o třech lodích. Vedle svědectví latinského životopisce ze 13. století ustanovil tvar její sv. Prokop.

Co se tkne doby, kdy zakládán byl klášter sázavský, máme různá o tom udání. K tomu ovšem víry přiložiti nelze, co zapsali někteří pozdní zpravodaji, že sv. Prokop stal se opatem již r. 1009.[2]) Kníže Oldřich došel trůnu v Čechách

---

simae Dei genitricis Mariae et sancti Joannis Baptistae construxit.“ Prameny d. č. II. str. 242.

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa: „Vir sanctus dat formam, ut ecclesia in honore Dei et Domini nostri Jesu Christi et Matris eius virginis Marie et omnium sanctorum, sub tytulo sancti Johannis Baptiste fundaretur.“ Prameny d. č. I. str. 362. Srvn. zprávu o ostatcích v hlavním oltáři u Pokračovatele Kosmova (mnicha sázavského) k r. 1095: „Altare super criptam, in quo continentur reliquiae de sudario Domini, de spinea corona eius, de sepulchro eiusdem, de sancta cruce, sanctae Mariae, sancti Johannis Baptistae.“ Prameny d. č. II. str. 251.

[2]) Latinský životopis sv Prokopa: „Hec autem ordinacio facta est post partum b. Virginis gloriose anno Domini MIX^{0}.“ Prameny d. č. I. str. 362. Český veršovec jde za latinským vzorem svým:

„Poradiv sě s svými pány,
s jinými také zemany,
dělníky v hromadu shluče,
i dospě tiem dielem rúče.
Kehdyž sě to dielo skona
práv do posledenieho shona,
což tu bieše třeba koli,
svatého Prokopa opatem vzvoli.
Svatý Prokop chtieše sě skrýti,
nechtě rád opatem býti;
a kněz Oldřich i všie bratřie

později, jak víme, o velikonocích r. 1012. V letopise Kosmově nebylo původně ani zmínky o klášteře sázavském nebo zakladateli jeho. Teprv později do některých rukopisů díla Kosmova připojována zpráva o vzniku téhož kláštera a smrti Prokopově. Než ani v tom nevedli sobě písaři jednomyslně. Jeden přidal k r. 1009: „klášter sv. Prokopa byl založen," jiní připsali k r. 1032: „stal se počátek kostela sázavského," jiný položil touž zprávu k r. 1033.[1]) Kronikář z doby Karla IV. příjmím Pulkava rozhodl se pro r. 1032.[2])

Toho času byl biskupem pražským Šebíř (r. 1030—1067), bývalý dvorský kaplan knížete Oldřicha. Letopisec nazývá jej mužem úslužným, který byl v milosti u panovníka a všechněm se líbil. Od té doby, kdy zasedl na stolici kostela sv. Víta a řídil duchovenstvo nejen země české, ale i Moravy, brali Němci knížete Oldřicha v podezření, že strojí císaři úklady. Přestal tudíž povolný druhdy vladař nasluhovati politice dvoru německého a jal se kráčeti vlastními cestami. Konrád II. obeslal jej v červnu r. 1032 do Meziboru, ale Oldřich se nedostavil. Teprv o něco později přišel za císařem do Vrbna nad Labem, kdež přisouzena mu vina nevěrnosti manské a trest vyhnanství. Vlády v Čechách ujal se Jaromír, jenže asi polovici země pustiti musil Břetislavovi, knížeti moravskému. O velikonocích r. 1034 vyprosili na Konrádovi II. císařová Gisela, mnozí knížata a poustevník Vintýř odpuštění Oldřichovi, který hned potom chystaje se do Čech, slíbiti musil císaři, že polovici knížectví zůstaví bratru svému Jaromírovi. Ale sotva k vládě dospěl, rozlícen jsa bezprávím, jehož od Němců bylo mu za-

---

nečekachu až do zajtřie,
svatého Prokopa vzvolichu
a poslušenstvie k němu slúbichu.
Stalo se jest to svěcenie
ot Syna božieho porozenie
let po tisúci devátého,
pod ciesařstviem Jindřicha druhého."

Prameny d. č. I. str. 352.

[1]) Prameny d. č. II. str. 60, 65.

[2]) Pulkavova Kronika k r. 1032: „Eodem anno inicium sazaviensis cenobii." Prameny d. č. V. str. 39. Neplach hájí zase r. 1033: „Anno 1033 factum est initium zazaviensis ecclesiae per primum abbatem, nunc s. Procopium, chotunensem dynastam."

kusiti, slib přísežně učiněný zrušil, bratra svého dal oslepiti a syna ze země vypudil. Bylo by opět došlo k válce o trůn český, kdyby Oldřich krátce potom nezemřel. Smrt překvapila jej náhle při nemírném požívání pokrmu, an za stolem seděl, dne 9. listopadu r. 1034.

Vedle dějin tuto vypravovaných mohl počátek kláštera sázavského připadnouti k r. 1032. Neodporuje tomu ani tehdejší smýšlení knížete Oldřicha, ani povaha nového biskupa Šebíře. Jak již svrchu jsme pověděli, vyňata byla tenkráte veškerá řehole z pravomoci biskupů. Exempce taková stala se štítem, za kterým mohl biskup Šebíř proti metropolitě svému dobře se obhájiti. Cella sázavská měla jen krátké trvání, ustupujíc záhy před dokonalým klášterem.[1]) Jestliže tedy r. 1030 setkal se kníže s Prokopem u poustevny a potom povoliv zámyslům jeho, schválil založení celly na Sázavě, počátek kláštera tamějšího dobře hodí se k r. 1032. Kníže spoluzakladatel pečoval také o věno nového domu řeholního. Daroval totiž k monastýru Prokopovu „řeku Sázavu od Milobuze až po jeskyni, kteráž obecně slula Zákolnice, s lukami a lesem vůkol.“ [2]) Bylo pak to nadání nepříliš veliké a pokud se orné půdy týče, i sporné. K další štědrosti naklonil se syn Oldřichův statečný kníže Břetislav I. (r. 1034—1055).

Pokud živ byl císař Konrád II., nepohnul se nový panovník český k válečným podnikům. Za to tím smělejší úmysly pro budoucnosť uzrávaly v jeho duši. Vzpomínaje totiž dob Svatopluka moravského a velikého Boleslava polského, hodlal založiti nezávislý a mocný stát slovanský, upravený po způsobě křesťanském a národním, jehož církevním a politickým střediskem chtěl míti Prahu. K rozšíření říše české poskytovaly vhodnou příležitosť různice v Polsku, kde po smrti knížete Mečislava II. (r. 1025—1034) neuhájil trůnu mladý syn jeho Kazimír. Šlechta polská povstavši proti panovníku, vypudila jej ze země, proti

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Brevi itaque temporis dilapso interstitio felix pater Procopius ... iecit fundamentum in nomine Domini.“ Prameny d. č. II. str. 242.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavsský): „Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus ... fecerat, flumen videlicet subterfluens a Milobuz usque ad speluncam, quae vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et silva circumiacente, ... corroboravit.“ Prameny d. č. II. str. 244.

šlechtě bouřili se zemané, nevolníci vypovídali poslušenství pánům, kněžstvu na odpor stáli laici: dokonalá anarchie v zemi pozývala takořka knížete českého, aby podle příbuzenských svazků s dynastií tamější zasáhl do věcí polských. Sotva tedy zemřel císař Konrád II. († 4. června r. 1039), vydal se Břetislav s brannou mocí do Polska. Vojsko jeho dobylo hradu Krakova a pobořilo jej, zmocnilo se i dalších míst pevných, vzalo Hnězdno, ježto bylo hlavou knížectví, a odvezlo odtud mimo jiné poklady a nepočetné zajatce i tělo sv. biskupa Vojtěcha, kterého Poláci uctívali jako světce národního. Jedinou výpravou opanována téměř veškerá říše polská. Dne 23. srpna r. 1039 stanul Břetislav již zase v podhradí pražském. Jakož pak při vynášení sv. Vojtěcha z hrobu pojala vojsko české posvátná bázeň, a hluboký dojem náboženský znamenán byl při všech účastnících, užil kníže za ponuknutím přítomného také biskupa Šebíře příhodné chvíle, aby pomyslil na přetržení některých nešvarů lidu svého jak v životě církevním tak i v obcování společenském. Pohnul totiž válečný zástup Čechů k přísežnému slibu, že na příště výhost dán bude u nich cizoložství, mnohoženství a vší jiné vilnosti, že pomine znesvěcování neděl a hýření v krčmách, z nichž ohavné neřesti braly počátek; načež znal se také lid k trestům za neposlušnost, které kníže i biskup jemu oznamovali. Ukončiv výpravu, zřídil Břetislav poselství do Říma, žadaje při papeži Benediktu IX. povýšení stolice u sv. Víta za arcibiskupství, aby tak sejíti mohlo s posavadního úvazku jejího k metropoli mohučské.

Na doslech o tom, jak Čechové pýchají, strojil se proti nim mladý král německý Jindřich III. Na podzim r. 1039 vedl již pluky oděnců ke Krušným horám. Rozhodování válečnému předešel zatím Břetislav: sliboval, že dostaví se v brzku ke dvoru královu a vyplní, co by mu uloženo bylo; v rukojmí podal syna svého Spytihněva. Ale když král uherský Petr nabídl se za spojence Čechů a zahájil nepřátelství proti Bavorům v Rakousích, odstoupil Břetislav od slibu a nespěchal očisťovat se v Němcích. Jindřich III. vyčkav do léta r. 1040, ze dvou stran chystal potom pohromu na Čechy. Sasy, vedené markrabím Ekkardem míšenským a arcibiskupem Bardem mohučským poslal od severu, sám pak bral se s vojskem bavorským a Porýňany od západu údolím řeky Kouby. Záseky vzdělané na pomezí, za nimiž stála hotovosť česká, kázal obejíti a

potom z obou stran udeřiti chtěl na nepřítele. Ale pohyby vojska jeho na dvé rozděleného minuly se časem. Hrabě Werner učinil dne 22. srpna útok ze strany bavorské; než překvapen byv ze záloh, ztratil život i veliké množství lidu. Když pak druhého dne vůdce vojska, jež záseky obešlo, markrabí Ota Svinibrodský, objevil se ze strany české, mohli Čechové soustřediti proti němu veškerou sílu a porážkou obrátili jej na útěk. Vojsko německé ztratilo při tom srdce k dalšímu boji. Severní hotovosť pronikla pomezním lesem do země a podporována jsouc zradou některých Čechů, přitrhla až k Mostu, když došel tu rozkaz královský ke zpátečnému pochodu. Jindřich III. chtěje vykoupiti vzácné zajatce, přivolil k tomu, aby mladý Spytihněv za rukojmí daný navrácen byl otci. Ale k jednání o mír, jak Břetislav o ně usiloval, pohnouti se nedal, žádaje za úplné podrobení se knížete. O tom tedy zůstaveno rozhodnutí zbraním.

V létě r. 1041 opětoval král Jindřich výpravu proti Čechům. Na oko vedeno si týmž způsobem jako předešle, jenže zástupy nepřátel byly četnější, počínání jejich opatrnější, a k útoku od jihu pobídnut Liutpold, syn markraběte rakouského Adalberta. Západní oddíl Němců, jemuž vévodil král, vešel zatím jinou cestou přes pomezí, nežli Čechům se ukazovalo, a přirazil dne 8. září k vojsku Ekkardovu, od severu k Praze se valícímu. Veliký počet osad českých zalehl popelem; i zásoby úrody na polích zůstavené ničeny jsou ohněm. Týmž časem dobyl Liutpold pomezního hradu, jehož jména zpravodaj nepoznamenal, a čety lidu rakouského rozbíhaly se za plenem na jihu českém. V těžké chvíli povolil biskup Šebíř a opustil zrádně knížete. Přicházelo mu asi k srdci, aby na soudě metropolity svého nebyl zbaven biskupství, až vítězství skloní se k Němcům; pročež vydal se v čas do ležení jejich prosit za odpuštění. Brzy potom jednáno k prosbě knížete Břetislava ve stanu královském před Prahou o výminkách míru. Kníže český slíbiti musil s přísahou a dostatečným rukojemstvím, že v krátké lhůtě přijde do Řezna a poddá se králi, že zaplatí osm tisíc hřiven stříbra na útraty válečné a propustí všechny zajatce z výpravy polské.

Po čtrnácti dnech (v říjnu roku 1041) konalo se obřadné smíření ve hlavním městě vévodství Bavorského. Sedě na královském trůně Jindřich, tehdáž sotva 24letý, přijímal knížete-

bohatýra, jenž prý bos a v kajicném oděvu poklekl před ním a za přímluvy kolem stojících pánů prosil za milosť. A dožádav se jí, vykonal přísahu manské věrnosti, i sliboval, že nikdy více nebude dobývati zemí, jež by náležely králi. Jindřich zůstavil pak i Slezsko v rukou jeho a slevil mu polovici umluvené náhrady. Kníže Břetislav I. čině další pokání za sebe i biskupa Šebíře, že o své újmě zmocnili se sv. těl a kostelních pokladů v Polsku, naplnil rozkaz papeže Benedikta IX. a zbudoval překrásný chrám k poctivosti sv. Václava ve Staré Boleslavi, kdež i sbor kněžstva k vedení služeb božích byl osazen.

Knížete Břetislava pokládati dlužno za druhého spoluzakladatele kláštera sázavského. Rozchází se toliko o čas, kdy přízeň svou Prokopovi a řeholnímu ústavu jeho patrněji osvědčil. Všichni novější dějezpytci na tom trvají, že stalo se to záhy po smrti otce jeho, knížete Oldřicha; ježto však uvěřili Kosmovi, to jest nepravdivému udání jeho, jakoby Oldřich teprve r. 1037 se životem se rozloučil,[1]) kladou podporu Břetislavovou na dokonání kláštera sázavského k r. 1038. Vedle jisté zprávy současných letopisců zemřel kníže Oldřich na sklonku r. 1034. Jestliže tedy setrváme při mínění řečených dějezpytců, že hned po smrti jeho ujal se Břetislav monastýru sázavského, bude nám štědrosť nového knížete počítati k r. 1035. Ostatně původní vypravování o tom ukazuje na delší lhůtu, nežli jest doba jednoho roku. Letopisec sázavský let neudávaje, zpravuje nás takto:[2])

Po smrti knížete Oldřicha obdržel panství v zemi Břetislav, syn jeho, kterýž jsa milovníkem náboženského vzdělání, dílo kláštera sázavského, jež otec jeho zůstavil nedokonané, se vší pečlivou pílí uzavřel ke konci přivésti. Nebo když slyšel

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 1037: „Eodem anno V Idus Novembris dux Oudalricus linquens terrena captat coelestia regna“ Prameny d. č. II. str. 65. Avšak srovn. týž letopis k roku 1039 (v knize druhé později vydané): „Dux Bracizlaus quarto anno sui ducatus ... intrat terram Poloniae.“ Prameny d. č. II. str. 70. Současné prameny historické (Annales altahenses, hildesheimenses) ohlašují určitě úmrtí Oldřichovo a okolnosti jeho k r. 1034. Vedle zprávy letopisů altaišských přijímal Břetislav knížectví české v léno od Konráda II. v létě r. 1035 a hned potom pomáhal císaři bojovati proti Luticům.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), Pramenech d. č. II. str. 243 n.

o svatém smýšlení muže božího Prokopa,[1]) náramným plesem, více, než by kdo uvěřil, s velmoži svými se zaradoval, a s upřímnou žádostí poroučeje se do modliteb jeho, vzal jej stranou a napomínal, aby infuli opatskou přijal. Potom po druhé u přítomnosti všeho dvorského panstva dobrými důvody naléhal na něj, že chtěj nechtěj správu pastýřského úřadu přijmouti musí. Ale muž boží setrvávaje na svém, jakoby dokonce toho byl nehoden, nikterak nedával se pohnouti, aby knížeti učinil po vůli. Než božímu řízení kdož mohl by se protiviti? Přemožen byv přece neustálými prosbami a vším laskavým napomínáním, i přívětivostí velmožů, násilně zřízen jest za opata. Po vykonání tedy slavného povýšení kníže Břetislav předně z knížecí moci ztvrdil darování, kteréž byl otec jeho učinil témuž otci ještě před přijetím opatství, totiž řeku tekoucí od Milobuze až k jeskyni, ježto obecně sluje Zákolnice,

[1]) Velmi široce vypravuje o tom veršovaná legenda česká:
„Sta se pohřiechu těch časóv,
kněz Oldřich umře, vložichu jej v rov,
a ne tak kláštera ješče bieše dočinil,
jakž svatému Prokopu slúbil,
A ješče to miesto chudé bylo,
a opatství potvrzeno nebylo.
Proto svatý Prokop i bratřie jeho
chváliec Tvorce nebeského,
někdy po klášteru sě pochováchu
a někdy po púšči přebýváchu.
Ale slyš, co sě potom sta!
Kněz Břecislav, jeho syn, vsta,
čúš na stolec svého otce,
i by knězem českým v tom roce.
Ten Boha velmi milováše
a svého otce skutkóv následováše.
Když jemu co pověděchu,
ješto ot jeho otce věděchu,
to převelmi rád slyšieše,
a pro jeho dušu mile plnieše.
A když to dobře uzřechu,
o svatém Prokopu jemu pověděchu,
řkúc: „Kněže, rač to věděti,
co chcu tobě o něm pověděti.
Bylť jest najprvo púštenníkem,
potom byl tvého otce zpovědníkem,
a jest ti muž svatých činóv

s lukami a s lesem vůkol; potom také když na to darování nápad činili dědinníci a pokoušeli se bezprávně k svému právu je potáhnouti, nechtěje otcovského nařízení rušiti, proti tomu se postavil, při rozsoudil a témuž otci Prokopovi všechen užitek z vody a z lesa v těch mezích zpět daroval, pole pak a luka z obou stran vedle ležící pod svědectvím a potvrzením syna svého Vratislava a velmožů svých za cenu šesti set peněz vykoupil a opatu Prokopovi písmem i před svědky dle práva zpět postoupil. Konečně také ze své vlastní štědrosti zemi která jest tudíž až k lesu Strnovníku, i také ves Skramníky a jedno jezero a dřevěné přístrojí k lovení ryb koupené za sto peněz témuž opatovi a nástupcům jeho pro blaho duše své k věčnému držení odevzdal.

Pohříchu zanikly místní názvy, kterými určeny jsou meze pozemků, darovaných hned zprvu ke klášteru sázavskému, tak že nelze nám rozsah jejich zevrubněji ustanoviti. To však z popisu jest patrno, že původní zemský statek monastýru prostíral se vůkol kláštera samého na obou březích řeky Sázavy, dosahoval až ke hranicím nejbližších vsí a vykazoval nejvíce půdy lesem zakryté. Než i něco luk a polí

---

a činíť přemnoho divóv.
Mnohoť jest tvój otec jemu sluboval,
až jemu i klášter dělal.
Pohřiechu, zatiem se rozstonal,
a pro smrt jeho nedokonal.
Rád tomu kněz Břecislav bieše,
což o svatém Prokopě slyšieše.
V div sě mnozí vzradovachu,
najlepší sě v hromadu sebrachu.
S nimiž sě poče kněz tázati,
chtě svého otce zádušie skonati,
řka jim: „Páni, raďte mně k tomu,
abych pomohl svatého Prokopa domu.
Rád bych učinil tu sňatek,
neb jest mého otce počátek.“
V hromadu sě páni sebrachu,
tu radu knězu Břecislavovi dachu:
„Dokonaj svého otce zádušie,
toť tobě najlépe slušie.“
Kněz to velmi rád učini,
svého otce žádost splni.“

Prameny d. č. I. str. 354.

k němu náleželo, jež staly se předmětem sporného jednání. Kníže Oldřich nedal totiž objeti a osvědčiti hranice darovaného újezdu, jakož dálo se z práva od úřadníků k tomu zřízených u přítomnosti sousedních zemanů, dědinníků a obyvatelů venkovských. Když pak mnichové jali se vzdělávati darované pozemky, vstupovali jim v cestu dědiční držitelé statků v nejbližších vsích, řkouce, že orná půda a louky jejich jsou. K lesům a řece nemohli se dědinníci táhnouti, neboť ty byly bez odporu majetkem knížecím. Na soudě zemském dáno za právo dědinníkům; načež kníže Břetislav nechtěje rušiti otcovského darování, vykoupil pole a luky za 600 denárů a přivtělil je navždy ke klášteru sázavskému. Mimo to rozšířil dar otcovský kusem země, vsí Skramníky, rybníkem a dřevěným přístrojím k lapání ryb, jež byl pořídil za sto denárů. Někteří mají za to, že míněn tu rybník u Dobřichova řečený „Na domku."

Vedle udání pozdních kronikářů účastnil se Břetislav I. svěcení klášterní basiliky na Sázavě r. 1035 a skládaje při tom na oltář listiny své nadační, takto prý promlouval ke svatému Prokopovi a řeholním bratřím jeho: „Otče, poctivý Prokope, a bratří řádu sv. Benedikta! Vám dávám, i vašim budoucím, všecky tyto listy mými pečetmi utvrzené a teď je na oltář kladu blahoslavené Panny Marie, abyste je odtud ve své ruce přijali a všecka zboží v nich napsaná, ode mne vám daná, drželi, jich užívali, vy, i vaši budoucí, až na věky. Jestliže by pak kdo této mé vám učiněné milosti na odpor býti chtěl a vám toho zboží buď i na díle aneb všecko odníti a sobě osobiti chtěl aneb osobil a je držel: takový aby upadl v hněv boží a Pán Bůh aby jej slepotou a chudobou trestal, tak aby nedostatek na zdraví on i jeho rod trpěl dotud, dokudž by neuznal Pána Boha svého a jemu jeho zboží ode mne nadaného zase nedal a nenavrátil." K tomu biskup Šebíř odpovídal slovem „Amen." [1])

Pramenem kronikářského líčení byl tušim starý obraz v klášteře sázavském na omítce zhotovený, kterým tak případně představovala se štědrost knížete Břetislava. Přečkav pohromy z války husitské, poškozen byl řečený obraz požárem roku 1746. Nejmenovaný mnich pořídil kopii jeho na plátně, jenže sv. Prokopa a za ním stojící bratry uvedl v rouše bene-

---

[1]) Hájkova Kronika k r. 1035. Srovnej Dobnerovy Annales; V. str. 195 n.

diktinů, jaké bývalo v 18. století. Na listině, kterou kníže Břetislav rukou drží, poznamenal slova: „Si vero aliquis huic meae vobis collatae gratiae contrarius esse vellet et haec bona sive in parte sive in toto adimeret et sibi adscriberet eaque teneret, is in iram incidat divinam, et Deus caecitate et paupertate illum puniat ita, ut habeat defectum sanitatis tam ipse quam eius progenies, itemque defectum bonorum tam ipse quam eius progenies tamdiu, quamdiu non agnoscet Deum suum et ipsi sua bona a me tibi collata non restituet“. Znalcům netřeba připomínati, že slova ta jsou překladem z češtiny a daleko uchylují se od formulí kletby, kterou listiny středověké bývaly opatřovány. Na starém obraze bychom jich nehledali.

Snímek klášterního obrazu ochraňuje se posud na faře sázavské. Na dolním okraji jeho udána jsou v chronostichách léta založení, dostavění, vyvrácení, znovuzřízení, spálení a obnovení kláštera svatého Prokopa.[1] Duchovní správce sázavský P. Václav Martinek koupil roku 1785 řečený snímek a daroval jej k farnímu domu, jakož svědčí poslední nápis: „Levato penitus monasterio 1785 4. Novembris icon haec a V. P. Venc. Martinek, loci curato, empta et hujatae parochiae legata est.“

Hlava devátá.

Slovanská liturgie.

K tomu, co pověděli jsme svrchu o duchovenstvu slovanském, druží se přirozeně pojednání o slovanské liturgii, které sv. Prokop nového květu zjednati chtěl prostředkem kláštera sázavského. První zmínka o liturgii slovanské zavírá se v listě papeže Hadriana II. z r. 869. Povoluje totiž prosbám knížat zemských: Rostislava na Moravě, Svatopluka na Slovensku a Kocela v Pannonii, dopouštěl týž sv. Otec, aby nově posvěcený biskup pro Slovany sv. Method i kněží jeho k tomu způsobilí slavili oběť mše svaté jazykem slovanským,

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder S. Prokop; str. 85 n.

„jakož jest filosof Konstantin začal s boží milostí a za přímluvou sv. Klementa... Ten pak jediný zachovávejte obyčej, aby o mši prve četli (kněží) epištolu a evangelium latinsky a potom slovansky, aby se naplnilo slovo písma: Chvalte Hospodina všichni národové! a jinde: Všichni mluvili rozličnými jazyky veliké skutky boží, jakož Duch svatý dával jim vymlouvati.“[1])

Slova papežského listu spoléhala asi na obšírnější výklad ústní a proto zřejma byla jak sv. Methodovi tak i knížatům, kterým svědčilo připsání apoštolské. Ti všichni znali způsob a řád, jakým konati bylo liturgii slovanskou. Ale nám, nemajícím než stručné znění listu papežského, za těžko přichází rozhodnouti v jistotě o tom, kterak vedena byla řečená liturgie. Podobá se ovšem vedle přirozeného výkladu slov, že náměstek apoštolský sv. Hadrian dovoloval slovanským kněžím při obřadech mše svaté, jak posud běžny jsou v církvi západní, užívati jazyka slovanského. Při tom k poctivosti církevní řeči latinské měla epištola a evangelium nejprv latinsky a potom teprve slovansky býti přednášena.

Takový způsob slovanské liturgie v zemích československých potvrzuje se především některými pozůstatky mešních knih. Jak známo z dějin církevních, neužívalo se v prvním tisíciletí křesťanského věku toliko jedné knihy ke slavení mše svaté, nýbrž většího počtu knih různých. Zmínka o pozůstatcích mešních knih slovanských toho vyhledává, abychom zejména uvedli starobylé knihy, jichž třeba bylo ke konání mešní liturgie. 1. Sakramentář zavíral v sobě částky mše svaté, jež slovou: „collecta, secreta, praefatio, postcommunio, canon.“ 2. Lektionář obsahoval epištoly a evangèlia. 3. V knize „capitulare“ podán byl seznam slov, kterými počínají se, i končí veškeré perikopy. 4. Antifonář zdržoval v sobě částky mše svaté, řečené „introitus, graduale, tractus, offertorium communio.“ 5. „Libri troponarii et sequentionales“ měly obsahem dodatky k introitu, k „sanctus“ atd. (tropy) a sekvence.

Ze slovanského sakramentáře, v němž patrna jest recense československá, zachoval se nám tak zvaný zlomek ki-

---

[1]) List papeže Hadriana II. z r. 869: „Hanc autem unam servate consuetudinem, ut in missa primum legatur epistola et evangelium lingua romana, postmodum slavica.“ Erbenova Regesta; č. 35, str. 15.

jevský glagolsky psaný. Jest to sedm listů malé osmerky o jednom sloupci písma na stránce (22 řádků), s nadpisy červenými. R. 1842 poslal je archimandrita Antonín z Jerusaléma darem duchovní akademii v Kijevě, kdež posud se ochraňují. Krom první stránky rukopisu později zhotovené obsahuje zlomek kijevský mešní officium (collecta, secreta, praefatio, postcommunio) o svátek sv. Klementa (dne 23. listopadu), o svátek sv. Felicity (téhož dne, avšak bez preface), šestera mší všedních, o svátek svatých mučenníků (bez preface), o svátek všech nebeských sil (bez preface, avšak s dvěma modlitbami „postcommunio“); celkem tedy 38 krátkých modliteb, jež jsou překladem latinského sakramentáře.

Na starobylosť zlomku kijevského ukazují již zevně jeho formuláře zvláštních prefací. Bylo totiž až do 10. století liturgickým předpisem, aby při každé mši svaté zvláštní, případná preface byla prozpěvována. Jen málokterá mše mívala prefaci společnou se dnem nebo svátkem jiným, kdežto některé sváteční služby boží několik různých prefací vykazovaly. V sakramentáři gregoriánském shledává se do 150 rozličných prefací. Teprve v 10. a 11. století omezen byl počet prefací, a poručeno užívati k nim toliko devatera různých předloh. Ježto pak zlomek kijevský řídě se starším způsobem, podává téměř ke každé mši svaté zvláštní prefaci, nelze o něm jinak souditi, nežli že hotoven byl překladem z latiny před 11. stoletím.

Tomu svědčí i jiné okolnosti a známky spisu samého. Písmem řadí se zlomek kijevský ke starým památkám glagolským. Pravopis jeho, soudě po některých zvláštnostech, týž jest jako v nejstarších a nejlepších rukopisech glagolských a kyrillských z 11. a 12. století. Jazyk jeho staroslověnský prostupují tvary, slova a rčení (ku př. papež, oplat (hostia, jinde prosfora), mša (jinde služba, liturgia), prositi (jinde moliti), zákonnik (jinde archierej), cirkve (jinde crkve), anděl (jinde angel) a j.), jichž domovinou byla půda moravsko-pannonská. Tam pak kvetla literatura slovanská nejdříve, to jest za života sv. Konstantina a bratra jeho, arcibiskupa sv. Methoda. Zároveň potkáváme se ve zlomku kijevském, šetříce jazyka jeho, se zvukoslovnými úkazy, jež vlastní jsou mluvě československé. Z toho zase zavírati lze, že glagolský sakramentář, ze kterého přepisem zbývají nám listy kijevské, pořizován byl

v oblasti jazyka česko-moravsko-slovenského na konci 9. století nebo o málo později.[1])

Téhož obsahu jako listy kijevské jest tak zvaný zlomek vídenský. Slovem tím označují se dva listy pergamenové, malé osmerky, glagolsky psané, jež nedávno ještě chovány byly v knihovně státní vysoké školy technické ve Vídni, načež přeneseny jsou do c. k. dvorní bibliotéky tamže. Zavírají pak v sobě následující kusy mešního sakramentáře: sekretu a modlitbu „postcommunio“ první obecné mše (mšia) o svatých apoštolech (commune apostolorum); sbornou modlitbu (collecta), sekretu, prefaci a modlitbu „postcommunio“ druhé obecné mše o sv. apoštolech; sbornou modlitbu a poukaz k epištole (kterou vyhledati bylo v lektionáři) o mši jednoho apoštola (commune de natali unius apostoli): celkem tudíž sedm krátkých modliteb, jež jsou překladem z latinského sakramentáře, jak běžný býval před 11. stoletím. Avšak povahou jazyka liší se zlomek vídenský od listů kijevských. Kdežto v těchto jeví se malá obměna staroslověnštiny vlivem československého spracování, listy vídenské vykazují již pokročilejší redakci chrvatskou, jsouce takořka na přechodu z glagolských památek původu pannonsko-bulharského k obyčejným glagolským textům, jež vznikly na půdě chrvatské. Učenci kladou sepsání jejich ke 12. století.[2]) Jsou tudíž o sto i více let mladší zlomku kijevského.

Kdyby nebylo jiných památek po slovanské liturgii v Čechách kromě zlomků tuto popsaných, mohli bychom za to míti, že původem svatých bratří solunských zavedena byla staroslovanská řeč k obřadům římského způsobu a tak slouženo Bohu u nás a v celé říši velkomoravské. Avšak jak některé zmínky historické tak i písemné pozůstatky tomu svědčí, že v zemích československých vedena byla liturgie také obřadem církve řecké. Z mešních knih, kterých k tomu užíváno, nedošla nás posud ani částečka; za to ochránilo se dvé listů, ať tak díme, breviáře staroslovanského, k němuž předloha pořizována jest překladem z textu řeckého. R. 1855 připadl na

---

[1]) Kolář: O hlaholském zlomku kyjevském, v Časopise česk. musea, 1878; str. 330 nn.

[2]) Jagić: Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente. Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien; philos.-hist. Classe; sv. XXXVIII.

ně professor Höfler v knihovně metropolitní kapitoly pražské, an ohledávaje latinský rukopis bible (tak zvaný Praxapostol) asi z 11. století, spatřil na zadní desce jeho uvnitř upevněné pergameny s písmem glagolským. Prve, nežli vypravíme obsah a ráz řečených listů, potřeba se ukazuje jmenovati knihy, kterých užívali a na mnoze posud užívají duchovníci východní církve, konajíce modlitbu hodinek kněžských. Jinak nebylo by možno srozuměti různě zvaným modlitbám a zpěvům důležitých zlomků pražských.

Sborné officium u Řeků obírá se (nebo skládáno bývá) z jedenácti různých knih. 1. Horologium (ὡρολόγιον, časoslov) zdržuje v sobě: *a)* pravidelné žalmy a modlitby denních hodinek pro celý rok církevní; *b)* kalendář, počínající se dnem 1. září, k němuž připojeny jsou troparie a kontakie svátků nebo svatých; *c)* různé modlitby a troparie pro posvátné doby a svátky. Tropariemi (τροπάρια) slují hesla antifonám podobná, jež zpěvem přednášejí střídavě dva chory. Kontakie (κοντάκια) jsou stručné hymny, kterými tlumočen bývá význam svátků nebo pochvala svatých.

2. Psalterion (ψαλτήριον, psaltir, žaltář) obsahuje sbírku žalmů Davidových, rozdělenou ve dvacet kusů (καθίσματα = sedění), z nichž každý dělí se ve tři částky (στάσεις = stání). Na konci „stání" pronášena bývá menší doxologie (Gloria Patri) stojmo, načež recituje kněz příslušné troparion a říká modlitbu. Za posledním „seděním" (o osmi žalmech, to jest 143.—150.) uvedeny jsou zpěvy (cantica) Starého i Nového zákona.

3. Oktoich (ὀκτώηχος, osmihlasník) zavírá v sobě různé troparie a kanony na osmery hlasy. Kanonem (κανών) zove se zvlášť upravená řada zpěvů (ᾠδαί) na oslavu tajemství svátečního nebo světce, jehož památný den připadá. Úplný kanon skládá se z devíti oddílů, z nichž každý zahájen jest irmem (εἱρμός, řada), udávajícím melodii pro troparion, které hned následuje. Po třetím oddíle uvedena jest stručná modlitba (ἐκτενής) o dvou přímluvách, k nimž chor odpovídá slovy: Kyrie eleison. Devatero svrchu řečených oddílů dělí se tím na tré. Poslední troparion odnáší se z pravidla k Panně Marii (Θεοτόκιον). V oktoichu zapsány jsou kanony toliko pro všední dny téhodne.

4. Mineje (μηναῖα) vykazují ve dvanácti svazcích vedle měsíců spořádaných stručné dějiny svátků a životopisy svatých, jakož i rubriky a troparie. Také kanony nehybných svátků

jsou připojeny. Sváteční stati z minejí vyňaté a nejpilnějšími rubrikami doložené bývají obsahem zvláštní knihy, jenž slove anthologion (ἀνθολόγιον).

5. Synaxarie (συναξάρια, collectio mensium) podávají skrácený sice, ale úplný výtah z minejí. Podobají se římskému martyrologiu, jenže pochvalné zmínky o svatých a vypsání svátků obšírněji jsou vedeny.

6. Triodion (τριώδιον, tripěsnec) obsahuje služby boží od neděle devítníku až do bílé soboty, zejména kanony a hymny, jež pro ten čas vykazují toliko po třech zpěvech (ᾠδαι). Podle starosrbských knih sáhá triodion od počátku velikého postu až do květné neděle.

7. Pentekostarion (πεντηκοστάριον) jest pokračování triodia od veliké noci až do první neděle po sv. Duchu.

8. Evangeliarion (εὐαγγελιάριον, evangeliář) zavírá v sobě čtvero svatých evangelií a návod (εὐαγγελιστάριον, evangelistář), kterak vyhledati jest příslušné evangelium k nedělní jitřní pobožnosti.

9. Typikon (τυπικόν, ustav) obsahuje stanovy (rubriky) toho, co každého dne jest se modliti. Mimo to udává svátky a dni postní. Také zvláštní modlitby jitřních služeb na rozličné svátky uvedeny jsou v typiku.

10. Apostol (ἀπόστολος) jest sbírka knih Nového zákona kromě čtvera svatých evangelií. Zdržuje v sobě tudíž Skutky apoštolské, listy sv. Pavla, listy katolické a zjevení sv. Jana.

11. Anagnosmata (ἀναγνώσματα, čtení) jest kniha čítaných kusů (lectiones) ze Starého zákona.

Na jednom listě zlomků pražských napsána jest částka officia, jak konáno bylo v církvi řecké na den velikého pátku. Jest to zejména sklonek jednoho kusu žalmů (viz svrchu: Psalterion) a počátek zpěvů, které po žalmech byly přednášeny. Písař náš udav nejprve antifonu (antifon 3.), žalm (psalm 21.) a toninu jeho (glas 6.), vypsal potom další text antifony (troparion, responsorium, otpělo): Obešli mne jako psi mnozí atd. Podobně vedl si při dvou následujících žalmech. Ke zpěvům hned za tím položeným dány jsou dva nadpisy: sědidlna (v kyrillských rukopisech: sedálna — κάθισμα), druhý blaženna (μακαρισμός). Také při nich označují se číslem toniny (glasy). Troparie a sedálna obsahují výčitky, jež umírající Spasitel činí svým nepřátelům, zejména zrádci Jidášovi. Blaženna jest hymnus

o kříži Kristově, vyznívající prosbou: Pomni nás, Spasiteli, až přijdeš v království své! Před koncem druhé strofy přestává rukopis, vykazující na každé stránce 34 řádky. Nadpisy zhotoveny jsou červenou barvou, text černou. Vše to pořízeno překladem z řečtiny, z knihy Triodia (viz svrchu), jakož doložiti lze srovnáním s liturgickými spisy řeckými. Původní text řecký k prvnímu tropariu složil hymnolog sv. Kosma, biskup v Majumě u Gazy († r. 781). Třetí troparion skoro celé přejato z písma svatého (40. žalm). Ostatní texty shledávají se i v obecném, posud běžném Triodiu.

Druhý list zlomků pražských popsán jest staroslovanským překladem desíti světilen. O vyplnění jeho dělili se dva písaři: jeden z nich zhotovil první stranu o 27 řádcích, jiný druhou stránku o 29 řádcích. Světilnou pojmenovali stručnou píseň, jež přednášena bývá po devátém zpěvu kanonu (viz svrchu: Oktoich) a vzhledem k připadajícímu právě východu slunce (o jitřní pobožnosti, *ὄρθον καὶ ὥρα πρώτη*) obsahovala původně prosbu za duchovní osvícení (*φωταγωγικόν*, světilna) nebo touhu po seslání Ducha svatého (*ἐξαποστειλάριον*). Rukopis náš zavírá v sobě mimo nečitelný 1. zpěv následující světilny: 2. na středu po čtvrté neděli velikonoční (*μεσοπεντηκοστή*), 3. na Proměnění Páně (dne 6. srpna), 4. na neděli Všech svatých (první po svatém Duchu), 5. na neděli šestou po velikonocích, 6. o Nanebevstoupení Páně, 7. na hod boží svatodušní, 8. o narození sv. Jana Křtitele (dne 24. června), 9. na den sv. Petra a Pavla (dne 28. června), 10. o Nanebevzetí Panny Marie (dne 15. srpna). Světilny zlomku pražského jsou překladem z řeckých liturgických knih, a to staršího způsobu, kdy zpěvy takové stručněji byly vedeny než potom, počínajíc od 10. století. Avšak, jak nejedna okolnosť svědčí, nebyl list náš částkou obřadoslovné knihy, nýbrž blanou pergamenu, na níž cvičili se žáci ve psaní. K tomu konci smyto starší písmo glagolské a psáno znovu (palimpsest) toliko černou barvou. Světilny obírány maně, bez ohledání se na postup roku církevního nebo druhy svátků jeho. Nepoznamenány ani toniny ani částky officia, pokud druží se ke světilnám. Než přes to ukazuje druhý list na církevní knihy staroslovanské, z nichž kratší zpěvy ve škole byly opisovány.

Velmi závažná jest pro předmět náš jistota, že zlomky pražské vykazují tvary slov, ze kterých očitě na jevo jde, že

oba listy psány jsou od Čechoslovanů na území moravsko-pannonském. Potkávámeť se v nich skoro se všemi čelnějšími známkami, kterými jazyk československý rozeznává se od staroslovanského (srv. modlitva, jinde molitva; sědidlna, jinde sědilna; zemie, jinde zemlie; rožstvo (rození), jinde roždstvo a j.). Pravopis obou listů jest stejně neustálený, písmo tří písařů sobě velmi podobné; což jest nám aspoň svědectvím, že vše psáno v době ne příliš rozlehlé. Šafařík klade původ zlomků pražských před r. 950. [1]) Novější badatelé zakládajíce se tím, že církevní poesie řecká vtělena byla v soustavu obřadu slovanského teprve ke konci 10. století, odkazují sepsání řečených zlomků k době poněkud mladší. Jistější nežli čas vzniku jest ráz listů našich jakožto pomůcek ke konání služeb božích obřadem východním.

Osvědčivše zatím, že v oblasti moravsko-pannonské vedena byla dvojí slovanská liturgie, přistupujeme zase k historickému líčení toho, jaké osudy měla nová bohoslužba za života sv. Methoda. Papež Hadrian II. propouštěje z Říma biskupa Slovanům posvěceného s družinou kněží a žáků r. 869, dal jemu pochvalné listy ke Kocelovi, Rostislavovi a Svatoplukovi, kterými výslovně se připomínalo, že krajiny knížat těch podle duchovenstva náležejí bezprostředně ke správě stolice římské, a ona tudíž pastýře jim zřizujíc, dovoluje, aby služby boží konal i konati dal jazykem slovanským. Sv. Method pomeškav některý čas v Pannonii, jal se tam nejprve vedle listu Hadrianova provozovati plnou moc svou. Než sotva rozezvučel se hlahol slovanské řeči ke cti boží při oltáři, úžas a rozhořčení pojalo duchovníky salzburské pro novotu tak neslýchanou. Zástupce arcibiskupa Adalvína při dvoře Kocelově arcikněz Richbald znamenav, kterak odvrací se lid od latinských služeb božích a ke slovanským chvátá, pospíšil se žalobou do Salzburku. Brzy potom návodem metropolity tamějšího a suffragánů jeho zajat byl sv. Method a půl třetího léta držán u vazbě v Němcích. [2])

---

[1]) Höfler-Šafařík: Glagolitische Fragmente; str. 61.

[2]) Jak smýšleli bavorští biskupové o Methodovi, o tom svědčí slova spisu jejich z r. 873: „Quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis sclavinis litteris linguam latinam doctrinamque romanam atque litteras auctorales latinas philosophice superducens, villescere fecit cuncto populo ex parte

Na stolici sv. Petra v Římě dosedl r. 872 papež Jan VIII., důstojný nástupce náměstka Kristova Hadriana II. K němu tedy utíkal se vězněný biskup slovanský mnohými listy a podáními, jež nepřátelé jeho zachycovali, až konečně povedlo se mu přece zpraviti sv. Otce o neslýchaném příkoří. Nemeškav, nařizoval papež Jan arcibiskupovi salzburskému, aby Methoda, bratra jeho, uvedl do Pannonie, z níž proti právu byl vytisknut. Že pak arcibiskup se zdráhal, vypraven byl z Říma r. 873 zvláštní vyslanec papežský Pavel, biskup jakinský, do Germanie, aby přemohl odpor biskupů bavorských, vytrhl z rukou jejich Methoda a provodil jej ke Svatoplukovi. Co se týká slovanské liturgie, nebyl papež Jan VIII. zprvu příznivcem novoty té za předchůdce jeho ve skutek uvedené a surový útok biskupův bavorských vykládal si nejspíše odporem jejich proti slovanským službám božím. Měl tedy legát jeho položiti Methodovi do rukou list apoštolský, kterým Jan VIII. zbraňoval slovanskému jazyku při mši svaté a doporoučel řeč latinskou nebo řeckou, [1]) chtěje tomu, aby biskup slovanský poddal se jeho rozhodnutí. Než buď že Method obracel zákaz papežský toliko na Pannonii, buď že vyslanec Pavel po smrti arcibiskupa Adalvína († dne 14. května r. 873) poručení sobě dané mírněji vyložil a dalšího rozkazu z Říma vyčkati nařizoval: služby boží na Moravě šly řádem, jak stanovil jej svaté paměti papež Hadrian II.

Na vysvětlenou odporu mezi úchvalou z roku 869 a rozhodnutím papeže Jana VIII. přivádí se nejnověji, že sv. bratry solunskými zaveden byl původně na Moravě a v Pannonii obřad církve východní provázený jazykem slovanským (směr původní, ryze slovanský [2]), kterýžto způsob bohoslužby nepotkával se však se souhlasem apoštolské Stolice. Žádáno prý z Říma, aby k západní liturgii přivtělen byl jazyk slovanský (směr pozdější, slovansko-latinský), a tak slouženo Bohu na Moravě a v Pan-

---

missas et evangelia ecclesiasticumque officium illorum, qui hoc latine celebraverunt.“ Anonymus De conversione Bajoariorum et Carantanorum.

[1]) Papež Jan VIII. dopisoval r. 879 Methodovi: „Jam literis nostris per Paulum, episcopum anconitanum, tibi directis prohibuimus, ne in ea lingua sacra missarum solemnia celebrares, sed vel in latina vel in graeca lingua.“ Erbenova Regesta; str. 17.

[2]) Jagić: Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente; str. 7.

nonii. Původci mínění toho dokládají, kterak na základě takových glagolských památek, jako jsou zlomky kijevské a vídenské, jež obsahujíce částky missálu obřadu latinského, svým původem do konce 9. století sahají a na půdě česko-moravsko-slovenské psány jsou, nelze než přijmouti, že již za nejstaršího období slovanské liturgie, jež obyčejně moravsko-pannonským sluje, první pokusy se udály, aby upotřebení staroslověnské církevní řeči s požadavky římského obřadu v souhlas se uvedlo. Při tom ukazováno bývá na *charakteristické slovo* „*mšia*" (mše), jehož se v nejstarším Životopise sv. Methoda na označení bohoslužby bez odporu podle obřadu římského konané užívá. Slovo „mšia" neshledává se pak v památkách jiných, než jen v listech tak zvaných kijevských i v nově nalezených zlomcích vídenských. Byla prý tudíž r. 873 a později hlavní oposice v potírání slovanské liturgie namířena proti prvnímu směru, kterýž podle všeho soudě silnější byl nežli vznikající teprv druhý směr. Dodáváme ze své strany, že proti vývodům takto osnovaným svědčí slova listu papežského z roku 873, kterými ukládáno bylo Methodovi konati liturgii aneb řečí latinskou aneb řeckou.

Doslýchajíce o působení sv. Methoda na Moravě a v Pannonii, zatoužili také *Chrvaté* po prostředku, kterým svatý učitel utvrzoval základy vzdělanosti křesťanské při národech církevního obvodu svého. Písmo Kyrillovo zhotovené pro moravské Slovany otevřelo sobě cestu na půdu chrvatskou, zdomácnělo tam a získalo časem název glagolice. Spolu s písmem přijímána také *církevní řeč staroslovanská a přiměřována k bohoslužbě*. První podnět k tomu vyšel ze sousední Pannonie; potom když učenníci sv. Methoda z Moravy utekli se do Bulharska, opatrovati bylo Chrvatům svazky s jihem. O tom svědčí jak písmo tak i starobylé literární památky jejich. (Srvn. Clozova Glagolitu.) Než *glagolice chrvatská od počátku opírala se o západní ritus* jakožto v zemi již utvrzený. O reakci latinníků proti slovanské bohoslužbě tamější slyšeti teprve z počátku 10. století. Papež Jan X. (r. 914—928) napomenul listem arcibiskupa splitského a suffragány jeho, aby v diecésích svých přetrhli zjevné zlořády, jakož vědomo jest, že někteří z nich jdouce mimo učení evangelické a předpisy apoštolské, zakládají se *naukou Methodovou*, který mezi učiteli církevními místa nemá.

Řečená nauka zavírala v sobě nejspíše, kterak slušno a spravedlivo jest, aby služba od Slovanů Bohu činěná, ani mši svatou nevyjímaje, dála se jazykem jim přirozeným, neboť, dokládá papež, mají biskupové provincie splitské především k tomu prohlédati, aby „podle zvyků římské církve posvátná služba se konala, totiž v jazyce latinském a nikoli v cizím.“ [1]) O to horlil Jan X. také v listě zaslaném knížeti chrvatskému Tomislavovi (r. 920—40) a úřadníkům jeho, žádaje, aby Bohu obětovali pacholíky a od mládí vedli je ke studiím latinským, i napomínaje, aby nedopouštěli konati mše svaté jazykem barbarským nebo slovanským. Při závěrce listu pochlebil jim pak takto: Kdož by o tom pochyboval, že království slovanská počítají se mezi prvotinami apoštolů a obecné církve, přijavše hned v kolébce pokrm kázání apoštolské církve s mlékem víry, jako Sasíci v novějším čase od předchůdce našeho blažené paměti Řehoře papeže přijali zároveň učení a literární studia v té řeči, při které zůstává církev apoštolská. [2]) Z toho vidno, že pěstitelé slovanské liturgie v Chrvatech za knížete Tomislava znamenajíce odpor latinníků proti řeči slovanské, dokládali se na obranu sv. Methodem, jehož práce apoštolské byly u nich ještě v dobré paměti.

Proti zastancům slovanské bohoslužby tamější, jež byla západního způsobu, rokováno potom na sněmích a bojováno ostrými úchvalami. Biskupové r. 925 ve Splitě shromáždění na tom stanuli, aby v kostelích jejich nekonali slovanští kněží služeb božích, leč v nedostatku jiného duchovenstva a po zvláštním svolení sv. Otce v Římě; aby žáci slovanští nedocházeli příště svěcení, nýbrž jenom ti, kdo již svěceni nebo slibem řeholním vázáni jsou, aby ve slovanských chrámech a klášteřích Bohu dosloužili. [3]) Ale slovanská liturgie v Chrvatech, k zániku odsouzená, měla tužší život, nežli přáli si odpůrcové její. Tou příčinou třeba bylo znovu na sněmě splitském, jenž odbýval se r. 1068, nařizovati, „aby příště nikdo neodvažoval se slaviti služby boží jazykem slovanským, než toliko latině nebo řečtině, a také

---

[1]) Srvn. Erbenova Regesta; č. 60, str. 28.

[2]) Tamže.

[3]) Úchvaly provinciálního sněmu splitského z r. 925, kan. 10. Ginzel: Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method; dodatku str. 78.

aby žádný čekanec řeči slovanské nebyl připuštěn k svěcením. Pravili totiž účastníci sněmu, majíce v čele papežského vyslance Mainarda, že „písmo gotské (rozuměj glagolština) jest vynálezem jakéhosi Methoda kacíře, který v téže řeči slovanské mnohé spisy prolhané proti pravidlu katolické víry byl složil, pročež prý i soudem božím náhlou smrt propadl.“ [1]) Pro cenění dějin kláštera slovanského na Sázavě jsou náhledy tuto podané všeho pozoru hodny.

Vracíme se k letům sv. Methoda. Proti zakladateli slovanské metropole přiostřili nepřátelé žaloby v Římě, když předešlé stížnosti jejich s účinkem se minuly. Svalujíce na něj vinu bludného učení, tupili znovu služby boží konané jazykem slovanským. Žaloby takové patrny jsou z listu, kterým papež Jan VIII. obeslal r. 879 Methoda do věčného města: „Slyšeli jsme, čemu sv. římská církev naučila se od samého knížete apoštolů a co denně hlásá, tomu že ty uče, neučíš a uvádíš v blud lid sám. Pročež tímto listem apoštolského úřadu našeho poroučíme tobě, abys odlože všechny příčiny, hleděl přijíti k nám osobně, abychom slyšeli z tvých úst a poznali, zdali tak věříš a hlásáš, jak slíbil jsi slovy i písmem svaté církvi římské, že věříš, a poznali v pravdě učení tvé. Slyšíme také, že zpíváš mše jazykem barbarským, to jest slovanským. Pročež hned listem svým po Pavlovi, biskupu jakinském, tobě přímo poslaným zbraňovali jsme, abys nekonal tím jazykem služeb božích, nýbrž aneb jazykem latinským aneb řeckým, jakož je zpívá církev boží prostřená do končin země a po všech národech rozšířená. Kázati však nebo řeč v lidu činiti jest ti dovoleno.[2])“

Jak dokonale očistil se sv. Method v Římě z nařknutí, jež vedli na něj sočiví závistníci, a kterých výhod nově vyžádal tam pro církevní úděl svůj, na jevo jde z listu papeže Jana VIII., poslaného r. 880 knížeti Svatoplukovi: „My tudíž,“ píše sv. Otec, „nalezše Methoda ve všem církevním učení pravověrným a v našich potřebách užitečným, ... potvrdili jsme mu výsadu arcibiskupského úřadu jeho, i chceme tomu, aby pomocí boží vždycky budoucně ve své stálosti trvala, jako z vůle předchůdců našich práva a výsady všech církví božích

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 136, str. 57.
[2]) Erbenova Regesta; č. 42, str. 17.

ve své váze a stálosti zůstávají... Písmo slovanské, jež Konstantin někdy filosof byl nalezl, aby jím zaznívaly chvály Bohu příslušné, právem chválíme... Aniž zajisté víře zdravé a učení nějak na úkor jest týmž jazykem slovanským mše nebo svaté evangelium nebo čtení boží Nového i Starého zákona dobře přeložená a vykládaná předčítati, nebo všechny ostatní částky hodinek prozpěvovati, protože kdo učinil tré jazyků nejpřednějších, to jest hebrejský, řecký a latinský, i jiné všechny stvořil ke chvále a slávě své. Poroučíme však, aby ve všech chrámech země vaší pro větší počestnosť čítalo se evangelium latině a potom jazykem slovanským přeložené, aby lidu, který slovům latinským nerozumí, bylo zvěstováno, jakož vidíme, že se děje v kostelích některých. A líbí-li se tobě a úředníkům tvým mše raději slyšeti jazykem latinským, nařizujeme, aby před tebou slaveny byly mše svaté po latinsku."[1])

Znění papežského listu, jak ujednáno bylo po pilných úradách s Methodem, zasluhuje v nejedné příčině vážného povšimnutí. Výsadou moravské arcidiecése pokládati jest slovanskou liturgii. O tu pak strachoval se pro budoucnosť sv. Method; i žádal, aby svolení k ní bylo trvalé a nemohlo rušeno býti zákazem papežů potomních. Příčinou strachu jeho byla jednak zkušenosť minulá, jednak i dokonalá znalosť povahy Svatoplukovy, který pro duchovní zájmy říše své neměl valného smyslu. Kníže ten sotva kdy pochopil, jakého významu jsou pro panovníka, lid a državu jeho slovanské služby boží a o ně opírající se samostatná církevní ústava. Kdyby toho byl chápal, nežádal by, aby před ním konala se mše svatá po latinsku. Ale němečtí duchovní, jež na dvoře svém rád vídal a jejichž radám z míry důvěřoval, podnítili ho k žádosti takové. Sv. Method povolil, či spíše povoliti musil pro zachování dobra většího. Ale znamenaje nebezpečenství, jež vzniknouti mohlo z výjimky tak závažné, chtěl pojištěním slovanské liturgie pro všechny časy budoucí ubrati řečené výjimce širšího vlivu.

Že pak nestrachoval se nadarmo o budoucnosť velikého díla svého, ukázal běh dějin o několik let později. Vážnosť Methodova, pokud živ byl, bránila knížeti, aby zpříma vystu-

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 43, str. 17 n.

poval proti světci. Jakmile však zakladatel církve slovanské r. 885 povolán byl k odměnám nebeským, naklonil se Svatopluk ke straně německého duchovenstva, jehož lstivou hlavou byl Wiching, jediný stoličný biskup v říši moravské. Po vůli knížete zabral se nehodný nájemce ten do Říma a lží poskvrnil tam památku Methodovu. Na dvoře papežském předstíral trudný stav moravské církve, šířil se o různicích kněžstva dvojakého obřadu, vinil z pověry zvěčnělého metropolitu, toužil příkoří sobě pro pravdu činěných a sočil na Gorazda, jakoby přestávaje na vůli učitele svého, kromě vědomí apoštolské Stolice chtěl býti arcibiskupem. Nářek vedený na Methoda, že svévolně sobě počínal, ruše řády a nálezy církve římské, čím častěji opakován byl v Římě, tím větší podobu pravdy tam přijímal. Obřad slovanský ani před tím neměl hrubě přátel na dvoře papežském; aby došel schválení a potvrzení, s to byla jediné výmluvnosť svatých původců jeho před tváří osvícených papežů: když pak kamenem úrazu prohlašoval jej biskup, jemuž pečovati bylo o dobré Slovanů a mladistvé církve jejich, na jakou váhu klásti mohli praelatové římští výsadu, která o sobě nezamlouvala se duchům o hlubších příčinách novoty takové sotva poučeným. Papež Štěpán VI. (885—891) uvěřil Wichingovi a vydal mu list na zmar slovanské církve na Moravě. Dopisoval v něm totiž Svatoplukovi, „králi Slovanů," aby s hodnou poctivostí a náležitou úctou přijal Wichinga, jemuž nyní poručena jest péče o všechny záležitosti církevní. „Co se tkne služeb božích i svatých tajemství a slavností mešních, které Method opovážil se konati jazykem slovanským, ač i přísahu učinil nad převelebným tělem sv. Petra, že více toho se nedopustí, nemohouce kromě hrůzy pomysliti na vinu křivé přísahy jeho, poroučíme, aby nijak a nikdo více neodvažoval se toho. Neboť vážností božskou i naší apoštolskou zapovídáme to pod trestem klatby, vyjímajíc, že by na poučenou prostého a neučeného lidu týmž jazykem činěn byl výklad evangelia a apoštola muži vzdělanými: k tomu i vůli pouštíme i nabádáme, a by velmi zhusta se dálo, napomínáme, aby každý chválil Boha a jej velebil. Lidi pak vzpurné a neposlušné... naší mocí zkrotiti a z vašich končin daleko vyhostiti poroučíme."[1])

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 49, str. 20 n.

Domněnka některých badatelů, jakoby list, z něhož uvedli jsme třetí zápověď slovanské liturgie, byl podvržen, vyvrácena jest spisem nedávno odkrytým, tak zvaným návodem (commonitorium) papeže Štěpána VI., kterým týž ředitel církve předpisoval vyslancům svým „ke Slovanům jdoucím," o čem a jak jednati mají na Moravě. „Řekněte," poroučel mimo jiné, „mše a ona nejsvětější tajemství, jež opovážil se Method konati jazykem slovanským, ačkoli přísahou vázán byl sv. Otci Janu VIII., že od toho upustí, nikdo více způsobem právě řečeným konati nesmí." [1]) Hodlajíce tudíž sjednotiti zákaz takový s dovolením předešlým, utíkají se někteří učenci k mínění již svrchu dotčenému, že „tenkráte na Moravě a v Pannonii běžny byly dva způsoby (směry) slovanské liturgie: původní, ryze slovanský, zachovávající obřad řecký, jenž spočíval na prvním zavedení slovanské liturgie skrze oba missionáře poslané z Cařihradu, a pozdější slovansko-latinský, který byl Methodovi od jeho cest římských předepsán a patrně již za života jeho na Moravě a v Pannonii jakéhosi rozšíření, snad v některých krajinách, nabyl." Odpor z Říma namířen byl proti směru řecko-slovanskému. „Ba z trvání tohoto způsobu bohoslužby mohli protivníci Methodovi přímo dovozovati, že arcibiskup moravský opovrhuje ustanoveními, jež obsaženy jsou ve schvalovací listině papeže Jana VIII., a takové žaloby proti němu do Říma vznášeli anebo v Římě osobně projevovali, že papež Štěpán VI. viděl se nucena obvinění svrchu uvedená na Methoda uvrhnouti." [2]) Buď jak buď, rozhodná vůle Štěpána VI. neminula se s účinkem u Svatopluka. Dopustiv týrati slovanské kněžstvo a jáhny, do dvou set věrných učenníků Methodových vypudil z chrámův i země.

Při obnově církve moravské r. 899, kdy vyslanci papeže Jana IX. světili čtvero biskupů ke správě údělu někdy Methodova, neděje se ani nejmenší zmínky o tom, k jaké liturgii znáti se bylo novým arcipastýřům. Ale že biskupy moravskými nestali se ani Římané ani Němci, troufáme si již z té okolnosti dovozovati, že ani jedni ani druzí nebyli by Moravanům platně posloužili. Uváží-li se pak, že Mojmír II. ode tří let rozhodně s Němci se byl znesnadnil a s nemenší

---

[1]) Emlerova Regesta; IV. č. 1765, str. 709.

[2]) Jagić, Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente; str. 7 n.

rozhodností o dokonalou nezávislosť země své pracoval, tož bude třeba pomysliti v té příčině na biskupy, kteříž pocházejíce ještě ze školy Methodovy a znajíce se v řeči a liturgii slovanské, v duchu jeho obnovené dílo dále vedli. [1]) V náhledu tom utvrzují nás pozůstatky glagolského missálu (zlomek kijevský), jenž hotoven byl k potřebě kostelní podle starší předlohy asi z konce 9. století.

Také v dějinách země české shledati lze doklady toho, že v 10. století nepominula vážnosť slovanských knih a slovanského duchovenstva. Když dědic knížecího trůnu v Čechách sv. Václav vzrostl v pacholíka, pozval otec jeho Vratislav biskupa, kterému i „notář" říkali, a veškeré duchovenstvo chrámové, hodlaje slaviti postřižiny milého prvorozence. Dobrý pak a blahověrný biskup veda svatou liturgii v kostele Panny Marie na hradě pražském, ujal se jinocha, postavil jej na stupně před oltářem, blahoslavil a pravil: Hospodine, Bože israelský, požehnej dítěti tomuto, jako jsi požehnal všem spravedlivým svým! A tak se žehnáním kněžic byl postřižen a počal prospívati. [2]) Obřad postřižen, o němž tuto řeč jest, hlučně konáván byl ve Slovanech a že nepominul v Čechách na úsvitě křesťanství, toho dobrou příčinou byly svěceniny východní církve, která po přijatém biřmování káže postřihnouti vlasy pacholat. Kníže Vratislav přizval biskupa-notáře s veškerým duchovenstvem k úkonu takovému, z čehož slušně soudíme, že při dvoře knížecím v Čechách sídlil biskup slovanský, propůjčuje se službou ke skládání veřejných listin. Však i legenda staroslovanská vypravivši úkon jeho, dokládá: „I dala Václava bába jeho Ludmila učiti knihám slovanským; on pak následuje učitele, dobře se naučil rozuměti všemu." [3]) Ke zprávám historickým přistupují i zachovalé plody literární. V 10. století sepsán byl v Čechách staroslovanský životopis sv. Václava, [4]) a týž čas upravován také za pomocí latinských pramenů staroslovanský kanon sv. Václava. [5])

---

[1]) Dudíkovy Dějiny Moravy; I. str. 235.

[2]) Služba sv. Václava, v glagolském breviáři z r. 1443. Prameny d. č. I. str. 127 n. Staroslovanský život sv. Václava, v Pramenech d. č. I str. 127 n.

[3]) Prameny d. č. I. str. 128.

[4]) Vondrák: Zur Würdigung der altslovenischen Wenzelslegende und der Legende vom heil. Prokop. Ve Vídni, 1892.

[5]) Časopis česk. musea, 1891; str. 323.

Slovanské liturgii v Čechách na sklonku 10. století svědčí zákaz papeže Jana XIII., aby Čechové neobírali sobě biskupa dle obřadu jazyka slovanského, nýbrž k hodnosti velepastýřské zvoliti měli kněze v latinském písmě vzdělaného. Byly tudíž slovanské služby boží roku 972 Čechům i známé i příjemné. Jestliže namítá se proti svědectví tomu jak zapsáno jest v letopise Kosmově (verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis vel Russiae aut sclavonicae linguae), že řeč o sektě národa bulharského a ruského nemůže býti než pozdějším přídavkem, asi z počátku 12. století, má svědectví ono tím větší váhu pro nás jakožto nepochybný doklad, co věděl Kosmas a vrstevníci jeho o době nedávno minulé. Za jeho paměti vedena jest slovanská liturgie v klášteře na Sázavě. Není pochybnosti, že také ráz její znám byl letopisci. Když tedy na dobré uznal interpolovati text papežského listu ve příčině liturgie, neučinil toho bez jistého obmyslu vzhledem k Sázavě. Jsa nepříznivcem slovanské bohoslužby v Čechách, posoudil ji z úkrytu papežské bully jako věc rozkolnickou, Bulharům zejména a Rusům běžnou. Ježto pak i Bulhaři i Rusové užívali obřadu řecko-slovanského, není nedůvodno pro nás domýšleti se, že témuž způsobu liturgie hověno bývalo i v monastýru sázavském.

S míněním takovým snášejí se tak zvané zlomky pražské. Psány jsouce glagolicí moravsko-pannonskou v době, kdy písmo to u Čechoslovanů již vymíralo a od jinud pomoci potřebovalo, obsahem i jazykem svým ukazují k jihoslovanské předloze. Posuďme k tomu za návodem Kosmovým obdobný vznik liturgických knih na Rusi. Podle jihoslovanské (bulharské) předlohy z 10. století psal ruský jáhen Grigorij v Novgorodě roku 1056—1057 tak zvané Ostromírovo evangelium. Při tom vnášeje sic russismy do práce své, šetřil jinak zvláštního jazykového rázu vzorné předlohy. Z konce 11. století (r. 1095—1097) pocházejí Mineje tří měsíců, to jest stručné dějiny svátků a svatých, jejichž památka koná se v září, říjnu a listopadu, zároveň se zpěvy, psané v Novgorodě podle starších jihoslovanských předloh. Možno-li tudíž spolehnouti na slovo Kosmovo a srovnávati původ církevních spisů na Rusi se vznikem knih slovanské liturgie v Čechách, připadá sepsání zlomků pražských k době, kdy v klášteře sázavském vedli služby boží jazykem slovanským. Jak na snadě jest myšlénka, že pozůstatkem ta-

mějších knih liturgických jsou právě zlomky pražské! Kdybychom k tomu přisvědčili, bylo by nám tvrditi, že na Sázavě konány byly hodinky kněžské a jiné obřady způsobem církve východní, prostředkem knih glagolsky psaných.

Glagolské literatuře v klášteře sv. Prokopa a vedení východní liturgie tamže nasvědčuje dále běh církevních věcí v Bulhařích a způsob řeckých klášterů v Uhersku. Za 11. století hotoveny byly v Bulharsku glagolské rukopisy k potřebě duchovních ritu východního. Připomínáme toliko tak zvaný sinajský Trěbnik (rituál), Assemanovo evangelium, Grigorovičovo evangelium, sinajský žaltář a j. Spisy takové měly zajisté průchod do Uherska a tou cestou mohly dostati se na Sázavu. Styky tamějších mnichů s uherskými kláštery potvrzeny jsou zprávou letopisce sázavského. Při tom povšimnutí zasluhuje výsledek novějšího bádání,[1]) vedle něhož za věc jistou se prohlašuje, že staročeský překlad písem svatých opírá se o církevní slovanštinu druhého období, které připadá k 11. století. Podrobným rozborem stanoví někteří následující řadu slov staročeských, jež byla buď přímo z církevní slovanštiny přejata, buď vlivem jejím ve zvláštním novém liturgickém smyslu položena: Blahoslaven a blahoslaviti, cěl (ku př. cěla bieše, restituta est), ucěleti, čas (hora), liceměrník (pharisaeus), mládenec (infans), podrah (fimbria), pokloniti sě (adorare), potřásti sě, přiesný (ἄζυμος)), přijměte (possidete), přiměniti (aestimare), proslaviti, prvěnec, roba (ancilla), rotiti sě (jurare), rozpieti na kříži (crucifigere), rozputie (exitus viarum), skřehot zubóm (stridor dentium), uhotovati (parare), utěšitel (paracletus), veličiti (magnificare), vzdáti chválu (gratias agere), zákonník, zapřětiti (vetare), zlíbiti, zvoleníci.

Kdybychom věřiti mohli svědku tak pozdnímu, jako jest glagolský písař v Emausích z konce 14. století, věděli bychom rázem, že za doby sv. Prokopa hotoveny byly na Sázavě

---

[1]) Vondrák: Die Spuren der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung in der altböhmischen Literatur. Ve Vídni, 1893. Dobrovský soudil ovšem jinak: „Versionem slavonicam innotescere potuisse Bohemis per benedictinos sazavienses aut emautinos non nego. Verum interpretes bohemos hac versione usos nego, quia usos fuisse neque historicis neque philologicis seu criticis rationibus evinci potest, vel si mavis, evinci potuit." Srvn. Listy filologické; 1894, str. 378, kdež i odpor se klade vývodům Vondrákovým.

knihy písmem kyrillským (podle zákona ruského), a tudíž slouženo Bohu řádem východním. Ale udání mnichovo potkává se na díle s velikým odporem jiných okolností, jak jednáme o tom níže ve stati o tak zvaném sázavo-remešském evangeliu. Pravda jest, že duchovní synové sv. Prokopa v klášteře sázavském setrvávali ve spojení se slovanskou církví na Rusi. Kdyby toho nebylo, nedovedli bychom vysvětliti dar svatých ostatků někdy po r. 1071 z Ruska k nim došlý. Myslíme totiž na částky těl sv. mučenníků Glěba a Borisa, které připomínají se majetkem chrámu sázavského již r. 1095. [1]) Církev ruská početla oba kněžice za světce a patrony zemské léta svrchu řečeného, kdežto v martyrologiu církve latinské místa se jim nedostalo. Ale zavírati hned z toho, že na Sázavě užíváno písma kyrillského, bylo by soudem ukvapeným.

Co se tkne kyrillice, nemáme příkladu, aby jí psány byly bohoslužebné knihy v Čechách nebo vůbec v oblasti bývalé církve moravské. Jenom v rukopisné knize kláštera rajhradského „Martyrologium Odonis“ z 10. století shledati lze staré přípisky kyrillské. Na listě 70 (a) poznamenán verš: „Otče Gospodi blagoslovi“ (jube, domne, benedicere) a k němu kratičké čtení z řeči sv. Jana Zlatoústého na den Narození Panny Marie. Responsoriem na okraji druhé strany (b) končí se stručná ukázka z kyrillského breviáře. Slova „rožstvo“ (rození, jinde roždstvo) a „zemi“ (jinde zemli) jsou toho dobrým důvodem, že přípisky řečeného martyrologia pocházejí od Čechoslovana. Ale vedle jazyka soudě, nelze poznámky ty prohlašovati za památku písma kyrillského z doby svatých Kyrilla a Methoda, jejich učenníků nebo čeledi sv. Prokopa. [2]) Pronášejíť na sobě, že povstaly v době poněkud mladší.

Zbývá ještě třetí možnosť ve příčině liturgie slovanských mnichů na Sázavě. Mohli totiž konati služby boží řádem západním, prostředkem knih glagolicí psaných. Takovému způsobu nasvědčuje zdánlivě vypravování mnicha sá-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1095: „Unum (altare) a dextris, in quo continentur reliquiae... sancti Glebii et socii eius.“ Prameny d. č. II. str. 251. Také v nejstarším slovanském životopise sv. Václava připomínají se sv. bratří mučenníci Boris a Glěb. Prameny d. č. I. str. 130.

[2]) Halabala: Martyrologium Odonis, ve Sborníku velehr.; III. str. 301.

zavského ze 12. století, který všechnu váhu klade na rozdíl řeči, ničeho o tom nepravě, aby bohoslužba slovanských mnichů lišila se kromě jazyka také modlitbami, zpěvem a obřadem. Avšak jest to obyčej latinských spisovatelů onoho věku, že zamlčují obřad slovanské liturgie, aby v myslích vrstevníků nevzbudili podezření, že někdejší pěstitelé východních (řeckých) řádů církevních v zemi byli také účastníky rozkolu východního, nebo bludaři. A naopak, kdykoli dotýkají se sektářství bulharského nebo ruského, myslí řečení spisovatelé nejvíce na východní liturgii po slovansku vedenou. Tak i letopisec náš zmínku čině o pomluvách pronášených na dvoře knížete Spytihněva proti mnichům slovanským na Sázavě, přivádí významně obsah hanlivých řečí, že mnichové „jsou slovanským písemnictvím v sektu kacířství a pokrytství patrně zapleteni a ovšem převráceni.“[1]) Kdyby slovanské knihy na Sázavě byly překladem latinských spisů obřadných, nemohla by do těch, kdož jich užívali, výtka bludu a kacířství tak snadno vzniknouti.

Hlava desátá.

Obřady mše svaté řádu východního.

Posoudivše různé okolnosti povahy obřadoslovné, pokud vztah mají ke klášteru sv. Prokopa na Sázavě, kloníme se k náhledu, že zakladatel slovanského monastýru v Čechách zavedl a konal v kostele svém služby boží po způsobu východním. Myslíme tu na dvojí liturgii byzantskou, jak již od 4. století běžna jest v oblasti cařihradského patriarchátu: obřady mešní, jež spořádal sv. Otec Basilius Veliký, a obřady mešní upravené od sv. Otce Jana Chrysostoma († r. 407). Liturgie sv. Basilia koná se pro obšírnost svou dosti zřídka, zejména totiž o nedělích velikého postu (kromě neděle květné), na zelený čtvrtek a bílou sobotu, ve svatvečer vánoční a před Zjevením

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Dicentes per sclavonicas litteras heresis secta ypochrisisque esse aperte irretitos ac omnino perversos.“ Prameny d. č. II. str. 246.

Páně, v den sv. Basilia, kterýž v církvi řecké připadá na Nový rok. Stručnější liturgie sv. Jana Chrysostoma slavena bývá o nedělích a svátcích ostatních. Aby patrný byl rozdíl mezi obřady mešními římského způsobu a liturgií byzantskou, klademe tuto v překladě liturgii sv. Jana Chrysostoma, předesílajíce stručný výklad toho, čím liší se bohoslužebná místa na Východě, kněžská roucha tamější a náčiní obětní od liturgických potřeb našich.

V řeckých kostelích zachoval oltář (βῆμα, svatý prestol) původní polohu svou uprostřed presbytéře. K oběti mše svaté prostírají na něm hedvábný šat (ἀντιμίνσιον, antimensium, korporále), který zdoben jest obrazem „Pohřbu Páně“ nebo „Nástrojů k umučení Páně“ a opatřen na rubu ostatky svatých. V kostelích neposvěcených zastává antimensium místo přenosného oltáře. Na svatém prestolu spočívá kniha evangelií, diptychy (δίπτυχα, desky, na kterých psána jsou jména živých a mrtvých k mešnímu „memento“) a kříž. V presbytéři nesmí nikdy scházeti kredence (πρόθεσις, obětní stůl), na níž připravují se obětní dary. Z pravidla postavena bývá kredence na straně severní. Ve sborných chrámech spatřuje se u oltáře povýšené křeslo pro duchovního hodnostáře. Při jižní straně oltáře místo má sakristie, kdež uschovávají se roucha, nádoby a jiné věci bohoslužebné.

Na rozhraní mezi presbytéřem a lodí staveny bývaly na Východě obrazy svatých na deskách malované. Prodlením času vzrostly obrazy v dosti vysokou stěnu, takže zakryt jimi oltář před zraky věřícího lidu. Stěna obrazová sluje po řecku ikonostasí (εἰκονόστασις). Přední ozdobou její jsou obrazy Krista Pána a blahoslavené Panny Marie. Ve větších chrámech má ikonostasis trojí zavřitý průchod: tak zvanou královskou bránu uprostřed, severní dvéře na straně evangelijní a jižní dvéře po straně epištolní. Před královskou branou vzdělán jest stolec řečnický (ἄμβων, ambona, kazatelna). Postranními dveřmi přichází se z presbytéře k místům pro zpěváky, kteří rozděleni jsou ve dva chory.

Kněží církve východní oblékají na řízu tak zvané sticharion (στιχάριον, stichar), roucho bílé (albu), zlatem protkávané. V době velikého postu užívá se sticharia barvy červené. Štola kněžská (ἐπιτραχήλιον, nášijník) skládá se z úzkého okruží kolem krku, s něhož zpředu splývá širší pruh až k podolku

alby. Kněz ozdobným pasem (ζώνη, cingulum) upevňuje štolu svou k albě. Svrchním rouchem liturgickým jest mešní plášť (φελώνιον, felon) vzadu až ke kůtkům sahající. Na předloktí navlékají kněží, biskupové i jáhnové rukávce podobné manšetám (ἐπιμανίκια, poruče). Roucha kněžská, jimiž biskupové se odívají, jsou ozdobnější; na felonu a rukávcích bývají vyšity kříže. Veleknězským odznakem jest epigonation (ἐπιγονάτιον, subgenuale, nábedrník), visutá bursa, kterou připevňují k pasu na pravém boku. Všichni biskupové užívají při službách božích pallia (ὠμοφόριον, omofor, náplecník), to jest roucha podobného široké štole, jež vůkol krku a na levém rameni křížem se klade, tak že konce omoforu s ramene toho v předu i v zadu až ke kolenům splývají. K pontifikaliím náleží ještě berla (ῥάβδος, palice), mající tvar písmene T, náprsní kříž (ἐγκόλπιον, pectorale) a mitra, podobná královské koruně.

Jáhen obléká ke službám božím dalmatiku (στιχάριον, tunika) téže barvy, jako jest felon kněžský. Přes levé rameno klade pak jáhenskou štolu (ὠράριον, orar), zanechávaje oba konce její volně spuštěny. Rukávce jáhnovy neliší se od rukávců kněžských.

Předními nádobami obětními jsou i církvi řecké patena (δίσκος, posvátná miska větších rozměrů nežli u nás) a kalich (ποτήριον, potir). K liturgickým potřebám náleží posvátné kopí (ἁγία λόγχη), nůž na obě strany broušený s rukojetí podoby kříže, kterým kněz znamená a rozděluje obětní chléb. Kdykoli zakrýti jest hostii, klade kněz nad chléb hvězdici (ἀστερισκός, palla, dvé obloučků křížem složených) a zastírá hvězdici i patenu menším pokrovem (velum). Jiným pokrovem zahalován bývá kalich. Ke společnému zakrytí pateny a kalicha užívá se velkého pokrovu (ἀήρ, ἀναφορά). Nad obětními dary mává jáhen rypydou, to jest obrazem šestikřídlého cherubína, kterýž připevněn jest na dlouhé rukojeti. Po sv. přijímání otírána bývá patena posvátnou houbou.

Liturgie sv. Jana Chrysostoma rozvržena jest v 31 částku, jež i znění stálých modliteb i rubriku obřadů v sobě zavírají:

1. Příprava. Kdykoli kněz slaviti má božské tajemství, ukládá se mu především, aby se zpovídal, se všemi smířil, i také srdce vedle největší možnosti uchoval prázdné zlých myšlének, od večera lačněl a k hodině sv. oběti bděl. Jakmile doba její se přiblíží, učiní kněz představenému obvyklou opo-

věď, odejde do kostela a přidruží se k jáhnovi. Oba koří se (u ambony), obráceni jsouce k východu, před obrazem Vykupitele a nejsv. Matky boží a pokloní se zvláště oběma chorům. Kořice se, říkají v tichosti modlitbu: „Vztáhni, ó Pane, ruku svou se vznešeného sídla svého a posilni mne k této službě, abych stoje bez úhony před přísnou stolicí Tvou soudnou, přinášel nekrvavou oběť; neboť u Tebe jest moc a sláva na věky věkův. Amen."

2. Odívání rouch bohoslužebných. Na to odcházejí do sakristie, a každý o sobě béře do rukou sticharion, říkaje: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!", při čemž třikráte jest se pokloniti k východu. Skloniv hlavu, blíží se jáhen ke knězi a drže pravicí štolu a tuniku, prosí: „Požehnej, pane, tuniku i štolu!" a kněz, rukou je žehnaje, dí: „Blahoslaven buď Bůh náš vždycky, nyní a po všecky věky věkův. Amen." Po té pokročí jáhen stranou a oblékaje tuniku, modlí se: „Duše má plesej v Pánu, neboť přioděl mne šatem spasení a rouchem radosti mne přikryl; jako ženichovi posadil mi na hlavu mitru a ozdobou mne opatřil jako nevěstu." Na to políbí štolu a položí ji sobě přes levé rámě.

Kněz podobně chápe se alby, žehná ji, líbá a na sebe béře, modle se potichu slova žalmu jako jáhen. Oblékaje rukávec pravý, říká: „Pravice Tvá, ó Pane, zvelebena jest silou; pravice Tvá, ó Pane, potřela nepřátele, a v plnosti slávy své pokořil jsi odpůrce." Odívaje ruku levou, modlí se: „Ruce Tvé, ó Pane, stvořily mne a učinily mne." Po tom pojme kněžskou štolu, žehná ji, líbá a klada kolem krku, dí: „Požehnán buď Bůh, který vylévá milosť svou na kněží jako olej pomazání na hlavu, který splývá na bradu, bradu Aronovu; který stéká na lem roucha jeho jako rosa Hermonu, jež poprchává na hory Sionské; neboť tam utvrzeno jest požehnání Boží a život až na věky." Požehnav a políbiv cingulum, upevňuje je kolem sebe, řka: „Blahoslaven buď Bůh, který opasuje mne silou a vylévá milosť svou vždycky, nyní a po všechny věky věkův. Amen." Je-li kněz protosyncellem stoličného kostela nebo vyšším hodnostářem vůbec, vezme do rukou epignation, žehná, líbá je a dí: „Opásej mne mečem svým po boku, Pane nejmocnější! i leskem svým i krásou svou; povznes se a panuj pravdou, mírností a spravedlností; provodí Tebe pravice Tvá podivuhodně vždycky, nyní a na věky věkův. Amen." Konečně sáhne po

felonu, požehná jej, políbí a řekne: „Kněží Tvoji, Hospodine, nechať obleknou se ve spravedlnosť, a svatí Tvoji nechať plesají radostí vždycky, nyní i po všechny věky. Amen."

3. Umývání rukou. Kněz i jáhen přistupují ke kredenci a umývají sobě ruce, říkajíce: „Umyji mezi nevinnými ruce své a obstoupím oltář Tvůj, Hospodine, abych slyšel hlas chvály a vypravoval všecky divné skutky Tvé. Hospodine, miloval jsem okrasu domu Tvého a místo přebývání slávy Tvé. Nezahlazujž s bezbožnými, Bože, duše mé a s muži krve života mého; v jejichžto rukou nepravosti jsou, a pravice jejich naplněna jest dary. Já pak v nevinnosti své kráčeti chci: vysvoboď mne a smiluj se nade mnou! Noha má stála v přímosti, ve shromážděních dobrořečiti budu Tobě, Hospodine."

4. Příprava darů obětních. Jáhen připravuje posvátné náčiní: na levou stranu patenu, na pravo kalich a příslušnosti jeho. Na to kněz i jáhen pokloní se třikráte ke kredenci a řkou: „Ó Bože, buď milostiv mně hříšnému a slituj se nade mnou!" a: „Vykoupil jsi nás z kletby zákona drahocennou krví svou, dav se přibíti na kříž a protknouti kopím; jako z pramene podal jsi nám napiti se nesmrtelnosti; Tobě sláva, Spasiteli náš!" Jáhen obrátiv se ke knězi: „Žehnej, pane!" Kněz: „Blahoslaven buď Bůh náš vždycky, nyní a po věky věkův." Kněz vezme do levé ruky chléb, do pravé ruky posvátné kopí a dělaje znamení kříže nad znakem [1]) daru obětního, vece po třikráte: „Na památku Pána a Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista!" Hned na to zatkne posvátné kopí do pravé strany znaku, prořízne jej a praví: „Jako beránek k zabití veden byl." Podobně učiní také na levé straně, řka: „A jako beránek nevinný, který oněmí před tím, kdož jej stříže, neotevře úst svých." Napotom probodne svrchní stranu znaku: „Při ponížení jeho byl vzat od něho soud," a čině totéž i vespod, dí: „Ale rod jeho kdo vypraví?" Kdykoli kněz zařízne do obětního chleba, vece jáhen: „Prosme Pána!" a pravou rukou drží štolu. Na to řekne: „Pozdvihni, Pane!" a kněz podejme pravou stranu oběti kopím,[2]) vyzdvihne chléb a dí: „Neboť život jeho vzat bude se země, vždycky, nyní a po věky věkův. Amen." Položí

---

[1]) Na obětním chlebě jest viditelné znamení kříže a písmena: IC. XC. NI. KA.

[2]) Strana ta sluje „beránek" nebo povýtečně „posvátný chléb".

chléb na patenu vrchní stranou dospod. Jakmile vybídne jej jáhen: „Obětuj, pane!" obětuje kněz chléb v podobě kříže a říká: „Obětován jest Beránek boží, který snímá hříchy světa, za život a spasení světa." Obrátí chléb, aby svrchu byla strana označená křížem, a když řekne jáhen: „Bodni, pane!" protkne jej na pravé straně posvátným kopím, mluvě: „A jeden z vojínů otevřel kopím bok jeho, a hned vytekla krev a voda." Jáhen naleje do posvátného kalicha vína a vody společně, dávaje obé požehnati knězem: „Žehnej, pane!"

Na to vezme kněz druhou hostii, modle se: „K poctivosti a paměti královny nade vše blahoslavené a přeslavné, Matky boží a neporušené Panny Marie; k přímluvě její, ó Pane, přijmi tuto oběť na oltář nebeský!" Pozdvihuje chléb posvátným kopím a položí jej na levou stranu obětního chleba.

Na to chápe se třetího chleba obětního, říkaje: „Na památku ctihodného a slovutného proroka, předchůdce a křtitele Páně, sv. Jana; svatých, slavných a blahoslavených apoštolův; našich svatých Otcův, biskupů: Basilia Velkého, Řehoře Bohoslovce, Jana Zlatoústého, Athanasia, Kyrilla, Mikuláše z Myry a všech sv. biskupův; sv. apoštola, prvomučenníka a arcijáhna Štěpána; velikých světců a mučenníků Jiřího, Demetria a Theodora a všech sv. mučenníkův; našich svatých a zvěčnělých Otcův: Antonína, Euthymia a Saby, Onufria, Arsenia, Athanasia na hoře Athoně a všech svatých; svatých lékařů Kosmy a Damiana, kteří nevyhledávali odměny za práci; Kyra a Jana almužníka i Hermolaa, Samsona a Diomeda, Thallalea a Tryfona i ostatních; svatých prarodičů Páně Jáchyma a Anny; svatého N. (tuto jmenuje se světec, jehož památka připadá) a všech svatých, k jejichžto přímluvě račiž nás, ó Bože, chrániti!" Kněz pozdvihne obětní dar a klade jej na levou stranu dospod, t. j. pod obětní chléb Panny Marie.

Brzy na to obětuje jiný chléb: „Za našeho arcibiskupa N., za ctihodné kněžstvo, za jáhenstvo v Kristu a veškerou důstojnosť duchovní, na paměť a za odpuštění hříchů zakladatelů tohoto posvátného chrámu, jichž vždy dlužno vzpomínati." Tuto rozpomíná se na živé i mrtvé, jak mu libo: „A všech, kteří zesnuli, majíce naději vzkříšení z mrtvých a věčného života ve spolku s Tebou, našich pravověřících otcův i bratří.

Propůjč jim, ó Pane, milostivé rozřešení!" Pozdvihuje obětní dar a klade jej opětně do spodu na levou stranu.[1])

5. Okuřování. Jáhen vezme do rukou kaditelnici a kadidlo a žádá kněze: „Požehnej, pane, kadidlo! Prosme Pána!" Kněz dí, modle se: „Obětujeme Tobě toto kadidlo, Kriste Bože, ke sladké duchovní vůni; přijmi je, ó Pane, ke svému svatému a nebeskému a duchovnímu oltáři a za ně uděl nám své přehojné milosrdenství a propůjč je nám, služebníkům, kteří vzýváme jméno Tvé, jakož i jméno Otce, Syna a Ducha sv. nyní, vždycky a po všechny věky věkův. Amen." Jáhen: „Prosme Pána!" Kněz okuřuje hvězdici, položí ji na chléb a praví: „A když vzešla hvězda, stanula tiše nad místem, kde pacholátko spočívalo, nyní, vždycky, až na věky věkův. Amen." Jáhen: „Prosme Pána!" Kněz okouřiv první velum, klade je na posvátný chléb, říkaje: „Hospodin kraluje a oděl se v krásu; oblékl Pán sílu a opásal se; neboť On založil okršlek zemský, který se nepohne. Domu Tvému přináleží svatosť, ó Pane, po všechny dny, nyní, vždycky i na věky věkův. Amen." Jáhen: „Prosme Pána! Přikryj, pane!" Kněz okouří druhé velum, zakryje jím kalich, řka: „Nebe zakrývá moc Tvou, ó Kriste, a chvály Tvé plna jest země, vždycky, nyní i po věky věkův. Amen." Jáhen: „Prosme Pána! Přikryj, pane!" Kněz okouří velký pokrov (velum) a zakryje obé (chleby i kalich), říkaje: „Ochraňuj nás stínem křídel svých, Ty Bože náš, nyní, vždycky i po všechny věky věkův. Amen." Oba složí ruce a vykonavše tichou pobožnosť, říkají: „Pochválen buď Hospodin, Bůh náš, kterému se tak zalíbilo, nyní, vždycky i po věky věkův. Amen."

K obětování vzácných[2]) darů vyzývá jáhen: „Prosme Pána!" Kněz modlí se modlitbu obětní: „Bože, Bože náš, který Jsi seslal nebeský chléb za pokrm světu, našeho Pána a Boha Ježíše Krista, Vykupitele a Spasitele a dobrodince našeho, aby nám žehnal a nás posvěcoval, požehnej tuto oběť

---

[1]) Mimo „posvátný chléb" připravují se nejméně tři dary obětní, to jest k poctivosti Rodičky boží, svatých a za živé i mrtvé údy církevní. Dva dary posledně řečené lámou se na tolik dílův, kolik jest tříd svatých nebo kolik druhů údů církevních.

[2]) Okuřování jest znakem toho, že z darů obecných stávají se dary obětní.

a přijmi ji na svůj oltář nebeský! Rozpomeň se vedle dobroty své a milosrdenství svého na ty, kteří ji přinášejí, na ty, za které se přináší, a ochraňuj nás bez úhony při slavení božských tajemství svých!“ Hlasem zvýšeným: „Neboť posvěceno a zvelebeno jest vzácné a přemocné jméno Otce, Syna i Ducha svatého nyní, vždycky i na věky věkův. Amen.“ Dokončiv modlitbu, okuřuje oběť a uzavírá ji, říkaje: „Sláva buď Tobě, Hospodine, Kriste, Ty naděje naše!“ Jáhen: „Sláva Bohu Otci, Synu i Duchu sv., jakož byla na počátku, nyní i po všechny věky. Amen.“ Kněz: „Kriste, náš pravý Bože, na přímluvu nejsvětější, neposkvrněné, nade vše blahoslavené, naší slavné Paní, Rodičky boží a ustavičné Panny, Marie, pro sílu slavného a oživujícího Kříže a všech svatých, smiluj se nad námi vedle dobrotivosti a milosrdenství Svého!“ Chor říká: „Amen.“

Jáhen pojav kaditelnici, odchází a okuřuje oltář ve znamení kříže, říkaje: „Ve hrobě byl jsi tělem, v předpeklí duší, v ráji s lotrem, jako na trůně s Otcem a Duchem jsa, Ty, ó Kriste, jakožto Bůh všecko naplňuješ až do věčnosti.“ Na to modlí se žalm 50. a okuřuje sakristii i celý kostel; vrátiv se, okouří ještě jednou oltář i kněze, postaví kaditelnici na místo a stane po boku kněze. Oba ukláněji se, stojíce před oltářem a říkajíce: „Nebeský králi, Utěšiteli, Duchu pravdy, který všechno naplňuješ a všudy jsi přítomen, Ty poklade všech statkův, Ty dárce života, přijď a bytuj v nás a očisti nás ode vší poskvrny a zachovej, ó Dobroději, duše naše!“ Dále: „Pane, otevři rty moje!“ a tak dále.

Úmysl ke mši sv. Hned na to políbí kněz evangelium, jáhen pak oltář. Tento skloní hlavu před oním a drže třemi prsty pravé ruky štolu, dí: „Čas se přiblížil, abychom dokonali dílo boží. Žehnej, pane!“ Kněz dělá nad ním znamení kříže, říkaje: „Veleben buď Bůh náš nyní, vždycky i po věky věkův. Amen.“ Jáhen: „Modli se za mne, pane!“ A kněz: „Rozpomeň se na Tebe, Hospodin, Pán náš, ve své říši nyní, vždycky i po všechny věky.“ Jáhen: „Amen, amen, amen!“ Poklonivše se po třikráte, říkají šeptmo: „Pane, otevři rty mé!“ atd.

7. Počátek mše sv. Jáhen opustí presbytéř [1]), pokloní se

[1]) Jáhen postaví se na místo před „královskými dveřmi“. Stoje tu, činí prostředníka mezi knězem a lidem.

třikráte a volá nahlas: „Žehnej, pane!“ Kněz odpovídá také hlasitě: „Vyvyšována buď říše Otce, Syna a Ducha sv. nyní, vždycky i po věky věkův!“ Chor: Amen.“ Jáhen: „Prosme v pokoji Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za „Za pokoj nebeský a spásu duší našich prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za pokoj celého světa, trvání sv. církve boží a za svornosť všech prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za tento svatý stánek a za ty, kteří sem přicházejí, majíce víru, zbožnou mysl a bázeň boží, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za našeho arcibiskupa N., ctihodné kněžstvo, jáhenstvo Kristu oddané, za všechno duchovenstvo a lid prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za naše velezbožná a bohochráněná knížata, za celý dvůr, za jejich vojsko prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Aby Hospodin společně s nimi bojoval a všelikého nepřítele a protivníka jim poddal, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za toto svaté obydlí, za celé město a krajinu, za věřící obyvatele jejich prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za příznivou povětrnosť, za zdar plodin zemských a pokojné časy prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se! Jáhen: „Za ty, kteří se plaví, za cestující, nemocné, utiskované, zajaté a spásu jejich prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Abychom zbaveni byli vší těžkosti, hněvu, nebezpečenství a nouze, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“

8. Introit. Modlitba (tichá) k první antifoně: „Hospodine, Bože náš, jehož moc nelze odvážiti, jehož sláva nedá se pochopiti, jehož milosrdenství jest nezměrné a jehož dobrotivosť nevýslovna; Ty, ó Pane, shlédni na nás podle slitování svého a ukaž nám i všem, kteří spolu s námi se modlí, slitování svého milosrdenství!“ Když kněz říká potichu tuto modlitbu před oltářem [1]), odbývá jáhen mimo presbytéř modlitby za pokoj. Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi! ostřihej nás, Pane, ve své milosti!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Slavíce památku nejsvětější, neposkvrněné a nade vše velebné, naší slavné Paní a Rodičky boží a ustavičné Panny, Marie a všech svatých, poroučejme sebe vespolek i celé naše živobytí Ježíši Kristu, Bohu našemu!“ Kněz hlasem po-

[1]) V řeckém textu čteme: Ἐν τῷ βήματι, kterýmžto slovem označuje se i oltář i presbytéř.

výšeným: „Neboť Tobě přináleží všechna sláva, česť a klanění, vždycky i po věky věkův!“ Chor: „Amen.“ Po skončení modliteb za pokoj, zpívá chor první antifonu; typika [1]), jestliže jest neděle; v jiný den zpěvy toho dne.

Modlitba ke druhé antifoně: „Hospodine, Bože náš, zachraň lid svůj a žehnej dědictví svému, ostřihej plnosť církve své, posvěť ty, kteří milují okrasu domu Tvého. Za to oslav je božskou mocí svou a neopouštěj nás, kteří doufáme v Tebe.“ Jáhen: „Opět a opět prosme Pána za pokoj!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi a opatruj nás, ó Bože, milostí svou!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Slavíce památku nejsvětější, neposkvrněné, nade vše blahoslavené, naší slavné Paní a Matky boží i ustavičné Panny, Marie a všech svatých, poroučejme sebe vespolek i celé živobytí naše Kristu, Bohu našemu!“ Chor: „Tobě, ó Pane!“ Kněz hlasem povýšeným: „Neboť u Tebe jest moc a Tvá jest říše a mocnosť a sláva, Otce, Syna a Ducha sv. nyní, vždycky až na věky věkův!“ Chor: „Amen.“ Jak skončí se druhá modlitba za pokoj, zpívá chor druhou antifonu; je-li neděle, i druhá typika; v ostatní dni zpěvy jiné.

Modlitba ke třetí antifoně: „Ty, který jsi nám propůjčil tyto společné a jednomyslné modlitby; který jsi přislíbil, že ráčíš vyslyšeti modlitby, kdykoli shromáždí se dva nebo tři ve jménu Tvém: řiď ku prospěchu modlitby služebníků svých a propůjč nám v tomto životě poznání pravdy své, v budoucím pak věčné spasení.“ Jáhen: „Opět a opět prosme Pána v pokoji!“ Chor: „Smiluj se, Pane!“ Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi a opatruj nás, ó Bože, milostí svou!“ Chor: „Smiluj se, Pane!“ Jáhen: „Slavíce památku nejsvětější“ atd. Chor: „Tobě, ó Pane!“ Kněz hlasem mohutným: „Neboť jsi dobrotivý a milosrdný, ó Bože, a my dík Tobě vzdáváme, Otci, Synu a Duchu sv. nyní, vždycky a po všechny věky.“ Chor: „Amen.“ Chor zpívá na to třetí antifonu a třetí a šestý zpěv matutina. Je-li však neděle, zpívají se blahoslavenství a částky tomu dni vlastní.

---

[2]) To jest žalm 22., který slove: τὰ πρῶτα τυπικά, jako žalm 145. jmenuje se: τὰ δεύτερα τυπικά proto, že řečené žalmy náleží k officiu τῶν τυπικῶν, které koná se po sextě.

9. Malý introit nebo introit k evangeliu. Když dospívá chor ke slovům: „Sláva Bohu Otci, Synu i Duchu sv.“ pokloní se kněz a jáhen po třikráte, stojíce před oltářem. Kněz chápe se sv. evangelia a podá je jáhnovi; oba projdou severními dveřmi a když ocitnou se na místě obvyklém, [1]) skloní hlavy. Jáhen vece po tichu: „Prosme Pána!“ drže při tom štolu třemi prsty. Kněz odříkává modlitbu, t. j. introit k sv. evangeliu, šeptem: „Ó panovníku, Hospodine, Bože náš, který jsi ustanovil řády a zástupy andělův a archandělů ke službě slávy své, dovol, aby spolu s námi vstupovali Tvoji andělové svatí a s námi přisluhovali a s námi oslavovali Tvou dobrotivosť!“ Hlasitě: Neboť Tobě náleží sláva, česť a klanění, Otci, Synu a Duchu sv. nyní, vždycky a na věky věkův.“ Chor: „Amen.“ Je-li modlitba ukončena, promlouvá jáhen ke knězi: „Požehnej, pane, svatý introit (vchod)!“ a ukazuje štolou na stranu východní. Kněz dělá znamení kříže k východu, říkaje: „Veleben budiž vchod svatých Tvých vždycky, nyní a po všechny věky!“ Chor: „Amen.“ Nato přistoupí jáhen k biskupovi, aby políbil sv. evangelium; není-li tu biskupa, učiní to kněz. Když dokončen byl poslední zpěv, pokročí jáhen do prostřed a stoje před knězem, pozdvihne poněkud ruce, ukazuje sv. evangelium a praví: „Moudrosť! Vstaňte pobožně!“ Poklonivše se, kráčejí oba, kněz za jáhnem, do presbytéře: jáhen pak položí sv. evangelium na oltář. Zpěváci zpívají obvyklé zpěvy denní.

10. „Svatý, svatý, svatý!“ Když schyluje se zpěv ke konci, pokloní se jáhen knězi a drže rukou štolu, dí: „Žehnej, pane, čas jest trisagia!“ Kněz žehnaje, říká: „Neboť Ty jsi svatý, Ty Bože náš, vždycky, nyní i po věky věkův.“ Po skončeném zpěvu přistoupí jáhen k posvátným dveřím, ukazuje věřícímu lidu štolu a praví hlasitě: „Na věky věkův.“ Chor: „Amen.“ Zatím, co zpívá se v choru třikrát Svatý, vykonává kněz potichu modlitbu k témuž hymnu: „Svatý Bože, který dlíš mezi svatými, který od serafinů chválen a veleben jsi hlasem třikráte svatým, který oslavován jsi od cherubinův, kterému klaní se veliká moc nebeská, který z ničeho všecko uvedl jsi do života, který jsi stvořil člověka k obrazu a podobenství svému a ozdobil jsi jej darem vše-

[1]) Kde jáhen stává před branou královskou.

likým, který propůjčuješ prosebníkům rozum a moudrost, nepohrdáš hříšníkem, nýbrž dáváš mu pokání ke spáse. který jsi učinil nás, ponížené a nehodné sluhy své, hodnými, abychom stáli tuto hodinu před slávou svatého oltáře Tvého a slušně Tobě se klaněli a Tebe oslavovali: Ty, ó Pane, přijmi z úst našich, z úst hříšníků, „Svatý, svatý, svatý!“ a shlédni na nás ve své dobrotivosti, promiň nám všeliký hřích, dobrovolný i nedobrovolný, posvěť duše naše i těla a propůjč, abychom uctívali Tebe ve svatosti po všechny dny života našeho. Na přímluvu svaté Matky boží a všech svatých, kteří Tobě se líbili od věčnosti.“ Hlasitě: „Neboť Ty jsi svatý, Ty, Bože náš, a Tobě díky vzdáváme Otci, Synu a Duchu sv. nyní, vždycky a na věky věkův.“ Chor: „Amen.“ Chor zpívá na to: „Sláva Bohu Otci, Synu a Duchu sv.“ atd. Kněz i jáhen zpívá taktéž třikrát Svatý, klaníce se po třikráte před oltářem.

11. Epištola a alleluja. Brzy po tom praví jáhen ke knězi: „Račiž, pane“ [1]) a jdou oba ke křeslu; cestou modlí se kněz: „Veleben buď, Jenž přichází ve jménu Páně!“ Jáhen vece: „Žehnej, pane, vznešený trůn!“ Kněz: „Vyvýšen jsi na trůně slávy říše své, který sedíš nad cherubiny, nyní, vždycky a na věky věkův.“ Jáhen stane před branou (královskou) a dí: „Pozor mějme!“ Kněz: „Pokoj všem!“ Jáhen: „Moudrost!“ Čtenář (lector) počíná: „Alleluja! Žalm Davidův,“ A jáhen opět: „Pozor mějme!“ Čtenář říká úvod [2]) k epištole denní. Jáhen po třetí: „Pozor mějme!“ Když skončí se čtení epištoly, volá kněz: „Pokoj Tobě!“ Jáhen: „Moudrost“ a Chor: „Alleluja. Žalm Davidův.“

12. Evangelium. Jáhen chopí se kaditelnice a kadidla, přistoupí ke knězi a praví: Žehnej, pane, kadidlo!“ Kněz žehná, modle se: „Obětujeme Tobě kadidlo, Kriste, Bože náš, k vůni duchovní sladkosti; uděl nám za to milost svého Ducha svatého, vždycky, nyní a po věky věkův. Amen.“ Jáhen dokola okuřuje svatý prestol, celou svatyni a velký pokrov. Odloživ kaditelnici, přistoupí ke knězi, pokloní se mu a dotýkaje se prsty svými stolu a evangelia, které uloženo jest na oltáři

---

[1]) To jest: Rač odebrati se ke svému křeslu.

[2]) Před epištolou čtou se odstavce žalmové, kterýžto úvod slove *προκείμενον*.

vece: „Žehnej, pane, hlasatele sv. apoštola a evangelisty N.“ Kněz dělá nad ním znamení kříže a praví: „Na přímluvu svatého a slavného apoštola a evangelisty N. nechať dá tobě, hlasateli evangelia, Pán slovo, aby jsi hlásal je s mnohou mocí.“ Jáhen odvětí: „Amen“ a pokloniv se zbožně před sv. evangeliem, projde posvátnou branou, (před ním kráčejí ti, kdož nesou světlo a kadidlo) a postaví se u ambony či na jiné určité stanovisko. Kněz nedaleko oltáře trvaje, dívá se k západu a volá hlasitě: „Moudrosť! Vstaňte zbožně! Poslechněme svatého evangelium!“ Jáhen: „Čtení sv. evangelia sv. evangelisty N.“ Chor: „Sláva Tobě, ó Pane!“ Kněz: „Pozor dejme!“ Když se dočte evangelium, vece kněz jáhnovi: „Pokoj tobě!“ a jáhen pokročí až k posvátné bráně, odevzdávaje sv. evangelium knězi. Nato zaujav obvyklé místo, počíná: „Volejme všichni z celé duše a z celého ducha!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Všemohoucí Pane, Bože otců našich, prosíme Tě, vyslyš nás a smiluj se nad námi!“ Chor: „Pane, smiluj se! Jáhen: „Smiluj se nad námi, ó Bože, podle svého velikého milosrdenství, prosíme Tě, smiluj se, Pane!“ Chor: „Pane, slituj se!“ Jáhen: „Opět prosíme za nejzbožnějšího a Bohem chráněného císaře [1]), aby mu dal moc, vítězství, vytrvalosť, pokoj, zdraví a spásu a aby jemu Pán Bůh náš tím více ku pomoci přispíval a ve všem jej řídil a jemu k nohám kladl všelikého nepřítele a odpůrce.“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Nato modlí se kněz po tichu tuto modlitbu: „Pane, Bože náš, přijmi od služebníků svých vroucí vzdechy a smiluj se nad námi podle množství svého milosrdenství a sešli nám slitování své a i všemu lidu svému, který očekává u Tebe hojné smilování.“ Hlasitě: „Neboť milosrdný jsi Ty a dobrotivý, ó Pane, a my vzdáváme Tobě dík, Otci, Synu a Duchu sv., nyní, vždycky a na věky věkův.“ Chor: „Amen.“

13. Propouštění katechumenův. Jáhen: „Proste, katechumeni, Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Věřící, modleme se za katechumeny, aby Pán nad nimi se slitoval!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Kéž je ozbrojí slovem pravdy!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Kéž zjevným učiní jim evangelium spravedlnosti!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Nechať je sjednotí se svou svatou, katolickou a apoštolskou církví! Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Zachraň,

[1]) Říká se obyčejně v čísle množném.

smiluj se, přijmi je a opatruj, ó Bože, milostí svou!“ Chor: „Pane, smiluj se! Jáhen: „Katechumeni, skloňte hlavy své před Pánem!“ Chor: „Před Tebou, ó Pane!“

Modlitba za katechumeny před svatým obětováním, kterou kněz koná v tichosti: „Pane Bože náš, který sídlíš na výsostech a hledáš, co jest nízkého, který jsi vyslal ke spáse pokolení lidského jednorozeného Syna svého, Pána našeho a Boha, Ježíše Krista; pohlédni na služebníky své, katechumeny, kteří před Tebou sklánějí šíje své a učiň je hodnými v pravý čas, aby dosáhli koupele druhého narození, odpuštění hříchův a roucha nesmrtelnosti! Přidruž je ke své svaté, katolické a apoštolské církvi a vřaď je mezi vyvolené stádo své!“ Hlasitě: „Aby i oni zároveň s námi oslavovali ctihodné a velikomocné jméno Otce, Syna a Ducha sv., nyní, vždycky a po věky věkův.“ Chor: „Amen.“ Na to vezme do rukou kněz korporále a rozprostře je, jako obyčej jest. Jáhen řekne: „Všichni, kdož katechumeni jste, odejděte! Katechumeni odejděte! Všichni, kdož katechumeny jste, odejděte! Žádný katechumen ať tu nezůstává! Avšak, vy věřící všichni, proste spolu s námi Pána opět a opět.“ Chor: „Pane smiluj se!“

14. Počátek mše pro věřící. Rozprostřev korporále, modlí se kněz v tichosti první modlitbu za věřící: „Děkujeme Tobě, Pane Bože zástupův, že jsi nás hodny učinil, abychom nyní opět stáli před svatým oltářem Tvým a vzývali Tebe, abys slitoval se nad hříchy našimi a poklesky lidu. Přijmi, ó Pane, prosby naše a učiň nás způsobilými, abychom přednášeli Tobě modlitby a vzdechy i nekrvavou oběť za veškeren Tvůj lid; učiň nás, kteří stojíme ke svaté službě Tvé, hodnými, abychom mocí sv. Ducha Tvého bez viny a bez úhony při dobrém svědectví svědomí našeho Tebe vzývali vždycky a na každém místě, by jsi nás vyslyšel a milostiv nám býti ráčil vedle plnosti své dobroty.“ Zatím, co kněz takto se modlí, říká jáhen, je-li přítomen, modlitby za pokoj na obvyklém místě mimo presbytéř: „Opět a opět prosme Pána v pokoji!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Pro toto posvátné obydlí, pro celé město a krajinu i jejich věřící osadníky prosme Pána za pokoj!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za příznivé povětří, za zdar plodin polních, za pokojné časy prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za plavící se, cestující, nemocné, utiskované, zajaté a spásu jejich prosme Pána!“ Chor: „Pane,

smiluj se!“ Jáhen: „Abychom zbaveni byli vší úzkosti a zlosti, nebezpečenství a útisku, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi a ochraňuj nás, Bože, ve své milosti!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Moudrosť!“ Kněz dí na to hlasitě: „Neboť Tobě náleží veškerá sláva a česť a klanění, Otci, Synu a Duchu sv. nyní, vědycky a na věky věkův!“ Chor: „Amen.“

Kněz modlí se potichu druhou modlitbu za věřící: „Opět a opět klaníme se Tobě a prosíme Tebe, ó Dobroději přelaskavý, abys shlédl na modlitby naše a očistil naše srdce i těla od všeliké skvrny těla i ducha, abys nám dopřál bez viny a hany místa před svatým oltářem svým. Propůjč pak, ó Bože, i těm, kteří spolu s námi prosby skládají, vzrůst života a víry a poznání v duchu. Dej těm, kteří ustavičně slouží Tobě v bázni a s láskou, aby bez viny a v nevinnosti měli účastenství Tvých svatých tajemství a nebeského království.“ Při modlitbě kněžské říká jáhen modlitby za pokoj. Kněz ukončí je hlasitě: „Abychom od té chvíle mocností Tvou chráněni jsouce, Tobě díky vzdávali, Otci, Synu a Duchu sv. nyní, vždycky a na věky věkův.“ Chor: „Amen.“

15. Chvalozpěv andělský. Na to pějí zpěváci chvalozpěv cherubinův. Jáhen přistoupí ke knězi s kadidlem a okuřuje svatý prestol kolem a v podobě kříže, i sakrarium i kněze a stane potom uctivě po levé ruce knězově. Následuje modlitba, kterou potichu vykonává kněz, an kůr zpívá chvalozpěv cherubinův: „Žádný z těch, kteří zapleteni jsou do žádostí a náruživostí tělesných, není hoden, aby přistoupil k Tobě aneb se blížil, anebo Tobě sloužil, králi slávy! Neboť jest to věc veliká Tobě sloužiti a hrozí se jí i mocnosti nebeské. Avšak Ty jsi stal se člověkem z nevýslovné a nezměrné lásky k lidem, ničeho nezměniv ani neproměniv a nazván jsi byl naším Veleknězem a jakožto Pán všehomíra odevzdal jsi nám slavení této vznešené a nekrvavé oběti. Neboť Ty, ó Pane, Bože náš, Ty jediný panuješ nebi i zemi, Ty, který vznášíš se nad trůnem cherubinův, který jsi pánem serafinů a králem israelským. Který sám jsi svatým a prodléváš ve své svatyni. Tebe tedy prosíme, který sám jediný dobrý jsi a rád slechu poskytuješ, pohlédni na mne, hříšného a neužitečného sluhu svého a očisti srdce mé a duši mou od zlého svědomí a učiň mne silným mocí sv. Ducha svého, abych oděn jsa milostí kněžskou, při tomto

posvátném Tvém oltáři trval a posvěcoval Tvé svaté a neposkvrněné Tělo a Tvou předrahou krev. Neboť před Tebou úpím, šíji maje skloněnu, a Tebe vzývám: „Neodvracuj ode mne tváře své a nezamítej sluhu svého, nýbrž učiň mne hodným, aby ode mne hříšného a nehodného sluhy Tvého mohly přineseny býti Tobě dary tyto! Neboť Ty sám jsi to, který obětuje a obětován jest, přijímá a rozděluje, Kristus Bůh náš; a Tobě vzdáváme česť spolu s věčným Otcem Tvým a nejsvětějším i dobrým i životodárným Duchem Tvým nyní, vždycky a po všechny věky. Amen.“ Po skončené modlitbě zpívají společně chvalozpěv cherubinův a žalm padesátý.

16. Velký introit anebo introit k darům obětním. Poklonivše se třikráte, kráčejí ke kredenci; jáhen kráčí napřed s kadidlem a při okuřování darů obětních říká: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ Na to dí ke knězi: „Pozdvihni, pane!“ Kněz položí velký pokrov na levé rámě jáhnovo, řka: „V pokoji pozdvihněte ruce své ke svatyni a oslavujte Pána. Požehnej Tobě Hospodin ze Sionu, který učinil nebe i zemi, vždycky, nyní a po věky věkův. Amen.“ Na to položí jáhen uctivě na hlavu svou patenu; kněz nese kalich a jáhen třímá pravicí (jedním prstem) kaditelnici. Cestou chrámem modlí se oba za veškerý lid, říkajíce: „Kéž rozpomene se Pán nás všech v říši své vždycky, nyní a po věky věkův.“ Chor: „Amen.“ Tato slova se opakují, pokud není ukončen velký introit. Vstupujíce do presbytéře, říkají: „Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně!“ Kněz složí dary obětní a dí: „Když ctihodný Josef sňal neposkvrněné tělo Tvé se dřeva (kříže), zavinul je bílým plátnem a vonnou mastí, a když všecko řádem bylo vykonáno, položil je do hrobu.“ Kněz sejme vela s pateny a kalichu; načež složiv velum s beder jáhnových, okouří je a položí na dary obětní. Potom jáhen okuřuje po třikráte řečené dary, modle se: „Popřej zdaru Sionu, ó Pane, vedle dobrotivosti své!“ Společně říkají: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ a klaní se třikráte před svatým prestolem. Kněz stojí a jáhen uklání před ním hlavu, prose: „Modli se za mne, pane!“ Kněz odvětí: „Duch sv. sestup na tebe a síla nejvyššího nechať zastíní tebe!“ Jáhen: „Týž Duch sv. račiž s vámi i s námi zastávati úřad přesvatý, nyní, vždycky a po věky věkův. Amen.“ Na to vece jáhen: „Rozpomeň se na mne, svatý Pane!“ Kněz dí: „Nechať rozpomene se Pán na sv. jáhenství tvé ve své

říši vždycky, nyní a po věky věkův.“ Jáhen: „Amen, amen, amen.“ Pokloní se a přišed na obyčejné místo své, dí: „Dokonejme modlitby své Pánu!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za vzácné dary obětní prosme Pána!“ Chor: Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za tento svatý dům a za ty, kteří sem přicházejí, plni jsouce víry, zbožnosti a bázně boží, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Abychom zhostěni byli všelikého útisku, pokut, nebezpečenství a úzkosti, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“

17. Obětování. Kněz položiv dary obětní na oltář, říká potichu následující modlitbu: „Pane, všemohoucí Bože, který sám jediný jsi svatý, který přijímáš oběť chvály od těch, kteří vzývají Tebe celým srdcem, přijmi od nás, hříšníkův, modlitbu a ulož ji na svatý oltář svůj! Učiň nás způsobilými, abychom obětovali Tobě duchovní dary a oběti za hříchy naše a poklesky lidu a propůjč, abychom nalezli milost před Tebou a aby příjemna byla Tobě oběť naše a dobrý duch milosti Tvé aby bydlil v nás, v těchto darech a ve veškerém lidu!“ Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi a opatruj nás rukou svou, ó Bože!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Aby každý den byl dokonalý, svatý, pokojný a bez hříchu, prosme Pána!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Vyprosme si od Pána anděla pokoje, věrného vůdce, strážce duší a těl našich!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Vyprosme si na Pánu prominutí a odpuštění našich hříchův a pokleskův!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Co dobrého a spasitelného pro duše a pro pokoj světa, vyprosme si na Pánu!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Abychom ostatek života dokonali v pokoji a pokání!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Vyprosme si na Pánu křesťanský konec života, bez bolesti a výčitek, v pokoji, abychom dobře obstáli před hroznou stolicí soudcovskou!“ Chor: „Propůjč toho, Pane!“ Jáhen: „Slavíce památku nejsvětější, neposkvrněné, nade vše blahoslavené, naší slavné paní a Matky boží a vždy Panny, Marie, i všech svatých, poroučejme sebe a vespolek a celý život náš Bohu našemu!“ Chor: „Tobě, Pane!“ Kněz volá hlasitě: „Pro milosrdenství Tvého jednorozeného Syna, s kterým slaven jsi, jakož i spolu s nejsvětějším, dobrým a života dárným Duchem, nyní, vždycky a po věky věkův.“ Chor. „Amen.“

18. Políbení pokoje. Kněz: „Pokoj budiž všem!“ Jáhen: „Láskou k sobě lněme, abychom svorně chválili“ (Chor:) „Otce, Syna a Ducha sv., Trojici stejné podstaty a nerozdílnosti.“ Kněz pokloní se třikráte a dí třikráte po tichu: „Chci milovati Tebe, sílo má. Pán jest utvrzení mé a útočiště.“

19. Vyznání víry. Jáhen políbí štolu, pokloní se třikráte a volá: „Brána, brána![1]) V moudrosti poslechněme!“ Chor: „Věřím v jednoho Boha, všemohoucího Otce, Stvořitele nebe a země“ atd.

20. Praeface. Jakmile ukončeno jest Vyznání víry, řekne jáhen hlasitě: „Stůjme v mravnosti, stůjme v uctivosti! Pozor mějme, abychom v pokoji přinesli svatou oběť!“ Chor: „Milostivé udělení pokoje, oběť chvály!“ Kněz vece hlasitě: „Milosť Pána našeho Ježíše Krista, láska Boha Otce a účastenství Ducha sv. budiž se všemi vámi!“ Chor: „I s duchem tvým.“ Kněz: „Srdce vzhůru!“ Chor: „Máme je povznesena k Pánu!“ Kněz: „Díky vzdávejte Pánu!“ Chor: „Důstojno a spravedlivo jest klaněti se Otci a Synu a Duchu sv., jednobytné a nerozdílné Trojici.“ Kněz skloniv se, koná modlitbu potichu: „Důstojno a spravedlivo jest Tebe oslavovati, Tebe velebiti, Tebe chváliti, Tobě díky vzdávati, Tobě se klaněti na všelikém místě panování Tvého: neboť Ty jsi Bůh nevýslovný, kterého nelze pochopiti aniž viděti aniž postihnouti, věčný, neproměnlivý, Ty a Tvůj ze stejné podstaty zplozený Syn a Tvůj Duch svatý. Ty stvořil jsi nás z ničeho, a když jsme klesli, opět jsi nás pozdvihl a neopomíjel jsi činiti vše, abys vedl nás k nebi a milostí svou nás obdařil v nebeské říši své. Za to vše děkujeme Tobě a jednorozenému Synu Tvému a Duchu sv. Tvému, děkujeme za všechno, co víme a čeho nevíme, za všechna dobrodiní viditelná i neviditelná, kterých se nám dostalo. Děkujeme Tobě i za tuto svatou službu, kterou jsi ráčil přijmouti z rukou našich, ačkoli po boku Tvém stojí tisícové archandělův a desíti tisícové andělův, cherubinův a serafinův šestikřídlých, mnohoočitých a vznešených.“ Hlasitě: „Kteří pějí zpěv vítězný a volají mocným hlasem, říkajíce: Svatý, svatý, svatý jest Pán

---

[1]) Brána budiž zavřena.

zástupův! Plna jsou nebesa i země slávy Tvé! Hosanna na výsostech! Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně! Hosanna na výsostech!“

21. Kanon. Jáhen chopiv se hvězdice, dělá jí znamení kříže nad patenou a když jí byl otřel nad korporálem, políbí ji a odloží zároveň s velkým pokrovem. Na to pokročí na pravou stranu a mává nad obětními dary rypydou nebo velkým pokrovem, jestliže rypydy není po ruce. Kněz modlí se šeptem: „S těmito blahoslavenými mocnostmi my voláme k Tobě, milostivý Pane, říkajíce: Svatý jsi Ty a přesvatý, Ty a ze stejné podstaty zplozený Syn Tvůj a sv. Duch Tvůj; svatý jsi Ty a přesvatý a velikomocná jest sláva Tvá. Který jsi tak miloval svět, že jsi dal jednorozeného Syna svého, aby žádný, kdož v něj věří, nezahynul, nýbrž měl život věčný. On přišel a dokonal dílo, jež za nás přijal na sebe, a oné noci, kdy vydán byl, či spíše sám sebe vydal za život světa, vzal chléb do svatých a neposkvrněných rukou svých a díky učiniv a požehnav a zlomiv, dal svým svatým učeníkům a apoštolům, řka: (Kněz skloní hlavu, pozdvihne zbožně pravou ruku, žehná posvátný chléb a řekne hlasitě) „Vezměte, jezte; totoť jest tělo mé, které za vás vydáno bude na odpuštění hříchův.“ Chor: „Amen.“ Jáhen pak chopí se štoly a spolu s knězem ukazuje na posvátnou patenu a na posvátný kalich, zatím co kněz dole říká slova: „Tvoje z Tvého.“ Kněz po tichu: „Podobně i kalich po večeři a pravil: „Píte z něho všichni, totoť jest krev má Nového zákona, která za vás a za mnohé vylita bude na odpuštění hříchův.“ Chor: „Amen.“

Kněz maje hlavu skloněnu, dí potichu: „Pamětlivi tudíž jsouce tohoto spasitelného rozkazu a všeho, co za nás bylo učiněno, kříže, hrobu, z mrtvých vstání po třech dnech, na nebe vstoupení, trůnu po pravici, druhého a slavného příští, (hlasitě): obětujeme Tobě Tvoje z Tvého ve všem a za všechno.“ Chor: „Tobě pějeme chválu, Tebe velebíme, Tobě děkujeme, ó Pane, a prosíme Tě, Bože náš!“ Kněz skláněje opět hlavu, vece potichu: „I přinášejíce Tobě tuto případnou a nekrvavou službu, prosíme, modlíme se a žádáme: Sešli svého Ducha sv. na nás a na tyto dary předložené.“ Jáhen odloží rypydu nebo velum, které rukou držel, přistoupí ke knězi a oba hluboce kloní se před svatým prestolem, modlíce se v duchu: „Pane,

buď milostiv mně hříšnému!“ Tak říkají šeptem po třikráte. „Pane, který jsi seslal na apoštoly nejsvětějšího Ducha o hodině třetí, neodnímej ho, ó Dobroději, od nás!“ A: „Srdce čisté stvoř ve mně, ó Bože, a ducha přímého obnov v útrobách mých!“ Jáhen skloní potom hlavu, ukazuje štolou na posvátný chléb a dí potichu: „Požehnej, Pane, posvátný chléb!“ Kněz pak stoje zpříma, znamená svatý chléb třikráte křížem, říkaje potichu: „Učiň tento posvátný chléb drahocenným tělem Krista svého!“ Jáhen: „Amen.“ A opět jáhen: „Požehnej, pane, posvátný kalich!“ Kněz žehnaje, říká: „Co v tomto kalichu jest, budiž drahocennou krví Krista Tvého!“ Jáhen: „Amen.“ Jáhen ukazuje opět štolou na obě svaté způsoby a praví: „Žehnej, pane!“ Kněz žehná obé rukou, říkaje: „Proměniv je Duchem Tvým svatým.“ Jáhen: „Amen, amen, amen.“ Jáhen skloní hlavu a dí knězi: „Rozpomeň se na mne hříšného, svatý pane!“ To řka, vrátí se tam, kde prve stál, a vezme do rukou rypydu. Kněz pak modlí se potichu: „Aby prospělo to přijímajícím k občerstvení duše, k odpuštění hříchův, ke společenství sv. Ducha, k dokonání říše nebeské, k důvěře v Tebe a nikoli k soudu nebo k zavržení.“

Kněz pokračuje: „Také přinášíme Tobě tuto případnou oběť za ty, kteří zesnuli v Kristu, za praotce, otce, patriarchy, proroky, apoštoly, kazatele, evangelisty, mučenníky, vyznavače, zdrželivé panice a za každou duši, která u víře pouť dokonala.“ Hlasitě: „Obzvláště za nejsvětější, neposkvrněnou, nade vše blahoslavenou, přeslavnou královnu a Matku boží a ustavičnou Pannu Marii.“ Chor zpívá: „V pravdě důstojno jest chváliti tebe, Rodičko Boží, povždy blahoslavení hodná a dokonce neposkvrněná a Matko Boha našeho; která jsi ctihodnější nežli cherubini, daleko vznešenější nežli serafini, která jsi bez úhony porodila Boha Slovo; jakožto pravou Rodičku boží tebe velebíme!“ Nebo zpívá se zpěv na ten den připadající. Zatím okuřuje jáhen svatý prestol kolem a seznamy kostelní (diptychy) i rozpomíná se na zemřelé i živé, jak mu libo. Kněz pak nakloněn jsa, modlí se potichu: „Pamatujíce na sv. Jana, proroka, předchůdce Páně a křtitele, svatých a blahoslavených apoštolův, sv. N., jehož památku slavíme, a všech Tvých svatých, k jejichž přímluvě na nás shlédni, ó Bože, a rozpomeň se na všechny, kteří zesnuli, majíce naději z mrtvých vzkříšení k životu věčnému.“ Tuto upomíná se kněz na živé a zemřelé, pokud

je mu libo. Za živé modlí se: „Za spásu, ochranu a prominutí hříchů služebníka božího N.“ Za zemřelé modlí se: „Za pokoj a občerstvení duše služebníka Tvého N., ve stánku světla, kde není zármutku a lkání; popřej jí pokoje, Ty Bože náš, uděl jí odpočinutí tam, kde zírati může na obličej Tvůj. Také prosíme Tebe, abys rozpomenul se, Pane, na veškeré pravověřící biskupstvo, na ty, kteří věrně přisluhují slovem pravdy Tvé, na veškeren stav kněžský, jáhenský v Kristu a všechno duchovenstvo. Také přinášíme Tobě tuto dokonalou oběť za celou obydlenou zemi; za svatou, katolickou a apoštolskou církev; za ty, kteří žijí v nevinnosti a bohumilé bázni; za naše nejvěrnější a Krista milující císaře; za celý dvůr a vojsko jejich. Popřej jim, ó Pane, pokojného panství, abychom i my za pokojné doby jejich klidný, bezpečný život tráviti mohli ve všeliké zbožnosti a poctivosti.“ Jáhen obrátí se potom ke dveřím presbytéře a drže třemi prsty štolu, říká: „A na každého a na každou (t. j. rozpomeň se, Pane).“ Chor zpívá: „A na každého a na každou.“ Kněz hlasitě: „Především rozpomeň se, ó Pane, na našeho nejdůstojnějšího arcibiskupa N., kterého račiž zachovati u víře svaté církve své, aby byl ctěn, blaze a dlouho žil a věrně přisluhoval slovem pravdy Tvé.“ Jáhen stoje u dveří, praví: „Na nejdůstojnějšího arcibiskupa našeho N. nebo biskupa (podle hodnosti jednoho každého). I na toho, který obětuje tyto posvátné dary, na nejzbožnějšího kněze N. Za spásu našich bohumilých a Bohem chráněných císařův.“ Kněz modlí se potichu: „Rozpomeň se, ó Pane, na město, ve kterém bydlíme, a na všeliké město a krajinu a na věřící obyvatelstvo jejich. Pamatuj, Pane, na plavící se, cestující, nemocné, utiskované, zajaté a na spásu jejich. Rozpomeň se, ó Pane, na ty, kteří přinášejí ovoce a statečně pracují ve svatých chrámech Tvých a pamatují na chudé, a nám všem sešli milosrdenství své.“ Hlasitě: „A dopřej nám, abychom jedněmi ústy a jedním srdcem oslavovali a velebili přemocné jméno Tvé, Otce, Syna a Ducha sv. nyní, vždycky a po všechny věky.“ Chor: „Amen.“

Kněz obrátí se ke dveřím a žehnaje, praví hlasitě: „A smilování velikého Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista budiž se všemi vámi!“ Chor: „I s duchem tvým.“ Jáhen vyčká příhodné chvíle; stoje pak na obvyklém místě, vece: „Slavíce památku všech svatých, opět a opět prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Za obětované a posvěcené draho-

cenné dary prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Aby nám nejdobrotivější Bůh, který přijal je na svůj svatý, nebeský oltář k líbezné vůni duchovní sladkosti, propůjčil milosť nebeskou a dar Ducha nejsvětějšího, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Abychom zbaveni byli všelikého útisku, hněvu, nebezpečenství a úzkosti, prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Kněz modlí se potichu: „Tobě, ó dobrotivý Pane, poroučíme celý život svůj a celou naději svou a prosíme a modlíme se a lkáme, abychom byli hodnými podíl míti na nebeských a hrozných tajemstvích tohoto posvátného a duchovního stolu při čistém svědomí, na odpuštění hříchův, k prominutí pokleskův, ke společenství Ducha svatého, k dědictví království nebeského, k důvěře v Tebe, a nikoliv k soudu nebo zavržení.“ Jáhen: „Přijmi nás, zachraň, smiluj se nad námi a opatruj nás, ó Bože, svou milostí.“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Aby každý den byl dokonalý, svatý, pokojný a bez hříchu, prosme Pána!“ Chor: „Propůjč nám toho, Pane!“ Jáhen: „Anděla pokoje, věrného vůdce a strážce duší našich i těl vyprosme si na Pánu!“ Chor: „Pane propůjč nám ho!“ Jáhen: „Za to, co dobrého a spasitelného pro duše naše a pro pokoj, vyprosme sobě na Pánu!“ Chor: Propůjč nám toho, Pane!“ Jáhen: „Abychom ostatek života svého trávili v pokoji a pokání, prosme Pána!“ Chor: „Propůjč nám toho, Pane!“ Jáhen: Prosíce za jednotu víry a společenství Ducha sv., poroučejme sebe vespolek a celý život svůj Kristu Bohu našemu!“ Chor: „Tobě, Pane!“

22. Modlitba Páně. Kněz řekne hlasitě: „A učiň nás hodnými, ó Pane, abychom odvážiti se mohli s důvěrou a bez hříchu vzývati Tebe, nebeského Boha jako Otce a abychom říci mohli: (Chor) „Otče náš, jenž jsi na nebesích“ atd. Kněz hlasitě dí: „Neboť Tobě náleží království a moc a sláva, Tobě Otci a Synu a Duchu sv. nyní, vždycky a po všechny věky.“ Chor: „Amen.“

23. Příprava ke sv. přijímání. Kněz: „Pokoj buď vám všem!“ Chor: „I s duchem tvým.“ Jáhen: „Skloňte hlavy své před Pánem!“ Chor: „Před Tebou, Pane!“ Jáhen skloní poněkud hlavu a pohlížeje na kněze kořícího se, klaní se také. Kněz říká při tom potichu: „Děkujeme Tobě, králi neviditelný, který jsi neobmezenou mocí všechno stvořil a vedle množství slitování svého z ničeho k bytování jsi po-

volal. Shlédni, ó Pane, s nebes na ty, kteří před Tebou hlavy sklonili. Neboť neklaní se tělu a krvi, nýbrž Tobě, hroznému Bohu. Ty tedy, ó Pane, k dobrému řiď obětní dary tuto položené k potřebě jednoho každého z nich. S plavícími se plav, s cestujícími konej cestu, nemocné uzdrav, Ty, ó lékaři duší a těla." Hlasitě: „Milostí a smilováním a dobrotivostí jednorozeného Syna, s kterým veleben jsi ve spolku s nejsvětějším, dobrým a oživujícím svatým Duchem, nyní, vždycky a po všechny věky věkův!" Chor: „Amen." Kněz modlí se potichu: „Popatři na nás, Pane Ježíši Kriste, Bože náš, se svého svatého sídla a s trůnu slávy říše své a přijď uzdravit nás, který s Otcem na výsostech spolu bydlíš a tuto zároveň při nás neviditelně prodléváš, a račiž mocnou rukou svou sdíleti s námi neposkvrněné Tělo své a svou předrahou Krev, a skrze nás sdílej je i všemu lidu."

24. Pozdvihování Svátosti a klanění se jí. Nato klaní se kněz a jáhen na místě, kde právě stojí, říkajíce po třikráte: „Pane, buď milostiv mně hříšnému!" I veškeren lid klaní se pobožně. Když pak uzří jáhen, že kněz vztahuje ruku a dotýká se svatého chleba, aby jej pozdvihoval, volá hlasitě: „Pozor dejme!" A kněz: „Svaté svatým!" Chor: „Jeden jest svatý, jediný Pán Ježíš Kristus ve slávě Otcově. Amen."

25. Lámání sv. hostie. Potom zpívá chor „přijímání" denní nebo toho svatého, jehož svátek připadá. Jáhen opáše se štolou v podobě kříže a stoje po pravé straně kněze, jenž drží svatý chléb, praví: „Rozlom, pane, svatý chléb!" Kněz pak rozlomí jej pozorně na čtyři díly, říkaje: „Láme se a rozděluje Beránek boží, Syn Otce, který láme se, ale neumenšuje, vždy se požívá a neubývá: který posvěcuje ty, kteří mají účastenství v něm."

26. Misení Těla a Krve Kristovy. Nato chápe se jedné částice svatého chleba a drží ji rukou. Jáhen pak ukazuje štolou na posvátný kalich a dí: „Naplň, pane, svatý kalich!" A kněz vece: „Plnosť víry svatého Ducha." Ihned učiní znamení sv. kříže a spustí sv. chléb do kalicha. Jáhen: „Amen." Nato vezme teplou vodu a řekne knězi: Požehnej, pane, tuto posvátnou teplou vodu!" Kněz žehnaje, vece: „Velebena budiž horkosť svatých Tvých vždycky, nyní a po všechny věky. Amen." Jáhen nalije ji v podobě kříže do kalicha a dí: „Horkosť víry plná Ducha sv. Amen." A tak učiní po třikráte.

27. Přijímání. Potom postaví nádobu teplé vody stranou, a kněz mu řekne: „Přistup sem, jáhne!“ Jáhen přikročí, hluboce se kloní a prosí za odpuštění. Kněz pak podává mu svatý chléb. Jáhen políbí mu ruku a přijímá svatý chléb, říkaje: „Dej mně, pane, drahocenné a svaté Tělo Pána a Boha a Spasitele Ježíše Krista.“ Kněz: „Podávám ti drahocenné a svaté a neposkvrněné Tělo našeho Pána a Boha a Spasitele Ježíše Krista na odpuštění hříchův a k životu věčnému.“ Jáhen postoupí, hlavu maje skloněnu, na zadní stranu oltáře a modlí se podobně jako kněz. I kněz vezme svatý chléb, skloní hlavu před svatým prestolem a modlí se takto: „Věřím, Pane, a vyznávám, že jsi Kristus, Syn Boha živého, který jsi přišel na svět zachránit hříšníkův, z nich jsem já první atd.“ Dále: „Přijmi mne, jakož dnes účastenství mám tajuplných hodů Tvých. Neboť nezjevím tajemství nepřátelům Tvým, nechci Ti dáti políbení jako Jidáš, nýbrž s lotrem vyznati chci Tobě a řeknu: Rozpomeň se na mne, Pane, v říši své!“ Dále: „Pane, nejsem hoden, abys vešel pod nečistou střechu duše mé. Avšak jako ráčil jsi odpočívati v jeskyni a v jeslích zvířat nerozumných a v domě Šimona malomocného, a jako přijal jsi hříšnici mně podobnou, když před Tebe vstoupila, podobně račiž i vejíti do jeslí duše mé a do poskvrněného, mrtvého a malomocného těla mého. A jako neštítil jsi se nečistých úst hříšnice, která líbala nohy Tvé, tak i, Pane můj a Bože, nevzdaluj se mne hříšného, nýbrž dobrotivostí a laskavostí svou propůjč mně, abych měl účastenství svatého Těla a Krve Tvé. Bože můj, odpusť, promiň, zahlaď hříchy mé, kterými proti Tobě jsem se provinil, vědomě i nevědomě, slovem i skutkem. Vše promiň mně svou milostí na přímluvu Tvé neposkvrněné a vždy panenské Matky, uchraň mne hříchu, abych přijímal drahocenné a neposkvrněné Tělo Tvé ke spáse duše i těla. Neboť u Tebe jest panování a moc a sláva, Otce, Syna i Ducha sv., nyní, vždycky a po věky věkův. Amen.“ A tak tedy přijímají svatý chléb a podobně i posvátný kalich; totiž nejprve přijímá kněz třemi doušky, říkaje při prvním: „Ve jménu Otce,“ při druhém: „i Syna,“ při třetím: „i Ducha sv.“ Přijav, vytře posvátný kalich, otře rty své pečlivě a uctivě, říkaje: „Totě doteklo se rtů mých a odejme ode mne nespravedlnosť mou a očistí mne od hříchů mých, nyní, vždycky a po věky věkův. Amen.“ Drže pak rukama posvátný kalich, zavolá na jáhna: „Jáhne, přistup

sem!“ Jáhen se přiblíží, pokloní se jednou a vece: „Hle, přicházím ke králi nesmrtelnému.“ A: „Věřím, Pane, a vyznávám“ atd. Kněz pak dí: „Účastenství má, služebník boží, jáhen N. drahocenného a svatého Těla a Krve našeho Pána a Vykupitele Ježíše Krista na odpuštění hříchův a k životu věčnému.“ Když přijímá jáhen, praví kněz: „Totě doteklo se rtů tvých a odejme od tebe nespravedlnosti tvé a očistí tebe od hříchův.“ Nato vezme jáhen patenu se svatého kalicha, otře ji pečlivě posvátnou houbou, pokryje pozorně a zbožně kalich velem a položí taktéž ostatní vela a hvězdici na patenu.

28. Přijímání věřících. Tu chvíli otevrou bránu presbytéře. Jáhen pokloní se jednou, pojme rukou uctivě svatý kalich, poodejde ke dveřím, ukazuje kalich, zdvíhaje jej před lidem, řka: „S bázní boží, věrou a láskou přistupte sem!“ Chor: „Amen. Amen. Požehnaný, Jenž přichází ve jménu Páně!“ (Nyní přijímá věřící lid.) A kněz žehná lidu hlasitě, řka: „Spas, ó Bože, lid svůj a požehnej dědictví svému! Chor: „Na mnohá léta, pane!“ Jáhen i kněz navrátí se ke svatému prestolu, kněz okuřuje třikráte a dí u sebe: „Nad nebesa povýšen jsi, ó Bože, a nad veškerou zemi sláva Tvá!“ Na to chopí se pateny a položí ji jáhnovi na hlavu. Jáhen přijímá ji uctivě, odchází mlčky, tváří ke dveřím jsa obrácen, ke kredenci a položí tam patenu. Kněz pak vezme do rukou, pokloniv se, posvátný kalich a ke dveřím i k lidu tváří jsa obrácen, praví: „Vždycky, nyní a povždy až na věky věkův.“ Chor: „Amen.“

29. Po svatém přijímání. Nato modlí se v tichosti: „Díky vzdáváme Tobě, dobrotivý Bože, dobroději duší našich, jelikož i dnešního dne ráčil jsi nás obdařiti nebeskými a nesmrtelnými tajemstvími. Řiď cestu naši, utvrzuj nás v bázni své, ochraňuj život náš, bezpečny učiň kroky naše k prosbám a na přímluvy slavné Rodičky boží a ustavičné Panny Marie a všech svých svatých.“ A jáhen vece na obvyklém místě svém stoje: „Jakož účastenství jsme měli pravým řádem tajemství božských, svatých, neposkvrněných, nesmrtelných, nebeských a životodárných, děkujme Panu!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Přijmi nás, smiluj se a zachovej nás, ó Bože, ve své milosti.“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Jáhen: „Aby každý den byl dokonalý, svatý, pokojný a bez hříchu, toho si vyžádejme a poručme sebe vespolek a veškeren život Kristu, Bohu našemu!“ Chor: „Pane, smiluj se!“ Kněz hla-

sitě: „Neboť Ty jsi posvěcením naším a Tobě slávu vzdáváme, Otci, Synu a sv. Duchu, nyní, vždycky a po věky věkův.“ Chor: „Amen.“

30. Propuštění a požehnání. Jáhen: „Odejděmež v pokoji!“ Chor: „Ve jménu Páně!“ Jáhen: „Prosme Pána!“ Chor: „Pane, smiluj se! Pane, požehnej!“ Kněz říká hlasitě následující modlitbu, stoje za ambonou, mimo presbytéř: „Pane, který požehnání dáváš blahoslavícím Tebe, který posvěcuješ doufající v Tebe, zachraň lid svůj a žehnej dědictví svému; zachovej plnosť církve své, posvěcuj ty, kteří milují okrasu domu Tvého; naplň je božskou mocí svou a neopouštěj nás, jakož doufáme v Tebe! Uděl pokoje světu, svým chrámům, kněžím, našim králům, vojsku jejich a veškerému lidu svému. Neboť každý dar dobrý a všeliký dar dokonalý s hůry přichází, sestupuje od Tebe, Otce světel. A my vzdáváme Tobě česť a klanění, Otci Synu a sv. Duchu, nyní, vždycky a po všechny věky.“ Chor: „Amen.“ Chor zpívá třikráte: „Buď jméno Páně pochváleno od toho času až na věky.“ Nato žalm 22: „Velebiti chci Pána v každý čas, chvála Jeho budiž vždy na rtech mých.“

Zatím, co skládají se věci posvátné, koná se následující modlitba: „Ty, který jsi plností zákona a proroků, Kriste, Bože náš, který vykonal jsi veškeré dílo Otcovo, naplň radostí a veselím srdce naše, vždycky, nyní a po všechny věky. Amen.“ Po ukončené modlitbě vystoupí kněz a stoje na obvyklém místě, rozdává požehnaný chléb. Na to pronese slova na rozpuštěnou: „Sláva buď Tobě, Kriste, Bože náš, naděje naše, sláva buď Tobě!“ Chor: „Sláva Bohu Otci i Synu i Duchu sv. nyní, vždycky a po všechny věky věkův. Amen.“ Je-li neděle, říká kněz: „Kriste pravý Bože náš, na přímluvy své neposkvrněné Matky, mocí drahého a oživujícího kříže, slavných svatých a velebených apoštolův, sv. N. (jehož svátek připadá), svatých a spravedlivých prarodičů Jáchyma a Anny i všech svatých, smiluj se nad námi a spas nás jakožto Bůh dobrotivý a milosrdný!“ Požehná lidu a vejde dovnitř.

31. Závěrek a poslední požehnání. Kněz rozpustiv lid, přistoupí ke kredenci a není-li po ruce jáhna, požívá sám, co zůstalo ve svatém kalichu, zbožně a uctivě. Na to vyplákne třikráte posvátný kalich a dí: „Nyní propouštíš služebníka svého, ó Pane, v pokoji; neboť oči mé viděly spasení Tvé,

které připravil jsi před obličejem všech národův, světlo k osvícení pohanův a slávu lidu svého Israelského.“ I spořádá věci posvátné, kalich, patenu s vely, jakož jest obyčej. Je-li jáhen přítomen, učiní to sám. Kněz odejde do sakristie a svléká se, říkaje po třikráte: „Svatý Bože“ atd. „Nejsvětější Trojice“ atd. „Otče náš!“ Na to vece propuštění Zlatoústce: „Milosť, která z úst Tvých zářila jako pochodeň, osvítila vesmír, poklady štědrosti připravila světu a nám ukázala výsosť pokorné mysli. Avšak Ty, jenž slovem svým nás poučuješ, Jene Zlatoústý, pros Krista, Boha našeho, aby zachráněny byly duše naše!“ Nato modlí se „kantakion“ (krátkou modlitbu díkův): „S nebe obdržel jsi božskou milosť a rty svými učíš všechny klaněti se v Trojici Bohu jedinému; přeblahoslavený, svatý Zlatoústče, slušně velebíme Tebe; neboť Ty jsi učitelem božských věcí povědomým.“ Potom říká buďto kantakion denní buďto modlitbu o vzkříšení, jestliže totiž jest den nedělní, a propouštění potichu, jako obyčejně. Dokonav to, odchází z presbytéře v obyčejném rouchu kněžském, pokloní se a řekne: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ Obrácen jsa k lidu, žehná jemu hlasitě: „Zachovej vás všechny Pán v milosti své a lásce, vždycky, nyní a po věky věkův. Amen.“ Všichni odpovídají mu, sklonivše hlavy: „Nám žehnajícího a nás posvěcujícího zachovej, Pane, na mnohá léta!“ Odcházejí pak v pokoji s Pánem Bohem.

Hlava jedenáctá.

Sv. Prokop opatem kláštera sázavského.

Ačkoli světce za vůdce a představeného bratří hned od vzniku kláštera pokládati dlužno, přece teprv o několik let později pohnouti se dal Prokop, aby přijal název opata a jím na roveň postaven byl představeným kláštera břevnovského a ostrovského. Latinská legenda vypravuje, že již kníže Oldřich přiměl jej k tomu;[1]) avšak více věřiti jest letopisci sázavskému a zprávě jeho, kterak ještě za doby knížete Břetislava I. vzpečoval se muž boží vzíti na sebe hodnosť opatskou a teprve

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa: „Udalricus ... beatum virum Procopium protectorem et rectorem huius domus in abbatem ordinavit.“ Prameny d. č. I. str. 362.

po mnohých domluvách, i když byl seznal, že povolnosť v té příčině vyjde na dobré klášteru a bratřím, poddal se vůli knížete a dvorského panstva jeho. [1]) Pozdější zpravodaji donášejí k tomu, že požehnání k úřadu opatskému dostalo se mu v kostele sv. Víta na hradě pražském příslušhou biskupa Šebíře. [2])

Důstojnosť opatská nezměnila pokorné mysli při bývalém poustevníku sv. Prokopovi; naopak utvrdila jej ve skromnosti a sebeobětavosti na prospěch bližních. Býval pak tak veselé tváře a tak pln citu dobrotivosti, že k němu podřízení mívali

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 243 n.

[2]) Latinský životopis: „Violenter abbas ordinatur in pragensi ecclesia per Severum episcopum.“ Prameny d. č. I. str. 364. Veršovaná legenda česká:

„Dojev (Břetislav) svatého Prokopa rúče,
u modlitvu jemu sě poruče,
zpoviedav sě, poče jej otcem zváti,
a řka: „Otče svatý, rač mě znáti!
Sbožie i svobodstvie vám dávaju,
opatstvie vám potvrzuju,
tobě jím býti kázaju.“
Svatý Prokop mezi všěmi stoje
a vládánie toho sě boje,
poče kněze pro Buoh prositi,
aby jeho ráčil zbaviti,
řka: „Vidíte mě nedóstojného;
pro Buoh volte mezi sobú jiného!
Nedóstojen sem břemene toho;
volte sieho nebo onoho.“
To i jiné s nimi mluvieše,
opatem nikakž býti nechtieše.
Ale vešken sňatek, i sudie,
i všělici dobří ludié
prosbu k němu učinichu,
a jedva na něm obdržechu,
že nad tím svatým manštýřem
vzvolichu jej čstným pastýřem.
Břecislav, ten kněz český,
a Severus, biskup moravský,
hospodářem jeho potvrdichu,
k tomu opatem světichu.
V jehožto viec svatém těle
Duch svatý přebýval cele.“

Prameny d. č. I. str. 354.

více lásky než bázně. Jim on nepřestával jak veřejně tak soukromí dávati spasitelná napomenutí a naučení mnohá, jež doličoval příklady z dějin. V pracích předcházel svatý opat všechny bratry, neboť z klášterního zboží a nadání neužíval ničeho: jediné co přičiněním rukou svých získal, tím se vydržoval. [1]) Pokrm, jejž přijímal, oděv, kterým tělo kryl, nebyly než ovocem jeho vlastních mozolů, a při veliké střídmosti zbývalo mu vždy ještě, aby o výtěžek práce s chudými mohl se sdíleti. Prokop byl svědomitým, štědrým, ale také opatrným správcem jmění zádušního. V klášteře jeho ve skutek uváděno pravidlo: Modli se a pracuj! Všichni řeholní bratří po modlitbách a službách božích za svou prací se rozcházeli, na

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 244. Srvn. veršovanou legendu českou:

„A kehdyž v opatstviu stoje,
Hospodina sě ve všěm boje,
velmi pokorně nesl kázánie
i svatého Benedikta ustavenie.
Bieše plný všie milosti,
beze všie protivné zlosti.
Sbožie dobře opravováše,
bratřu i čeleď spósobováše.
Ščedr hostem byl i pústenníkóm,
i všěm božím služebníkóm.
Tiem sbožím slúžil tak hotově
leč sirotkóm, leč chudej vdově.
Za jeho tu svatých časóv,
neby i jeděch nedostatkóv.
Nebo jej všichni milováchu,
ktož koli s ním přebýváchu.
Nebo skrze své dobré skutky,
poviedaje jim odpustky.
činil jako lékař múdrý,
dávaje všěm příklad dobrý.
Mnohé ludi hřiechóv zbavuje,
posielal duše do ráje.
Cuzieho nic nechtěl žíti
práv ústavně do svej smrti.
Klášterského nic neužíváše,
jedno což svýma rukama vyděláše,
tiem sě krmil i odieval,
a chudým ščedře udielal.“

Prameny d. č. I. str. 354 n.

pole nebo do zahrady, na luh nebo do lesa, jsouce v té příčině vzorem okolním vesničanům.

V klášteře sázavském hned od počátku tušíme také školu, ovšem po způsobu středověkém zřízenou a vedenou. Vyhledávala toho zajisté jedinosť slovanského monastýru v Čechách, aby v klášteře samém vzděláván byl dorost mnišský, jakož i jinochům žádostivým věd na základě přirozeného jazyka aby dostávalo se potřebného učení. Mistrem a učitelem duchovních synů svých i jiných žáků byl opět sv. Prokop. Znaje se výborně v písemnictví slovanském hned od mladosti a jsa milovníkem liturgie uvedené sv. Kyrillem a Methodem, přepisoval nejvíce sám, i naučil též bratry klášterní přepisovati evangelia, žaltáře a všechny knihy obřadné. Ano i jiná umění pěstovala se tenkráte již v klášteře sázavském, zejména zpěv, malířství, sochařství, stavitelství. Na Sázavě vznikla první umělecká a technická škola česká. Vliv její na širý okolní kraj teprve v novější době došel zasloužilého ocenění.

Tiché před tím zákoutí zemské neobyčejně oživlo, a lesní ústraní jakoby bylo proměněno. Příkladná zbožnosť, s jakou služby boží ve slovanském jazyku se konaly, vtělená pokora i ochotnosť, s jakou svatý Prokop, vzor neunavné horlivosti a lásky, každému v potřebách jeho se propůjčoval, kázání, která k lidu činíval, působily silou nemálo přítažlivou. [1])

---

[1]) Veršovaná legenda česká:

„Také to do něho bieše,
jakož tamo o něm čte sě,
že sě ludské chvály kryjieše,
a též svej bratři radieše,
těm, ješto biechu v tu dobu,
i také, kteříž potom budú,
aby sě náboženstvím nevelbili,
ani sě před ludmi chlubili.
Učini to velmi šlechetně,
aby bylo držáno ústavně,
aby mšě pořád zpievali,
když by ludié u mšě bývali;
anebo na každý svátek
bývá zde veliký sňatek.
Tu mšu po primě zpievajú,
ten obyčěj ješče i dnes jmajú

Chvalná pověsť nového kláštera roznesla se brzy po vlastech českých, tak že lidé i ze vzdálenějších končin tam se scházeli příčinou pobožnosti a vzdělání. Brzy nestačilo klášterní stavení k pojetí konvršů, kteří poddávajíce se otcovské péči sv. Prokopa, na blízku něho Bohu chtěli sloužiti; načež mnozí zřizovali sobě kobky poustevnické vůkol monastýru.[1] Sázavské zátiší stalo se studnicí, ze které rozlévaly se vody života, prameny známosti víry Kristovy v národě českém, u něhož staré pověry a obyčeje pohanské dosti dlouho a tuze se držely.

K době, kdy sv. Prokop třímal berlu opatskou, připadly

---

pro chudinu, ješto sě ráno schodí
a své náboženstvie plodí.
A té mšě poslúchajúce,
Bohu sě poručujúce,
i jde každý do svého domu,
a kamž lubo bylo komu."

Prameny d. č. I. str. 355.

[1]) Veršovaná legenda česká:
„Hosti mile přijímáše.
pracným k zdraviu pomáháše
a smutné utěšieváše.
Vše, což pro Buoh učiniti bylo,
to jmu ovšem bieše milo.
Plnil rád božie kázání
z svatého Ducha ustavenie.
Jeho slovo na vše strany rostieše,
a všady naplněno bieše.
Kteříž koli to slyšiechu,
se všech stran k němu běžiechu,
dary své jmu obětujúce
a u modlitvu sě poručejúce.
Hrniechu k němu nebožátka
právě jako k slepici kuřátka,
otpoviedajúc ducha zlého
a prosiece otce svatého,
aby je ráčil přivinúti,
nedal jich dušem zahynúti,
chtiece s ním do smrti státi
a ve všěm jeho poslúchati.
Svatý Prokop mile všechny přijímáše
a slovo jim božie kázáše.
Všichni jej ludié milováchu
a s ním bydliti žádáchu."

Prameny d. č. I. str. 352.

některé události zemské, jichž muž boží byl jednak svědkem, jednak účastníkem. Pro poznání ducha tehdejšího času nebude od místa šířeji o nich se zmíniti. Když na výpravě do Polska r. 1039 podniknuté přitrhli Čechové k sídelnímu hradu Hnězdnu, nebyla mysl válečného lidu k jinému obrácena než k basilice tamější Panny Marie a k pokladu nejvzácnějšímu, jenž v ní spočíval, totiž k tělu přeslavného mučenníka Páně sv. Vojtěcha. Po vzetí hradu vojsko české nedbajíc kořisti, nýbrž uchváceno jsouc nadšením, jediné žádalo, aby drahocenné ostatky ony byly mu vydány. Ale než přivoleno k tomu od přítomného biskupa Šebíře, musili dříve podrobiti se postu třídennímu jakož i pokání, a slíbiti, že odřeknou se všech nepravostí a zbytků pohanství, jež velikému světci na předcích jejich tolik byly se protivily. To pak když řádně vykonáno, vešli do svatyně, kdež kníže Břetislav stoje na výstupku, nejprve k nim učinil otázku: „Zdali chcete napraviti nepravosti své a navrátiti se k rozumu od skutků zlých?“ I odpověděli: „Ochotni jsme napraviti, v čemkoli otcové naši nebo my sami jsme se provinili proti sv. Vojtěchovi.“ Tehdy kníže vztáhnuv ruku svou nad posvátným hrobem, takto počal mluviti k lidu shromážděnému: „Totoť jest mé nejpřednější a první přikázání, aby sňatky vaše, které jste měli posud jako smilniště a jako nerozumná zvěř obecné, od této chvíle byly dle přikázání církevních zákonné, soukromé a nerozlučitelné, tak aby muž s jednou ženou a žena s jedním mužem žili spokojeně. Kdyby však žena mužem nebo muž manželkou povrhl, a svár mezi nimi vzplanul až do roztržení, kdo by z nich k předešlému svazku právně zavřenému se nechtěl navrátiti, chceme, aby rušitel toho byl uveden v porobu ne dle řádu země naší, nýbrž spíše tuhostí nezměnitelného příkazu našeho, buď osoba jakákolivěk, aby odveden byl do Uher a nebylo mu nikterak se vykoupiti a vrátiti do otčiny. Týmž nálezem stíhány buďtež panny a vdovy a cizoložnice, o kterých se zví, že porušily stud a počaly smilstvím. Kdyby však žena prohlásila, že jí muž nemiluje, nýbrž trápí a bije, vydán buď mezi nimi soud boží, a kdož bude vinným nalezen, trp pokutu vinníka. Podobně o těch, kdož nařčeni jsou vraždou, arcikněz oznam jména jejich županu toho hradu, a župan je požeň, a protiví-li se, uvrz je do vězení, až buď učiní vhodné pokání, buď, jestliže zapírají, utáží se železem rozžatým nebo vodou zažehnanou.

jsou-li vinni; ale bratrovrahy a otcovrahy nebo zabijce kněží a v takové hrdelné zločiny upadlé nechať arcikněz oznámí županu nebo knížeti, aby je na rukou i okolo těla spoutané vyvrhl ze země, aby jako Kain bloudíce a se toulajíce, pobíhali světem.“ K čemuž biskup Šebíř dodal: „Toto uzavření knížete spravedlivé budiž klatbou utvrzeno. Nebo k tomu vám, knížatům, visí meč po boku, abyste ruce své častěji smývali v krvi hříšníků.“ Opět kníže: „Krčmu“, dí, „která jest kořen všeho zlého, odkudž pocházejí zlodějství, vraždy, cizoložství a jiné hříchy, kdoby zřídil, i kdoby zřízenou přijal,“ biskup Šebíř pravil: „klet budiž!“ a kníže: „Který by toho příkazu rušitel postižen byl krčmář, buď uprostřed tržiště přivázán ke kolu a do unavení biřice zmrskán a seškubán, svršky však jeho nebuďtež pobrány, ale pití toliko na zemi vylito, by nikdo proklatým nápojem se neposkvrnil. Pijáci pak, když by byli postiženi, nechať prve nevyjdou z vězení, až každý složí 300 peněz do důchodu knížecího.“ Šebíř biskup pravil: „Co kníže usoudil, moc má potvrzuje.“ Dále pokračoval kníže: „Trhy ve dni nedělní odbývané dokonce zakazujeme, ježto lidé v krajinách těchto proto nejvíce konají, aby jiné dni byli prosti práce. Pakli by kdo jak v nedělní tak ve sváteční dni spatřen byl při nějakém díle robotném, arcikněz seber i dílo i potah jeho, a provinilec ať zaplatí 300 peněz do důchodu knížecího. Podobně také, kdož mrtvé pochovávají v polích nebo hájích; kdož takovou věc před se berou, dejte arcijáhnovi vola a 300 peněz do důchodu knížete, a mrtvého znovu pochovejte na hřbitově věřících. To jsou věci, kterých nenávidí Bůh, a z těch sv. Vojtěch se rozmrzev, nás opustil a raději k cizím národům se odebral.“

Když řečené zákony na místě tak posvátném a způsobem tak slavnostním byly prohlášeny, biskup Šebíř vzav kladivo, za zpěvu kněží jal se bořiti hrob, v němž tělo světcovo bylo pochováno; a když otevřeli rakev, spatřili muže božího v ní ležícího bez porušení, jakoby právě byl odešel od oltáře, líbezná pak vůně naplnila veškerou prostoru chrámovou. Kromě těla sv. Vojtěcha zdviženo také tělo bratra jeho Radima nebo Gaudentia, jenžto byl prvním arcibiskupem hnězdenským. K tomu ještě vidělo se knížeti a biskupu, aby ostatky pěti svatých bratří mučenníků, kteří v témž hradě Hnězdně, ale v jiném kostele odpočívali, k tělům svatých synů Slavníkových

přiložíce, rovněž s největší pílí převezli do Čech. Obtíženi jsouce neobyčejnou kořistí, stanuli Čechové u večer dne 23. srpna u potoka Rokytnice pod Vysočany, kdež, jak se rozednilo, přišlo jim naproti duchovenstvo a všechen lid v procesí, jehož dlouhou řadu nemohla obsáhnouti ani širá planina. Průvod seřadil se pak takto: Kníže a biskup nesli milé břímě mučenníka Páně sv. Vojtěcha. Za nimi pospolu opatové (břevnovský, ostrovský a sázavský[1]) nesli ostatky pěti bratří. Potom arcikněží ochotně podpírali ostatky arcibiskupa Gaudentia; za nimi kráčelo dvanácte vybraných kněží, prohýbajíce se pod tíží zlatého kříže s tělem Ukřižovaného. Nebo byl kníže Boleslav Chrabrý třikráte sám sebe dovážil tím zlatem. Na pátém místě neseny jsou tři desky těžké, zlaté, které položeny byly okolo oltáře v Hnězdně, kdež odpočívalo posvátné tělo. Větší deska, zdélí pěti loktů a desíti dlaní zšíří, byla hojně okrášlena drahými kameny i křišťálovým vykládáním. Ku konci vezli na více než na sto vozích obrovské zvony a poklady z Polska, za nimiž šel nesčíslný zástup šlechticů spoutaných okovy na rukou a kruhy kolem hrdla.

Sotva spočinulo tělo sv. Vojtěcha ve stoličném kostele pražském, ceněno jsouc palladiem slávy a velikosti české, vypravil kníže Břetislav spolu s biskupem Šebířem poselství do Říma, jež by přednášelo tam sv. Otci žádosť úsilovnou, aby Praha, kdež trvale stanuli pokladové hnězdenští, povýšena byla za metropoli. Někteří spisovatelé i tak věc si představují, že kníže Břetislav I. spojiti chtěl pod žezlem svým Čechy, Moravu a Polsko.[2]) S úmyslem takovým, založiti totiž samostatnou velříši slovanskou, ježto nebyla by závislá na Němcích, ani politicky ani církevně, uvádí se ve spojení přízeň obou hlav zemských, jak projevována byla klášteru sázavskému. „Nová osada klášterská měla (prý) býti štěpnicí kněžstva v pravdě národního, odtud šířiti se měla liturgie sv. bratří solunských po vší říši slovanské, kterou kníže náš hodlal založiti.“ [3]) „Než proč oblíbil sobě Břetislav mnichy sázavské k provedení veli-

---

[1]) Letopisec Kosmas, kterého tuto u vypravování následujeme, zmiňuje se obecně o opatech, žádného z nich jménem nebo podle kláštera neuváděje. Prameny d. č. II. str. 77.

[2]) Dudík, v Dějinách Moravy; II. str. 126.

[2]) Šembera, v Dějinách středověkých; II. str. 566.

kého úmyslu toho a proč nepoložil je raději v ruce biskupa svého? Biskup Šebíř příslušel pod metropolitu mohučského, kterýž nikdy nebyl by dopustil novot v řeči liturgické, zvláště také že v Římě té doby již dávána řeči latinské rozhodná přednosť, ba jediné právo v církvi západní. Jinak měla se věc při mniších; k těm neměl práva ani metropolita ani biskup v jehož diecési byli se usadili. Kníže zbaviv takto vlastního biskupa nesnází a příkoří, troufal sobě přece provésti úmyslu svého. K tomu pak měl býti nad jiné pomocen opat sázavský sv. Prokop.“ [1]) Tomu-li tak, nesměl zakladatel slovanského monastýru scházeti při vítězoslavném návratu vojska českého z výpravy polské.

Jiná událosť připadající k době, kdy sv. Prokop zastával úřad opatský, jest smrť poustevníka Vintýře a pohřeb jeho v klášteře břevnovském. [2]) Již svrchu byla řeč o ní, avšak v jiné souvislosti; tuto klademe ji, abychom mohli ukázati, že i latinští mnichové těšili se přízni a podpoře knížete Břetislava I. Umíraje Vintýř roku 1045, prosil prý panovníka českého, aby poskytl Břevnovu nějaké podpory za duše předešlých knížat, na paměť prosebníka i také dárce samého. [3]) K tomu jinde se vypravuje, kterak kníže pamětliv jsa slibu Vintýřovi daného, vzdělal roku 1045 nový větší chrám v Břevnově a nadal jej hojnými statky, zejména újezdem v Prachensku, který zavíral v sobě 18 vsí. Zároveň pak s tím darováním přivtělil Břetislav ke klášteru břevnovskému cellu založenou v Rajhradě na Moravě, kterouž o tři léta později (roku 1048) obrátil v klášter a hojněji nadal. [4]) Opatem břevnovským byl tenkráte Menhart (r. 1035—1089).

Dobře-li nás zpravuje pokračovatel Kosmův mnich sázavský, dostalo se klášteru sv. Prokopa někdy r. 1052 listu knížecího na potvrzenou zádušních statků. Zavíráme tak ze zmínky letopiscovy, [5]) že Břetislav I. pod svě-

---

[1]) Dudíkovy Dějiny Moravy; II. str. 127.

[2]) Někteří spisovatelé se domnívají, že pohřbu Vintýřovu přítomen byl sv Prokop. V nedostatku staré zprávy nelze toho ani tvrditi ani zapírati.

[3]) Životopis poustevníka Vintýře; hl. 11. Prameny d. č. I. str. 345.

[4]) Erbenova Regesta; č. 108, str. 44 n.

[5]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Bracizlaus . . . sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai . . . abbati Procopio scriptis et legitimis testibus reconsignavit.“ Prameny d. č. II. str. 244.

dectvím a potvrzením syna svého Vratislava ujistil majetek sázavského monastýru. Řečený kněžic narodil se asi r. 1032, i nemohl tudíž dříve než asi r. 1052 býti svědkem rozhodnutí knížecího. Jak se podobá, opatrovány jsou ještě za doby letopiscovy (roku 1162) listy knížete Břetislava I. v pokladě klášterním.

Za doby sv. Prokopa byl monastýr sázavský místem tuhé kázně, jak ani jinak nedá se mysliti při samostaně, jenž z poustevny byl vzrostl, bývalým poustevníkem byl řízen a vyučence přísného způsobu života v sobě hostil. Miloval sice opat bratry sobě poddané, a jako někdy nejvyšší kněz v Israeli, když vcházel do svatyně nebo k oltáři, nesl jména dvanáctera pokolení na prsou svých, tak i sv. Prokop vcházeje i vycházeje ze svatyně sázavské, nesl jména duchovních synů svých v srdci a kryl je lásky křídloma: avšak přitom nespouštěl s očí pravidel mnišského obcování, napomínal, káral i trestal vedle toho, jak přestupky bratří zasloužily. Příklad zapsaný životopiscem jeho ze 13. století [1]) potvrzuje naše vý-

---

[1]) Prameny d. č. II. str. 364. Veršovaná legenda česká líčí to takto:
„Sta sě pak na jedny hody,
tu sě jednomu bratru přihodi,
že tu svatú mšu slúžieše,
vysokým hlasem notieše.
Chlubieše sě tiem pohřiechu,
až mnozí o něm mluviechu:
„Tak jest krásně zpieval mšu dnes
jako jeden anděl s nebes.“
Když to svatý Prokop uslyše,
že sě ten bratr hlasem chlubieše:
svatému otcu protivno bieše,
že tak učinil, jakž jemu neslušieše.
Sezva svú bratřu v hromadu,
učini v tom dobrú radu,
a řka: „Bratřie, toho bratra suďmy,
že sě hlasem chlubil před ludmi.“
Kázav jemu před bratřú státi,
i poče mu z toho láti:
„O bratře milý, proč tak činíš,
že svú dušu velmi viníš,
až mi jest žel velmi toho,
že sebe nelutuješ mnoho.
Ba za nevieš, že pro vinu takú

roky. Aby lid venkovský časněji obcovati mohl službám božím, ustanovil horlivý opat sloužiti mu v den sváteční zvláštní mši svatou hned po primě, kdežto sborná liturgie konala se teprve po sextě. Osadní mši tu obětoval kdysi kněz-řeholník důstojně sic, ale hlasem vysokým a strojeným pronášeje zpěvy, aby došel za to pochvaly u lidu. To také se mu povedlo, jakož slyšeti bylo mezi věřícími, že zpíval jako anděl. Sv. Prokop dověděv se o ješitnosti jeho, svolal bratry v hromadu a před nimi káral veřejně vinníka: „Jest nám toho líto, milený bratře," pravil, „že ty hledaje chvály lidské, připravuješ se o zásluhu z pokorného konání mše svaté, ba v nebezpečenství uvádíš svou duši. Nebo znáš pravidlo naše, aby nikdo nebyl žádostiv chvály lidské. Zpíval jsi jako „nějaký" anděl! Za to přijmi nyní šlehy prutů, aby hořkosť trestu vyléčila tě z bažení po chvále lidské. Totě pravá modloslužba vyhledávati sobě ze služeb božích pochvaly u lidí. Neboť když modlíme se k Pánu, jenž zkoumá srdce naše a ne hlasy, máme prosby své upřímnou duší a pokornou myslí jemu přednášeti, aby naplněn byl onen příkaz: Od té zlé, jež dřímá v lůně tvém, ostříhej závory úst!"

Vážíce povahu a horlivosť sv. Prokopa, můžeme v jistotě za to míti, že osobní působení jeho nebylo omezeno zdmi

---

potratíš věčnú otplatu?
Náhle poznaj sě i svú vinu
a chovaj sě potom toho činu."
Však aby potom jměl bázň,
dachu jemu osliču kázň.
Potom tomu i také jiným
dal příklad všěm bratróm svým,
zapovědě, aby toho nečinili,
by sě kde náboženstvím chlubili,
řka: „Bratřie, vám jest to známo,
jakož tam ve čteniu psáno:
súkromie ote všěch ludí,
a teň, jenž srdce ludské vidí,
kdy uslyšie co sličného,
přijme hotově každého.
Proto, moji milí synové,
chovajte sě přeludy ďáblové,
a když co nábožně prosíte,
vězte to, ež jistě obdržíte."

Prameny d. č. I. str. 355.

kláštera, nýbrž odnášelo se také k širému okolí. Určitých zpráv o tom pohříchu nemáme, než jen pověsť, kterak prý světec kázav slovo boží v Polabí, přepaden byl v lese u Čelakovic od zbůjníků, kteří obětavého missionáře nelítostně ztýrali. Ale sv. Prokop odpouštěje hned, modlil se za své nepřátele.

Hlava dvanáctá.

Zázraky sv. Prokopa.

Že Bůh vyslance své jakož i některé světce darem zázračného působení vyznamenal, o tom pochybnosti býti nemůže. Než i to z dějin se podává, že k pamětem na život osob zbožností proslulých navazují se prodlením času zvěsti o podivu hodných činech a zázracích, jež jinak vedle pravidel kritického bádání osvědčiti nelze. Sv. Prokop byl muž neobyčejný, Boha i bližních svých milovný, hrdina odříkavého života a výtečný vůdce duší, který veliké skutky nejen myslí osnovati, ale i v život uvésti uměl. Čechové uctívali jej jako muže božího již před církevní kanonisací (r. 1204), přece však v době, kdy známkou osobní svatosti pokládán jest dar zázraků. Svědčí o tom letopisec kláštera sázavského ze 12. století, který vypraviv mnoho chvalného o životě sv. Prokopa, dotýká se konečně i zázraků jeho. Aby pak nemyslil nikdo, že při tom snad pověrčivosti úzdu popustil, ohražuje se letopisec a sdělení svá nazývá zprávou věrohodnou.[1]) Pochybovati tudíž nerozdílně o všech divech, jež připisují se moci nebo přímluvě sv. Prokopa, bylo by rozpakovati se do zázraků vůbec. Při tom rádi pouštíme, že v počtu vypravovaných událostí postihnouti lze i příhody malicherné, jež dosti pozdě od autorů méně vzdělaných a soudných byly zapsány nebo z úst prostého lidu bez vážení ve spisy přejaty: těm zůstavena budiž cena lidových pověstí. V přítomném článku jednáme toliko o zázračných událostech, jež kladeny jsou k době, kdy sv. Prokop byl opatem kláštera sázavského.

Vedením jeho konaly se na Sázavě prosebné průvody (litania minores) o křížových dnech.[2]) Mnichové nesouce kříže,

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Opere pretium duximus unum ex multis beati viri miraculis compendio stili ac veridica relatione fidelium memoriae caritativae tradere.“ Prameny d. č. II. str. 246.

[2]) Latinský životopis sv. Prokopa: „Tempore igitur, quo ex romana consuetudine inter Pascha et Pentecosten autenticabili ritu letania triduano

prozpěvovali dojemné prosby k Bohu na přímluvu svatých, lid pak modle se i postě, kráčel za duchovními. Prosebného průvodu chtěl súčastniti se Mena jakýsi, jenž přebýval v krajině po levém břehu řeky Sázavy. Přišed až k vodě, neshledal tu pohříchu ani převozníka ani jediné lodice, aby po ní dostati se mohl na protější břeh. Zatím v pravý čas, jako sv. Prokop vždy činíval, zahájena byla pobožnosť na Sázavě. Menna pohlížeje toužebně ke klášteru, spatřil pod ním na břehu řeky loď, jež přivázána byla na tyči do země zaražené. I jal se takto vroucně modliti: Bože, který pro zásluhy vyvolence svého Prokopa veliká dobrodiní nám prokazuješ a jimi srdce naše důvěrou plníš v mocnou pomoc svou, na přímluvu jeho učiň, aby ona loď sem se přenesla a mně pomocna byla k časnému dojití pobožnosti. Sotva domluvil, loď pohnuvši se i s tyčí prudce spěla k levému břehu řeky. Vděčně oznámil to potom Menna Prokopovi, ale světec odmítaje díky, pravil: „Nemysli, že pro mne nehodného učinil to Pán, nýbrž zbožná důvěra tvoje stala se příčinou divu, jakož přislíbil Kristus: „Budete-li míti víru jako zrno horčičné, nic nebude nemožno vám.“[1]) Tudíž pevné víře tvé poskytl Pán znamením nového utvrzení.“

---

ieiunio celebratur, quidam homo Menne nomine .... venit.“ Prameny d. č. I. str, 363. Církev východní nemá křížových dnů.

[1]) Veršovaná legenda česká vypravuje takto:

„Chcu praviti o jeho diviech
i o jeho svatých činiech,
co jest činil toho časa,
kdež jest všěcka ludská spása,
kehdyžto s kříži chodiece
a za tři dni sě postiece,
lud s kříži chodil zpievaje
podle římského svyčaje.
K tomu času z kraje dalekého,
chtiec viděti Prokopa svatého,
jeden tudiež přišel bieše,
a ten člověk Menna slovieše;
choditi s svatým Prokopem chtieše,
k tomu velikú žádost jmějieše.
Přišed k Sázavě, poče státi
a na přievozníka ptáti.
Nebieše tu i jeden člověk,
ježto by jeho převezl v diek

Jiného času přivedli prý k Prokopovi člověka zlým duchem posedlého, který tak hroznou zuřivostí byl zmítán, že jen stěží nejsilnějšími muži dal se ukrotiti, a téměř bez

---

k svatého Prokopa domu;
nevědieše, co učiniti tomu.
Mnoho lodí u břehu stojiechu,
i sochory přivázány biechu.
V ty doby hodinami dospievajúce,
pojidu, s svatými zpievajúce
svatý Prokop i bratřie jiná,
a chváliece Hospodina.
Uzře Menna, smutně stáše
a k Bohu srdcem vzdycháše.
Že s ním rád choditi chtieše,
proto že takto mluvieše:
„Pro svatého Prokopa zaslúženie
dopřej mi, Bože, převeženie!“
To pověda v svej truchlosti,
hned sě k němu člunek zprosti,
ostaviv onen prázden břeh,
učini k němu rúčí běh,
přimče sě k němu upřiemo.
To jest ot mnohých vidieno,
ktož s svatým Prokopem biechu,
a takto k němu mluviechu:
„Kako tě jest sěm bez vesla
lodí přes vodu přenesla?“
Menno jim všěm otpovědě,
velmi vesele s nimi chodě:
„Bóh učinil to znamenie
pro svatého Prokopa zaslúženie.“
Svatý Prokop tej chvále nechtieše,
proto že takto mluvieše:
„Milá bratřie, nedivte sě:
avšak ve čtení čte sě:
Budete-li jmieti mieru
a k Bohu spravedlnú vieru
jakožto jádro horčičné,
a prositi, což jest sličné,
co chcete, to obdržíte,
třeba-li, hory převrátíte.
Takež ti jest toto nynie:
Buoh naplnil jeho žádánie!
Buď Buoh žádúcí pochválen
na věky věkoma, amen.“

Prameny d. č. I. str. 352.

ustání strašlivé zvuky vyrážel. Příbuzným zželelo se neštěstí jeho, i přivedli jej pevně svázaného do kláštera na Sázavě. Jakmile před sv. opatem stanuli, ozval se zlý duch a pravil: „Co zlého jsem ti učinil, Prokope, že mne vyháníš?“ A to pověděv, hrozně trýznil ubožáka. Muž boží poručil tedy jednomu z bratří klášterních, aby modlitbou a postem krotil zlého ducha i zaklínal, sám pak neustával prositi Boha za přispění. Za týden jal se světec konati závěrečné zaklínání. A hle, *zlý duch v podobě černého ptáka vyletěl z úst posedlého* a usedl na střechu chrámovou. Když pak světec neustával v modlitbě, spadl běs k zemi a na čtyři kusy se roztrhl. Od té doby prázden byl člověk nebezpečného společníka.[1])

---

[2]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. 363. Srovn. Veršovanou legendu českou:

„Poslúchajte viece divóv,
i jeho přesvatých činóv!
Se všěch stran k němu běžiechu
a pracné k němu stěžiechu.
Svatý Prokop dnem i nocú
všem spomaháše božú mocú.
Mezi jinými pracnými přiveden bieše,
ten v sobě zlého ducha jmieše;
ten sě na všechno trháše,
přehrozně zuby skřehtáše,
sžímaje své zuby i pleci,
chtě ze všěch ludí uteci.
Chodiechu s ním přietelé v hlucě,
a svázavše jemu rucě,
an každému chodi laje,
na svatého Prokopa volaje:
„Prokope, křivdu mi činíš,
že mne ven ot tudto pudíš;
však jáz tobě nic neškozu,
ač s tiemto člověkem chozu.“
Pověděv to, v diebliej zlosti
vzlomi člověkem bez milosti.
Svatý Prokop uzřev pracného,
ukroti v něm ducha zlého.
Poruči jej bratru čstnému
a přikáza mocně jemu
snažnú péču o něm jmieti,
postiec sě, nad ním klatvu pieti.
A sám sě na modlitvu otda,
svój život utrpěniu podda,

Již svrchu při popisu jeskyně sázavské učinili jsme zmínku o tom, proč slaví se Prokop vítězem nad zlým duchem a nástrahami ďábelskými. Podnět k tomu zavdal především tuhý život jeho v pustém ústraní. Vědělo se vždy za věku křesťanského, že peklo podniká boj jen proti ctnosti, a čím úsilovnější jest snaha člověka ochrániti sobě duši bez úhony, tím prudší nájezdy zlého ducha. Sv. Prokop odpíral srdnatě, utvrdil se v pokoře, utužil v ctnosti, a proto získal vrch nad nepřítelem lidstva. K tomu přistupuje, že živ byl světec v době, kdy v zemi naší dodržovaly ještě pověry pohanské. Pohanům pak byla místa odlehlá bydlištěm zlobohů; přirozené nemoci, nenadálá neštěstí i pohromy živelné účinkem běsů. Sv. Prokop vzdělav pusté okolí kláštera, hostil u sebe a ošetřoval nemocné, přispíval ku pomoci nešťastným, pozdvihoval bídné, a tak co vedle domnění lidu „běsové“ způsobili, rukou jeho vedeno zase k dobrému. Že v pravdě pohanské názory tu i tam ohlasu došly líčením příhod svatoprokopských, důkazem jest nám ku př. smyslná představa běsa jako černého ptáka (krkavce), jenž posedlému z úst vyletěl. Také toho vzpomenouti lze, že světec nevyhýbal se asi boji proti pohanským bůžkům, veda ctitele jejich k poznání Boha. Tu pak dle slov písma: „Omnes dii gentium daemonia“ mluvilo se záhy o častých zápasech jeho s běsy.

---

tu na kolenců klekaje
a na svých prsech padaje,
hlad mra, do noci sě postě,
chtě zbaviti zlého hostě;
čině to v noci i ve dne,
a to právě do toho dne.
Potom zaklev ducha zlého,
vyhna jej z člověka čstného.
To mnozí ludie vidiechu,
kteřížkoli při tom biechu,
že velmi u brzkém spěchu
vzletě na kostelnú střechu.
Brzo vniuž pták se svinuje,
letě preč sě nelenuje.
Potom pak na zemiu pade
a na čtvero sě rozpade.
Ten člověk by ovšěm uzdraven,
buď v tom Hospodin pochválen!“

Prameny d. č. I. str. 353.

Vítězství v boji proti bůžkům-běsům tlumočeno jest pověstí, kterak sv. Prokop zahnal od kláštera straky vyrušující jej z pobožnosti, a dosáhl toho, že nikdy více v okolí tom se neobjevují.[1]) V mythologii slovanské jest straka buď tvorem črtovým bud črtem samým. Bývala tudíž za pohanstva ptákem bohů zvěstujícím nejspíše neblahé věci příští. Sv. Prokop rozšířiv vůkol kláštera světlo evangelia (= blahověsti), zapudil navždy zlověstné posly pohanského božstva z krajiny sázavské. Posud ještě se tam vypravuje, zavítá-li straka ke klášteřišti, že neštěstí stihne nejbližší okolí.

Životopisec světcův ze 13. století vypravuje o útěku běsů ze skalních rozsedlin poblíž kláštera, když přítomnosť muže božího stala se jim nesnesitelnou. Kteréhosi dne ozvaly se prý stížné hlasy v jeskyni: Běda, ký nešlechetník usadil se tu nad příbytkem naším! Nelze nám již déle snášeti ústrků od něho. Pobídněme soudruhy své z Milobuze a pryč se beřme odtud na poušť lobečskou, kde nebude nás sužovati muž zlořečený, jenž klidného pobytu tuto nám nepřeje. Muž boží uslyšev hlasy takové, ozbrojil se svatým křížem a sestoupil do sídla běsů. Ti pak hned s hrozným povykem vyklidili se z místa svého a nebyli více na překážku pobožnosti Prokopovy.[2])

---

[1]) Balbin: „Illud etiam mirum picas orationi suae obstrepentes abire iussisse, neque umquam amplius in ea vincinia comparere.“

[2]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. 363. Veršovaná legenda česká:

„Ješče vám viece pověde,
co o svatém Prokopu vědě.
Sta sě to pak v jedny časy,
uslyševše všaké hlasy,
ande črtié volajúce,
mezi sobú to mluviece:
„Český člověk nad námi jest,
o němž jsmy dávno kladli lest,
chtiec jeho otsud vyhnati.
Již sě to nemóže státi;
neb jsa závisti plný,
jmaje k nám nevěrné činy,
vše proti našemu sboru
obsědl zde nad námi horu.
Nuže, Prokope, věz to, breč,
pro tě musímy jíti preč.“
Svatý Prokop požehnav sě

Jiný druh zázračných činů, jež připisují se působení či přímluvě sv. opata sázavského, na dobré vycházel nemocným, že totiž z těžké choroby za přispěním jeho náhle ozdravěli. Skladatel latinského životopisu dokládá, že dálo se tak dosti zhusta, jenže světec následuje příklad pokorného Spasitele, zapovídal uzdraveným, aby za života jeho ničeho o tom nerozhlašovali. Přece však sám životopisec zmiňuje se o ženě, která drahně času slepotou byla stížena, načež utekši se o pomoc k muži božímu, modlitbou jeho a znamením svatého kříže nabyla opět zraku. [1]) Jiné případy kladené k různým

---

posvátné rúcho vzvlek na sě,
bičík malý sobě učině,
i jide tam do jeskyně,
v svojú rukú nesa svaté,
a řka: „Vy siemě proklaté,
vy jste hadového roda,
ještěrčieho k tomu ploda.
Božú mocú kazaju vem,
abyšte šli od tudto ven.
Některde na púšču jděte,
a nikomému neškoďte.“
Tedy črtié velikým prchem
proraziece skálu vrchem,
před svatým Prokopem běžiece,
své smutky sobě praviece:
„Hoře na naše seděnie,
južť našeho bydla nenie.“
Sebrachu sě všěchna říše,
i milobuzská tovarišie;
pojemše sě všěcka obec,
jidu v horu, jiejž dějú Lobec.
Prokop svatý po tom boju
viec tu osta u pokoju.
Hospodine, buď ti chvála,
ďábelská moc neostála.“

Prameny d. č. I. str. 353.

[2]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. 363. Veršovaná legenda česká:

„Poseďte málo, mlčiece,
uslyšíte divóv mnoho viece.
Ludí ot všad přemnožstvie
z vesnic okolo z súsědstvie
k němu se utěkováchu,
zdravie od něho přijímáchu.

dobám po smrti světcově uvedeme na svých místech. Pro úplnost ještě dodati jest, že sv. Prokopa pokládá tradice lidu i křisitelem mrtvých. Utonul prý muž jakýsi v řece Sázavě, když převážel se ke službám božím. Světec pak modle se nad bezduchým tělem, vyžádal mu nového života.

Ve starém rukopise z knihovny kláštera sedleckého [1]) velebí se apoštolské působení sv. Prokopa těmito slovy:

Svatý Prokop velmi mile
všěckerny k sobě přichýle,
každého milostivým činem
a svého mistra příkladem
něchtě, by ot něho který div
byl zjeven, donidž jest živ,
že toho Buoh nemiluje,
ktož sě před ludmi velbuje.
To i jiné stoje mluvieše,
a před ním množstvie luda bieše.
V ten čas také slepá žena
bieše předeň přivedena.
Ta světa viděti nemožieše,
avšak svatého otce prosieše,
řkúc: „Tys sluha Boha živého,
dopomoz mi zraku mého."
Tak na kolenú klečieci,
přežalostivě plačúci,
řkúci: „Smiluj sě nade mnú,
otče svatý, nynie nad temnú."
Svatý Prokop smilova se nad niú,
nad tú jistú temnú paniú,
křížem svatým znamenaje,
a takáž slova jmenuje,
ježto je sám Syn boží pěl,
kdyžto jest onomu slepcu zděl,
řka: „Pomoz, Bože, zraku mému,
jakos pomohl onomu slepému."
A jakž to brzo povědě,
tak žena očima vzhledě,
a viec do svého skončenie
jměla zdravie i viděnie.
Zbaviž nás, Bože, slepoty,
dopřeje nám své lepoty."

Prameny d. č. I. str. 353 n.

[2]) Preces et officia de diversis sanctis, auctore fratre Erasmo Sneidenlux.

Salve Kephas Bohemorum,
Lux, exemplar monachorum,
Spes et salus infirmorum,
Pupillorum dux et comes nemorum!
Gaude Bohemorum coetus,
Procul pelle luctum metus;
Nam per illum est deletus
Terrae tuae error vetus!

Hlava třináctá.

Skonání sv. Prokopa.

Přiblížil se čas, kdy zakladatel asketeria sázavského splatiti měl dluh smrtelného těla svého. Starosť o budoucí dobré kláštera připadla na ducha jeho, když vážil nepatrný hlouček přátel liturgie slovanské, zejména v řadě těch, kdož hlasem svým rozhodovali v radě knížecí o budoucích osudech země. Nejstarší letopisec dí, že vnuknutím Ducha svatého zvěděl i dobu svého skonání i těžkou školu utrpení, kterou projíti bude duchovním synům jeho z kláštera sázavského. Dva dni před smrtí povolav k sobě zdárného synovce Víta a pobožného syna Jimrama, vyložil jim zevrubně, co zběhne se v letech příštích, a kterak jim pevně státi jest, i neztráceti srdce v neštěstí. Pravil: „Synáčkové moji, kteréž jsem já vychoval jako kvočna kuřátka, považte, že jest tu čas mého skonání; nebo třetí den s vůlí boží odeberu se ze stánku této tělesnosti, poruče vás Bohu. Než oznamuji vaší opatrnosti, že po odchodu mém zmítáni budete prudkou bouří pomluv a trýzněni mornou pohromou pronásledování, budete učiněni vyhnanci na šest let v zemi cizí, a toto místo bude mocným rozhodnutím knížete odevzdáno ke jmění cizozemcům. Ale vy, synové nejmilejší, nechtějte proto odpadati od víry, utvrzujte bratry své, Boha snažně chvalte, ve štěstí mu díky vzdávejte, v neštěstí prosby k němu vylévejte, v radostech mu vděčni buďte, ve smutných příhodách pomoci jeho hledejte; a na konec nesmírnou dobrotivostí jeho útěchy dojdete. Nebo po šesti letech slituje se nad vaším vyhnanstvím, obnoví vám stav pokoje, a utrhačům vašim

odplatí rovným dle zásluhy, vás pak uvede zpět do přístavů utěšení. Po smrti totiž nynějšího knížete dobrého Břetislava nastoupí Spytihněv, který bude vás pronásledovati, ale po jeho smrti ujme panství nad říší českou Vratislav, muž bohabojný, dobrotivý. Ten vás přivede zpět z vyhnanství a dá vám Ježíš Kristus, Pán náš, v tomto místě pokoj a bezpečnosť po všechny dni života vašeho.“[1])

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1053, v Pramenech d. č. II. str. 244 n. Srvn. Veršovanou legendu českou:

„Již ot narozenie Syna božieho
po tisúci po pěti dcát léta čtvrtého.
Takého byl šlechetenstvie,
že jemu Buoh zjevil proročstvie ;
svú smrt před dvěma dnoma věděl,
tu svýma přieteloma pověděl:
Vitošovi, sestřencu svému,
a Jimravovi, bratrcu druhému.
Těma k sobě přijíti kázal
a pořád jima všě ukázal,
a řka: „Synové moji milí,
vy jste se mnú ot mladosti byli.
Choval sem vás ot počátka
jako slepice svá kuřátka.
Třetí deň andělské poslánie,
to slove božie zvěstovánie,“
vece, „mněť jest s tohoto světa sníti.
Věztež, co sě vám stane po mej smrti.
To vám pořád všě zjevuju,
a Bohu vás poručuju;
nebo mnozí na vás kročie,
že vy od tadto vysočie.
A takto sě potom stane:
Jiný kněz po Břecislavovi vstane,
tomu bude jméno Zbyhněv,
ten ukáže nad vámi svój hněv.
Uposlúchaje lestných ludí,
ot tavadto vás vypudí,
i dá pak to miesto Němcóm,
odkads jiným cuzozemcóm.
A vy, nejmajiec kde býti,
musíte do jiné země jíti.
Tam přebudete šest rokóv,
až Buoh umění těch sokóv,
ježto budú na vy sočiti,
nebo kterú křivdu činiti.
Proto, moji synové milí,

Druhého dne potom předstoupil před světce churavec jakýsi, kterému v klášteře poskytnuto bylo týdenní pohostinství, aby děkoval již za ně opatovi. Sv. Prokop byl by rád propůjčil mu daru na cestu, ale nemaje právě ničeho, žádal chuďasa, aby setrval ještě v klášteře aspoň den, potom že sobě odnésti může plášť opatův. I stalo se po smrti Prokopově, jakmile nemocný oblekl na sebe plášť světcem mu poručený, že ihned ozdravěl. [1])

---

tak, jakož ste se mnú byli,
v sbožiu v hromadě bydliece,
a mezi sobú sě nezliece,
přebývajte tam mile,
ažť i mine ta zlá chvíle,
ot Boha sě nerozpačujúce,
ale ve všěm se jemu poručejúce,
i v žalosti i ve smutciech,
také ve všech dobrých skutciech.
A stane-li sě co vám zlého,
poprosite Boha samého.
Tož vám praviu i jinej bratři,
že vás Buoh ve všěm opatří,
i také vás skoro utěší,
že vámi zasě pospieší,
vaše nepřátely zatratí
a vy se všú čstiú navrátí.
Buoh to učiní svú mocú
a mú nedóstojnú pomocú.
A kehdyž těch šest let mine,
kněz Sbyhňev nemilostivý zhyne,
a potom bude kněz Vratislav,
ten bude na božie sluhy laskav.
Ten sě k tomu klášteru obrátí
a vás se všú čstiú navrátí.
A taký pokoj Buoh vám učiní,
viec budete jmieti, i po vás jiní."

Prameny d. č. I. str. 356.

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. 365. Veršovaná legenda česká:

„Však znamenajte, jeden nemocný,
po všěm tělu malomocný,
přijide k otcu svatému,
poručí sě mocně jemu.
Svatý Prokop přijem pracného,
po téhodne chova jeho.
Po témdni poče otpuščenie bráti,
a chtě do svého kraje vstáti.

Nadešel třetí den a pro světce poslední na zemi, jak byl sám předpověděl. Mniši konali obvyklé služby boží v chrámě, kdežto nemocný opat modlil se hodinky kněžské na lůžku. Na večer uzaviraje pobožnosť svou kompletoriem, pocítil prudký záchvat choroby. Ihned kázal přijíti bratřím, a když plačíce, dostavili se do komnaty, posilňoval je otcovskou útěchou a napomínal k svornosti i stálosti v dobrém. V tom duch jeho vykročil z těla, a světec usnul v Pánu. Dokonal pak blahoslavený opat Prokop běh života svého r. 1053 ve druhé polovici měsíce března. Jím shaslo vzácné světlo národu českému, odešel vlastenec upřímný, věrný opatrovník dědictví po sv. apoštolech slovanských potomkům zůstaveného, zakladatel a správce slovanského kláštera v Čechách, učenec té doby na slovo vzatý. Věděli ti, kdož stáli při ctihodné mrtvole, že odchodem Prokopovým rozmnožen jest počet přímluvců za lid český u Boha; ale zdali tušili také té chvíle milovníci slovanské církve, že poslední schopný zastance její na věčnosť se odebral? Ke dni 25. března, kdy koná se svátek Zvěstování Panny Marie, položen pohřeb jeho.[1])

Svatý otec na chudé laskavý
vida, že člověk na těle nezdravý,
poče jeho lutovati,
že jemu nejmá co dáti.
Již bieše pro Buoh všecko rozdal,
neb jemu Buoh byl smrt zvěstoval;
i bieše sě všěho zbavil,
než jediné rúcho na sobě ostavil.
Vece: „Milý synu, mněť jest s toho světa sníti;
nebuď tě leň do třetieho dne zde býti.
Až mě do rova doprovodie,
tutoť mú sukniu tobě dadie."
Jakož sě potom je stalo;
to uslyšíte, až ješče počtu málo."

Prameny d. č. I. str. 356.

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 245 n. Veršovaná legenda česká vypravuje skonání světcovo takto:

„A když jima to vše povědě,
již na smrtnej posteli sedě,
kakž-kolvěk mdle dýcháše,
proti ďáblu dva dni bojováše,
prosě za všie své milé syny,
aby Buoh spustil jich viny,
i za jiné, ktož budú jeho sluhy,

Když dály se přípravy k pochování mrtvého těla, zatoužili prý někteří řeholníci sázavští po tom, aby věrným obrazem zachována jim byla podoba světcova. Jeden z nich zhotovil tudíž obraz sv. Prokopa s očima zavřenýma, jak v rakvi mrtev ležel.

V nynějším farním kostele v Černých Budách ochraňuje se nad pobočným oltářem sv. Prokopa starý obraz velkých rozměrů, představující téhož svètce v odění velekněžském.

---

aby byli zbaveni túhy.
„V kterej koli núzi jsúce,
k němu nábožně volajúce,
budú tebe, Bože, prositi,
rač je v jich prosbě uslyšeti!“
To sě dějieše po kumpletě:
pozva sobě jiné bratřie,
potvrdě jich v dobrej víře,
aby stáli vždy v tej míře.
Dav jim milé požehnanie,
i vze ot nich otpuščenie.
Uzřev svatého anděla,
pusti dušu z svého těla.
Bratřie žalostně plakáchu,
a tak mezi sobú voláchu:
„Komu nás, otče svatý, ostavíš?
komu-li nás po sobě poručíš?
Toť jsmy po tobě osiřeli nebožátka,
auveh! jako po slepici kuřátka.
Přebývali jsmy s ním milostivě;
již ostanemy po tobě žalostivě.
Auveh, nám otce takého!
Ba kde dobudemy sobě jiného!“
To i jiné mezi sobú mluviechu
a velikú žalost jmějiechu.
Ot narozenie Syna božieho
po tisúci let po pěti dcát pátého
ššel svatý Prokop s tohoto světa,
jenž byl české země osvěta.
Z nepokojného sboru
jide do věčného dvoru.
K jeho pohřebi pozvachu českého
biskupa Severa pražského.
Ten dóstojně, jakž jest bylo,
schova v zemi svaté tělo.“

Prameny d. č. I. str. 356 n.

O něm jde pověsť, že r. 1638 nalezli jej mnichové v ssutinách klášterního chrámu, načež prý hned odevzdán byl malíři, aby porušená místa malby opravil. Na obraze spatřuje se v pravdě letopočet 1638. Spisovatel z kláštera sázavského P. Hugo Fabricius vyslovil domněnku, že v ssutinách nalezený obraz jest asi původním dílem mnicha-malíře z r. 1053.[1]) K domnění takovému navedla jej nejspíše manýra umělců ne příliš starožitná, obraziti tvář světce o zavřených očích, které pak vzhledem k ostatním pohnutým částkám těla zdají se diváku polootevřenými. Kdyby s pravdou bylo, že malba hotovena jest na plátně ke dřevu přihnětenémm,[2]) přisuzovali bychom obrazu starší původ nežli z r. 1638. Postava sv. Prokopa s tváří individuální (portrait) jest dílem staršího umělce nežli okolek a pozadí. Jinak pro několikeré opravy obrazu nedá se již rozhodnouti, co původního na něm pozůstalo a co pozdějším jest přídavkem. Světec představuje se bezvousý,[3]) oděný v zelenou tunicellu

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 313.

[2]) Šindelář: Črty sázavské, v Blahověstu, 1887; str. 247.

[3]) Veršovec český ze 13. století líčí podobu světcovu takto:

„Také toho neomlčím,
což sě do jeho vzrostu domním.
Byl jest člověk urozeniem vysokým
u plecú i v těle stavem širokým.
V hnáty byl velmi silný,
ve všěm těle ovšem plný.
Hlavu dosti velikú jměl,
a tvářú ovšěm bieše běl.
Čelo jměl dosti veliké,
brádka bieše črná také:
Vlasy črné střednie jmieše,
a vzezřenie jasného bieše.
Promluvenie jměl milostivé
a srdce k každému nelstivé.
Rúcha nemnoho jmějieše:
jednu sukniu a kapiu nosieše.
Škapléř jmějieše pro dielo;
toť jest rúcho jeho bylo.
A na nohách nohavice,
a k tomu lehké črěvice.
Ač bych pravil o posteli,
o tej jste dřieve slyšeli.
Už to všecho opuščeju,
svatému sě Prokopu porúčeju.“

Prámeny d. č. I. str. 357.

a pluviál barvy červeno-žluté, s berlou v levé ruce a s mitrou na hlavě. Pravicí udržuje ďábla na řemeni, oheň z úst chrlícího. V pozadí na levo zobrazeny jsou skály, před nimiž v miniatuře sv. Prokop jako mnich oře pluhem, zapřažena maje zlého ducha. Pravou rukou drží světec kříž a jím ďábla k tahu pobádá. Na pravé straně spatřiti lze kostelík nad řekou (Sázavou); poblíž stojí sv. Prokop jako vítěz nad zlými duchy, jež z okolí poustevny své byl zapudil. V dějinách kláštera dojde řeč k obrazu tuto popsanému ještě častěji.

Biskup pražský Šebíř doslechnuv o smrti opata sázavského, vydal se na cestu k osiřelému klášteru a byl dne 25. března r. 1053 přítomen počestnému pohřbu.[1]) Pochovali pak slovanští mnichové otce svého v basilice Panny Marie, kostele klášterním, který přičiněním jeho byl zbudován. Při tom vedle zprávy pozdějšího životopisce událo se dvé zázraků: Churavec, jemuž odkázal světec plášť svůj, jakmile jím se oděl, dosáhl úplného

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Consumavit autem beatus abbas Procopius cursum vitae suae feliciter in Domino anno ab incarnatione Domini 1053, et eiusdem anni VIII. Kal. Aprilis praesente Severo, pragensi episcopo, in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae, quam ipse construxit, honorifice est sepulturae commendatus.“ Prameny d. č. II. str. 246. Ačkoli letopisec výslovně praví, že světec pochován jest dne 25. března, jenž r. 1053 připadl na čtvrtek, z jiných pak okolností vidno, že pohřeb nemohl v den smrti býti odbýván, kladou přec i staří kronikáři úmrtí Prokopovo ke dni 25. března. Srvn. Latinský životopis ze 13. století: „De corpore suo anno dominice incarnacionis MLIII. octava Kalendas Aprilis de mundi huius naufragio migravit ad Dominum“ Prameny d. č. I. str. 365. Veršovanou legendu českou: „Třetí deň andělské poslánie, to slove božie zvěstování, vece, mněť jest s tohoto světa sníti.“ Prameny d. č. I. str. 356; a přípisek k Letopisu Kosmovu: „Anno dominice incarnacionis MLIII°, VIII. Kal. Apr., hoc est in die Annunciacionis beatissime virginis Marie, obiit sanctus Procopius abbas.“ Prameny d. č. II. str. 86. Novější spisovatelé cizozemští, kteří upravovali životopis sv. Prokopa, jako Surius, Mabillon, Bucelin, Ménard, kladou úmrtí jeho ke dni 1. dubna, ježto před rukama měli porušené rukopisy latinského životopisu světcova („Kal. Aprilis“ místo správného: „VIII. Kal. Aprilis“). Bucelin přijímá také den 8. července (VIII. Idus Julii), ježto prý v týž čas slaveno bývá v olomúcké diecési přenesení sv. Prokopa. Ale dne 8. července připadá svátek jiného světce téhož jména, to jest Prokopa, mučenníka caesarejského. Kuldův Církevní rok; IV. str. 334 n. Píše-li veršovec český ze 13. století, že sv. Prokop zemřel r. 1054 nebo 1055, nesmíme nad tím se zastavovati; bežel
oť mu více o rýmy nežli o letopočty. V Čechách koná se výroční památka sv. Prokopa dne 4. července, ježto téhož dne r. 1204 prohlášen byl za světce.

zdraví. V touž hodinu také slepec jakýsi příjmím Palpo prose Boha pro zásluhy Prokopovy o navrácení zraku, prohlédl najednou u přítomnosti všech účastníků pohřbu.[1]) Místo hrobu světcova zevrubněji se neudává, avšak z pozdějších zmínek o něm aspoň to souditi můžeme, že bylo spíše v lodi chrámové nežli v kryptě pod presbytéřem.

Za památku po sv. Prokopu pokládá se kalich jménem jeho označený („koflík sv. Prokopa“) a na „ostatkovém oltáři“

---

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. 365. Veršovaná legenda česká;

„A v ty časy onomu pracnému
sukniu dachu malomocnému.
Ten jim děkováše, poklek
a onu sukniu na sě vzvlek.
A vezře ten na své tělo,
ande jako sniežek bělo.
To jsú všickerni viděli,
ktož sú koli při tom byli,
že ten člověk by uzdraven
a všie své nemoci zbaven.
A v tuže hodinu sta sě,
ten svaté tělo viděti žádáše;
proto srdečně vzdychaje,
prosieše přemilostivě:
„O svatý Prokope, pomoz mi,
ať tě uzřu, dřiev nežli budeš v zemi!“
A jakž to rychle pověde,
tak oběma očima vzhledě.
Dotavad by mu viděnie dáno,
doňavadž tělo svaté nepochováno.
Proto nedána sta jemu zraky delšie,
nebo člověk paký bieše,
žebrániem sě obchodieše,
neb dělati neumieše.
A k tomu v tom svatém domě
v ty časy bieše rozkošná vóně.
Kteříž kolivěk nemocní,
neb kteříž při tom byli pracní,
všichni biechu uzdraveni
a všie nemoci zbaveni.
Takoť sě jest všěchno stalo,
jeho bytie dokonalo.
Buď Bóh v tom ve všěm pochválen,
jenž kraluje věky věkóm, amen.“

Prameny d. č. I. str. 357.

ve farním kostele sázavském pečlivě ochraňovaný. Nejstarší částkou kalicha jest kuppa (nálevka), kterou prý světec vlastní rukou vyrobil ze dřeva jalovcového. Jak pověsť tomu chce, dal pak z nádoby té napiti se vody knížeti Oldřichovi, a voda proměněna jest ve víno. Kuppa spočívá nyní na stříbrném podstavci o vypuklých a rytých ozdobách, vroubena jsouc svrchu (in labio) stříbrem, i opatřena stříbrnou puklicí, v jejímž středu zdvíhá se ozdobný kříž. Stříbrné částky kalicha pokrývá vrstva zlata. První zmínku o kalichu sv. Prokopa postihujeme ve 13. století, kdy vedle podání latinského životopisce pozdravil se na Sázavě člověk šílený, napiv se z kalicha světcova.[1]) Z počátku válek husitských, když dav nepřátel obořil se na klášter, uchvácen prý mezi jinými skvosty také koflík svatoprokopský a nesen do Prahy. Ale cestou ztratili jej svatokrádci ještě nedaleko od kláštera. Žena jakási berouc se za nimi, nalezla drahou památku a odevzdala ji vrchnosti své, pánům z Valdšteina. Potom prý až do války 30leté chován byl koflík ve valdšteinském paláci v Menším městě pražském. Když Švédové plenili domy tamnější, byl by koflík padl jim do rukou; ale věrná služka uvrhla jej v čas do studně, odkudž za doby pokojnější šťastně byl vynesen. Přičiněním arcibiskupa Matouše Ferdinanda Sobka navrátili jej páni z Valdšteina ke klášteru.[2]) Od té doby jest na Sázavě obyčej podávati poutníkům po sv. přijímání vína z památného kalichu. Vedle něho opatruje se tam také dřevěná „lžíce sv. Prokopa,“ vykazující tvar u nás již dávno neobvyklý. Jestiť v předu okrouhlá, k držadlu pak končí se ostřeji. Rukověť zpola stříbrná nese v koncích podobu malého anděla se štítkem.

V pokladě metropolitního kostela sv. Víta opatruje se zlomek hole sv. Prokopa (baculus s. Procopii). Jest to zejména spodní částka, 14 cm. zdélí, opatřená železným bodcem a stříbrnou zděří, na níž pod ozdobným krajem spatřuje se nápis gothického způsobu: BA. NO. CIV. HOC OP. Vyobrazení památek svatoprokopských podáváme v přílohách.

Za pozůstatek literární činnosti sv. Prokopa pokládá se tak zvané sázavo-remešské evangelium. Hodlajíce zevrubněji vyšetřiti původ písemné památky té, jednáme o ní zvláště v následujícím odstavci. Přítomnou částku nelze lépe

---

[3]) Bollandistů Acta sanct. mens. Julii; II. str. 148.

[4]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 278 nn.

ukončiti než apostrofou ku světci, jak shledáváme ji v úvodě k latinskému životopisu ze 13. století:[1])

O felix, gaude, Procopi, sancte patrone!
Immortale decus vitae meruit tua virtus.
Clausus progrederis, fratres claustrumque tueris.
Abba benigne, loco, Dominus quo collocat, ito.
Ipsorum praesto nunc et semper memor esto,
Orans pro cunctis, alme patrone, tuis!

Hlava čtrnáctá.

Sázavo-remešské evangelium.

Vyžádav sobě svolení papeže Klementa VI., založil císař Karel IV. slovanský klášter v Praze a z Chrvat povolal mnichy-glagolity řádu sv. Benedikta, aby v novém monastýru konali služby boží jazykem staroslovanským (r. 1347). Příchozí bratří zanášeli se krom jiných prací přepisováním liturgických knih pro potřebu svého domu; i hotovili také překlady spisů církevních z jazyka latinského. Zvláštní důchod roční desíti hřiven stříbra ustanovil roku 1356 štědrý zakladatel pro písaře (Jana), aby „v ušlechtilém jazyku slovanském“ knihy pro klášter ustavičně psal a přepisoval.

Z rukopisných děl kláštera slovanského v Praze dochovalo se doby naší několik kusů. Jest to především sbírka epištol a evangelií, jež „mají zpívány býti na hody, když opat pod korunou mši slouží“, glagolsky psaná r. 1395. Ke svátečním perikopám těm přivázati dali v klášteře starší, písmem kyrillským zhotovenou sbírku evangelií, o níž poznamenal písař glagolské částky: „A druhá strana těchto knížek, jenž je podle ruského zákona, psal je svatý Prokop opat svou rukou; a to písmo ruské dal nebožtík Karel čtvrtý, císař římský, k oslavení tomuto klášteru a ke cti svatému Jeronymu i svatému Prokopu“.

Ježto není, proč bychom pochybovali o věrohodnosti starého zpravodaje, přijímáme za pravdu, že císař Karel IV.

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 361.

(† r. 1378) daroval klášteru emauskému starobylý spis slovanský, kterýž zavíral v sobě evangelická čtení podle dní a spolu na jisto pokládán byl za vlastní dílo slovutného opata sázavského sv. Prokopa. Císař sám nebyl znatelem písemných památek slovanských a glagolští mnichové v Emausích sotva asi dovedli rozhodnouti, který spis mohl by počítán býti za práci Prokopovu. Zpráva o původci rukopisu musila tudíž odjinud býti vážena, buď ze zápisku ke knize samé přičiněného buď z udání těch, kdož rukopis císaři podali. Jest dosti k pravdě podobno, že vroucí úcta Karlova k svatým patronům českým ponukla muže nám neznámého, aby daroval císaři starý spis slovanský s výslovným podotknutím, že jest to dílo předního pěstitele slovanské literatury a zakladatele kláštera slovanského na Sázavě. Císař pak nemohl než radostně přijmouti památku po prvním slovanském monastýru v Čechách, když podařilo se mu založiti v zemi ústav podobný ke cti svatých Jeronyma, Kyrilla, Methoda, Vojtěcha a Prokopa. Rozhodnouti o tom, zda císař nebyl oklamán, zůstaveno teprve kritickému bádání doby naší. Prve nežli ukážeme na výsledky zkoumání toho po stránce palaeografické i jazykové, nebude od místa výpověděti osudy „sázavo-remešského“ evangelia.

V klášteře emauském vážili si nemálo památného rukopisu a nemohouce jinak užiti ho k bohoslužbě, ježto psán byl písmem kyrillským, u nich nezvyklým, dali v jedno svázati jej s kodexem glagolských perikop, z něhož prozpěvovány epištoly a evangelia při pontifikálních službách božích. Desky pevně vázané knihy ozdobeny byly zlatem, drahokamy a ostatky svatých. V bouřích husitských rozptýleny jsou poklady opatského kostela na Slovanech; z nich pak vzácná kniha o dvojím písmu slovanském ocitla se až v Cařihradě. Kdy a kterak se to stalo, o tom není určitých svědectví, ale možná dosti, že ji tam utrakvisté darem poslali na osvědčenou starodávných styků mezi Čechami a církví východní, v době totiž, kdy vedena byla na Sázavě slovanská liturgie. Stavové pod obojí pomýšleli r. 1451 na spojení s církví řeckou, kdyby ona hotova byla světiti jim žákovstvo k úřadu kněžskému. Do Čech po druhé přibyvší jednatel řecký příjmím Konstantinos Angelikos přinesl jim roku 1452 list od tří metropolit a tří učenců východních, kterým zváni byli utrakvisté, aby obmýšlené spojení skutkem učinili. Za odpověď dán pak list stížný do nepo-

volnosti církve římské, jejž Rokycana nadepsal přímo k císaři řeckému Konstantinu Palaeologovi a patriarchovi cařihradskému Gennadiovi.[1]) Jak se k pravdě podobá, přidány k tomu dary, z nichž neposledním mohl býti kodex emauský. V Cařihradě zachovala se pověsť, že skvostná kniha ta pochází z „bibliothéky sv. Jeronyma.“

Slovutný arcibiskup remešský vévoda Karel (r. 1538—1574), jinak také kardinál lotrinský zvaný, shromažďoval v sídelním městě svém drahocenné památky vzdělanosti, jež v cizině povedlo se mu získati. Mimo jiné věci koupil z Cařihradu emauské evangelium a daroval je krátce před smrtí svému kostelu. Svědčí o tom inventář chrámu Panny Marie v Remeši, podle starších seznamů roku 1669 zhotovený, ve kterém jakožto dar kardinálův z roku 1574 přivádí se kniha se skvostnou vazbou, která prý obsahuje evangelia v jazyku řeckém a syrském nebo slovanském, a pochází z Cařihradu, kamž prý z knihovny sv. Jeronyma se dostala. Zvláštní cti pak došel emauský evangeliář v Remeši, že arcibiskupové tamější jakožto primátové ve Francii předkládali jej králi při korunování, aby přisáhaje, dotýkal se starobylého kodexu. Máme o tom svědectví opata remešského Pluche a zprávu Percevala, písaře v Sacy, který roku 1782 připojil poznámku k evangeliáři: „První časť této knihy jest písmem srbským a jazykem východním, druhá písmem illyrským a jazykem indickým nebo slovanským . . . Král přisáhá v den pomazání na tuto knihu.“

Když na konci minulého století počali učenci obraceti pozornosť ke staroslovanskému rukopisu v Remeši, bylo jim slyšeti nemilou zprávu, že vzácný „Texte du sacre“ stal se obětí barbarství a fanatismu. V revoluci francouzské vzat jest totiž od vzbouřeného lidu korunovační poklad remešský v plen. Evangelium emauské pohozeno a pak za ztracené pokládáno. Teprv po čase, když první konsul Napoleon Bonaparte rozkázal, aby se zachovalé zbytky rukopisů do městských knihoven uložily, vyšlo na světlo i remešské evangelium, ale ovšem zbavené svých drahocenných okras, a uloženo jest v městské knihovně v Remeši. Tam připadl na ně ruský badatel Alexander I. Turgeněv († r. 1845) a povzbudil jiné k zevrubnějšímu zkoumání.

---

[1]) Tomkův Dějepis města Prahy; VI. str. 233 n.

Na pobídnutí francouzské vlády ohledal evangeliář roku 1839 archaeolog Ludvík K. Jastrzębski, jenž přetlumočiv poznámku glagolského písaře, že první, kyrillská částka rukopisu jest autografem sv. Prokopa, přidal se k témuž náhledu a kladl původ řečené částky kodexu asi k r. 1030. Později však zastavuje se nad množstvím písařských zkratek, jak v jiných památkách 11. století shledati ho nelze, změnil předešlý soud svůj a přijímal původ rukopisu poněkud z mladší doby [1]). Zatím zhotovil francouzský krasopisec Silvestre z celého kodexu umělé, kaligrafické faksimile a skvostně vázané daroval je caru Mikuláši I., který pak témuž umělci v mědi ryté otisky zhotoviti kázal, načež r. 1843 vydáno bylo v Paříži nákladné dílo: Evangelia slavica, quibus olim in regum Francorum oleo sacro inungendorum solemnibus uti solebat ecclesia remensis, vulgo Texte du sacre, ad exemplaris similitudinem descripsit et edidit Silvestre, ordinis s. Gregorii Magni unus e praefectis aliorumque ordinum eques. Kritický proslov k dílu tomu sepsal Kopitar, jenž oproti prvnímu badateli dovozoval své mínění, že kyrillská částka remešského evangelia není starší 14. století. [2]) Potom ujal se zkoumání Hanka, srovnávaje starou památku s Ostromirovým evangeliářem a čteními ostrožskými. I bylo snahou jeho dokázati, že svědectví glagolského písaře o původu kyrillské částky emauského rukopisu jest pravé, a že tudíž zlomek onoho evangelia pochází z první polovice 11. století. Obstaral pak nové vydání jeho v Praze r. 1846, jež nadepsáno jest: Sazavo-emmauzskoje svjatoje blagověstvovanije, nyněže remešskoje, na něže prěže prisjagaša pri věnčalnom myropomazanii cari francustii, s pribavlenijem s boku togože čtenija latinskymi bukvami, sličenijem Ostromirova evangelija i ostrožskych čtenii; kdež v úvodě předeslal vydavatel osudy rukopisu. Proti vývodům Hankovým ozval se ruský jazykozpytec Alexander Ch. Vostokov, prohlásiv tak zvané sázavo-remešské evangelium za spis 14. století přepsaný z textu ruského, jemuž předlohou byl středobulharský originál. [3])

---

[1]) Jastrzebski: Notice sur le manuscrit de la bibl. de Rheims, connu sous le nom du Texte de sacre. V Římě 1845.

[2]) Kopitar: Prolegomena historica k Remešskému evangeliu. V Paříži. 1843. Miklosić: Slavische Bibliothek; I. Ve Vídni, 1851.

[3]) Vostokov: Sudbi cerkovnago jazika (odstavec: O kirillovskoj časti rejmskago evangelija). V Petrohradě, 1848.

Na vědecký rozbor sporného spisu vydal se nejnověji ruský učenec A. Sobolevskij. Závěry, k nimž dospěl, přirovnav rukopis evangelia k ostatním památkám staroslovanské literatury, podáváme téměř vlastními slovy jeho: Kyrillská částka remešského evangelia psána jest drobnou unciálkou starého tvaru nejpozději ve 12. století. Barvy, podoba a upotřebení písmem zakazují se k tomu, abychom řečenou částku evangelia odnesli do 11. nebo 12. století. Všechny palaeografické zvláštnosti její shledati lze v ruských rukopisech oné doby. Po stránce jazykoslovné vykazuje památka naše russismy, jež tomu nasvědčují, že psána jest na Rusi. Také jiné zvláštnosti jazyka nepřekážejí spatřovati v evangeliu remešském ruskou památku 11. až 12. století. Při tom ochránil sobě spis mnohé zvláštnosti bulharské předlohy. [1])

Ukázku kritického rozboru téhož evangelia podal ve článku nedávno uveřejněném František Pastrnek. Konečný úsudek jeho k tomu dobíhá, že tak zvané sázavo-remešské evangelium náleží k písemným plodům staroslovanské literatury, ve kterých zjevna jest předloha bulharská s recensí ruskou. Pro charakteristiku písaře důležito vytknouti, že osvědčil velikou nedbalosť nebo neschopnosť; poklesků písařských jest veliké množství. Pozoruhodna také okolnosť, že v evangeliu pominuta jest církevní památka sv. Klementa papeže ke dni 30. ledna, jakož i sv. Kyrilla ke dni 14. února.[2]) Kyrillská částka tak zvaného sázavo-remešského evangelia není tudíž autografem opata sázavského sv. Prokopa, a kdož tak přece tvrdili před císařem Karlem IV., spíše oklamati chtěli zbožného a vlasti své milovného panovníka, nežli by neměli lepší zprávy o rukopise jemu podaném.

Pro úplnosť donášíme ještě několik slov o objemu a vnějším způsobu kodexu druhdy emauského. Částka kyrillská vykazuje šestnácte, glagolská třicet jeden list, úhrnem tedy 47 listů čtvercových, z nichž však jen 45 po obou stranách jest popsáno; dva poslední při glagolské částce písma nemají. Listy ty jsou pergamenové a spočívají ve starých dubových deskách ze 14.

---

[1]) Sobolevskij: Kyrillovskaja časť rejmskago evangelija, v Ruském věstníku filologickém; XVIII. str. 143. Ve Varšavě, 1887.

[2]) Pastrnek: Evangelium sázavo-emauské čili remešské, v Časopisu matice moravské; XV. (r. 1891); str. 336 nn.

století, potažených temně růžovou koží marokánskou. V části kyrillské shledává se pergamen špatnější jakosti a linovaný; nadpisy kapitol a počátečné velké písmeny jsou méně skvostně, avšak pilně vyvedeny, obyčejně červené, miniové, někdy také modré nebo černé; ostatní písmo jest venkoncem černé. V části glagolské postřehneš pergamen bělejší, jemnější a nelinovaný, písmo dvakráte tak veliké jako předešlé; písmena začátečná jsou též červená a ostatní černá. Vesměs psáno jest ve dvou sloupcích. Rukopis kyrillský zavíral v sobě vedle vší podobnosti původně 176 listů, kterých vždy osm jednu vrstvu tvořilo, a vrstvy ty byly číslovány; náš zlomek podle tohoto očíslení tvořil vrstvu 19. a 20., což na prvním a devátém listu jeho jest poznamenáno. Prvních osmnácte vrstev nebo 144 listův jest tudíž ztraceno, na konci pak nebo po vrstvě 20. scházejí podle obsahu a u porovnání s Ostromirovým evangeliem ještě dvě vrstvy nebo 16 listů.

Díl druhý.

Dějiny kláštera sv. Prokopa.

Hlava prvá.

První vyhnanství mnichů sázavských.

Po smrti Prokopově r. 1053 zvolen jest opatem bratří v klášteře sázavském Vít, příbuzný světcův a důvěrný druh jeho, muž v plné síle a květu života. Letopisec vydává mu svědectví na onen čas dosti vzácné, že zvolen byv beze lstného přičinění svého představeným kláštera, bez svatokupectví také dosáhl požehnání k úřadu opatskému. Co ještě o něm řečeno, zavírá v sobě velikou chválu. Vít byl mužem schopným k vedení světských potřeb svého monastýru, učený, moudrý, mravů výtečných, nepřítel porušeného světa, ctihodný ve vzezření, přívětivý v řeči, v jednání cele smířlivý.[1] První dvě léta

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 246. Srovn. Veršovanou legendu českou:

„Čtěmy, co sě jest pak dálo,
co sě po jeho smrti stalo.
Bratřie po svatém Prokopu ostavše
a svého milého otce v zemi schovavše,
ssědše sě všichni v hromadu,
vzechu mezi sobú radu.
Volichu opatem kněze Vitoše,
ten bieše přietel své duše.
To bieše člověk beze všie zlosti,
muž múdrý, plný milosti.
Ten byl sestřenec Prokopa svatého,

opatování jeho na Sázavě neminula bez prospěchu kláštera a bratří.

Z počátku roku 1055 zemřel kníže Břetislav I., meškaje právě na hradě Chrudimi. Kdo měli vážnou příčinu truchliti nad smrtí jeho, byli slovanští mnichové na Sázavě. Kníže prokazoval jim dobrotivosť a štědrosť po celý čas 20leté vlády své. Jakkoli pro konečný nezdar zbraní českých r. 1041 musil upustiti od úmyslu vymaniti se z područí německých králů a založiti samostatnou říši slovanskou, v níž by čestné místo dáno bylo církevnímu ústavu sv. Prokopa, neodňal ani potom přízně své klášteru sázavskému, ačkoli důležitosť jeho nepříznivým obratem věcí valně poklesla. Slovanské liturgii nedostávalo se schválení od apoštolské stolice v Římě. Trvání její v Čechách bylo tudíž závislo především na přízni panovníkově, potom také na shovívavosti diecésního biskupa. Vrátkosť opor takových dobře tušil prozíravý opat sv. Prokop a proto blízek jsa odchodu, uvažoval nikoli bez trudné předtuchy, co stane se s duchovními syny jeho, až nebude knížete, který chodil vlastními cestami, a nastoupí po něm jiný, beroucí se, kudy mocnější rádcové ukáží.

života velmi šlechetného.
Ale ot toho se vzdalováše;
nechtě opatem býti, otmluvováše.
Bratřie jeho nezbavichu,
biskupa pražského poprosichu,
aby ho potvrdil v opatstviu
a přisvětil k dóstojenstviu.
Biskup by velmi rád tomu:
zsvětiv, posla jej do svatého domu.
By z něho opat k Bohu umný
a k hospodářstvu rozumný,
vzróstu člověk šlechetného,
nepřietel přiebytku světského.
Následováše svého újce činóv,
činil také mnoho divóv.
Ovšem bieše člověk duchovný,
v pokrmě na divy skrovný.
Za jeho také hospodářstvie
bylo ve všěm prospěšenstvie.
Když přebýváše v opatstviu dóstojně,
čině s svú bratřú velmi pokorně."

Prameny d. č. I. str. 357 n.

O povaze nástupce Břetislavova knížete Spytihněva II. (r. 1055—1061) nejsme dostatečně poučeni. Letopisec Kosmas zabíhá v odpory, líče mladého panovníka jako muže pobožného a spravedlivého, a zase zprávu dávaje, kterak pronásledoval mladší bratry své a vypověděl všechny Němce ze země, chudé i bohaté, ani matky své nevyminiv. K pravdě nejspíše se podobá, že byl Spytihněv II. povolným vykonavatelem vůle cizí, rozuměj rádců svých z panstva, a zejména dvorního duchovenstva. Zarputilým nepřítelem Němců nemůžeme jej pokládati: měltě za manželku Idu Vetinskou rodu německého; markrabí Otě popřával v zemi pohostinství; mnichy německé podporoval udílením statků. V čas postní bydle v klášteře nebo ve sborném domě pražských kanovníků, účastnil se jejich pobožností. Při tom oděn býval v sukni kněžskou a svrchu v kožíšek biskupský, aby nelišil se od osob duchovních.[1]) Pečuje o rozkvět církevního života v zemi, založil kollegiátní chrám sv. Štěpána v Litoměřicích, a r. 1060 dav obořiti starý stoličný kostel sv. Víta, že nestačil pro množství věřících o poutích, zbudovati kázal chrám prostrannější. Horlivosť knížete ve věcech náboženských a zejména příchylnosť jeho k latinskému duchovenstvu každou měrou zasluhovala odměny. Proto také když Spytihněv do Říma se obrátil s prosbou o vyznamenání, zároveň slibuje platiti sv. Petru ročně sto hřiven stříbra, papež Mikuláš II. (r. 1059—1061) poslal mu mitru, aby jí hlavu zdobil při mši svaté a jiných službách božích [2])

Pohříchu využili oblíbenci knížecí přízně, kterou jim Spytihněv prokazoval, na škodu kláštera sv. Prokopa a tamní slovanské liturgie. Letopisec vypravuje o tom: Nepříznivci mnozí povolivše úzdu ďábelské nenávisti, počali osidla pomluv nastrojovati při dvoře knížecím proti opatu Vítovi a bratřím jeho, zanášeli uši knížete příhodně složenými lžemi, sočili na mnichy sázavské rozličnými hanami, pravíce totiž, že jsou slovanským písemnictvím v sektu kacířství a pokrytectví patrně zapleteni a ovšem převrácení; pročež tvrdili

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 1055, v Pramenech d. č. II. str. 91.

[2]) Collectio canonum: „Item in alio thomulo laterinensi inter cetera: Speciocneus, dux Boemie, accepit licenciam a papa Nicolao sibi portandi mitram et promisit se daturum omni anno C libras argenti de terra sua nomine census.“

úsilovně, že by slušné bylo je vypuditi a na místě nich ustaviti opata a bratří vážnosti latinské. Ó závisti, ó zlomyslná řevnivosti! Spytihněv uvěřil pomluvačům i rozkázal opatu Vítovi a bratřím jeho, aby odešli ze země. Ó závisti, ohni neuhasitelný! Než v pravdě, jako šat molem stráven bývá, tak i ten, kdo závisti se poddá; komu pak závidí, toho činí slavnějším. Vít opat vzav bratří své, které jednota lásky byla sdružila, odebral se do Uher; načež do Sázavy uvedeni jsou mniši latinští, nad kterými pro větší bezpečnosť ustanoven opat původu německého, člověk plný vášnivé zlosti.[1])

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 246. n. Srvn. Veršovanou legendu českou:

„Ale slyš, co sě potom učini!
Svatého Prokopa proročstvie sě splni.
Umře kněz Břecislav milostivý,
by knězem Zbyhněv nelaskavý.
Ten toho kláštera nemilováše,
nebo mnohých sokóv posluchúše.
Ti jemu nevěrně sočiechu
a takto knězi mluviechu:
„Kněže, jsúť zde kacís Slověné,
jmajúť kakos písmo jiné,
činiť poročstvie přemnoho;
kněže, nepřipúščej jim toho!
Slúžieť slovenským hlaholem,
stojiece před božím stolem.
Věz, ež kacieřskyť sě obchodie,
žeť zde takú službu plodie.“
To i jiné na kněze Vitoše mluviechu
a na všu bratřu, ješto s ním biechu.
Tak je velmi opsovachu,
až je ot tud i vyhnachu.
Vitoš opat s bratřú sě shluče,
svatému Prokopu sě poruče,
i jide do uherského kraje,
a velikú žalost jmaje.
Tehdy to miesto dachu jiným, Němcóm,
otkuds kakýms cuzozemcóm.
Ti Němci latiníci biechu,
a rádi tu přebývati chtiechu.
O nevěrná ďábelská lsti,
i ludská mrzká závisti!
Ó vy nevěrní sokové,
vy jste ďáblovi poslové.

Na otázku, kterého léta počalo se vyhnanství slovanských mnichů ze Sázavy, nedostává se nám určité odpovědi. Letopisec představoval si věc tak, že hned po smrti Břetislava I. došel rozkaz nového knížete, aby kláštera a země prázdni byli. Avšak na dobrých důvodech spočívá mínění novějších badatelů, rozhodujících se pro čas poněkud pozdější, zejména r. 1057.[1]) Podobně na váhách zůstává, odkud přivoláni jsou benediktini do uprázdněného monastýru. Byli to tuším bratří z Břevnova, kteří i po druhé r. 1097 přesazovali štěpnici slovanského založení.

Upomínkou na vyhnání slovanských mnichů ze Sázavy a zavedení latinníků v klášteře sv. Prokopa jmín jest od některých badatelů obraz přidaný k latinské rukopisné knize z 11. století, na jejíž zadní desce shledaly se r. 1855 glagolské zlomky pražské. Kniha sama zavírá v sobě větší částku Nového zákona, to jest Zjevení sv. Jana, listy katolické, Skutky apoštolské a listy sv. Pavla, i sluje starým jménem Praxapostolus (*Πραξαπόστολος*). Vedle úpravy své může počítána býti k rukopisům velmi krásným a vzácným. Obraz již řečený jest miniaturou na zadní straně prvního listu jejího. Představuje svrchu (na horním poli) vidění sv. Jana, popsané v první kapitole jeho Apokalypse (ve verši 12—17.): Viděl jsem Syna člověka uprostřed sedmi zlatých svícnů, a měl v pravé ruce své (na obraze: v levé) sedm hvězd, a z úst jeho vycházel meč z obou stran ostrý, a tvář jeho byla jako slunce. Padl jsem k nohám jeho jako mrtvý. I položil ruku svou pravou na mne, řka: Neboj se! Pod obrazem Vidění zachoval se zbytek nápisu: (Si neq)uis solem, debes (aspic)ere (Chris)tum. Spodní pole počíná se nadpisem: (Quod si) parum dabi(t), munus votu(m su)perabit, a podává obraz takový: Český kníže drže pravou rukou vévodský praporec, rozmlouvá s opatem, v jehož rukou stojmo

Nynie vám ďábel za ucha šepce,
potom vy oheň pekelný slepce!
Ktož božím sluhám překážie,
skoro s tohoto světa scházie.
Jakož sě těm sokóm stalo,
ješto sú přebyli na světě málo.“

Prameny d. č. I. str. 358.

[1]) Dobner: Annales V. str. 345. Dudík: Dějiny Moravy; II. str. 191.

spočívá otevřená kniha a v ní nápis „do͡mus.“ Za knížetem stojí oděnec s obnaženým mečem, za opatem mnich pozdvihující pravou ruku. Obojí obraz uzavřen jest ozdobným rámcem, jehož rohy zakrývá čtvero kruhových obrázků (medaillonů). Také v polovici kolmých stran rámce, kamž dobíhá lem dvojitého nápisu, spatřuje se dvé dalších obrázků. Jest to trvám šestero poprsí svatopisců Nového zákona.

Ti, kdož podlehli prvnímu dojmu při spatření a ohledání glagolských zlomků v knize, vykládají spodní polovinu miniatury asi takto: Posunky obou řeholníků jsou zvláštní. Vzadu stojící mnich otvírá pravou ruku a levou drží pohotově, aby přijal, co mu opat dáti chce. Opat drží knihu s nápisem „dominus,“ maje ruce k tomu právě tak vztaženy jako mnich za ním stojící. Vévoda, kterého za Slovana pokládati jest již po barvě oděvu, rozuměj zelených nohavic a červených střevíců, třímá kopí v pravici, levou ruku maje zdviženu tak, že dva otevřené prsty její naznačují akt dávání, ostatní zavřené prsty pak osvědčují, že dar již byl odevzdán. Z pravidla podávána bývá (na starých obrazech) kniha darem tak, že odevzdavatel drží ji oběma rukama za spodek, aby příjemce prázdného vrchu mohl se ujmouti. Na obraze našem spatřuje se pravý opak toho: Opat knihu přijal, kterouž mu vévoda dal; aby pak žádné pochybnosti o tom nebylo, že zvěstování latinského evangelia, kteréž vévoda daroval, na opatovi se vyhledává, má kniha ta nápis „dominus.“ Soudě po tvaru čepice vévodovy, jež podobá se nízké mitře, není kníže tu zobrazený nikdo jiný než Spytihněv II. A že po vůli jeho vypuzeni byli slovanští mnichové ze Sázavy, i uvedeni tam Němci, odnáší se obraz ku proměně kláštera sázavského z r. 1059. Tomu svědčí i nadpis obrazu: „Quod si parum dabit, munus votum superabit,“ to jest byť kníže málo dal (jen knihu), další dar jeho (klášter sázavský) převýší přání mnichů.[1])

Abychom hned od nadpisu ujali se jiného výkladu, pravíme, že mnichové v 11. století rozuměli lépe latině nežli původce svrchu řečených výwodů. Správný překlad nadpisu jest: „Jestliže málo dá (futurum), zbožné žádání (nominativ) dar (akkusativ) převýší.“ Skromné znění to nemůže soudný znalec

---

[1]) Höfler-Šafařík: Glagolitische Fragmente; str. 7 nn.

klásti do úst knížeti. Za to mnichům sluší, aby tak se pronášeli. Hledáme-li podmět k větě nadpisu, připadáme na slovo v knize, kterou opat rukama drží: „domus“ (nikoli: dominus[1]) Také s podpisem svrchního obrazu sjednotiti lze znění sousedního nadpisu k obrazu spodnímu: „Při daru nehleď na zevnější lesk, ale na obsah, kterému řeč o Kristu dodává ceny; jestliže malý dar se ti dá, s přáním všeho dobra od Boha, to zvýší cenu jeho.“ Mnich za opatem stojící má rozevřené ruce, aby patrno bylo, že z rukou jeho jakožto písaře přijal opat knihu. Opat přednáší slova: Domus (nostra) quod si parum dabit,[2]) munus votum superabit. Kníže pak divě se, vztahuje ruku ke knize a otvírá prsty, aby ji přijal. Zlomky glagolské souvisí s Praxapostolem toliko tím, že při vazbě knihy někdy na sklonku 12. století upevnil je knihař na vnitřní stranu zadní desky. Tak vyprázdňuje se tendenčně strojený důkaz o vážnosti, jaké požívali němečtí mnichové v Čechách, že kníže literárními dary je předcházel a sliboval ještě více učiniti, nežli sami si přáli.

Latinským benediktinům na Sázavě, jimž představil kníže Spytihněv opata rodu německého, nevedlo se tak, jak přáním jejich bylo. Zejména z počátku narazili na těžké překážky; tušíme, že i okolní lid těžce nesa vypuzení slovanských mnichů ze Sázavy, kladl odpor jejich nástupcům. Opat, jak letopisec dí, člověk bouřlivý a dráždivý, nehrubě asi k tomu přispěl, aby příchozí řeholníci docházeli vlídného přijetí od venkovského obyvatelstva. Již v první polovici 12. století vypravovalo se na Sázavě, že sám sv. Prokop hájil kláštera proti sokům zapuzených synů svých. Když prý nový opat Němec v první noci[3]) po příchodu svém do monastýru kráčel k jitřním

---

[1]) Kdo by dbáti chtěl znaménka nad „o“ položeného, může čísti „donamus;“ ale výklad náš se tím neruší.

[2]) Futurum „dabit“ jest jednak na označení skromnosti, jednak příčinou rýmu, aby pořízen byl verš leonský.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 247. Veršovaná legenda česká:

„Těm svatý Prokop nepřejieše,
proto takto jim mluvieše.
Když prvú noc na jutřniu vstachu
a do kostela sě brachu,
svatý Prokop u dřví stáše,

hodinkám do chrámu, zjevil se sv. Prokop, stoje pod loubím dveří kostelních, a takto uhodil na cizozemce: Kdo ti dal dovolení tuto přebývati? Co tu hledáš? Opat na to: Mocná velebnosť knížete a nepodvratitelná vznešenosť jeho nejvyšších rádců odevzdala tento klášter k vládě mé až do konce života mého. Svatý otec řekl: Rychle odejdi, pokud ještě lze, bez hanby; pakli toho neučiníš, přijde na tě pomsta od Boha. A to pověděv, zmizel. Ale opat, maje to za přízrak satanův, dokonce nic toho nedbal. Však když druhou a třetí noc [1]) málo

---

těm Němcóm porokováše:
„Povězte mi, kde jste sě zde vzěli?
Co-li jste na tomto miestě zděli?
Ba i kto vy je sěm poslal?
Kto-li vám toto miesto dal?
Co vy, sokové, zde hledáte?
Co vy na tomto miestě jmáte?"
Tu Němci stachu, hlediece,
i slova nepromluviece.
Všichni sě hrozně užasú
svatého Prokopa hlasu.
S velikým strachem běžechu,
však takto odpověděchu:
„Moc kniežete českého
i šlechetná rada jeho,
ten nám ten klášter poručil
a do smrti nám jej otlúčil."
Svatý Prokop vida jiného jazyka,
pověde jim a takto řka:
„Ba božú mocú karaju vem,
náhle, soci, ot tudto ven!
Pakli toho neučiníte,
božiu kazň na sobú uzříte."
Pověděv jim to, zahynu,
a Němci jidú na hodinu.
Na tu řeč nic netbajiechu,
něakaké přeludstvie mniechu.

[1]) Sta sě druhú noc na zajtrie,
jdiechu na jutřniu všie bratřie.
Zjevi sě svatý Prokop, stoje
ve dřvech v kostele u podboje,
i poče jim hněvně řieci:
„Ba vy nevěrní Němci,
tak vy netbáte na mé kázánie?
Však vašeho bydla zde nenie!

vážil opětovaných výstrah, zjevil se jemu muž boží čtvrtou noc, když šel k ranní službě, a pravil: Proč jsi odporoval poslechnouti napomenutí přátelských? Pro své duchovní syny vyžádal jsem od Boha toto místo, nikoli pro tebe, jenž jsi vešel podloudně. A jestliže tobě od pána tvého knížete tato moc posud byla dopuštěna, ode mne budiž ti od té chvíle zapověděna! A to řka, urputně začal jej bíti ranami pádnými, berlou totiž, kterou v ruce držel.[1]) Tu již opat nemeškal a ke

Vy jste nevěrně činili,
že jste mé syny ot sud vysočili.
Náhle od tudto ven, soci!
Upomínaju vy pod milostí.“
Na to Němci nic netbachu,
na spílu to obrátichu,
až sě jim zjevi po třetie,
a řka: „Vy nevěrná bratřie!
Proč tak proti mně činíte?
Však sě se mnú nepřezlíte!
Nepřepustím vám zde býti,
musíte preč s hanbú jíti.“
Němcóm sě vždy spíle zdáše,
co je svatý Prokop upomínáše,
až sě jim zjevi třetiu noc;
tu ukaza nad nimi svú moc,
I poče jim opět řieci:
„Poslúchajte ješče, Němci,
již jsem jáz naplnil svaté čtenie,
ale vy netbáte na mé řečenie.
Ne vám sem jáz to miesto upravil,
ale mým synóm jsem ustavil.
Ne vám, nevěrní sokové,
vy jste otkuds hanební Uhrové!
Dal-li vám jest kněz klášter za to,
ote mne vám bude dnes otjato.
Nechtěli jste poslúchati řeči dobré,
jáz vám ostuzu bydlo sázavské.
Náhle neostávajte své drahy,
ujímajte s rychlostiú do Prahy!“

[1]) To mluvě, v rucě berlu držieše,
júž nemilostivě Němce tepieše.
Němci'i jedné otpovědi nejměchu,
jedno druh před druhem běžiechu.
Nic na cestu netázáchu,
jedno jako kozlové skákáchu.

knížeti zemskému se zabrav, celý běh věci jemu oznámil. Spytihněv užasl, počal se rozpakovati a váhati, ale do konce života mnichů slovanských zpět nepovolal.

Na základě toho vypravování veleben jest potom sv. Prokop jako „veliká pomoc Čechů“ proti Němcům. Spisovatelé 14. století [1]) zveličili při tom trest na opata, řkouce, že světec za kukli jej popadl, pak za vlasy drže, vláčel a kyjem tepal.

V Uhrách, kam utekli se slovanští mnichové ze Sázavy, přebýval tenkráte druhý syn Břetislavův, kněžic Vratislav, užívaje spolu s matkou svou Juditou pohostinství krále Ondřeje I. (r. 1046—1061). Když první manželka jeho po rozkaze knížete Spytihněva v Čechách vězněná, potom však za pří-

Tak sě jim bydlo ostudilo,
běžiechu, nedas kde bylo.
Knězu náhle přiběžechu
a to jemu všechno pověděchu,
co sě tam na púšči stalo,
co-li se nad nimi dálo.
Řechu: „Daj ten klášter komuž ráčíš!
Ty nás zasě nenavrátíš;
dobře že jsmy živi utekli,
běžechomy, jako bychomy sě vztekli!
Ten Prokop, jenžto tu leží,
nedá nám ohledati svých mezí;
a komuž nebude přieti,
ten nebude tohoto kláštera jmieti.
Myť jsmy byli v jeho bázni;
chovaj sě každý také kázni!“
Kněz když to ot nich slyšieše,
velmi sě tomu divieše.
Však sě k Bohu neobráti.“

Prameny d. č. I. str. 353 n.

[1]) Dalimilova Kronika česká:

„Svatý Prokop s světa snide,
v němž veliká pomoc Čechóm vznide.
To Němec opat svědčieše
když jej svatý Prokop vláčieše
za vrch (za kuklu), kyjem jej tepiešě,
aby z kláštera šel, veléše.“

Prameny d. č. III. str. 137. Srvn. Die pehemische Cronica; hl. 48; „Wen es geschach, das nach seinem Tode ein dewczer apt gesaczt wart, und der lebte czu mal unordentlichen, also sent Prokop czu ym kam und slug yn mit dem stabe, und czug und slepte yn pey den harn.“ Tamže; III. str. 283. Marignolova Kronika k roku 1053: „Procopius, Theutonicorum expulsor, cuius gesta fuerunt mira, in vita claruit et in morte.“ Tamže; III. str. 540.

mluvou biskupa Šebíře do Uherska propuštěna byvši, na cestě zemřela, pojal Vratislav za choť Adlétu, dceru Ondřejovu. V zemi hostitele svého seznámil se asi kněžic s tamějšími mnichy basiliány slovanského jazyka, kteří v domech svých pod ochranou králů uherských s pokojem Bohu sloužili. Z mnohých klášterů takového způsobu známy jsou nám toliko samostany na Vyšehradě, v Csanádě, Aradě, na hoře Soboru. Ve kterém z nich přístřeší došli mniši sázavští po r 1055, nikde se nepraví. Někteří starší spisovatelé kladou pobyt vyhnanců do kláštera louckého, jenž ovšem nebyl v Uhrách, ale na Moravě u Znojma. Příčinu k tomu vzali ze zprávy Pulkavovy, že kněžna Judita, vdova po Břetislavovi I., pohřbena jest roku 1058 v klášteře louckém, jejž prý sama byla založila. [1]) Ježto pak řečená paní meškala také u vyhnanství v Uhrách, uváděn pohřeb její ve spojitosť se slovanskými mnichy ze Sázavy. Ale naproti tomu pověděti dlužno, že prémonstrátský klášter v Louce u Znojma založen byl teprve r. 1190 knížetem Konrádem Otou a matkou jeho Marií, jež byla dcera srbského knížete Uroše. Letopisec sázavský místa nebo kláštera určitého nepřiváděje, jmenuje toliko říši, kde přebývali vypuzení mnichové s opatem svým Vítem, to jest zemi hunskou, [2]) kterýmžto slovem míněno tenkráte království uherské, nikoli krajiny nynějších Dolních Rakous nebo jižní Moravy.

Hlava druhá.

Mnichové slovanští opět na Sázavě v letech 1063—1097.

Po brzké smrti knížete Spytihněva II. († dne 28. ledna r. 1061) uveden jest v řízení země české bratr jeho Vratislav II. (r. 1061—1092). Za života otcova býval údělným knížetem na Moravě, sídle na hradě Olomouci. Mladší bratří jeho Konrád

---

[1]) Pulkavova Kronika k r. 1058: „Judita . . . moritur et in monasterio lucensi prope Znoymam, quod ipsa fundaverat, honorifice sepelitur.“ Prameny d. č. V. str. 48.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Vitus itaque abbas assumptis fratribus suis, quos unitas caritatis concordaverat, peregre profectus est in terram Hunorum.“ Prameny d. č. II. str. 246.

a Ota mívali za úděl jihozápadní kraje země moravské. Když Vratislav stal se knížetem, zůstavil onomu úděl brněnsko-znojemský, tomuto pak poručil Olomucko. Nejmladší bratr Jaromír, již před tím k duchovenství určený, přijal svěcení k úřadu jáhenskému a slib, že stane se nástupcem biskupa Šebíře. Úsilovná snaha spokojiti bratry a učiniti je neškodnými ústřední vládě pohnula ještě knížete, aby pomyslil na zřízení druhého biskupství v zemích československých. K tomu přičiňovala jednak známosť jeho o potřebách moravského lidu jednak i žádosť po vyšším důstojenství, nežli jest hodnosť knížecí. Tu pak vedle názorů oné doby nezasluhovala říše, která neměla několik biskupství nebo sídla metropolitního, názvu království. Všecko to váživ zajisté Vratislav II., nespouštěl již obmýšleného rozdělení diecése pražské s očí. Na Moravě býval biskup ještě před 30 lety, ovšem tehdáž pod ochranou knížat polských a jiného obřadu pěstitel nežli biskup Šebíř, jeho nástupce. Na obnovu slovanské církve za doby, kdy kardinál Hildebrand stál v čele rad papežských, nebylo však ani pomyšlení. Stolice apoštolská schvalovala sic ráda obnovení zašlých biskupství, ale obřad latinský byl již podmínkou bez výjimky. Vzhledem k latinskému biskupství nebylo se těžkostí obávati ani z Říma ani od krále německého, nad to příbuzného, ba ani od údělných knížat moravských. Domácí biskupství mohlo býti jen s prospěchem země, kterouž drželi, a zbavilo by je strachu, že budou přinuceni mladšímu bratru, nedostane-li se mu pražského kostela, postoupiti částky důchodů svých, nebo snášeti od něho nemilá příkoří, kdyby Čech i Moravy jako společný biskup spravoval. Zbývalo tedy jen ještě pojistiti sobě dobré vůle pražského biskupa Šebíře a metropolity mohučského Sigfrida. Ježto však tomuto nemohlo býti proti mysli, když počet suffragánů jeho se rozmnoží, směl Vratislav již předem na svolení jeho počítati. Šebíř pak vzav hojnou náhradu pro sebe i nástupce, ustoupil před rozhodnutím knížecím, a nové biskupství olomucké zřízeno jest již r. 1063, i potvrzeno od papeže. Mnich Jan z kláštera břevnovského stal se prvním ředitelem nové diecése.

Jednaje mnohem samostatněji nežli předešlý kníže, neuznal Vratislav II. za potřebné ukazovati přízeň svou k latinskému duchovenstvu zavrhováním slovanské liturgie a nemilostí k těm, kdož ji po sv. Prokopu a vedle úpravy jeho byli

v Čechách pěstovali. I stanul hned z počátku vlády své na tom zavolati z vyhnanství slovanské mnichy a uvésti je v další držení kláštera na Sázavě. Na překážku tomu byla toliko smrť krále Ondřeje I. a vláda bratra jeho Bely I. v Uhřích, s kterým Vratislav neměl dobrého přátelství. Ale když r. 1063 nastoupil po Belovi mladistvý syn Ondřejův Šalomoun, vypravil kníže český poselství ke králi, žádaje za propuštění opata Víta a bratří jeho; načež oni s poctivostí zpět jsou přivedeni a k místu svému slušně navráceni. Tak pro zásluhy sv. dědice Prokopa po šestiletém vyhnanství dostalo se jim útěchy od světce předpověděné. Pečoval pak kníže Vratislav II. o rozhojnění statků kláštera sázavského a opatřil obyvatele jeho vším potřebným, i větší vážností v zemi. [1])

Za rozšafného opatování Vítova události se vedle svědectví latinského životopisce ze 13. století [2]) některé zázračné

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Wratizlaus missis legatis Hunorum ad regem de exilio Vitum abbatem et fratres eius cum honore reduxit et in loco suo decenter restituit." Prameny d. č. II. str. 247. Srovn. veršovanou legendu českou:

„Velmi brzo potom umře (Spytihněv),
a stoje ve zlej vieře.
Po něm byl knězem českým Vratislav,
ten bieše na chudé ludi laskav.
Na divy poče ten klášter milovati,
a snažně jemu pomáhati,
Káza kněze Vitoše s bratřú nalézti,
chtě jej v opatstvie uvésti.
A když sě z Uher bratřie přibrachu,
v opatstvie jej uvedechu.
Opět jmiechu plno všeho dobrého
skrze pomoc Prokopa svatého.
Kněz Vratislav jej miloval,
dědiu a sbožie jemu mnoho dal.
Svatý Prokop jakož jim slubovai,
před Bohem dobrý pokoj obdržal,
aby jměli při tom času
i potom i také, ktož nynie jsú.
Toho pokoje ješče užívajú,
kteří sě k jeho milosti utiekajú.
Takoť sě jest jistě stalo,
svatého Prokopa proročstvie se naplnilo."

Prameny d. č. I. str. 359.

[2]) Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; II. str. 144 n.

události, jež tuto jest stručně přednésti: Z družiny knížecí panoš příjmím Labeš osočen byl u pána svého a stížen těžkými pomluvami. Strach před veřejným soudem ponukl jinocha, aby sedna na kůň, hleděl spasiti se útěkem. Letmo dostihl řeky Sázavy naproti klášteru sv. Prokopa. Než, nastojte, ač byl čas letní, proudilo řečištěm tolik vody; že pokoušeti se o přechod bylo by přineslo jistou záhubu. Věda, že pronásledovatelé nejsou daleko, ustrašeně rozhlížel se uprchlík a vysílal vroucí vzdechy k Bohu, aby na přímluvu sv. Prokopa vytrhl jej z rukou nepřátel. A hle, voda ustala v běhu, stuhla na povrchu v kůru ledovou a zvala k bezpečnému přechodu. Koně za sebou veda, vkročil Labeš na řeku a suchou nohou dostal se na druhý břeh. Když pak pátral po svých pronásledovatelích, uzřel řeku tekoucí zase plným proudem.

Manželka jakéhosi úřadníka sklíčena byla těžkou chorobou. V nemoci ukázal se jí sv. Prokop a radu uděloval: Vyprav rychlého posla k opatu sázavskému Vítovi, aby tě navštívil, aneb kdyby churav jsa, přijíti sám nemohl, ať pošle syna mého, bratra klášterního Jimrama. Za modlitbou jeho dosáhneš kýženého zdraví. I stalo se tak. Když dokončil Jimram modlitbu nad nemocnou, drže při tom ruku její, ozdravěla žena úplně.

Pastýř na panství klášterním ukradl svému hospodáři svrchní šat, a po čase jím se přioděv, usvědčen byl z krádeže. Hospodář svázav mu tedy ruce na zad, vložil provaz na hrdlo jeho a vlekl jej bez prodlení k cúdaři kouřimskému. Když dověděl se o tom opat Vít, útrpností jat, vzkázal za žalobníkem, aby upustil od půhonu. Ale ten vymlouvaje se, že by sám trestán byl, kdyby propustil zločince, nechtěl místa dáti přímluvě opatově. Než přece odložil cestu k soudu na příští den a pastýře doma do klády vsadiv, hlídati jej dal spolehlivým strážcům. Vinník vzal zatím útočiště k modlitbě a srdečnými vzdechy vzýval o pomoc sv. Prokopa. O půl noci zjevil se mu v jasném světle ctihodný stařec ušlechtilé tváře, v rouše mnišském, s infulí a berlou. Tu jsem, abych ti pomohl, pravil, jakož jsi mne volal. Ale více ať nehřešíš! A jak dotekl se berlou klády, přelomila se ve dví. I vysvobozen byl pastýř z tuhé vazby, a nikdo více k soudu ho nepoháněl.

Po smrti Šebířově († r. 1067) chtěl kníže Vratislav II. biskupem míti Lanze, probošta litoměřického, ale pro odpor

panstva jinak se rozmysliv, poručil úřad ten přece mladšímu bratru svému Jaromírovi (r. 1068—1089), kterému při svěcení v Němcích dali jméno Gebhard. První léta biskupování Jaromírova naplněna jsou tuhým sporem mezi ním a knížetem o důchody a statky stoličného kostela pražského, jež vedle cenění nového arcipastýře újmy doznaly zřízením biskupství olomuckého pro Moravu. Té doby častá podání ke stolici apoštolské dala se po poslích knížecích v Římě, kdežto zase papež Alexander II. (r. 1061—1073) listy přímluvnými ke knížeti a biskupovi spor jejich uložiti se snažil. Roku 1071 přisliboval konečně vypraviti legáty své do Čech, chtěje tomu, aby obě strany přestaly na rozsudku jejich. Když pak léta následujícího zavítal do Prahy vyslanec papežský příjmím Rudolf, voláni jsou od něho na synodu oba biskupové, opati klášterů a probošti kapitol, jakož i knížata a přední páni říše české.[1]) Litovati jest, že letopisec Kosmas neuvedl jménem nebo podle klášterů opaty, kteří k veřejnému rokování před legátem se dostavili, abychom v jistotě mohli věděti, zdali také opat Vít obcoval pražské synodě z r. 1072.

Jinak nelze se tomu diviti, že staří zpravodaji naši mlčením pomíjejí veřejné činnosti Vítovy: vynakládaltě zdárný nástupce sv. Prokopa všechnu péči na domácí dobré svého kláštera, jako zejména pracoval o vzdělání nové svatyně na Sázavě a tuším i opravu příbytků mnišských. Co se týká staveb kláštera, pověděli jsme již svrchu, že sv. Prokop zbudoval basiliku, to jest kostel románského slohu, posvěcený ve jméno Panny Marie a sv. Jana Křtitele, jenž byl sbornou svatyní mnichů před prvním vyhnanstvím jejich r. 1057 a potom až do r. 1095. Za pobytu latinských řeholníků na Sázavě v letech 1057—1063, an berlu opatskou třímal tam nejmenovaný Němec, nic nepraví se o nových stavbách kaplí nebo kláštera. Teprve když mnichové slovanští nazpět byli zavoláni, jevil se na Sázavě čilejší ruch stavební i umělecký. Příčinu toho shledáváme v tehdejším náboženském hnutí roku 1064, kdy poprvé v zemi naší slyšeti bylo volání k výpravě křižácké do Palestiny. Strach soudného dne vzniknuvší z toho,

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 1072: „Missus apostolici denique jussit ducem, ut omnes principes terrae simul et abbates ac praepositos ecclesiarum . . . ad synodum convocaret sacram.“ Prameny d. č. II. str. 106.

že r. 1065 připadal hod boží velikonoční na den 27. března, ke kterémuž dle starodávného podání kladeno vzkříšení Páně, vtiskl do ruky některých křesťanů hůl na cestu do svaté země, jiným pak srdce otevřel k bohumilé štědrosti. Takovým okolnostem nejspíše děkovati bylo za původ kostela nebo kaple sv. Kříže na Sázavě. Jistou zprávu máme toliko o svěcení jeho: r. 1070 dne 28. června posvětil biskup Jaromír kostel v Sázavě ke cti sv. Kříže v jehožto oltáři uloženy jsou ostatky sv. kříže, z oděvu Panny Marie, sv. Petra apoštola, sv. Štěpána prvomučenníka a sv. Jiří mučenníka.[1]) Kostel sv. Kříže připomíná se tam ještě ve 13. století; i nevíme, zda může, jak někteří tomu chtějí,[2]) za jedno pokládán býti s kaplí sv. Kříže, která bývala po levé straně opatského kostela. Klášterní budovy prostíraly se od kostela na stranu jižní.

Když na stolici Petrovu v Římě dosedl slavný oprávce života kněžského Řehoř VII. (r. 1073–1085), kynula Čechům krásná příležitosť, aby přivinouce se k mohutnému řediteli církve, dosáhli vyplnění dávných tužeb, to jest samostatné metropole a království. V listech svých z r. 1073–1075 promlouval papež ke knížeti Vratislavovi II. nad míru laskavě a milostivě. Tak píše dne 17. prosince r. 1073, má-li Vratislav něco na srdci, v čem by mu stolice římská bez újmy spravedlnosti mohla býti po vůli, aby ve příčině té každým řádem spoléhal na moc apoštolskou. Slova ta sotva jinak vykládati možno, nežli že věděl Řehoř VII., kterak kníže český touží po koruně, a že hleděl posilněním naděje k tomu se nesoucí uvésti jej na stranu papežskou, míti jej spojencem u velikém boji proti císaři Jindřichovi IV., a k tomu konci že i ochoten byl povýšiti jej na království, podobně jako Silvester II. Štěpána, knížete uherského. Pohříchu Vratislav okolnostmi, zejména nepřátelstvím, jež mezi Čechy Poláky panovalo, jinak veden jsa, přidržoval se krále Jindřicha.[1]) Ještě r. 1076 byla chvíle k to-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1070: „Praesul Gebhardus consecravit ecclesiam in Zazoa in honore sanctae crucis.“ Prameny d. č. II. str. 250.

[2]) Památky archaeolog. V. str. 326.

[3]) Šemberovy Dějiny středověké; III. str. 183.

mu, aby dobyli sobě Čechové moudrým rozhodnutím knížete nezávislosti na říši německé; potom chtěj nechtěj strženi jsou na drahnou řadu let do vleku jejího.

Kterak za doby knížete Vratislava II. nastupovali biskupové, opravám církevním přející, proti mimořímským ritům na západě, pověděli jsme jednak svrchu při dějinách slovanské liturgie v Chrvatech a jednak hojněji povíme níže, až řeč dojde k zániku slovanských služeb božích v klášteře sázavském: zde toliko uvedeno buď, že r. 1079 přednášeti dal Vratislav papeži Řehoři VII. žádosť za přivolení, aby podle slovanského jazyka mohly v Čechách slaveny byti služby boží. Novější spisovatelé naši tak tomu rozumějí, že kníže a přední mužové v zemi vidouce vzkvétati slovanskou liturgii a šířiti se v národě, vyhledávali obecné svolení k ní, aby již bez překážky a pojednou vstoupiti mohla na místo ritu latinského. I dodávají někteří z nich: Kdyby vlastenecká snaha Vratislavova se byla potkala s úspěchem, biskupství pražské za nedlouho by bylo vyňato býti musilo z područí metropolity mohučského, v Praze byl by povstal slovanský patriarchát, závislý pouze na Římu, bezpečný to základ samostatnosti politické, mocná hradba proti návalu německému.[1]) Starší badatelé omezují žádosť knížecí z roku 1079 toliko na klášter sv. Prokopa, podotýkajíce, že svolením papežským měli mnichové na Sázavě chráněni býti před útržkami svých nepříznivců, kteří dobře věděli o nedostatku církevního schválení slovanské liturgie v Čechách. Odpovědí sv. Otce Řehoře VII., jak později uslyšíme, dokonce odmítavou, věc kláštera sázavského velice by se byla zhoršila, kdyby kníže tím více a snažněji ochrany své mu užívati nedal.

Opat Vít připomíná se posledně mezi svědky zapsanými v listinách kláštera hradištského na Moravě ze dne 3. února a 5. února roku 1078.[2]) Jak dlouho potom ještě řídil družinu slovanských mnichů na Sázavě, o tom nedostává se zpráv; letopisec vypravuje toliko, že Vít znamenaje blízký konec života, za souhlasu bratří a po schválení knížete zemského i pánů jeho odevzdal právo opatského úřadu Jimramovi, pokrevnímu příteli svému, muži svatostí vynika-

---

[1]) Tamže; str. 188.
[2]) Erbenova Regesta; č. 160 a 161, str. 70.

jícímu. Po nemnohých dnech na to dokonal důstojný nástupce sv. Prokopa běh pozemské pouti a pohřben jest vedle dveří na levé straně při vchodu do kostela Panny Marie. [1])

Nástupci jeho již jmenovanému dostává se chvály, že byl mnichem duší i tělem. On prý peněz jinak nenazýval než zlem, a docela za nic jich nepokládaje, ani rukou se jich dotýkati nechtěl, ano že by nohama měly býti šlapány soudil, následuje šlépějí svatých apoštolů. Pilen jsa obcování ctnostného, pokud živ byl, víry katolické stálosť neotřesenou zachoval, a mnohých srdce rozpačitá ve víře upevnil. Blahosklonný ke všem, více na den nesl sprostnosť holubičí, nežli by poddal se myšlénkám hadí chytrosti. Vrstevníci ctili jej pro štědrosť k chudým a horlivosť ve službě mnišské, nazývali jej otcem výtečné dokonalosti a milovali v pravdě, jakož zasluhoval. Když pak trapná nemoc všecky údy těla Jimramova pojala a prodloužilými mukami skličovala, příklad trpělivosti ukazoval opat bratřím až do posledního dechu. Tělesné pozůstatky jeho pohřbeny jsou po pravé straně u dveří, kdež vcházelo se do opatského kostela. Tehdáž byl již Vratislav králem, [2]) získav sobě od císaře Jindřicha IV. korunu na sněmu mohučském dne 29. dubna r. 1086, jakožto odměnu za mnohé služby, jimiž i sám i udatný lid český bouřlivému králi se byli propůjčili.

Po smrti Jimramově ujistivše se mnichové svolením krále Vratislava I. (r. 1086—1092), zvolili sobě opatem Božetěcha. Letopisy sázavské, jediný pramen vědomostí našic o nástupcích Prokopových, vzdávají i Božetěchovi chválu muže štědrého, učeného a výmluvného, který oddán jsa výtvarnému umění, vlastníma rukama i malířství i sochařství provozoval a pracemi svými obdiv budil u vrstevníků. Za tou příčinou jmín jest Božetěch patriarchou posvátného umění českého. Přízeň krále Vratislava obracel na prospěch kláštera. Přece však duch Prokopův nepřebýval v něm, an jal se dychtiti po slávě světské, povoloval domýšlivosti, hněvu a poněkud

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 248

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 248 n.: „Hunc (Emmeramum) equidem fratrum unanimitas dextra parte ingressus ianuae supradictae ecclesiae sepelivit. Hoc itaque tempore rex Wratizlaus . . . boemiensis monarchiae arcem regebat.“

i jiným nepravostem. Příčinou toho byla tuším právě milosť královská, která tak jej povyšovala, že zdál se v důstojenství vznešenějším skoro nade všecky opaty české.[1]) I vešel proto v nevůli s biskupem Kosmou, r. 1090 zvoleným nástupcem kněžice Jaromíra.

Podnět ke zjevnému sporu zavdal kostelní obřad, jehož podjal se Božetěch, kdy vykonati jej náleželo biskupovi. O některých svátcích sázena totiž při službách božích koruna králi na hlavu. I stalo se, nevíme v jakých okolnostech, že učinil to opat Božetěch, předstihnuv biskupa Kosmu. Pokládaje skutek opatův za opovážlivé sáhání do úřadu biskupského, rozhněval se Kosmas tak, že nehodlal jen přestati na důtce vinníku učiněné, nýbrž i chtěl mocně složiti jej s úřadu. Bylo to trvám na sklonku života Vratislavova († dne 14. ledna r. 1092); neboť jinak nedalo by se vysvětliti, proč nezastal král opata, miláčka svého, proti biskupovi. Jakmile tedy nedostávalo se ochránce, nastoupil Kosmas znovu na Božetěcha, a jen ustavičné prosby velmožů obměkčily jej, aby spokojil se menším trestem, nežli jest ztráta úřadu. Vyřkl tedy konečně: „Poněvadž ty, opate, umíš dobře řezati a dlabati, ukládáme ti pod závazkem svaté poslušnosti, chceš-li totiž smýti vinu, kterou jsi na sebe uvalil opovážlivým činem svým, abys ze dřeva vyřezal obraz Ukřižovaného u velikosti míry tvé délky a šířky, i s křížem, a na bedrách svých donesl jej do Říma a postavil v basilice tamější sv. Petra.“ Opat Božetěch podrobil se těžkému pokání a vykonav je zkroušeným srdcem, dosti učinil uražené velebnosti biskupské.[2]) Jak se podobá, bylo mu tím nejen úřad zachrániti, ale i celé dědictví sv. Prokopa na Sázavě, jemuž v řadě nepříznivců přibyl nový, mocný činitel, biskup Kosmas.

Po smrti krále Vratislava dosáhl knížectví v Čechách bratr jeho Konrád, jenž však záhy zemřev, nástupcem měl syna Vratislavova Břetislava II. (r. 1092—1100), knížete bo-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Rex autem supradictus, homo christianissimus, unice diligebat eum, cuius gratia idem abbas in tantum sublimatus erat, ut fere omnes boemienses abbates dignitate praecellere videretur.“ Prameny d. č. II. str. 249.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) v Pramenech d. č. II. str. 249 n

jovného a mocného. Obojí změna na trůně prošla bez pohromy kláštera sázavského. Břetislav II. nechoval sice k liturgii slovanské té lásky jako otec jeho, ale ochrany přál jí přece, pokud klášterní kázeň na Sázavě nedávala příčiny k nespokojenosti. Proti zbytkům pohanství v zemi nastoupil s opravdovou horlivostí. Hned z počátku vlády své jal se vyháněti všechny čaroděje, kouzelníky a hadače; rovněž i háje a stromy, které po venkově ctil sprostý lid, vymýtil a spálil ohněm. Také obyčeje pohanské, jež vesničané, posud ještě v křesťanství neutvrzení, o letnicích v úterý nebo ve středu zachovávali, přinášejíce dárky k studánkám; oběti zabíjeli a zlým duchům přednášeli, též pohřby, které dály se v hájích a polích, a tryzny, které konány bývaly dle řádu pohanského na rozcestích a trojcestích jako pro odpočinutí duší, též také hry bezbožné, které nad mrtvými svými, na prázdné stíny volajíce a škrabošky majíce na obličejích, rozpustile provozovali, ty všechny pověry a nešvary dobrý kníže, aby se potom nedály v lidu božím, vykořenil [1]).

Biskupu Kosmovi prve řečenému dostalo se posvěcení teprve na jaře r. 1094. Zatím pracoval opat Božetěch na rozšíření kostela Panny Marie a sv. Jana Křtitele při klášteře sázavském. Chrám ten takořka znovu byv založen a lepě upraven, vykazoval znamenité rozměry po délce, na šíř i do výše. [2]) Podobu měl basiliky o třech lodích. Nad kryptou sv. Kosmy a Damiána prostíral se presbytéř, jehož oltář nesl název a ostatky Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Ve střední lodi před stupni k presbytéři zřízen byl chor pro mnichy a opatřen oltářem sv. Petra a Pavla i všech apoštolů. Pobočné lodi pokračujíce na severu i jihu podle choru mnišského, dosahovaly na východ až ke konci krypty. V jižní lodi spatřoval se oltář sv. Martina, v severní sv. Štěpána prvomučenníka. Na půlnoční straně přistupovala k basilice kaple, kterou pokládají někteří za kostel sv. Kříže již svrchu připomenutý, ježto v oltáři jejím uloženy byly ostatky sv. kříže. Ze všeho

---

[1]) Kosmův Letopis k r. 1092, v Pramenech d. č. II. str, 136 n.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Bozethecus . . . ecclesiam longitudine, latitudine, altitudine venustissime ampliando fundavit.“ Prameny d. č. II. str. 249.

zbývá podnes toliko podzemní krypta a okrouhlá absida presbytéře.

Staraje se o vnitřní úpravu a výzdobu chrámu, pořídil opat Božetěch pokrovy (antipendia) na oltáře, kříže, zvony a vše jiné náčiní kostelní. Také klášter celý ze všech stran stavbami a nábytkem obnovil. Jeho snaživý duch ke všemu potřebnému na prospěch kláštera byl obrácen. Bohudíky, stačil poklad kostelní štědrostí krále Vratislava valně rozmnožený. Byl pak Božetěch sám výborným malířem, sochařem, řezbářem a soustružníkem, [1]) tak že mohl jednak s úsporou nákladu vlastníma rukama pracovati, jednak i umělá díla jiných říditi.

Na podzim r. 1095 zavítal biskup Kosmas na Sázavu a posvětil v neděli dne 14. října oltář sv. apoštolů v choru mnišském, uloživ v něm ostatky sv. Petra, sv. Pavla, sv. Ondřeje, sv. Bartoloměje, sv. Tomáše, sv. Jakuba, sv. Filipa, sv. Lukáše evangelisty, sv. Barnabáše a všech apoštolů. Na zejtří dne 15. října posvěceni došly tři oltáře, jeden nad kryptou, v němž složeny ostatky ze šátku (sudarium) Páně, z trnové koruny jeho, z božího hrobu, ze svatého kříže, sv. Marie, sv. Jana Křtitele, sv. Jana apoštola a evangelisty; druhý v kryptě s ostatky sv. Kosmy a bratří jeho (Damiána, Anthima, Leontia, Euprepia); pak v kapli, která jest na levé straně kostela, oltář s ostatky sv. kříže, sv. Vavřince mučenníka, sv. Blažeje, biskupa a mučenníka, sv. Pankratia mučenníka. Potom třetího dne, to jest 16. října, posvěceny jsou dva oltáře, jeden po pravé straně, v němž uložili ostatky sv. Martina, svatých Jana a Pavla, sv. Tiburtia mučenníka, sv. Glěba a tovaryše jeho, svatých Benedikta, Jana, Isáka, Matouše, Křišťana, sv. Mikuláše, sv. Jeronyma, sv. Oldřicha, sv. Fortunata, sv. Adolfa, sv. Lazara; druhý oltář na levé straně s ostatky sv. Štěpána prvomučenníka, sv. Ondřeje, sv. Tomáše apoštola, sv. Klementa papeže a mučenníka, sv. Jiří mučenníka, sv. Pantaleona mučenníka. [2]) Povšimnutí zasluhuje, že mezi ostatky

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Bozethecus . . . pingere venustissime meminit, fingere vel sculpere ligno lapideque ac osse tornare peroptime novit.“ Prameny d. č. II. str. 249.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1095; v Pramenech d. č. II. str. 251 n.

na oltáři sv. Martina shledávaly se částky těl knížat ruských Borisa Romana a Glěba Davida (†† roku 1015), které církev ruská přijala r. 1071 do počtu svatých. Vedle nich spočívaly ostatky svatých pěti bratří mučenníků a spolupatronů země české, jak těla jejich uloupena na výpravě do Polska r. 1039 a převezena do Čech.

Při horlivé péči, jakou ještě roku 1095 vynakládal opat Božetěch na zvelebení kláštera, zdálo by se, že pobyt slovanských mnichů na Sázavě na dlouho byl pojištěn. V pravdě však schyloval se ke konci. Neboť bratří pokládajíce náklad na stavby a výzdobu chrámu i monastýru za plýtvání statkem klášterním, povstali proti opatovi, spikli se s nepřátely jeho mimo klášter a tak sami urychlili druhé vyhnanství své, z něhož nebylo již návratu.

Hlava třetí.

Druhé vyhnanství slovanských mnichů ze Sázavy r. 1097.

Snaha o nápravu řádů církevních, které celý život svůj posvětil veliký papež Řehoř VII., odnášela se netoliko k tomu, aby obmezen byl vliv světské moci v záležitostech duchovenských a život kněžstva uveden na míru posvátnému stavu tomu příslušnou, nýbrž i k zavedení jednotné liturgie podle římského způsobu a latinského jazyka, aby prostředkem nich upevněna byla jednota církve na západě. Záležitosť různých obřadů bohoslužebných hýbala ve druhé polovici 11. století myslemi duchovních knížat, jak již z toho vidno, že na sněmu v Mantově r. 1064, kde za řádného nástupce sv. Petra na stolci římském uznán byl Alexander II., dali sobě otcové od biskupů španělských předložiti knihy mostarabské, latinsky psané, zkoumajíce, zdali nezavírá se v nich něco pravé víře odporného.[1]) O čtyři léta později (r. 1068) držán byl provinciální sněm ve Splitě za příčinou slovanské bohoslužby v Chrvatech, jehož účastníci majíce v čele papežského vyslance

---

[1]) Dudíkovy Dějiny Moravy: II. str. 216.

Mainarda, zakázali slovanskou liturgii, prohlašujíce původce písma glagolského Methoda za zlomyslného kacíře.[1])

S velikým úsilím pracováno o to ve Španělích, aby zaveden byl ritus gregoriánský na místě mostarabského, ačkoli na sněmu mantovském nedávno řečeném uznali shromáždění biskupové, že v knihách španělsko-gotské liturgie není bludného učení. Král aragonský Sancho Ramirovec (r. 1063—1094) poddal se vůli papeže Alexandra II. a slavně uvítav legáta jeho Huga Candida, na synodě r. 1071 pohnul duchovenstvo říše své k přijetí obřadu římského. Téhož léta odstranil Hugo Canditus přičiněním hraběnky Almodis, paní z rodu francouzského, liturgii mostarabskou v Barcelonště. Tuhý odpor proti uvedení ritu římského projevil se v Kastilii. Krále tamějšího Alfonsa VI. (r. 1072—1109) naklonila k němu manželka Konstancie, dcera vévody burgoňského Roberta. Papež Řehoř VII. vypravil v té příčině kardinála Giralda do Kastilie. Než ani přísným jednáním jeho ani úsilím královým a povolností biskupů nedala se změna obřadů kostelních ke skutku přivésti. Po bouřlivém rokování na synodě v Burgosu r. 1077 na tom stanuly sporné strany, aby rozhodlo se soubojem, která liturgie má průchod míti v Kastilii. Jakkoli pak zvítězil zastance ritu mostarabského, nepřestal král usilovati o obřad římský, i vyžádal si nového vyslance papežského kardinála Richarda, jehož mírné jednání neminulo se zdárným výsledkem. Na církevním sněmu v Burgosu r. 1(85 schválena změna obřadu.[2])

Tak ukazovala se malá naděje, kdyby někdo za mnichy sázavské v Římě se přimlouval, aby s vůlí apoštolské stolice mohli slovansky konati svatá tajemství a hodinky kněžské, že příznivé odpovědi se dočká. Kníže Vratislav II. učinil to přece r. 1079, vypraviv poselstvo k papeži Řehoři VII., jemuž v čele byli Felix, potomní biskup míšenský, a bratrovec Vratislavův Fridrich. Které důvody pohnuly knížete, aby přednésti dal nástupci sv. Petra žádost za schválení slovanské liturgie v Čechách, vysvítá aspoň poněkud z odpovědi papežovy, dané v Římě dne 2. ledna 1080. „Jakož pak Urozenost tvá,“ psal Řehoř VII. Vratislavovi, „vyhledávala přivolení naše, aby

---

[1]) Erbenova Regesta; č. 136, str. 57.

[2]) Zschokke: Die mozarabische Liturgie in Spanien, v časopise Linzer Quartalschrift, 1879; str. 40.

podle slovanského jazyka u vás slaveny byly služby boží, věz, že této žádosti tvé nikterak nemůžeme vyhověti. V té příčině totiž jeví se pilnému uvažovateli pravda nepochybná, že důvodně má písmo svaté po vůli všemohoucího Boha na některých místech tajno býti, aby snad všem dokonce zjevno jsouc, nesevšednělo a v lehkosť nepřišlo, nebo zle pochopeno byvši od lidí méně učených, neuvedlo je v omyl. I nedá se na omluvu uvésti, že někteří nábožní mužové, co prostou myslí lid vyhledává, shovívavě snesli, nebo bez opravy pustili, jelikož prvotná církev mnohé věci mlčením pominula, které později po utvrzení křesťanství a vzrůstu náboženství zevrubně byvše vyšetřeny, od svatých otců nápravy došly. Pročež aby místa nemělo, co z vaší strany neprohlédavě se žádá, mocí sv. Petra zapovídáme a tobě poroučíme, abys ke cti všemohoucího Boha vší silou odpíral této prázdné nerozvážlivosti.[1])

Zakládal se tudíž kníže Vratislav II. důvodem historickým, že svatí mužové prvotní církve české hověli slovanské liturgii, a přidal k tomu důvod moderní, že lid oblíbiv sobě způsob takový, jej vyhledává a od nejvyšší hlavy stvrzena míti žádá. Zevrubnějších dat a dokladů v žádosti knížecí jistě nebylo, neboť papež Řehoř VII. nemohl by tak obecnou odpověď dáti, jako shledáváme to v listě jeho z r. 1080. Lze pak i to bezpečně usouditi ze znění listiny papežské, pokud zavírá v sobě zápověď slovanské liturgie v Čechách, že kníže Vratislav v podání svém politických motivů neuváděl, o rozsahu slovanské bohoslužby v zemi určitých návrhů ne-

[1]) List papeže Řehoře VII. ze dne 2. ledna r. 1080: „Quia vero nobilitas tua postulavit, quo secundum sclavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium, scias nos huic petitioni tuae nequaquam posse favere. Ex hoc nempe saepe volventibus liquet non immerito sacram scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne, si ad liquidum cunctis pateret, forte villesceret et subiaceret despectui, aut prave intellecta a mediocribus in errorem induceret. Neque enim ad excusationem iuvat, quod quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus quaerit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt; cum primitiva ecclesia multa dissimulaverit, quae a sanctis patribus postmodum firmata christianitate et religione crescente subtili examinatione correcta sunt. Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus teque ad honorem omnipotentis Dei huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.“ Erbenova Regesta; č. 162, str. 70 n.

podával a poměru jejího k latinskému ritu ani slovem se nedotýkal. Tak aspoň výkladu dochází stručné odbytí oné záležitosti a výčitka sv. Otce, že vznáší se k němu prosba za věc nepředloženou, kterou apoštolská stolice nemůže pokládati než za čirou libůstku.

Naděje skládaná v budoucnosť, až dostane se slovanské liturgii církevního schválení v Římě, kterak pomine nepřízeň k ní se strany latinského duchovenstva, i panovníkům odňata bude nesnáze pro to, klesla docela, a pevnější, ba jedině možný základ k dalšímu uchování dědictví kyrillo-methodského v Čechách dokonce byl podtržen. Zbývala ještě blahovůle knížete; kdežto biskup diecésní nemohl již na prospěch slovanských mnichů jiného činiti, než zavírati oči, aby neviděl. Kníže Vratislav II. neuposlechl rozkazu papežova, aby vší silou zbraňoval liturgii slovanské v Čechách, ale zůstal příznivcem a ochráncem kláštera sázavského až do smrti. Bratr pak jeho biskup Jaromír jevil vždy nedostatek chuti, aby řídil se vyšším rozhodnutím; i popřával klášteru sv. Prokopa dokonalého pokoje. Nástupcem jeho zvolen jest r. 1090 Kosmas, kněz původu nám nepovědomého. Když opat sázavský Božetěch, spoléhaje na milosť královu, na jevo dal neváżnosť ke zvolenému biskupovi, snesla se bouře nad hlavou jeho, kteráž i klášteru zahrozila nebezpečenstvím. Dobře-li rozumíme pokutě Božetěchovi uložené, měl nejen postaviti kříž v kostele římském sv. Petra, nýbrž i vyžádati tam klášteru svému schválení při protipapeži Klementu III. (r. 1080—1100), kterého i král Vratislav i syn jeho kníže Břetislav II. zprvu se přidržovali. Zdali toho opat dosáhl, nevíme; však i kdyby mu bylo štěstí přálo, schválení takové nemělo valné ceny. Kníže Břetislav II. opustiv totiž r. 1094 stranu protipapeže Klementa III., vypravil zvoleného biskupa Kosmu do Mohuče, kdež sněmovali praelati strany papeže Urbana II. a kdež metropolita Ruthard nevzpěčoval se již vložiti ruce na čekance pražského.

Účinek nové církevní politiky české záhy se dostavil. Cokolivěk u nás čelilo proti zásadám a ustanovením papeže Řehoře VII., vše to, pokud možná bylo, rušeno a potlačováno. Mnichové sázavští nemeškali pohříchu sami příležitosť poskytovati mužům k opravám církevním prohlédajícím, aby se strany jejich již bezohledně nastoupeno bylo

proti slovanské liturgii. Nenávidějíce totiž někteří z nich opata, že mnoho vynakládal na zvelebení chrámu i zevní lesk kláštera, popudili ostatní a působili veliké různice v lůně bratřiny mnišské. Ba i na veřejnosť spor vynesen původem tří bídných bratří-kněží Demetria, Kanana a Goliši, kteří z nemalých přečinů vinili opata svého, ale shledati majíce důkazy, nemohli podati případných svědectví. Nazývajíce opata svého ctižádostivcem, sami po slávě světské bažili. Myslili totiž, kdyby Božetěch jakýmkoli způsobem byl vypuzen, že by někdo z nich dosáhl důstojenství opatského. Když pak dílem sami dílem skrze domnělé přátele své mnohými hanami proti opatu svému sebranými knížeti bili do uší, Břetislav II. rozmrzev se konečně, vyhnati kázal i Božetěcha i svárlivé mnichy jeho ze Sázavy a uvésti tam latinské benediktiny z kláštera břevnovského.[1]) Stará slovanská nectnosť, závisť a nesvornosť, stala se nejbližší příčinou zániku slovanské liturgie v Čechách.

Z počátku r. 1097 utichly posvátné služby na Sázavě, hlahol staré slovanštiny při mši svaté a kněžských hodinkách umlkl tu na vždy. Duchovní rodina sv. Prokopa uprostřed času zimního hledati musila útočiště v cizině. Zasloužilý opat Božetěch nesa vinu svou i zvrhlých bratří, opustil chrám i monastýr, posvátné budovy horlivou péčí jeho nově zřízené, a bral se z nevděčné vlasti, kterou uměním a štědrostí svou byl zvelebil. Došel pak trvám hostinného pobytu v Uhřích, kdež ještě za sto let a více těšili se slovanští mnichové z ochrany mocných králů. Mnichové s ním zároveň vypuzení bloudili semo tamo, těkajíce po místech nejistých. Někteří z nich vrátili se po čase do Čech a vyprosili sobě příbytek v benediktinském klášteře na Sázavě.[2])

Také v klášteře sv. Jana na Ostrově poskytnuto bylo přístřeší aspoň jednomu ze slovanských mnichů-vyhnanců. Svědectví pro to shledává se v latinském pergamenovém rukopise z 11. století „Gregorii Quatuor libri dia-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 294 n.

[2]) Mnich sázavský praví o nich takto: „Fratres, qui proditionis auctores contra eum extiterant, ex tunc erraverunt usquequaque per incerta loca girovagi, donec ad ultimum aliqui corde compuncti vix in loco proprio recepti, eidem loco inepti vitam finierunt.“ Prameny d. č. II. str. 250.

logorum", který dle starého poznamenání býval majetkem kláštera ostrovského, nyní pak uložen jest v kapitolní knihovně pražské (sign. A. CLXXIII). V něm spatřují se totiž meziřádkové glossy české a staroslovanské z konce 11. století nebo z počátku věku následujícího. Glossator psal sice latinkou, ale jazyka latinského nebyl dosti povědom. Zprvu rafijí vrývaje, potom také inkoustem píše, poznamenával sobě v klášterním kodexu překlad latinských výrazů a rčení. Způsob takový označuje nám mnicha, jenž čítával druhdy ve staroslovanských knihách, načež opustiv r. 1097 monastýr sázavský, přijat byl na Ostrově a učil se tam jazyku latinskému.[1]) Litovati jest, že k poznámkám svým neužil slovanského písma, abychom v jistotě věděti mohli, čeho jinak toliko se domýšlíme, že v monastýru sázavském běžna bývala glagolice.

Tak vypsali jsme běh slovanské liturgie v Čechách a osudy pěstitelů jejích do r. 1097, kdy nesvorností mnichů sázavských a tudíž nekázní v klášteře jejich vzešlou zanikla ona bohoslužba, neměvši kromě několika knížat a lidu českého nikdy rozhodnějších přátel a zastanců vytrvalých. Různým příhodám, pokud váží se k řečené bohoslužbě, věnovali jsme pozornost. Naše účastenství v nich nevyšlo snad z menší vážnosti k bohoslužbě jazyka latinského, nýbrž z té pravdy, že by domácí písemnictví naše o drahně let dříve bylo k místu přišlo, nežli státi se mohlo po přehradách cizího písma a jazyka. Od té doby, kdy sv. Prokop položil základy k mnišskému samostanu na Sázavě, až do konce 11. století uběhlo asi 70 let. Klášter jeho pěstovav po ten čas slovanské písemnictví, připravoval půdu k vyššímu vzdělání v národě na základě přirozeného jazyka, a účinky toho jistě byly by se dostavily, kdyby v době květu blízké strom i s kořenem nebyl vyťat a pohuben. Přistupujeme již k dějinám benediktinského kláštera na Sázavě jakožto čtvrtého monastýru téhož řádu v Čechách.

---

[1]) Patera: České a starobulharské glossy 11. století," v Časopisu česk. musea, 1878; str. 536 nn.

Hlava čtvrtá.

Klášter benediktinů na Sázavě za 12. století.

Z počátku roku 1097 osazován jest klášter sázavský novými mnichy, kteří pravidlem života měli řeholi sv. Benedikta. Za představeného vyhlédl jim biskup Kosmas tehdejšího probošta břevnovského příjmím Děthárda, o němž neumíme říci, zdali byl rodu německého či českého. Kníže Břetislav II. schválil volbu biskupovu a jak letopisec dí, s velikou radostí udělil dne 3. ledna t. r. název opatský Děthardovi (roku 1097—1133). Byl pak nový opat muž v kázni klášterní dokonale vyučený a jí dbalý, dobrý znalec latiny a milovník církevního písemnictví. Ujímaje úřad, k němuž dne 8. března dostalo se mu biskupského požehnání, měl s bratřími dosti nesnadný počátek na Sázavě. Slovanští mnichové totiž prve, nežli opustili dům svůj, těžce nesouce rozhodnutí knížete Břetislavova, zmařili mnohé svršky a potřeby klášterní, tak že nový opat nalezl po nich příbytek vypleněný, a ze zásob potravních nemohl ani tolik shledati, co by stačilo k vychování bratří na jeden měsíc. Kníže dověděv se o tom, nemeškal ze svého důchodu poskytnouti klášteru výpomoci. Také slovanské knihy byly dokonce, neudává se od koho, zkaženy a rozházeny; opat Děthard připadl sice na některé z nich,[1]) ale nemoha jich užiti k bohoslužbě, sám jal se hotoviti latinské kodexy; některé knihy k tomu koupil, některé dal napsati od najatých písařů, a tak všelikým způsobem snažil se zjednati knihovní poklad klášteru.

V řízení domu a bratří lišil se Děthard velice od posledního opata slovanského. Při mniších vyhledával věcí tré pobožnosť, poslušnosť a pracovitosť. Jsa nepřítelem nepravosti, zbožným životem předcházel bratří a pozýval je k říším nebeským, tak jako orel létaje, mladé své povzbuzuje k letu. O neposlušnosti říkával, že jest to neřesť přímo pověrečná

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Et libri linguae eorum deleti omnino et disperditi nequaquam ulterius in eodem loco recitabuntur . . . Idem abbas libros, quos non invenit loco sibi commisso praeter sclavonicos, ipsemet nocte et die immenso labore conscripsit.“ Prameny d. č. II. str. 250, 252.

a jistě záhubná. Zahálka pak byla mu z duše protivná. Nedával jí jiného jména nežli nepřítelkyně duše a vždy v nelibosti měl bratra, který liknavě chápal se uloženého díla nebo dřepěl v lenivosti. Však opat sám pracoval vlastníma rukama, někdy až přes síly se odvažuje; nejvíce pilen byl zakládání a vzdělávání vinic, potom ostatních prací hospodářských. Kromě potřeby mluvil málo, ač v řeči byl velice vzdělaný. Vnitřní pohnutí dovedl tak utajiti, že obličeje svého ani z radosti ani ze smutku nezměnil. [1])

R. 1123 přijat jest do kláštera sázavského Silvester, potomní nástupce Děthardův a zvolený biskup pražský. Byl již knězem od biskupa Heřmana roku 1116 posvěceným, když hlásil se za člena mnišské družiny na Sázavě, a dokončiv noviciát, činil tam o svátek sv. Benedikta dne 21. března r. 1125 slavné sliby řeholní. Opat Děthard znamenaje velikou horlivosť jeho v konání povinností mnišských, obral jej za převora mezi bratřími. [2]) Touž dobou jeví se také nejmenovaný mnich sázavský, pokračovatel Kosmův a slovutný letopisec kláštera sv. Prokopa, kterému děkujeme za všechny téměř vědomosti o monastýru tamějším od počátku až do roku 1162.

Možno-li spoléhati na udání kroniky Neplachovy, přihodilo se r. 1126 veliké neštěstí na Sázavě. V zimě toho roku napadlo tolik sněhu v Čechách, že neměl, pokud se množství týče, vůbec pamětníka. V závějích sněhových zahynulo na Sázavě 47 lidí. Zpravodaj náš nepraví, stalo-li se to na panství klášterním či v osadě téhož jména naproti klášteru. [3])

Opat Děthard přejal sice chrám i budovy klášterní v dobrém stavu, jak je byl na slovo vzatý umělec Božetěch přestavěl a zdokonalil, než když časem ukázala se potřeba nových oprav, neváhal přiložiti ruce k dílu. Letopisec poznamenal o něm, že obnovil střechu kostela kamenným krytem (cihlami) a jinak také péči vedl o výzdobu svatyně. [4]) Za doby jeho připomíná se hospitál na Sázavě, to jest hostinský dům vedle

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 252 n.

[2]) Tamže; str. 253.

[3]) Neplachova Kronika k r. 1126, v Pramenech d. č. III. str. 469.

[4]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 252.

kláštera, kdež lidé pocestní, chudí a nemocní docházeli ošetření. Přední dobroditelkou domu toho stala se zbožná paní Přibislava, vdova po Hroznatovi. Vykonavši totiž roku 1130 pouť do svaté země v tom průvodě, jehož čelným účastníkem byl biskup pražský Menhart (roku 1122—1134), pamatovala po šťastném návratu do vlasti na bohumilé odkazy. U přítomnosti příbuzenstva svého a s jeho svolením darovala ves Hostivař s přiléžícím lesem, s polmi a lukami a se vším statkem jejž tam měla, jakož i všechnu čeleď svou, též ves Bosákovice k hospitálu Bohu a sv. Janu Křtiteli na Sázavě, i potvrdila to právními svědky. A zemřevši brzy potom dne 3. května r. 1132, pochována jest na hřbitově klášterním.[1])

Štědrou přízní dobrodinců a hospodárností opatovou rozmnožily se statky kláštera sázavského. V tom péči maje nejen o dobu přítomnou, ale i k budoucnosti prohlédaje, aby zboží duchovní zachováno bylo klášteru, dal Děthard majestáty knížecími potvrditi všechna nadání předešlým opatům již učiněná, jakož i to, co sám přičinlivostí svou získal a rozmnožil, totiž usedlosti, statky, paroby, upsané, podané, sluhy i služky, země a vinice, lesy s horami a rovinami, vodami a vodotoky i rybníky. Klášter sázavský, který r. 1097 sotva uživiti mohl nové osadníky své, ukazoval na sklonku opatování Děthardova hojnosť ba nadbytek věcí k vychování četnější rodiny mnišské potřebných.[2]) Původce nového rozkvětu jeho jak po stránce hmotné tak i duchovní, první otec bratří benediktinů na Sázavě, zemřel dne 18. prosince r: 1133, řídiv dům sobě svěřený téměř 38 let.[3])

Nástupcem Děthardovým stal se Silvester (r. 1134 –1161.) Bratří z převora volili jej jednomyslně opatem dne 23. dubna r. 1134. Od počátku mnišského života svého roku 1123 těšil se

[1]) Týž letopisec k r. 1132: „Pribizlawa, coniunx Groznatae, . . . villam Goztivar . . . villam etiam Bosakovic ad hospitale Deo et sancto Johanni Baptistae in Zazou omnibus suis affinibus in id ipsum consentientibus obtulit.“ Prameny d. č. II. str. 258.

[2]) Tamže; str. 252.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1133, v Pramenech d. č. II. str. 258. Nesprávně nazývají někteří novější spisovatelé Dětharda Bohudarem, jakoby Děthard = Deodat. Letopisec sázavský přivádí sice k r. 1134 úmrtí jakéhosi Bohudara, ale to byl buď mnich, buď dobrodinec kláštera sázavského, nikoli opat Děthard,

Silvester upřímné lásce klášterních druhů, a jak za to máme, v pilné potřebě řádu benediktinského v Čechách cestoval on r. 1131 do Říma[1]) Letopisec chválí zejména přičinlivost jeho ve věcech církevních, počestnost mravů, přívětivost v řeči a obcování, zdrželivost a pokoru. Když volbou bratří za opata byl obírán, chystal se právě biskup pražský Menhart na cestu do Uher, kdež na dvoře královském křtíti měl kněžice českého, trvám Oldřicha, syna panujícího knížete Soběslava I. (roku 1125—1140). Tak odloženo potvrzení volby opatské na Sázavě až k opětnému návratu panstva do země. Svátostný úkon křtu konal se o letnicích dne 3. června roku 1134. Biskup Menhart však konaje cestu zpáteční, upadl v těžkou nemoc a dne 3. července v Sekyř Kostele na Moravě vypustil ducha. Nástupci jeho Janu I. (r. 1134—1139) dostalo se svěcení na biskupství dne 17. února r. 1135. Brzy potom jednáno na hradě pražském o potvrzení nového opata sázavského: u výroční den volby jeho podal kníže Soběslav berlu Silvestrovi a biskup Jan požehnal nástupci Děthardovu k důstojnému zastávání úřadu.[2])

Za převora kláštera svého ustanovil Silvester mnicha Berona, potomního opata v Postoloprtech. Tomu také poručil řízení všech bratří na Sázavě, když z počátku r. 1137 uchystal se na cestu do svaté země. Podnět k pouti té vyšel od biskupa olomouckého Jindřicha příjmím Zdíka (r. 1126—1150). Z Olomouce vybrali se oba praelati, provázeni jsouce mnohými pány, českými i moravskými, do země uherské, a po té zamířili k Cařihradu. Ježto však císař byzantský Jan I. meškal mimo sídelní město, zdrženi jsou poutníci naši v Cařihradě a nemohli před velikou nocí toho roku dospěti do Jerusaléma. Když tedy později tam přibyli, rozhodl se biskup Jindřich, že setrvá u hrobu božího až do příštího vzkříšení Páně. Soudruzi cesty jeho, a mezi nimi i opat Silvester, uctivše posvátná místa, vraceli se na podzim k domovu, při čemž přestáti jim bylo mnohá nebezpečenství na moři. Dne 24. prosince roku 1137 „za příznivého větru poledního“ navrátil se opat Silvester ke

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1131, v Pramenech d. č. II. str. 258.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1135, v Pramenech d. č. II. str. 259.

svému klášteru, ztrativ cestou oddaného sobě společníka a tuším i dobrodince kláštera rytíře Ruzena.[1])

Po smrti biskupa pražského Jana I. († dne 8. srpna roku 1139) poctěn jest velice klášter sázavský volbou nového arcipastýře, ježto s vědomím panstva vyhlédl k tomu úřadu kníže Soběslav I. opata Silvestra a dne 29. září nazval jej biskupem.[2]) Prve než dojíti mohlo ke svěcení, zemřel kníže dne 14. února r. 1140, a na trůn po něm uprázdněný posadili velmoži čeští Vladislava II. (r. 1140—1174), synovce místo syna předešlého panovníka. Předvídaje tudíž třenice stran a bouře zemské, ani ještě mnozí jiní členové rodu Přemyslova ucházeli se o vládu nad národem, a vida, že by nestačil v tak těžké době úřadu biskupskému, vzdal Silvester právo své k němu a navrátil se k opatství na Sázavě; načež dne 23. února roku 1140 zvolen jest biskupem Ota, kanovník pražský. Tak aspoň o vzdání se hodnosti zprávu dává letopisec sázavský,[3]) kdežto starší pokračovatel Kosmův, kanovník vyšehradský, mluví o pozbytí biskupství.[4])

Na podzim toho roku stala se prý podivu hodná věc u kláštera, kterou letopisec těmito slovy poznamenal:[5]) Řeka Sázava utrpěla dne 19. listopadu r. 1140 přetržení na více než 20 honů zdélí od hořejška až dolů. Mlýn téhož kláštera, kterému od starodávna nikdy nescházela voda, stál tehdáž na suchu. Opat a bratří řeholní i sluhové přišli ke břehu a vidouce zázrak, k většímu označení zázraku toho sbírali nad obyčej veliké ryby a raky na suché půdě. Udržena jest pak řeka Sázava od první hodiny až do šesté v oné změně řízením božím.

Jak obtížným bylo vedení biskupského úřadu v Čechách za doby, kdy opat Silvester odkládal právního nápadu k němu, na jevo jde z poslání kardinála Guidona do zemí našich r. 1143, kterýž podjav se tu reformy ve věcech církevních, dopisoval o tom pánu svému papeži Innocentiovi II. „Když

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1137, v Pramenech d. č. II. str. 260.

[2]) Tamže; str. 260.

[3]) Tamže k r. 1139 a 1140; str. 260 n.

[4]) Pokračovatel Kosmův (kanovník vyšehradský) k r, 1140; v Pramenech d. č. II. str. 233.

[5]) Tamže; str. 234.

od knížete Vladislava získali jsme svolení k vedení oprav, počali jsme ve jménu Páně vší silou vykořeňovati neřesti mezi duchovními. Nejprve prohlásili jsme za pomocí biskupů, Oty pražského a Jindřicha olomuckého, a nejkřesťanštějšího knížete Vladislava sesazovací dekret proti proboštu pražskému Juratovi, protože ještě laik a ženat jest, a žena od něho nechtěla upustiti. Rovněž odňali jsme děkanu téhož kostela Petrovi na vždy hodnosť děkana i arcijáhna a zapověděli jsme mu službu oltářní, protože se byl oženil již po třetí a nad to se i ve zlou pověsť uvedl hříchem simonie. Také kanovník Šebestián ztratil své obroči, pověvadž nedošel svěcení a měl manželku. Dále složili jsme s úřadu probošta vyšehradského Hugona, protože vdovu pojal v manželství a laikem zůstal. Na Moravě sesadili jsme děkana kostela olomouckého Tomáše a mistra Milhostě pro smilstvo. Vůbec odstranili jsme v Čechách a na Moravě všechny duchovní, kteří po druhé se ženili nebo vdovy nebo ženy od mužů svých zapuzené pojali za manželky. Podjáhny, jáhny a kněze v nepořádných sňatcích trvající zbavili jsme úřadu i obročí, jiným duchovním nezdrželivým zakázali jsme pouze službu oltářní. Konečně napomenuli jsme biskupů k řádnému omezení farních obvodů a k přísnému zachovávání úchval církevních, dle nichž nikdo bez určitého titulu ordinačního nesmí býti vysvěcen na kněze.“ Nevíme pro jaký přečin sesadil týž vyslanec Guido také opata sázavského Silvestra r. 1144: letopisec dí, že byl popuzen proti němu lichým udáním některých nepřátel osobních. [1]) Ale již roku následujícího navrátil Silvestra k úřadu biskup Jindřich Zdík, bezpochyby k příkazu papežovu.

Po tak zlé a trvám nedosti zasloužené nehodě nepřestal opat býti dobrým správcem svého kláštera a otcem bratří, jenže uhýbal potom patrněji „hodům mocných lidí a kterýchkoli osob světských, nic nad tím se nepozastavuje, že od mnohých pro to méně jest milován.“ Původem jeho dály se hojné změny stavební na zvelebení monastýru sázavského. Klášterní budovy tamější hned od prvopočátku přistupovaly ke kostelu ze strany jižní, zanechávajíce uprostřed místo čtvercového dvoru, do něhož otvíral se krytý ochoz (ambitus). Mnich

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1144, v Pramenech d. č. II. str. 262.

sázavský připisuje novou stavbu dormitáře, refektáře, sklepu, kuchyně a ochozu opatu Silvestrovi. O ambitu pak podotýká, že kolkolem ke klášteru přiléhaje, krásnými sloupky a výklenky byl opatřen.[1])

Opat Silvester vystavěl také kapli Panny Marie na Sázavě v místě nám nepovědomém.[2]) K slavnému svěcení pozval biskupa Otu r. 1146. Podnikaje opravu hlavního chrámu Panny Marie a sv. Jana Křtitele, „vložil,“ jak vece letopisec,[3]) „zdi s apsidami (výklenky) v prostředku kostela od oltáře sv. Štěpána a sv. Martina.“ Starší badatelé rozuměli slovům letopiscovým tak, že Silvester zdi chrámu mezi oltáři sv. Štěpána a sv. Martina opatřil klenbami. Novější rozcházejí se na dvé. Někteří myslí na příčnou loď se dvěma apsidami, někteří na obezdění kůru mnišského. „Kůr ten býval třílodní a sedilia bratří v něm patrně dřevěná. Silvester oddělil poboční lodi od kůru stěnami, jež vyzdili kol mezi pilíři a v nich zřízeny jsou „absides,“ to jest výklenky se sedadly pro mnichy, a sice tak, že jedno místo od druhého odděleno bylo ozdobným sloupkem, jakož dosud spatřujeme v děkanském chrámě kouřimském, vystavěném dle vzoru sázavského.“[4]) Opat Silvester dal ještě sborný kostel vydlážditi hlazenými kameny z lomu petřínského u Prahy a postaral se o vkusné malby celého monastýru.

Z počtu mnichů přebývajících na Sázavě za opatování Silvestrova pět zejména se nám ohlašuje, a to spisem šestého, jehož jméno pohříchu nás tajno zůstalo. Z oněch přivedli jsme již převora Berona, který pak r. 1147 po Zdislavovi stal se

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Silvester abbas . . . dormitorium, refectorium, cellarium et coquinam atriumque claustri per circuitum cum collumpnellis et absidiculis venustissime construxit.“ Prameny d. č. II. str. 259.

[2]) Tamže k r. 1146: „Dedicatio capellae sanctae Mariae in Zazoa a venerabili episcopo Ottone, quam construxit domnus Silvester abbas.“ Prameny d. č. II. str. 262.

[3]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Silvester abbas . . . monasterium sancti Johannis Baptistae picturae venustate decoravit, muros cum absidibus in medio oratorii ab altaribus sancti Stephani et sancti Martini interposuit, pavimentum ecclesiae lapidibus politis de Petrino monte advectis adornavit.“ Prameny d. č. II. str. 259.

[4]) Braniš: O působení kláštera sázavského na vývoj stavitelství a plastiky ve východních Čechách; str. 14.

opatem v Postoloprtech, kdež i zemřel dne 11. května r. 1156. Nástupcem Beronovým v převorství sázavském učiněn jest Božata. Další jmenovaní mnichové, bratří Arsenius, Žizna a Radosta, zemřeli r. 1155, jak se podobá, od morové nákazy. Těm a všem ostatním opat Silvester, jak uměl a znal, všechnu kázeň klášterskou do srdcí vštěpoval. Zbytečné věci soukromé míti bez povolení, učil, že jest přečin největší, říkaje, že mnich maje potravu a oděv, má s tím spokojen býti. Zvláště také ukazoval na sobě všechněm příklad pokory a trpělivosti, vždy to opakuje: čím větší jsi, tím více ponižuj se ve všem! Byltě pak zvláštním přítelem šetrnosti, tak že skvostnější jídla nebo poháry vína zamítal jako věci zdraví neprospěšné a v jídle jednoduchém a čisté vodě z řeky měl zalíbení.[1])

O duchovní potřeby lidu, který poddán byl klášteru v různých vsích vůkol, staral se svědomitě, jakož z toho vidno, že ve vsi Mnichovicích vystavěl trojlodní chrám k poctivosti sv. Michala a ostatních duchů nebeských.[2]) V městečku tom spatřuje se nyní farní chrám Narození Panny Marie.

Ve veřejných bězích českých na jméno opata Silvestra nikde nepřipadáme, v listinách pak knížecích sotva jednou mezi svědky se uvádí, to jest v majestátě krále Vladislava I., kterým dne 11. června r. 1160 potvrzeni došly statky a výsady kláštera hradištského na Moravě.[3]) O několik měsíců později nebylo ho více na živu. Zemřeltě po prodloužilém a požehnaném působení na prospěch svého monastýru dne 10. února r. 1161. Bratří pochovali tělo jeho v odění kněžském s prstenem na ruce, přiloživše do hrobu před kostelem olověnou desku, na níž vyryt byl obraz a nápis: „Silvester episcopus.“[4]) Vrstevník

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II. str. 259—267.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „In villa Mnichovici nuncupata basilicam in honorem sancti Michaelis et omnium coelestium virtutum aedificavit.“ Prameny d. č. II. str. 259.

[3]) Tamže k r. 1161; str. 267.

[4]) V minulém století odkryt byl hrob Silvestrův pod těžkou kamennou deskou před kostelem a vybrány z něho tělesné ostatky, hlava a kosti, jakož i pozlacená spona z pluviálu, prsten a olověná deska s nápisem. Po zrušení kláštera r. 1785 choval věci ty u sebe mnich sázavský P. Hugo Fabricius, načež za nemoci jeho dostaly se do rukou jiných a jsou ztraceny. Bienenberg: Sazawa oder St. Prokop; str. 26.

jeho, letopisec sázavský, loučí se s mrtvým chválou jistě nemalou: „Quod locus ille patrem vix invenit sibi talem moribus et vita, ceu Silvester fuit abba! Žeť toto místo as otce takého by sotva nalezlo v životě, ve mravu, jak Silvester tento opat byl!“

Po jeho smrti nastoupil v opatství Božata, převor kláštera, kterému tudíž ještě r. 1161 král Vladislav I. potvrdil úřad, a biskup Daniel I. (r. 1148—1167) propůjčoval požehnání. Byl pak nový opat muž věkem velmi pokročilý, jakož 30 let již dovršil v klášterském obcování, kněz sice příkladný, ale světských záležitostí dokonce nepovědomý, neboť trvaje od mladosti ve zdech monastýru, odcizil se skoro úplně způsobům mimo řeholi běžným, a protož k opatřování vnějších prospěchů kláštera nebo k řízení soudů nad poddanými zhola byl neumělý. Kromě toho překážely mu nehody chorob a nemocí, že sotva kdy, byť sebe větší potřeba toho vyhledávala, za prospěchem domu svého z ohrady kláštera mohl vyjíti. Těmi tedy a podobnými obtížemi přemožen byv, složil se sebe r. 1162 břímě přijaté správy.[1])

K volbě nástupce jeho došly přímluvy jak od krále tak i biskupa pražského, jimiž obracen byl zřetel mnichů k Reginhardovi, někdy opatu benediktinského kláštera v Želivě. I stal se také Reginhard opatem na Sázavě r. 1162. O předešlém životě a pracích jeho poučují nás aspoň stručné zprávy dvou letopisců. Spatřiv světlo světa v Metách, vzdělal se Reginhard v mnicha a výtvarného umělce. Jakým řízením do Čech přišel, nevíme, ale když se tu byl poohlédl, zabočiv v hustý les na břehu řeky Želivky, vyzdvihl tam v mýtině cellu a kostelík sv. Petra dosti bytelný. Biskup pražský Ota (r. 1140—1148) světil mu nový stánek mnišský. Asi r. 1144 dála se směna o statky, kterou biskup Ota postoupil knížeti Vladislavovi II. Podivín hrad na Moravě a přijal za to újezd želivský v Čechách. Bude tudíž nejspíše s pravdou, že teprve po tom roce s pomocí biskupovou a na statku jeho vzdělána jest cella sv. Petra, i proměněna pak v klášter Panny Marie v Želivě. Vedle písemných svědectví spravoval opat Reginhard klášter ten velmi počestně a prací svou rozmnožil umělecké

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1161, v Pramenech d. č. II. str. 267 n.

poklady jeho. Ale když na stolici biskupskou v Praze posazen byl r. 1148 Daniel I., pomluvili nepřátelé opatovi klášter želivský a zveličili před biskupem nedostatky a poklesky tamějších mnichů. Biskup Daniel vypravil hned r. 1148 poselství k prémonstrátům ve Steinfeldě nad Rýnem, žádaje odtud konvent s opatem pro místo v Čechách, jak pravil, příjemné a pro bílý řád jakoby stvořené, ale o zamýšleném vypuzení benediktinů vůbec pomlčel. Opat steinfeldský oddělil tedy několik bratří, dav jim za opata Gotschalka, muže v Čechách již povědomého, který pěšky v tuhé zimě přivedl sbor druhů svých nejprve na Strahov dne 20. ledna r. 1149. Tam teprve dověděli se příchozí, že místo, k němuž zabrati se mají, není prázdné, než že před příchodem jejich třeba jest vypuditi starší obyvatele. I těžce to nesouce, pověděli biskupu Danielovi, jimž prý on takovou odpověď dal: Nevyháním jich k vůli vám, ale pro pych jejich; ba i kdyby vás nebylo, přál bych si raději, aby tam vlci vyli než oni bydlili.[1]) Potom tedy ctihodný Reginhard bez řádného slyšení, bez usvědčení od žalobníků, bez přiznání se k vině na něj sčítané zbaven byl důstojenství opatského a vypuzen z kláštera s veškerým sborem bratří. Však ve 14. roce po ztrátě vlády, kdy Bůh milosrdně shlédl na jeho utrpení a trpělivosť, ustanoven jest opatem kláštera sázavského.[2])

Bratří, kteří volili jej sobě představeným, nemusili, pokud víme, želeti hlasů k tomu přidaných. Byl zajisté Reginhard života mnišského ředitel velice rozšafný, darem lásky a přívětivosti nadaný, v ctnosti pokory a mírnosti nejstálejší, ve všeliké leposti mravů lze bylo jej s lepšími srovnávati. Měl vždy péči nejbedlivější postaviti se na obranu svých lidí; při zastávání pravdy nemohla mu ani velebnosť královská ani moc knížecí nikdy vehnati strachu nebo ostychu; ducha jeho neobměkčovalo ani štěstí k marné radosti, ani ho neštěstí nestrhovalo ke škodlivému smutku; byltě muž, který ve všech příhodách jevil neustále vzezření veselé. Sboru bratří hleděl státi v čele více láskou než strachem; neb tou měrou poddal se pokoře, že ač byl ve sboru všechněch hodnější a vznešenější,

---

1) Jarlochův Letopis k r. 1184, n Pramenech d. č. II. str. 487 nn.

2) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1162, v Pramenech d. č. II. str. 269.

ve všech skutcích svých poddajnosť ukazoval. Také k pracím nízkým nikdo nebyl ochotnější nežli on, nikdo hbitější, nikdo účinlivější. Byl umělý v malování a řezání jakýchkoli obrazů ze dřeva, z kosti nebo také z kovu rozličného druhu; také nebyl nezběhlý v řemesle kovářském jakož i ve všem díle, které se skládá ze skla.[1])

Kolik let řídil Reginhard družinu mnišskou na Sázavě, letopisec již nedopověděl, ačkoli, jak se podobá, teprve po smrti jeho skládal paměti o klášteře. Píše zajisté do slova tak o opatovi, jak jsme uvedli, posuzuje déle trvající, osvědčenou, ba celkovou činnosť jeho v monastýru sázavském, přirovnává jej k předešlým opatům; což by přece s nemožností bylo před vyjitím onoho úřadu. Dobře-li soudíme, zamlčel se při smrti Reginhardově, aby nemusil zmínku činiti o živoucím nástupci jeho. Kdo nám poví, nebyl-li sám letopisec nástupcem Reginhardovým? Při tom dvě poznámky k časům se odnášející zasluhují pilného povšimnutí. Mnich sázavský zmiňuje se o prodlouženém vězení knížete Soběslava II. na hradě Přimdě, jež počátek mělo r. 1161 a skončeno jest r. 1173. Potom chválí Reginharda, že při hájení pravdy nezalekla ho ani velebnosť královská ani mocnosť knížat. I zdá se, že při tom na mysli měl aspoň dvé knížat po odchodu krále Vladislava I. († dne 28. ledna r. 1174) v Čechách panujících, to jest Fridricha (r. 1173) a Soběslava II. (r. 1173—1178). — Tomu-li tak, psal mnich sázavský za doby knížete Soběslava II., a téhož času umřel i opat Reginhard.

Vítaný zpravodaj náš, skladatel letopisů sázavských, poznamenav hlavní události z dějin kláštera za prvních 150 let jeho trvání, umlká po r. 1162, a že další kronika téhož monastýru, ve 14. století připomínaná,[2]) za své vzala nepřízní času, nemáme pro celá desítiletí ani sebe menší pomůcky k vypsání toho, co dálo se po smrti Reginhardově a potom až do začátku 13. století. Nejmenovaný mnich sázavský, jenž ve 13. století skládal latinský životopis sv. Prokopa, více pilen byl oslavování světce prostředkem zázračných příhod nežli

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), v Pramenech d. č. II str. 269.

[2]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1318: „Hoc dicit cronica sancti Procopii.“ Prameny d. č. IV. str. 474.

zmínek o osobách, které účastenství měly v osudech kláštera, vyjímajíc průběh kanonisace, o níž přec poněkud soudněji nás poučuje. Tak tedy vykazují dějiny kláštera sázavského od r. 1162 až do počátku 14. století citelné mezery. Osamělých zpráv nelze pak uvésti v příčinnou souvislosť. Tak když k r. 1197 vypravuje se o složení s úřadu opata sázavského,[1]) nevíme ani jméno pokutovaného praelata ani přečin jeho. Do Čech zavítal tenkráte vyslanec papeže Coelestina III. kardinál Petr pobídnout knížete i panstva ke křižácké výpravě do svaté země. Brzy po příchodu jeho konalo se svěcení žákovstva k úřadu kněžskému. Ježto pak kardinál nastupoval o přísnější kázeň jejich, zákony o bezženství na novo prohlašuje, popudil proti sobě kněží a kleriky tou měrou, že sotva životem vyvázl. Ačkoli výtržníci neušli zaslouženému trestu, musilo přece pro jitření mysli z toho vzniklé upuštěno býti od dalšího svěcení. Než přísné vystoupení legátovo mělo aspoň ten výsledek, že od r. 1197 porušení zákonů o bezženství kněžském v Čechách náleželo již jen mezi výjimky a těžce bylo pokutováno. Skoro celých osm neděl prodlel vyslanec papežský v zemi, odbýval zde synodu, sesadil opata břevnovského Jindřicha a opata sázavského, jehož jméno se nepřivádí, a odcestoval pak do Polska.

Hlava pátá.

Kanonisace sv. Prokopa r. 1204.

Benediktini sázavští vážili si památky muže božího, jehož přičiněním klášter jejich původně byl vzdělán, a opatrujíce hrob jeho, úctu, kterou lid věřící lnul ke světci, v ničem neumenšovali, nýbrž budoucím věkům zvelebenou uchovati se snažili. Jak smýšlelo se na Sázavě o pracích a zásluhách sv. Prokopa na sklonku 12. století, o tom svědčí nejlépe letopisy mnicha tamějšího, dílo prodchnuté opravdovou vážností a vděkem ke slovutnému zakladateli monastýra, který bera se za velikými

---

[1]) Jarlochův Letopis k r. 1197: „Depositis brevnoense et procopense abbatibus . . . profectus est in Poloniam.“ Prameny d. č. II. str. 512.

ideami slovanských apoštolů, dědictví jejich uchrániti dovedl, pokud živ byl. Duch světcův neopouštěl kláštera ani za benediktinů, tak totiž, že mezi nimi bývalo vždy drahně synů domácích, kteří city upřímné úcty ke svatému pěstiteli slovanské liturgie přenášeli na své budoucí. O záračných činech, jež připisovány buď neprostředně světci samému buď přímluvě jeho u Boha, činěny trvám záznamy v klášteře; načež když jednalo se o kanonisaci sv. Prokopa, podjal se některý z mnichů práce posud nám zachovalé, že upraviv životopis světcův na základě letopisů sázavských a živého podání, přidal k němu i líčení toho, co zázračného stalo se po smrti opatově až do r. 1204. Již svrchu, jak časový postup toho vyhledává, částku spisu jeho vypravivše, klademe tuto další zázraky sv. Prokopa, jež předcházely jeho svatořečení.[1])

Při monastýru sázavském sloužil Bohu konvrš Martin, maje za příbytek chýši před ohradou klášterní. Za pobožností docházel do chrámu ve dne i v noci, kdy konávaly se kněžské hodinky. Kdysi za doby noční, an v chrámě meškal, vedrali se do příbytku jeho zloději a odnesli vše, nač připadli. Navrátiv se Martin, truchlil velice nad ztrátou majetku. I zašel potom ke hrobu sv. Prokopa a žaloval světci na neštěstí své, prose, aby mocným přispěním sv. opata vráceny mu byly věci ztracené. Hned na to polekalo zloděje vidění boží, i přinesli nazpět Martinovi ujaté svršky.

Podle kláštera vyzdvižen byl také příbytek řeholních sester. I stalo se, že zloděj jakýsi vykradl dům jeptišek. S velikým nářkem litovaly toho sestry, žádajíce sobě pomoci sv. Prokopa, aby ke svému zase přijíti mohly. Příští noci ukázal se jim světec a dodával útěchy: Nermuťte se, pravil, neboť po dvou dnech obdržíte, co vám vzato bylo. I splnila se do slova přípověď muže božího. Zloděj byl polapen a musil navrátiti, čeho neprávem si přivlastnil.

Sv. Prokop zjevil se ve snách jakési vdově na Vyšehradě a pozýval ji, řka: Pospěš k přítelkyni své, manželce Gezliově, a napomeň ji, aby nemeškala vydati se na cestu ke klášteru sázavskému, a tam pokání činíc, ať poručí se do modliteb některého z bratří! Jestli toho opomene, neujde záhubě.

---

[1]) Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; tom. II. str. 145 n.

Jakýsi hrabě chrvatský v Dalmacii unesl manželku jiného šlechtice a s ní vzal i částku jmění oklamaného manžela. Ten však dostihl nevěrné ženy, kázal ji vsaditi do žaláře a sevříti kládou. V noci bědovala sobě velice kající hříšnice a slzy prolévajíc, volala na pomoc sv. Prokopa. I ukázal se jí muž boží a vysvobodil ji z klády, výstrahu dávaje, aby příště hříchů pilně se varovala.

Žena jakási stižena byla slepotou již po čtyři léta a při tom i jinými neduhy trápena. Došedši přece o vánocích do kostela sv. Kříže na Sázavě, postem a modlitbou vyprošovala sobě pomoci. Když pak v chrámě pojednou prohlédla, nemohouc radosť svou potlačiti, zvolala hlasitě: Ó svatý Prokope! ó svatý Prokope! Přítomný lid polekán byl výkřikem a v hustém davu shrnul se kolem ženy. I vypravovala jim, kterak strádavši slepotou, prosila za pomoc světce, jenž přišed, požehnal zrak její křížem, a hned prohlédla. Vzdávali pak všichni díky Bohu, že takovými divy oslavuje služebníka svého sv. Prokopa.

Tak latinský životopisec světcův ze 13. století, jemuž samému zůstaveno budiž ručení za to, co napsal. Obracíme pozornosť svou k politickým událostem v době kanonisace sv. Prokopa.

Hned z počátku vlády své (dne 8. září r. 1198) dosáhl kníže český Přemysl Otakar I. (r. 1197—1230) koruny královské z rukou Filipa, krále v Němcích, kterému pomáhal za to v boji proti sokovi na trůně Otě IV., pokud totiž státi po straně onoho vidělo se mu s lepším prospěchem. Obrat nadešel r. 1201. Papež Innocentius III. vypravil v poselství do Němec kardinála Guidona, přidav mu bullu ze dne 1. března t. r., vedle níž otec křesťanstva rozhodoval se pro Otu a jeho královánί v říši římské. Dne 3. července ohlášena byla vůle papežova na sjezdu knížat v Kolíně nad Rýnem, a legát hrozil klatbou všem, kdož by na dále chtěli protiviti se králi Otě IV. Zároveň vydány listy k jednotlivým knížatům strany Filipovy, ve kterých sv. Otec Innocentius III. užívaje účinlivých pohnutek, pozýval pány k hájení práv panovníka, jemuž dostalo se uznání apoštolské stolice v Římě. Přemyslu Otakarovi předkládal papež, proč vyžádal si koruny královské od toho, kterýž sám zákonitým králem nebyl a tudíž udělovati nemohl jiným, čeho sám ještě neměl. Jestliže však přidrží se panovník český

Oty IV. a koruny u něho bude vyhledávati, že sám papež o splnění žádosti takové se přimluví a z plné moci stolice Petrovy pojistí hodnosť královskou také nástupcům Otakarovým.

K vážným důvodům takto vzpomenutým přistupovalo leccos jiného, proč král Přemysl Otakar I. nesměl způsobovati sobě nepřízeň Innocentia III. Na sklonku r. 1197 jmenoval předchůdce Otakarův kníže Vladislav III. dvorského kaplana svého Daniela příjmím Milíka biskupem pražským, načež hned jmenovaného sám investoval, přijav od něho přísahu manské věrnosti. To vše čelilo proti předešlému, dávnému řádu, ačkoli jinak, kdyby právem se mohlo státi, výborně by svědčilo k posilnění moci knížecí v Čechách. Ale proti Danielovi zdvihl se odpor mezi kněžstvem, ba kanovník pražský Arnold žaloval na něj v Římě, že nehoden jest biskupství pro nepříkladný život a proto, že světská moc vnutila jej církvi. Bylo pak se obávati, aby papež nerozhodl proti Danielovi a způsob investitury jeho dokonce nezavrhl.

Mimo to r. 1198 zapudil král Přemysl Otakar I. manželku svou Adlétu míšenskou po sňatku téměř 20letém a pojal Konstancii, sestru uherského krále Emericha, k čemuž povolný biskup Daniel propůjčil jemu schválení. I nepřestávala Adléta dovolávati se pomoci papeže Innocentia III., který, jak známo bylo, v podobných příčinách nastupoval velmi přísně na rušitele manželství.

Proto také král český nemínil delší odpor klásti požadavkům papežovým, pokud se týče politických stran v Němcích. Na podzim r. 1201 znal se k Otě IV., opustiv Filipa. Brzy potom příznivě skončena jest pře o biskupství Danielovo, ana žaloba na nemravný život jeho hrubou pomluvou se ukázala. V tom očistili jej totiž přísahou svou dva biskupové: Konrád III. řezenský a Hartvík hamburský, a tré opatů: Kuno břevnovský, Blažej sázavský a Silvester kladrubský.[1]) Spolu s králem českým přistoupil ke straně Otově Heřman, lantkrabě durinský.

---

[1]) List papeže Innocentia III. ze dne 5. května r. 1202: „Delegati . . . admiserunt purgationem ipsius (Danielis), cum venerabiles fratres nostri ratisbonensis et hamburgensis episcopi, et dilecti filii C. de Brumen (sic), B. de Sazau, S. de Cladorub, abbates, eum pariter compurgarent.“ Erbenova Regesta; č. 465, str. 210.

Když tedy r. 1203 král Filip s velikou mocí táhl do Durinska potrestat lantkraběte za nevěru jeho, pospíšil kardinál Guido do Čech, aby povzbudil krále i národ k výpravě proti Filipovi; také uherský král Emerich dal se pohnouti přímluvou papeže Innocentia III., že poslal Heřmanovi k pomoci hojné zástupy branného lidu, na větším díle divokých a loupežných Plavců nebo Kumanů, poručiv velení nad nimi svaku svému králi českému. Po hrozném spustošení země ve středním Polabí dostalo se panovníku českému odměny před dvěma lety slíbené. Ota IV. povýšil spojence svého na království a dal jej slavně korunovati od kardinála Guidona v Meziboru dne 24. srpna r. 1203. Potom i papež nemeškal podávati důkazy přízně těm, kdož stáli k hlasu jeho. Listem svým ze dne 12. prosince r. 1203 děkoval pánům českým jak za česť a poslušenství, ježto byli prokazovali kardinálu Guidovi v Čechách, tak i za znamenitou pomoc, kterouž činili králi Otovi. Za pochvalami panstva šly čestné odměny pro zemi a zeměpána. Jakkoli před časy Otakarovými dva králové již seděli na trůně českém: Vratislav a Vladislav, přece že vysloužili sobě koruny u Jindřicha IV. a Fridricha I., dvou největších protivníků apoštolské stolice v Římě, nedošli proto v důstojenství svém potvrzení od nástupců sv. Petra: nyní však papež Innocentius III. přijal Čechy do počtu království křesťanských a nazývaje Přemysla Otakara králem v apoštolském listě svém ze dne 19. dubna r. 1204, také nástupcům jeho propůjčoval název královský na časy budoucí a věčné.

Zatím v době té na výsosť příznivé dvě jiné žádosti tlumočeny byly v Římě jménem krále i celého národa českého. Jedna z nich dobíhala k prohlášení slovutného někdy opata sázavského Prokopa za světce božího, druhá pak odnášela se k povýšení biskupství pražského na arcibiskupství, to jest zřízení samostatné metropole pražské. Pohříchu nemáme zpráv historicky jistých o kanonisaci sv. Prokopa, než jen vývody latinského životopisce ze 13. století, vedle jehož domnění nic, co na světce se ponáší, nemohlo projíti bez zázraků. Vypravování jeho[1]) zní asi takto: R. 1203 zjevil se sv. Prokop Blažejovi, opatu sázavskému, jednou, po druhé

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa, v Pramenech d. č. I. str. XXVII.

i po třetí, vždy totéž na srdce mu klada, aby totiž opatře se svědectvím mnohých osob stavu duchovního i světského jakož i spisem o divech, které dály se posud u hrobu světcova na Sázavě, pospíšil ke dvoru papežskému do Říma žádat za vyzdvižení ctihodných ostatků. Sliboval pak muž boží k tomu pomoc svou, kdyby nezdálo se náměstku apoštolskému vyplniti tak slušné žádosti. Opat tedy přibrav k sobě dvé bratří řeholních, s dostatečným vysvědčením od Čechů cestoval k papeži Innocentiovi III. Ale když pilnou záležitosť onu jemu byl předložil a listinami stvrzoval, shledal sv. Otce nevěřícího, jakoby za nic nepokládal svatosti Prokopovy. Celý rok prodléval opat v Římě, namáhaje se, ač nadarmo, aby poslání své dovedl ke šťastnému konci. Zatím ucházely prostředky k pobytu ve věčném městě, tak že Blažej chtěj nechtěj pomýšleti musil na cestu zpáteční. Pokloniv se tedy na prazích knížat apoštolských, poručil další jednání blahoslavenci samému a hned v noci potom bez opovědění vycházel z Říma. Té chvíle zjevil se muž boží papeži ve snách, a třímaje berlu opatskou, takovou řeč k němu vedl: Proč váháš? proč odkládáš? proč tělu mému nepřeješ důstojnějšího spočinutí v hrobě? proč služebníku mému s prázdnou odtud bráti se dopouštíš? Jestliže hned nezastavíš ho na cestě, kterou již odchází ke sv. Vavřinci před hradbami, jestli nepřisvědčíš ke svědectví o hrobě mém a povinné poctivosti mi nevzdáš: — při těch slovech pozdvihl opat berlu — tak věru ranami tě neušetřím. Probudiv se ze sna, hlasem velmi sklíčeným ptal se opata papež, s kým jest mu tuto jednati. Prokop se zovu, odpověděl neznámý a zmizel. Druhého dne svolal Innocentius III. kardinály, jichž tenkráte 13 v Římě bylo přítomno, — jména jejich napsána jsou v kanonisační bulle téhož papeže — i zavolav nazpět opata Blažeje, zkoumal pilněji svědectví jím předkládaná a pak mši sloužil o svatém otci Prokopovi. Brzy na to plnou moc a listy dav Guidonovi, knězi a kardinálu kostela Panny Marie za Tiberou, zřídil jej vyslancem svým „a latere", i vypravil do Čech, aby předsevzal slavnou kanonisaci sv. Prokopa. Stalo se tak dne 4. července r. 1204.

Zpravodaj náš pokračuje[1]): Při zdvihání těla světcova na

---

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa, u Bollandistů: Acta sanctorum mensis Julii; tom. II. str. 146.

Sázavě mnohými zázraky osvědčila se nekonečná moc boží: mnozí slepci prohlédli, malomocní ozdravěli, nemocní zhostili se neduhů, posedlí byli zbaveni vlivu ďábelského, zajatí vyšli na svobodu, hluchým navrácen sluch, němí obdrželi řeč pro zásluhy sv. Prokopa. A když otevřena byla rakev, příjemná vůně vycházela z ní, tak že všichni podivem nad tím byli pojati. Kardinál Guido stav se svědkem četných zázraků, jak o tom sám sepsání učinil, propůjčil klášteru mnohé milosti: kostel opatský nadal odpustky a k pokladu jeho daroval mešní roucho, kterého byl užil při velebném úkonu svatořečení. Poručiv také klášter k přízni biskupů, kteří obcovali kanonisaci, navrátil se do Říma.

Zprávám tuto uvedeným odporují poněkud nepochybné události historické. Vyslanec papežský kardinál Guido meškal v Čechách za doby letní r. 1203 a nikoli r. 1204. Také nebyl Guido kardinálem-knězem u Panny Marie za Tiberou, nýbrž kardinálem-biskupem z Praeneste, načež stal se arcibiskupem remešským. Jestli tedy jaké účastenství připsati mu v kanonisaci sv. Prokopa, povzbudil trvám Čechy r. 1203, aby podjali se jednání o to u apoštolské stolice v Římě. Po jeho radě asi sepsána jsou svědectví o podivu hodných činech, jež dály se u hrobu Prokopova na Sázavě; načež opat Blažej opatřiv se přímluvami biskupa Daniela II. (r. 1197—1214), vlasteneckého kněžstva a mnohých světských pánů, nastoupil cestu do věčného města, aby tam v radě papežově doličoval žádosť věrných Čechů za církevní oslavu velikého krajana jejich. V té příčině totiž platny byly již úchvaly papeže Alexandra III. z r. 1170, vedle nichž nikdo, byť i svatosť jeho přemnohými divy se jevila, nemá veřejně ctěn býti jako světec bez přivolení církve římské. Jednání Blažejovo v Římě potkávalo se tuším s některými překážkami, ale konečně přec zdarem bylo korunováno. Papež Innocentius III. (r. 1198—1216) vyšetřiv žádosť a důvody její, neodepřel nejvyšší pocty mezi křesťany zakladateli slovanského kláštera na Sázavě. Sv. Prokop jest první světec český, který na základě kanonického procesu za svatého byl prohlášen.

Slavné zdvíhání tělesných ostatků jeho dálo se r. 1204.[1]) Takový totiž zvyk byl onoho času, že při svatořečení

[1]) Letopisy české k r. 1204: „Sanctus Procopius canonicatus est.“ Prameny d. č. II. str. 282. Kronika Pulkavova: „Anno Domini 1204 preclarissi-

vyňaty jsou nejprve z hrobu kosti oslavencovy, načež přednější z duchovenstva předčítal kanonisační bullu a biskup diecésní oznámil den, kterého budoucně světiti jest památku nového vyznavače božího. Ostatky světcovy přeložili kněží do nové, ozdobné rakve a umístili je za oltář. Potom konány slavné služby boží při oltáři, jenž nesl jméno nového světce. Nejinak bylo asi na Sázavě[1]) u přítomnosti tuším biskupa Daniela, kněžstva řeholního a světského, jakož i četného zástupu věřících. Kanonisace sv. Prokopa dála se v neděli dne 4. července r. 1204[2]), kterýžto den posvěcen jest památce jeho až posavad. Oltář nového patrona země české zřízen nejspíše uprostřed opatského chrámu, kdež býval před tím oltář sv. Petra i všech apoštolů. Mnichové pak vystavěli novou kapli pro oltář sv. Petra, jakož soudíme ze zmínky o kostele téhož knížete apoštolského na Sázavě ještě v první polovici 13. století.[3])

Pohříchu radosť z oslavy, kterou poctěna jest země česká nejen v obyvatelstvu domácím, ale i za hranicemi království,

mus Christi confessor sanctus Procopius canonizatus est, per quem et eius meritis multi curantur fidelium infirmi et sanantur." Prameny d. č. V. str. 120. Dalimilova Kronika česká:

„Léta ot narozenie Syna božieho
po tisiúciu po dvú stú čtvrtého
by svatého Prokopa zdvíhánie
a jeho mezi svaté připisánie,"

Prameny d. č. III. str. 159.

[1]) O tom v pramenech ani zmínky se nečiní, co někteří novější spisovatelé uvádějí, jakoby při kanonisaci postaven nebo dokonce pověsen byl obraz sv. Prokopa nad oltář u hrobu jeho. Podobně říci jest o modlitbě, kterou prý latině složil kardinál Guido k poctivosti sv. Prokopa: „Zdráv buď, svatý Prokope, milosti plný, Pán s tebou, tys požehnaný mezi svatými, Požehnaný Bůh nejdobrotivější, který tobě tolik milosti udělil. O svatý Prokope, okraso nebe, divotvůrče země české, pros za mne velikého hříšníka nyní i v hodinu smrti mé. Amen." (Svatoprokopský Zdrávas). Štulc: Život sv. Prokopa; str. 54.

[2]) Ve starém martyrologiu stoličného kostela sv. Víta poznamenáno o tom: „Quarto Nonas Julii canonizatio sancti Procopii, abbatis et confessoris, patroni regni Bohemiae, mirae sanctitatis viri, cuius brachium habetur in ecclesia pragensi."

[3]) Latinský životopis sv. Prokopa ze 13. století: „Hic dum ecclesiam in honore sancti Petri apostoli dedicatam ingressus fuisset." Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; tom, II. str. 147.

ano v celém křesťanstvě, zakalila se v brzku rykem válečným. Ještě v měsíci červenci t. r. udeřil král Filip s velikým vojskem na lantkraběte durinského Heřmana, chtěje mocí přiměti jej k poslušenství. Král náš Přemysl Otakar I. volán byv opět na pomoc, vybral se počátkem září se zástupy českými a uherskými do Durinska, ale že nemohl čeliti přesile vojska Filipova, ustoupil bez boje. Na podzim r. 1204 obrátil pak Filip vítězné pluky své do Čech a pohnul krále Otakara, aby odstoupil od Oty IV. Té doby také za své vzalo jednání o samostatné arcibiskupství pražské.

Hlava šestá.

Klášter sv. Prokopa ve 13. století.

Na nedostatek zpráv k dějinám kláštera, který po r. 1204 jménem sv. Prokopa jest označován, stěžovali jsme již svrchu při umlknutí letopisů sázavských; nikde však není nedostatek ten citelnější než ve příhodách 13. století, jež vypsati tuto se hotovíme. Za celých sto let a více sotva jméno jediného opata k paměti naší se ochránilo. O jiných pak nejmenovaných jsou zmínky z míry stručné. Tak když r. 1243 trval boj apoštolské stolice v Římě proti císaři Fridrichovi II. a král český Václav I. (r. 1228—1253) přízniv byl panovníku z církve vyobcovanému, stiženi jsou někteří opatové v Čechách klatbou od papežského sudí Alberta příjmím Bohema, děkana stoličné kapitoly v Pasově. Trest takový zasáhl i opata od sv. Prokopa. Ale biskup pražský Mikuláš (r. 1240—1258) nekladl na velikou váhu censury Albertem kvapně a zhusta rozdávané, i dopouštěl opatům konati služby boží, jakoby klateb nebylo. Proto dopisoval mu dne 24. října r. 1243 Albertus Bohemus, že se tomu diví, proč biskup nestaví služby boží řečených opatů a jiných podobně trestaných prelátů.[1])

---

[1]) List Alberta Bohema z r. 1243: „Miratur de eo (t. j. biskupa pražského), cur patiatur . . . abbates de Wilhelmo, de s. Procopio . . . excomunicatos celebrare.“ Erbenova Regesta; č. 1085, str. 517.

Brzy potom uchopil se péra nejmenovaný mnich v klášteře sv. Prokopa, aby novými zprávami rozmnožil starší životopis světcův. Učinil to způsobem legendárním, tehdáž nemálo oblíbeným, více totiž prohlédaje k uctění sv. dědice země české nežli k určení času a osob, kterých jen nepřímo se dotýká. Od něho pochází již popis kanonisace, jak svrchu jsme jej podali a na pravou míru uvésti se pokusili. K následujícím příhodám dokládá se jednak svědectvím starších mnichů kláštera sv. Prokopa, jednak sám za očitého svědka jich se prohlašuje. Pro úplnosť povinni jsme popřáti sluchu jeho vypravování [1])

O svátek narození sv. Jana Křtitele, patrona sázavského, když konal se průvod kněžstva a věřících kolem kláštera, spatřili někteří ze zástupu neznámého řeholníka, an berlu rukou drže, účastní se processí. I nedomnívali se jinak, nežli že opat jiného kláštera jest hostem na Sázavě. Když průvod nazpět ke chrámu dospěl, viděli, kterak týž opat dotýká se berlou některých přítomných churavců. Zatím vstoupilo kněžstvo do choru, a za ním i neznámý opat, jehož od té chvíle nikdo více nespatřil. Po službách božích ozdravěli pojednou dva churavci. I bylo patrno, že sv. Prokop obcoval slavnostnímu průvodu a vyprosil nemocným předešlého zdraví. Bratří kláštera oslavili zázračnou událosť hojným vyzváněním.

Jindy zase o poutní slavnosti na Sázavě, když při službách božích zpíváno evangelium, strhl se pokřik mezi chůravci, kteří v kostele měli místo sobě zvláště vykázané. I přiběhli někteří řeholníci a tázali se po příčině křiku. Nemocní vypravovali jim, kterak spatřili světlý oblak nad oltářem a z něho vycházející dva muže jasných tváří, kteří jdouce po kostele, žehnali lidu, churavců pak dotýkali se rukama. A brzy potom potvrzena jest výpověď jejich, neboť tři mrzáci hned povstali, ostatní pak časem všichni v témž kostele zdraví nabyli.

Spisovatel zázraků svatoprokopských zmiňuje se také o vidění, jaké měl strážce kostela v noci před svátkem Narození sv. Jana Křtitele. Usnuv na loži, spatřil týž bratr ve

---

[1]) Latinský životopis sv. Prokopa ze 13. století: „De miraculis . . quedam seniorum nostrorum relacione sepius comperta, quedam oculorum nostrorum intuitu cercius experta . . . conscribimus.“ Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; tom. II. str. 146 nn.

snách muže božího, an povstává z hrobu a kráčí po kostele k oltáři sv. Kříže. Tam stál slepec trvající na vroucích modlitbách. Sv. Prokop požehnal mu křížem a tím i zrak navrátil. Hned na to ozval se pokřik lidu v kostele, kterým probuzen byv strážce, spěchal do chrámu a nalezl, že v pravdě se dálo, co ve snách byl viděl.

Povinností strážce kostela bylo buditi ostatní řeholníky k nočním hodinkám (officium nocturnum). Za tou příčinou dával v určitou hodinu znamení zvonem. Kterési noci přemohl jej spánek tak, že obmeškával svou povinnosť. Však již stál u lože jeho sv. Prokop a dotýkaje se ho berlou, pravil: Proč tak tvrdě spíš? Proč nemáš na paměti hodinu k pobožnosti ustanovenou? Vstaň a svolej znamením bratří! I vzchopil se strážce a dobrořeče Bohu i světci jeho, pospíchal zvonit k jitřní pobožnosti. Potom vypravoval všem noční své vidění.

Kdysi v době velikého postu přišel na Sázavu z daleka vrah-kajicník, jehož život obepjat byl hrubým řetězem. Železné pouto zarostlo již do těla a tisknouc vnitřnosti, působilo hroznou bolesť nešťastníkovi. Vstoupiv v neděli do kostela sv. Petra, obcoval tam pobožně službám božím. Tu pojednou při evangeliu přetrhl se řetěz na těle, vymkl se ze svého místa a hlučně dopadl na podlahu. Přítomní věřící byli polekáni, ale osvobozený zločinec vrátil se vesele k domovu.

V klášteře sv. Prokopa živ byl bratr, řeholní příjmím Fabián, muž pokorný a přičinlivý. Opat svěřoval mu práce nejnižší, ale bratr věrně je vykonával. Kdysi nutno bylo snésti zeď kostelní, na níž spočíval ještě těžký strop. Fabián vedl si poněkud neopatrně, tak že strop se sřítil a bratra spadnuvšího kamením zasypal. Dělníci, kteří vně byli zaměstnáni, vzkřikli zděšeně a nedomnívali se jinak, nežli že Fabián zahynul pádem nebo nárazem kamenů. Zatím vešli do kostela mnichové a vyprostivše tělo nešťastníkovo, odnesli je do kláštera. Všichni pokládali jej za mrtvého. Ale po chvíli, když zvoněno na nešpory, pohnul sebou Fabián, otevřel oči a z hluboka vzdychnuv, povstal, divě se, proč v nezvyklou hodinu odpočívá. Potom upamatoval se na nehodu a vypravoval příčinu svého zachránění. Padaje, spatřil ctihodného starce, an prostírá šat svůj nad ním a do klínu zachycuje spoustu kamenů, aby smrtelně ho neporanily.

Panoš jakéhosi šlechtice zlým duchem posedlý zaputoval do kláštera sázavského, aby vyžádal si tam pomoci proti vlivu ďábelskému. Překročiv práh kostela, rozpřáhl ruce jako křídla a s hrozným křikem chodil po zpátku sem i tam. Brzy potom nadešel památný den sv. Prokopa. Při slavných službách božích modlil se posedlý u hrobu světcova, hojné při tom slzy prolévaje. A tu pojednou, ani lidé na něj patřili, zbaven byl zlého ducha a s plesáním odešel k domovu.

Mladíka jakéhosi pobízeli rodiče v neděli, aby s nimi vydal se na cestu ke službám božím. Ale ten odešel raději za kratochvílí. Když pak vracel se k domovu, stržen byl zlým duchem do hlubokého močálu. I byl by zajisté utonul, kdyby rodiče vrátivši se zatím z kostela neposlali hledat opozdilce. Chlapec vypravený za ním slyšel volání od močálu a přiblíživ se, spatřil mladíka tonoucího ve vodě. Přivedl tedy spěšně rodiče jeho, aby pomohli. Ale utopenec pozbyl již smyslů a polomrtev vytažen byl z močálu. Rodiče dopravili jej ke hrobu sv. Prokopa, kdež modlíce se a postíce, vyprosili mu osmého dne úplné zdraví.

Jiný mladík dopustil se jakéhosi zločinu a po čase v noci pije, sešílel. I vedli jej ke hrobu sv. Prokopa na Sázavě a dali mu tam píti z kalicha téhož světce, načež po několika dnech došel předešlého zdraví.

O dívku jakousi ukládal zlý duch a strojil jí různé léčky. Konečně připadnuv na ni v noci, unesl ji a skryl mimo dvorec rodičů jejích. Ráno hledala ji matka po celém domě, avšak nadarmo. Zatím vyšli někteří ze vsi nabírat vody z potoka a spatřili děvče, ano sedí podle bažiny a dívajíc se otevřenýma očima, ničeho nevidí a nemluví. Když doslechla matka o dceři, přivedla ji domů a znamenajíc ztrnulosť dítěte, spěchala k nejbližšímu chrámu a vyžádala si rady od kněze. Ten uložil příbuzným půst třídenní a vroucí modlitby. Než nemoc dceřina se nelepšila. Proto matka rozpomenuvši se na velikou moc sv. Prokopa, zašla s dcerou svou ke hrobu jeho na Sázavě a vyprosila jí tam ozdravění na duši i na těle.

Tím končí se latinský životopis sv. Prokopa, jehož skladatel, mnich sázavský, literárně činným byl někdy u prostřed 13. století. Než nejen legendou, ale i spisem přesně historickým doličuje se za téže doby důvěra Čechů ke sv. Prokopu, a pří-

mluvě, ba osobní pomoci jeho vedle ostatních patronů zemských přičítáno vítězství vojska českého nad uherským v červenci r. 1260. Když před tím r. 1259 pozývala šlechta štýrská krále českého Přemysla Otakara II. (r. 1253—1278), aby uvázal se v panství nad zemí jejich, pomoha zahnati Uhry z vévodství, činěny jsou přípravy v Čechách k válečnému tažení proti uherskému králi Belovi IV. U města Lavy nad Dyjí shromažďovala se vojska naše, kdežto Uhři za řekou Moravou šikovali se k boji. V den sv. Prokopa, to jest 4. července r. 1260, uvedl král Otakar zástupy své k ústí řeky Moravy proti ležení uherskému a vyjednal tu s králem Belou a synem jeho královicem Štěpánem krátké příměří, aby pluky uherské mohli přebroditi řeku a schystati se na pravém břehu jejím k válečnému zápasu. Ale Uhři dříve než uběhla doba smluvená, vrhli se na vojsko Otakarovo u Kressenbrunnu dne 12. července.

Tu již připustme ke slovu současného letopisce:[1]) Téhož dne muž urozený a pobožný i všeliké víry hodný Jan rytíř, syn Svojslavův, když ve svém příbytku ležel nemocen, okolo třetí hodiny viděl se u vytržení jako na bojišti s vojskem postavena. Kteréžto když spatřoval býti malé a nezřízené, zároveň viděl slavné dědice české na jedno pole světlé v takovémto pořádku kráčející: Napřed viděl kráčeti sv. Václava v brnění oděného, majícího přílbu svou na hlavě, an nese meč svůj v pochvě zlatem a drahými kameny ozdobené pod lopatkou levou, v pravé pak ruce svou vlastní korouhev třímaje. Za ním hned šel sv. Vojtěch jako muž veliký a silný, slušně oděný v roucha kněžská. Potom viděl sv. Prokopa jako opata se svou berlou pastýřskou v patách za svatým biskupem jdoucího. Naposledy viděl jíti pět bratří mučenníků jako ve své vlastní sukně ustrojené. Potom týž rytíř slyšel sv. Václava, an nahlas praví k řečeným soudruhům slávy své: Slabé jest vojsko naše; spějme hned před tvář boží! A to pověděv, korouhev svou rozvinul proti nepřátelům. Kteřížto hned viděni jsou vesměs, ani dávají se na útěk. S věštbami pak vnějšími srovnávalo se také vnitřní posilnění. Nebo jak král Přemysl Otakar a jiní knížata, páni a rytíři obecně pra-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (O příbězích krále Přemysla Otakara II.), v Pramenech d. č. II. str. 318 n.

vili, že ač krátce před tím jako na smrt umdleni a všech sil svých pozbaveni, však v samou hodinu boje s veselostí ducha a těla nenadálou dostávali návěstí o jistém vítězství, jsouce hotovi nejen na nepřítele udeřiti, ale i na železné zdi směle se obořiti. Jaroš také, purkrabí pražský, muž hodnověrný, před biskupem pražským Janem III. a proboštem i děkanem a kanovníky v kapitole pražské pověděl sám, že voj jeho, v jehož prostředku nesena byla korouhev sv. Václava mučenníka, neutrpěl žádného úrazu a ztráty v koních ani v lidech, nýbrž kamkoli se obrátil, protivníci před ním na útěk se dávali. Také železo toho kopí, na kterém visela korouhev řečeného mučenníka, vidíno jest od mnohých, ano třpytí se jako přejasný paprsek slunce. Poslové krále uherského, kteří byli posláni od něho ke knížeti země české, vypravovali před týmž knížetem a pány jeho, že v hodinu setkání vojsk spolu, když Čechové veliký hlas k nebi pozdvihše, zpívali píseň od sv. Vojtěcha vydanou, kterou lid zpívá každou neděli a o jiných svátcích v processí, koně protivníků proti vůli jezdců na útěk se obraceli. [1]) V bitvě u Kressenbrunnu zahynulo prý do 18.000 mužů z vojska uherského.

Ze zprávy letopiscovy patrno, že byl v kritických dobách sv. Prokop jako patron království Českého a ochránce cti jeho jmín a vzýván.

Z kláštera sázavského doslýcháme k r. 1265, že opat tamější účastnil se radostného kvasu, jejž připraviti dal Přemysl Otakar II. po křtu prvorozené dcery své Kunhuty. O svátek Očišťování Panny Marie, dne 2. února, tři biskupové Jan III. pražský, Bruno olomoucký a Berthold bamberský zdvíhali novorozeně z koupele křestné u přítomnosti pánů českých, moravských a rakouských. Toho dne král přišel na processí a pod korunou obcoval mši svaté u oltáře Panny Marie v ko-

[1]) Král Přemysl Otakar II. podal dne 8. října r. 1260 papeži Alexandrovi IV. zprávu o vítězství svém nad Uhry, prose za apoštolské potvrzení smluv, jež mezi ním a králem uherským byly po bitvě sjednány. Emlerova Regesta; II. č. 271, str. 103 n. Po Balbínovi domnívají se někteří novější spisovatelé, jakoby král Otakar v řečené zprávě zmínku činil o vidění rytíře Jana a také jiných zjevení v čas bitvy kladených se dotýkal; avšak není tomu tak. Letopisec opomenuv list královský uzavříti datem, vypravuje hned za zněním jeho, co proslechlo se od hodnověrných svědků o pomoci sv. patronů českých v bitvě u Kressenbrunnu.

stele stoličném, načež hned potom a ještě druhého dne častoval řečené biskupy, opaty a pány ve dvoře svém na hradě pražském.[1])

Na sklonku vlády krále Přemysla Otakara II. připomíná se opat kláštera sv. Prokopa příjmím Jan. Ten r. 1276 spolu s proboštem pražským Tobiášem z Bechyně, proboštem vyšehradských Petrem a arcijáhnem boleslavským byl z rozkazu králova sběratelem desátků v Čechách na podporu svaté země.[2]) Opat Jan přiveden jest také mezi svědky na listině krále Otakara ze dne 1. května r. 1277, kterouž potvrzení došla směna statků některých mezi králem a klášterem břevnovským.[3]) Vedle udání Bienenbergova i při jakési listině kláštera vilémovského spatřovala se pečeť opata Jana od sv. Prokopa a celého konventu tamního.[4])

Známo jest, jak těžká léta nastala zemi české za vlády Oty brandenburského (r. 1278—1283), když poručníkem byl mladého krále Václava II. Oloupiti zemi a sebe obohatiti na škodu královského sirotka bylo zřejmým úmyslem dočasného držitele moci panovnické v Čechách. Za takové vlády strhly se hned nepořádky všelikého způsobu. Počaly různice mezi Čechy a Němci, mezi panstvem a měšťanstvem, mezi úředníky na hradech královských a duchovenstvem, nadaným statky a svobodami. O utiskování řeholníků máme zprávu od souvěkého letopisce: V klášteřích benediktinských i ve sborech všech jiných řeholí páchány jsou hrozné loupeže a vybíjení kostelů bez konce. Němečtí žoldnéři vypudivše, ano za krky vyvlekše mnichy z Ostrova, přebývali sami v klášteře za šest neděl a rozmrhali všechny potřeby, které zjednány byly na vychování

---

[1]) Neplachova Kronika: „Anno Domini 1265 . . , huic convivio interfuerunt primores regni, . . . abbates opatoviensis, brzevnoviensis, zazaviensis, nostri ordinis.“ Prameny d. č. III. str. 475. Letopisy české k r. 1265, v Pramenech d. č. II. str. 299.

[2]) Emlerova Regesta; IV. č. 1839, str. 733. Apoštolský prokurátor oněch desátků v provincii mohučské mistr Rogerus de Merlomonte, kanovník verdunský, dopisovatel našim sběratelům, že němečtí rytíři, templáři a johannité desátků neplatí.

[3]) Emlerova Regesta; II. č. 1073, str. 449: „Coram his testibus, quorum nomina subscribuntur: d. Cristano, abbate de Porta apostolorum, d. Johanne, abbate de sancto Procopio.“

[4]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop, str. 31.

mnichů. Čtyřiadvacet vsí k tomu klášteru náležitých vyloupeno jest na movitém i nemovitém, tak že nezbylo nikde ani zrna. A co máme říci o jiných domech mnišských? Všechny v bolesti a hořkosti postiženy byly rovnými nátisky a podobnými svízely. O vzdálenějších od města pražského klášteřích nelze říci, že by podobně trpěly, poněvadž snášely mnohem horší věci. A když pak pole ladem ležeti zůstávala, byla r. 1280 veliká drahota v obilí, mase, rybách, vejcích.[1]) O klášteře sv. Prokopa víme toliko, že příčinou citelného nedostatku potřeb časných stanuli na tom opat s bratřími, aby některé vzdálenější statky monastýru byly odprodány; načež hned se svolením biskupa pražského Tobiáše z Bechyně (r. 1278—1296) prodán jest pozemek klášterní v Kouřimsku kterémusi měšťanu nebo obyvateli v Kouřimi asi r. 1280.[2])

K době opata Jana I. nebo spíše na sklonek 13. století kladou někteří novější badatelé přestavbu klášterního kostela na Sázavě. Ale že ono určení času není potvrzeno písemným svědectvím, ano i poněkud odporuje jisté vědomosti naší o tehdejším schuzení kláštera, odložili jsme popis gothických částek při chrámě dosud patrných k době pozdější.

Hlava sedmá.

Klášter sv. Prokopa před válkami husitskými.

Za nejslavnější věk kláštera sázavského pokládati jest dobu, kdy koruna sv. Václava spočívala na hlavě králů z rodu lucemburského: Jana I., Karla IV. a Václava IV. Příznivými okolnostmi vzrostlo jmění jeho, rozmnožil se i počet bratří řeholních, nastal čilejší ruch stavební, přibylo uměleckých předmětů, poklad kostelní se obohatil a hrob sv. Prokopa skvěl se leskem služeb božích. Četní ctitelé světcovi docházeli na Sá-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (O příbězích krále Přemysla Otakara II.) k r. 1278, v Prumenech d. č. II. str. 332, a Vypravování o zlých letech po smrti krále Otakara k r. 1280; tamže, str. 340.

[2]) Z formuláře Henrika Italala, v Emlerových Regestech; II. č. 1203, str. 521 n.

mluvě, ba osobní pomoci jeho vedle ostatních patronů zemských přičítáno vítězství vojska českého nad uherským v červenci r. 1260. Když před tím r. 1259 pozývala šlechta štýrská krále českého Přemysla Otakara II. (r. 1253—1278), aby uvázal se v panství nad zemí jejich, pomoha zahnati Uhry z vévodství, činěny jsou přípravy v Čechách k válečnému tažení proti uherskému králi Belovi IV. U města Lavy nad Dyjí shromažďovala se vojska naše, kdežto Uhři za řekou Moravou šikovali se k boji. V den sv. Prokopa, to jest 4. července r. 1260, uvedl král Otakar zástupy své k ústí řeky Moravy proti ležení uherskému a vyjednal tu s králem Belou a synem jeho králevicem Štěpánem krátké příměří, aby pluky uherské mohli přebroditi řeku a schystati se na pravém břehu jejím k válečnému zápasu. Ale Uhři dříve než uběhla doba smluvená, vrhli se na vojsko Otakarovo u Kressenbrunnu dne 12. července.

Tu již připustme ke slovu současného letopisce:[1]) Téhož dne muž urozený a pobožný i všeliké víry hodný Jan rytíř, syn Svojslavův, když ve svém příbytku ležel nemocen, okolo třetí hodiny viděl se u vytržení jako na bojišti s vojskem postavena. Kteréžto když spatřoval býti malé a nezřízené, zároveň viděl slavné dědice české na jedno pole světlé v takovémto pořádku kráčející: Napřed viděl kráčeti sv. Václava v brnění oděného, majícího přílbu svou na hlavě, an nese meč svůj v pochvě zlatem a drahými kameny ozdobené pod lopatkou levou, v pravé pak ruce svou vlastní korouhev třímaje. Za ním hned šel sv. Vojtěch jako muž veliký a silný, slušně oděný v roucha kněžská. Potom viděl sv. Prokopa jako opata se svou berlou pastýřskou v patách za svatým biskupem jdoucího. Naposledy viděl jíti pět bratří mučenníků jako ve své vlastní sukně ustrojené. Potom týž rytíř slyšel sv. Václava, an nahlas praví k řečeným soudruhům slávy své: Slabé jest vojsko naše; spějme hned před tvář boží! A to pověděv, korouhev svou rozvinul proti nepřátelům. Kteřížto hned viděni jsou vesměs, ani dávají se na útěk. S věštbami pak vnějšími srovnávalo se také vnitřní posilnění. Nebo jak král Přemysl Otakar a jiní knížata, páni a rytíři obecně pra-

[1]) Pokračovatel Kosmův (O příbězích krále Přemysla Otakara II.), v Pramenech d. č. II. str. 318 n.

vili, že ač krátce před tím jako na smrť umdleni a všech sil svých pozbaveni, však v samou hodinu boje s veselostí ducha a těla nenadálou dostávali návěstí o jistém vítězství, jsouce hotovi nejen na nepřítele udeřiti, ale i na železné zdi směle se obořiti. Jaroš také, purkrabí pražský, muž hodnověrný, před biskupem pražským Janem III. a proboštem i děkanem a kanovníky v kapitole pražské pověděl sám, že voj jeho, v jehož prostředku nesena byla korouhev sv. Václava mučenníka, neutrpěl žádného úrazu a ztráty v koních ani v lidech, nýbrž kamkoli se obrátil, protivníci před ním na útěk se dávali. Také železo toho kopí, na kterém visela korouhev řečeného mučenníka, vidíno jest od mnohých, ano třpytí se jako přejasný paprsek slunce. Poslové krále uherského, kteří byli posláni od něho ke knížeti země české, vypravovali před týmž knížetem a pány jeho, že v hodinu setkání vojsk spolu, když Čechové veliký hlas k nebi pozdvihše, zpívali píseň od sv. Vojtěcha vydanou, kterou lid zpívá každou neděli a o jiných svátcích v processí, koně protivníků proti vůli jezdců na útěk se obraceli. [1]) V bitvě u Kressenbrunnu zahynulo prý do 18.000 mužů z vojska uherského.

Ze zprávy letopiscovy patrno, že byl v kritických dobách sv. Prokop jako patron království Českého a ochránce cti jeho jmín a vzýván.

Z kláštera sázavského doslýcháme k r. 1265, že opat tamější účastnil se radostného kvasu, jejž připraviti dal Přemysl Otakar II. po křtu prvorozené dcery své Kunhuty. O svátek Očišťování Panny Marie, dne 2. února, tři biskupové Jan III. pražský, Bruno olomoucký a Berthold bamberský zdvíhali novorozeně z koupele křestné u přítomnosti pánů českých, moravských a rakouských. Toho dne král přišel na processí a pod korunou obcoval mši svaté u oltáře Panny Marie v ko-

---

[1]) Král Přemysl Otakar II. podal dne 8. října r. 1260 papeži Alexandrovi IV. zprávu o vítězství svém nad Uhry, prose za apoštolské potvrzení smluv, jež mezi ním a králem uherským byly po bitvě sjednány. Emlerova Regesta; II. č. 271, str. 103 n. Po Balbínovi domnívají se někteří novější spisovatelé, jakoby král Otakar v řečené zprávě zmínku činil o vidění rytíře Jana a také jiných zjevení v čas bitvy kladených se dotýkal; avšak není tomu tak. Letopisec opomenuv list královský uzavříti datem, vypravuje hned za zněním jeho, co proslechlo se od hodnověrných svědků o pomoci sv. patronů českých v bitvě u Kressenbrunnu.

stele stoličném, načež hned potom a ještě druhého dne častoval řečené biskupy, opaty a pány ve dvoře svém na hradě pražském.[1])

Na sklonku vlády krále Přemysla Otakara II. připomíná se opat kláštera sv. Prokopa příjmím Jan. Ten r. 1276 spolu s proboštem pražským Tobiášem z Bechyně, proboštem vyšehradských Petrem a arcijáhnem boleslavským byl z rozkazu králova sběratelem desátků v Čechách na podporu svaté země.[2]) Opat Jan přiveden jest také mezi svědky na listině krále Otakara ze dne 1. května r. 1277, kterouž potvrzení došla směna statků některých mezi králem a klášterem břevnovským.[3]) Vedle udání Bienenbergova i při jakési listině kláštera vilémovského spatřovala se pečeť opata Jana od sv. Prokopa a celého konventu tamního.[4])

Známo jest, jak těžká léta nastala zemi české za vlády Oty brandenburského (r. 1278—1283), když poručníkem byl mladého krále Václava II. Oloupiti zemi a sebe obohatiti na škodu královského sirotka bylo zřejmým úmyslem dočasného držitele moci panovnické v Čechách. Za takové vlády strhly se hned nepořádky všelikého způsobu. Počaly různice mezi Čechy a Němci, mezi panstvem a měšťanstvem, mezi úředníky na hradech královských a duchovenstvem, nadaným statky a svobodami. O utiskování řeholníků máme zprávu od souvěkého letopisce: V klášteřích benediktinských i ve sborech všech jiných řeholí páchány jsou hrozné loupeže a vybíjení kostelů bez konce. Němečtí žoldnéři vypudivše, ano za krky vyvlekše mnichy z Ostrova, přebývali sami v klášteře za šest neděl a rozmrhali všechny potřeby, které zjednány byly na vychování

---

[1]) Neplachova Kronika: „Anno Domini 1265 . . , huic convivio interfuerunt primores regni, . . . abbates opatoviensis, brzevnoviensis, zazaviensis, nostri ordinis.“ Prameny d. č. III. str. 475. Letopisy české k r. 1265, v Pramenech d. č. II. str. 299.

[2]) Emlerova Regesta; IV. č. 1839, str. 733. Apoštolský prokurátor oněch desátků v provincii mohučské mistr Rogerus de Merlomonte, kanovník verdunský, dopisovatel našim sběratelům, že němečtí rytíři, templáři a johannité desátků neplatí.

[3]) Emlerova Regesta; II. č. 1073, str. 449: „Coram his testibus, quorum nomina subscribuntur: d. Cristano, abbate de Porta apostolorum, d. Johanne, abbate de sancto Procopio.“

[4]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop, str. 31.

mnichů. Čtyřiadvacet vsí k tomu klášteru náležitých vyloupeno jest na movitém i nemovitém, tak že nezbylo nikde ani zrna. A co máme říci o jiných domech mnišských? Všechny v bolesti a hořkosti postiženy byly rovnými nátisky a podobnými svízely. O vzdálenějších od města pražského klášteřích nelze říci, že by podobně trpěly, poněvadž snášely mnohem horší věci. A když pak pole ladem ležeti zůstávala, byla r. 1280 veliká drahota v obilí, mase, rybách, vejcích.[1]) O klášteře sv. Prokopa víme toliko, že příčinou citelného nedostatku potřeb časných stanuli na tom opat s bratřími, aby některé vzdálenější statky monastýru byly odprodány; načež hned se svolením biskupa pražského Tobiáše z Bechyně (r. 1278—1296) prodán jest pozemek klášterní v Kouřimsku kterémusi měšťanu nebo obyvateli v Kouřimi asi r. 1280.[2])

K době opata Jana I. nebo spíše na sklonek 13. století kladou někteří novější badatelé přestavbu klášterního kostela na Sázavě. Ale že ono určení času není potvrzeno písemným svědectvím, ano i poněkud odporuje jisté vědomosti naší o tehdejším schuzení kláštera, odložili jsme popis gothických částek při chrámě dosud patrných k době pozdější.

Hlava sedmá.

Klášter sv. Prokopa před válkami husitskými.

Za nejslavnější věk kláštera sázavského pokládati jest dobu, kdy koruna sv. Václava spočívala na hlavě králů z rodu lucemburského: Jana I., Karla IV. a Václava IV. Příznivými okolnostmi vzrostlo jmění jeho, rozmnožil se i počet bratří řeholních, nastal čilejší ruch stavební, přibylo uměleckých předmětů, poklad kostelní se obohatil a hrob sv. Prokopa skvěl se leskem služeb božích. Četní ctitelé světcovi docházeli na Sá-

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (O příbězích krále Přemysla Otakara II.) k r. 1278, v Prumenech d. č. II. str. 332, a Vypravování o zlých letech po smrti krále Otakara k r. 1280; tamže, str. 340.

[2]) Z formuláře Henrika Italala, v Emlerových Regestech; II. č. 1203, str. 521 n.

zavu konati pobožnosti na místech posvěcených působením zakladatele slovanského monastýru v Čechách, ba přední z ctitelů sv. Prokopa Otec vlasti Karel IV. vzav sobě příklad z muže božího, založil znovu slovanský klášter v zemi této, aby památka sv. apoštolů slovanských a požehnané činnosti jejich Čechům vždy na očích tanula. Od polovice 14. století otevírají se také hojnější prameny k vypsání dějin sázavských, dopouštějíce nahlédnouti do agendy tamějších opatů mnohem hlouběji, nežli bylo to možno v době předešlé. V klášteře sepisovali mnichové letopis svého domu, z něhož zprávy čerpal kronikář Beneš Krabice z Veitmile († dne 27. července r. 1375); jest pak nemálo toho litovati, že i tento spis k potřebě naší se neuchoval.

Nepatrné výpisky z něho u Beneše odnášejí se k letům 1316—1324: „V kronice sv. Prokopa poznamenáno jest, že sv. Prokop r. 1316 v den, kdy konala se církevní slavnosť jeho, rozmnožil pokrmy jak pro bratří řeholní tak pro příchozí hosti. Též ženu jakousi proudem vody již pohrouženou před smrtí ochránil.“[1]) R. 1318 rozšířila se pověsť, že král Jan I. ohlásil úmysl vypuditi všechny Čechy ze země a osaditi místa jejich samými Němci. Z toho vzešlo spiknutí mezi pány a v lidu všude slyšeti bylo reptání proti králi. Pan Vilém Zajíc z Valdeka udeřiv se svými na německé vojsko královo, v krajině mezi Žatcem a Křivoklátem spižující, pobil a poranil množství a ostatní rozplašiv, schytal 144 vězňů, mezi nimi hraběte Oldřicha z Hanova, Otu z Donína, Konráda z Buches, králova maršálka i jiných osob znamenitých drahně. Po tak zdařilém přepadnutí roznášela se řeč, že v zápase viděli některí pomáhati Čechům sv. Václava na brůně,[2]) sv. Prokopa s berlou a jiné patrony zemské jako r. 1260 v bitvě u Kressenbrunnu. „R. 1321 dívka jakási z města Kolína, jež byla slepá od narození, nabyla zraku při hrobě sv. Prokopa. Téhož léta i žena jakási z města Kolína, shrbená na všech údech, došla uzdravení při hrobě sv. Prokopa. A když nadešel svátek jeho r. 1321, žena jakási z Českého Brodu, slepotou stižená, prohlédla u hlavy

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1316, v Pramenech d. č. IV. str. 473

[2]) Tamže k r. 1318: „Hoc dicit cronica sancti Procopii.“ Prameny d. č. IV. str. 474.

světcovy.[1]) R. 1324 zachránil sv. Prokop před utonutím dva služebné svého kláštera.[2])

Mocným příznivcem kláštera sv. Prokopa byl tenkráte probošt vyšehradský Jan (r. 1310—1322). V čem přízeň jeho záležela, určitěji se nepraví; že však zastával úřad královského kancléře, možno se domýšleti, kterak asi vlivem svým u dvora podporoval snahy benediktinů sázavských. Z vděčnosti za to propůjčil mu sbor jejich dvůr klášterní v Tatcích (u Skramlíků), aby bez platu užíval ho až do konce života. K darování tomu, jež potvrzeno jest listem opata Matěje,[3]) probošta Fridricha a celého konventu ze dne 29. ledna r. 1321, přivolil administrátor biskupství Oldřich z Paběnic, scholastik stoličného kostela pražského.[4]) Ale brzy potom staveno bylo proboštu Janovi požívání dvoru tateckého. R. 1322 u krále ze zrady byv osočen, pozbyl statků a musil útěkem ze země horším trestům se vyhnouti. Dosti možná, že i potom neodepírali mu podpory mnichové sázavští. Po dvou letech dosáhl probošt milosti královy opět; i zůstával v úřadě svém do r. 1334, kdy zvolen jest na biskupství olomoucké. Zemřel r. 1351.

Po vůli papeže Jana XXII. r. 1327 přijat byl za mnicha do kláštera sv. Prokopa dominikán Mikuláš Otakarův. Zmiňujeme se o tom jen mimochodem, ježto pozůstaly listiny po Mikuláši, ve kterých řeč dochází k právům mnicha v klášteře sázavském. Mikuláš Otakarův byl asi dvacet let členem řádu kazatelského, i zastával v něm také úřad inkvisitora „haereticae pravitatis“ pro některé končiny království českého. Představení kláštera vzali jej v nelibost, jak Mikuláš se domníval, proto, že uvěřili pomluvám jeho nepřátel, kacířům tajně nadržujících, a kázali mu vstoupiti na poslední místo v řeholi dominikánské v Čechách. Mikuláš nechtěje se poddati, žádal

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1321, v Pramenech d. č. IV. str. 477.

[2]) Tamže k r. 1324. Prameny d. č. IV. str. 479.

[3]) Opat Matěj nastoupil prý r. 1299 a v patnáctém roce vlády své vyjednal bratrství mezi monastýrem sv. Prokopa a klášterem vilémovským. Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 31.

[4]) Listina kláštera sázavského ze dne 29. ledna r. 1321, v Emlerových Regestech; III. č. 650, str. 273. Povšimnutí hodno jest, že mnichové stěžují v ní ještě na nedostatek statků, aby příznivcům svým mohli hodné dary činiti.

zavu konati pobožnosti na místech posvěcených působením zakladatele slovanského monastýru v Čechách, ba přední z ctitelů sv. Prokopa Otec vlasti Karel IV. vzav sobě příklad z muže božího, založil znovu slovanský klášter v zemi této, aby památka sv. apoštolů slovanských a požehnané činnosti jejich Čechům vždy na očích tanula. Od polovice 14. století otevírají se také hojnější prameny k vypsání dějin sázavských, dopouštějíce nahlédnouti do agendy tamějších opatů mnohem hlouběji, nežli bylo to možno v době předešlé. V klášteře sepisovali mnichové letopis svého domu, z něhož zprávy čerpal kronikář Beneš Krabice z Veitmile († dne 27. července r. 1375); jest pak nemálo toho litovati, že i tento spis k potřebě naší se neuchoval.

Nepatrné výpisky z něho u Beneše odnášejí se k letům 1316—1324: „V kronice sv. Prokopa poznamenáno jest, že sv. Prokop r. 1316 v den, kdy konala se církevní slavnosť jeho, rozmnožil pokrmy jak pro bratří řeholní tak pro příchozí hosti. Též ženu jakousi proudem vody již pohrouženou před smrtí ochránil.“[1]) R. 1318 rozšířila se pověsť, že král Jan I. ohlásil úmysl vypuditi všechny Čechy ze země a osaditi místa jejich samými Němci. Z toho vzešlo spiknutí mezi pány a v lidu všude slyšeti bylo reptání proti králi. Pan Vilém Zajíc z Valdeka udeřiv se svými na německé vojsko královo, v krajině mezi Žatcem a Křivoklátem spižující, pobil a poranil množství a ostatní rozplašiv, schytal 144 vězňů, mezi nimi hraběte Oldřicha z Hanova, Otu z Donína, Konráda z Buches, králova maršálka i jiných osob znamenitých drahně. Po tak zdařilém přepadnutí roznášela se řeč, že v zápase viděli někteří pomáhati Čechům sv. Václava na brůně,[2]) sv. Prokopa s berlou a jiné patrony zemské jako r. 1260 v bitvě u Kressenbrunnu. „R. 1321 dívka jakási z města Kolína, jež byla slepá od narození, nabyla zraku při hrobě sv. Prokopa. Téhož léta i žena jakási z města Kolína, shrbená na všech údech, došla uzdravení při hrobě sv. Prokopa. A když nadešel svátek jeho r. 1321, žena jakási z Českého Brodu, slepotou stižená, prohlédla u hlavy

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1316, v Pramenech d. č. IV. str. 473

[2]) Tamže k r. 1318: „Hoc dicit cronica sancti Procopii.“ Prameny d. č. IV. str. 474.

světcovy.[1] R. 1324 zachránil sv. Prokop před utonutím dva služebné svého kláštera.[2]

Mocným příznivcem kláštera sv. Prokopa byl tenkráte probošt vyšehradský Jan (r. 1310—1322). V čem přízeň jeho záležela, určitěji se nepraví; že však zastával úřad královského kancléře, možno se domýšleti, kterak asi vlivem svým u dvora podporoval snahy benediktinů sázavských. Z vděčnosti za to propůjčil mu sbor jejich dvůr klášterní v Tatcích (u Skramlíků), aby bez platu užíval ho až do konce života. K darování tomu, jež potvrzeno jest listem opata Matěje,[3] probošta Fridricha a celého konventu ze dne 29. ledna r. 1321, přivolil administrátor biskupství Oldřich z Paběnic, scholastik stoličného kostela pražského.[4] Ale brzy potom staveno bylo proboštu Janovi požívání dvoru tateckého. R. 1322 u krále ze zrady byv osočen, pozbyl statků a musil útěkem ze země horším trestům se vyhnouti. Dosti možná, že i potom neodepírali mu podpory mnichové sázavští. Po dvou letech dosáhl probošt milosti královy opět; i zůstával v úřadě svém do r. 1334, kdy zvolen jest na biskupství olomoucké. Zemřel r. 1351.

Po vůli papeže Jana XXII. r. 1327 přijat byl za mnicha do kláštera sv. Prokopa dominikán Mikuláš Otakarův. Zmiňujeme se o tom jen mimochodem, ježto pozůstaly listiny po Mikuláši, ve kterých řeč dochází k právům mnicha v klášteře sázavském. Mikuláš Otakarův byl asi dvacet let členem řádu kazatelského, i zastával v něm také úřad inkvisitora „haereticae pravitatis“ pro některé končiny království českého. Představení kláštera vzali jej v nelibost, jak Mikuláš se domníval, proto, že uvěřili pomluvám jeho nepřátel, kacířům tajně nadržujících, a kázali mu vstoupiti na poslední místo v řeholi dominikánské v Čechách. Mikuláš nechtěje se poddati, žádal

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1321, v Pramenech d. č. IV. str. 477.

[2]) Tamže k r. 1324. Prameny d. č. IV. str. 479.

[3]) Opat Matěj nastoupil prý r. 1299 a v patnáctém roce vlády své vyjednal bratrství mezi monastýrem sv. Prokopa a klášterem vilémovským. Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop ; str. 31.

[4]) Listina kláštera sázavského ze dne 29. ledna r. 1321, v Emlerových Regestech; III. č. 650, str. 273. Povšimnutí hodno jest, že mnichové stěžují v ní ještě na nedostatek statků, aby příznivcům svým mohli hodné dary činiti.

za propuštění z řádu. U sv. Prokopa ustrnuli se nad zasloužilým starcem, oblekli jej v roucho benediktinské, ale také uložili, aby vyjednal sobě odpuštění apoštolské stolice, že odložil řízu dominikánskou. Když v tom opata uposlechl, zřídil papež Jan XXII. arcibiskupa embrunského Bertranda, opata břevnovského Bavora a postoloprtského Buška, aby vyšetříce udání Mikulášovo, s pravdou-li jest, rozřešili jej z pokut církevních a doporučili trvalé přijetí jeho do kláštera sv. Prokopa.[1]) A když stalo se tak, nařizoval arcibiskup Bertrand opatovi i konventu kláštera sázavského, aby Mikuláše přijali za mnicha a bratra, propůjčili mu znovu řeholní šat vedle zvyklosti (střihu) svého monastýru, laskavě k němu se měli a ze společných důchodů kláštera přáli mu všeho, čeho dostává se mnichům ostatním. Papež přidal mu ještě místo mezi bratřími v choře a hlas v kapitole.[2])

Z urozených osob byli nejbližšími sousedy kláštera sv. Prokopa páni z Talmberka, sídlící na hradě téhož jména v tu stranu k Ratajům. Založení hradu klade se ke konci 13. století. Ježto pozemky kláštera sázavského v Mrchojedech zabíhaly do zboží pana Nezamysla z Talmberka, učiněna jest mezi stranami směna o polnosti. Opat Přibislav postoupil panu Nezamyslovi pole a lesy na okřídlí mrchojedském nad údolím před Hradištěm a od Hradiště až k cestě vedoucí do Mrchojed, kdežto pan Nezamysl zanechal klášteru pole a lesy v Třebětíně a v Borku nad vysokým dolem. Listinu na potvrzení směny, zhotovenou dne 23. dubna 1337, podepsali svědkové: Diviš z Talmberka, bratr Nezamyslův, Dětřich z Rychnova a Rajmund z Kostomlat.[3])

Již svrchu řečené založení slovanského kláštera v Praze počátek mělo r. 1347, kdy Karel IV., panovník velikých skutků milovný a k nim vždy štědrou ruku přikládající, meškaje v Norimberce, vydal dne 21. listopadu zakladací listinu nového monastýru, jejž uzavřel byl vystavěti při kostele sv. Kosmy a Damiána podle nynějších Emaus. Zbožný zakladatel

---

[1]) List papeže Jana XXII. ze dne 28. ledna r. 1327, v Emlerových Regestech; III. č. 1265, str. 492.

[2]) List papeže Jana XXII. ze dne 1. června r. 1327, v Emlerovýah Regestech; III. č. 1334, str. 520 n.

[3]) Emlerova Regesta; IV. č. 418, str. 168 n.

projevil hned zprvu úmysl poctíti památku sv. apoštolů slovanských Kyrilla a Methoda, jakož i předních dědiců českých sv. Vojtěcha a Prokopa, kteří na vzdělání krajanů svých domácím jazykem vynakládali největší píli.[1]) Mnichové z Dalmacie, Chrvatska i Bosny užívající při službách božích jazyka staroslovanského a písma glagolského povoláni jsou r. 1348 s vědomím papeže Klementa VI. do slovanského kláštera v Praze.[2]) Nové štípení jejich v sídelním městě krále římského nebylo bez významu, ať tak díme, pro církev obecnou. Východní Slované strženi byvše v rozkol působením duchovenstva řeckého, spolu s ním odpor kladli pokusům o unii, kterou zjednati přece bylo úsilovnou prací nástupců sv. Petra v Římě. Karel IV. chtěl v tom papežům býti nápomocen. Znamenaje, jak veliké moci a vážnosti u východních Slovanů požívá Štěpán Dušan, car srbský a panovník téměř všeho obyvatelstva na poloostrově balkanském, snažil se nakloniti jej k unii. Slovanští mnichové kláštera emauského měli k tomu cíli klestiti cestu a zjednati spolu králi římskému možnosť vlivem svým vkládati se do církve sjednocené. Proto také přál Karel IV. klášteru zvláštní ochrany a odevzdal jemu vzácný rukopis staroslovanský, o kterém za to měl, že jest ostatkem po slovanské liturgii roku 1097 v Čechách zrušené, ano i autografem prvního opata sázavského sv. Prokopa.

V sousedství sázavském založen byl r. 1357 cistercijský klášter „Milostné Panny Marie“ ve Skalici. Činíme o tom zmínku za příčinou statků jeho mezujících na díle se zbožím kláštera sv. Prokopa. Zakladatel kláštera skalického, biskup mindenský a přední rádce císaře Karla IV., Dětřich z Portic, propůjčil k duchovnímu ústavu svému dvory a usedlosti ve

---

[1]) Zakládací list kláštera slovanského v Praze ze dne 21. listopadu r. 1347: „Monasterium claustrale et conventuale ad honorem Dei beatissimeque Marie virginis, Matris eius, ac gloriosorum Jeronymi prefati Cirullique Methudii, Adalberti et Procopii, patronorum dicti regni Bohemie, martyrum et confessorum, titulum et honorem.“ Ginzel: Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method; codex C, str. 94 n.

[2]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1348: „Eodem anno fundavit (Karolus) monasterium ordinis sancti Benedicti in eadem civitate Nova et instituit in eo fratres Sclavos, qui litteris sclavonicis missas celebrarent et horas psallerent.“ Prameny d. č. IV. str. 516.

Skalici (u Kouřimi), Ždanicích, Miškovicích,[1]) Lipečce, les Kozí hřbet (u Černého Kostelce), Zalešany, Řitvu. Při kladení prvního kamene, jemuž žehnal biskup olomoucký Jan Očko z Vlašimi za přítomnosti císaře Karla IV. a množství vznešených osob duchovních i světských na podzim roku 1357, nescházel trvám ani opat z kláštera svatého Prokopa příjmím Albert.

Z knih, kteréž k potřebám úřadu svého založil arcibiskup Arnošt (r. 1343—1364) slavné paměti, plynou k nám po roku 1354 dosti hojné zprávy o administrativné činnosti opatů sázavských a působení klášterních bratří ve správě duchovní. Dne 10. července r. 1354 přivolil k tomu opat Albert, aby farář v Mnichovicích Jindřich směnil místo s Janem, plebánem v Ježově u Zahrádky.[2]) Podobně připustil dne 11. dubna roku 1356 směnu míst mezi Bartolomějem, tehdáž farářem ve Skramnících a Janem Henlínem z Prahy.[3]) O rok později dne 28. března měnil zase s vůlí opata Alberta Jan v Mnichovicích s Janem u sv. Vavřince na Újezdě pod Petřínem."[4]) Také Velík, plebán ve Vavřinci, patronátu sázavského, dosáhl dne 19. února roku 1359 svolení k tomu, aby směnil místo s Petrem, farářem v Lovčicích u Bydžova. Ve Voděradech, téhož patronátu, stal se dne 9. října r. 1357 po smrti Chvalově plebánem Bohuněk.[5])

Když r. 1359 v době morové nákazy vzdělal arcibiskup Arnošt špitál pro nemocné v Českém Brodě,[6]) jednáno o to v konventě mnichů sázavských, kterak by od nich mohla trvalá pomoc učiněna býti špitálu, aby větší počet nemocných, i také z panství klášterního, docházel tam svého ošetření. I sta-

---

[1]) Někteří badatelé čtouce chybně „Mnichovice," domnívají se, že biskup Dětřich z Portic zakoupil ke Skalici Mnichovice, městečko kláštera sázavského. Ale to náleželo k Sázavě i po r. 1357. Potvrzovací list arcibiskupa Arnošta ze dne 12. listopadu r. 1357 jmenuje statky skalické takto: „Donavit . . . curias et possessiones, ut puta Skalicz, Stanicz, Michowicz ac Lipeczka nec non silvam Kozichrslech." Borový: Libri erectionum; str. 14.

[2]) Tingl: Libri confirmationum; I. 1. str. 53 n.

[3]) Tamže; str. 57.

[4]) Tingl: Libri confirmationum; I. 1. str. 9.

[5]) Tamže; str. 86, 57 n.

[6]) Život Arnošta z Pardubic ze 14. století: „Hic eciam . . . hospitalia in Broda bohemicali, in Przybramo et in Lybano construxit et munivit necessariis appendiciis competenter." Prameny d. č. I. str. 394.

nuli na tom bratří s opatem prodati dvůr ve Voděradech se vším příslušenstvím opatrnému Týřovi příjmím Smilovi a dvěma synům jeho, Petrovi a Tomáši, až do životů jejich za 100 kop grošů pražských a za peníze ty opatřiti věčný úrok pro špitál. Noví držitelé dvoru voděradského vymínili sobě deset vozů dříví, aby jim ročně dáváno bylo z lesů klášterních jednak na otop jednak na opravu plotů při dvoře. V listině sepsané o tom dne 9. listopadu roku 1359 přivádí se zejména opat Albert, Rubín převor, Jan probošt, Jaroš podpřevor, Přibík kantor, Lukáš sakristán.[1]) Arcibiskup Arnošt pamatoval za to na dobré kláštera sv. Prokopa a věnoval jemu r. 1363 zboží některé v Sadské a jinde.[2])

O neunavném přičinění opata Alberta, aby důchody kláštera byly rozmnoženy, svědčí řada zápisů ze 14. století nás došlých. R. 1362 vysadil právem zákupným ves Hostivař, získav čilého podnikatele k tomu, poctivého muže Petříka z Lešťan. Nové osazení vsi o 49 lánech země vydalo hned užitku klášteru 440 kop grošů.[3]) R. 1368 koupil opat od Ješka ze Smilovic (u Ročova) jakýsi statek.[4]) Roku 1374 učinil trh s Ojířem z Drletína, kterým nové zboží přibylo klášteru.[5]) Za příčinou statků vznikaly rozmanité rozepře se sousedními zemany, načež třeba bylo hájiti práv konventu při soudě arcibiskupském. Opat Albert vypravoval tam za sebe převora Rubína a kaplana svého Václava. Roku 1373 připomíná se sporné řízení soudní s rytířem Lvem z Divic (u Ročova) a s Hynkem, farářem ve Voděradech; roku 1374 spor s Hrzkem a Benešem panoši ze Zruče, s rytířem Janem ze Střimelic a Přísnakem pa-

---

[1]) Borový: Libri erectionum; str. 15.

[2]) Bývalé desky zemské (liber primus Daczicz): „Dominus Arnestus archiepiscopus etc. dederunt ad s. Procopium . . . Idem dominus Arnestus dedit in Saczka . . .“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 430.

[3]) Borový: Libri erectionum; str. 36. Šíředji jednáme o vysazení vsi Hostivaře ve článku následujícím, kdež řeč jest o statcích klášterních zvláště.

[4]) Pohořelé desky zemské (liber secundus Daczicz): „Jessko de Smilowicz vendidit monasterio s. Procopii . . .“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 434.

[5]) Bývalé desky zemské (liber primus Ulrici): „Ogijrz de Drletina vendidit conventui s. Procopii . . .“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 445.

nošem z Kosmic. [1]) Ježto starší akta konsistoře pražské jsou ztracena, nevíme o předmětech sporného jednání nic zevrubnějšího.

Za opata Alberta činí se první zmínka o dvou proboštstvích kláštera sv. Prokopa, to jest vé Zbýšově (u Jeníkova v Čáslavsku) a na Dřevíči (u Ročova na Slansku). Z počátku r. 1362 vzdával se hodnosti probošťské ve Zbýšově bratr klášterní Racek. Zástupci arcibiskupa Arnošta dovolili mu resignovati v ruce opata; načež k podání Albertovu stal se dne 24. ledna roku 1362 nástupcem jeho Braňsoud, mnich kláštera sv. Prokopa, a dosáhl také potvrzení od řečených zástupců. [2]) Po smrti Rackově poručeno proboštství zbýšovské dne 7. ledna roku 1371 bratru Volkmarovi z téhož kláštera. [3]) Na Dřevíči byl do roku 1368 proboštem mnich Zdeslav; když pak vzdal se toho úřadu, podal opat Albert za nástupce jeho bratra Valentina, kterému dostalo se biskupského potvrzení dne 31. října r. 1368. [4])

Z ostatních farářů na patronatě sázavském známe: Mikuláše ve Skvrnějově, jenž dne 18. ledna roku 1367 měnil místo s Ostrevem, plebánem v Brandýse, [5]) Petra Smila ze Želče ve Skvrnějově ustanoveného po smrti Ostrevově dne 24. května 1368, [6]) Rynše z Malotic ve Skvrnějově podaného dne 30. srpna r. 1370; [7]) Jana z Janovic v Lochách (u Čáslavi), kterému dostalo se fary tamější dne 29. října r. 1371 po smrti plebána Ondřeje; [8]) Jakuba v Hostivaři, jenž dne 13. listopadu r. 1372 směnil místo se Zdeslavem, farářem u svatého Benedikta na Hradčanech [9]); Vavřince v Mnichovicích, který dne 30. ledna 1374 měnil s Jandou, plebánem v Ledcích; Václava ve Voděradech, jenž dne 18. června 1375 směnil místo s Martinem, farářem v Nymburce. [10])

---

[1]) Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 2 n., 46, 74, 76, 79 n., 100, 104.

[2]) Tingl: Libri confirmationum; I. 1. str. 170.

[3]) Tamže; II. str. 46.

[4]) Tingl: Libri confirmationum; I. 2. str. 110.

[5]) Tamže; I. 2. str. 80.

[6]) Tingl: Libri confirmationum; I. 2. str. 104.

[7]) Tamže; II. str. 40.

[8]) Tingl: Libri confirmationum; II. str. 62.

[9]) Tamže; II. str. 82.

[10]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 5, 37 n.

Z jara r. 1377 zemřel zasloužilý opat Albert, zastávav úřad svůj déle než 23 léta. Bratří řízeni jsouce zatím převorem Rubínem, sešli se záhy v kapitolu a zvolili jednomyslně Petra ze Zbýšova nástupcem Albertovým. O biskupském potvrzení nového opata máme širší zprávu, ze které poznati lze způsob, jakým schvalování volby opatské dálo se tehdáž a ovšem i dávno před tím. Převor Rubín a podpřevor Berthold dostavili se k úřadu arcibiskupskému v Praze a předkládajíce spis o volbě Petrově, který byl knězem, mnichem kláštera sv. Prokopa, a jak dále se pravilo v listině o volbě sepsané, mužem způsobilým, v kázni řeholní a v řízení duchovních i světských záležitostí velice zkušeným, žádali za schválení jeho k opatství. Arcibiskup Jan Očko z Vlašimi (r. 1364—1379) přijav zprávu o volbě, prohlásiti dal lhůtu k podání právních námitek proti osobě Petrově nebo způsobu volby jeho. Když pak nebylo, kdo by námitek činil, aniž jaká překážka kanonická mohla shledána býti při osobě zvoleného, potvrdil arcibiskup kněze Petra ze Zbýšova v opatství a poručil jemu řízení všech věcí v klášteře sv. Prokopa dne 27. dubna r. 1377. Sv. Jan z Nepomuku, veřejný notář a nejvyšší písař konsistoře, podepsal v týž den na rozkaz arcibiskupův, i pečetí svou opatřil list na potvrzenou volby Petrovy u přítomnosti četných svědků stavu duchovního, jako opata opatovického Jana, děkana pražského Hynka, děkana u sv. Apollináře Jana, probošta vratislavského Jence, probošta týnského Sazemy, probošta u sv. Jiljí Odolena Boncova, probošta olbramokostelského Jakuba, faráře vitického dra. Kuneše z Třebovle, faráře skvrnějovského Rynše, faráře českobrodského Bohuňka a jiných.[1])

Opat Petr (r. 1377—1405) ujal se hned potom silnou rukou vlády v klášteře. Mnichu Valentinovi uložil, aby vzdal se proboštství na Dřevíči; i zřizoval pak bratra Jarka za jeho nástupce. Proti tomu hájil se Valentin v konsistoři, kdež mluviti měl za něj mistr Blažek, správce školy u sv. Mikuláše na Malé Straně.[2]) Ale dne 16. června r. 1377 potvrdili vikáři

---

[1]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 70 n. Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 194.

[2]) U soudu arcibiskupského zapsáno dne 26. května 1377: „Frater Valentinus, professus monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti, constituit suum

arcibiskupští Jarka na Dřevíči.[1]) Na probošta Volkmara ve Zbýšově učinil opat žalobu při arcibiskupském úřadě, dávaje mu za vinu, že jest konkubinář a marnotratník. Ve při o to vedené byl zástupcem opatovým Ryneš, farář skvrnějovský, obhájcem pak Volkmarovým Valentin.[2]) Ryneš žádal, aby probošt zbaven byl úřadu buď od biskupa mocí řádnou, buď od opata mocí delegovanou. Valentin prosil za odklad. Ale Volkmar učinil sám konec jednání, vzdav se proboštství dne 3. října r. 1377.[3]) Nástupcem jeho učiněn jest dne 26. října t. r. posavadní převor Rubín.[4]) Za věrnou službu klášterní odměnil opat Petr Rubínovi, přidav mu do života k proboštství zbýšovskému roční platy z klášterních vsí: Velké Lhoty, Malé Lhoty, Čejkovic, Damírova, Petrovic, Opatovic a lesy všechny podle Zbýšova.[5]). Než o tři měsíce později rozloučil se již Rubín se životem a v proboštství zbýšovském po něm potvrzení došel dne 10. dubna r. 1378 mnich Přibík.[6])

Hospodárností předčil opat Petr i nad předchůdce svého Alberta. R. 1377 přikoupil ke klášteru některé zboží od Jarka z Valdšteina.[7]) Z počátku roku následujícího pohnal k církevnímu soudu Mareše panoše z Nesměně, který prodal kdysi úrok jedné kopy grošů, aby vycházel tudíž z Nesměně mnichu Zbraslavovi a po jeho smrti klášteru sv. Prokopa, ale zadržel již pět čtvrtí kopy proti úmluvě. Arcibiskupští vikáři přiměli Mareše, aby k sv. Jiří nejprv příštímu zadrželý plat odvedl.[8]) Téhož času prodal opat Petr úrok jednoho sta

procuratorem magistrum Blasconem, rectorem scolarum s. Nicolai in Minori civitate Prag., presentem, in omnibus suis causis et specialiter contra fratrem Jarconem eiusdem monasterii et ordinis professum, et ad contradicendum ipsius fratris Jarconis presentacioni et confirmacioni faciende ad prepondituram in Drziewicz.“ Tadra: Soudní akta konsistoře; I. str. 199.

[1]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 74.

[2]) Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 224.

[3]) Tamže; str. 226.

[4]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 80.

[5]) Zápis v knihách soudu arcibiskupského ze dne 11. ledna r. 1378. Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 248.

[6]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 89 n.

[7]) Pohořelé desky zemské (liber secundus Ulrici): „Jarek de Walssteyna vendidit monasterio s. Procopii . . .“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 451.

[8]) Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 247.

grošů, který vycházel klášteru ze vsi Tatců, a koupil za to jisté zboží ve Skvrnějově v ceně 200 kop grošů, mnohem výnosnější nežli byl úrok tatecký.[1]) Faráře Přibíka v Semicích (u Starého Přerova) žaloval pro neplacení jakéhosi dluhu; načež vinník slíbiti musil u konsistoře dne 30. ledna r. 1383, že ve dvou nedělích složí u děkana na faře kbelské 19 grošů pro opata pro uvarování se klatby.[2]) R. 1393 postupovali u desk zemských některé částky statků svých, jež opat Petr byl trhem získal, klášteru sv. Prokopa: pan Albert ze Šternberka, rytíř Ješek ze Střimelic, Majnuš panoše ze Zdebuzevsi; r. 1400: pan Diviš z Talmberka, Majnuš ze Lhoty, Václav ze Sobušic (u Zásmuk); r. 1402: Mikuláš z Ledče a Bohdal z Drahňovic (u Ratajů).[3]) Faráři hostivařskému Tomášovi prodal opat Petr spolu s konventem kláštera svého lán polností r. 1404.[4])

U farních kostelů, k nimž opat Petr měl podací právo, připomíná se několik nových plebánů: Ve Skvrnějově: nástupce † Rynše Přísnak, klerik ze Zdebuzevsi, potvrzený dne 5. září r. 1380, po něm Bohuněk, zemřelý r. 1393 a Ctibor z Ratenic, zřízený dne 21. listopadu r. 1393.[5]) Ve Skramnících: farář Ohýnek směnil dne 18. ledna r. 1397 s Oldřichem, plebánem u sv. Haštala v Praze.[6]) V Hostivaři: farář Zdeněk směnil dne 7. března r. 1397 s Tomášem, správcem oltářů Zvěstování Panny Marie v kostele sv. Michala a svatých panen

---

[1]) Arcibiskup Jan Očko z Vlašimi potvrdil novou koupi listem ze dne 28. dubna r. 1378. Borový: Libri erectionum; str. 150.

[2]) Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; II. str. 195: „Przibko, plebanus in Semicz, promisit reponere XIX gros. aput decanum in Kbel pro abbate monasterii s. Procopii infra XIV dies sub excommunicacionis pena.“

[3]) Pohořelé desky zemské (liber primus Nicolai): „Albertus de Ssternberg vendidit Petro, abbati s. Procopii . . . Jessko de Strzmelicz vendidit monasterio s. Procopii . . . Maynussius de Zdebudiewsy vendidit monasterio s. Procopii.“ (Quaternus Stephani): „Diwissius de Talmberg vendidit monasterio s. Procopii . . . Maynussius de Lhoty vendidit monasterio s. Procopii . . . Venceslaus de Sobuzicz vendidit monasterio s. Procopii . . . Nicolaus de Ledcze vendidit monasterio s. Procopii . . . Bohdal de Drahoniewicz vendidit monasterio s. Procopii . . .“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 549, 587, 589, 600 n.

[4]) Libri erectionum; tom. XII. A. 7.

[5]) Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 138. Tingl: Libri confirmationum; V. str. 175.

[6]) Tingl: Libri confirmationum; V. str. 277.

Kateřiny a Doroty v kostele sv. Haštala na Starém městě pražském. R. 1404 dne 29. dubna opět Tomáš v Hostivaři směnil místo s Bartolomějem, plebánem v Pacově.[1]) V Mnichovicích farář Adam měnil dne 24. května r. 1399 s Ondřejem, plebánem ve Václavicích.[2]) V Krutech byl farářem mistr Mikuláš z Kuřimě (u Brna), až r. 1400 dne 19. května dovolil mu opat Petr, aby směnil s Prockem, děkanem u sv. Štěpána v Litoměřicích. O rok později dne 26. října měnil zase Procek v Krutech s Prokopem, sakristou kostela vyšehradského. R. 1402 dne 11. dubna směnil i Prokop místo s Petrem, farářem ve Svrkyni.[3])

Počet mnichů v klášteře sv. Prokopa rozmnožil se za opata Petra, pokud víme, až do třiceti.[4]) Z nich někteří zastávali úřady v klášteře: Matěj byl převorem, Jan podpřevorem (r. 1405), Václav proboštem (r. 1377)[5]), Jakub sakristanem, Matouš kantorem, Václav kaplanem opatovým (r. 1405). Ve správě duchovní pracovali: Ondřej, probošt ve Zbýšově, Václav, probošt na Dřevíči, Jindřich, farář u sv. Martina v městečku Sázavě (r. 1405), a na farách patronátu soukromého: Mikuláš farář v Chlenech (u Kostelce nad Orlicí, r. 1395),[6]) Michal, farář ve Vlkanči (u Zbýšova)[7]) a Jan, farář ve Stonařově (na Moravě, r. 1405). Na venkovských proboštstvích přisluhovalo také několik kaplanů z počtu bratří. Kdo by zejména znáti chtěl řeholníky v klášteře činné, z počátku 15. století, tuto se mu přivádějí: Jakub senior, Tomáš kantor, Václav pitanciář (správce příjmů toliko bratřím na dobré vycházejících), Hanuš. Prokop, Jan z Divišova, Prokop, Jan ze Žatce, Ctibor, Mikuláš, Dětřich, Nevlas, Jan Procek, Jan Krčka, Jan Kotras, Martin, Lodhéř, Mikuláš a Vít podjáhni, Čížek a Jodok, akolyté (r. 1405).

Z důchodů klášterních odváděl opat Petr šest kop grošů ročně papežského desátku. Berně zemské (královské) placeno ze Sázavy 100 kop grošů ročně.[8]) Vedle ní soudě rovnal

---

[1]) Tingl: Libri confirmationum; V. str. 280. Emler: Libri confirmationum; VI. str. 119.

[2]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 8.

[3]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 21, 56, 67.

[4]) Srvn. Emler: Libri confirmationum; VI. str. 156, 162.

[5]) Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 194,

[6]) Tingl: Libri confirmationum; V. str. 224.

[7]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 138.

[8]) Památky archaeologické; IX. sl. 558.

se majetkem klášter sv. Prokopa klášteru oseckému, předčil nad Podlažický (60 kop) a želivský (60 kop), avšak zůstával za břevnovským (300 kop), ostrovským (160 kop), vilémovským (180 kop), opatovickým (200 kop), kladrubshým (300 kop), postoloprtským (170 kop). R. 1395 král Václav IV. zapsal v dluhu jakémsi 210 kop z berně královské na klášteře sv. Prokopa Henzlínovi ze Zárova, měšťanu Starého města pražského, chtěje tomu, aby mnichové splatili ji Henzlínovi po polovici ve dvou letech.[1]) Týž král propůjčil potom klášteru jakousi výsadu, jež zapsána byla r. 1400 ve starých deskách zemských.[2])

Petr ze Zbýšova třímal berlu opatskou na Sázavě plných 28 let. Jsa milovníkem přísné kázně, narazil zprvu na odpor bratří, kteří zvykli byli shovívavější vládě Albertově. Prodlením času přinesly však opravné snahy opata Petra zdárné ovoce. Při tom ovšem s podivením jest, proč přivoloval Petr k častému střídání se světského duchovenstva na farách, kdež bylo podací právo sázavské. Tomu nelze srozuměti jinak, nežli že farní beneficia na statcích kláštera nestačila k větším výdajům. Fara v městečku Sázavě přivtělena byla ke klášteru (incorporata), to jest opat sám zřizoval tam svého zástupce, některého z mnichů, a proto nečiní se o ni zmínky v potvrzovacích knihách úřadu arcibiskupského.

Po smrti Petrově r. 1405 vyvolili mnichové Jana, tehdáž faráře ve Stonařově (u Jihlavy na Moravě), za otce a opata u sv. Prokopa. Po míře zachovalých pamětí o klášteře můžeme nového opata nazvati Janem II. Zástupce arcibiskupa Zbyňka (r. 1403—1411) generální vikář Adam z Nežetic potvrdil volbu jeho dne 6. září r. 1405.[3]) Ale brzy potom na podzim t. r. zemřel opat Jan II. a pochován jest vedle svého předchůdce.

Osiřelí benediktini sázavští přikročili tudíž opět k volbě r. 1405 a obrali sobě opatem bratra Nevlasa. Tomu také dostalo se ordinariátního potvrzení od Adama z Nežetic dne 27. listopadu r. 1405.[4]) Jméno Nevlasovo pamatuje nás na ně-

---

[1]) Listina krále Václava IV. ze dne 1. září r. 1395, v Palackého Archivu českém; II. str. 175.

[2]) Pohořelé desky zemské (quaternus Stephani): „Venceslaus rex dedit privilegium monasterio s. Procopii.“ Emler: Pozůstatky desk zemských; I. str. 587.

[3]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 156.

[4]) Tamže; VI. str. 162.

kdejšího majitele domu č. 67 na Hradčanech pana Nevlasa (r. 1370—1374), po němž vdova nebo dcera, paní Ofka Nevlasová, hofmistryně královny české, prodala r. 1380 řečený dům kanovníku pražskému Janu Tostovi, příjmím Polákovi.[1]) Mimo to připomíná se r. 1406 slovutný Nevlas panoše z Bynic (blíž Uhřiněvsi).[2]) Při oblibě týchž jmen v jednom rodě, jak bývalo za starších dob, jest to věc dosti k pravdě podobná, že opat sázavský byl příbuzen oněm Nevlasům.

Za doby jeho nadcházely dosti četné změny v kněžstvu, jemuž poroučena byla správa věřících na panství klášterním. Opat Nevlas měl příležitosť častěji konati právo farního kollátora. Registrujeme to stručně podle osad: V Skramnících: plebánem stal se (dne 9. března r. 1407) po smrti Oldřichově mistr Mikuláš příjmím Kakabus, před tím oltářník Všech svatých v kostele pražském. Po sedmi letech (dne 28. června r. 1414) směnil pak místo s Haškem, farářem v Benešově.[3]) Ve Vavřinci vystřídali se, téměř vždy směnou, tito plebáni: Petr odcházející r. 1407; Klement, bývalý větší mansionář choru Panny Marie v kostele pražském, od 4. dubna r. 1407; Hynek, před tím oltářník v kapli Panny Marie před hradbami města Lípy, od 17. září r. 1411; Petr Prokopův z Kouřimi, bývalý oltářník sv. Hedviky v kostele vyšehradském, od 10. listopadu r. 1413; Jakub zemřelý r. 1416; Přibík ze Smilovic od 30. května r. 1416; Václav z Chroustovic, kněz litomyšlské diecése, od 16. června r. 1416.[4]) V Lochách po smrti předešlého faráře zřízen dne 27. srpna r. 1409 osadní kněz Štěpán z Kostelce, jenž měnil zase dne 4. prosince r. 1411 s Mikulášem, plebánem ve Zvonějově (u Německého Brodu). Potom dne 4. března r. 1419 dostal se směnou do Lochů Přibislav, farář z Živhošti (u Benešova).[5]) Ke kostelu sv. Jakuba v Rovné po smrti plebána Kokše podán jest se souhlasem opata Nevlasa kněz Matěj z Prahy a potvrzen od úřadu arcibiskupského dne 1. října r. 1417.[6])

---

[1]) Tomek: Základy starého místopisu pražského; III.—V. str. 140.
[2]) Borový: Libri erectionum; str. 715 n.
[3]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 203; VII. 122.
[4]) Tamže: VI. str. 204; VII. str. 33, 97, 202, 204 n.
[5]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 271; VII. str. 39, 283.
[6]) Tamže; VII. str. 242.

V duchovní správě setrvali mnichové sázavští až do válek husitských. Proboštství na Dřevíči řídil bratr Václav. Ve Zbýšově pracoval probošt Ondřej až do r. 1415, načež vzdav se svého úřadu, měl nástupcem bratra Michala.[1]) Ten, jak již svrchu řečeno, s vůlí opata Petra přijal r. 1405 faru ve Vlkanči na patronátě bratří z Chlumu. Povýšen byv k proboštství, nepřestal požívati vážnosti u sousedních pánů z Chlumu a Košumberka, ani tenkráte, kdy stali se horlivými přívrženci kališníků. Pro zásluhy své o zachování některého zboží klášteru již za války zvolen byl Michal po smrti Nevlasově opatem mnichů sázavských. R. 1411 přivolil k tomu Nevlas, aby bratr Dětřich přijal řízení uprázdněné fary v Ratajích.[2]) Podobného svolení dostalo se také r. 1417 mnichu Matěji k faře v Úžicích (u Talmberka[3]).

Hlava osmá.

Statky kláštera sv. Prokopa a jich užívání.

Z malých počátků vzrostlo pozemské zboží kláštera sv. Prokopa. Kníže Oldřich „štědrou rukou poskytnuv podpory světci,“ povzbudil vážností svou k němu „obyvatelstvo kraje kouřimského, že hromadně přinášeli dary ve jméno boží.“ Také ti, kdož „s Prokopem zůstávati chtěli do konce, odřekli se zisku světa“ na prospěch kláštera. Tak stručně označil nejstarší letopisec první dobrodince samostanu sázavského: knížete, okolní zemanstvo a konvrše. Pokud ještě cella Prokopova nebyla klášterem (opatstvím), dostačilo k výživě mnichů-poustevníků původní darování knížecí asi z r. 1032, to jest „řeka tekoucí od Milobuze až k jeskyni, jež obecně slula Zákolnice, s lukami a lesem vůkol.“ Rozloha toho statku vytknuta jest trvám posud hranicemi katastrálních obcí Černých Bud a městečka Sázavy. Kníže Břetislav I. († r. 1055) rozšířil poněkud darování otcovo až k lesu Strnovníku a přidal klášteru

---

[1]) Emler: Libri confirmationum; VII. str. 151.
[2]) Tamže; VII. str. 37.
[3]) Emler: Libri confirmationum; VII. str. 216.

ves Skramníky, kdež jest kostel sv. Jana Křtitele, jedno jezero a dřevěný přístroj k lovení ryb, koupený za sto denárů. Co vycházelo ze statků řečených a snad i jiných, o nichž paměť nám uchována není, užíval sv. Prokop dílem k vystavení chrámu a kláštera, dílem k vychování bratří a podpoře chudých, pro sebe nic z toho nechtěje, ježto prací rukou svých dovedl více získati, než třeba jest k živobytí skromného mnicha. [1])

Přičiněním nástupců jeho přibylo pozemského zboží klášteru sázavskému. První opat obřadu latinského Děthard postaral se o knížecí ztvrzení všeho, hned jak nastoupil v úřad. Nad to pak sám přimnožil usedlosti, statky, paroby, upsané, podané (offertos), sluhy i služky, země i vinice, lesy s horami i rovinami, vodami a vodotoky i rybníky. Zejména pilen byl Děthard zakládání vinic a štěpnic. [2]) Za doby jeho darovala klášteru zbožná paní Přibislava († roku 1132), vdova po Hroznatovi, ves Hostivař s lesem, s polmi a lukami i se vším statkem, jejž tam měla, jakož i všechnu čeleď svou, též ves Bosákovice, aby z toho pamatováno bylo především na chudé ve špitále klášterním. [3]) V Hostivaři vzdělán jest kostel k poctivosti sv. Jana Křtitele. Dobře-li soudíme, slula druhá ves od paní Přibislavy klášteru věnovaná Božkovice (nyní Božkov), podle níž založili pak mnichové osadu větší řečenou Mnichovice, která časem vzrostla v městečko. Tam vystavěl opat Silvester († r. 1161) chrám o třech lodích ke cti sv. Michala a ostatních duchů nebeských. [4])

Od biskupa olomouckého Jindřicha Zdika († 1150), jak z dobrých důvodů zavíráme, získal klášter statek zbýšovský. K tomu náležely: ves Zbýšov (u Jeníkova v Čáslavsku) s kostelem sv. Jana Křtitele, Lhota větší, Lhota menší (jinak také Lhota Táborová a Lhota proboštova), Čejkovice, Opatovice, díl Damírova, Petrovic a Komárova. Ve Zbýšově vyzdviženo jest proboštství (správa duchovní a hospodářská). Když někdy z počátku 13. století přestal hrad Dřevíč (za Kornouzem ve Slansku) býti sídlem knížecích úřadů, poručen kostel tamější sv. Václava i s nadáním svým ke

[1]) Prameny d. č. II. str. 242 nn.
[2]) Prameny d. č. II. str. 252.
[3]) Prameny d. č. I. str. 258.
[4]) Prameny d. č. II. str. 259.

klášteru sázavskému. Opatové zřídili tam druhé proboštství. Ke Dřevíči náležely tuším Úherce (u Panenského Týnce).

Pro další vzrůst statků ve 13. století nedostává se písemných svědectví, u věku pak následujícím svědectví jest hojně, ale neúplných. Listiny připomínají spíše, co klášter držel, měnil nebo prodával, nežli by zpravovaly nás, kdy a od koho starších statků nabyl. Jmenujeme tudíž prostě zboží sázavské před r. 1421, počínajíce od osad klášteru bližších a postupujíce ke vzdálenějším. Po levém břehu řeky Sázavy: Přívlaky, Čeřenice, Bělokozly, Choratice, Blatce (nezn. [1]), Dojetřice, Oclivy, Lešnice (bývalá ves u Ocliv), Mstišovice (jinak Mžižovice), Samechov, Křivolaje (nezn.), Píseč (nezn.). Po pravém břehu Sázavy: Pyskocely, Rovná, městečko Skalice hor stříbrných, Chlum (nezn.), Kozly (nezn.), Byřice (nezn.), Přibislavice, Stará Hůra (mlýn u Vlkančic), Vlkančice, Drletín, Kruty horní, Kruty dolní, Přestavlky, Březinka, Teplá (nezn.), Újezdec, Lazce (nezn.), Radvanice, Podhradice (nezn.), Mrchojedy, Samopše, Skryje (nezn.), Bylina (mlýn), Bunín (nezn.), Kačkov (mlýn), Skvrnějov (jinak Skvrňov), Nesměň, Doubravičany, Machotín (nezn.), Vestec (jinak Vesce, neznámo které), Pučery (u Zásmuk), Chotouchov, Voděrady, Tatce (dvůr u Skramníků). K tomu dodati jest, že ze vsí některé ovšem celé, některé jen z částky byly majetkem kláštera. [2])

Opatové sázavští měli podací právo ke dvěma proboštstvím již jmenovaným, ve Zbýšově a na Dřevíči; k sedmi

---

[1]) „Neznámou" jmenujeme osadu (dvůr, mlýn, samotu), která buď zašla, buď jiným jménem nyní se zove, buď staré jméno podnes si ochraňujíc, není uvedena v Palackého Popise království českého z r. 1848.

[2]) Zakládajíce se chybným registrem listu císaře Sigmunda ze dne 21. září r. 1436, prohlašují někteří spisovatelé i tyto vsi statkem kláštera sázavského: Babice, Kojkovice, Pelhřimovec, Vítonín, Volichov. Lhota, Přibim, Michalovice, Kvasetice, Radňov, Květenov, Kuječín, Bezděkov, Kaliště, Rapotice, Světlice, Chyšku, Úhořilku, Zahradčice, Příseku, Snět, Syrov, vše po pravém břehu Sázavy od Německého Brodu až ke Zruči. Blahověst, 1888; str. 391. Srvn. Palackého Archiv český; I. str. 531. Ze vsí tuto jmenovaných náležely některé kapitole vyšehradské, jako Rapotice, Světlice, Příseka, Snět, Syrov; jiné kapitole u sv. Jiljí v Praze, zejména Lhota, Michalovice, Radňov, Květenov, Koječín, Bezděkov; některé i k arcibiskupství. Nelze tudíž přisuzovati je klášteru sv. Prokopa.

farním kostelům označovali osobu beneficiátovu sami, to jest ve Skramnících, Hostivaři, Mnichovicích, Voděradech, (chrám Navšt. Panny Marie), Vavřinci (chrám sv. Vavřince) Lochách (chrám sv. Bonifatia; osada ta u Cáslavi slula jinak Mel), Krutech horních (chrám sv. Václava); při dvou farních chrámech zastávali patronátní právo spolu s jinými kollátory: ve Skvrnějově (kostel sv. Havla) a Rovné (nyní chrám sv. Jakuba ve Skalici); farní chrám sv. Martina v městečku Sázavě byl přivtělen ke klášteru a opat ustanovoval tam sám svého zástupce.

O způsobu, jakým vedeno bylo hospodářství na statcích kláštera sv. Prokopa, povinnostech a právech poddaných, jejich pracích zemědělských a průmyslných mohly by nás nejlépe poučiti urbáře jinak také knihy purkrechtní zvané, kterých nescházelo tehdáž v žádném klášteře; avšak nevíme posud, zda zachovaly se účetní záznamy takové ze Sázavy čili nic. Ukázkou z nich jest emfyteutická smlouva opata Alberta s Petříkem z Lešťan, potvrzená privilegiem ze dne 2. června r. 1362. [1]) Uvedeme stručně obsah její. Při tehdejší snáze leckterých vrchností zvýšiti užitek ze statků, zdálo se mnichům sázavským, že hospodaření úročních lidí jejich ve vsi Hostivaři není dosti intensivní. Ohněm a neúrodou pustly dvorce poddaných, a mnohý hospodář opustil raději statek, nežli by nakládal na jeho opravu. Opat Albert smluvil se tedy s podnikavým mužem Petříkem z Lešťan a poručil mu vysaditi ves Hostivař právem německým (emfyteutickým, purkrechtním). Petřík vzal o to péči na sebe, aby vycházelo ke klášteru z lánu pole (celkem bylo jich tam 44) po hřivně stříbra, 12 korcích různého obilí, šesti kuřatech a kopě vajec ročně, a to polovic o sv. Jiří, polovic ke svátku sv. Prokopa. Když by královská berně byla vypsána, mělo sejíti se ještě po 33 groších z lánu. Tři další lány zůstaveny obecným pastvištěm. Petříkovi dostalo se hodnosti rychtářské v Hostivaři a k tomu dány mu dva svobodné lány země, lázeň, kovárna, krčma, dílna obuvnická, pekárna, masný krám, chmelnice, starý rybník, kus potoka ve vsi a úroky dvou chalupníků. K soudu nad poddanými sedati měl rychtář třikráte do roka, a to spolu s proboštem nebo jiným zástupcem opatovým. Za to bral tře-

[1]) Borový: Libri erectionum; str. 36.

tinu pokut z menších přestupků. Delegát opatův při soudě dostával na vychování osm haléřů z každého lánu pole; klášteru pak zbyly dvě třetiny pokut. Z větších věcí, jako jest zabití, žhářství, násilí, náležely pokuty klášteru. Rychtář bral ještě „stupné“ (to jest groš od hospodáře, jenž opouštěl statek), „příjemné“ (groš od hospodáře, který nově ve statek se uvazoval) a „spasné“ (pokutu za pych polní při pasení dobytka). Petřík z Lešťan užívaje také stavení dvoru klášterního v Hostivaři, sloužil mnichům vedle potřeby za oděnce na koni s lukostřelem.

Platy ukládané lidem poddaným nedocházely nikdy obliby; ba s odporem se potkávaly, jestli vrchnosť zvětšila poněkud míru jejich. Hostivařští stěžovali sobě v té příčině na opata Nevlasa, žádajíce úlevy. Arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka zřídil tedy generálního vikáře svého Adama z Nežetic, aby spravedlivě rozhodl o stížnosti a pokud možná, spokojil obě strany. Jakkoli pak ukazoval na to opat Nevlas, že také klášter tisknut jest berní královskou, přestal přece na rozhodčím výroku Adamově, jenž dán jest dne 21. února r. 1407. [1])

Jednajíce o statcích kláštera sv. Prokopa, nesmíme pominouti toho, že konvent benediktinů tamějších byl za některý čas majitelem domu v Praze. Opat Albert koupil nejprve dům menší v ulici svatojilské, to jest částku nynějšího domu č. 450—I. za klášterem dominikánů, od Henzla příjmím Kamence r. 1364. [2]) Později před r. 1375 získal týž opat větší dům v Templu (nyn. č. 649—I), jenž náležel prve p. Tímovi z Koldic. [3]) Avšak i tento druhý dům měl již r. 1392 jiného pána.

V počtu statků klášterních uvedli jsme také městečko Skalici hor stříbrných. Pohříchu nelze toho se doptati, zda již před válkami husitskými kutáno bylo v horách skalických, abychom říci mohli, že v dolování účastenství měli mnichové

---

[1]) Libri erectionum; tom. XIII. N. 1.

[2]) Kniha soudní Starého města pražského z r. 1351: „abbas et conventus de s. Procopio emunt erga Hensilinum Kamenez.“ Tomek: Základy starého místopisu pražského; I. str. 33.

[3]) Libri erectionum k r. 1375: „Area sita in Templo penes s. Jacobum inter domos Pesslini Martini institoris ex una et abbatis s. Procopii parte ex altera.“ Borový; l. c. str, 163, 199.

sázavští. Však k pravdě jest to velmi podobno. R. 1742 uhodilo se při kopání podle zahradní zdi kláštera na stříbrnou minci zvící pražského groše, která opatřena jsouc po jedné straně obrazem sv. Prokopa, skytala na druhé straně obraz českého lva s nápisem: „Moneta nova monasterii zazaw.“ bez letopočtu. Jiná mince, podobná předešlé, vybrána byla z rumu kostelního zdiva r. 1751. Celkem pak tři takové peníze ochraňovaly se v archivu sázavském za doby opata Anastasia Slančovského (r. 1744—1763). Z toho soudíme, že klášter sázavský měl stříbrné hory a na paměť nového kutání v nich dal sobě vybiti několik mincí. K tomu ještě pece odkryté kopáním země u kláštera r. 1746 pokládají někteří za tavírny na stříbrnou rudu. Aby však mnichové sázavští směli kdy raziti minci v celé zemi běžnou, jak někdy se domníváno, tomu soudný znalec starého mincovnictví v Čechách sotva uvěří.

Podle toho, co odváděl klášter berně královské a papežského desátku, můžeme právem počítati jej k řeholním domům méně zámožným. Nicméně velká část důchodů obracena bývala na stavby kostelní a uměleckou výpravu svatyň. Za opata Božetěcha vznikla z toho i nespokojenosť mezi bratřími. Stavby podnikané na sklonku 11. století a později za doby opata Silvestra († r. 1161) popsali jsme již svrchu. Tuto dlužno přihlédnouti ke stavu opatského chrámu na Sázavě, jak byl před válkami husitskými. Snad proto,[1]) že stará stavba Božetěchova v některých částech byla vetchou nebo spíše nemoderní, vkusu tehdejšímu a nádheře nevyhovující, předělán jest nejspíše, až na některé výjimky, chrám úplně v gothický. Zdi staré apsidy byly ponechány, avšak vzepřeny jsou štíhlými opěracími pilíři a zvýšeny; podobně zůstaly asi kaple po stranách mnišského choru, ač i nad nimi provedeno vyšší patro; staré lodi však úplně byly pobořeny a na místě nich provedena jest velkolepá stejnolodní stavba, jejíž křížové klenby neslo po každé straně kromě věžného tré vysokých, krásných pilířů; v průčelí vypínaly se dvě mohutné věže, a mezi silnými opěráky jejich byla nádherná otevřená předsíň.

Nám zachovaly se z toho všeho pouze arkády na jižní

---

[1]) Podáváme zde vývody váženého badatele profesora Braniše. Srovn. spis jeho: O působení kláštera sázavského; str. 33 nn.

straně, jižní hlavní zeď a k tomu přiléhající věž. Než i ze smutné zříceniny poznati lze velikolepost a nádheru stavby. Pilíře jeví se v půdoryse soklů jako dvé křížem se prostupujících čtverců, jichž rohy mírně jsou otupeny; nad soklem mají něco přes metr v průměru a jsou bohatě sice, nikoli však příliš hluboko profilovány, což ukazuje patrně na vzory francouzské. Vzdálenost jejich od osy k ose jest 7·35 m., od osy ke stěně 5·88 m., vrchol zdoben jest rostlinným ornamentem, a od jednotné krycí desky rozvětvovala se žebra křížového klenutí, jež se při stěnách opět sbíhala v ornamentech představujících fantastické hlavy. Okna rozdělena byla vždy dvěma pruty a ve vrcholu zdobena po způsobu prvotní gothiky pravidelnou kružbou, jež nebyla sice ve všech stejná, ale v hlavních rysech velice příbuzná. Věž dosahuje podnes znamenité výšky; má velmi silné pilíře opěrací, a v přízemí jejím bývala původně kaple, jejíž křížová klenba má posud z elegantních konsol vystupující žebra, která sbíhají se ve svorníku ozdobeném výtečnou skulpturou, jež zobrazuje v křížových paprscích trním korunovanou hlavu Spasitele. Jest to práce tak znamenitá, že sama jediná stačila by vydati svědectví o vysokém stupni umělecké činnosti mnichů sázavských. I stopy staré velmi porouchané malby se tu zachovaly.

Při opěráku věže posud jest znáti rozsáhlost bývalé otevřené předsíně. Fiala, která z ní v rohu zbyla, jest velice elegantní. Celý chrám sázavský měl před spuštěním svým 69 m. délky, 23 m. šířky a asi tolikéž výšky; z toho jest přední díl vdélí 36 m. zříceninou, ostatní pak scopovanou stavbou, ze které jen znalec vypátrati může rysy původních tvarů.

Kromě vytknuté již ladnosti forem jest nám podnes, kdy trosky již půl páta sta let vydány jsou zlobám počasí, diviti se přesnosti práce. V rudém pískovci, z něhož přední část chrámu byla zhotovena, zachovaly se profily i skulptury ještě tak, jakoby teprv nedávno byly vyšly z huti stavební.

Litovati jest, že o stavbě gothických částek kostela nemáme písemných zpráv, abychom v jistotě udati mohli, kdy byla podnikána a jak dlouho vedena. Podobá se pak, že presbytéř pochází z jiného období stavebního nežli lodi kostelní; neboť opěrací pilíře při něm jsou štíhlejší, okna užší a z míry vysoká, sahající až nad nynější klenbu, i převládá tu bílý pískovec, kdežto pilíře v lodi i věž stavěny jsou z pískovce rudého, je-

hož lomy u Nučic na cestě ze Sázavy do Černého Kostelce trvají až posavade. Na třech stranách věže povýše od země vytesány jsou v kameně hvězdy, což asi značí, že v stavitelství nadešel obrat.

Zasloužilý badatel professor Braniš sledoval uměleckou činnosť mnichů sázavských nejen při opatském kostele na Sázavě nýbrž i v šírém okolí kláštera. Vedle dobrého zdání jeho osazeny jsou dosti četné dědiny bývalého Kouřimska a Čáslavska kostelíky, jichž stavitele hledati dlužno v klášteře sv. Prokopa. Zůstavujeme v tom slovo řečenému badateli samému. Hranicemi působnosti mnichů zdají se býti na severu Kolín, na východě Jeníkov, na jihu Vlašim, na západě Jílové. Působnosť ta trvala od počátku kláštera až do století čtrnáctého. Ze starších opatů, nám z dějin známých, vynikali láskou k umění stavitelskému a plastickému: sv. Prokop, Božetěch, Silvester a Reginhard. První tři byli mistry slohu románského, čtvrtý razil cestu do Čech slohu gothickému.

Vliv stavitelské školy sázavské patrný jest při kostelíku sv. Petra v Poříčí nad Sázavou, jednoduché stavbě románské, skládající se z apsidy, podélné lodi a věže, jejíž jedinou ozdobou jsou dvě řady sdružených okének. Chrám zbudován byl patrně již v 11. století. Lehká a vzdušná stavba jeho svědčí o důmyslu původcově.

Nedaleko Sázavy vypíná se na pahorku u městečka Skalice farní kostel tamější sv. Jakuba (druhdy v Rovné), který jest podoben kostelíku sv. Petra v Poříčí. Na severní straně lodi poutají oko pozorovatelovo podivné řezby. Vyčnívá tu z líce zdi dosti značně omšený kamenný lev a vedle něho tři rudé kvádry, zdobené vypuklými podobami, jež na první pohled prozrazují veliké stáří. Jsou to fantastické nestvůry, z nichž jedna plochou řezbou, druhá v mírném reliefu, třetí polovypukle jest provedena; dvě představují jakési podivné čtvernožce, jedna netvora ocasatého s lidskou, zpět obrácenou tváří. Výtvory ty svědčí jistotou kresby o ruce v hotovení podobných kusů cvičené a provedeny jsou z rudého, velmi tvrdého pískovce, z něhož se v klášteře sázavském nejvíce pracovalo. Při kostele sv. Jakuba činno bylo trvám umělecké dláto Božetěchovo.

V Hrusicích na cestě z kláštera sázavského k Praze, kdež jest farní kostel sv. Václava, odkryt byl úderem

blesku r. 1853 krásný portál chrámu na severní straně jeho. Pod věncem drobných ozdob spočívá tympanon, ve kterém zříme mírně vypuklé postavy dvou mnichů; jeden drží v pravici hůl a tiskne k prsoum knihu, druhý má v pravé ruce berlu s křížem nad hlavami hadími, v levé lilii. Celý portál prozrazuje velikou snahu po ozdobě a čilou fantasii, ale provedení z kamene neobyčejně tvrdého jest dosti hrubé, přes to však celek velmi malebný a účinný. Zdá se, že tu zobrazeni jsou sv. Kyrill a Method, a vše nasvědčuje tomu, že jest to dílo slovanských mnichů sázavských; prostým pak kostelíkům vesnickým mohlo se ozdoby tak pečlivé dostati jen v době, kdy v klášteře bylo dosti umělých rukou, jež stačily nejen vlastní veliké potřebě, ale mohly i jinde býti činnými. Kostel hrusický pochází asi z konce 11. století.

Jiné zvláštnosti spatřují se na dobře zachovalém románském kostelíku sv. Havla ve Skvrnějově. Disposice jeho jest sice normální, ale nejvyšší patro průčelné věže sroubeno jest cele z dubových trámů a ze zdiva značně vysedá, v apsidě pak jsou vnitř tři výklenky, jeden čtyřhranný a dva polokruhové jako menší apsídky. Uspořádání to zřejmě ukazuje k blízkému klášteru sázavskému, k jehož statkům Skvrnějov náležel, a kde právě ve 12. století výklenky takové dle současných zpráv letopisce byly v oblibě.

Někdy uprostřed 12. století dála se stavba farního chrámu sv. Havla v Balkovicích (nyní v Poříčí nad Sázavou). Zvláštností jeho jest krypta pod presbytéřem. Křížové klenby její spočívají na čtyřech štíhlých, žulových sloupcích, z nichž dva stojí v průměru apsidy. Ač žula tvrdá, přece jest spracování velmi čisté a předpokládá ruku cvičenou; vůbec jest dojem malé krypty této nezapomenutelným a celý chrám svým uspořádáním uvnitř velice vábný.

Na kostele poříčském postrádáme vně kamenických ozdob, snad materiál od nich umělce zdržoval, za to však v hojnosti nám nedostatek ten nahraditi mohou jiné stavby téže skupiny, zejména chrám sv. Jakuba u Církvice v Čáslavsku. Honosíť se znamenitými a v ohledu uměleckém důležitými skulpturami. V tympanu nad portálem spatříš silně vynikající relief, představující Spasitele s pozdviženou pravicí a otevřenou knihou v levé ruce. Po stranách klečí, kořice se mu, andělé, z nichž každý jednou rukou palmu drží, druhou kaditelnicí houpá. Po

obou stranách portálu, jako vchod střehouce, stály v životní velikosti provedené podoby knížat apoštolských sv. Petra a Pavla. V hořejších arkadách spatřujeme právě nad portálem Krista v celé postavě, dlouhým, přepásaným rouchem oděného. Přes ramena splývá mu plášť pravým cípem pod pás zachycený, tvář jest vousem obrostlá, vlasy dlouhé, levá ruka tiskne k prsoum knihu, pravice pak žehná dvěma postavám, z nichž každá po jedné straně na jednom koleně klečí. Osoby postav představují patrně zakladatele chrámu, to jest šlechtičnu Marii a některého syna jejího, buď Slavibora buď Pavla. V pravo od skupiny této zříme postavu biskupa oděného albou a pluviálem. V levo v páté arkádě stojí bojovník, pod jehož tuhým krznem viděti jiný delší šat dle četných záhybů patrně z látky poddajnější. V poslední arkádě jest figura opata; oděn jest právě tak jako biskup, v pravici má berlu, v levé ruce knihu, hlava jeho však jest nepokryta. Přirovnáme-li skulptury ty k řezbě na portále hrusickém a k obrazům skalickým, poznáme ihned touž školu, jenže v pokročilejším vývoji, celkem pak prozrazují, že tvůrce jejich nebyl v podobné práci nováčkem, ale spíše že s dlátem v ruce sešedivěl. Že řezby ty jsou dílem mnichů sázavských, dokazuje nejlépe to, že zhotoveny jsou z rudého pískovce, jenž se na blízku nikde nenalézá, ale za to poblíž Sázavy, kde se také z něho posud pracuje. Chrám sv. Jakuba dostaven byl r. 1165.

Jinou, neméně zajímavou dekorací vyniká z téže doby pocházející farní chrám Zvěstování Panny Marie v Plaňanech. Rudý pískovec černokostelecký, jehož tu vedle žlutavého českobrodského užito, opět osvědčuje zřejmě práci sázavskou.

Nejvýtečnějším pak dílem téže skupiny jest po stránce konstruktivní i dekorativní farní kostel sv. Prokopa v Záboří u Týnce nad Labem, jenž jest skutečně perlou staročeského výtvarného umění. Vynikáť zvláštním základním uspořádáním a také bohatými ozdobami. Zejména portál chrámu nemá sobě rovného. Ač jsou to dnes pouhé trosky překrásného kdysi díla, trosky nerozumným přenesením a častým bílením velmi zohavené, přec patříce na ně, nemůžeme utajiti podivu nad mistrovstvím dávných věků, nemůžeme se nasytiti pohledem na různé a přec opět a opět krásné tvary a dosti vychváliti důvtip, cit a zručnost umělého tvůrce. Aby pak umělec

práci tak ušlechtilou mohl provésti, vybral si poddajný materiál, totiž jemnou opuku petřínskou, z níž, jak svrchu bylo uvedeno, v klášteře sázavském za opata Silvestra se pracovalo. Tak rudý pískovec, jehož užito v lodi, a petřínská opuka na portále zřejmě ukazují nám huť kamenickou, a podobně dá se určiti i doba, kdy dílo to povstalo. Nosiči vnitř chrámu jeví velikou příbuznosť se skulpturami u sv. Jakuba, portál však jest dílem rukou dovednějších a mimoděk upomíná nás na opata Reginharda, jehož zručnosť v jemnějším díle souvěký letopisec vychvaluje. Portálem zábořským dospělo umění slohu románského v klášteře sázavském svého vrchu; v něm, ať tak díme, již sebe samo překonalo.

Za doby opata Reginharda ujímaly se ve stavitelství chrámů českých nové tvary, jež slují nám slohem přechodním. Zajímavá díla toho způsobu podnes spatřiti můžeme poblíž známého již ohniska uměleckého, benediktinského kláštera na Sázavě. Jmenujeme toliko kostel sv. Michala v Soběšíně u Zdebuzevsi a chrám sv. Havla v Otrybech (tamže). Při tomto celé ostění portálu provedeno jest z narudlého pískovce rukou jistou a velmi dovednou, a svědčí, že v době, kdy stavitel klášterní ještě starým slohem budoval, již kamenník, mladší umělec, nového směru se přidržel; při tom pak profily a zvláště ozdoba hlavic nápadně upomínají na francouzské práce ze druhé polovice 12. století.

Mnichové sázavští měli asi účastenství při stavbě farního chrámu sv. Štěpána v Kouřimi, jenž budován jest v první polovici 13. století slohem ranné gothiky. Románskou reminiscencí jest tu předně krypta pod presbytéřem, které si nedovedeme jinak vysvětliti než příbuzenstvím s blízkou Sázavou. Velice pěkné jsou některé detaily v choru před presbytéřem. Zříme tu ve zdi po každé straně devět sedadel (sedilia) ve výklencích rozdělených ztepilými sloupky. V presbytéři jsou po straně epištolní dvě podobná sedadla, ale sloupek mezi nimi jest štíhlejší, nese trojlisty hrotité, a celek přepjat obloukem lomeným. K sedadlům těm zajisté vzor vzat byl z choru chrámu sázavského, kde již za opata Silvestra „zdi se sloupky a výklenky“ byly provedeny.

S opatským chrámem na Sázavě příbuzny jsou stejnolodní gothické stavby kostela sv. Bartoloměje v Kolíně, sv. Jakuba v Kutné Hoře a Panny Marie na Náměti

tamže. I podobá se k pravdě, že při budování chrámů těch spolupůsobili umělci z kláštera sázavského. Bohužel zničením archivu tamního všechny paměti o znamenitém kulturním působení mnichů sázavských za své vzaly; jen kameny zachovalých svatyň ještě mluví. Však i tu, kolik asi budov od umělců sázavských vytvořených na velikou škodu českého umění bylo zničeno, kolik ornamentů až do nejmenších podrobností přesně a jemně provedených nepřízní času zahynulo, když nyní v odlehlých a těžko přístupných dědinách malebného Posázaví takové poklady umělecké se nalézají![1])

Pozdrželi jsme se poněkud při výtvarných, uměleckých dílech školy sázavské, při starobylých svatyních vůkol kláštera sv. Prokopa. Ale bylo to naší povinností, abychom odpověď dali k otázce, jak a k čemu užívali mnichové statků zádušních, a zda zboží pozemské nebylo jim na zkázu duchovního života a s újmou těch, kdož je byli darovali. Při tom na den vyšly zásluhy řeholních bratří sázavských o pravé, ušlechtilé vzdělání národa československého. Po výv odech svrchu činěných nebude více v pochybnosti, že statky kláštera nesly znamenité úroky zejména věřícímu lidu, jeho křesťanské osvětě, jeho cti před ostatními národy.

Hlava devátá.

Pohroma kláštera válkami husitskými.

Když z počátku válek husitských zavolali odbojní Pražané bratrstvo táborské na pomoc proti králi Sigmundovi, pospíchaly vojenské davy z Tábora ku Praze, vedeny jsouce Janem Žižkou a třemi jinými hejtmany. U Poříčí nad Sázavou v cestu jim vkročila hotovosť asi 10000 jízdného lidu, kterou byl vypravil král z Kutné Hory, aby berouc se podle kláštera sv. Prokopa, zamezila Táborům přístup ke hlavnímu městu. Však hned druhého dne potom (20. května roku 1420)

[1]) Srvn. spisy Branišovy: O působení kláštera sázavského; Dějiny umění středověkého v Čechách, I.; Jak píši historii českého umění.

spatřili mnichové vraceti se jezdce královské s nepořízenou, ani po krátkém boji propustili ty, jež bylo jim zadržeti. [1])

Množící se neúspěchy vojska Sigmundova pohnuly benediktiny sázavské, aby v čas pamatovali na ochranu aspoň nejvzácnějších věcí svého kostela. Za tou příčinou jednal opat jejich s panem Francem z Rožmitálu, horním hofmistrem na Horách Kutných, zdali by k věrné ruce své přijal poklad kláštera sv. Prokopa: a když pan Franc i manželka jeho Machna pod svou ctí a věrou slibovali pilnou ochranu a spravedlivé vrácení řečených věcí, odvezeny jsou některé kalichy, monstrance, knihy, kostelní ozdoby, privileje, klenoty a jiné vzácnější předměty ze Sázavy do Kutné Hory. [2]) Město to jmíno bylo tenkráte baštou katolictví ve východních stranách země české a hofmistr Franc z Rožmitálu, který na podzim r. 1419 opověděl nepřátelství své městům pražským, [3]) pokládán od mnichů za spolehlivého strážce jmění církevního.

Ale stalo se jinak. Pražané učinivše ve spolku s Tábory na jaře r. 1421 veliké tažení do východních Čech, dobyli dne 17. dubna města Českého Brodu, uvázali se o tři dni později v královské město Kouřim, jež dobrovolně se jim poddalo, vypálili cistercijský klášter v blízké Skalici a vešli dne 22. dubna do města Kolína, kdež bez boje otevřeli jim brány. Týž čas vzdávala se vítězům po poslích dvě sousední města královská: Nymburk a Čáslav, jakož i tvrz v Klučově u Českého Brodu. Mocní měšťané kutnohorští vypravili se sice do boje ke Kolínu, ale spatřivše tam přesilu nepřátel, učinili s nimi smlouvu a pustili je dne 25. dubna do města. Na doslech o tom opustila královská posádka klášter opatovický, a Táboři vypálili jej, tak jako klášter sedlecký u Kutné Hory. Vojsko Pražanů vydavši se z Hory do okolí čáslavského, opanovalo dům německých rytířů v Drobovicích a benediktinský klášter ve Vi-

---

[1]) Tomkův Dějepis města Prahy; IV. str. 56 n.

[2]) List sněmovních otců basilejských ze dne 10. srpna r. 1433: „Nonnullos calices. monstrantias, libros, ornamenta ecclesiastica, privilegia, clenodia, res et alia bona ad dictum monasterium spectantia dilecto ecclesiae filio Francisco de Rosental, quondam magistro curiae in Montibus Cutnis et Machnae eius uxori . . . pro timore Viclefistarum ac suorum complicum . . . causa fidelis custodiae tradidissent, realiter et penes ipsos coniuges reposuissent."

[3]) Palackého Archiv český; IV. str. 377.

lémově. Téhož pak asi času dostal se v moc Pražan klášter sv. Prokopa na Sázavě. [1]) O spálení chrámu ta mějšího nebo budov mnišských není nikde zmínky; jediné t potvrzeno jest písemným svědectvím, že mnichové z klášter svého byli násilně vypuzeni a vyhnáni. [2])

Když po skončené výpravě do východních Čech kona se stavovský sněm v Čáslavi (v červnu r. 1421), a při ton podniknuta volba dvaceti vladařů k řízení věcí zemských předním členem vladařstva ze stavu městského obrán jest pa horní hofmistr Franc z Rožmitálu, [3]) soukromý opatrovník po kladu sázavského.

Pražané vzavše klášter sv. Prokopa, ujali se hned tak panství nad statky k němu náležitými. V držení obc pražských připomíná se r. 1421 klášterní dvůr v Chotouchov za Zásmuky, městečko Mnichovice a několik vsí vůkol.[4]) Z toh darovány jsou Mnichovice panu Vilému Kostkovi z Po stupic, přednímu rádci vladaře zemského Sigmunda Kory butova. [5])

Spojencem Pražanů hned od počátku války byl moravsk pán Sezima z Kunštatu na Jevišovicích. Bratr jeh pan Boček z Kunštatu jinak z Jevišovic přidružil se k Tá borům. Za odměnu věrných služeb, jež prokazovali straně hu sitské, dostala se jim v držení větší částka klášterníh zboží sázavského. I usedli ještě za války u sv. Prokopa vzdělavše sobě pevné obydlí pod klášterem. První doklad k tomu máme z r. 1427, kdy „pan Sezima z Jevišovic, se děním u sv. Prokopa," přiveden jest za svědka na listině kterou Benigna ze Svojšic zapsala muži svému Mikulášovi z Zásmuk a dětem svým zboží po otci zděděné, to jest tvrz v Svojšicích s příslušenstvím.[6]) Téhož léta dne 17. července dal

---

[1]) List kněze Prokopa Holého z konce měsíce dubna r. 1421; v Pala ckého Archivu českém; III. str. 300 n.

[2]) List sněmovních otců basilejských ze dne 10. srpna r. 1433: „i praedictorum abbatis et conventus ac monasterii (sancti Procopii), a quo du dum per dictos Viclefistas violenter expulsi fuerunt et eiecti."

[3]) Palackého Archiv český; III. str. 228.

[4]) Tomkův Dějepis města Prahy; IV. str. 174.

[5]) List pánů Pražanů z r. 1422, v Palackého Archivu českém; VI. st 408 n.

[6]) Palackého Archiv český; III. str. 498.

oba bratři, Sezima a Boček, jako nedílní páni kostela sv. Prokopa na Sázavě, „mlýniště pusté pod Samopšemi k ustavení mlýnu na tři kola pod úrok dvě kopy grošů platu . . . a šestero kůr... opatrnému Vaňkovi, mlynáři z Podrataj, s tím vším právem, co jest příslušelo od starodávna k tomu mlýnu," a na potvrzení listu tomu svědčícího[1]) dožádali se pečetí slovutných panoší Jana ze Střimelic, Jana ze Sloupna a Petra ze Mstišovic.

Před 1433 vrátili se mnichové s opatem svým Michalem do kláštera sázavského. Páni z Kunštatu[2]) přáli jim tam pobytu, kterýž ovšem pro nedostatek důchodů nebyl bez velikých obtíží. Hodlajíce zpět získati poklad kostelní, pokud uložen byl u bývalého horního hofmistra France z Rožmitálu, zprvu nadarmo o to bratři pracovali. Opatrovník pokladu prodal již mnohé vzácné kusy a peněz za ně stržených užil ke svému obohacení. Když tedy nevěrnost jeho byla patrna, utekl se opat Michal o pomoc ke sněmu basilejskému, za to prose, aby vážností toho sboru pohnut byl uchvatitel k přiměřené náhradě. Otcové na sněmu shromáždění vyhověli žádosti takové a listem ze dne 10. srpna r. 1433 ukládali opatu břevnovskému Heřmanovi, aby vyslechna sporné strany i svědky od nich přiváděné, nález učinil a vinníka pokutami církevními přiměl k plnění povinnosti.[3]) Však teprv o několik let později nahradili manželé Francovi škodu svévolným prodejem klenotů klášteru způsobenou.

Opat Michal pokoušel se zastávati úřad svůj tak, jako za let pokojných činili to jeho předchůdci. Když zemřel hostivařský farář Alexius, podal k osiřelému chrámu tamějšímu kněze Jana z Lestkova, střídníka kostela sv. Apollináře v Praze, kterého v nové hodnosti potvrdili sice vikáři arcibiskupského úřadu, přebývající v Žitavě, dne 30. března r. 1431, ale ke skutečnému dojití fary pomocni mu býti nemohli, „ježto

---

[1]) List ten ze dne 17. července r. 1427 viz v Dodatku.

[2]) Roku 1433 připomíná se již jen „pan Sazema Jevišovský z Kunštatu seděním na klášteře u sv. Prokopa." Palackého Archiv český; III. str. 506.

[3]) List sněmovních otců basilejských ze dne 10. srpna r. 1433. Slova: „in praedictorum abbatis et conventus ac monasterii (sancti Procopii), a quo dudum per dictos Viclefistas violenter expulsi fuerunt et eiecti" jsou nám důkazem, že r. 1433 přebývali již zase mniši v klášteře.

nebylo na ten čas bezpečného přístupu ke kostelu v Hostivaři." Ustanoven tudíž jenom pro jméno farář v Broumově za úvodce Janova.[1])

Pan Sezima z Kunštatu účastnil se po straně Táborů bitvy u Lipan dne 30. května r. 1434. Potom již zaniká jméno jeho v pamětech historických. Na Sázavě seděl r. 1435 pan Jan Zajímač z Kunštatu, syn z bratra Sezimova Jindřicha příjmím Zajímače, jakož víme z listu téhož Jana, „daného v klášteře sv. Prokopa v sobotu den sv. Lamberta (17. září) r. 1435," kterým[2]) postupoval sirotčí zboží jevišovické na Moravě újci svému panu Janovi Jankovskému z Vlašimi. Když po úmluvách jihlavských připuštěn byl král Sigmund r. 1436 k panovnické stolici v Čechách, staral se o to pan Jan Zajímač, aby mu zápisem královským pojištěno bylo zboží kláštera sv. Prokopa v té summě, zač zásluhy strýců jeho o ně mohly býti ceněny. I zapsány jsou mu ve 1409 kopách grošů tyto statky kláštera sázavského: čtyry krčmy pod klášterem (= v Budách), městečko Sázava, vsi Bělokozly, Čeřenice, Mstišovice, Choratice, Blatce, Dojetřice, Samechov, Křivolaje, Píseč, Pyskocely, Rovná, měst. Skalice (hor stříbrných), Chlum, Kozly, Byřice, St. Hůra, Vlkančice, Drletín, Kruty horní a dolní, Přestavlky, Březinka, Teplá, Újezdec, Lazce, Radvanice, Podhradice, Mrchojedy, Přívlaky, Samopše, Skryje, Bylina, Doubravičany, Skramníky, Nesměň, Machotín, dvůr poplužní ve Vestci.[3]) Jiným listem císaře Sigmunda zapsána jest panu Janu Zajímačovi ves Hostivař téhož kláštera v 500 kopách grošů.[4]) Tím způsobem nebyly sic statky pro klášter ztraceny, ale že opat s bratřími v chudobě strádal, neukazovala se naděje, aby summu zapsanou tak snadno mohli položiti a v další skutečné držení jich se uvázati.

Na jaře r. 1437 konala se hlučná slavnosť v panském obydlí pod klášterem sv. Prokopa. Zápisní držitel panství sázavského oženil se s paní Evkou, vdovou po bývalém purkrabí

---

[1]) Emler: Libri confirmationum; VIII.—X. str. 168.

[2]) List ten počíná se slovy: „Já Jan z Kunštatu atd. seděním u sv. Prokopa" a končí: „Datum in claustro sancti Procopii sabato die Lamberti anno 1435."

[3]) List císaře Sigmunda asi z r 1436, jak registrován jest v c. k. tajném archivu ve Vídni lib. XII. Sigismundi, fol. 29.

[4]) Tamže; fol. 86.

karlšteinském Zdeslavu Tluksovi z Buřenic († dne 20. července r. 1433), a nevěsta i s výbavou vezena jest v den sv. Jiří do malebného sídla nového chotě svého pana Jana Zajímače z Kunštatu na klášteře sázavském.[1])

Z ostatního zboží klášterního držel dvůr u Skramníků zeman Olfart (Volfart) z Radimi (u Plaňan). Císař Sigmund vydal mu zápis na něj v Praze dne 19. prosince r. 1436[2]). Po panu Vilému Kostkovi z Postupic († dne 9. listopadu r. 1436) užíval klášterního městečka Mnichovic Mikuláš Trčka z Lípy na Lipnici, získav k tomu zápisný list císaře Sigmunda ještě r. 1436.[3]) Synu Vilémovu panu Bohuši Kostkovi z Postupic zapsal císař Lešnici a Oclivy také kláštera sv. Prokopa.[4]) Podobně zapsány jsou do výplaty Pučery, ves i dvůr zemanu Zachařovi z Řenec,[5]) Chotouchov ves pověstnému hejtmanu táborskému knězi Bedřichovi ze Strážnice,[6]) částka vsi Hostivaře Janu Rakovnickému.[7]) O některých jiných vsech kláštera sázavského jakožto zboží zápisném děje se zmínka teprv později v listinách mladšího data.

K výživě mnichů zbyl trvám jediné statek zbýšovský o pateru vsí a několika usedlostech vůkol. Probošt zbýšovský Michal, kterého opatem sobě zvolili, dovedl asi uhájiti ho, těše se přízni sousedních pánů z Chlumu a Košumberka. Nepřestav také usilovati o náhradu za věci panu Francovi z Rožmitálu svěřené, dočkal se toho Michal, že nevěrný opatrovník pokladu sázavského odkázal klášteru r. 1444 dvacet kop ročního platu ze vsi Mezholezů a r. 1445 deset kop úroků ze

---

[1]) Kronika Bartoška z Drahonic k r. 1437: „Eodem anno in festo sancti Georgii domina Ewka, relicta domini Zdeslai Tluxe de Burzenicz, tradita est in uxorem legitimam domino Henrico dicto Zagimacz de Gewissowicz qui tunc tenuit et possedit monasterium s. Procopii et ibidem cum rebus suis eidem deducta est.“ Prameny d. č. V. str. 620. Ve jménu ženichově kronikář patrně se omýlil.

[2]) Palackého Archiv český; I. str. 505.

[3]) Palackého Archiv český; I. str. 531.

[4]) List císaře Sigmunda asi z r. 1436, jak registrován jest v c. k. tajném archivu ve Vídni lib. XII. Sigismundi, fol. 29.

[5]) Palackého Archiv český; II. str. 194.

[6]) Palackého Archiv český; I. str. 528

[7]) List císaře Sigmunda asi z r. 1437, registrovaný v c. k. tajném archivu ve Vídni lib. XII. Sigismundi, fol. 86.

Starého Kolína.[1]) Přes to nelze dosti litovati škody, jaká způsobena byla ztrátou knih, privilegií a klenotů klášterních, jež řečený Franc za války rozkramařil.

Ochráncem mnichů v době přetěžké jmenovati jest pana Aleše Holického ze Šternberka, nejvyššího komorníka království českého, který panstvím svým sousedil klášteru sv. Prokopa ze strany jižní. Jakož vynikající státník ten mírně protivy politických a náboženských stran v zemi, mnoho přičinil k zastavení záští vlasť hubících, tak i mnichům vlasteneckého monastýru na Sázavě dovedl vyjednati pokoje od jinověrců vůkol. Když zemřel dne 18. března r. 1455, pochován jest v klášteře sv. Prokopa přísluhou opata Václava. Náhrobek páně Alešův ochraňoval se tam do r. 1746.[2])

Za krále Jiřího z Poděbrad (r. 1458—1471) vzešly nové útisky mnichům u sv. Prokopa. Pan Slavata z Chlumu a Košumberka nastoupiv na úřad hofmistra dvoru královského r. 1463, vyžádal si hned odměnu za službu, to jest užívání statku zbýšovského, jenž od kláštera posud nikomu nebyl zapsán, ač s hradem Chlumem pěkně sousedil. Listem krále Jiřího ze dne 3. září r. 1463 stal se pan Slavata zápisným pánem zboží zbýšovského s kostelním podacím tamže a vším příslušenstvím, vsí Táborovou Lhotou, Čejkovicemi, Proboštovou Lhotou, Opatovicemi, Damírovem (z částky), Petrovicemi (z částky) a Komárovem (z částky); a dědicové jeho neměli jinak než po výplatě 600 kop grošů postoupiti statku toho králi nebo klášteru.[3]) Ujmy klášteru tím způsobené netřeba dokazovati.

Mluví-li se tu i tam, že mnichové sázavští po rozebrání statků živi byli především z důchodů farních, spočívá výrok takový na nedokonalé znalosti dějin. Farním kostelem ke klášteru sv. Prokopa přivtěleným býval do r. 1421 chrám sv. Martina v městečku Sázavě. Při něm však hned potom zřízena duchovní správa pod obojí. A tu zakazovalo se mnichům, aby kněžím u far nepřekáželi, mrtvých nepochovávali a osadním

---

[1]) Blahověst, 1888; str. 392 n., kdež ukázáno jest na Pamětní knihu města Kolína; str. 12.

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 40.

[3]) List krále Jiřího ze dne 3. září r. 1463, v Klauskově Archivu českém; IX. str. 320 n.

lidem svátostmi nepřisluhovali. Nescházel ovšem ani vůkol kláštera některý počet obyvatelů, kteří přidrželi se starého řádu církevního, ti pak pomíjejíce farních kostelů, v duchovních potřebách svých utíkali se vždy k řeholníkům; ale výtěžek z toho byl dosti nepatrný. Aby růsti mohl počet katolíků, obdržel r. 1470 opat Václav plnou moc od administrátora diecése pražské pana Hanuše z Kolovrat, probošta u sv. Víta, rozřešovati utrakvisty a uváděti je v lůno církve.[1])

Po Václavovi ujal se řízení kláštera Jan, v řadě opatů toho jména, pokud víme, III. Jeho přičiněním se stalo, že mohly některé drobné dílce statků klášterních, dvorce a platy, zpět získány býti na prospěch služeb božích a k vychování bratří. Také odkazem dostalo se klášteru peněžité pomoci. Václav rychtář a syn jeho Prokop odkázali ke sv. Prokopu na Sázavě 9 kop grošů ročního platu ze vsi Mančic (u Zásmuk), za něž pro uvarování se sporu vzal klášter jednou pro vždy 10 kop grošů r. 1488.[2]) Opat Jan prodal r. 1487 dvůr v Pyskocelích jakémusi Maříkovi a manželce jeho. V listině k trhu tomu se odnášející přiveden jest vedle opata i sakristán Václav a probošt Hippolyt.[3])

Za opata Linharta[4]) vyšel ze zápisu klášterní dvůr ve Skramnících. Pan Slavata z Chlumu a Košmberka na Černém Kostelci předešel mnichy a vyžádal si r. 1496 při králi Vladislavovi II., aby zapsán mu byl řečený dvůr do života a dědicům jeho do výplaty.[5]) R. 1500 povoleno od krále panu Prokopu Zajímačovi z Kunštatu na klášteře sv. Prokopa zastaviti částku zápisného zboží tamějšího.[6]) O rok později dostalo se královského svolení panu Jindřichovi z Hradce, nejvyššímu komorníku království českého, aby vyplatil ze zápisu

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 40.

[2]) Blahověst, 1888; str. 392, kdež ukázáno na knihu městskou kouřimskou; str. 43.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 40.

[4]) Bienenberg klade počátek opatství jeho k r. 1488 a praví, že téhož léta účastnil se Linhart volby opata vilémovského. Sazawa oder s. Prokop; str. 41.

[5]) List krále Vladislava II. ze dne 17. května r. 1496, v Kalouskově Archivu českém; X. str. 404 n.

[6]) List krále Vladislava II. ze dne 11. ledna r. 1500, v Palackého Archivu českém; VI. str. 583.

Úherce, ves kláštera sázavského, a držel ji i „s dědici svými mužského pohlaví, nejsa z ní od nás (krále Vladislava II.) ani od budoucích našich králův českých ani od jiného žádného bez své vůle splacován, leč od opata a konventu kláštera nadepsaného.“[1]) Pronesli jsme již svrchu mínění, že Úherce byly nejspíše věnem proboštství dřevíčského za Slaným.

Opat Jan IV. dočkal se velikého úpadku pana Ludvíka Zajímače, zápisného držitele panství sázavského, jemuž pro nehospodárnosť téměř všechno jmění ušlo. Jádro statků klášterních roztříštěno jest na tré. R. 1528 vládli mu zejména: pan Jaroslav ze Šellenberka na Komorním Hrádku, pan Michal Slavata z Chlumu na Černém Kostelci a vladyka Prokop Trmal z Tožic na Skalici (hor stříbrných). S nevýhodou pro mnichy bylo, že rody tak mocné uvazovaly se ve starobylé záduší kláštera. Jinak při rozdílu víry nekynula přízeň nebo podpora ani od méně mocných ani od nejmocnějších. Ba i klášterní stavení počítali zápisní páni (Zajímačové, Slavatové) ke svému majetku, a opat povinen byl z něho ročním platem 23 grošů; jen občas velikomyslně od toho upouštěno.[2])

Nástupce Janova přijmím Josefa potvrzoval ke správě kláštera pan Arnošt ze Šleinic r. 1535, tehdáž po druhé administrátor uprázdněného arcibiskupství.[3]) Dobrou naději dávali sobě mnichové, že vráceny budou ke klášteru aspoň některé statky, když r. 1547 jal se král Ferdinand I. konfiskací trestati pány súčastněné ve stavovském odporu proti němu. Z nich přední pan Diviš Slavata z Chlumu postoupiti musil králi panství černokostelecké, i což s tím spojeno bylo, zápisné zboží kláštera sv. Prokopa a hradu Tehova. Tak dostala se ke komoře královské částka duchovních statků: městečko Sázava s podacím kostelním, Pyskocely, Vlkančice, Radvanice, Přívlaky, Bunín, Voděrady, Budy pod klášterem, (Mostice).“ I nemeškali správcové osiřelého kostela sv. Víta v Praze, administrátor a členové metropolitní kapitoly, dožadovati se toho u krále, aby za příhodné chvíle pamatováno bylo na zvelebení

---

[1]) List krále Vladislava II. ze dne 6. dubna r. 1501, v Kalouskově Archivu českém; X. str. 413 n.

[2]) Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop: str. 41.

[4]) Tieftrunk: Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I.; str. 293. Místo Mostice čteme jinde Mstišovice. Památky archaeologické; X. sl. 458.

kláštera sv. Prokopa. R. 1547 blaho přejíce panovníkovi, že povedlo se mu ukrotiti v zemi stavy odpořilé, psali mu mimo jiné: Statky ke sv. Prokopu náležité, které ještě nejsou v dědictví prodány, i s Kostelcem nad černými lesy, prosíme, aby klášteru sázavskému potomně navráceny byly.[1] Bohužel nedošel přímluvný hlas ten vyslyšení.

Nepatrné důchody byly toho příčinou, že počet bratří řeholních zůstával velice zúžen, a pro nedostatek jich ocitoval se klášter nejednou na pokraji zániku.[2] V tísni takové vypomáhaly ostatní kláštery benediktinů, jenže pomoc od nich poskytovaná bývala chatrné jakosti. Asi r. 1550 posláno jest na Sázavu několik bratří z kláštera břevnovského. Dne 15. června roku 1551 dopisoval probošt břevnovský Jan z Chotova opatu svému Matějovi v Broumově, jenž zastával úřad visitátora benediktinského řádu v Čechách, že by s prospěchem bylo kláštera sv. Prokopa, kdyby správce tamější Josef zřízen byl za řádného opata.[3] Zdali k tomu došlo, pověděti neumíme. Nástupcem Josefovým připomíná se kněz Matěj Kožka z Rynarce, člověk stavu rytířského, veselý a šprýmovný, který k žádosti pana Viléma z Rožmberka opustil roku 1559 klášter sázavský a přestoupil do řádu augustiniánův; i učiněn jest proboštem kláštera v Borovanech.[4] Někteří spisovatelé jmenují potom opata sázavského Petra II., dodávajíce o něm, že byl ředitelem kláštera příkladným, a zemřel v pokročilém věku r. 1560.[5] Také následující opat Václav II. vedl si z počátku dosti rozšafně. Ale oseděv v úřadě, vykračoval z mezí slušnosti. Když žaloby na něj vznášené se množily, napomínal jej arcibiskup pražský Antonín z Mohelnice (r. 1561—1580), aby pamětliv byl své hodnosti a stavu. Konečně pro tvrdošíjnost odňal mu r. 1565 správu kláštera.[6] Visitátor řádu, opat břev-

---

[1]) Pešina: Phosphorus septicornis; str. 316.

[2]) Ziegelbauer: Epitome hist. monast. brzevnoviensis; str. 202: „Circa a. 1550 hoc monasterium (s. Prokopii) iniuria temporum et bellorum proxime ab extrema ruina abfuit."

[3]) List probošta Jana z Chotova v archivu kláštera břevnovského: „Monasterium s. Procopii pronunc presbytero Josepho est provisum, si a Vestra reverendissima Dominatione installatus esset, id mihi . . . pergratum foret."

[4]) Tadra: Borovany, klášter kanovníků řehole sv. Augustina; v Blahověstu, 1890; str. 87.

[5]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 41.

[6]) Borový: Martin Medek, arcibiskup pražský; str. 158.

novský Jan z Chotova zřídil Sázavským jiného opata, Adama Polydora (r. 1565—1568), mnicha broumovského. Za ordinariátní potvrzení jeho požádal pak listem ze dne 4. prosince r. 1565. [1]) Opatu Adamovi svědčí paměti klášterní, že důstojným chováním napravil pohoršení, jež předchůdce jeho byl způsobil. Pohříchu zemřel již dne 30. dubna r. 1568. [2]) Na podzim r. 1569 přikročil visitátor řádu k volbě nového opata k sv. Prokopu. Shromáždiv mnichy své v klášteře broumovském, obral z nich Martina Galla (Kohouta) za nástupce Polydorova. O volbě té podána jest zpráva arcibiskupskému úřadu v Praze dne 16. října r. 1569, zároveň s prosbou, aby nový opat v hodnosti byl potvrzen. [3]) Než Martin Gallus (r. 1569—1585) nerovnal se předchůdci svému v ušlechtilosti mravův, ba zavdával podnět k častějším stížnostem. Arcibiskup Antonín musil slyšeti, že opat Martin jest muž světského smýšlení, jenž ani rouchem řeholním se nepřiodívá ani tonsury pilen není. [4]) Vážné domluvy způsobily v tom nápravu, tak že Martin setrvati mohl v úřadě svém až do smrti († dne 19. června r. 1585). Po té zvolen byl Ondřej z Tomáškovic (r. 1585—1597) představeným bratří v klášteře sázavském.

Onu částku klášterních statků, za niž přimlouváno se r. 1547. u krále Ferdinanda I., aby navrátil ji ke sv. Prokopu, postoupil syn jeho císař Maximilián II. panu Ferdinandovi Švihovskému z Risenberka r. 1569. [5]) Ten přijímaje statek, musil reversem se zavázati, že odváděti bude ke klášteru platy,

---

[1]) List opata Jana z Chotova ze dne 4. prosince r. 1565, v Dodatku.

[2]) Nekrologium břevnoviense.

[3]) List opata Jana z Chotova ze dne 16. října r. 1569, v Dodatku.

[4]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 42. Týž spisovatel dokládá, že při volbě Martina Galla nadešly takové nesprávnosti, že arcibiskup nemohl jinak než odříci jí svého schválení; načež prý hned r. 1569 zřízen jest mnichům sázavským opat jiný, Jan příjmím Berdan, který řídil klášter až do r. 1597. Z původních listin, jež před rukama máme, na jevo jde, že Martin Gallus setrval v opatství až do smrti. R. 1573 žaloval na něj u pana arcibiskupa krčmář Václav Knotek ve příčině jakéhosi dluhu, a opat hájil se listem ze Sázavy poslaným dne 30. června t. r. V rukopisné knize kláštera břevnovského z r. 1556 poznamenáno pak úmrtí Martinovo takto: „Anno 1585 die 19. Junii mortuus est dominus Martinus Gallus, abbas ad s. Procopium, cui sucessit Andreas de Thomascowicz a Sua gratia domino Martino abbate monasterii braunensis impositus.“

[5]) Srvn. List císaře Rudolfa II. ze dne 24. května r. 1591, v publikaci „Sněmy zemské;“ VII. str. 572.

jež prve komora královská dávala na vychování opata a bratří u sv. Prokopa. Celkem pak smluveno, že opat přijme od něho ročně 26 kop grošův, to jest 13 kop o sv. Jiří a tolikéž o sv. Havle, 13 sudů piva z panského pivovaru a 40 sáhů dříví. [1]) Ale s platy činíval pan Ferdinand průtahy nesnesitelné. Opat Martin Gallus chtěl r. 1584 žalovati na něj u císaře, že povinných platů v čas neodvedl. Na odvrácení toho utekl se Švihovský k děkanovi kostela sv. Víta panu Petrovi z Lindy, prose za přímluvu u opata, aby posečkal mu aspoň do sv. Havla nejprv příštího, že hotov jest buď vše neb aspoň částku dluhu splatiti. Dvůr, jejž od kláštera v zástavu dostal, byl prý všecek zpuštěný, tak že pan Švihovský velikým nákladem téměř znovu jej stavěti musil. [2])

Také s nástupcem Martinovým míval pan Ferdinand Švihovský nedobrou vůli, ba zjevné nepřátelství. Roku 1587 žaloval na něj opat panu arcibiskupovi, že nedává platů ke klášteru náležitých, nechce opraviti střech na kaplích a ambitech, odvádí a sobě přivlastňuje vodu ze studánek do fary (opatského příbytku) tekoucí, že dal vylámati cihly, skla, olověné pruty a dvoje železné dvéře z pobořeného kláštera, že dopouští faráři svému v Sázavě, aby zlehčoval řády katolické církve, a jiné více. Když arcibiskup Martin Medek oznámil obsah stížného spisu panu Švihovskému, došla odpověď, jež odkrývá nám trudný stav tehdejší kláštera sv. Prokopa. Pan Ferdinand znal se téměř ke všemu, co opat byl přednesl; při tom však pouštěje úzdu stranické jízlivosti (byltě pan Ferdinand utrakvistou), zastával jednání své zvláštními důvody. Platy prý ke klášteru dával a dává, toliko něco málo „za jistými příčinami" sobě zůstavuje; střech opraviti nechce, ježto není povinen a tesařství se neučil; voda ze studánek náleží k zámku jeho; z pobořeného kláštera odnáší věci, aby zloději se jich nezmocnili; o kališnickém faráři v Sázavě vysvědčuje, že „pořádky církevní, ceremonie, posty a svátkův svěcení lépe nežli pan opat zachovává." V další pak odpovědi viní opata z opilství, klevet, různic, vzdoru a nevděku, že maje od zámku některé kusy dědin, rybníčky a štěpnici, z dobré vůle pana Švihovského sobě propůjčeny, ještě žalovati na něj se opovážil.

---

[1]) Blahověst, 1888; str. 393.

[2]) List pana Ferdinanda Švihovského k Petrovi z Lindy ze dne 9. září r. 1584, v arcibiskupském archivu v Praze.

Na konec oznamuje pan Ferdinand, že při právě světském toho vyhledá, aby opatovi panské pozemky byly odňaty. [1]) O dalším průběhu neblahých sporů mezi zápisným pánem kláštera sv. Prokopa a opatem Ondřejem z Tomáškovic nedostává se zpráv.

R. 1588 zbaven jest klášter nejznamenitějšího pokladu svého, tělesných ostatků světce, který monastýr zakládal a po kanonisaci, jež dála se r. 1204, až do válek husitských vroucně ctěn byl ode všech Čechů, i shromažďoval zástupy zbožného lidu při hrobě svém v opatském kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele na Sázavě. Uvedeme stručně, kterak došlo k přenesení těla jeho do Prahy. Arcikněžna Alžběta, vdova po králi francouzském Karlu IX. († r. 1574), meškajíc při dvoře bratra svého císaře Rudolfa II., ujala se ohněm zpustošeného chrámu Všech svatých na hradě pražském (pohořeltě r. 1541) a dala r. 1580 přestavěti jej velmi nákladně. [2]) Aby pak zveleben byl obnovený kostel a poklady svými rovnati se mohl sousednímu velechrámu sv. Víta a basilice sv. Jiří, pomyslila na to zbožná paní zjednati mu ostatky jednoho ze slavných sv. patronů českých, jehož hrob příčinou náboženských převratů v zemi hrubě osiřel. [3]) Za přímluvou císaře Rudolfa II. projevil arcibiskup Martin Medek ochotu vyzdvihnouti tělo sv. Prokopa a do Prahy je přenésti, kdež by dobří Čechové spíše měli příležitosť sv. dědice zemského uctívati a jemu vděčnosť svou za minulá dobrodiní horlivě osvědčovati. R. 1588 odkryt byl tedy posvátný hrob a ostatky sv. Prokopa přeneseny jsou do Prahy. Dálo se to slavným průvodem v neděli šestou po velikonoci dne 29. května. Arcibiskup Martin přijal vzácný klenot v hlučném processí, jehož účastnili se kanovníci chrámu sv. Víta, nesouce posvátné ostatky; za nimi kráčel císař Rudolf II. s četným komonstvem a mimo to veliké množství duchovenstva i panstva, jakož i zástupy věřícího lidu. Tělo světcovo uloženo v novém hrobě uprostřed kněžského choru kostela Všech svatých na hradě pražském. Nad ním pak vzdělána jest archa malovaná. [4]) Od té doby nově množila se úcta a sláva sv. Prokopa po veškeré zemi české.

---

[1]) List pana Ferdinanda Švihovského k arcibiskupu Martinovi ze dne 17. srpna r. 1587, v Dodatku.

[2]) Srvn. Nápis v kostele Všech svatých na hradě Pražském asi z roku 1598, v Dodatku.

[3]) Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, ve vydání Rezkově; I. str. 175

[4]) Beckovského Poselkyně starých příběhů českých, ve vydání Rezkově; II. 1. str. 356 n. Den přenesení ostatků sv. Prokopa do Prahy udává se různě

Po smrti pana Ferdinanda Švihovského vyvadil císař Rudolf II. statek kláštera sv. Prokopa, tak že přešel zase ke komoře české a řízen byl hejtmanem panství poděbradského. V letech 1597—1603 zastával úřad hejtmanský Jan starší Habartický z Habartic, jak z listů jeho vidno, muž církevně smýšlející a duchovních potřeb lidu velmi dbalý. V městečku Sázavě r. 1598 nebylo faráře. Však také mnozí z osadníků tamějších nestáli o řádného kněze, ježto tajně přisluhoval jim predikant, který před tím u nich slovo boží kázal; načež když vrchnosť trpěti jej nechtěla, na panství černokosteleckém přijetí došel. Pan hejtman dopsal tedy k úřadu arcibiskupskému do Prahy, žádaje za osazení osiřelého kostela. Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé (r. 1592—1606) poručil odepsati mu takto: „Strany faráře v městečku Sázavě, ke klášteru sv. Prokopa náležející, jináče nesmýšlíme, poněvadž tam opat na klášteře jest a kaplana snad má, že on to opatřiti nepomine, aby ti lidé poddaní J. M. C. v služebnostech církevních žádného zkrácení netrpěli.“ Spokojiv se tím, psal potom pan hejtman Habartický o Sázavě takto: „Lid ač velmi chudý, však hrubě rozpustilý jest, a nechtí přestati (choditi) za tím, kterýž se knězem jmenuje, který prve v Sázavě byl a protože jim pochlebuje, dítkám malým svátostí velebnou slouží proti boží i V. Kn. M. zápovědi, lid rozptyluje, a zdržuje se tu někde míli od Sázavy na gruntech J. M. pána z Smiřic.“ I žádal hejtman, aby opatovi kaplan byl konfirmován, „aby lidem pod obojí způsobou sloužil a jiné řády křesťanské vykonával; . . . nebo ten lid neposlušný velmi na svých svědomích hyne.“ [1])

---

sic, ale jisto jest, že to byla neděle šestá po velikonoci r. 1588, jež připadla ke dni 29. května. Současnou zprávu máme v listě arcibiskupa Martina Medka k hejtmanovi oseckého panství ze dne 22. května r. 1588, kdež dí se: „Translation des heiligen Körpers s. Procopii auf zukünftigen Sonntag Exaudi zu verrichten.“ Srovn. Borový: Martin Medek, arcibiskup pražský; str. 159. Týž den, 29. května, udává i mladší nápis v kostele Všech svatých (asi z r. 1598), jenže při znamenání roku stal se patrný omyl. Písař napsal 1585 místo 1588. Dne 29. května r. 1585 byla středa prosebných dnů. Balbín a Beckovský přivádějí den 28. května r. 1588, mluvíce o neděli, avšak ke dni 28. května r. 1588 připadala sobota před šestou nedělí povelikonoční. Toho dne asi vyšel průvod se svatým tělem z kláštera sázavského.

[1]) Sbírka dopisů v arcibiskupském archivu „Emanata 1564—1599.“

Na konec oznamuje pan Ferdinand, že při právě světském toho vyhledá, aby opatovi panské pozemky byly odňaty. [1]) O dalším průběhu neblahých sporů mezi zápisným pánem kláštera sv. Prokopa a opatem Ondřejem z Tomáškovic nedostává se zpráv.

R. 1588 zbaven jest klášter nejznamenitějšího pokladu svého, tělesných ostatků světce, který monastýr zakládal a po kanonisaci, jež dála se r. 1204, až do válek husitských vroucně ctěn byl ode všech Čechů, i shromažďoval zástupy zbožného lidu při hrobě svém v opatském kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele na Sázavě. Uvedeme stručně, kterak došlo k přenesení těla jeho do Prahy. Arcikněžna Alžběta, vdova po králi francouzském Karlu IX. († r. 1574), meškajíc při dvoře bratra svého císaře Rudolfa II., ujala se ohněm zpustošeného chrámu Všech svatých na hradě pražském (pohořeltě r. 1541) a dala r. 1580 přestavěti jej velmi nákladně. [2]) Aby pak zveleben byl obnovený kostel a poklady svými rovnati se mohl sousednímu velechrámu sv. Víta a basilice sv. Jiří, pomyslila na to zbožná paní zjednati mu ostatky jednoho ze slavných sv. patronů českých, jehož hrob příčinou náboženských převratů v zemi hrubě osiřel. [3]) Za přímluvou císaře Rudolfa II. projevil arcibiskup Martin Medek ochotu vyzdvihnouti tělo sv. Prokopa a do Prahy je přenésti, kdež by dobří Čechové spíše měli příležitosť sv. dědice zemského uctívati a jemu vděčnosť svou za minulá dobrodiní horlivě osvědčovati. R. 1588 odkryt byl tedy posvátný hrob a ostatky sv. Prokopa přeneseny jsou do Prahy. Dálo se to slavným průvodem v neděli šestou po velikonoci dne 29. května. Arcibiskup Martin přijal vzácný klenot v hlučném processí, jehož účastnili se kanovníci chrámu sv. Víta, nesouce posvátné ostatky; za nimi kráčel císař Rudolf II. s četným komonstvem a mimo to veliké množství duchovenstva i panstva, jakož i zástupy věřícího lidu. Tělo světcovo uloženo v novém hrobě uprostřed kněžského choru kostela Všech svatých na hradě pražském. Nad ním pak vzdělána jest archa malovaná. [4]) Od té doby nově množila se úcta a sláva sv. Prokopa po veškeré zemi české.

---

[1]) List pana Ferdinanda Švihovského k arcibiskupu Martinovi ze dne 17. srpna r. 1587, v Dodatku.

[2]) Srvn. Nápis v kostele Všech svatých na hradě Pražském asi z roku 1598, v Dodatku.

[3]) Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, ve vydání Rezkově; I. str. 175

Po smrti pana Ferdinanda Švihovského vyvadil císař Rudolf II. statek kláštera sv. Prokopa, tak že přešel zase ke komoře české a řízen byl hejtmanem panství poděbradského. V letech 1597—1603 zastával úřad hejtmanský Jan starší Habartický z Habartic, jak z listů jeho vidno, muž církevně smýšlející a duchovních potřeb lidu velmi dbalý. V městečku Sázavě r. 1598 nebylo faráře. Však také mnozí z osadníků tamějších nestáli o řádného kněze, ježto tajně přisluhoval jim predikant, který před tím u nich slovo boží kázal; načež když vrchnosť trpěti jej nechtěla, na panství černokosteleckém přijetí došel. Pan hejtman dopsal tedy k úřadu arcibiskupskému do Prahy, žádaje za osazení osiřelého kostela. Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé (r. 1592—1606) poručil odepsati mu takto: „Strany faráře v městečku Sázavě, ke klášteru sv. Prokopa náležející, jináče nesmýšlíme, poněvadž tam opat na klášteře jest a kaplana snad má, že on to opatřiti nepomine, aby ti lidé poddaní J. M. C. v služebnostech církevních žádného zkrácení netrpěli.“ Spokojiv se tím, psal potom pan hejtman Habartický o Sázavě takto: „Lid ač velmi chudý, však hrubě rozpustilý jest, a nechtí přestati (choditi) za tím, kterýž se knězem jmenuje, který prve v Sázavě byl a protože jim pochlebuje, dítkám malým svátostí velebnou slouží proti boží i V. Kn. M. zápovědi, lid rozptyluje, a zdržuje se tu někde míli od Sázavy na gruntech J. M. pána z Smiřic.“ I žádal hejtman, aby opatovi kaplan byl konfirmován, „aby lidem pod obojí způsobou sloužil a jiné řády křesťanské vykonával; . . . nebo ten lid neposlušný velmi na svých svědomích hyne.“ [1])

---

sic, ale jisto jest, že to byla neděle šestá po velikonoci r. 1588, jež připadla ke dni 29. května. Současnou zprávu máme v listě arcibiskupa Martina Medka k hejtmanovi oseckého panství ze dne 22. května r. 1588, kdež dí se: „Translation des heiligen Körpers s. Procopii auf zukünftigen Sonntag Exaudi zu verrichten.“ Srovn. Borový: Martin Medek, arcibiskup pražský; str. 159. Týž den, 29. května, udává i mladší nápis v kostele Všech svatých (asi z r. 1598), jenže při znamenání roku stal se patrný omyl. Písař napsal 1585 místo 1588. Dne 29. května r. 1585 byla středa prosebných dnů. Balbín a Beckovský přivádějí den 28. května r. 1588, mluvíce o neděli, avšak ke dni 28. května r. 1588 připadala sobota před šestou nedělí povelikonoční. Toho dne asi vyšel průvod se svatým tělem z kláštera sázavského.

[1]) Sbírka dopisů v arcibiskupském archivu „Emanata 1564—1599.“

Opat Ondřej z Tomáškovic setrval v klášteře sázavském až do konce roku 1596. Potom, nevíme v jakých okolnostech, dům sv. Prokopa opustil. Visitátor řádu, opat broumovský Martin II. (roku 1575—1602), dotazoval se po něm v klášteře břevnovském; načež za odpověď dáno, že vedle doslechu přijat jest bývalý opat Ondřej do kláštera kladrubského. [1]) Z poručení arcibiskupa Zbyňka dosadil opat kladrubský Vít Hyftl mnicha Stanislava Thomanida z kláštera kladrubského na opatství u sv. Prokopa. [2]) Stalo se to trvám v době, kdy nehodnému opatu broumovskému Martinovi II. bylo zbraňováno, aby nekonal úřad visitátora. Opat Stanislav staral se svědomitě o zvelebení kláštera. Svým nákladem opatřil novou střechu nad velkým kostelem, nad ambity a kaplí, ve které tenkráte konávala se mše svatá. R. 1601 visitovali klášter sázavský zástupci pana arcibiskupa: probošt u sv. Víta na hradě pražském Jiří Perthold Pontán z Breitenberku a děkan téhož kostela Martin Pfeifer; i přesvědčili se o veliké chudobě kláštera, v němž mimo opata dva bratří toliko přebývali. Listem svým ze dne 21. ledna r. 1602 prosil opat Stanislav pana arcibiskupa za přispění, aby dostalo se klášteru náhrady za dva graduály a dva antifonáře, které opat kladrubský Vít pro svůj kostel ze Sázavy byl vypůjčil. Za peníze tak získané vyplatiti chtěl Thomanides dvůr klášterní ve Skvrnějově, jejž tenkráte v držení měl pan Mikuláš Krabice. [3]) Příběhy tuto vypravené tušiti nám dávají, s jakými obtížemi zápasiti bylo těm, kdož přes všechnu nepřízeň doby snažili se zachovati klášter sv. Prokopa před úplnou zkázou.

---

[1]) List Jana z Nisy, převora v Břevnově, k opatu Martinovi II. ze dne 22. února r. 1598; v archivu kláštera břevnovského.

[2]) Proti zprávám našim, jež z původních listin jsme vážili, vypravuje Bienenberg toto: Opat Ondřej z Tomáškovic zemřel r. 1600. Po smrti jeho zvolen byl vlivem některých dvořanů děkan Krumlovský Jiří Hlouška opatem na Sázavě, přijav k tomu konci na rychlo řeholi sv. Benedikta; než po dvou letech již se životem se rozloučil. Nástupce jeho Stanislav Thomanides účastnil se volby opata broumovského Volfganga Zelendra z Prošovic dne 20. září r. 1602. Družinu bratří v klášteře sv. Prokopa řídil toliko čtyři léta. Když pak zřekl se hodnosti opatské, ustanoven jest zatím správcem kláštera Šimon Chlodomastaeus, mnich břevnovský. Sazawa oder s. Prokop; str. 44 n.

[3]) List opata Stanislava k arcibiskupu Zbyňkovi ze dne 21. ledna r. 1602, v arcibisk. archivu pražském.

Někdy r. 1606 vzdal se Stanislav Thomanides opatského úřadu na Sázavě[1]) a měl nástupcem Jiřího Štýrského. Nový správce kláštera vyžádal si od probošta Jiřího Pertholda Pontána konfirmaci k faře sv. Martina v městečku Sázavě a dovolení, aby osadníkům tamějším podávati směl velebnou svátosť pod obojí způsobou. Když obyvatelé sázavští r. 1609 chtěli zjednati sobě protestantského kazatele, prosil opat Štýrský arcibiskupa Karla svobodného pána z Lamberka (r. 1606—1612), aby obnovil jemu potvrzení k faře sv. Martina, jakož i důtklivé připsání učinil k purkrabímu na Sázavě, jenž lidem poddaným nebránil v sektářství.[2]) S působením Jiřího Štýrského nebyl spokojen visitátor řádu, opat broumovský Volfgang Zelender (r. 1602—1619). Nastoupiv tedy proti němu, zbavil jej úřadu a ustanovil mnichům jiného správce, kněze Michala Bílinského z kláštera broumovského. Po smrti Michalově († dne 28. listopadu r. 1617) vypraven jest na Sázavu probošt kláštera břevnovského Šimon Chlodomastaeus, aby ujal se svršků po zemřelém. Proti opatu Jiřímu Štýrskému, k němuž té doby mnichové opět se přiznali, povstal zase visitátor řádu Volfgang Zelender, ježto prý Štýrský, muž nedostatečného ducha, neprospěl by ani kázni ani důchodům sázavského kláštera. A když opat ustoupiti nehodlal, vznesena jest žaloba k císaři Matiášovi r. 1618. Ten pak poručil vyřízení sporu arcibiskupu Janu Loheliovi (r. 1612—1622), jenž zastaviv úřad Jiřímu Štyrskému, správcem kláštera potvrdil mnicha sázavského Jiřího Pavlína.[3]) Odstrčený opat přebýval na Sázavě až do r. 1624, kdy v měsíci říjnu stal se obětí loupežných vrahů. Zakuklení zbůjníci vnikli nočního času do kláštera a usmrtivše opata, pobrali peníze a klenoty kostelní.[4])

Ke klášteru sv. Prokopa náležel dvůr ve Skvrnějově, z něhož vycházelo úroku 4 kopy grošů, 3 slepice a dvě kopy vajec.[5]) Opat Ondřej z Tomáškovic prodal dvůr skvrnějovský

---

[1]) Úmrtí Stanislava Thomanida poznamenáno jest v nekrologiu břevnovském ke dni 5. ledna r. 1610.

[2]) List opata Jiřího Štýrského k arcibiskupu Karlovi z měsíce dubna r. 1609; v arcibisk. archivu.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 44 n.

[4]) Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, ve vydání Rezkově; I. str. 302.

[5]) Blahověst, 1888; str. 393.

Opat Ondřej z Tomáškovic setrval v klášteře sázavském až do konce roku 1596. Potom, nevíme v jakých okolnostech, dům sv. Prokopa opustil. Visitátor řádu, opat broumovský Martin II. (roku 1575—1602), dotazoval se po něm v klášteře břevnovském; načež za odpověď dáno, že vedle doslechu přijat jest bývalý opat Ondřej do kláštera kladrubského. [1]) Z poručení arcibiskupa Zbyňka dosadil opat kladrubský Vít Hyftl mnicha Stanislava Thomanida z kláštera kladrubského na opatství u sv. Prokopa. [2]) Stalo se to trvám v době, kdy nehodnému opatu broumovskému Martinovi II. bylo zbraňováno, aby nekonal úřad visitátora. Opat Stanislav staral se svědomitě o zvelebení kláštera. Svým nákladem opatřil novou střechu nad velkým kostelem, nad ambity a kaplí, ve které tenkráte konávala se mše svatá. R. 1601 visitovali klášter sázavský zástupci pana arcibiskupa: probošt u sv. Víta na hradě pražském Jiří Perthold Pontán z Breitenberku a děkan téhož kostela Martin Pfeifer; i přesvědčili se o veliké chudobě kláštera, v němž mimo opata dva bratří toliko přebývali. Listem svým ze dne 21. ledna r. 1602 prosil opat Stanislav pana arcibiskupa za přispění, aby dostalo se klášteru náhrady za dva graduály a dva antifonáře, které opat kladrubský Vít pro svůj kostel ze Sázavy byl vypůjčil. Za peníze tak získané vyplatiti chtěl Thomanides dvůr klášterní ve Skvrnějově, jejž tenkráte v držení měl pan Mikuláš Krabice. [3]) Příběhy tuto vypravené tušiti nám dávají, s jakými obtížemi zápasiti bylo těm, kdož přes všechnu nepřízeň doby snažili se zachovati klášter sv. Prokopa před úplnou zkázou.

---

[1]) List Jana z Nisy, převora v Břevnově, k opatu Martinovi II. ze dne 22. února r. 1598; v archivu kláštera břevnovského.

[2]) Proti zprávám našim, jež z původních listin jsme vážili, vypravuje Bienenberg toto: Opat Ondřej z Tomáškovic zemřel r. 1600. Po smrti jeho zvolen byl vlivem některých dvořanů děkan Krumlovský Jiří Hlouška opatem na Sázavě, přijav k tomu konci na rychlo řeholi sv. Benedikta; než po dvou letech již se životem se rozloučil. Nástupce jeho Stanislav Thomanides účastnil se volby opata broumovského Volfganga Zelendra z Prošovic dne 20. září r. 1602. Družinu bratří v klášteře sv. Prokopa řídil toliko čtyři léta. Když pak zřekl se hodnosti opatské, ustanoven jest zatím správcem kláštera Šimon Chlodomastaeus, mnich břevnovský. Sazawa oder s. Prokop; str. 44 n.

[3]) List opata Stanislava k arcibiskupu Zbyňkovi ze dne 21. ledna r. 1602, v arcibisk. archivu pražském.

Někdy r. 1606 vzdal se Stanislav Thomanides opatského úřadu na Sázavě[1]) a měl nástupcem Jiřího Štýrského. Nový správce kláštera vyžádal si od probošta Jiřího Pertholda Pontána konfirmaci k faře sv. Martina v městečku Sázavě a dovolení, aby osadníkům tamějším podávati směl velebnou svátosť pod obojí způsobou. Když obyvatelé sázavští r. 1609 chtěli zjednati sobě protestantského kazatele, prosil opat Štýrský arcibiskupa Karla svobodného pána z Lamberka (r. 1606—1612), aby obnovil jemu potvrzení k faře sv. Martina, jakož i důtklivé připsání učinil k purkrabímu na Sázavě, jenž lidem poddaným nebránil v sektářství.[2]) S působením Jiřího Štýrského nebyl spokojen visitátor řádu, opat broumovský Volfgang Zelender (r. 1602—1619). Nastoupiv tedy proti němu, zbavil jej úřadu a ustanovil mnichům jiného správce, kněze Michala Bílinského z kláštera broumovského. Po smrti Michalově († dne 28. listopadu r. 1617) vypraven jest na Sázavu probošt kláštera břevnovského Šimon Chlodomastaeus, aby ujal se svršků po zemřelém. Proti opatu Jiřímu Štýrskému, k němuž té doby mnichové opět se přiznali, povstal zase visitátor řádu Volfgang Zelender, ježto prý Štýrský, muž nedostatečného ducha, neprospěl by ani kázni ani důchodům sázavského kláštera. A když opat ustoupiti nehodlal, vznesena jest žaloba k císaři Matiášovi r. 1618. Ten pak poručil vyřízení sporu arcibiskupu Janu Loheliovi (r. 1612—1622), jenž zastaviv úřad Jiřímu Štyrskému, správcem kláštera potvrdil mnicha sázavského Jiřího Pavlína.[3]) Odstrčený opat přebýval na Sázavě až do r. 1624, kdy v měsíci říjnu stal se obětí loupežných vrahů. Zakuklení zbůjníci vnikli nočního času do kláštera a usmrtivše opata, pobrali peníze a klenoty kostelní.[4])

Ke klášteru sv. Prokopa náležel dvůr ve Skvrnějově, z něhož vycházelo úroku 4 kopy grošů, 3 slepice a dvě kopy vajec.[5]) Opat Ondřej z Tomáškovic prodal dvůr skvrnějovský

---

[1]) Úmrtí Stanislava Thomanida poznamenáno jest v nekrologiu břevnovském ke dni 5. ledna r. 1610.

[2]) List opata Jiřího Štýrského k arcibiskupu Karlovi z měsíce dubna r. 1609; v arcibisk. archivu.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 44 n.

[4]) Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, ve vydání Rezkově; I. str. 302.

[5]) Blahověst, 1888; str. 393.

za summu 700 kop grošů míšenských. Ale při trhu nedálo se asi vše podle práva, neboť nástupce Ondřejův Stanislav dožádav se královských komisařů, získal dvůr opět klášteru. Nicméně ani potom nebylo lze uchovati poslední téměř nehybný majetek kláštera. Správce Jiří Pavlín prodal konečně dvůr skvrnějovský r. 1620.[1])

O staveních kláštera a opatského kostela na Sázavě před válkou 30letou máme zprávy velmi kormutlivé. Když postupován byl statek klášterní panu Ferdinandovi Švihovskému z Risenberka r. 1569, spatřoval se klášter zbořený, okna byla vylámána, železo, olovo odneseno. Po smrti opata Martina Galla r. 1585 dokrádali zloději, což ještě tak kde se přidrželo, a dvoje dvéře železné odlomili, že se na mále držely. Císařští úředníci, kteří v letech 1547—1569 spravovali panství klášterní, nešetřili nijak starobylých staveb, poroučeli vybírati cihly a kameny z pobořených zdí a užívali jich k jiným potřebám. Podobně vedl si také pan Ferdinand Švihovský. Opat zůstával ve faře, to jest ve stavení mimo klášter, tuším na západ od kostela stojícím. Nedostatkem řádného krytu doznával chrám i ostatní budovy (ambity) největších škod. Tomu odpomohl poněkud opat Stanislav Thomanides, dav r. 1602 novým šindelem přikryti budovy ohrožené. Za svatyni sloužila mnichům kaple Panny Marie na jižní straně opatského chrámu podle presbytéře a sakristie. V ní vyzdvižen byl oltář sv. Barbory. Do kaple i sakristie vstupovalo se dveřmi přímo z kláštera.

O potřeby bohoslužebné pečovali opati, jak jim při skrovných důchodech kláštera možno bylo. Uprostřed 16. století slity jsou dva zvony pro kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Menší z nich „Hedvikou“ zvaný měl nápis: „Anno Domini 1546 ista campana fusa est ad laudem Dei omnipotentis per me Stanislaum Vetero-Pragae.“ Druhý větší zvon opatřen byl nápisem: „Vox mea, vox vitae. Vos voco, ad sacra venite! Thomas Jerusch gos mich 1550.“

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 44 nn.

Hlava desátá.

Držitelé klášterního zboží sázavského v letech 1437—1637

Když po přijetí Zikmunda za krále veškeren řád zemský byl obnoven, pospíšili sobě ti, kdož uchvátili statky církevní za předešlé války, dožadovati se zápisů královských, aby tak v držení cizího majetku s pokojem mohli setrvati. Pokud zpravují nás písemné paměti, rozděleny jsou r. 1437 statky kláštera sv. Prokopa mezi tyto osoby: Jana Zajímače z Kunštatu, Bohuše Kostku z Postupic, Mikuláše Trčku z Lípy, kněze Bedřicha ze Strážnice, Olfarta z Radimi, Zachaře z Řenec a Jana Rakovnického. O držitelích zápisného zboží sázavského promluvíme stručně, prohlédajíce především k tomu, jak prodlením času odcizovaly se statky klášteru, až konečně klesla naděje, aby k původnímu určení svému mohly se navrátiti.

Pan Jan Zajímač z Kunštatu byl věrným přívržencem příbuzného svého Jiřího z Poděbrad, jemuž také po boku stál při vzetí měst pražských r. 1448, při výpravě proti kurfirstu saskému Fridrichovi a jednání o příměří mezi stranami v Čechách, jak smluveno ve Vildšteině r. 1450.[1]) Pan Jiřík, správce a ředitel měst pražských, ustanovil jej purkrabím na Vyšehradě (r. 1462), kdež zůstala po něm trvalá památka, to jest jím nově založené město hory Vyšehradu.[2]) Ještě r. 1476 připomíná se pan Zajímač v úředním styku s Vyšehradem; načež r. 1479 jmenován jest jiný purkrabí tamější Čeněk z Klinšteina. Za morové nákazy v létě r. 1464 přebýval na Sázavě král Jiří Poděbradský. i vydal z kláštera sv. Prokopa list radám všech tří měst pražských, aby zapověděly ševcům dělati „špicuov u střevíc a škořen“ a také žádnému svému nedopouštěly „s špicí choditi“.[3])

---

[1]) Zápis na smlouvu vildšteinskou ze dne 11. června r. 1450: „My všichni dříve psaní . . . máme v příměří nadepsané vstúpiti . . . s klášterem sv. Prokopa.“ Palackého Archiv český; II. str. 277.

[2]) Tomek: Dějepis města Prahy; VIII. str. 196.

[3]) List krále Jiřího ze dne 2. září r. 1464 „dán u sv. Prokopa v neděli po sv. Jiljí léta božieho, etc. LXIV. pod signetem prstena našeho.“ Palackého Archiv český; V. str. 290 n.

Po Janu Zajímačovi z Kunštatu drželi statky klášterní bratří Jan a Prokop téhož příjmí, nejspíše synové páně Janovi. Král Vladislav II. (1471—1516) dal jim list zápisný, tak aby z toho zboží klášterního ani od králů českých ani od jiného člověka do svých životů nebyli splacováni.[1] Při tom však r. 1500 dovolil panu Prokopu Zajímačovi z Kunštatu zastaviti některou částku řečeného zboží,[2] nevíme pohříchu, kterou a komu. Listem královským ze dne 7. března r. 1502 zapsány jsou klášterní statky zajímačské také dědicům tehdejších držitelů, bratří Jana a Prokopa z Kunštatu, a to tak, že jen král český nebo konvent kláštera sv. Prokopa k vlastnímu svému držení mohl je vyplatiti, nikoli však k zapsání nebo zástavě osobám jiným.[3]

Dědicem bratří byl pan Ludvík Zajímač z Kunštatu, syn Janův. Za něho, když zhoubný mor zuřil v městech pražských r. 1520, stalo se snesení na stavovském sněmu v Benešově, aby do městečka Sázavy u kláštera sv. Prokopa odstěhovali se úředníci menších desk zemských i s knihami, tak že by tam zápisy předse jíti mohly.[4]

Od pana Ludvíka Zajímače přešly zápisné statky kláštera v držení jiných rodin. Menší polovina zastavena jest k panství hrádeckému (Hrádek komorní), jež r. 1516 bylo majetkem pověstného Albrechta Rendla z Úšavy, podkomořího měst královských, a po smrti jeho r. 1522 čtyřem synům připadlo: Janovi, Albertovi, Vilémovi a Mikulášovi, bratřím z Úšavy. Ti postoupili práva svého k němu r. 1525 panu Jaroslavovi ze Šellenberka na Kosti, nejvyššímu komorníku království českého. V zápise o tom při deskách činěném přivedeny jsou zejména tyto vsi a dvory klášterní někdy zajímačské: Bělokozly, Choratice, Samechov, Křivolaje (z částky), Rovná (z částky), Chlum (dvůr), Drletín (dvůr), Mrchojedy, Samopše, Teplá.[5] K tomu dílem z téhož dílem

---

[1]) Srovn. List krále Vladislava II. ze dne 7. března r. 1502, v Kalouskově Archivu českém; X. str. 419.

[2]) List krále Vladislava II. ze dne 11. ledna r. 1500, v Palackého Archivu českém; VI. str. 583.

[3]) List krále Vladislava II. ze dne 7. března r. 1502, v Kalouskově Archivu českém; X. str. 419.

[4]) Tomek: Dějepis města Prahy; X. str. 474.

[5]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25.

z jiného zápisu víme, že vládl pan Jaroslav z dědičného zámku svého Komorního Hrádku i následujícím zápisným statkům kláštera sv. Prokopa: městečku Mnichovicím, Přibislavicím, Skvrnějovu (z částky), Lešnici, Oclivům, Dojetřicím (z částky), Kozlům (dvoru), mlýnu Kačkovu. Král Ferdinand I. (roku 1526—1564) připsal mu k předešlým summám, ve kterých zboží to duchovní zapsáno bylo, ještě dalších 2000 kop grošů českých. [1]) Pan Jaroslav ze Šellenberka zemřel na Komorním Hrádku dne 14. března r. 1550.

Pozůstalí synové a dědici: Petr, Sigmund, Jan, Jiří a Albrecht bratří nedílní ze Šellenberka prodali r. 1554 panství hrádecké panu Janovi z Valdšteina, nejvyššímu sudí království českého, ovšem jen v tom právu, jež sami k němu měli. [2]) Nový držitel vyprosil si u krále Ferdinanda list ze dne 20. května r. 1558, kterým opět zvýšena jest zápisná summa zboží klášterního o 1200 kop grošů a rozmnoženo právo k držení jeho „do dvou životů bez výplaty.“ Zapsaná částka činila potom již 4525 kop 40 gr. českých. [3]) Zmínky zasluhuje, že ve druhé polovici 16. století dobýváno bylo na panství hrádeckém stříbro z hor dolejších střimelických, z něhož pan Valdštein peníze razil. Vrchní strana mincí představuje vypuklé poprsí a nápis: „Jan z Valdšteina a na Hrádku,“ spodní strana znak valdšteinský a další nápis: „nad Sázavou, nejvyšší komorník království českého. Anno (15)65.“ [4])

Po smrti pana Jana z Valdšteina († dne 15. června roku 1576) dědil panství hrádecké syn jeho Adam z Valdšteina. Majestátem svým ze dne 6. března r. 1603 připsal mu císař Rudolf II. 2000 kop míšenských na duchovních statcích a k tomu ještě jeden život přidal, tak aby po smrti pana Adama i někdo z budoucích jeho zápisné zboží kláštera sv. Prokopa mohl držeti. Tím vzrostl zápis na 11051 kop 20 grošů míšenských. [5]) V majestátě císařově stalo se omylem, že připsány jsou klášteru sá-

---

[1]) Srovn. Smlouvu o statky učiněnou dne 9. května r. 1667 mezi opatem sázavským Danielem Ildefonsem Nigrinem a hrabaty z Valdšteina na Hrádku, v Dodatku.

[2]) Desky zemské; kvatern 51. A. 3.

[3]) Srvn. Smlouvu ze dne 9. května r. 1667, v Dodatku.

[4]) Památky archaeolog. III. str. 261.

[5]) Srovn. Smlouvu ze dne 9. května r. 1676, v Dodatku.

zavskému také „dvůr a ves Třeboratice a tvrz pustá Tryskovice," které náležely sice k panství hrádeckému, ale od jinud k němu se dostaly než od kláštera sv. Prokopa.

Druhý, větší díl téhož „kláštera" přešel zástavou od pana Ludvíka Zajímače z Kunštatu jednak na pana Michala Slavatu z Chlumu a Košumberka na Černém Kostelci jednak na vladyku Prokopa Trmala z Tožic. Když o užívání statků vznikla rozepře mezi stranami, popsán jest řečený díl od komisařů k tomu zřízených r. 1528 asi takto: Městečko Sázava s usedlými a platy, Pyskocely, Vlkančice, Radvanice, Přívlaky, Bunín, Voděrady, Vestec s lidmi a platy, v Budách pod klášterem usedlí s platy, Blatce; městečko Skalice (hor stříbrných), Újezdec, Kruty horní, Přestavlky, Kruty dolní, Doubravičany s lidmi a příslušenstvím.

První polovice statků právě jmenovaných s městečkem Sázavou slula „klášterem sv. Prokopa" a zůstala v zápisném držení pana Michala Slavaty z Chlumu na Černém Kostelci († r. 1534), jemuž pojištěno na nich 1186 kop 20 grošů do výplaty. [1]) Jak se podobá přestavěl pan Michal tvrz zajímačskou pod klášterem tak, že zasluhovala potom jméno zámku. Nemaje potomků, poručil odkazním listem ze dne 23. září r. 1533 „zámek a klášter sv. Prokopa" synovci svému Slavatovi z Chlumu na Košumberce. [2])

Po panu Slavatovi († r. 1539) dědil syn jeho Diviš Slavata z Chlumu. Ten nedlouho po nastoupení statků svých přidal se veřejně k jednotě bratří českých, jejichž učení na panství košumberském i vůkol již od mnohých let bylo rozšířeno a potom ještě více se tam rozmohlo. Účastniv se také odporu stavů zemských proti králi Ferdinandovi I. r. 1547, propadl v pokutě panství kostelecké i klášter sv. Prokopa, jež po bitvě mühlberské králi musil postoupiti. Tak zápisný a zastavený statek kláštera sázavského stal se r. 1547 panstvím královské komory české. [3]) Když postup jeho zapisován byl do desk, přihodilo se asi nedopatřením, že počteny jsou ke klášteru sv. Prokopa také vsi Mrzky, Žernovky, Lipská, Vrbčany a Kunice (z části), které náležely sic k panství černokosteleckému pana Diviše, nebývaly však zbožím kláštera sá-

---

[1]) Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

[2]) Desky zemské; kvatern 3. B. 14.

[3]) Desky zemské; kvatern 46. K. 8.

zavského.[1]) U kláštera připomíná se zámek a dvůr poplužní, v městečku Sázavě kostelní podací.

Při komoře české zůstával klášter sv. Prokopa za 22 let. V zámku tamějším dály se té doby některé stavební opravy. Ještě r. 1569 dopisovala komora králi, že pokojík na stavbě zámecké v Sázavě nově postavený nebude více nákladu vyhledávati než 13 kop českých.[2]) Než brzy potom r. 1569 jednáno s panem Ferdinandem Švihovským z Risenberka na Dobříši, aby postoupil císaři Maximiliánovi II. (r. 1564—1576) panství dobříšské, a když to učinil, zapsán mu za to klášter sv. Prokopa.[3])

Nový zápisný pán na Sázavě chtěl záhy polepšiti panství svého se škodou kláštera. Na sněmu zemském r. 1573 doprosil se totiž všech tří stavů, aby vyžádali mu přímluvy budoucího krále Rudolfa a arcikněžete Arnošta u císaře Maximiliána II., by „ten statček, klášter sv. Prokopa, kteréhož od J. M. C. v držení jest, jemu a dědicům jeho dědičně dáti a ve dsky zemské vložiti poručiti ráčil.“[4]) Nevíme, zdali došlo k řečeným přímluvám; jen to v jistotě pověděti lze, že císař žádosti pana Ferdinanda Švihovského nevyhověl.

Jak se podobá, zřekl se pan Ferdinand, přijímaje statek sázavský, myslivosti a práva sekati dříví v lesích klášterních kromě dříví k stavení a k palivu pro sebe a své poddané. Soudíme tak z resoluce císaře Rudolfa II. (r. 1576–1612) z r. 1582, kterou odpovídal panovník na zprávu komory české, že posud nejsou zavedeny úspory při dodávání dříví ke hradu pražskému z panství kláštera sv. Prokopa.[1]) Ostatně i zřejmější zmínka činí se v listě císařském ze dne 24. května r. 1591 o reversu pana Ferdinanda Švihovského z Risenberka „co se lesův a v nich dříví mýtění dotýče.“ Listem tím propůjčil Rudolf II. klášter sv. Prokopa se vším příslušenstvím panu Ferdinandovi do života a zapsal mu na něm summy 2500 kop grošů českých.

---

[1]) Památky archaeolog. X. sl. 458.

[2]) Winter: Kulturní obraz českých měst; I. str. 384.

[3]) Sedláček: Hrady a zámky; VI. str. 103.

[4]) Sněmy zemské; III. str. 745. Od rytíře Albrechta Bryknara z Brukšteina koupil pan Ferdinand Švihovský statek někdy kláštera sv. Prokopa, dvůr a mlýn v Pyskocelích, za 2000 kop grošů míšenských. Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 42.

[6]) Sněmy české; VI. str. 242, 253.

„Avšak toto se při tom znamenitě vymiňuje, jestliže by se na gruntech často psaného kláštera jaké hory a kovy zjevily, ty my sobě, našim dědicům a budoucím králům českým se vší vrchností k mocnému vládnutí a užitku i s tím se vším, což k pavování hor náleží a potřebí jest, pozůstavovati ráčíme.“ [1])

Po smrti pana Ferdinanda Švihovského r. 1596 tři různé žádosti i návrhy podány jsou císaři Rudolfovi II., kterak by naložiti měl se statkem kláštera sv. Prokopa. Pan Theobald Švihovský z Risenberka, syn zemřelého pana Ferdinanda, pracoval o to velmi úsilovně, aby rodu svému zachoval statek již pěkně zvelebený, prose císaře (listem ze dne 21. listopadu roku 1596) o „jeden život“ a přednášeje veliké náklady, jež učinil otec jeho na opravy.[2]) Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé připomínal zase císaři vhodnou příležitosť, aby statkem sv. Prokopa rozmnoženy byly důchody tovaryšstva Ježíšova v Čechách; tak že by zádušní zboží sázavské nejlépe hověti mohlo svému účelu.[3]) Konečně úředníci komorního panství poděbradského předstírajíce veliký užitek z toho, kdyby statek kláštera sv. Prokopa přivtělen byl k Poděbradům, prosili pana presidenta komory české, aby o to se přičinil. Ještě r. 1596 dostavili se komisaři k ocenění kláštera sv. Prokopa, jenž potom hned ujat jest ke komoře české. Hospodářství při něm řídil hejtman panství poděbradského. O lesy zdvihány z počátku 17. století časté spory. Z nařízení císaře Rudolfa II. ohledával meze jejich r. 1605 královský zemský měřič Simeon Podolský z Podolí.

R. 1611 měnila se opět vrchnosť nad klášterem sv. Prokopa. Za věrné služby, jež byl prokazoval pan Adam z Valdšteina na Komorním Hrádku císaři Rudolfovi II., postoupen mu klášter sázavský i se všemi svršky a nábytky při „tvrzi“ tamější, a zboží to vloženo v desky zemské jako dědičný statek valdšteinský.[4]) Za ztrátu klášteru tím způsobenou nedostalo se mnichům náhrady. Jak již svrchu uvedeno, držel týž

---

[1]) List císaře Rudolfa II. ze dne 24. května r. 1591, ve Sněmech českých; VII. str. 572 n.

[2]) Manuscript v universitní knihovně pražské

[3]) List arcibiskupa Zbyňka k císaři Rudolfovi II., sine dato; v arcib. archivu.

[4]) Desky zemské; kvatern 135. G. 1.

pan Adam z Valdšteina († r. 1638) některé zápisné zboží sázavské ke Komornímu Hrádku.

Druhá polovice statků s městečkem Skalicí hor stříbrných přisouzena jest r. 1528 vladyce Prokopu Trmalovi z Tožic i dána mu v zástavu. Ke Skalici náležely tenkráte vsi: Újezdec, Kruty horní, Přestavlky, Kruty dolní, Doubravičany. Prokop Trmal měl za manželku Justinu rozenou Zajímačku z Kunštatu;[1]) byl tudíž příbuzen po ní s panem Ludvíkem Zajímačem, předešlým zápisným držitelem kláštera sv. Prokopa. Ještě r. 1534 nazývá se pánem na Skalici Když o 40 let později nadchází opět zmínka o Skalici, nic nepraví se již o zápise nebo zástavě. Roku 1573 koupil pan Jaroslav Smiřický ze Smiřic jakožto poručník nad dětmi po Albrechtovi Smiřickém k ruce týmž sirotkům zámek a městečko Skalici (hor stříbrných) s dvorem poplužním, řekami, rybníky, dvěma mlýny, s lesem Rousínem a chalupami i krčmou, při témž lese vystavenými, s podacím kostelním a vším příslušenstvím od synů po Mikuláši Otmarovi z Holohlav za 4100 kop gr. českých.[2]) Jakým během vyšel klášterní statek ten ze zápisu a stal se zbožím dědičným, nemohli jsme se dohledati.

Z těch statků kláštera sv. Prokopa, jež císař Sigmund zapsal r. 1436 panu Janu Zajímačovi z Kunštatu, nevzpomíná se nikde více dědin v listě císařově takto jmenovaných: Čeřenice, Mstišovice, Píseč, Byřice, Stará Hůra, Březinka, Lazce, Podhradice, Skryje, Bylina, Nesměň, Machotín. Některé z nich dokonce zanikly, jiné připočítány jsou k blízkým statkům větším; klášteru pak ztraceny jsou všechny. Totéž řici jest o Hostivaři.

Pan Ludvík Zajímač z Kunštatu, poslední z toho rodu na klášteře sázavském, byl přítelem pověstného Zdeňka Lva z Rožmitálu a s ním také sdílel osud života. Za vlády krále Ludvíka (r. 1516—1526) požíval vážnosti a účastnil se jednání zemského.[3]) Ale veda život příliš skvostný, musil prodávati statky na Moravě. Když po smrti krále Ludvíka dosedl na

---

[1]) Památky archaeologické; IX. sl. 500.

[2]) Bílek: Dějiny konfiskací v Čechách; str. 526.

[3]) Ještě r. 1526 dopisoval mu nejvyšší purkrabí pan Zdeněk Lev, aby dostavil se ke sjezdu panskému na Horách Kutných. Kalouskův Archiv český; IX. str. 24.

trůn český Ferdinand I., byly peněžité prostředky pana Ludvíka Zajímače téměř vyčerpány. R. 1627 napomínal jej pan Zdeněk Lev, aby odvedl daň králi sněmem svolenou a položil ji na Karlštejně. [1]) Jakub Fikar z Vratu, písař radní Starého města pražského, půjčoval mu peníze „z víry a lásky." Další věřitelé: pan Michal Slavata z Chlumu na Černém Kostelci a Prokop Trmal z Tožic vzali od něho v zástavu klášter sázavský, [2]) když již menší polovina toho statku přešla zástavou k panství hrádeckému. Po r. 1528 byl pan Ludvík Zajímač hotovým chuďasem. Vystonav se s manželkou Eliškou z Kolovrat, dal se za léky v ceně 9 kop 28 grošů upomínati Kryštofem, lékárníkem v Menším městě pražském (r. 1539), jako později upomínán byl Zikmundem Freiskutem od zlaté trouby ze 142 kop 4 grošů za věci krámské (r. 1541). [3])

Zápisem císaře Sigmunda získali dále: p. Bohuš Kostka z Postupic Lešnici a Oclivy, vsi kláštera sv. Prokopa, pan Mikuláš Trčka z Lípy Mnichovice, městečko téhož kláštera. Lešnice a Oclivy připojeny jsou k panství hrádeckému, jež držel pan Zdeněk Kostka z Postupic, bratr Bohušův. R. 1525 připomínají se již jako dědičné zboží pana Jaroslava ze Šellenberka na Komorním Hrádku. [4]) Ves Lešnice (u Ostředka) brzy potom dokonce zanikla. Proti zapsání městečka Mnichovic panu Mikuláši Trčkovi zdvihl odpor pan Bohuš Kostka, vykázav se listem pánů Pražanů z r. 1422, kterým řečené městečko dáno bylo otci jeho Vilémovi k pravému dědictví. I přešly Mnichovice v držení pana Bohuše († r. 1449). Ve druhé polovici 15. století vládla Mnichovicemi a vsí Božkovem Anežka z Kafunku, vdova po panu Zdeňkovi z Postupic; načež dne 27. května r. 1483 odkázala statek ten králi Vladislavovi II.[5]). R. 1525 shledáváme Mnichovice i s podacím kostelním při panství hrádeckém. [6]) Páni z Valdšteina na Komorním Hrádku drželi je právem zápisným.

---

[1]) Balouskův Archiv český; X. str. 162.

[2]) Povšimnutí zasluhuje, že na statku puštěném vladyce Trmalovi pěstován byl chmel. Na chmelnicích robotovali z Újezdce, Krut horních, Přestavlk, Krut dolních. Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

[3]) Z register soudu komorního. Srvn. Památky archaeologické; VIII. sl. 407.

[4]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25.

[5]) Emler: Pozůstatky desk zemských; II. str. 398.

[6]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25; kvatern 51. A. 3.

Knězi Bedřichovi ze Strážnice († r. 1459) zapsal císař Sigmund město Kolín a v počtu vsí k panství kolínskému přiměřených také Chotouchov kláštera sv. Prokopa. Sousední ves Pučery s dvorem zapsána jest Zachařovi z Řenec podle smlouvy, kterou napřed o tom učinil kněz Bedřich s císařem Sigmundem.[1]) Dvůr v Chotouchově měl do výplaty Jan Šlechta ze Všehrd, sektetář při české kanceláři na dvoře krále Vladislava II. v Budíně, ale asi r. 1500 postoupil jej sousedovi kolínskému Jiřímu Hášovi.[2]) Obojí statek, Chotouchov a Pučery, vypadl brzy potom ze zápisu a ztracen byl klášteru.

Olfartovi z Radimi zapsal císař Sigmund dvůr klášterní u Skramníků. Po otci držely zboží to dcery: Kateřina a Dorota. Než před r. 1453 odevzdaly zápisný list císařův i s dobrou vůlí svou Pavlovi Libenickému a Žákovi z Krchleb, kteří tudíž ujali se hospodářství při dvoře u Skramníků.[3]) O pozdějších držitelích v jistotě nevíme. Klášter musil oželeti dvoru, podobně jako nésti mu bylo ztrátu usedlostí v Hostivaři, jež v 100 kop grošů zapsal císař Sigmund Janovi příjmím Rakovnickému.

R. 1463 zapsal král Jiří statek zbýšovský kláštera sv. Prokopa panu Slavatovi z Chlumu a z Košumberka do života a dědicům jeho do výplaty 600 kop grošů. K tomu počítalo se tenkráte: ves Zbýšov s kostelním podacím, dvory poplužními, dědinami ornými i neornými, rybníky, potoky, lesy, chrastinami; vsi Táborová Lhota, Čejkovice, Proboštova Lhota, Opatovice; v Damírově půl druhého lánu dědin, v Petrovicích dva lány a v Komárově tři lány pusté, s dvory kmetcími, dědinami, lukami, lesy, pastvinami i robotami.[4]) Pan Slavata získav r. 1494 panství černokostelecké, stal se bezprostředním sousedem pánů Zajímačů na klášteře sv. Prokopa. Listem krále Vladislava II. ze dne 17. května r. 1496 polepšen mu byl předešlý zápis na zboží klášterní tím, že přidán mu k držení „dvůr poplužní

---

[1]) Palackého Archiv český; VI. str. 438.

[2]) Palackého Archiv český; VI. str. 589.

[3]) Palackého Archiv český; I. str. 505.

[4]) List krále Jiřího ze dne 3. září r. 1463, v Kalouskově Archivu českém; IX. str. 320.

trůn český Ferdinand I., byly peněžité prostředky pana Ludvíka Zajímače téměř vyčerpány. R. 1627 napomínal jej pan Zdeněk Lev, aby odvedl daň králi sněmem svolenou a položil ji na Karlštejně.[1]) Jakub Fikar z Vratu, písař radní Starého města pražského, půjčoval mu peníze „z víry a lásky." Další věřitelé: pan Michal Slavata z Chlumu na Černém Kostelci a Prokop Trmal z Tožic vzali od něho v zástavu klášter sázavský,[2]) když již menší polovina toho statku přešla zástavou k panství hrádeckému. Po r. 1528 byl pan Ludvík Zajímač hotovým chuďasem. Vystonav se s manželkou Eliškou z Kolovrat, dal se za léky v ceně 9 kop 28 grošů upomínati Kryštofem, lékárníkem v Menším městě pražském (r. 1539), jako později upomínán byl Zikmundem Freiskutem od zlaté trouby ze 142 kop 4 grošů za věci krámské (r. 1541).[3])

Zápisem císaře Sigmunda získali dále: p. Bohuš Kostka z Postupic Lešnici a Oclivy, vsi kláštera sv. Prokopa, pan Mikuláš Trčka z Lípy Mnichovice, městečko téhož kláštera. Lešnice a Oclivy připojeny jsou k panství hrádeckému, jež držel pan Zdeněk Kostka z Postupic, bratr Bohušův. R. 1525 připomínají se již jako dědičné zboží pana Jaroslava ze Šellenberka na Komorním Hrádku.[4]) Ves Lešnice (u Ostředka) brzy potom dokonce zanikla. Proti zapsání městečka Mnichovic panu Mikuláši Trčkovi zdvihl odpor pan Bohuš Kostka, vykázav se listem pánů Pražanů z r. 1422, kterým řečené městečko dáno bylo otci jeho Vilémovi k pravému dědictví. I přešly Mnichovice v držení pana Bohuše († r. 1449). Ve druhé polovici 15. století vládla Mnichovicemi a vsí Božkovem Anežka z Kafunku, vdova po panu Zdeňkovi z Postupic; načež dne 27. května r. 1483 odkázala statek ten králi Vladislavovi II.[5]). R. 1525 shledáváme Mnichovice i s podacím kostelním při panství hrádeckém.[6]) Páni z Valdšteina na Komorním Hrádku drželi je právem zápisným.

---

[1]) Kalouskův Archiv český; X. str. 162.

[2]) Povšimnutí zasluhuje, že na statku puštěném vladyce Trmalovi pěstován byl chmel. Na chmelnicích robotovali z Újezdce, Krut horních, Přestavlk, Krut dolních. Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

[3]) Z register soudu komorního. Srvn. Památky archaeologické; VIII. sl. 407.

[4]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25.

[5]) Emler: Pozůstatky desk zemských; II. str. 398.

[6]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25; kvatern 51. A. 3.

Knězi Bedřichovi ze Strážnice († r. 1459) zapsal císař Sigmund město Kolín a v počtu vsí k panství kolínskému přiměřených také Chotouchov kláštera sv. Prokopa. Sousední ves Pučery s dvorem zapsána jest Zachařovi z Řenec podle smlouvy, kterou napřed o tom učinil kněz Bedřich s císařem Sigmundem.[1]) Dvůr v Chotouchově měl do výplaty Jan Šlechta ze Všehrd, sektetář při české kanceláři na dvoře krále Vladislava II. v Budíně, ale asi r. 1500 postoupil jej sousedovi kolínskému Jiřímu Hášovi.[2]) Obojí statek, Chotouchov a Pučery, vypadl brzy potom ze zápisu a ztracen byl klášteru.

Olfartovi z Radimi zapsal císař Sigmund dvůr klášterní u Skramníků. Po otci držely zboží to dcery: Kateřina a Dorota. Než před r. 1453 odevzdaly zápisný list císařův i s dobrou vůlí svou Pavlovi Libenickému a Žákovi z Krchleb, kteří tudíž ujali se hospodářství při dvoře u Skramníků.[3]) O pozdějších držitelích v jistotě nevíme. Klášter musil oželeti dvoru, podobně jako nésti mu bylo ztrátu usedlostí v Hostivaři, jež v 100 kop grošů zapsal císař Sigmund Janovi příjmím Rakovnickému.

R. 1463 zapsal král Jiří statek zbýšovský kláštera sv. Prokopa panu Slavatovi z Chlumu a z Košumberka do života a dědicům jeho do výplaty 600 kop grošů. K tomu počítalo se tenkráte: ves Zbýšov s kostelním podacím, dvory poplužními, dědinami ornými i neornými, rybníky, potoky, lesy, chrastinami; vsi Táborová Lhota, Čejkovice, Proboštova Lhota, Opatovice; v Damírově půl druhého lánu dědin, v Petrovicích dva lány a v Komárově tři lány pusté, s dvory kmetcími, dědinami, lukami, lesy, pastvinami i robotami.[4]) Pan Slavata získav r. 1494 panství černokostelecké, stal se bezprostředním sousedem pánů Zajímačů na klášteře sv. Prokopa. Listem krále Vladislava II. ze dne 17. května r. 1496 polepšen mu byl předešlý zápis na zboží klášterní tím, že přidán mu k držení „dvůr poplužní

---

[1]) Palackého Archiv český; VI. str. 438.

[2]) Palackého Archiv český; VI. str. 589.

[3]) Palackého Archiv český; I. str. 505.

[4]) List krále Jiřího ze dne 3. září r. 1463, v Kalouskově Archivu českém; IX. str. 320.

řečený Skramník"; i neměli také dědicové jeho ani ze zboží zbýšovského ani z toho dvoru Skramníka[1]) splacováni býti, pokud by sám klášter sv. Prokopa v zápise zůstával. „Než když by kolivěk ten klášter sv. Prokopa s svými příslušnostmi vyplacován byl, a bylo by uznáno, že ten klášter Zbýšov jest v zboží kláštera sv. Prokopa vpojen a k němu přísluší, tehdy také klášter Zbýšov a dvůr Skramník s tím, což k tomu přísluší, bude moci vyplacen býti podle znění zápisův." [2]) Podmínky ukazují patrně, jak neradi by se loučili páni Slavatové se statkem klášterním.

Po otci užíval zboží zbýšovského syn pan Michal Slavata z Chlumu na Černém Kostelci, načež odkazem připadlo synovci jeho panu Slavatovi na Košumberce († r. 1539). Syn páně Slavatův Diviš trestán byv r. 1547 pro odpor proti králi Ferdinandovi I., musil krom jiné těžší pokuty uvésti také statek zbýšovský v manství. V zápise o tom činěném sluje Zbýšov „klášterem pustým" a počítá se ke statkům panství chlumského bez dodatku, že by byl zbožím duchovním. [3]) Po několika letech dovedl toho pan Diviš Slavata z Chlumu († r. 1575), že mu král Maximilián propustil z manství všechny statky jeho.

Panství chlumské i s „klášterem" Zbýšovem náleželo při počátku 30leté války panu Janu Rudolfovi Trčkovi z Lípy, bylo však po smrti jeho († r. 1634) přisouzeno v konfiskaci r. 1636 královské komoře české. [1]) Tenkráte počítalo se již vůbec za zboží dědičné.

Zápisem krále Vladislava II. ze dne 6. dubna roku 1501 dána jest plná moc panu Jindřichovi z Hradce, aby vyplatil Úherce, ves kláštera sv. Prokopa, a držel ji i s dědici svými, „nejsa (z ní) od jiného žádného bez své vůle splacován, leč od opata a konventu kláštera nadepsaného, však tak, když

---

[1]) Podobá se, že to byl dvůr někdy Olfartův z Radimi. Než i páni Zajímačové měli zapsány Skramníky od kláštera sv. Prokopa; i mohli zastaviti je panu Slavatovi. K panství kosteleckému náležely ve Skramnících r. 1547: dvůr poplužní s poplužím a dva dvory kmetcí s platem. O zápise není r. 1547 již ani zmínky. Památky archaeologické; X. sl. 458.

[2]) List krále Vladislava II. ze dne 17. května r. 1496, v Kalouskově Archivu českém; X. str. 404 n.

[3]) Tieftrunk: Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I.; str. 293. Památky archaeologické; X. sl. 459.

[4]) Bílek: Dějiny konfiskací; str. 690 n.

by to sami k svému vlastnímu jmění, držení a požívání vyplatiti chtěli.“ [1]) Další paměti o Úhercích jako statku klášterním nemáme; bylyť brzy potom dokonce odcizeny prvotnímu určení svému.

Různé osudy rodů, kterým dostalo se duchovních statků sázavských, daly podnět k pověstem, že zápisní držitelé klášterního jmění trestáni jsou od Boha, nebo aspoň neužili blahého požehnání jeho. Vzpomínáme tu nápisu na obraze, kterým znázornili mnichové původní nadání svého monastýru od knížete Břetislava I. [2]) a s nápisem tím snášejícího se výroku Crugeriova († r. 1671): „Sunt in scriniis meis adnotatae familiae, e quibus aliae pauperiem extremam incurrerunt, aliae detrimenta in visu passae sunt; quaedam post se proles nullas reliquerunt; frequentius ex his nonnulli pedibus casu fractis incedere nequiverunt. Hoc mirissimum, quod postquam non ita pridem quispiam fecit, ut videbatur, satis, sed non, ut ita dicam, ad materiam satissime, infortunio pari involutus fuit.“

Z doby, kdy „klášter sv. Prokopa“ býval statkem královské komory, zachovaly se některé úřední zprávy o hospodářských věcech na Sázavě, jichž aspoň stručně budiž vzpomenuto.

U městečka Sázavy vzdělán byl dřevěný most přes řeku, po němž přecházelo se i jezdilo ke klášteru sv. Prokopa. Cizí lidé s povozem tudy se beroucí platívali clo (mostné) do důchodu panského. První zmínku o mostě a clu máme z roku 1552. [3]) Z počátku 17. století oznamoval purkrabí statku Daniel Maškovský komornímu úřadu v Praze, že „most přes řeku Sázavu od velkých vod a ledu vytlučen a ohnilý jest.“ Páni radové poručili na to mlynáři Kašparu Stráneckému z panství přerovského, aby ohledal dílo mostu a dobré zdání podal o nákladě na opravu jeho nebo na novou stavbu. Když se to stalo, dopsala „puchhalterie“ komory české panu presidentovi a radám komorním takto: „Co se dotýče psaní Daniele Maškovského, J. M. C. purkrabího kláštera sv. Prokopa, též zprávy Kašpara Stráneckého, mlynáře přerovského, o stavení mostu při městě

---

[1]) Kalouskův Archiv český; X. str. 413 n.

[2]) Viz svrchu str. 90.

[3]) Výtah strany cla na mostě sázavském z knihy urbární v černé kůži svázané o dvou poutičkách. Manuskript universitní knihovny pražské.

Sázavě též některých jiných staveních již velmi sešlých při klášteře sv. Prokopa: puchhalterie zdání jest, poněvadž nyní ze všech stran a téměř na všech panstvích při důchodech J. M. C. peněz se nedostává, a tento most i některá jiná stavení, aby se vnově stavěti měla, vedle zprávy téhož mlynáře nemalé summy peněz by potřebovalo; nežli co by tak zapotřebí a důležito bylo a bez čeho by bezelstně býti nemohlo, to aby časně, pomalu a při mírném a skrovném nákladu opraveno, a zatím dříví k novému mostu poraženo, vytesáno a složeno, až by víceji peněz před rukami bylo. Však to vše při dalším uvážení Vašim Milostem zůstavujíc. Actum v puchhalterii komory české 4. Aprilis léta 1609. [1])

Velký klášterní mlýn u Pyskocel měl „pod plat" v držení pan Jiřík Lovecký. R. 1563 proslechlo se na něj, že v mlýně čepovati dává pivo z města Brodu. I učiněno k němu dne 14. října t. r. připsání z komory české: „Zprávu toho máme, kterak byste ve mlýně, kterýž poplatný od kláštera sv. Prokopa, proti starobylému a kterýž paměť lidská sotva snáší, pořádku, podle kteréhož jsou piva na témž mlýně klášterská se šenkovala, a vy vnově piva brodská šenkovati dáti byste měli, na znamenité ublížení pivovaru J. M. C., pána našeho nejmilostivějšího, svatoprokopskému; protož pokudž by to tak bylo, jménem a na místě J. M. C. poroučíme Vám, abyste šenk piva brodského v nadepsaném mlýně hned zastavili, neb jestliže se to od Vás nestane, tu věc podle náležitosti opatřiti míníme." [2])

Po smrti pana Ferdinanda Švihovského r. 1596, pokud ještě nebyl statek kláštera sv. Prokopa ujat od komory české, „vystavil se za úředníka řečeného statku" Možíš Hošek žid. Když po některém čase ohledáváno veškeré příslušenství „kláštera sv. Prokopa", ukládala účtárna královské komory panu Karlu Holickému ze Šternberka a panu Theobaldu Švihovskému z Risenberka, aby zprávu toho podali, „jak jest posavad od Možíše Hoška . . . na témž statku se hospodařilo, netoliko od toho dne ale po všechen čas, co týž žid ten statek spravoval; aby vše pořádně zinventováno bylo a popsáno, item

[1]) Listiny v místodržitelském archivu v Praze (S. 119. 8).

[2]) Z místodržitelského archivu v Praze (S. 119. 3).

jak jest týž žid v témž čase s lidmi poddanými zacházel, a jak co vše nalezeno bude, o tom všem relaci psanou dáti.“ [1]) Z té doby zachoval se také podrobný popis statku, seznam platů, zprávy od lidí poddaných a j.

Obyvatelé městečka Sázavy neoplývali časnými statky, ba naopak těžce dobývajíce sobě živnosti, musili někdy i hájiti se proti přílišným břemenům, jež panští úředníci na ně vzkládali. Svědčí o tom prosebný list jejich k císaři Rudolfovi II. z počátku r. 1610 v tato slova složený: „Na Vaši C. M. ve vší nejsníženější pokoře vznésti přinuceni jsme, kterak Vaší C. M. purkrabí statku sv. Prokopa, na ten čas správce nám vystavený p. Daniel Maškovský pominulých dnův nám chudým lidem přísně poručil, abychom dle sněmovního snešení berni domovní od sebe odvozovali; kdež my slyšíce, že na nás to, čehož jsme nikdá, nad paměť lidskou nikdá nepociťovali, an ubozí lidé právě v horách nikdá za předešlých vrchností toho statku v to jsme potahováni nebývali; za příčinou dobývajíce sobě právě v potu krvi chleba každodenního, lesy V. C. M. opatrujíc, co se každého roku dříví k potřebě dvoru V. C. M. z týchž lesův splavuje, to vše zhotovovati, a než jedna práce mine, druhá nastane, času povodně při mostu V. C. M. a při stavbě u mlýna všichni velikou práci, začež nám se nic neplatí, a to s velikým obmeškáním živnůstek svých podnikáme, a když se voda rozvodní, mnozí v chalupách vodu v světnicích i v pecích mívají, což nemůže než se škodou jak gruntův tak i schránek jich býti, tak že jich takměř opatrovati nepostačuje; neb jest také devět chalupí při městečku, z kterýchž tolikéž pan purkrabí touž berni míti chce, což víc možná není, neb by mnohý z chalupy utéci a všeho nechati musel; však jiné berně V. C. M. všecky rádi dle našich nejvyšších možností podstupujeme. Z té příčiny V. C. M. všichni pro hojnou odplatu božskou prosíme, že na nás ničeho toho, čehož jsme chudí lidé nikdá nepociťovali, dopouštěti neráčíte, nýbrž to, aby se týž pan purkrabí proti nám spokojil, v tom se jako předešlí držitelové toho statku zachoval a příčinou naší záhuby nebýval. V čemž se V. C. M. k milostivé a brzké ochraně poručeny činíme. Za V. C. M. na modlitbách trvající

---

[1]) Tamže (S. 119. 4). Srovn. Prosebný list Možíše Hoška ze dne 28. listopadu r. 1596, v universitní knihovně pražské.

primas, rychtář, konšelé i všecka obec statku sv. Prokopa.“ [1]) Prosba Sázavských neminula se osudem v podobných příčinách již tenkráte běžným. Spis jejich postoupen komorní radě; pan president a páni radové postoupili jej účtárně; z účtárny došlo dne 31. března r. 1610 „zdání, aby taková suplikací jich Svatoprokopských správci téhož statku (panu Dan. Maškovskému) odeslána byla.“ [2])

Ke statku kláštera sv. Prokopa náležel také dvůr v Mosticích (u Horních Krut), z něhož vycházelo ročního platu čtyry kopy grošů českých a osm slepic. [3]) Z počátku 17. století byl v držení dvora pan Jiří Mírek ze Solopisk a na Plaňanech, maje šafářem tudíž jakéhosi Martínka, poddaného k panství císařskému. Ten roku 1609 „v lesích vlastních J. M. C. jelena zastřelil a do téhož dvora odtáhl, chtěje jej, tak jakž sám zprávu činí, panu Mírkovi odvésti. A když měl pro též přečinění proti veliké zápovědi J. M. C. jat býti, z téhož dvora jest utekl, jehož víceji nižádným způsobem dostati jsem nemohl“ (dopisoval pan purkrabí Daniel Maškovský ke komoře dne 22. dubna r. 1610). „Až teď nedávného času dostavši jej, vězením jsem opatřiti dal, v němž až posavad zůstává.“ I táže se pan purkrabí, jak nyní má se k témuž vinníku zachovati.[4])

Kterak nedostatek příjmův až k tvrdosti sváděl představené kláštera sv. Prokopa, příklad toho máme ze žaloby Anny Veverkové proti nejmenovanému opatu na Sázavě. O žalobě té podána zpráva z vyšších míst hejtmanu kraje kouřimského. „Co tak na nás Anna Veverková, která byvši prý kšaftem od manžela svého Martina Veverky, mlynáře nad jistým mlýnem k statku kláštera sázavského patřícím a od něho za 300 zl. koupeným, za mocnou hospodyni ustanovena a s jeho dětmi v podílu v rovnosti srovnána, po smrti pak manžela jejího pošlouce k ní pan opat sázavský jistého rychtáře s tím oznámením, by ona téhož mlýna prázdna byla, a že ji propouští. Mezi tím mlevše u ní nějaký cizí Faber řezník své obilí, jí pravil, má-li co lepšího, aby to ustranila, neb že jest slyšel, že s ní zle bude, a v tom přijdouce dva rychtáři,

---

[1]) Listina v místodržitelském archivu (S. 119. 1).

[2]) Tamže.

[3]) Manuscript universitní knihovny pražské z r. 1592.

[4]) Listina místodržitelského archivu (S. 119. 1).

jsouce od nadřečeného pana opata pro ni posláni, aby ihned s nima šla, a měvši ona svých 40 zl. v fěrtoše a nevědouc strachem co činiti, takové témuž cizímu Fabrovi k schování dala, nyní pak od něho jich žádným způsobem více dosáhnouti nemůže. Dále pak přivedena jsouc před praveného pana opata, se jí přísně dotazoval a vězením hrozil, aby pověděla, kde peníze zachovalé, dukáty a tolary má, věděti chtěje; že pak o tom, co se nenacházelo, vyznati nemohla, ji ještě dáti potom do arrestu, do nějaké díry, kdež hlad, žízeň, zimu trpěti musila střežiti, pak to obilí, které na gruntech poddaných jeho setého měla, pobrati dáti jest poručil: stížně vznáší a sobě přitom zpomožení vyhledává, tomu z příležitého spisu jejího obšírněji vyrozumíte.“ I nařizovali páni jménem J. M. C., aby hejtman opata vyslechl, o věci „gruntovně se přesvědčil“ i zprávu podal. [1])

Hlava jedenáctá.

Opětné vzmáhání se kláštera sv. Prokopa.

Dějiny kláštera sv. Prokopa dovedli jsme svrchu až k počátkům války 30leté. Za dvě stě let strádali mnichové ve slavném někdy sídle života řeholního, utrpěvše velikou pohromu při prvním výbuchu bouří husitských, živořili o citelném nedostatku i skrovných potřeb životních, nejednou octli se na pokraji takořka neodvratného zániku; a přece síleni byvše důvěrou v Boha, že dá jim viděti doby lepší, zachovali přístřeší mnišské a sloužili podle největší možnosti své okolním věřícím slovem božím a útěchami sv. náboženství. Zachování kláštera sázavského v okolnostech tak těžkých a nepříznivých, jak vedly je za sebou církevní zmatky v Čechách od války husitské až do r. 1620, v pravdě počítati jest přímluvě velikého dědice zemského sv. Prokopa. I to poutá k sobě pozornosť naši, že klášter téhož světce válkami husitskými ochuzený a v působení svém ochromený, za války 30leté počal zotavovati se z pře-

---

[1]) Listina v místodržitelském archivu v Praze.

došlých ran a rozkvétal k nové činnosti na prospěch náboženského života v zemi. Zásluhu v tom měli také představení kláštera broumovského, kteří ujavše se bratrského domu na Sázavě, již od prostřed 16. století podávali mu pomocné ruky, někdy i dosti mocně zasahujíce do vnitrných záležitostí kláštera sv. Prokopa.

Znamenitý opat a visitátor řádu benediktinského v Čechách Volfgang Zelender usiloval velmi horlivě o zvelebení kláštera sázavského a rozhojnění práv i užitků jeho. Ježto budovy kostela a příbytků mnišských spíše rozvalinám se podobaly nežli stánku božímu a kněžskému domu, pomyslil nejprve na opravu jejich a sám učinil počátek znamenitějších darů ke stavbě, věnovav dne 15. ledna r. 1618 tři sta tolarů ke sv. Prokopu.[1]) K tomu za přímluvou jeho přidala dne 12. května t. r. komora česká 10 kop grošů míšenských a president komory pan Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka tolikéž.[2]) Jiří Sägmüller z Vyššího Brodu, připomínaný v dějinách konfiskace r. 1628, daroval klášteru ves Mezholezy (u Suchdola v Čáslavsku), z které někdy plat vycházel mnichům vedle odkazu pana France z Rožmitálu.[3]) Ze solní pokladny vykázáno r. 1630 benediktinským klášterům v Čechách 2000 kop grošů jako náhrada za statky ve válce husitské i v době pozdější ztracené a odcizené, o kteroužto summu měly rozděliti se vzájemnou úmluvou i shodou.[4]) Vše to věstilo brzkou nápravu pokleslého kláštera sv. Prokopa.

Po smrti Jiřího Štýrského stal se opatem na Sázavě správce

---

[1]) List opata Volfganga Zelendra ze dne 15. ledna roku 1618: „Ego Wolfgangus, abbas brzevnoviensis in Brauna, pro initio restaurationis monasterii s. Procopii ad Sazavam obtuli trecentos tall. Actum in monasterio brzevnoviensi die s. Mauri abbatis 1618.“

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 46.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 87. Bílek: Dějiny konfiskací; str. CXXXVII.

[4]) Naproti tomu r. 1631 zadržen byl komorní plat ročních 60 kop míšenských, které vycházely opatům na Sázavě z důchodů panství poděbradského. Na opětované upomínky zkoumán r. 1638 základ toho platu. Důchodní písař Jan Velimský oznamoval dne 29. července t. r. ke komoře: „V knihách pamětních aneb urbárních panství poděbradského, zdaliž na ten plat komorní jaké fundací jest a od koho by založena byla, žadné paměti se nevynachází, než od starodávna od mnohých let vedle register peněžitých taký plat se odvozoval.“ (Manuskript v universitní knihovně pražské).

kláštera Jiří Pavlín (r. 1624—1637). O něm připomíná se, že obcoval provinciální kapitole svého řádu v klášteře emauském dne 28. dubna r. 1631.[1]) Zemřel pak dne 30. května r. 1637.[2]) Nástupce jeho Prokop Tylek (r. 1637—1650), bývalý mnich kláštera broumovského, rodem Polák, prodál ves Mezholezy otcům tovaryšstva Ježíšova na Kutných Horách.[3]) R. 1646 dotazováno se při úřadě desk zemských, které statky náležely klášteru sv. Prokopa ode dávna. K tomu dne 28. července t. r. odpověď dal s vědomím nejvyššího písaře Přibíka z Újezda a místosudího Adama Oldřicha Zmyslovského z Radvanova místopísař Jan Vilém z Geršdorfu; ale výčet vsí jím oznámený není ani úplný ani správný.[4]) Mnichové potřebovali trvám věděti rozsah bývalých statků, aby nebyli zkracováni podílem z pokladny solní. Příkoří válečné r. 1647 uvedlo hosti do kláštera sázavského, to jest několik bratří z Broumova, jež opat Prokop II. mile přijal a vším potřebným opatřoval. Když pak týž opat pro churavosť a stáří nemohl stačiti svému úřadu a příliš povoluje mnichům, způsoboval obavu, aby dobrá naděje na rozkvět kláštera sv. Prokopa nebyla opět zmařena, delegoval opat broumovský a spolu visitátor řádu Alexius Hübner Matouše Ferdinanda Sobka, opata u sv. Mikuláše v Praze, k dohledu na mnichy sázavské a k řízení kláštera tamního, listem ze dne 23. dubna r. 1650.[5]) Po smrti opata Tylka († dne 13. června r. 1650) zřídil visitátor řádu správcem domu sv. Prokopa mnicha Fulgentia Jana Bílka. Ten vytrvav v úřadě do konce r. 1653, prosil potom úsilovně, aby zbaven byl správy klášterní.[6]) Vyhlédnut tedy jiný mnich z kláštera broumovského Jiří příjmím Itali, jemuž visitátor Augustin

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 46.

[2]) Nekrologium kláštera břevnovského.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 46.

[4]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 260 n.

[5]) List opata broumovského Alexia Hübnera z býv. archivu kláštera sv. Mikuláše na Starém městě pražském.

[6]) List Fulgentia Jana Bílka k opatu broumovskému Augustinu Seifertovi ze dne 2. prosince r. 1653: „Audio me rursus ab aliquo falso delatore apud reverendissimum dominum bene descriptum esse. Mallem hinc ex his miseriis liberari. Lubens viderem, an alium ita describerent, nec non omnibus gratiosissimus foret. Sed patientia est mihi necessaria. Deus dabit his quoque brevi finem.“ Manuscript arcibisk. archivu v Praze.

Seifert propůjčil název „superiora u sv. Prokopa.“ [1]) Ale již po sedmi letech vzdal se Jiří superiorátu na Sázavě a vyhledal sobě klidnější působení v klášteře polickém. Správa kláštera na Sázavě poručena pak Janu Prokopu Mannerovi, jenž před tím byl převorem v Kladrubech. Znamenitý muž ten povznesl klášter sv. Prokopa po stránce hmotné i duchovní, rozmnožil počet bratří, konal s nimi společné modlitby v choru, zvelebil služby boží a dočkal se toho, že řeholní ústav, jemuž v čele stál jakožto správce, zmohutněl získáním některé částky bývalých statků klášterních. Z veliké míry přispěla k tomu obětavosť tehdejších dobrodinců: Matouše Ferdinanda Sobka z Bílenberka, opata u sv. Mikuláše a již jmenovaného prvního biskupa v Hradci Králové, paní Voršily Kateřiny, manželky pana Františka Viléma z Talmberku na Ratajích, zvláště pak opata broumovského a visitátora řádu Augustina Seiferta.

Majitelem statků klášteru nejbližších byl tenkráte Jan Viktorin hrabě z Valdšteina na Komorním Hrádku, maje po otci svém panu Adamovi dědičné panství na statku svatoprokopském. S ním tedy zavedl jednání řečený visitátor Augustin Seifert, aby trhem postoupil klášteru některý díl dědičného zboží svého. O podmínky smlouval se s panem hrabětem jednak biskup Sobek jednak mnich broumovský Daniel Ildefons Nigrin. Trhová smlouva, uzavřená na Komorním Hrádku dne 8. května r. 1663, stanovila takto: Za summu 18.000 zl. rýnských prodává Jan Viktorin hrabě z Valdšteina visitátoru Augustinu Seifertovi a budoucím opatům i konventu kláštera sv. Prokopa na Sázavě částku panství hrádeckého, zejména pustou tvrz pod klášterem sázavským, pustý pivovar, mlýn a pilu, poplužní dvůr pod klášterem, městečko Sázavu, rychtu u kláštera, vesničku Vesce, pustý mlýn Kačkov s polmi, kamenné lomy, vápenici, řeku Sázavu s rybolovem v určitých mezích, 26 jiter lesa, jak označil hranice jeho zemský měřič Vilém Ludvík Vilémovský, s honitbou; s polmi, lukami, háji, rybníky, ovčínem, zahradami a chmelnicemi, se šenkem a krčmami v městečku, u rychty i jinde; s farním kostelem sv. Martina, k němuž vsi ode dávna náležité v stejných povinnostech i příště mají setrvati; s poddanými, všemi platy

---

[1]) List opata broumovského Augustina Seiferta ze dne 9. prosince r. 1653, v Dodatku.

a závazky jejich. Při postupu statku toho položil kupující opat broumovský panu hraběti hotově 10.000 zl. rýnských; ostatní pak částku trhovou splatiti mu bylo v pěti letech následujících. Svědkové písemné smlouvy uvádějí se: jmenovaný biskup královéhradecký Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, J. M. C. rada Kunat Jaroslav hrabě z Bubna, J. M. C. rada Pavel hrabě z Morzin.[1])

Jakmile koupě byla hotova, a klášteru sv. Prokopa původní statek jeho zase získán, pečoval o to visitátor řádu, aby sázavským bratřím dostalo se řádného opata. V klášteře emauském přebýval tenkráte mnich cizího původu Jan Chrysostom de Belmonte, za nějž mnohé přímluvy se dály u opatů benediktinského řádu v Čechách. Visitátor Augustin Seifert hodlaje tedy osaditi opatství u sv. Prokopa, pomyslil na Jana Chrysostoma. Že však vyslovovány obavy, jakoby důchody kláštera nestačily ještě ke všem potřebám nového opata, složil Jan Chrysostom 3000 zl. do rukou visitátora řádu, aby vedle dobrého zdání svého přispíval z nich na lepší jeho opatření. Když potom propuštěn byl Jan de Belmonte z kongregace montserratských benediktinův a učinil slib poslušnosti v řeholi české, prohlásil jej visitátor listem ze dne 20. května r. 1663 za opata kláštera sázavského.[2]) K řízení vnějších záležitostí zůstaven u sv. Prokopa mnich Jan Prokop Manner.

Štědrý příznivec kláštera Augustin Seifert zemřel dne 14. října r. 1663. Nástupci jeho Tomáši Sartoriovi přednášel Manner žádosť, aby propuštěn byl ze služeb kláštera sázavského. Ale na přímluvu biskupa Matouše Ferdinanda Sobka zůstala prosba jeho oslyšena[3]). Schylovalo se totiž k novým

---

[1]) Smlouva o statek sázavský učiněná dne 8. května r. 1663 mezi visitátorem Augustinem Seifertem a Janem Viktorinem hrabětem z Valdšteina, v Dodatku.

[2]) List opata Augustina Seiferta ze dne 20. května r. 1663, v Dodatku.

[3]) Srvn. list Jana Prokopa Mannera k opatu Sartoriovi ze dne 6. prosince r 1663: „Quantum in me est, novit (Dominatio Vestra) curas s. Procopii ad beneplacitum pie defuncti (t. j. opata Seiferta) atque ad servitium domini Chrysostomi a me assumptas esse, et cum hae cessent, meum quoque servitium exspiratum cogitavi, qui uti non minus novit omnem aetatem meam in similibus consumpsi, ut proinde vacationem competere mihi censere possem; atquo idcirco omnino concluseram arrepta in proximo commoditate his servitiis valedicere, sed quia illustrissimus dominus episcopus instat et forte reve-

změnám v hodnostech, při nichž pamatováno také na zasloužilého mnicha Jana Prokopa. Opat de Belmonte vzdal se již na sklonku roku 1663 úřadu svého na Sázavě, jmenován byv trvám biskupem v Risaně nebo Trogiru. [1]) Brzy po odchodu jeho ustanovil visitátor nového opata ke sv. Prokopu, již svrchu řečeného řeholníka broumovského Daniele Ildefonsa Nigrina, listem ze dne 24. března r. 1664. Svobodné volby nebylo zatím mnichům přáno, ježto sbor jejich z různých klášterů sešlý a posud neúplný těžko by jednotil se ve příčině tak důležité a opravným snahám v řeholi nerad propůjčoval sluchu. Nicméně ustanovení opata Nigrina dálo se s vědomím i souhlasem bratří broumovských, zejména převora tamního Maura Rajmana, podpřevora Jakuba Hübnera, faráře Davida, faráře v Hořejší Teplici Kryštofa Klossa, provisora Placida a probošta polického Alfonsa. [2]) Dosavadní správce kláštera sázavského Jan Prokop Manner vyhlédnut zároveň za opata ke sv. Mikuláši v Praze. Když na podzim r. 1664 dosáhl jmenovaný biskup královéhradecký Matouš Ferdinand Sobek papežského potvrzení a potom i svěcení (dne 15. března r. 1665), opustil Manner Sázavu po čtyřletém blahodárném působení a stěhoval se do Prahy. [3])

Nový opat sázavský Nigrin pocházel z města Kolína nad Labem. Pro upřímnou zbožnosť a osvědčené přednosti ducha těšil se obecné vážnosti u svých spolubratří. Z nich již uvedený Kryštof Kloss, aby na jevo dal radosť z povýšení milého druha, i také pomoc mu učinil k zavedení hospodářství, věnoval hned klášteru sv. Prokopa 300 zl. [4]) Příkladu toho následoval bývalý správce kláštera a již arcibiskup

---

reverendissimae Dominationi Vestrae molestia accrescere videretur, commisi et commito me placito, ut si necessarius sim, non recusem laborem. Quidquid igitur mihi imponere placuerit, de conatu meo usque ad extremum potentiae confidat.“ Z archivu břevnovského.

[1]) Zápisky břevnovské jmenují jej „episcopum rosonensem et traguriensem,“ čas biskupování jeho neudávajíce. Město Risano (lat. Resinum, Rosa) přestalo býti sídlem biskupským před r. 1540; v Trogiru (lat. Tragurium) sídlil biskup až do r. 1828. Název biskupa rosonského má posud biskup kotorský.

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 52.

[3]) Ekert: Posvátná místa kr. hl. města Prahy; II. str. 359.

[4]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 53 n.

Matouš Ferdinand z Bílenberka, darovav brzy po dosednutí na prestol u sv. Víta 300 zl., a později roku 1673 ještě 25 dukátů ke sv. Prokopu. Týž arcipastýř chtěje zvýšiti poctivost kláštera, k novému květu se probírajícího, navrátil ke kostelu sázavskému rámě z těla sv. Prokopa, jež před tím opatrováno bylo v metropolitním chrámě sv. Víta na hradě pražském, a sám přinesl je na Sázavu roku 1669. Tehdáž ve slavném průvodu vstříc vyšel opat Daniel Ildefons s bratřími a zástupem věřících dobrotivému arcibiskupu na vrch Veletín; načež posvátný ostatek složen jest v kapli Panny Marie podle sakristie.[1])

S panstvím nad statkem sázavským získal opat právo podávati faráře ke kostelu sv. Martina v městečku Sázavě. V duchovní správě tamější pracovali mnichové již od konce 16. století, zřizováni jsouce od různých kollátorů, hned duchovních hned světských. Zpravidla býval představený kláštera spolu farářem v Sázavě, ostatní pak mniši-kněží jeho kaplany. Za doby, kdy nově šířeno katolické vyznání obyvatelstva v Čechách, pečovali řeholníci z kláštera sv. Prokopa o reformaci ve středním Posázaví; i povedlo se jim aspoň vůkol sídla jejich utvrditi víru katolickou. Po té straně odnášela se činnost mnichů k panstvím a statkům za naší doby takto jmenovaným: Bečvary a Bečvarky, Zásmuky, Církvice, Sázava, Rataje, Šternberk, Ostředek, Hrádek nad Sázavou, Kostelec nad černými lesy. Ještě roku 1654 přisluhoval farář v Sázavě věřícím širého okolí, jež označíme krajními osadami, počínajíce u řeky Sázavy nad klášterem: Vraník, Čeřenice, Drahňovice, Lbosyn, Tatouňovice, Čakov, Ostředek, Lešnice, Bělčice, Oclivy, Samechov, Střimelice, Hradec, Oplany, Drletín, Mostice, Přestavlky, Drahobudice, Mančice, Vavřinec, Církvice, Skvrnějov, Talmberk, Mrchojedy, Samopše.[2]) Od záduší sázavského rozpůjčeno bylo osadníkům před r. 1660 neméně než 21 kráva (zádušní, železné krávy). Vycházelo pak ročního platu z krávy 30 grošů; byla-li jalová, toliko 22½ groše[3]).

Opat Nigrin horlivě účastnil se kapitolních schůzí benediktinského řádu v Čechách, jak častěji té doby rozpisoval

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 268 n.
[2]) Blahověst, 1888; str. 451 n.
[3]) Purkrechtní kniha sázavská z let 1614—1660.

je visitátor Tomáš Sartorius. První shromáždění takové konalo se v srpnu r. 1665 v Broumově. Ke druhému nabídl Nigrin místo i pohostinný stůl v klášteře na Sázavě. Tam tedy sešli se dne 2. července r. 1673 vynikající benediktini z Čech a Moravy rokovat o pilných potřebách svého řádu, i setrvali u sv. Prokopa až ke dni jeho svátečnímu 4. července t. r. Opat Nigrin obcoval téhož roku na podzim benediktinskému sjezdu v klášteře sv. Mikuláše v Praze. O dvě léta později dostavil se také ke kapitolní schůzi, jež odbývána v Praze z jara r. 1676. [1])

Někdy r. 1666 zemřel Jan Viktorin hrabě z Valdšteina, po otci svém, panu Adamovi, majitel panství hrádeckého a tudíž i držitel onoho dílu zápisného zboží kláštera sv. Prokopa, který ode dávna zastaven byl ke Komornímu Hrádku. Smrtí jeho vycházel ze zápisu řečený díl bývalých statků sázavských, ježto listem císaře Rudolfa II. ze dne 6. března r. 1603 toliko panu Adamovi a jednomu z dědiců jeho propůjčeno bylo právo do života užívati zástavy od kláštera sv. Prokopa, načež král český nebo konvent mnichů položením summy 11051 kop 20 grošů míšenských vyplatiti mohl statek klášterní. Nemeškaje, oznamoval opat Nigrin synům pana Jana Viktorina, to jest Adamu Maximiliánovi, Janu Karlovi a Ferdinandovi, bratřím hrabatům z Valdšteina na Komorním Hrádku, rok napřed, že chce vyplatiti zápisné statky kláštera sázavského a to tak, aby páni hrabata místo peněžité výplaty podrželi částku těch statků k dědičnému vládnutí, ostatek pak klášteru vrátili a také dědičně postoupili. Běželo pak o toto zboží duchovní: městečko Mnichovice, vsi Choratice, Samechov, Bělokozly, Samopše, Mrchojedy, Přibislavice, Dojetřice (z částky), Rovnou (z částky), Křivolaje (z částky) a dvůr kmetcí v Drletíně.

V dalším jednání o směnu a postup statků nařídil císař Leopold I. listem ze dne 12. února r. 1667, aby k porovnání obou stran zřízeni byli smluvčí stavu panského a rytířského. Královští místodržící v Čechách potvrdili tedy listem ze dne 4. dubna t. r. tré smluvčích nebo komisařů: Václava Jiřího hraběte ze Šternberka, J. M. C. radu a zemského soudce v království českém, Františka Leopolda z Talmberka, hejtmana

---

1) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 53.

kraje kouřimského a rytíře Litmíra Vidunu Obyteckého z Obytec, J. M. C. radu a soudce zemského v království českém, z nichž poslední však nemohl pro nedostatek zdraví účastniti se jednání. Ostatní dva ohledavše všechny částky jmenovaných statků, i cenu jejich vyšetřivše, smluvili opata Nigrina za konvent mnichů sázavských a pány Adama Maximiliána, Jana Karla a Ferdinanda hrabata z Valdšteina na Komorním Hrádku takto: Klášter sv. Prokopa postoupí hrabatům z Valdšteina městečko Mnichovice, vsi Choratice, Samechov, Přibislavice, Rovnou (z částky), Křivolaje (z čátky) a dvůr kmetcí v Drletíně za dědictví zpupné a žádnému v ničem nezávadné ke jmění, držení, dání, prodání aneb jiněmu téhož dědictví, městečka a vsí, postoupení plným právem. Páni hrabata z Valdšteina postoupí zase klášteru ze vsi zápisných a duchovních beze vší výplaty: Bělokozly, Samopše s mlýnem řečeným Bártovým, Mrchojedy, Dojetřice (z částky) se všemi okolními lesy blíž kláštera ležícími. Že však cena statků, hrabatům z Valdšteina od kláštera puštěných, větší jest nežli výplata 11051 kop 20 grošů míšenských spolu s dluhem 1635 zl., jímž povinen byl opat Janu Viktorinovi hraběti z Valdšteina a dědicům jeho, nedoplativ ještě trhovou summu za statek sázavský z r. 1663, přidali hrabata klášteru své vlastní a dědičné vsi: Radvanice s pustinou benátskou a mlýnem Budínem a Přívlaky se vším příslušenstvím k dědičnému jmění a držení plným právem. Některé jiné částečky zboží klášterního ke Komornímu Hrádku připsané, avšak již jinam přišlé, zejména ves Skvrnějov, dvůr kmetcí Chlum, dvůr Kozly, jakož i omylem klášteru připisovanou ves Třeboratice s tvrzí pustou Tryskovicemi, nebude klášter při pánech hrabatech z Valdšteina nikdy více vyhledávati. Písemnou smlouvou ze dne 9. května r. 1667 vešly výminky tuto řečené v moc a právo. [1]) Po některém čase dožádal se toho opat Nigrin, aby přátelské porovnání kláštera sv. Prokopa s hrabaty z Valdšteina zapsáno bylo do desk zemských. [2])

Panství kláštera po r. 1667 skládalo se z městečka Sázavy a devíti vsí vůkol. Byly to zejména po levém břehu řeky: Přívlaky, Bělokozly, Dojetřice; na pravém břehu: Samopše,

---

[1]) Smlouva o statky učiněná mezi opatem Danielem Ildefonsem Nigrinem a hrabaty z Valdšteina dne 9. května r. 1667, v Dodatku.

[2]) Desky zemské; 391. kvatern mořský, 6. L. 16.

Mrchojedy, Radvanice, Nechyba, Benátky, Černé Budy. Obvod panství toho na větších mapách posud jest patrný. Západní pomezí jeho zůstalo totiž hranicí soudního okresu janovického (Uhlířské Janovice) proti soudním okresům: vlašimskému, benešovskému, černokosteleckému a kouřimskému, nebo také hranicí okresního hejtmanství kutnohorského proti okresním hejtmanstvím: benešovskému, českobrodskému a kolinskému. Proti východní hranici panství sázavského prostírají se obvody vsí: Čekanova, Talmberku, Ledecka, Vraníka (vše v soudním okresu janovickém).

Prvních důchodů ze statku sázavského užil opat Daniel Ildefons k opravám stavebním, dav sklenouti a novou střechou opatřiti presbytéř opatského chrámu. Když arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek přinášel rámě sv. Prokopa za dar klášteru, nebylo ještě dílo opravy tak pokročilo, aby svaté ostatky mohly spočinouti v presbytéři. I uložili je v kapli Panny Marie vedle sakristie, kdež brzy potom zřízen jest poboční oltář Bolestné Matky Páně a na něm postavena socha sv. Prokopa s dutinou v místech prsou, ve které za sklem ukazovalo se rámě z těla světcova. [1])

Opat Daniel Ildefons Nigrin zemřel dne 1. října r. 1679 a došel pohřbu v kapli Panny Marie. Jak z některých pozdějších zmínek patrno, nepřilnuli k němu mnichové sázavští pro přísnosť, které jim dával okoušeti. V klášteře přebývalo tenkráte osm řeholníků: P. Placid Vítek, 31 letý, rodem Slezan; P. Aemilian Hlasivec, 28 letý, rodem z Příbrami; P. Prokop, 34 letý, z Kroměříže na Moravě; P. Ildefons Kučera, 25 letý, Pražan; Fr. Maurus Moltzer, podjáhen, 25 letý, z Jihlavy, Fr. Anselm, klerik, 21 letý, z Německého Brodu; Fr. Rupert, klerik, 23 letý, z Vysokého Mýta; Fr. Řehoř, jáhen, 29letý, z Hořepníka. Z nich téměř všichni prošli studiemi filosofickými a slyšeli o morální theologii; jen Fr. Rupert byl teprve na učení humanitním a Fr. Řehoř na učení filosofickém. Kromě řeči české mocni byli oba Moravané také němčiny. Do kláštera přijati jsou všichni teprve po r. 1670.

Když po smrti Nigrinově počalo jednati se o nástupce, žádali za to bratří konventu sázavského visitátora řádu Tomáše Sartoria, aby jim dáno bylo konati volbu nového opata,

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 269.

aspoň „per postulationem". Odpověděl visitátor, že lépe bude zanechati tu věc Bohu a jemu. Na to dopsali Sázavští arcibiskupu Janu Bedřichovi hraběti z Valdšteina (dne 24. prosince r. 1679), prosíce, aby chránil jich při právu svobodné volby představeného. Dne 10. ledna r. 1680 zavítal ke sv. Prokopu pan visitátor, maje po boku superiora z kláštera břevnovského P. Řehoře Aulíka. Svolav mnichy v hromadu, předčítal jim nejprve císařské rozhodnutí, kterým přiznávala se plná moc opatům v Broumově jakožto visitátorům benediktinských klášterů v Čechách, aby zřizovali opata na Sázavě. Potom oznámil vůli svou, že přítomného P. Řehoře Aulíka ustanovuje jim opatem. Mnichové slyšíce to, hlasitě odporovali. Nicméně předsevzal visitátor installaci nového opata a přijav od něho slib věrnosti a poslušnosti, poručil mu řízení kláštera.

P. Aulík přesvědčil se hned v prvních dnech pobytu svého na Sázavě, že by opatování jeho nebylo bez velikých těžkostí. Prosil tedy visitátora o propuštění z úřadu a byl již na konci měsíce ledna ze Sázavy odvolán. Mnichové podali o tom zprávu arcibiskupskému úřadu v Praze; načež dne 17. února došli ke sv. Prokopu ordinariátní komisaři vyšetřit průběh předešlé volby a stížnosti mnichů.[1]) Po některém jednání přiznáno konečně Sázavským, aby volili sobě opata „per postulationem". K nové volbě, jež dála se dne 2. května r. 1680, vypravil visitátor zástupce svého Jana Prokopa Mannera arcibiskup pak zřídil za komisaře kancléře Jana Fr. Liepura a konsistorního radu Matouše Malanotta.[2]) Sázavští žádali sobě opatem P. Coelestina Jindřicha z kláštera kladrubského. Tomu také dostalo se potvrzení v úřadě jak od visitátora řádu Tomáše Sartoria [3]) tak od arcibiskupa Jana Bedřicha i od císaře Leopolda I. Dne 19. května installoval jej zástupce visitátorův již řečený

---

[1]) Protokol ze dne 17. února r. 1680, v arcibiskupském archivu.

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 75.

[3]) Za potvrzení své žádal opat visitátora řádu listem ze dne 3. května r. 1680: „Cum autem talis actus (t. j. volba postulací) in congregatione nostra a reverendissimo domino utpote superiore nostro ordinario requirat approbationem, hisce me humiliter praesento et nomine monasterii, ad quod regendum assumptus sum, rogo, quatenus reverendissima Dominatio super postulatione ista ratihabitionem suam declarare dignetur." Z archivu kláštera břevnovského.

Mrchojedy, Radvanice, Nechyba, Benátky, Černé Budy. Obvod panství toho na větších mapách posud jest patrný. *Západní pomezí jeho zůstalo totiž hranicí soudního okresu janovického* (Uhlířské Janovice) proti soudním okresům: vlašimskému, benešovskému, černokosteleckému a kouřimskému, nebo také hranicí okresního hejtmanství kutnohorského proti okresním hejtmanstvím: benešovskému, českobrodskému a kolinskému. Proti *východní hranici* panství sázavského prostírají se obvody vsí: Čekanova, Talmberku, Ledecka, Vraníka (vše v soudním okresu janovickém).

Prvních důchodů ze statku sázavského užil opat Daniel Ildefons k opravám stavebním, dav sklenouti a novou střechou opatřiti *presbytéř opatského chrámu*. Když arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek přinášel rámě sv. Prokopa za dar klášteru, nebylo ještě dílo opravy tak pokročilo, aby svaté ostatky mohly spočinouti v presbytéři. I uložili je *v kapli Panny Marie* vedle sakristie, kdež brzy potom zřízen jest *poboční oltář Bolestné Matky Páně* a na něm postavena socha sv. Prokopa s dutinou v místech prsou, ve které za sklem ukazovalo se rámě z těla světcova. [1])

Opat Daniel Ildefons Nigrin zemřel dne 1. října r. 1679 a došel pohřbu v kapli Panny Marie. Jak z některých pozdějších zmínek patrno, nepřilnuli k němu mnichové sázavští pro přísnosť, které jim dával okoušeti. V klášteře přebývalo tenkráte *osm řeholníků*: P. Placid Vítek, 31 letý, rodem Slezan; P. Aemilian Hlasivec, 28 letý, rodem z Příbrami; P. Prokop, 34 letý, z Kroměříže na Moravě; P. Ildefons Kučera, 25 letý, Pražan; Fr. Maurus Moltzer, podjáhen, 25 letý, z Jihlavy, Fr. Anselm, klerik, 21 letý, z Německého Brodu; Fr. Rupert, klerik, 23 letý, z Vysokého Mýta; Fr. Řehoř, jáhen, 29letý, z Hořepníka. Z nich téměř všichni prošli studiemi filosofickými a slyšeli o morální theologii; jen Fr. Rupert byl teprve na učení humanitním a Fr. Řehoř na učení filosofickém. Kromě řeči české mocni byli oba Moravané také němčiny. Do kláštera přijati jsou všichni teprve po r. 1670.

Když po smrti Nigrinově počalo jednati se o nástupce, žádali za to bratří konventu sázavského visitátora řádu Tomáše Sartoria, aby jim dáno bylo konati volbu nového opata,

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 269.

aspoň „per postulationem“. Odpověděl visitátor, že lépe bude zanechati tu věc Bohu a jemu. Na to dopsali Sázavští arcibiskupu Janu Bedřichovi hraběti z Valdšteina (dne 24. prosince r. 1679), prosíce, aby chránil jich při právu svobodné volby představeného. Dne 10. ledna r. 1680 zavítal ke sv. Prokopu pan visitátor, maje po boku superiora z kláštera břevnovského P. Řehoře Aulíka. Svolav mnichy v hromadu, předčítal jim nejprve císařské rozhodnutí, kterým přiznávala se plná moc opatům v Broumově jakožto visitátorům benediktinských klášterů v Čechách, aby zřizovali opata na Sázavě. Potom oznámil vůli svou, že přítomného P. Řehoře Aulíka ustanovuje jim opatem. Mnichové slyšíce to, hlasitě odporovali. Nicméně předsevzal visitátor installaci nového opata a přijav od něho slib věrnosti a poslušnosti, poručil mu řízení kláštera.

P. Aulík přesvědčil se hned v prvních dnech pobytu svého na Sázavě, že by opatování jeho nebylo bez velikých těžkostí. Prosil tedy visitátora o propuštění z úřadu a byl již na konci měsíce ledna ze Sázavy odvolán. Mnichové podali o tom zprávu arcibiskupskému úřadu v Praze; načež dne 17. února došli ke sv. Prokopu ordinariátní komisaři vyšetřit průběh předešlé volby a stížnosti mnichů.[1]) Po některém jednání přiznáno konečně Sázavským, aby volili sobě opata „per postulationem“. K nové volbě, jež dála se dne 2. května r. 1680, vypravil visitátor zástupce svého Jana Prokopa Mannera arcibiskup pak zřídil za komisaře kancléře Jana Fr. Liepura a konsistorního radu Matouše Malanotta.[2]) Sázavští žádali sobě opatem P. Coelestina Jindřicha z kláštera kladrubského. Tomu také dostalo se potvrzení v úřadě jak od visitátora řádu Tomáše Sartoria [3]) tak od arcibiskupa Jana Bedřicha i od císaře Leopolda I. Dne 19. května installoval jej zástupce visitátorův již řečený

[1]) Protokol ze dne 17. února r. 1680, v arcibiskupském archivu.

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 75.

[3]) Za potvrzení své žádal opat visitátora řádu listem ze dne 3. května r. 1680: „Cum autem talis actus (t. j. volba postulací) in congregatione nostra a reverendissimo domino utpote superiore nostro ordinario requirat approbationem, hisce me humiliter praesento et nomine monasterii, ad quod regendum assumptus sum, rogo, quatenus reverendissima Dominatio super postulatione ista ratihabitionem suam declarare dignetur.“ Z archivu kláštera břevnovského.

Jan Prokop Manner, opat u sv. Mikuláše na Starém městě pražském.[1]) P. Coelestin pocházel z města Třebíče na Moravě. Byl muž učený a rozšafný, jenž vlídným jednáním získal sobě lásku klášterních bratří i všeho sousedstva. Pohříchu opatování jeho na Sázavě skončilo se již po roce velmi nešťastnou příhodou. Jsa milovníkem květin, pěstoval je opat i ve vrchním patře věže na zahradě, kdež sklouznuv, narazil hlavou o trám a mrtev dopadl k zemi dne 18. června r. 1681.

K nové volbě přistoupili mnichové dne 8. července t. r. Tu pak po pilné úradě vznesli k přítomnému visitátoru Tomáši Sartoriovi žádosť, aby potvrdil jim za opata P. Benedikta Grasera z kláštera kladrubského.[2]) Když opat kladrubský Coelestin Mendl zvoleného z konventu propustil, neváhal ani visitátor schváliti rozhodnutí Sázavských, ba sám uvedl P. Benedikta v úřad jeho u sv. Prokopa dne 27. září r. 1681. Brzy potom obrácen byl zřetel nového opata na dokonání stavebních oprav při chrámě, k nimž první byl ruku přiložil předchůdce jeho Nigrin. Sesuté hrobky pod dlažbou kostelní jsou nově vyzděny a krypta pod presbytéřem pevně sklenuta. Původní sestup do ní z prostřední lodi zakryli náhrobním kamenem, kdežto dvojitý šnek po straně, který pochází z doby gothického stavitelství, byl vyčistěn. Opat dal zhotoviti nový hlavní oltář a varhany, jakož i ke slavnějším službám božím zavedl na Sázavě figurální hudbu.[3]) Paměť zásluh jeho o klášterní chrám hlásá posud mramorová deska s nápisem, zasazená nad hlavním vchodem do kostela: „Deo Spiratore, angelo monitore,[4]) Udalrico fundatore, Bretislao consumatore,

---

[1]) Opat Coelestin Jindřich děkoval za installaci listem k visitátoru Tomáši Sartoriovi ze dne 26. května r. 1680. Originál v archivu břevnovském.

[2]) Srvn. písemné svědectví o volbě, jež vydal konvent sázavský dne 8. července r. 1681; v Dodatku.

[3]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 75 n.

[4]) Tomu na vysvětlenou služiž, co píše Hájek k r. 1035: „Břetislav kníže dne jednoho povolav k sobě milostníka svého biskupa Šebíře, oznamoval jemu svou velikou a hroznou příhodu, která se jemu té předešlé noci přihodila: tak že jest k němu přišel anděl boží, jemu vůli božskou oznamuje, i přikazuje, aby hned bez meškání rozkázal kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele na Sázavě svým nákladem dostavěti. Biskup vyslyšav to všechno obšírně od Břetislava, jemu řekl: Milý synu, vzdej chválu Pánu Bohu a učiň tak, jistě jest znamení, že Ti Pán Bůh chce za ten časný základ příbytek

Severo confirmatore, s. Procopio primo in abbatia rectore ecclesia honori B. V. Mariae et s. Joanni Baptistae dicata, 200 et ultra annis zisskiano sacrilegio ruinata — restaurata MDCLXXXVII.“

Horle o zvelebení domu sv. Prokopa, získával mu opat Graser příznivce mezi šlechtou českou, zejména mezi panstvem, jehož statky a sídla byly vůkol kláštera. Vynikající osoby docházely té doby na Sázavu uctit posvátného místa nebo vyprošovat sobě přímluvy světcovy u Boha v různých potřebách života. Dne 1. října r. 1685 meškal v klášteře nejvyšší purkrabí pražský Adolf Vratislav hrabě ze Šternberka s manželkou, dětmi a četným průvodem, v němž spatřovali se také tři otcové z tovaryšstva Ježíšova. Za dar klášteru přinesl pan hrabě opis zprávy o kanonisaci sv. Prokopa r. 1204. [1]) Dobrodinci kláštera velmi obětavými byli svobodní páni z Talmberka, z nichž Jan František Kryštof, biskup královéhradecký (r. 1676—1698), daroval opatu Graserovi stříbrné pontifikální umývadlo.

Na sklonku 17. století přebývalo na Sázavě deset mnichův. Opat jejich P. Benedikt Graser byl sice původu německého, rodem z Karlových Varů, avšak přilnuv upřímně k místu působení svého, nejen bratřím v klášteře, ale i věřícímu lidu v Posázaví, jenž té doby již hojněji počal v průvodech církevních docházeti ke sv. Prokopu, propůjčoval se láskou a pečlivostí. S představenými ostatních klášterů benediktinských scházel se na řádových kapitolách, jakož zejména víme o přítomnosti jeho v Praze dne 23. listopadu r. 1686 a potom zase dne 10—12. července r. 1690. Po 15letém opatování zemřel dne 13. listopadu r. 1696. [2])

Z příčin nám méně povědomých nepřivolil k tomu visitátor řádu Tomáš Sartorius, aby Sázavští konali volbu nového opata, nýbrž vyžádav si svolení císaře Leopolda I. ze dne 18. dubna roku 1697, ustanovil ke správě kláštera na tři léta

---

věčný dáti. A on kníže vedle rozkazu anděla božího a rady biskupovy svolav dělníky jednak ze vší české země, kázal tu slavný a velmi nákladný klášter postaviti.“

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 29. Srvn. str. 500 tohoto díla.

[2]) Necrologium břevnoviense.

administrátora P. Aemiliána Hlasivce. Než ani potom r. 1700 nedošlo k volbě nástupce Graserova, ano zatímní správcovství konventního seniora o tři léta bylo prodlouženo. Teprve po snesení provinciální kapitoly z roku 1702 rozepsal visitátor Otmar Zink (roku 1700—1738) volbu opata na Sázavě ke dni 24. dubna r. 1703. Arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner upozornil mnichy, že ke kanonické volbě třeba jest, aby dála se u přítomnosti ordinariátních komisařů, jinak že by zvoleného za opata uznati nemohl. V téže příčině dopsal papežský nuntius ve Vídni řeholníkům u sv. Prokopa (na konci měsíce února r. 1703), dokládaje, že povinností jejich jest žádati arcibiskupa za odeslání komisařův. Nicméně neuposlechli mnichové a vyprosili si toliko přítomnosť světských komisařů, krajských hejtmanů v Kouřimsku, jež zemská vláda ochotně listem ze dne 30. března r. 1703 k volbě vypravila. Opatem na Sázavě stal se P. Václav Košín z Freudenfeldu, kterého hned visitátor přísahou věrnosti sobě zavázal a v nové hodnosti potvrdil. Když pak dostalo se Košínovi i zeměpanského potvrzení (quoad temporalia) listem císaře Leopolda I. ze dne 29. února r. 1704, vznesl takto zřízený opat žádosť k panu arcibiskupovi za vrchnopastýřské požehnání k úřadu. Odpovědí, ovšem odmítavou, byl mu list arcibiskupa Jana Josefa ze dne 31. května r. 1704.

Benediktini sázavští nesli velmi těžce, že opatu jejich nedostává se práva pontifikalií, a co s tím spojeno bylo, místa a hlasu na sněmu zemském. Byliť opati tamější od r. 1663, kdy klášter získal zase deskový statek, praelaty království českého a směli účastniti se sněmovního jednání „a die acceptae infulae.“ Že však teprve při biskupském žehnání odevzdávány opatu řečené odznaky, neukazovala se naděje, aby Václav Košín dosáhl plného práva předešlých opatů-praelatů, než dobrovolným poddáním se panu arcibiskupovi. I pohnul k tomu konečně r. 1709 členy konventu, aby zvláštním listem k arcibiskupovi vyznali závislosť kláštera sv. Prokopa na úřadě arcibiskupském a prosili za benedikci pro opata, při jehož volbě měli přítomni býti ordinariátní komisaři. Arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner obdržev list od převora a bratří sázavských, potvrdil volbu Košínovu a zřídil k tomu světícího biskupa Víta Seipla, aby za něho požehnal opatovi. Dne 14. dubna r. 1709 přisáhal Košín před biskupem, že nepokládá sebe a klášter

svůj za exemptní z moci ordinariovy a přijal hned na to benedikci [1]).

Povolnosť konventu sázavského byla velice proti mysli visitátora řádu Otmara Zinka. I pokoušel se o to s nemalým úsilím, aby opat přísahu svou odvolal, a mnichové by prohlásili poddání své za vynucené. Když pak nešlo mu po vůli, chystal se třeba i hmotnou mocí přiměti opata a bratří, aby poslechli. Václav Košín uprchl před ním z kláštera, když nenadále s cizími osobami na Sázavu přibyl (na večer dne 19. února r. 1710). Obě strany žalovaly pak u císaře Josefa I., žádajíce sobě pomoci světského ramene. Opat Košín zašel ve stižném podání příliš daleko, upíraje dokonce protivníku svému dozorčího práva ke klášteru svatého Prokopa; začež dostalo se mu přísné výtky a nařízení z královské kanceláře ve Vídni, aby visitátora řádu Otmara Zinka uctivě přijímal, kdykoli za příčinou dozoru do kláštera zavítá, jinak že by řečený visitátor právo měl užiti proti němu duchovních censur.[2]) Přes to setrval Košín v odporu: nepřijal listu Otmarova, kterým ohlašována mu byla visitace ke dni 10. října r. 1711, a vzdálil se z kláštera, když nová lhůta k visitaci byla stanovena. Visitátor žaloval znovu před císařem Karlem VI. a dočkal se reskriptu ze dne 31. března r. 1712, aby zbavil Košína hodnosti opatské, jestliže do čtrnácti dnů po dané výstraze nepřizná se k němu jako svému představenému.[3]) Jakkoli pak opat sázavský poddával se Otmarovi po listech do Prahy zaslaných (v květnu r. 1712): že nechtěl podepsati reversu, jehož obsah vykračoval z mezí práva a slušnosti, složil jej visitátor s úřadu listem ze dne 19. září r. 1712.[4]) Zemská vláda odňala Košínovi správu klášterního jmění, potvrdivši za administrátora u sv. Prokopa P. Benedikta Bacha z kláštera břevnovského.

Zatím opatřil se opat listy některých sousedů-šlechticů, kteří potvrzovali mu, že na Sázavě vedl vždy život neúhonný,

---

[1]) Srvn. List arcibiskupa Jana Josefa ke konsistoři pražské ze dne 24. dubna r. 1709, v Dodatku.

[2]) List ovdovělé císařovny Eleonory k místodržícím českým ze dne 25. srpna r. 1711. Opis v arcibiskupském archivu.

[3]) List císaře Karla VI. ke král. místodržícím v Čechách ze dne 31. března r. 1712. Opis v arcibiskupském archivu.

[4]) List visitátora Otmara Zinka ze dne 19. září r. 1712, v Dodatku.

byl příkladným představeným a dobrým hospodářstvím zvelebil statek klášterní. Svědectví taková jakož i přímluva nového arcibiskupa hraběte Khünburka naklonily mu poněkud císaře Karla VI., s jehož dovolením směl pomoc hledati u apoštolského nuntia ve Vídni. Rozsudkem ze dne 13. července r. 1713 prohlašoval nuntius Julius kardinál Piazza, že opat Václav Košín má navrácen býti ke svému úřadu na Sázavě, ježto při složení jeho s opatství nebylo šetřeno právních podmínek. Naproti tomu dožádal se visitátor Otmar Zink u papeže Klementa XI. nových soudců,[1]) kterým však nevidělo se jinak rozhodnouti, nežli rozhodl apoštolský nuntius. Domáhaje se příznivějšího výsledku pro sebe, vyhledával visitátor i potom jiné a jiné rozhodčí.[2]) Císařským reskriptem ze dne 9. března r. 1719 vrácena jest opatu Václavu Košínovi správa klášterního jmění a místo mezi praelaty na sněmu zemském.

Aby spory neměly náhlého konce, oznámil visitátor Košínovi (listem ze dne 16. března r. 1719), že trvá na svém právu dohlížeti ke klášteru sv. Prokopa, i bude je vykonávati plnou měrou jako r. 1712. Když opat odporoval tomu, žaloval na něj Otmar při apoštolské nuntiatuře a dosáhl rozhodnutí nuntiova ze dne 28. února r. 1722, že opat sázavský povinen jest poddati se dohledu visitátorovu.[3]) Košín odvolal se do Říma. Nedlouho potom (v dubnu r. 1722) zavítal na Sázavu delegát Otmarův P. Anselm Vlach, opat u sv. Mikuláše v Praze, konat ohlášené visitace, při níž tři novice z kláštera vypudil. Visitátor Otmar žaloval ještě císaři, že Košín jest špatným správcem jmění klášterního. K dovršení útrap spikli se dva mnichové: P. Benedikt Herrman a P. Prokop Dietrich proti svému opatovi. Dne 17. června t. r. přibyl z nenadání visitátor Otmar Zink s četnou družinou na Sázavu a rozplašiv mnichy tamější kromě P. Benedikta, usadil u sv. Prokopa sedm nových bratří z kláštera broumovského. Té doby ujal se Košína arci-

---

[1]) Breve papeže Klementa XI. ze dne 11. srpna r. 1713. Opis v arcibisk. archivu v Praze.

[2]) Srvn. Breve papeže Klementa XI. ze dne 7. června r. 1717 a další breve téhož papeže ze dne 3. prosince r. 1717. Opisy v arcibiskupském archivu v Praze.

[3]) Opis v arcibiskupském archivu.

biskup Ferdinand hrabě Khünburk. [1]) Ale dlouho trvající spor roztrpčil již opata, že počal zanedbávati úřadu svého, mnichům do kláštera položeným nepřál a hospodářství sobě nehleděl. Za tou příčinou zřízena jest komise z osob světských od císaře (dne 14. listopadu r. 1724) a duchovních od apoštolského nuntia (dne 2. prosince t. r.) k očitému ohledání toho, nač visitátor do Košína nepřestával stěžovati. Opat přinucen byl vzdáti se úřadu a odešel z kláštera.

Není pochybnosti, že by opat Václav Košín uchován býval všech nesnází a k nejlepším správcům kláštera sv. Prokopa náležel, kdyby neblahý spor o to, zdali řehole sv. Benedikta vyňata jest úplně z pravomoci biskupské, nebyl ve hrozivé pozadí věku jeho se nakupil. Nicméně ani v těžkých okolnostech neminula se správa Košínova s dobrým prospěchem kláštera. Již od počátku 18. století závodili dobrodinci v darech a odkazech na zvelebení služeb božích u sv. Prokopa. Pan František z Talmberka učinil nadaci ze dne 8. února r. 1702, kterou pojištěna jest klášteru částka 3000 zl., aby z ní vychováván byl kněz v klášteře a měl povinnost obětovati ročně 12 mší svatých na úmysl zakladatelův. [2]) Manželka pana Jana Václava hraběte ze Šternberka, hejtmana kraje kouřimského, Marie Magdaléna roz. hraběnka Heussenstammová odkázala ke sv. Prokopu 100 zl. dne 21. března r. 1706. Pan Jan František z Talmberka na Ratajích postoupil ke klášternímu mlýnu v Církvici u Zásmuk kus louky, začež zavázali se mnichové k některému počtu mší svatých za štědrého dárce r. 1708. [3]) Paní Johanka Sabina, manželka pana Rudolfa z Talmberka, roz. hraběnka z Valdšteina, poručila klášteru 100 zl. r. 1708. Manželka pana Jana Františka z Talmberka paní Josefa Maximiliana roz. z Löwenfelsu darovala r. 1710 sto zlatých. František Antonín hrabě z Weissenwolfu na Vlašimi poslal darem k poutní slavnosti (dne 4. července) r. 1710 stříbrnou, draho-

---

[1]) List arcibiskupa Ferdinanda k opatu broumovskému Otmarovi ze dne 22. července r. 1722 a list zástupce arcibiskupova k apoštolské nuntiatuře ve Vídni z měsíce srpna t. r. Koncepty v arcibisk. archivu.

[2]) Při odhadování statku ratajského r. 1710 sešlo prý s řečené nadace. Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 77.

[3]) List opata Košína a konventu kláštera sázavského ze dne 16. května r. 1708, v Dodatku.

kamy osázenou mitru, berlu a svatozáři, aby jimi ozdoben byl milostný obraz sv. Prokopa. Dary ty přinesl tehdejší děkan vlašimský Jan Chmelvoda. František Josef hrabě z Valdšteina na Komorním Hrádku věnoval r. 1713 stříbrnou lampu k obrazu sv. Prokopa a vykázal roční důchod 20 zl. na udržování v ní stálého světla.[1]) Manželka jeho paní Marie Markéta roz. hraběnka Černínova zaplatila z úcty k sv. Prokopu zadrželou daň klášterní 2222 zl. 34 kr. 4½ den. a poslala písemné potvrzení toho za dar klášteru. Dne 3. července r. 1714 obětoval farář zásmucký Sigmund Hlasivec stříbrný relikviář k uložení ostatků sv. Prokopa, ceněný do 202 zl. Paní Josefa Karolina hraběnka z Valdšteina poručila klášteru 1500 zl., jež k rukám svým přijal administrátor kláštera P. Benedikt Bach dne 12. ledna r. 1716.[2]) Paní Kateřina Měnická učinila nadaci 800 zl. Paní Marie Eleonora Klára z Trautmannsdorfu, roz. hraběnka ze Šternberka, dala r. 1719 zhotoviti stříbrnou lampu k hlavnímu oltáři, a syn její František Adam hrabě z Trautmannsdorfu na Jemništi věnoval podobnou lampu za 200 zl. Nejvyšší purkrabí pražský Jan Josef hrabě z Vrtby na Konopišti poslal r. 1721 velikou lampu ke sv. Prokopu, jež měla podobu srdce a opatřena byla znakem dárcovým.

Opat Václav Košín přičiňoval se o to, aby úcta sv. Prokopa nejen na Sázavě a vůkol kláštera nýbrž v celé zemi byla zvýšena a zvelebena. Již od r. 1660 znamenali někteří zbožní lidé podivu hodné změny na obraze sv. Prokopa v klášteře sázavském, jakoby totiž světec oči otvíral a po ctitelích svých se rozhlížel, kterýžto úkaz zejména r. 1710 častěji byl pozorován. Mimo to nadcházely o výroční den sv. Prokopa (4. července) živelní pohromy v tak veliké míře, že lid nejinak než nesvěcením památky sv. patrona země české si je vykládal. Za tou příčinou dožádal se opat Košín arcibiskupského úřadu v Praze, aby konáno bylo šetření řečených úkazů; načež se svolením císařovny Eleonory r. 1711 prohlášen jest den

---

[1]) Místo ročního důchodu toho věnoval pan hrabě jistinu 500 zl. r. 1720.

[2]) Darovaná částka ta sluje také nadací Ferdinanda hraběte v Valdšteina.

sv. Prokopa za veřejný polodenní svátek v celé zemi.[1])

Co se týká úpravy klášterního chrámu, potřeb bohoslužebných a věcí hospodářských, svědčili sami mnichové r. 1714, že opat jejich Václav Košín byl přičinlivým a vzorným správcem kláštera.[2]) Dokonaltě stavbu obojího choru při chrámě, opatřil pro kostel dva oltáře a dvě zpovědnice, umělým dílem sochařským zhotoviti dal novou kazatelnu, opravil kapli s chorem pro mnichy, vystavěl svatyni u studánky Vosovky, pořídil novou stříbrnou berlu. Příbytek svůj, tak zvanou praelaturu, věkem již zchátralý, upravil k pohodlnějšímu pobytu. Na panství klášterním dal z kamene přestavěti dva mlýny a pilu, zřídil nový dvůr, poručiv vzdělati k němu více než 200 měr polí, zvelebil skelné hutě, z nichž nájemce odváděl roční poplatek, zřídil rybníky a sádky. Za správy jeho rozmnožila se stáda ovec a skotu, i počet koňstva. Visitátor Otmar udával na něj r. 1720, že kromě potřeby založil dva rybníky, vystavěl dvě sýpky a zbudoval sobě letohrádek.

Za doby opata Košína jevila se též literární činnosť v klášteře sv. Prokopa. Spisovateli byli: P. Ildefons Votava a P. Prokop Dietrich. O knížkách, které vydali na rozmnožení úcty svatoprokopské, zmínku činíme na sklonku tohoto spisu.

Zbaven byv úřadu opatského, zabral se Václav Košín do Prahy, kdež u přátel došel vlídného přijetí. Tenkráte živ byl ještě bratr jeho Leopold, polní komisař ve vojště císaře Karla VI. Oba bratří užívali šlechtického příjmí po otci Vavřinci Košínovi z Freudenfeldu, jenž býval účetním radou při královské komoře na hradě pražském. Na pečetích Václavových viděti krom odznakův opatských štít kolmo rozdělený s obrazem českého lva v levém poli a kotvy na pravo; nad štítem, jejž dva meče podpírají, vznáší se kohout; nápisem jsou počáteční písmena jména a hodnosti: W. K. D. F. — A. M. S. P. Stavové čeští zvolili opata Košína členem visitační komise v kraji čáslavském (v květnu r. 1719). Jak dlouho úřad ten zastával, není nám

---

[1]) List královských místodržících v Čechách ze dne 12. června r. 1711, v Dodatku.

[2]) List klášterního konventu na Sázavě z měsíce června r. 1714, v Dodatku.

povědomo. Zemřel pak těžce zkoušený praelat v Praze dne 23. dubna r. 1734 a pochován jest na Sázavě.

Hlava dvanáctá.

Poslední opati. Zrušení kláštera r. 1785.

Pokud živ byl visitátor řádu Otmar Zink († r. 1738), zůstávali Sázavští bez opata. Konvent mnichů skládal se nejvíce z professů broumovských, uvedených tam proti vůli opata Košína r. 1722. Teprve po odchodě Košínově přijímáni jsou novici ke sv. Prokopu, jako Anastasius Slančovský, Bernard Městecký, Karloman Šlechta, Edmund Chvalovský, Fulgentius Pokorný, Hugo Fabricius, Justinián Schneider, Leander Kramář, Maximilián Štěpánův, Norbert Housenka. Převorem bratří byl r. 1731 P. Lambert Zach, administrátorem kláštera P. Bonifatius Frič, český spisovatel.

Když po smrti visitátora Otmara za nástupce jeho Bennona Löbla usneseno bylo na provinciální kapitole řádu benediktinského, aby mnichové u sv. Prokopa volili sobě nového opata, zbránila tomu léta válečná, že nemohla volba časně býti vykonána. Za války o dědictví rakouské, kterou zdvihli nepřátelé císařovny Marie Terezie r. 1740, snášel klášter těžké příkoří. Opatský kostel P. Marie a sv. Jana Křtitele byl obrán a potravní zásoby kláštera staly se kořistí vojsk. Teprve r. 1744 došlo k volbě opata. Důvěrou bratří poctěn jest P. Anastasius Slančovský (r. 1744—1763), rodem z Prahy, jemuž dostalo se také potvrzení k opatství jak od císařovny tak i od arcibiskupa Jana Gustava hraběte z Manderscheid-Blankenheimu.

Z počátku r. 1746 potkala klášter sázavský truchlivá nehoda. Dne 10. ledna v noci před 10. hodinou, ani řeholníci v prvním spaní byli pohříženi, vypukl oheň v příbytku opatově, kterým i praelatura i kostel i konventní stavení těžce byly poškozeny. Opat totiž dal v příbytku svém dělati rákosový strop a neopatrností dělníků vzňala se zásoba rákosu, načež dravým živlem všechny budovy jsou zasaženy. Pohroma dotkla se nejvíce vetchého stavení klášterního, tak že na opravu jeho nebylo více pomyšlení. Na Sázavě přebývalo

tenkráte 13 řeholníků kromě osob služebných, jež všechny zhoubný požár zbavil přístřeší.[1])

V naléhavé potřebě kláštera hlásili se ku pomoci mnozí dobrodinci. Opat Anastasius přičiňoval se také, aby veřejnými sbírkami doplněny byly dary jednotlivcův. Mimo to se svolením zemské vlády učiněny jsou některé výpůjčky. Seznam příspěvků, ze kterých veden byl náklad na stavbu nového kláštera a opravy ostatních budov, podává Bienenberg takto:[2]) Farář choceradský Augustin V. Soukup daroval 100 zl. na pořízení oltáře sv. Prokopa, administrátor kaple loretánské na Spáleném vrchu u Vlašimi příjmím Chobodides věnoval 8 zl. 15 kr., panský úředník na Komorním Hrádku Jakub Suchý 16 zl. 30 kr., Jan z Hartliebu 50 zl., nejmenovaný duchovní na sklo k oltáři 20 zl., děkan vlašimský Jan Chmelvoda 100 zl.,[3]) světící biskup pražský Rudolf hrabě Špork 41 zl. 30 kr., paní hraběnka z Valdšteina 12 zl. 36 kr., paní hraběnka Serényjová 12 zl. 27 kr., farář janovický Jakub Korb 37 zl. 22½ kr., farní administrátor ve Skalici 8 zl. 15 kr., slečna Anna Sudkovská 10 zl. 24 kr., kněžna Savoyská 50 zl., František Václav hrabě z Vrtby na Konopišti 100 zl., purkrabí konopištský 48 zl. 33 kr.; rakouská sbírka vynesla 921 zl., císařskou sbírkou získáno 897 zl., od stavů zemských přijato 3000 zl., od pana Jindry vypůjčeno 1000 zl., od matky pana podpřevora 1500 zl., za mlýn ztrženo 400 zl., z kauce židovské vzato 400 zl., z kauce klášterních úředníků 500 zl., od faráře týneckého 500 zl., od visitátora řádu Bennona Löbla 250 zl., z pokladny solní přijato 2000 zl.; celkem tudíž 12.083 zl. 52½ kr.

Získav takto prostředky, dal opat Anastasius klášter ze základu nově vystavěti, a to v té podobě, ve které podnes se zachoval, tak že ze starých zdí nezbyl než kámen, jehož k nové stavbě použito.[4]) R. 1746 za své vzalo nejen starodávné zřízení kláštera, ale i mnohé památky, jež činily místo tak velebným a cti hodným, to jest náhrobky a pomníky mužů slavných a

---

[1]) Srvn. Pamětní listinu z r. 1746, kterou při opravě klášterního chrámu vložili do báně menší věže.

[2]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 81 n.

[3]) Obětavý dobrodinec ten žádal sobě dojíti pohřbu v klášteře sv. Prokopa. Přání jeho vyplněno dne 26. září r. 1750.

[4]) Jen tam, kde klášter přiléhá k sakristii, ponechána, jak až podnes viděti lze, částka starých zdí.

starých rodů českých, kteří z úcty a důvěry ke sv. Prokopu na Sázavě, zvláště v křížové chodbě konventní místo posledního odpočinku byli zvolili. Opat dal totiž všechny náhrobní kameny, jichž počet byl prý dosti znamenitý, vybourati a do základů nové stavby vložiti, aniž se byl předtím o opis neb výkres jejich postaral. Jediná tato výtka činiti se může chvalitebné jinak snaze opata Anastasia.[1])

Na podzim roku 1746 dokonána jest oprava pohořelého chrámu, jejž pokryli novou střechou a opatřili věžkou, jakož i vystaveny dva díly kláštera. V té době zavedl opat Anastasius ranní pobožnosť ke sv. Prokopu. Po první mši svaté zanotovali literáti s průvodem varhan staročeskou píseň „Hospodine, pomiluj nás“, načež říkala se litanie o sv. Prokopu: dva mládenci klečíce níže před oltářem, kdež vystaven milostný obraz světcův, předzpěvovali dvojím hlasem, diskantem a altem, a lid odpovídal: „Oroduj za nás“. Po skončené litanii zpívána antifona ke sv. Prokopu, pronášena sborná modlitba a udělováno požehnání nejsvětější Svátosti.[2]) Aby pak tím spíše pobožnosť se udržovala, určeno bylo pro literáty deset měřic polí osetých.

Dílo celého kláštera dovedeno jest ke konci teprve před r 1750. Na klenbě dolní chodby (ambitu) zobraziti dal opat Anastasius některé události ze života sv. Prokopa. Řada obrazů těch byla následující: 1. Stavitel předkládá sv. Prokopu a knížeti Oldřichovi nákres stavby klášterní. 2. Břetislav I. odevzdává sv. Prokopu klášter již dostavený. 3. Kníže Břetislav obětuje nadační listinu kláštera na oltáři Panny Marie. 4. Sv. Prokop přijímá slib mnichův. 5. Sv. Prokop zahání od kláštera straky, že rušily pobožnosť mnichův. 6. Sv. Prokop vyhání ďábla z podzemní krypty. 7. Sv. Prokop oře, zapřažena maje ďábla. 8 Sv. Prokop křísí utopeného znamením sv. kříže. 9. Sv. Prokop velí lodi na pravém břehu řeky, aby na druhý břeh se přenesla k nábožnému muži, který chtěl účastniti se pobožnosti v klášteře. 10. Sv. Prokop utíká z kláštera od nepřátel zapáleného. 11. Sv. Prokop vymítá ďábelství z posedlého. 12. Sv. Prokop, otec chudých, rozděluje almužnu. 13. Smrť sv. Prokopa. 14. Sv. Prokop zjevuje se papeži Innocentiovi III.

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 83.

[2]) Srvn. Pamětní listinu z r. 1746, v Dodatku.

v oslavě nebeské, když řečený sv. Otec nechtěl přivoliti ke kanonisaci. 15. Sv. Prokop zjevuje se mnichům latinským, po vypuzení mnichů slovanských na Sázavu přišlým, hroze jim trestem. 16. Sv. Prokop zjevuje se králi Vratislavovi, napomínaje jej, aby přispěl opatu Božetěchovi k obnově pohořelého kláštera, podle nákresu, jejž anděl v rukou drží. 17. Sv. Prokop zachránil pacholíka, jejž nepřátelé pronásledovali. 18. Sv. Prokop osvobozuje od smrti oběšením odsouzence, který k němu o pomoc se utekl.[1]) Uprostřed 18. století zastkvěl se klášter sázavský v novém, důstojném rouše. Výstavnosť a úprava jeho vedle svědectví současného pisatele mnohým znalcům byly na podiv.

Za opata Anastasia Slančovského skončena jest také nemilá rozepře o poměr řádu benediktinského v Čechách k diecésním biskupům, jak již svrchu o ní zmínku jsme byli učinili. Visitátoři řádu domáhali se toho od počátku 18. století, aby řehole sv. Benedikta vyňata byla ze svazku diecésního. Arcibiskupové pražští hájili zase práv svých vzhledem k řeholníkům. Ačkoli řád samostatnou církevní korporaci tvoří a svou vlastní správu má, jest přece jako každá osoba fysická i hromadná podřízen pravomoci diecésního biskupa. Ve středověku vymanily se některé kláštery z řečené pravomoci, až teprve sněm tridentský pravidelnější poměr zavedl. Biskup dle kanonického práva soudí provinění řeholníků spáchaná mimo klášter, má právo jakožto delegát papežský visitovati kláštery a bdí nad zachováváním kázně. Není dovoleno řeholníkům mísiti se ve správu diecése a bez výslovného svolení biskupova nebo papežské výsady vykonávati funkce duchovní mimo klášter. Jestliže přivtělena jest ke klášteru fara, podléhá ve příčině duchovní správy úplně biskupovi. Z těchto ordináriových práv chtěli se opati benediktinští vybaviti, avšak po rozhodnutí apoštolské stolice z r. 1758 jak sázavský tak i opati břevnovo-broumovský, kladrubský, u sv. Jana pod skalou a u sv. Mikuláše v Praze arcibiskupu pražskému musili se poddati.

Mnohými nemocemi jsa sklíčen, zemřel opat Anastasius

---

[1]) Malby tuto popsané spatřovaly se v chodbě klášterní až do r. 1870, kdy majitel panství Jan svobodný pán z Neubergu poručil je zabíliti. Úmysl při tom měl, jak sám prohlašoval, aby odstraněn byl z budovy ráz stavení klášterního, což se mu však nepovedlo. Veliký obraz ve starém refektáři, představující setkání se knížete Oldřicha se sv. Prokopem, byl jako okrasa na stropě ponechán.

dne 5. dubna r. 1763. Za nástupce jeho zvolen jest dne 16. června t. r. P. Leander Kramář (r. 1763 –1785), který narodiv se dne 12. února r. 1714 v Benešově, vstoupil r. 1737 do kláštera sázavského a po odbytém noviciátě a slavných slibech došel svěcení na kněžství dne 24. února r. 1742. Nový opat byl pravý řeholník, samoty milovný, jenž do veřejných záležitostí nezasahoval, nýbrž klášterních věcí pilně si hleděl. Dbal toho, aby služby boží řádně se konaly, by panovala svornosť mezi bratřími a na statcích klášterních by dobře se hospodařilo. Nejraději trval v sídle svém opatském nebo na statcích, které náležely ke klášteru. Sám Bienenberg doznává, že bylo radostí pro muže, který rád světského ruchu a hluku se vzdaluje, několik dní v zátiší klášterním u šlechetného praelata pobyti.

Ke klášteru sv. Prokopa náležel kromě panství sázavského menší statek zemský v Církvici u Zásmuk. Byl to zejména dvůr a mlýn s vrchností nad několika poddanými hospodáři. Opatu Leandrovi naskytla se r 1772 vhodná příležitosť, aby rozmnožil jmění kláštera. Prodal totiž dvůr církvický s příslušenstvím a koupil větší statek v Třebovli u Kouřimi, který po tu dobu byl majetkem pana Jana Josefa z Hartliebu a manželky jeho Anny. [1])

Pohříchu netěšili se dlouho mnichové ze vzkvétajícího hospodářství za vzorné správy opata Leandra. Na sklonku 18. století zavál mrazivý vítr doby josefinské, který zasáhl i odlehlý klášter sv. Prokopa, jakkoli řeholní dům ten, památný svou minulostí a záslužný svým působením, nikomu v cestě nestál a k účelům světským, ke školnímu nebo vojenskému určení, dokonce se nehodil. O zrušení kláštera sázavského máme dosti podrobnou zprávu z péra očitého svědka P. Benedikta Chvalkovského:

Dne 3. listopadu r. 1785 po druhé hodině z poledne přibyli na Sázavu císařští úředníci: Karel Josef Biener rytíř z Bienenberga, hejtman kraje kouřimského, Tomáš Vítek ze Salzberku, krajský komisař a Antonín Hein, krajský sekretář. Ohlásivše se panu opatovi, nařizovali jménem J. M. C., aby všechny osoby duchovní sliby řeholními vázané sešly se do většího refektáře. A když se to stalo, prohlásil pan hejtman císařské rozhodnutí, že klášter sv. Prokopa jest zrušen a kon-

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 83.

vent mnichů tamějších rozpuštěn. Přítomní řeholníci byli tázáni, zdali ohlášenému rozkazu srozuměli; i musili podpisem ztvrzovati, že mocné vůli svého zeměpána (byť s bolestným srdcem) se poddávají. Po té uloženo mnichům, kteří jaké úřady zastávali, aby u přítomnosti hospodářských úředníků kláštera odevzdali komisařům pečetidla a klíče. Nařízeno dále, aby jedenkaždý téhož kláštera duchovní učinil písemné vyznání, zdali má v úmyslu setrvati v řeholi benediktinské, či do jiného řádu přestoupiti hodlá, či světským knězem státi se chce. Nařízeno dále, aby opat a ostatní řeholníci zhotovili do tří dnů seznam všech věcí, které v příbytcích jejich se shledávají. Oznámeno bylo, že všichni otcové duchovní v témž klášteře pospolu setrvati mají až do dne 4. dubna r. 1786, a že každý z nich vedle královského ustanovení denně na vychování 40 kr. obdrží, opat pak k zaopatření sobě pokrmu, nápoje a oděvu 4 zl. rýnské denně bude přijímati.

Druhého dne potom, to jest 4. listopadu, ráno okolo hodiny osmé zavoláni jsou opat a ostatní řeholníci, kteří nějaký úřad klášterní zastávali, k pánům komisařům, aby u přítomnosti hospodářských úředníků složili přísahu v ten rozum, že všechny věci ke klášteru a chrámu Páně náležité ukáží a vydají, ničeho nezamlčevše, nerci sobě přivlastnivše. Potom Jan Wernhle, úředník komorní účtárny v Praze, který na večer předešlého dne do kláštera přibyl, nařídil klášterním hospodářským ředitelům, aby účty své skončili, spořádali a předložili, sám pak s některými hodnověrnými pomocníky do dvora klášterního se odebral, stavení jeho prohlížel, dobytek spočítal a na sýpkách obilí přeměřil.

Krajský hejtman pan rytíř z Bienenberga se svými lidmi a některými mnichy do chrámu Páně vešel, věci kostelní všechny spočetl a poznamenal; mimo tři kalichy, jedno ciborium, jednu monstranci, tři prostá mešní roucha od každé liturgické barvy, mimo zanechané na oltáři svícny, ubrusy a jiné potřeby, vše do zásuvek složiti a zapečetiti kázal,[1]) které všechny kostelní věci jakož i veškeré pontifikalie opata sázavského za několik dní do truhel k tomu účelu zhotovených dány, zapečetěny a do Prahy jsou zaslány.

---

[1]) Bienenberg dodává k tomu: „Doch rührte ich mit dem im Ruf der Wunderwerke stehenden Bilde des h. Prokops und dessen Altar nicht.“ Sazawa oder s. Prokop; str. 86.

Dne 6. listopadu prohlédli páni komisaři hostinské pokoje, klášterní kuchyň a sklepy. Všechno náčiní tam shledané spočetli a poznamenali, jako cín, měď, peřiny a mimo některé k nejnutnější potřebě pozůstalých klášterníků nevyhnutelné ostatní do dvou pokojů snésti a zapečetiti kázali.

Druhý den na to krajský hejtman zase do kláštera vstoupil, všechny pokoje spočítal a zapečetil, jichž řeholníci za své obydlí nepotřebovali. Všechny věci v pokojích se nalézající sepsati kázal a mimo pokoj pro služebné kláštera určený, mimo jídelnu a lékárnu rovněž zapečetil. Při tom od komise povolaný František Třebický, kraje kouřimského fysik nebo veřejný lékař, lékárnu prohlédl, léky a nástroje všechny sepsal a ocenil.

Královští komisaři ještě několik dní ve příčině náležitého uspořádání hospodářských účtů se zdrželi, pak do vsi Třebovle odjeli, kde byl veliký poplužní dvůr klášterní s rozsáhlými štěpnicemi a dosti skvostným obydlím. Jako v klášteře tak i v Třebovli vše prohlédnuvše, sepsali a zapečetili. Při této příležitosti někteří z nich do města Českého Brodu se obrátili a řeholníkům sv. Františka řádu kapucínského, kteří tam bydlili, neblahou zvěsť o zrušení jejich kláštera přinesli, načež zpět do Prahy se vrátili.

Dne 26. února r. 1786 od komisařů opatu sázavskému a klášterní kanceláři bylo zasláno prohlášení, že dne 28. února pod večer zase do kláštera přibudou a na zejtří veškeré věci ke klášteru náležející mimo stavení, pole, louky a lesy veřejnou dražbou prodávati budou, což se též vyplnilo, neb všechny movité věci klášterní mimo knihy v bibliothéce, jež do truhel složeny a za několik neděl potom do Prahy zaslány, mimo svrchu uvedená bohoslužebná roucha a nádoby v chrámu Páně zůstavené, veřejně trhem prodány byly [1]). Tak staroslavný a nádherný klášter sv. Prokopa zase vzal své zrušení a skončení!

Že však po vyprodání všech klášterních věcí dle císařského

[1]) Při dražbě konané dne 1. března koupil také Bienenberg některé klášterní starožitniny, jako bronzovou gothickou monstranci, obraz sv. Prokopa a některé ostatky světcovy. Duchovní správce kostela sv. Martina v městečku Sázavě koupil obraz představující nadání kláštera, jenž zdobil druhdy stěnu refektáře, nyní pak ochraňuje se ve farním domě na Sázavě. Srvn. svrchu str. 90 n.

nařízení benediktini v klášteře až do dne 4. dubna roku 1786 shromážděni setrvati musili, tedy na den zakladatele řádu sv. Benedikta dne 21. března služby boží velice slavnostním a tklivým způsobem konali, při jejichž skončení přisluhující u oltáře kněz zapěl chvalozpěv ambrosianský „Tě Boha chválíme“, kterýžto zpěv přítomní benediktini i lid dle zvyku v řeholi obyčejného se slzami v očích doprovázeli, Bohu za všechny milosti na tom posvátném místě obdržené děkovali, sebe, svých předků a všeho lidu, kterému z kláštera po tolik století v oboru duchovním i tělesném takých dobrodiní uděleno bylo, na modlitbách zkroušených pamětlivi byli. Smutné nadešlo loučení od zakladatele kláštera sv. Prokopa, jenž však, trváme, nedá svou mocnou přímluvou u Boha svému klášteru úplně zahynouti.

Téhož času, kdy klášter sázavský byl zrušen, přebývali v něm tito otcové duchovní, sliby řeholními vázaní: opat Leander Kramář, J. M. C. rada, království českého infulovaný praelat; P. Edmund Chvalovský z Kouřimi, senior, jsa 68 let stár, 47 let knězem a 49 let řeholníkem; P. Hugo Fabricius z Loun, 72 léta stár, 47 let knězem, 48 let řeholníkem; P. Norbert Housenka z Litomyšle, podpřevor, 63 léta stár, 40 let knězem, 44 léta řeholníkem; P. Maurus Majstřík z Chvalkovic, 60 let stár, 30 let knězem, 41 rok řeholníkem; P. Benedikt Chvalkovský z Bydžova, archivář, 55 let stár, 31 rok knězem, 32 léta řeholníkem; P. Vojtěch Petter z Horažďovic, převor, 56 let stár, 31 rok knězem, 32 léta řeholníkem; P. Prokop z Hartliebu, z Prahy, 48 let stár, 25 let knězem, 30 let řeholníkem; P. Václav Martinek z Poličky, 52 léta stár, 26 let knězem, 30 let řeholníkem; P. Damián Kročák z Kouřimi, provisor duchovní a lékárník, 53 léta stár, 25 let knězem, 29 let řeholníkem. Zemřel dne 30. března r. 1793, jsa duchovním správcem v Radošovicích. P. Josef Javůrek z Benešova, knihovník, ředitel kůru, 44 let stár, 19 let knězem, 21 rok řeholníkem. Po zrušení kláštera žil ve svém rodném městě Benešově a zanášel se hudbou a filologií českou. Zemřel dne 26. března r. 1824. P. Vít Prosil z Litomyšle, kazatel a dozorce nad kuchyní, 49 let stár, 19 let knězem, 21 rok řeholníkem. P. Marian Špirit z Prahy, kooperátor, kazatel a sakristán, 37 let stár, 9 let knězem, 15 let řeholníkem.

Klerikové byli tehdáž v klášteře: Fr. Gaudentius Kurz-

weil ze Suchomast, 27 let stár, 3 léta řeholníkem. Zemřel dne 16. května roku 1833 v Radošovicích, kdež zastával úřad duchovního správce. Fr. Nepomuk Stašek z Bydžova, 25 roků stár, rok řeholníkem. Přijav potom svěcení na kněžství, pracoval v duchovní správě a zemřel, jsa farářem v Zdislavicích, dne 29. února roku 1844. Nelíčená dobrota srdce, skromnosť a střídmosť zdobily jej po všechen čas kněžského života jeho. Byl také vynikajícím znatelem jazyka latinského a českého.[1])

Od sv. Prokopa až na tohoto nejmladšího a posledního člena kláštera sázavského jak veliký počet zbožných a vlasteneckých kněží tam žil, jaké zásluhy získali si duchovní synové sv. Prokopa o církev katolickou v Čechách, o lid, jeho náboženské vzdělání a národní uvědomění! Sedm set padesát tři léta trval klášter sázavský a ve svých členech osm set dvanácte roků. Rozprchli se pak řečení bratří v nepříznivých dobách pro náboženství katolické na všechny strany. Každému údu zrušeného kláštera vykázáno bylo 300 zl. ročně, opatu P. Leandru Kramářovi 4 zl. denně za výslužné. Opat dokonal běh života u přítele svého A. Ondráka, faráře v Postupicích, dne 1. září r. 1801 a pochován jest u vchodu do kostela druhdy opatského na Sázavě, kdež jednoduchý náhrobek posud se spatřuje. Nápis jeho zní: „Reverendissimus ac amplissimus d. d. Leander Kramarz, regni Bohemiae praelatus, Boh. Benessoviensis, nat. 1714 12. Febr., ordin. bened. ingres. Sazaviae 1737 30. Junii, prof. 1738 20. Julii, sacer. init. 1742 24. Febr., in abb. electus 1763 16. Junii, lev. monas. 1785 4. Nov. abbas ultimus, prof. et sacerd. iubilatus obiit Postupicii A. 1801 die 1. Septembris, hic sepultus a. eodem. Requiescat in pace.“

Drahocenné věci kostelní a klášterní až na svrchu uvedené výjimky, všechny úpisy a fundační listiny byly zaslány komornímu úřadu v Praze. Peníze za svršky ve veřejné dražbě ztržené rovněž odevzdány komornímu úřadu. Statky klášterní poručeny byly českému náboženskému fondu pod správou c. k. administrace státních statků. Náleželo tenkráte klášteru městečko Sázava a devatero vsí: Přívlaky, Bělokozly, Dojetřice, Samopše, Mrchojedy, Radvanice, Nechyba, Benátky, Budy pod klášterem; jakož i částka vsi

[1]) Vlasák: Benediktinský klášter sv. Prokopa na Sázavě; v Památkách archaeolog. IX. st. 608.

Třebovle. Mimo to měl klášter 2048 zl. uloženého kapitálu, a fundace obnášely v jistinách 6650 zl. [1])

Bienenberg poznamenal zejména tyto mešní fundace: Za Jiřího Sägmüllera z Vyššího Brodu, jenž daroval klášteru ves Mezholezy, ceněnou do 1500 zl., povinni byli mnichové obětovati zádušní mši svatou dne 4. září a kromě toho jednu mši svatou každého téhodne. Za Jana Viktorina hraběte z Valdšteina a manželku jeho Josefu Karolinu, kteří prominuli klášteru doplatek trhové summy za statek sázavský 1500 zl., konaly se výroční služby boží dne 26. března a mimo to jedna mše svatá každého měsíce. Za pani Sylvii Polyxenu ze Žerotína, roz. hraběnku z Valdšteina, ktorá věnovala klášteru 500 zl., odbýváno anniversarium dne 27. října a jiných mší svatých do roka dvanácte. Paní Renata Hermannová založila pro sebe a rod svůj dvanácte mší svatých ročně, odevzdavši klášteru 150 zl. Za důst. pana Václava Kozojedského, který poručil klášteru 500 zl., obětována byla výroční mše svatá dne 8. října a kromě toho 12 mší svatých každého roku. Za paní Kateřinu Měnickou, jež učinila nadaci 800 zl., konány služby boží dne 11. června a každého téhodne tichá mše svatá. Za paní Amalii Evu, roz. hraběnku z Heussenstammu, matku hraběnky Šternberkové, jež poručila klášteru 500 zl., povinnost byla konati výroční památku dne 15. prosince a mimo to čtyry mše svaté do roka. Za Matěje Řezáče a manželku jeho Dorotu obětováno 28 mší svatých ročně, jež založili sobě jistinou 350 zl. Za důst. pana Václava Hlaváče, který věnoval klášteru 350 zl., slavilo se anniversarium dne 14. června a nad to ještě obětovány 24 mše svaté. Terezie Hronová založila si čtyry mše svaté ročně jistinou 100 zl. Za důst. pana Václava Galla, který složil ke klášteru 100 zl., čítáno šest mší svatých do roka. Anna Benišová poručila klášteru 300 zl., aby za to konány byly výroční služby boží dne 16. února a mimo to 12 mší svatých ročně. Slavnými zádušními službami pamatováno dne 10. ledna na spoluzakladatele kláštera knížete Břetislava I., dne 13. prosince na dobrodince kláštera Ferdinanda hraběte z Valdšteina a v jiné dni na zesnulé opaty, řeholníky sázavské a všechny dobrodince domu jejich.

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 87.

P. Benedikt Chvalkovský zhotoviv spisek o zrušení kláštera, dal přivázati jej ke knize Fabriciově „Požehnaná památka velikého světa divotvorce sv. Prokopa“ a obětoval obé na věčnou památku slavné obci král. krajského a věnného města Nového Bydžova jakožto rodák a spoluvlastenec tamější.[1] Ukončil pak tímto chronostichem: „Iak se BohV LIbILo, tak se staLo; bVĎ ze Wšeho IMéno Páně poCtěno nynI až na Wěky! (1785) — SWatý Prokope, MoCI oD Boha tobě propVIČenoV zastaň křesťany, kteřI k Tobě WoLaII!“

Hlava třináctá.

Dějiny fary sázavské.

Duchovní správu pro lid vůkol kláštera zřídili mnichové v osadě na druhém břehu řeky, kdež při ústí potoka dobíhala cesta od jihu k Sázavě. Fara při kostele sv. Martina v městečku Sázavě připomíná se nejprve r. 1405, avšak tenkráte byla již jistě starobylá. Víme také, proč není starších nebo hojnějších zpráv o plebanii v městečku Sázavě: fara tamější byla přivtělena (inkorporována) ke klášteru a tím i vyňata z počtu jiných, ke kterým potvrzoval biskup duchovní správce. Opat sázavský ustanovoval tam některého z bratří svým zástupcem (administrátorem) k vedení věřících slovem božím a přísluhou svatých svátostí, kdežto důchody farní vycházely na dobré klášteru. R. 1405 zastupoval opata-faráře při kostele sv. Martina mnich Jindřich, který toho léta účastnil se volby svého představeného v klášteře sv. Prokopa.[2]

Táže-li se kdo, kdy počala býti Sázava trhovým městečkem, odpovědi určité podle léta dáti mu nemůžeme. K prodeji a koupi scházeli se venkované v podhradí krajských hradů, v předklášteří zámožných klášterů a v jiných místech

---

[1]) Kniha ta nedostala se do Nového Bydžova, nýbrž ponechána ve farní knihovně na Sázavě. O tom svědčí přípisek na přední desce: „Sázavská knihovna I. 13.“ Později byla asi z farní knihovny půjčena, a náleží nyní jedné rodině ve Vlašimi.

[2]) Libri confirmationum k r. 1405: „Henricus, rector eccl. parroch. s. Martini in Sazawa,“ ve vydání Emlerově; VI. str. 162.

příhodných, jež za veřejná tržiště od králů a knížat byla vysazena. Aby ves stala se místem trhovým, třeba bylo osvoboditi kupující a prodávající od soudu hradského a zříditi jim místního rychtáře. O pokojné věci, jako jsou ulice, cesty, mosty, domy starali se konšelé. Vsi trhové ba i některá městečka v Čechách jsou staršího původu nežli ze 13. století. V Kladrubech před klášterem přivádí se trhové místo již r. 1186. Týž čas sluje Kadaň novým městečkem. Obzvláště osady klášterské pro živější příliv okolního lidu vzrůstaly v městyse, a opatové dobře rozumějíce prospěchu svému, vyžadovali si listy od zeměpánů na potvrzení pravidelných trhů a vynětí poddaných svých z pravomoci krajských úřadů. Mnichové sázavští měli od starodávna městečka trhová dvě: Mnichovice na cestě od kláštera k Praze a Sázavu v předklášteří na cestě do jižních končin českých. V Mnichovicích stavěli chrám před r. 1161, v Sázavě sotva asi později.

Farní kostel sv. Martina zůstával při klášteře až do neblahých převratů, jež v duchovenství českém způsobily války husitské. Když na jaře r. 1421 zmocnili se Pražané statků svatoprokopských, mnichy z kláštera vypudivše, zrušena jest také katolická duchovní správa v městečku Sázavě, ježto nová, vetřelá vrchnosť nad poddanými kněží pod jednou trpěti nechtěla. Páni Zajímačové z Kunštatu připustili sice po letech několik mnichů nazpět do kláštera, ale řízení fary sázavské sotva komu jinému byli by poručili, nežli kdo veřejně stál v řadě duchovenstva pod obojí.

První zmínku o utrakvistickém faráři v městečku Sázavě máme teprve k r. 1535. Toho léta oznamoval dolejší konsistoři kněz Matěj Ledečský, že kněz Lukáš ze Sázavy odpověděl jemu (t. j. vypověděl mu nepřátelství) a jestliže jej potká, by v Praze bylo, že jej protkne.[1])

Podací právo ke kostelu sv. Martina vykonávali zápisní držitelé kláštera. Při tom z častého střídání se duchovních patrno jest, že faráři sázavští sotva kdy veliké štědrosti od kollátorů svých užili. R. 1587 osvědčoval kněz Jeronym Pražský v Kádově, že býval farářem pod obojí v městě Lhenicích a Prachaticích na farách pana Viléma z Rožmberka, pak v městečku Sázavě u sv. Prokopa pod panem Ferdinandem Švi-

---

[1]) Borový: Jednání a dopisy konsistoře katol. i utrakvistické; I. str. 107.

hovským. [1]) Na domluvu arcibiskupa Martina Medka (r. 1581 — 1590), proč neposlouchá Jeronym ani dolejší konsistoře, uvedl týž farář, „poněvadž tak opuštěna jest“, a nezbývá než přáti si, aby Pán Bůh ji dobrými kněžími opatřiti ráčil. [2])

Mnichové vrátivší se ke klášteru ještě za války husitské hotovi byli přisluhovati věřícím sv. svátostmi. Ke službám božím a pro útěchu náboženskou docházeli na Sázavu katolíci z různých panství vůkol, pokud totiž mezi většinou utrakvistů věrni zůstali církvi. Na rozmnožení stádce věřících vyžádal sobě opat Václav od administrátora arcibiskupství pražského pana Hanuše z Kolovrat plnou moc (r. 1470), aby rozřešovati směl utrakvisty od církevních censur. [3]) Tak počátek vzala nová katolická fara u kláštera sv. Prokopa [4]) se širokým obvodem působnosti, avšak méně hojným počtem osadníků. Správcem duchovním byl opat, maje ku pomoci řeholníky-kněze svého kláštera.

Snadno se domysliti, že styky dvou farářů různého vyznání na témž statku panském nebývaly vždy přátelské. Roku 1587 žaloval opat Ondřej arcibiskupu Martinovi, že kněz sázavský, to jest farář v městečku Sázavě, „řády církevní, zpověď svatou, poutníky tupí, odsuzuje a jemu pokoje žádného nedává.“ Naproti tomu ujal se klienta svého pan Ferdinand Švihovský, odpovídaje takto na žalobu Ondřejovu: „Co se kněze sázavského dotýče, aby on měl ty, kteří pod jednou sou, tupiti, haněti, na věčné zatracení odsuzovati, já i syn můj že bychme to na jeho kázání slyšeti měli, jest mně to nad podiv těžké a lítostivé, jeho smělost, že smí takové nepravosti psáti; nebo sem toho, jak sem živ, od téhož kněze sázavského neslyšel, ani na synu svém ani na žádném jiném toho doptati se nemohl a posavad nemohu, aby kdo co takového nenáležitého od něho netoliko na kázání slova božího ani kde jinde slyšeti měl. A to

---

[1]) List kněze Jeronyma Pražského k arcibiskupu Martinovi z r. 1587, v arcibisk. archivu.

[2]) Borový: Martin Medek; str. 83.

[3]) Srvn. svrchu str. 255.

[4]) Páni Slavatové z Chlumu osobili si podacího práva ke katolické faře té, jak vidno z deskového zápisu, kterým r. 1547 postupovali statek kláštera sv. Prokopa králi Ferdinandovi I. „s podacími kostelními v Sázavě (městečku), v Mukařově, v klášteře u sv. Prokopa, i jinde, kdež by se v týchž vesnicích našla.“ Viz Dodatek.

se dokázati s pravdou může, že týž dotčený kněz sázavský pořádky církevní, ceremonie, posty, svátkův svěcení lépe nežli on pan opat zachovává . . . Ale já V. kníž. M. s pravdou oznámiti mohu, co se mně od téhož pana opata ubližuje: předně, že poddané mé bez vědomí a dovolení mého s cizími poddanými, bez dovolení rodičův, nazdoru mně v stav manželský potvrzuje, pravíc, že jste jemu v tom dovolení dáti ráčili, když kdo z čeládky mé umře, zvoniti nedá, provazy od zvonův odvazuje, klanice vyrazí.“ [1])

Svědek v té věci nestranný Jan starší Habartický z Habartic, hejtman komorního panství v Poděbradech, soudil poněkud jinak o působení utrakvistických farářů v městečku Sázavě. Píše, že zavedli lid k lutheránství a učinili jej velmi rozpustilým. [2]) Když tedy po smrti p. Ferdinanda Švihovského r. 1596 navrácen jest statek kláštera sv. Prokopa ke komoře české, musil lutheránský kazatel stěhovati se ze Sázavy, načež duchovní správy po něm se svolením obojí vrchnosti ujal se opat. Tak na sklonku 16. století srostly dvě fary sázavské v jedno. Osadníci pod obojí, zejména obyvatelé městečka Sázavy, nebyli změnou tou nijak spokojeni, přidržovali se dosti zjevně vypuzeného kazatele, který usedl tu nedaleko na panství pana Smiřického ze Smiřic, a zamítali příslühu katolických kněží z kláštera sv. Prokopa. Proto žádal roku 1599 již řečený hejtman poděbradský arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé, aby dovolil řeholníkům podávati v městečku Sázavě velebnou svátosť pod obojí způsobou. Ještě r. 1609 pokoušeli se osadníci sázavští vytisknouti opata z městského kostela a zjednati sobě lutheránského kazatele. Opat Jiří Štýrský vida, že by s pomocí tehdejšího purkrabí mohli toho dosáhnouti, prosil arcibiskupa Karla z Lamberka, aby obnovil mu svolení k podávání velebné svátosti pod obojí a purkrabímu připsání učinil, že Jiří Štýrský jest řádným farářem v městečku Sázavě. [3])

Z doby té zachovala se na Sázavě cínová křtitelnice.

---

[1]) List pana Ferdinanda Švihovského k arcibiskupu Martinovi ze dne 17. srpna r. 1587, v Dodatku.

[2]) Viz svrchu st. 261.

[3]) List opata Jiřího Štýrského k arcibiskupu Karlovi z měsíce dubna r. 1609, v Dodatku.

O původu jejím svědčí nejlépe nápis: „Tato křtitelnice založena jest ke cti sv. Martina. Léta Páně 1605 ten úterý po květné neděli udělána nákladem pana Matěje kováře téhož městečka a pana Adama ze vsi Radvanic.“ [1]) První z dárců Matěj, podle řemesla svého Kovář zvaný, byl zámožným sousedem v Sázavě a stál drahně let v úřadech městských jako konšel, primas a rychtář. Manželka jeho slula Marie. Když Matěj r. 1623 bezdětek zemřel, připadl statek jeho panu Adamovi z Valdšteina, jenž držel tenkráte vrchnosť nad městečkem a prodal pak odúmrť po Matějovi za 100 kop grošův. Druhý dárce Adam příjmím Kolář zastával úřad rychtářský ve vsi Radvanicích a zemřev asi r. 1640, měl dědicem statku jediného syna svého Šimona. [2]) Štědrostí svou ochránili sobě oba nakladatelé vděčnou paměť potomstva.

V době, kdy patronem kostela sv. Martina byl Adam z Valdšteina (roku 1611—1638), pán katolický, pracovali opati s dobrým prospěchem o náboženskou obnovu ve středním Posázaví. Farního domu v městečku Sázavě užívali toliko k účelům hospodářským, přebývajíce v klášteře, ve vlastním domě na západ od opatského kostela. Nevíme, v jakých okolnostech, přivolil k tomu pan Adam z Valdšteina, aby stala se směna o farní stavení v Sázavě. R. 1613 v úterý po památce nejsv. Trojice prodal úřad městečka Sázavy posavadní farní dům za 35 kop gr. Šimonu Sirůčkovi a téhož dne koupil zase v 50 kopách od Ambrože Žďárského statek jeho za novou faru, ale tak, že od staré fary všechny pozemky, louky a lesy dány jsou k nové faře, kromě zahrady mezi sousedskými zahradami a kromě kusu orného pole u Vosovky, a od nové fary všechny pozemky puštěny jsou Šimonu Sirůčkovi. Než změna farního stavení nebyla trvalá. Roku 1621 ve středu po prosebné neděli prodali starší městečka Sázavy novou faru bez polností a koupili zase starou farní budovu. [3])

Za faráře Jiřího Pavlína, jenž byl správcem kláštera v letech 1624—1637, podnikány jsou některé opravy v kostele sv. Martina. Kámen hlavního oltáře světil dne 3. prosince r. 1630 suffragán pražský Šimon Brož z Horšova Týna. Později

---

[1]) Blahověst, r. 1888; str. 437.

[2]) Purkrechtní kniha statku sázavského z r. 1614.

[3]) Tamže.

vyžádáno jest oltáři sv. Martina právo oltáře privilegovaného. Výsada jeho trvala do sedmi let, načež prosba za udělení odpustků měla býti obnovena. Nástupci faráře Pavlína jsou nám povědomi z dějin kláštera sv. Prokopa. Byli to zejména: Prokop Tylek (r. 1637—1650), Fulgentius Jan Bílek (r. 1650—1653), Jiří Itali (r. 1653—1660), Jan Prokop Manner (r. 1660—1664).[1] Obroční důchody poskytovaly jim pomoci k pilným nákladům na klášter.

R. 1663 získal klášter panství nad městečkem Sázavou a zároveň také podací právo ke kostelu sv. Martina. Vedle písemné smlouvy ze dne 8. května t. r. měly všechny vsi ke kostelu potud náležité setrvati při něm i budoucně, ovšem jen po míře starých závazků svých.[2] Opat jsa patronem chrámu, přestal zastávati úřad faráře; zřizoval pak za duchovního správce v Sázavě některého ze starších kněží svého kláštera. Prodlením času přivtělen (inkorporován) jest kostel sv. Martina ke klášteru a řízen toliko administrátorem, o jehož časné opatření pečoval opat. Pozemků farních ujal se klášter, i dal je pod plat některým sousedům v Sázavě.

Z počátku 18. století byl administrátorem fary P. Ildefons Votava. Jemu přál ještě opat obročních pozemků u města Sázavy.[3] K farní osadě náležely tenkráte vsi poddané klášteru: Přívlaky, Bělokozly, Dojetřice, Samopše, Mrchojedy, Radvanice, Nechyba, Benátky, Černé Budy, Církvice,[4] a vsi cizích panství: Čeřenice, Drletín, Choratice, Mělník, Mostice, Oclivy, Přestavlky, Pyskocely, Samechov, Skvrnějov, Újezdec, Vlkančice, Vraník.[5] R. 1730 napočteno k faře sázavské ve vikariátě choceradském 998 duší.[6]

---

[1]) Srvn. svrchu str. 281 nn.

[2]) Smlouva trhová ze dne 8. května r. 1663, v Dodatku.

[3]) Pamětní kniha fary sázavské k r. 1791: „quod ante tempora parochus possiderit fundos, quos nunc cassarius dictus „na Blatcích" tenet . . . et sunt testes, qui recordantur, quod P. Ildephons Votava, administrator ecclesiae sazaviensis hos fundos excoluerit ibidemque pecora habuit."

[4]) V matrikách farních uvedeny jsou také samoty: Bártův mlýn, Blatce, Budín (mlýn), Bylina (mlýn), Kačkov (mlýn), Skelná huť, Vesce.

[5]) V matrikách farních jmenovány jsou ještě samoty: Křivolaje, Puchýrna, Stará Hůra (mlýn), Poříčko. Dědiny širším tiskem označené náležejí nyní k jiným farnostem.

[6]) Památky archaeolog. X. st. 668.

Nástupce Ildefonsův P. Maximilián Štěpánův, připomínaný r. 1746, dal pro pohodlí věřícího lidu zhotoviti lavice a umístil je ve farním kostele. Za administrátora P. Norberta Housenky konána roku 1764 generální visitace v Sázavě. K tomu pořídil správce chrámu nové varhany. Zástupce arcibiskupa Antonína Petra hraběte Přichovského z Přichovic suffragán Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisernů uděloval dne 24. července svátosť biřmování v klášterním kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Ve valném počtu biřmovanců spatřovalo se také 12 klášterních studujících, vojíni pluku Wallisova a dospívající mládež z několika okolních farností. Shledav některé nedostatky při farním kostele v Sázavě, nařizoval světící biskup, aby tam postavena byla zpovědnice, a vyjednal s opatem Leandrem, že farní administrátor přebývati bude v klášteře.

Za veliké neúrody a hladu v zemi r. 1771—1772 rozmohl se mor na Sázavě takovou měrou, že k pochovávání mrtvol nestačil farní hřbitov. Za tou příčinou zřízen jest nový prozatímní hřbitov opodál města mezi Trucovnou a Budínem (mlýnem). Kříž tam vyzdvižený povalily prudké větry, načež r. 1778 péčí administrátora P. Norberta Housenky vystavena byla na místě jeho kaple k poctivosti sv. Kříže a bolestné Matky Páně.

Zatím r. 1772 odbývala se biskupská visitace v Sázavě. K ponuknutí visitátora Jana Ondřeje Kaisera rytíře z Kaisernů zavedeno potom ve farnosti bratrstvo ke stálému klanění se nejsv. Svátosti oltářní. K účelům spolku toho pořídil administrátor novou menší monstranci a korouhev. Téhož času (r. 1778) obnoven také hlavní oltář sv. Martina, opraven poboční oltář sv. Barbory [1]) a omalováno kněžiště. Opat Leander Kramář staral se o to, aby farní kostel měl dostatek mešních rouch; i daroval sám před r. 1785 jedno odění bílé barvy a několik paramentů barvy červené. Obec sázavská věnovala kostelu černé roucho k zádušním službám božím.

Bratrstvo k ustavičnému klanění se nejsv. Svátosti oltářní v Sázavě nemělo dlouhého trvání. Rozhodnutím císaře Josefa II. z r. 1783 zrušeno bylo zároveň se všemi jinými církevními bratřinami v Čechách, a cenné předměty k němu ná-

[1]) Kámen k oltáři sv. Barbory světil dne 1. prosince r. 1779 P. Aemilián Mühlwenzel, opat kláštera sv. Mikuláše v Praze.

ležité ujaty na prospěch ústavu chudých a veřejných škol. Znaky bratrstva, jež administrátor sázavský poříditi dal nákladem 154 zl., dostaly se do Prahy.

Zrušení kláštera sv. Prokopa r. 1785 přineslo pohromu i farnímu chrámu sázavskému. Ježto obroční pozemky již dávno před tím sloučeny byly se statkem klášterním, přišly ke ztrátě spolu s ním a odcizeny jsou navždy duchovním správcům. Vykonavatel rozkazu císařského Karel Josef Biener rytíř z Bienenberga oznámil také farnímu administrátoru v Sázavě P. Václavu Martinkovi, že přestává býti členem kláštera sv. Prokopa a obdrží plat na výživu jako ostatní kněží, pokud obroční důchody jeho nebudou úřadem upraveny. Co se týká fary, sliboval týž krajský hejtman, že se o to přičiní, aby přenesena byla z městečka Sázavy ke klášteru sv. Prokopa a k pomoci řádného duchovního správce tamže by přidán byl kaplan. [1]) Arcibiskupská konsistoř a zemské gubernium potvrdily potom Václava Martinka za faráře v Sázavě.

Při šetření dosavadních příjmů faráře sázavského shledáno bylo, že schází se mu ročně obilního desátku za 92 zl. 25 kr., letníku (mastidla, jež poskytováno v čas svatodušních svátků) za 4 zl. 35 kr., velkonočních vajec za 3 zl. a stolových poplatků 15 zl.; celkem tudíž 115 zl. Aby příjem jeho činil 400 zl., přidáno mu z náboženského fondu ročně 285 zl. (nejvyšším rozhodnutím ze dne 1. září r. 1786). Zároveň k tomu přivolovaly úřady, aby kostelu v Sázavě vydány byly některé mešní paramenty zrušeného kláštera. Kaplanem při faráři Martinkovi stal se P. Filibert Rokosník, bývalý člen řádu kapucínského. [2])

Krajský hejtman rytíř z Bienenberga pracoval o to velmi úsilovně, aby klášterní chrám na Sázavě nebyl zbaven služeb božích, nýbrž, jak sám pěkně se vyjadřuje, by sv. Prokop i nadále ve svém kostele byl uctíván. I dosáhl toho konečně, že se svolením obojí vrchnosti prohlášen jest dne 12. října

---

[1]) Bienenberg dostál věrně slibu svému, jak sám o tom píše: „Ich brachte es mit Vorstellung dahin, dass die Pfarre aus dem Städtchen in die Klosterkirche übertragen, dem Pfarrer ein Kaplan und Sakristaner beygegeben wurde, damit doch wenigstens dort noch der Gottesdienst unterhalten, und der hl. Prokop in seiner Klosterkirche verehret würde.“ Sazawa oder s. Prokop; str. 86.

[2]) Rukopisná zpráva P. Benedikta Chvalkovského.

r. 1788 řečený chrám P. Marie a sv. Jana Křtitele za kostel farní, kdežto před tím farní chrám sv. Martina v městečku Sázavě stal se kostelem filiálním. Jiným rozhodnutím ze dne 22. června r. 1789 stanoveno, aby farní kostel na Sázavě měl jméno sv. Prokopa, a výroční památka založení jeho (festum titulare) by konala se v neděli po sv. Prokopu. Farním domem byla a zůstává částečně až podnes bývalá praelatura kláštera.

Když pro churavosť vzdal se Václav Martinek duchovní správy na Sázavě — za výslužné propůjčeno mu 300 zl. ročně z náboženského fondu výnosem ze dne 12. března r. 1792 — přibyl ke sv. Prokopu administrátor P. Jan Martin Voves, bývalý člen tovaryšstva Ježíšova, a zastával tam úřad farní až do prostřed měsíce září r. 1792. Zatím ustanoven jest nástupcem Martinkovým P. Jan Chmela, spisovatel český.[1]) Na faru sázavskou přistěhoval se dne 16. září r. 1792 a installaci svou slavil o pouti dne 7. července r. 1793. Installatorem byl mu důvěrný přítel Václav Leonhard, praelat-scholastik metropolitního kostela sv. Víta. Slavnosti účastnil se též slovutný učenèc P. Stanislav Vydra a správce komorních statků Jakub Adler.

P. Chmela byl farář velmi horlivý. Zřetel svůj obrátil nejprve na osadní chrám sv. Prokopa, zaváděje opravy, jež zdály se mu neodkladny. V kostele bylo tenkráte šest oltářův. Ohledav podstatné částky jejich, vyšetřil Chmela, že kámen ve hlavním oltáři Panny Marie a sv. Jana Křtitele svěcen byl dne 30. června r. 1714 od opata strahovského kláštera Mariána Hermanna. Světitel uložil v něm ostatky svatých mučenníků Víta, Desideria a Cyrilla. Z oltáře

---

[1]) Narodil se r. 1740 v Netolicích, vstoupil do tovaryšstva Ježíšova a byl humanitním professorem při školách téhož řádu. Při zrušení tovaryšstva Ježíšova v Čechách r. 1773 vyvolil sobě roucho světského kněze. Podán byv za faráře na Sázavu dne 25. července r. 1792, dosáhl potom dne 4. září t. r. potvrzení arcibisk. ordinariátu. Sepsal: „Katolická odpověď na bezprávné naříkání jakéhos odpadlce“ (v Praze r. 1783 nákladem Dědictví sv. Václava); „Dekret sněmu kostnického o přijímání pod jedným spůsobem“ (v Praze r. 1784); „Postilla čili katolické vyučování“ atd. (překlad Goffinovy Postilly, v Praze r. 1786); „Ohlášení svátků a slavností na celý rok, též obyčejných při nich ceremonií“ (v Praze r. 1780); „P. Gilberta Baura Paměti hodná pravidla při těžce nemocných“ atd. (překlad, v Praze r. 1787).

sv. Prokopa vyňal farář authentiku s písmem nečitelným a ostatky sv. Fausta. V oltáři sv. Benedikta nebylo žádné authentiky, jen ostatky měly nápis sv. mučenníků Fausta a Felika. Kámen v oltáři sv. Barbory světil dne 10. dubna r. 1759 opat Anastasius Slančovský, vloživ do něho ostatky svatých Benedikta, Gaudentia a Justa. V oltáři sv. Gertrudy a svaté rodiny nebylo žádných ostatků vůbec. Kámen oltáře Panny Marie světil dne 6. dubna r. 1705 opat kláštera sv. Mikuláše v Praze P. Maurus Ručka. Byly v něm ostatky sv. mučenníků Placida a Venusta. Farář Chmela pořídiv dva nové kameny, jež světil biskup litoměřický Ferdinand Kindermann rytíř ze Schulsteinu, směnil je se starými kameny ve dvou oltářích nejprv jmenovaných (dne 28. srpna r. 1794). O rok později přivezeny jsou na Sázavu ještě tři nové kameny oltářní od téhož biskupa svěcené; i položili je na místo starých (dne 16. března r. 1796).

Na druhém místě byla to škola, k níž obracela se pozornosť a péče faráře Chmely. Ke školnímu vyučování scházely se děti v městečku Sázavě, v místnostech malých a vlhkých. Když fara přeložena byla ke kostelu sv. Prokopa, vedle něhož stál opuštěný klášter s mnohými příbytky, doporoučelo se pro blízkosť chrámu, aby škola umístěna byla v konventní budově na Sázavě. Zemská vláda propůjčivši k tomu svolení, poskytla náklad na adaptaci školní světnice 150 zl., za něž hospodářský správce Karel Karásek potřebné věci opatřil. Učiteli vykázáno obydlí ve svrchním patře kláštera. Tak upravená škola u sv. Prokopa byla dne 24. března r. 1795 slavnostně vysvěcena. Důchody učitelovy skládaly se z ročního platu 10 zl., deputátu a školného. Deputátem jeho byly: dvě libry kaprů, pět věder piva, měřice a osm mírek pšenice, šest měřic žita, měřice a osm mírek ječmene, měřice a dvanácte mírek hrachu, 24 libry másla, 24 libry sýra, 32 žejdlíky soli, šest sáhů měkkého dříví a 1 zl. 37½ kr. místo masa a pletence. Roční plat a deputát přijímal učitel od vrchnosti. Na otop školní světnice dáváno osm sáhů měkkého dříví. [1])

Staraje se o zlepšení svého obročí, zavedl farář Chmela malé hospodářství při faře. R. 1796 dovoleno mu, aby užíval 11 měr 8¾ mírek panského pole „Na březích“ a louky

[1]) Trhová smlouva o statek sázavský z r. 1809, v Dodatku.

za roční plat 1 zl. 43 kr. z míry. Ve smlouvě o to učiněné nebyli ani budoucí faráři na Sázavě z užívání pozemků vyjímáni. Ježto pak plat z pole zdál se Chmelovi příliš veliký, snížily jej úřady na 1 zl. 1 kr. z míry.

R. 1797 ucházel se farář Chmela o trvalé zřízení kaplanského místa u sv. Prokopa. Po některém průtahu dosáhl toho, že povolen mu plat na vychování kooperátora z náboženského fondu 34 kr. denně. Zároveň ukládalo se faráři, aby obětoval ročně 210 mší svatých z bývalých fundací klášterních, kdežto kooperátor měl sloužiti 110 mší. Spolupracovníkem Chmelovým v duchovní správě stal se r. 1798 P. Gaudolf Koral. Později (r. 1801) propůjčen ještě faráři roční příspěvek 150 zl., aby při zaopatřování nemocných užívati mohl povozu o dvou koních.

Ježto od poslední větší opravy kostela sv. Prokopa, jež dála se r. 1746, zchátrala střecha chrámová, a i klášterní budova vykazovala nedostatky na krytu a stropech, povolilo r. 1798 zemské gubernium náklad na opravy, k němuž i osadníci dílem svým musili přispěti. Pokryvači pražští Jan Čermák a Ignatius Lorenc přeložili střechu kostelní a klášter pro polehčení zdem přikryli šindelem. Do nové báně vížky kostelní vložena pamětní listina a několik běžných mincí. Také uvnitř vybílili pokryvači farní kostel, jak pamětní listina s pochvalou připomíná, nestavěvše k tomu žádného lešení.[1]) R. 1802 byla i věž filiálního kostela sv. Martina v Sázavě od tamějšího rychtáře a tesaře Josefa Berana nově šindelem pokryta a červenou barvou natřena.

Nedlouho po generální visitaci, kterou u sv. Prokopa konal arcibiskup Vilém Florentin kníže ze Salm-Salmu spolu se suffragánem pražským Václavem Leopoldem Chlumčanským v letě r. 1801, přivezena jest na Sázavu mrtvola posledního opata P. Leandra Kramáře. Jak již svrchu řečeno, zesnul důstojný praelat u přítele svého A. Ondráka, faráře v Postupicích (dne 1. září r. 1801). Z počátku r. 1800 přivolil krajský úřad v Kouřimi k jeho žádosti, aby směl zříditi sobě kryptu u bývalého opatského chrámu na Sázavě po levé straně průčelního vchodu. Dne 28. srpna t. r. byla hrobka církevně posvěcena a o rok později dne 4. září přijala tělesné ostatky svého za-

[1]) Pamětní listina ze dne 30. dubna r. 1798, v Dodatku.

kladatele. Slavnému pohřbu posledního opata obcovalo dvanácte kněží. Skrovné jmění své poručil zesnulý kostelu sv. Prokopa, načež r. 1804 potvrzení došla nadace 200 zl., aby výroční služby boží za P. Leandra konaly se dne 1. září.

Na poručení císaře Františka I., aby některá panství náboženského fondu v Čechách byla prodána, odbývala se dne 27. srpna r. 1804 veřejná dražba v zasedací síni nejvyššího purkrabství v Praze, a při ní prodán jest statek sázavský panu Františku Heilbergrovi za 311.500 zl. rýnských.[1]) Avšak nový majitel zemřel dříve (dne 13. října r. 1805), nežli dostáti mohl podmínkám trhové smlouvy. Na Sázavě pobyv krátce, pochován jest vedle žádosti své v kostele sv. Prokopa v kryptě vedle oltáře sv. Jana Nepomuckého. Statku Sázavy ujal se bratr zemřelého Jan Heilberger; i byl v držení jeho uveden dne 28. prosince r. 1805. Farář Chmela přivítav nového podacího pána u dveří kostelních, poroučel svatyni k dobrotivé jeho ochraně. Než ani p. Jan Heilberger nebyl s podmínky trhové smlouvy a musil pustiti statek nazpět státní komisi, která dražbu byla řídila.

Záhy nahodil se jiný kupec p. Vilém Tiegel, c. k. nadporučík a usedlý měšťan pražský, jenž spolu s manželkou svou Barborou, roz. Arnoltovou, slíbil naplniti dražební podmínky z r. 1804 a tak stal se majitelem statku sázavského ve druhé polovici r. 1808.[2]) Hodlaje trvale přebývati na Sázavě, upravoval r. 1809 bývalou klášterní budovu pro potřeby své rodiny. Aby školní cvičení dětí nerušilo poklidu v zámku, projevil pan Tiegel ochotu, že vystaví školu v městečku Sázavě, ovšem s obvyklou konkurencí poddaných. Za staveniště obrán bývalý domek Václava Bečky. V červnu r. 1809 počalo se pracovati o škole řízením mistra Josefa Berana, a dne 6. listopadu t. r. po slavnostním úkonu svěcení uvedena jest školní mládež do nové budovy v městě.

R. 1810 zavedl farář Chmela jednání o to, aby zřízena byla na osadě jeho druhá škola pro vsi a samoty od městečka příliš vzdálené. Zejména pomýšleno na vsi po levém

---

[1]) Srvn. první odstavec trhové smlouvy ze dne 8. května r. 1809, v Dodatku.

[2]) Desky zemské; kvatern 952. A. 13.

břehu řeky Sázavy: Bělokozly, Přívlaky, Poříčko, Vraník, Čeřenice, Choratice, Xaverov, z nichž první vedle návrhu Chmelova měla opatřena býti školou. Při komisi odbývané dne 14. července t. r., vyšlo na den, že ke školnímu cvičení docházejí děti z Čeřenic a Poříčka až do Šternberka, z Choratic do Ostředka, z Přívlak pak, Vraníka a Xaverova že pro vzdálenosť škol vzdělání vůbec nevyhledávají. Byla tudíž pilná potřeba toho, aby cesta do školy se jim usnadnila. Nicméně nedodává pamětní kniha fary sázavské, že úmysl šlechetného přítele mládeže Chmely stal se skutkem.

Za příčinou peněžitých rozpaků státu rakouského r. 1809 nařízeno bylo správcům pokladů kostelních, aby vydali a do mincovny odvedli stříbrné a zlaté nádoby nejdéle do dne 1. května r. 1810. Rozkaz takový došel i na Sázavu. Že však již při rušení kláštera sv. Prokopa r. 1785 všechno stříbrné náčiní vzato a jak se praví, na dotaci biskupství budějovického bylo obráceno, nezbývalo ve farním kostele tamějším než toliko stříbrné ciborium a dva uměle pracované kalichy. Nicméně i tré kusů těch musilo vypraveno býti do Prahy, odkudž po čase vráceny jsou zase kostelu.

Té doby stál již farář Chmela v letech kmetského věku. Znamenaje úbytek tělesných sil a obtíže stáří, žádal r. 1810, aby mu poskytnuta byla dotace na výživu druhého kaplana. Po roce došel vyslyšení. Vedle úředního rozhodnutí měl druhý kooperátor setrvati na Sázavě jen potud, pokud by tam farářem byl P. Jan Chmela.

Společnému úsilí správy a patrona kostelního p. Viléma Tiegla povedlo se r. 1812, že vráceny jsou kostelu na Sázavě některé památné věci, jež ke ztrátě přišly při rušení kláštera, zejména částka ostatků sv. Prokopa, koflík světcův a lžička. Obšírnější zprávu, jak pátráno bylo po nich a jak slavně přijali je osadníci sázavští, podáváme níže ve stati o úctě sv. Prokopa.

Brzy potom jinak zase přispěla vrchnosť sázavská k oslavě posvátného místa. Z poručení pana Viléma Tiegla odvezen byl menší starý zvon při kostele sv. Prokopa „Hedvika" zvaný[1]) do Prahy a přelit v huti K. Bellmanna, jenž byl zetěm slovutného zvonaře Jana Václava Kühnera. Ke cti paní Barbory

---

[1]) Srvn. svrchu str. 264.

Tieglové pokřtěn jest nový zvon ve jméno sv. Barbory. Z jara r. 1813 poprvé zavzněl hlahol jeho s větší věže farního kostela. Nápis na něm hlásal: „Karl Bellmann und Kühner hat mich gemacht zu Prag anno 1813. — Wilhelm Tiegl, kaiser. königl. Oberlieutenant, Barbara gebohrene Ritter von Arnold als Grundherren von Sazawa. — Mein Ruf erschalle weit und breit zur Andacht und zur Frömmigkeit. Auch möge mein Geleut ertönen beim Brautgesang und Leichengängen. Doch soll nie eines Menschen Hand mich ziehen zu Sturm und Feuersbrand!" Pohříchu neopatrným užitím střelné zbraně zanítil se vrch věže dne 10. června r. 1816, a bylo veliké nebezpečenství, že zvony kostelní vezmou za své. K opravě poškozené věže došlo teprve po dvou letech.

Po smrti manželky své Barbory († dne 28. srpna r. 1816) daroval pan Vilém Tiegel kostelu skvostný relikviář v podobě kříže, ozdobený drahokamy, jejž zesnulá paní měla u veliké vážnosti. Farář Chmela zavěsil jej na milostný obraz sv. Prokopa k veřejnému uctění.

V týž čas projevil štědrou přízeň k farnímu chrámu Páně na Sázavě jiný dobrodinec, inženýr Tomáš Dick z Prahy, který vyměřuje lesy kolem kláštera, památnou svatyni upřímně si zamiloval. V květnu r. 1817 daroval ke kostelu dva obrazy mistrného díla: jeden z nich představoval Josefa z Arimatie a Nikodema, ani snímají tělo Kristovo s kříže; druhý znázorňoval cherubina tisknoucího rány Páně do těla sv. Františka z Assisi. Dalším darem Dickovým byl malý relikviář a mosazný kříž na stužce, jakož i dva visuté svícny pro kapli sv. Anny na vrchu Veletíně. Na opravu hlavního oltáře Nanebevzetí Panny Marie věnoval týž příznivec 500 zl. Ba i vzdálen jsa, pamatoval r. 1821 na kostel sv. Prokopa, poslav mu darem monstranci s nápisem: „In honorem Dei, beatae Mariae semper virginis et sancti Procopii abbatis obtulit Dick anno 1821."

Zatím rozžehnal se již se životem velmi zasloužilý správce duchovní farář P. Jan Chmela. Zemřel dne 16. září r. 1817 na prsní vodnatelnosť, sedě v lenošce a modle se církevní hodinky. Četní spolubratří duchovní doprovodili jej ke hrobu, jejž vyvolil sobě na hřbitově v městečku Sázavě před prahem kostela sv. Martina. Příkladný kněz nezapomněl ani v posledních dnech života na své osadníky. Téměř veškeré jmění své poručil na

dotaci školního pomocníka v Sázavě, chtěje tomu, aby vyznal se v hudbě a mohl působiti při službách božích v chrámě, jakož i aby v čas povodně, kdy dítkám z Černých Bud nebylo lze dostati se do města, vyučoval na faře u sv. Prokopa.[1])

Osiřelé fary po Chmelovi ujal se kaplan Martin Kalaš. Avšak zatímní správa jeho trvala jen na krátce, ježto již dne 25. listopadu t. r. ustanoven byl farářem na Sázavě Martin Bícan, lokalista ve Vranově. Osadníci uvítali nového duchovního velmi upřímně a podací pán snažil se přispěti k tomu, aby nástupce Chmelův na Sázavě záhy zdomácněl. Z pozůstalosti zesnulého koupil dva pěkné obrazy: sv. Jeronyma a sv. Máří Magdalény a daroval je k faře.[2]) Kázal opraviti porouchanou věž před kostelem a k peněžitému daru inženýra Tomáše Dicka přidal, co se nedostávalo, aby hlavní oltář farního chrámu mohl zevrubně býti opraven. Dal též obíliti zdi u sv. Prokopa vně i uvnitř, opraviti varhany v obou kostelích a vystavěti pomník nad hrobem své první manželky. Slavná installace faráře Bícana dála se teprve dne 13. června r. 1822.

Kdežto r. 1819 za příčinou sv. biřmování vedena byla mládež sázavská do Chocerad, zavítal dne 4. června r. 1825 arcibiskup Václav Leopold Chlumčanský rytíř z Přestavlk se suffragánem svým Františkem Pištěkem ke sv. Prokopu a konal tam generální visitaci. Průběh katechisace dítek ve farní škole sázavské sledoval dobrotivý arcipastýř s velikým účastenstvím. Oba církevní knížata prohlíželi též hospodářská stavení a zkoušeli při tom nově vynalezený přístroj na řezání slámy.

Majitel statku sázavského pan Vilém Tiegel, jemuž od císaře Františka I. dostalo se povýšení ve stav rytířský s přídomkem z Lindenkrona, zemřel dne 5. dubna r. 1827 a pochován jest v rodinné hrobce před kostelem sv. Prokopa. Statek jeho připadl pozůstalým dětem a vdově paní Antonii rozené

---

[1]) Vzornému působení P. Jana Chmely vydal svědectví nástupce jeho, zapsav o něm do pamětní knihy: „in laboribus fuit indefessus, ad hunc scopum tendens, ut gloria Dei amplificetur, populus aedificetur, securitas, caritas et quaelibet virtus sustentetur.“ Chmela pokřtil na Sázavě několik dospělých židův a mnoho protestantů uvedl do církve katolické.

[2]) Obrazy ty visívaly v jídelně farní podle velikého obrazu, jenž byl darem P. Martinka. Srovn. str. 91.

Schmelzerové z Wildmannseggu. Úmrtím pana Viléma ubyl kostelu dobrodinec velmi obětavý.

Za správy úřednictva poklesla i kázeň chudobného obyvatelstva vůkol Sázavy. V noci ze dne 11. na 12. července r. 1831 uloupeny jsou stříbrné skvosty z obrazu sv. Prokopa, zejména berla, mitra a svatozáře, jež byl r. 1710 daroval k němu František Antonín hrabě z Weissenwolfu na Vlašimi, jakož i nová hedvábná korouhev. Škoda zločinnou rukou způsobená činila aspoň 80 zl. Částka berly nalezena jest potom o žních na vrchu Veletíně a chová se posud v zádušní pokladně.[1]) O šest let později dobrali svatokrádci zlatý relikviář, jenž byl darem pana Viléma Tiegla z r. 1817 a spočíval na prsou zobrazeného světce.

Po neúrodných letech 1833—1835 s výhodou bylo pro lidi nemajetné, že zřizovaly se skelné hutě u mlýna Kačkova pod Nechybou nákladem p. Františka Kavalíra a stavěn nový dřevěný most u městečka Sázavy. Zakladatel hutí projevoval zbožnou a lidumilnou mysl, vyžádal si církevního posvěcení svému závodu (dne 28. října r. 1838),[2]) přispěl značnou částkou peněz ke stavbě mostu a obnoviti dal obraz hlavního oltáře u sv. Prokopa, jenž představuje Nanebevzetí Panny Marie a jest zdařilým dílem malíře Jana Petra Molitora z r. 1755. Obnovu podnikl pražský malíř František Procházka v letě r. 1838.

Farář Bícan kráčel ve šlépějích předchůdce svého P. Chmely, jenže okolnosti byly pracím jeho méně příznivy. R. 1830 žádal za příspěvek na přípřež, aby užívati mohl povozu při zaopatřování nemocných; i bylo mu povoleno toliko 40 zl. ročně. Za cholerové nákazy r. 1839 zastával svědomitě těžký úřad kněžský s pomocí kaplana Karla Valdy, jehož nástupcem stal se r. 1840 František Šindelář. O poutní slavnosti roku 1841 konána byla u sv. Prokopa generální visitace od arcibiskupa Aloisia Josefa svobodného pána ze Schrenků. Tenkráte napočetlo se ve farnosti sázavské již 3486 duší. Vedle popisu obyvatelstva v Čechách vykonaného r. 1843 shledalo se na statku sázavském, jenž náležel dědicům Viléma Tiegla rytíře z Lindenkrona, celkem 298 domův a 2301 obyvatel.[3]) Co nad to jest

[1]) Blahověst, r. 1887; str. 247.
[2]) „Skelné hutě sv. Prokopa“ na Sázavě kvetou podnes.
[3]) Palacký: Popis království českého; str. 221.

v předešlém součtu, připadlo tudíž na osadníky fary svatoprokopské z cizích panství.

Kooperátor František Šindelář usiloval o to, aby pro filiální chrám sv. Martina pořízeno bylo ciborium. Avšak při sbírce, kterou zahájil v městě r. 1843, uhodil na odpor představeného Jana Kuny. Sešlo se toliko 10 zl. a užito jich na opravu starého kalichu, jejž kdysi nalezli v zasypané studni na dvoře klášterního konventu. Mimo to koupeny také nové nádobky k uschování sv. olejů. Lepší průběh měla sbírka na obnovu oltáře sv. Barbory v kapli podle sakristie, u něhož celebrováno naposled r. 1808. Při tom štědrosť svou osvědčili nejvíce manželé Slavíkovi, nájemci panského pivovaru na Sázavě, a spolupatronka chrámu paní Antonie Tieglová z Lindenkrona. Oltářní obraz objednán jest u malíře Ignatia Sedláčka. Když i pozlacovači práci ukončili, vyžádal si farář Bícan ordinariátního svolení, aby sám požehnati směl obnovený oltář sv. Barbory. Slavnostní úkon posvěcení dál se pak dne 4. prosince r. 1843.

Po veliké povodni z jara r. 1845, při níž odplaven byl most sázavský a veliký počet domků městských zatopen, nadešlo neúrodné léto. Znamenajíce nepatrný výtěžek z polního hospodářství, s hrůzou pomýšleli osadníci na budoucí rok, když tu dne 24. srpna přibyli na Sázavu František kníže z Lobkovic a baron Riese-Stallburk, aby 3000 zl. rozdělili mezi obyvatelstvo povodní poškozené. Před tím na konci měsíce července t. r. přistěhovala se do zámku ovdovělá paní Tieglová s dětmi, hodlajíc po prodloužilém pobytu v Praze usaditi se trvale u sv. Prokopa. Duchovenstvo, úředníci i poddaný lid přijali ji uctivě a s velikým plesáním.

Pohříchu pominula záhy radosť poddaných, když z počátku r. 1846 přituženo jim v robotních povinnostech. Vrchnosť prodavši větší množství dříví, ukládala poddaným, aby vozili je do Prahy. Ti však nechtěli znáti se k novému břemenu a vedli sobě stížnosť u správce zemského arciknížete Štěpána. Na vyšetření věci vypravena byla dvakráte komise krajská na Sázavu; ježto pak lid se srocoval, položeno i 20 vojínů do tamější krajiny. Nadarmo snažil se ředitel statku příjmím Jan Kyšperský a polesný František Langhans lid ukonejšiti. Když ve vsi Samopších chtěli nutiti rolníky k robotě, propukala zjevná vzpoura. Jen vhodným zakročením faráře

Bícana umoudřil se rozjitřený lid a upustil od násilných činů. Dne 11. května t. r. přibyli ke sv. Prokopu komisaři od vrchní správy zemské vyšetřovat viny těch, kdož účastnili se odporu. Po té odsouzeni jsou někteří rolníci k vězení až i několik měsíců trvajícímu. Však i ředitel Jan Kyšperský pozbyl úřadu, a místo jeho zaujal Edvard Pešina, před tím vrchní správce ve Šternberku.

V pohnutém r. 1848 dne 6. srpna postihlo město Sázavu veliké neštěstí. Z rána toho dne vyšel oheň v domku za kostelem, načež při prudkém povětří vzplanulo ve chvílce celé městečko i s chrámem Páně sv. Martina a farní školou. Kromě kamenných zdí obráceno vše v prach a popel. V budově školní zahynul mladší učitel Matěj Mareš spolu s manželkou a starší dcerou. Ti tři ukryli se ve sklepě, kdež dým je zadusil. Ostatní tři menší děti zachránily se útěkem z domu. Při kostele vzňal se nejprve vrch věže; z větších zvonů zbyly toliko škváry, jež lidé rozebrali, menší zvon „umíráček“ vypadl z okna věže, kdež byl zavěšen, a rozbil se na kusy. Také věžní hodiny, zřízené teprve r. 1840, vzaly za své. Oheň vnikl i do svatyně i do sakristie. Všechny tři oltáře vyhořely do základu. Dravý živel ztrávil sedmero mešních rouch a tři pluviály; ze stříbrného kalichu zbyla toliko netvárná hmota. V městě téměř všechna úroda padla za oběť ohni, z nábytku pak a šatstva málo co bylo zachráněno. Nevýslovné neštěstí potkalo sousedy sázavské, avšak ukázalo se na nich také veliké milosrdenství, neboť ze všech stran docházely hojné příspěvky. Vrchnosť činila, seč byla: ještě v den požáru dopraveny jsou zásoby obilné do všech mlýnů, aby lidé hladem nemřeli. Z daleka i blízka dostavovala se pomoc; pohořelým věnovány šaty, peníze i obilí, tak že mohli na zimu pole osíti a živností svých obhájiti. Na brzkou stavbu chrámu nebylo ovšem ani pomyšlení.

Dne 20. července r. 1849 zemřel zasloužilý farář Martin Bícan, maje věku svého 69 let. K pohřbu jeho dostavilo se 24 kněží kteří důstojného kmeta pochovali na městském hřbitově u sv. Martina přede dveřmi pohořelého kostela. Administrátorem fary stal se nově ustanovený kaplan František Mašek. Za nástupce Bícanova ustanoven jest potom František Náhlovský, farní administrátor ve Freiburku saském, praesentací

Emanuela Tiegla rytíře z Lindenkrona ze dne 28. listopadu r. 1849.

Nový farář narodil se v Sýkořicích u Turnova dne 6. ledna r. 1807, gymnasijní studia konal v Jičíně, filosofická v Praze, theologická v Litoměřicích, načež dne 4. srpna r. 1830 posvěcen byl na kněžství. Biskup Edvard Milde ustanovil jej kaplanem v Českém Dubě, odkudž r. 1839 povolán jest Náhlovský za představeného lužického semináře v Praze. Roku 1848 účastniv se veřejného ruchu, zvolen byl za člena národního výboru a svolal k poradám duchovenstvo pražské, předkládaje mu návrhy, oč by za tehdejšího pohnutí duchů ze strany kněžstva mělo býti pracováno. Pohříchu zavdala veřejná činnosť Náhlovského podnět k soudnímu stíhání, při němž za vinu mu dáváno, že osnoval politické pikle. Byl pak po krátkém věznění na hradě pražském zbaven úřadu v lužickém semináři, a apoštolský vikář biskup Josef Dittrich volal jej do Saska, nabízeje mu kazatelství v Lipsku. S bolestným srdcem opouštěl Náhlovský rodnou zemi z počátku r. 1849. Stal se pak nejprve učitelem při katolickém gymnasii v Drážďanech, potom správcem fary ve Freiburku. Ke sv. Prokopu přistěhoval se dne 4. ledna r. 1850 a byl dne 9. června t. r. slavně v úřad uveden. Že však neužíval dobrého zdraví, jak ho třeba bylo v obtížné duchovní správě, vstoupil z počátku r. 1853 na odpočinek a zabrav se k bratru svému Janovi v Jaroměři, zesnul tam již dne 11. června r. 1853.[1]) Farním administrátorem na Sázavě stal se kaplan Matěj Bláha, jemuž připadlo vítati arcipastýře Bedřicha kardinála Schwarzenberga, když za příčinou generální visitace dne 1. května t. r. ke sv. Prokopu dospěl.

Brzy po té podán jest za faráře na Sázavu František Kočí, kaplan v Jesenici, narozený v Chaloupkách u Hořovic dne 4. července r. 1821 a na kněžství posvěcený dne 2. srpna r. 1846. Osadníci přijali jej dosti chladně, ježto nedosáhli, čeho po převratech r. 1848 jistě čekali, to jest práva, aby spolu s bý-

---

[1]) Náhlovský byl pilným sběratelem spisů Bolzanových, z nichž spracoval a vydal „Über die Wohlthätigkeit, dem Wohle der leidenden Menschheit gewidmet" (v Praze r. 1847). Napsal též mnoho menších a větších článků do různých českých a německých časopisův. O sobě vydal zprávu o poradách duchovenských: „Versammlung von Geistlichen, gehalten zu Prag am 18. und 22. Mai 1848" (v Praze r. 1848).

valou vrchností mohli obírati sobě duchovního správce. Přes to přilnul nový farář k místu působení svého s nevšední láskou a za 16 let neunavné činnosti zvelebil a v rozkvět uvedl náboženský život své osady. K tomu třeba bylo podnikavosti, obětavého ducha a vytrvalosti, za nimiž kráčívá ovšem zdárný výsledek. Hned z počátku naskytla se příležitosť k úsilovné činnosti: střecha farního kostela byla hrubě zchátralá, filiální chrám sv. Martina a školní budova ležely v sutinách. Sázavští vznášeli sice prosby o podporu i na místech nejvyšších, avšak v letech veliké drahoty 1853—1854 nedocházeli vyslyšení.

Duchovní správce byl při shledávání nákladu na stavby mnohem šťastnější. Jeho přičiněním pokryta jest r. 1855 severní strana střechy při kostele sv. Prokopa, r. 1856 strana jižní. Téhož času dostalo se také svatostánku ve farním chrámě přiměřené ozdoby. Co se tkne kostela sv. Martina v městě, byl před ohněm pojištěn, a patron sázavský Emanuel Tiegel rytíř z Lindenkrona[1]) přijal r. 1848 náhradu za škody 1076 zl. I sliboval týž pán poskytovati za to stavební hmoty, dříví, cihly a tašky, jakmile k práci se přikročí. V neděli dne 13. dubna r. 1856 vyzval farář Kočí osadníky, aby po službách božích odebrali se na hřbitov do Sázavy, kdež pak dojemnou řečí pobádal je ke stavbě kostela sv. Martina. Hned toho dne upsáno jest od některých sousedů do sta zlatých příspěvků a slíbeny různé potřeby ke stavbě. Nemeškaje, dojel farář ke krajskému úřadu v Čáslavi a vyhledával tam zeměpanského přivolení k obnově pohořelého chrámu. Potom jal se i patron plniti slib svůj. Dříví káceno bylo v lese za Bělokozly a sousedé tamější, majíce ku pomoci Choratické, sváželi kmeny do Sázavy. Ostatní obce přijaly na sebe povinnosť sváželi cihly a tašky, Sázavští pak vozili písek, vápno a jiné stavební potřeby. Tesaři a zedníci pracovali dva dni do téhodne zdarma, tolikéž i domkáři konali bezplatně službu dělníků. Aby nepřinášeli dvojí oběti, to jest práce a výživy, vyprosil jim farář potraviny a ze svého přidal pivo. Na penězích sešlo se celkem z chudé farnosti sázavské 552 zl. Při sbírce shledal duchovní správce, že pod prostými halenami zlaté srdce bije: chudší dávali více

---

[1]) Dne 8. srpna r. 1855 pojal rytíř Emanuel Tiegel za manželku Annu, dceru Josefa Pulpána rytíře z Feldšteina na Osečanech, a přebýval na panství tchána svého.

než bohatí. V záslužných pracích ručních vyznamenávali se zejména dělníci z Přívlak svou pilností a vytrvalostí. Duší pak veškerého díla byl farář Kočí, který celé dni při stavbě trval, poučoval, napomínal, povzbuzoval, aby ke šťastnému konci dospěla snaha všech pracovníků.

Když za příčinou nové stavby otloukána byla vnitřní obmítka zdí chrámových, nalezena jest zespod obmítka jiná, na níž rozličné texty z písma svatého byly napsány; kde však i spodní obmítka odpadla, uhodilo se na stopy malovaných obrazů svatých. Z toho souditi lze, že utrakvisté chrámu se zmocnivše, uvnitř jej obílili a texty z písma svatého tu a tam na stěnách napsati dali.[1] Když později zase katolíci kostela se ujali, obílili jej uvnitř poznovu a pak službě boží zasvětili. Mimo to objeveny jsou v oltáři ostatky sv. Martina, sv. Placida a jeho druhů; byla při nich authentika s podpisem biskupa, však nečitelným.

Když hlavní zdi byly opraveny a vazba usazena, pokrýval klempíř Jan Štaulinger střechu věže bílým plechem. Přikročilo se k pokrývání kostela. Tu vyznamenali se členové cechu krejčovského, z nichž kdosi pravil: „My přiodíváme lidi, pojďme a přiodějme také chrám Páně!“ I seřadili se u stavby a druh druhu podával tašky, po řebříku až na střechu, kdež tři neb čtyři sousedé sázavští na latě je kladli, a za nedlouho polovice chrámu byla přikryta. Cech obuvníků příkladem tím byv povzbuzen, dostavil se příštího dne a pokryl druhou polovici kostela. Na to dva pokryvači kladli tašky na vápno, jež daroval p. Rudolf Herget, majitel vápenice v Menším městě pražském.

Po ukončení vnějších prací nastávala péče o vnitřní úpravu chrámu. Farář dotazoval se po zvonovině, jež zbyla ze sázavských zvonů při ohni r. 1848. Některá částka shledala se v panském skladě, jiná byla již před tím dopravena ke zvonaři Karlu Bellmannovi. I dal uliti z ní dva zvony, jeden tři centy těžký, druhý $1^1/_2$ centu. Zároveň pomýšleno také na oltáře. Farář slyšel o šlechetném malíři pražském, mistru Josefu Hellichovi, k němuž tedy důvěrně se utekl. Vylíčiv mu trudný stav kostela sázavského, prosil o náčrtek k obrazu sv. Martina, načež slovutný malíř ochotně přislíbil, že celý obraz

[1] Blahověst, r. 1865; str. 332.

sám zhotoví. Zároveň při rozhovoru o oltáři ukázal na kostel sv. Jiří na hradě pražském, kdež tenkráte prodávány byly staré oltáře, aby za ztržený peníz mohl opraven býti hrob sv. Ludmily. Farář uposlechnuv přátelské rady, vybral z hojné zásoby oltářů tré: sv. Vavřince, sv. Kateřiny a sv. Ludmily. První z nich určen jest za hlavní oltář v kostele sv. Martina v Sázavě, poslední stal se tam oltářem sv. Václava. Kromě toho zakoupena u svatého Jiří zachovalá kazatelna. Náklad na oltáře a kazatelnu činil 80 zl., jež paní Antonie Tieglová z Lindenkrona velikomyslně darovala. Majitel hutí svatoprokopských pan Kavalír propůjčil zdarma povozy, aby oltáře dopraveny byly z Prahy do Sázavy. Při tom, když je nakládali, daroval stařičký zpovědník metropolitního chrámu sv. Víta P. Cikhart, slyše o pohořelém kostele, 36 zl. na svícny, jež stojí nyní na hlavním oltáři. Ukázalo se pak, že sochy oltářní u sv. Jiří zakoupené nejsou dosti vhodny pro sázavský chrám Páně. Znamenav to duchovní správce, dal se s truhlářem sám do práce a zhotovil velmi slušné sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Sigmunda. Kdo se na ně zprostřed kostela dívá, musí doznati, že pobožnosti neruší a že láskou k sv. Martinu zanícená ruka je vytvořila.

Zatím z počátku r. 1857 sešly se znamenité milodary. Císařovna Karolína Augusta věnovala 400 zl., císař Ferdinand Dobrotivý s jasnou chotí svou Marií Annou 600 zl., bývalý ředitel statku sázavského Edvard Pešina zaslal 44 zl. 23 kr., ze sousedních obcí: Divišova, Janovic, Kozmic, Krut, Rataj, Skalice darováno celkem 64 zl. 45 kr. Z toho ustanoveno jest na varhany, jež hotovil p. Vocílka v Praze, 450 zl.; na obraz malíři Josefu Hellichovi 100 zl.; na pozlacovačskou práci 240 zl.; na zvony 163 zl.; jakož i objednána trvalá dlažba u Josefa Novotného v Nučicích. V neděli před sv. Petrem a Pavlem došly z Prahy nové zvony a byly zatím uloženy ve výklenku za oltářem sv. Prokopa ve farním kostele. O svátek právě řečený dálo se pak slavné převezení jich do města Sázavy. Vůz kvítím a věnci ozdobený stanul před hřbitovem, zvony sňaty a šťastně od tesařů do věže vyzdviženy. Když průvod navracel se ke sv. Prokopu, hlaholily již nové zvony, a hlas jejich vlákal mnohým účastníkům do očí slzy radosti. Ve farním kostele promluvil k lidu velmi dojemně kooperátor Vojtěch Polanecký.

Po čase upravena ještě kazatelna a dokončena dlažba chrámu sv. Martina. Kameny ke dlažbě sekané v Nučicích přiváželi zdarma sousedé z Vlkančic a Mělníka. Truhlář Josef Vedral z Čeřenic dohotovil ještě stolice kostelní, na něž náklad vedli zvláště mlynáři z okolí a kupci z městečka Sázavy. Ke konci měsíce srpna přivezeny jsou nové varhany. Na oltářní kameny, objednané v Nehvizdech, vytesal patero křížů duchovní správce sám, ježto kamenníci ze Sázavy byli se již vzdálili. Podobně vymaloval farář 12 křížů na stěnách uvnitř chrámu a mřížky sám mramoroval. Zakoupil také nové ciborium a menší nádoby cínové. Od spolužáka svého p. Maximiliána Hergeta v Praze obdržel darem nový skleněný lustr. Některé dívky věnovaly antipendia, polštáře, prostěradla a květiny na oltář. Dne 15. října přijela na Sázavu paní Antonie, manželka Richarda knížete z Khevenhüller-Metsch na Komorním Hrádku, která s živým účastenstvím byla sledovala stavbu kostela v Sázavě, prohlédla sobě novou svatyni, darovala k ní dva skvostné oltářní polštáře se zlatým třepením a slíbila, že pošle příště nové mešní roucho.

Přední ozdobou kostela sázavského jmenovati jest veliký obraz hlavního oltáře, umělecké dílo Hellichovo, představující sv. Martina, biskupa a vyznavače Páně. [1]) Umělec spojil dvojí stav světcův zcela původním a důmyslným způsobem. Ctihodná postava biskupova stojí tu v bohatě splývajícím rouchu velekněžském, u nohou světcových spočívá rytířské brnění, kterým druhdy se odíval, a v blankytném oblace vznášejí se andělé, nesoucí k božskému trůnu plášť jeho rytířský, o nějž se byl někdy se žebrákem milosrdně rozdělil.

Svěcení chrámu položeno jest ke dni 18. října r. 1857. K veliké a nevídané slavnosti té připravovali se Sázavští s pokorným srdcem. Po tři neděle před slavností byla v té příčině od horlivého kooperátora Vojtěcha Polaneckého konána křesťanská cvičení; pak byl dle církevního nařízení na den před svěcením ohlášen přísný půst, a osadníci vedeni ke správě boží. Celý den četní kněží přisluhovali svátostí pokání. K večeru přibyl na Sázavu arcibiskupský sekretář, kanovník Vojtěch Hron, se svatými ostatky, které v plechových skřínkách byly

---

[1]) V seznamu děl Hellichových, jak uveřejněn jest v Methodu, r. 1877, str. 42, oltářní obraz sázavský se nepřivádí.

chovány: v první ostatky svatých Justa a Theodora, ve druhé svatých Diodora a Valentina, ve třetí svatých Vitala a Fausta. Ostatky položil sekretář na oltář sv. Benedikta k veřejnému uctění, načež konalo se požehnání s litaniemi. V sedm hodin modlili se kněží církevní hodinky a pak zase připouštěn věřící lid ke svátostné zpovědi až do 9 hodin večer.

Záhy z rána od čtvrté hodiny počínajíc sloužily se mše svaté; i bylo podáváno Tělo Páně těm, kdož nemohli slavným službám božím v Sázavě býti přítomni, jichž počet byl do 600. Všech pak, kteří přijali v těch dnech svátosť pokání, bylo více než 1100. Ke slavnosti samé dostavilo se mnoho vzácných hostí: patron kostela Emanuel Tiegel rytíř z Lindenkrona, krajský hejtman z Čáslavi spolu s komisaři, okresní přednosta z Černého Kostelce, vikář okresu kosteleckého Vincenc Bradáč, vikář mnichovický Antonín Kotrba a j.

V 8 hodin ráno zavítal ke sv. Prokopu arcibiskup Bedřich kardinál Schwarzenberg, přicházeje z Komorního Hrádku a provázen jsa kanovníkem Františkem Plaucarem. Ve slavném průvodě, jejž vedl potom z Černých Bud do městečka Sázavy, kráčelo 17 kněží. Ostatky svatých, které přes noc spočívaly ve farním chrámu Páně, položeny jsou na nosítka a neseny od čtyř duchovních. Věřící shromáždění při processí prozpěvovali litanie ke všem svatým. Před městečkem zdvihala se slavobrána ozdobená arcibiskupským znakem a nápisem: „Budiž vítán!“ U brány té uvítalo děvčátko jménem všech osadníků nejdůstojnějšího světitele, přednášejíc prosbu za posvěcení nového stánku božího.

Před chrámem sv. Martina u kříže zřízena byla kazatelna. Když byly ostatky svatých uloženy ve hřbitovní kapli, prohlédl sobě světitel nový kostel, načež vystoupiv na řečenou kazatelnu, promluvil tklivou řečí k lidu, v níž hlavní obřady při svěcení chrámu vykládal. Když pak v uzavřeném kostele obřady se konaly, měl vikář Vincenc Bradáč ke shromážděným věřícím slavnostní kázání. Po vykonaných obřadech poprvé mše svatá v nově posvěceném chrámu sloužena jest kanovníkem Františkem Plaucarem. Po mešním přijímání jeho podával pan kardinál Tělo Páně asi 700 věřících. Po mši svaté zpíváno radostné „Tě, Bože, chválíme.“

V měsíci květnu r. 1858 konaly se na Sázavě missie vedením otců z řádu kapucínského: Berharda Dvořáčka, vikáře

na Hradčanech, Generosa Soukupa, superiora u svatého Josefa v Praze, Elekta Petra, konventuála tamže a Theodora Macha, kvardiána kláštera roudnického. Počaty byvše dne 8. května, trvaly po osm dní a ukončeny jsou o svátek předního patrona zemského sv. Jana Nep. k radosti a duchovnímu uspokojení sázavských občanův. Účastenství při nich bylo přehojné. Docházelit ke sv. Prokopu nejenom osadníci farnosti tamější, ale i z okolních, ba velmi vzdálených míst, jako z Kácova, Kolína, Vranova. Také sousední kněžstvo horlivě pomáhalo missionářům v přisluhování sv. svátostmi. Těch, kdož při té příležitosti vykonali správu boží, bylo do 6000.

Nebude od místa učiniti zmínku o farní škole v městečku Sázavě, jež podobně jako kostel postižena byla ohněm r. 1848. Od té doby dálo se vyučování školní mládeže v jídelně bývalého kláštera sv. Prokopa a ve vedlejším pokojíku. Polovice jídelny byla však zastavena domácím divadlem, okna špatně opatřena, kamna chatrná. Učitel bydlil v zámku při zemi v levo od průjezdu. Přičiněním faráře Kočího proměněn jest konečně velký panský hostinec v městě ve školu, ježto i polohou svou i místnostmi k tomu se hodil. Tak upravenou budovu školní posvětil dne 4. listopadu r. 1858 vikář okresu kosteleckého Vincenc Bradáč. Péčí duchovenstva sázavského vznikla potom školní knihovna, vykazující r. 1860 celkem 340 svazkův. Bývalé školní stavení jakož i zahrádka k němu náležitá přidány jsou k farnímu hřbitovu, čímž objem jeho vedle potřeby se rozšířil. Svěcení rozmnoženého hřbitova konáno dne 5. července r. 1859.

Ježto farní chrám sv. Prokopa prodlením času uvnitř poněkud zašel, pečoval o to duchovní správce, aby stěny kostelní byly očistěny a vybíleny. I stalo se tak na jaře r. 1861 nákladem místního záduší a spolupůsobením osadníků při ručních pracích. Mimo to zahájil farář sbírku na pořízení nových obrazů ke křížové cestě. Když pak v květnu roku 1862 odbývána na Sázavě missijní renovace, posvětil P. Berhard Dvořáček hotové již obrazy.

Před tím z počátku měsíce února zastihla městečko Sázavu povodeň, jež prudkostí svou převýšila zátopu z r. 1845. Škody na mostech, polích, lukách, silnicích i domech byly tak veliké, že na zhojení jich ve farnosti sázavské věnováno jest 8000 zl. z prostředků zemských.

Farář František Kočí setrval u sv. Prokopa až do r. 1869. Za 16letého působení jeho osvěžil se na osadě duchovní život tou měrou, že téměř všechny vsi budovaly kříže a zvonice, aby hlas pozdravení andělského všude slyšán byl. Než i potom, když zvolen byv za sídelního kanovníka na Vyšehradě, památné místo opustil, nezapomněl na milou Sázavu a vydatně působil k povznesení úcty sv. Prokopa. Obstaral také vydání barvotiskového obrázku světcova dle milostného obrazu sázavského. V duchovní správě pracovali po boku farářově: Matěj Bláha roku 1853—1855, P. Jindřich Čapek z řádu františkánského r. 1855, Vojtěch Polanecký [1]) r. 1855—1858, Karel Hodinář od r. 1858.

Nedlouho před odchodem kanovníka Františka Kočího nastala změna v držení statku sázazského. Emanuel Tiegl rytíř z Lindenkrona prodal jej dne 2. května r 1869 Janovi svobodnému pánu z Neuberga za 420.000 zl. Již svrchu v dějinách kláštera sv. Prokopa učinili jsme zmínku o tom, že nový držitel statku upravuje zámek svůj na Sázavě, zabíliti dal obrazy v dolejší chodbě, zhotovené po roku 1746, aby zánikem jejich setřen byl z panského sídla ráz bývalého kláštera.

Farářem u sv. Prokopa stal se r. 1870 Alois Piskáček, kooperátor a katecheta u Nejsv. Trojice v Praze ve Spálené ulici. Ten znamenav potřebu některých oprav při chrámu Páně, dožádal se obětavých dobrodinců, zejména mezi kněžstvem, a s pomocí jejich přikročil k obmýšlenému dílu. Především opravena byla dlažba kostelní, oltář sv. Prokopa očistěn, zpovědnice, skříně v sakristii a dvéře znovu natřeny. Po té zakoupil farář nové prádlo kostelní, dal vyzlatiti kalich a p. Péčí patrona Jana svob. pána z Neuberga obnovena byla vížka chrámová. Za příčinou generální visitace v červnu roku 1873 došlo také k výzdobě oltářů: sv. Benedikta, sv. Prokopa, sv. Jana Nep. a Srdce Pána Ježíše. Zámožnější rolníci zakoupili v Praze prapor a dali vyšiti na jedné straně nápis: „Rolníci okolí sázavského.“ Na druhé straně praporu byl obraz sv. Prokopa Čechům žehnajícího. R. 1874 darovala paní Marie Železná, vdova po učiteli, 50 zl. na opravu svatostánku.

Dne 15. července r. 1876 prodal Jan svobodný pán z Neu-

---

[1]) O pracích téhož důstojného kněze na zvelebení úcty svatoprokopské viz na sklonku III. dílu.

berga panství sázavské se všemi nábytky (fundus instructus) za 410.000 zl. panu Bedřichu Schwarzovi, bývalému ústřednímu řediteli panství Hugona knížete z Thurnu a Taxis, správnímu radovi rak. severozápadní a pražsko-duchcovské dráhy a majiteli domu v Praze.

Prvním znamenitým darem nového podacího pána na Sázavě a choti jeho paní Antonie byl náklad vedený na přelití zvonu „Barbory," jenž pohromu vzal dosti záhy po svém zhotovení r. 1813. V pražské dílně Diepoldtově užili hmoty jeho ke slití nového zvonu „Antonie" r. 1878. Po jedné straně zvonu spatřuje se obraz sv. Antonína a nápis: „Hedvigis in initio me fecit, Barbara innovavit, Antonia feliciter perfecit. — Bedřich Schwarz, pán Sázavy a patron a choť jeho Antonie." Na druhé straně opakována legenda z roku 1813: „Mein Ruf erschalle weit und breit" atd.[1]) Nový zvon vážící 285½ klg. posvěcen byl suffragánem pražským Karlem Františkem Pruchou.

Téhož léta 1878 vykoupili příslušníci obce Choratic starodávný farní desátek, složivše k tomu konci jistinu 727 zl. 20 kr.

Farář Alois Piskáček setrval na Sázavě až do r. 1880, kdy ustanoven byl farářem ve Verměřicích. Vedle něho zastávali duchovní správu u sv. Prokopa kaplani: František Blažek r. 1870, Josef Růžička r. 1870—1872, Václav Sedláček roku 1872—1873, Josef Krch r. 1873—1879 a Vincenc Bosáček, jenž zřízeň jest administrátorem uprázdněné fary. Na sklonku roku 1880 přistěhoval se nový farář Josef Šindelář, před tím kooperátor ve Vršovicích.

Veda horlivou péči o zvelebení pouti svatoprokopské, jal se k ní duchovní správce zváti slovutné kazatele. Přední praelati zemští dali se najíti ke konání služeb božích, kněžstvo okolních farností povzbudilo lid, a četné průvody věřících spěly na Sázavu uctívat velikého světce své vlasti. O hlučných poutích u sv. Prokopa jednáme obšírněji při líčení úcty, jakou lne lid českoslovanský ke sv. opatu a zakladateli kláštera sázavského.

Z počátku r. 1884 rozšířena byla obecná škola v městečku Sázavě o dvě třídy, tak že vyučováno potom celkem

---

[1]) Srvn. svrchu str. 321.

v pěti třídách. Ve farní osadě sázavské jest ještě obecná škola ve Vlkančicích o dvou třídách, obecná škola v Čeřenicích o jedné třídě a ob. škola v Samopších o jedné třídě.

Dne 21. června r. 1886 zavítal ke sv. Prokopu poprvé nový arcipastýř, J. kníž. M. pán František de Paula hrabě Schönborn, aby přisluhoval svátostí biřmování. Po celou dobu, kdy pan arcibiskup visitoval kostely vikariátu kosteleckého, bylo deštivo. Dne 21. června pršelo po celý den, pročež veškeré uvítací slavnosti byly zmařeny. Voda v řece rychle stoupala. O třetí hodině odpolední došla zpráva, že řeka za Pyskocely ke Choceradům i silnici zatopila. Za tou příčinou bylo panu arcibiskupovi zvoliti cestu do Chocerad přes Černý Kostelec. Na zejtří stalo se v Choceradech veliké neštěstí, ano neopatrností převozníka více než 20 dětí, když k biřmování dávaly se převésti, v rozvodněné řece se utopilo.[1] K pouti téhož roku konané přibyl na Sázavu světící biskup pražský Karel Schwarz a přivezl skvostné mešní roucho, jež byl pan arcibiskup chrámu svatoprokopskému daroval.

Zasloužilý kněz Josef Šindelář přijav faru v Křečovicích z počátku r. 1887, opustil Sázavu po šestiletém zdárném působení. Za administrátora Vendelína Hoňka pořízeno bylo nové sklo (tabule v celosti) k obrazu sv. Prokopa, k němuž pomoc učinil Jan Bernard, farář z Černoušku, meškaje návštěvou u bratra svého, jenž byl ředitelem statku sázavského. Dne 23. července t. r. slavil u sv. Prokopa patron kostela p. Bedřich Schwarz stříbrnou svatbu s chotí svou Antonií. Jubilantům žehnal při tom kanovník kollegiátní kapitoly na Vyšehradě, bývalý farář sázavský František Kočí. Na paměť slavnosti té věnovala choť pana patrona několik skvostnějších dárků ke chrámu Páně.

Farářem u sv. Prokopa stal se z počátku r. 1888 nástupce administrátora Hoňka František Otmar Pohl. Jeho přičiněním opravena byla v červnu r. 1889 střecha filiálního kostela sv. Martina v Sázavě, chrám obílen a zeď kolem hřbitova tamního v lepší stav uvedena. K opravám těm poskytl pan Bedřich Schwarz 2000 cihel a 500 tašek, obec sázavská pro-

---

[1]) Podobné neštěstí přihodilo se dne 11. března r. 1816, kdy při pohřbu mladého zedníka Jana Hedelína utonulo v řece u města Sázavy osm děvčat a dva jinoši.

půjčila vápno, sousedé svezli písek a na řemeslníky sešlo se sbírkou 105 zl. Majitel skelných hutí svatoprokopských pan Vladimír Kavalír daroval v říjnu t. r. farnímu kostelu lampu za 64 zl.

Pomeškav na Sázavě sedm let, ustanoven jest František Otmar Pohl za faráře ve Světci. Na jaře r. 1895 ujal se duchovní správy u sv. Prokopa administrátor Josef Pouska. Za něho v květnu t. r. zemřel majitel statku sázavského pan Bedřich Schwarz a byl na pražském hřbitově v Olšanech pochován. Uprázdněné fary dostalo se Janu Konečnému, staršímu kaplanu v městě Benešově. Nový farář narodil se dne 1. srpna r. 1859 v Šitbořicích na Moravě a na kněžství posvěcen jest v Praze dne 8. července r. 1883.

Nebude od místa podati stručný popis kláštera sv. Prokopa, jak nyní jest po nemnohých změnách, kteréž světští majitelé panství sázavského byli způsobili. K památnému místu vede cesta od břehu řeky mírným vzestupem. U vchodu do nádvoří bývala ještě z počátku tohoto století brána, a nad ní pnula se krytá chodba z praelatury po levé straně do klášterní budovy na pravo. Pan Vilém Tiegel dal krytou chodbu i bránu pobořiti a toliko dva pilíře místo brány zde postaviti. Proč tak učinil, není nám již povědomo, ale že tím budova bývalého kláštera připravena jest o starobylou památku, uznati musí každý.

Příchozí vejda do nádvoří, spatří po pravé straně velikou, do čtverhranu stavěnou budovu klášterní o jednom poschodí, nynější zámek, za nímž na severní straně stojí farní chrám, bývalá basilika opatská; v levo pak spatřuje se menší podlouhlé stavení, jež sloužilo za příbytek opatům (praelatura). Severní částka jeho jest nyní farou. Za chrámem a farou na úpatí skalnatého pahorku prostírá se panská zahrada. Ještě z počátku přítomného věku zbývaly tam čtyry bašty ze starého opevnění kláštera. Teprve r. 1810 dal je odstraniti majitel panství, načež v místech těch upraveny jsou pěkné sady.

K faře nejblíže přistupuje věž kostelní. Jest to jedna z průčelních věží bývalého velikého chrámu Panny Marie a sv. Jana Křtitele při jižní lodi, která spolu s věží posud se zachovala, kdežto severní loď a ovšem i střední loď chrámu úplně jsou zničeny a odstraněny. [1]) Ve čtyřech patrech

---

[1]) Srvn. svrchu str. 242 nn.

věže otvírají se okna gothická, tesanými kameny vykládaná; věž kryta jest střechou jehlancovou. V přízemí věže na straně k jihu obrácené spatřuje se krásný, bohatě zdobený gothický portál. Zbytky staré stavby hotoveny jsou z tvrdého rudého pískovce.

Někteří tvrdí, že klášterní chrám na Sázavě slohu gothického nebyl vůbec dostaven, ježto schází mu i hlavní loď i poboční loď severní; katastrofa zastihla prý stavitele, když dokonávali jižní loď kostela, a přerušila další stavbu. Proti mínění takovému namítáme: Zbytky drobnějšího kamení, které v jižní lodi nad pozůstalými žebry ve výši se udržují a které samy již z části klenutí tvořily, dokazují, že loď musila býti sklenuta. Nelze zajisté připustiti, aby to vše mohlo dříve býti připraveno, nežli se klenouti počalo. Mimo to všechny kusy žeber nad konsolami při jižní hlavní zdi jsou natřeny barvami; zcela určitě lze znamenati kruhovou ornamentiku, částky listův a jejich rozvětvení; barva zelená převládá, avšak jest již tak vybledlá, že zdola pouhým okem ji rozeznati nelze. Aby kdo chrám maloval dříve, nežli byl sklenut a vystaven, nelze připustiti. Ať již malba pochází z doby kterékoli, vydává vždy svědectví o tom, že pravá loď byla celá dostavena. Avšak jednu loď samu klenouti, aniž by týmž časem obě ostatní lodi byly klenuty, není se stanoviska stavitelského možno. Byly tudíž všechny tři lodi chrámové zároveň dohotoveny, jakkoli sotva jedna z nich po dobu naši se zachovala.

Kdo z farního stavení nebo od věže dívá se na nynější chrám sv. Prokopa, pozná záhy, že budova jeho jest částkou bývalého klášterního kostela, totiž presbytéř a kůr mnišský s přiléhajícími kaplemi po stranách kůru. V době, kdy nedostávalo se nákladu na opravu spustěného velechrámu, oddělili mnichové východní částku jeho od západní, vzdělavše zeď na rozhraní mnišského kůru a lodí kostelních. Východní částka uchovala se kostelem, západní částky užíváno za hřbitov [1]). Zůstalo pak hřbitovem městiště opuštěných lodí až do počátku

---

[1]) Srvn. list pana Ferdinanda Švihovského ze dne 17. srpna r. 1587: „Dále také žaloval (pan opat) na čelátku mou, pekaře a lokeje, že by měli v té věži u kostela na krchově nějaké dva psy zastřeliti, křížem přeložiti. Já nadávši se, že jest to tak, upral sem téhož pekaře i toho lokeje

tohoto století, kdy r. 1801 pochován tam poslední opat na levo od hlavního vchodu do kostela sv. Prokopa, jakož také poněkud dále k západu zřízena jest r. 1816 hrobka rodiny Tieglovské, nyní velmi zanedbaná.

Průčelní zeď farního chrámu má tvar čtverce, ozdobeného po stranách dvěma sloupky s hlavicemi jonického způsobu, jež podpírají římsu. Nad římsou zdvihá se štít týmž vkusem okrášlený. Uprostřed něho postavena jest socha Panny Marie s dítětem a nad ním v trojhranu oko boží. Mramorová deska nad hlavním vchodem ohlašuje dobu obnovy chrámové r. 1687[1]). Po levé straně téhož vchodu spatřuje se náhrobek opata P. Leandra Kramáře, zesnulého po zrušení kláštera roku 1801[2]). Po pravé straně stojí kříž na památku missie, která odbývala se tam r. 1858.

Chrám sv. Prokopa jest stavba trojlodní gothického slohu. Větší částť jižní lodi zabírá kaple Panny Marie (sv. Barbory) a sakristie. Nad pobočními loděmi jsou prostranná oratoria. Klenutí kostela bývalo někdy vyšší, jakož z toho vidno, že původní okna sáhají až nad nynější klenbu. Vnitřek chrámu činí na pozorovatele svou čistou úpravou dojem příjemný.

Hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie svědčí o dovednosti původcově jak ve skladbě částek tak zejména v pracích řezbářských. Velký obraz oltářní jest dílo proslulého mistra Jana Petra Molitora z r. 1755[3]). Po straně evangelia stojí v presbytéři malý oltář sv. ostatků. Na něm uloženy jsou ve skleněné skříni tři drahocenné památky po sv. Prokopu: dřevěný kalich (koflík), dřevěná lžička a částka kostí z těla světcova. Skvostnou schránku pro ostatek právě řečený zhotoviti dal obětavý dobrodinec chrámů sázavských, vysoce důstojný pan František Kočí, kapitolní děkan na Vyšehradě. Vyobrazení podáváme v příloze.

V polou střední lodi chrámové umístěny jsou dva poboční oltáře: po evangelijní straně oltář sv. Prokopa

---

kyjem a do šatlavy dáti poručil. Potom se to našlo, že jináč bylo, a ne na krchově takové psy, ale v té jedné věži pusté, kteráž na zámku v straně jest, do kteréž za pánův Zajímačův a jiných držitelův panství tohoto psy metávali a je tam zastřelovali.“

[1]) Viz svrchu str. 290 n.

[2]) Srvn. svrchu str. 306.

[3]) Podle nápisu, jenž shledán byl na obraze r. 1838.

s milostným obrazem; po straně epištolní oltář sv. Benedikta s pěkným obrazem, kterýž představuje blahoslavené zesnutí patriarchy západního mnišstva. V severní pobočné lodi shledávají se dva další oltáře: sv. Jana Nepomuckého a Srdce Pána Ježíše, jakož i dvě zpovědnice s umělými řezbami.

Pozoruhodným dílem řezbářským jest mřížka před presbytéřem. Téhož slohu byla také sedadla pro mnichy, jež po zrušení kláštera dostala se, nevíme ani jakým způsobem, do kostela sv. Víta v Radošovicích u Vlašimi. [1]) K hlásání slova božího slouží prostranná kazatelna. Svrchu ozdobena jest sochou Spasitele a podobami čtyř evangelistův; dole obklopují ji sošky čtyř sv. učitelů církevních. [2]) Cyklus obrazů křížové cesty oživuje stěny chrámové; v jižní pobočné lodi umístěný obraz Ukřižovaného zvýší 3 m. jest řezbářským dílem bývalého faráře Františka Kočího.

Ze severní lodi sestupuje se dvojitým šnekem do krypty pod presbytéřem, jež jest nejstarším stavitelským kusem chrámu sv. Prokopa. Pozůstala jediná z původní románské basiliky, jak stavěl ji sám zakladatel kláštera. Světlo do podzemní klenuté svatyně vniká malým okénkem. [3]) Hlavní vchod z choru mnišského, kterým druhdy sestupovalo se do krypty, otevříti dal farář František Kočí. Od té doby přikryt jest toliko širokými kameny. Ve svatém témdni bývají kameny stranou kla-

---

[1]) Method, 1883; str. 139.

[2]) Řezbářské kusy tuto řečené pocházejí z počátku 18. století a pořízeny byly nákladem dobrodinců kláštera za opata Václava Košína. Tomu svědčí list konventu tamního z r. 1714: „Attestamur dominum Wenceslaum, abbatem nostrum, . . . ad singularem domus Dei decorem promovendum, prout ipsa benefactorum facultas se extendebat, sese totum impendisse et citra omnium suspicionem oculis omnium exhibuisse sequentia opera: Chorus uterque novae ecclesiae adiecta crypta consummatus, ecclesia ipsa duplici altari, duobus confessionalibus, nova cathedra singulari labore statuarii exornata.“

[3]) Srvn. co píše Braniš: „Pan Neuwirth (Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen; str. 33) domnívá se, že se z krypty nic určitého nezachovalo a dovolává se při tom Gruebra (Kunst des Mittelalters in Böhmen; I. str. 32), jenž upozornil na gothické okénko do krypty té vedoucí. Okénko má ovšem lomený oblouk, bylo však patrně proraženo při přestavování chrámu ve 13. století, kdy pro snazší přístup poutníkům po levé straně dvojitý šnek byl zřízen. Kdyby byl p. spisovatel kryptu viděl, uznal by snad, že jest původní, a viděl by i v polokruhu založenou zeď staré absidy chrámové.“ Jak píší historii českého umění; str. 13.

deny, aby věřící měli volnější přístup do Božího hrobu, jenž stavívá se v podzemí. Obecně sluje nyní krypta jeskyní sv. Prokopa.[1])

Mezi kryptou a hlavními dveřmi chrámu prostírá se bývalá hrobka mnichů sázavských na dvé rozdělená. V ní při nahodilém zkoumání jen hrstka zetlelých kostí byla shledána.

V sakristii, která západní stěnou sousedí s kaplí Panny Marie, na jižní straně pak přiléhá k bývalému klášteru, pozůstaly staré skříně s umělými řezbami. Ukázku řezeb podává kresba v příloze. Nad sakristií jest oratorium pro patrona a jeho rodinu.

Klášter v zámek proměněný zavírá v sobě malé nádvoří, kolem něhož v přízemí i v poschodí prostranná chodba (ambitus, ochoz) pokračuje. Ze starého domu konventního, jak býval před ohněm r. 1746, zachoval se jediný sínec podobný křížové kapli slohu gothického. Obraz jeho viz v příloze.

---

[1]) Viz svrchu str. 66, 74 n.

Díl třetí.

Úcta sv. Prokopa.

Hlava první.

Sv. Prokop patron království českého.

Hned po blaženém zesnutí svém pokládán byl Prokop za ctihodného služebníka božího. Ohlas ctností jeho, o nichž vrstevníci vypravovali potomkům, a příhody neobyčejných skutků na Sázavě osvěžovaly památku věhlasného opata a zvyšovaly posmrtnou úctu jeho. Svědkem jest nám původce letopisů sázavských ze 12. století, muž učený a povážlivý, jenž o zakladateli kláštera slovanského na Sázavě nejinak než o světci rozpráví. Když pak z vůle náměstka Kristova papeže Innocentia III. prohlášeno jest, že mohou věřící, zejména v zemích československých, veřejně znáti se ke sv. Prokopu jako oslavenému vyznavači Páně a vzývati jej za přímluvu u Boha, soukromá úcta lidu proměnila se v náboženský, církevní kult, v nadšenou a vroucí oslavu rodného syna země této, jenž životem svým důstojně přidružil se k velikým světcům jiných národů. Po slavné kanonisaci, jak dála se na Sázavě dne 4. července r. 1204,[1]) směly zřizovány býti oltáře a chrámy k poctivosti sv. Prokopa, směly konány býti oběti mešní a církevní hodinky o sv. Prokopu, jeho jméno smělo vkládáno býti do přímluvných modliteb a litanií, jeho tělesné

---

[1]) Viz svrchu str. 214 n.

ostatky mohly veřejně býti vystavovány a ctěny, jakož i zvláštní den v roce církevním ustanoviti bylo za svátek k paměti jeho především věnovaný. Zbožní Čechové učinili ještě více: vyvolivše sobě sv. Prokopa za ochránce nově zřízeného království, připočetli jej k blahoslaveným patronům zemským: sv. Ludmile, sv. Václavu, sv. Vojtěchu a j. Jak někteří spisovatelé dokládají, vyžádal si král Přemysl I. (roku 1197—1230) na opatu Blažejovi rámě z těla světcova a dal uložiti je v biskupském chrámě sv. Víta, aby „tím ramenem království české velemocně před nepřáteli bylo bráněno.“ [1]) Výroční památka sv. Prokopa konána v celé zemi zasvěceným svátkem dne 4. července. [2])

Obyvatelé hlavního města jali se s příkladnou horlivostí osvědčovati úctu k novému dědici českému. Vejméno sv. Prokopa posvěcen byl chrám na Malé straně opodál proti vchodu do velkého kostela Panny Marie rytířů maltanských (v nynější Prokopské ulici, zadní část domu č. 376—III). O založení chrámu vypravuje Hájek: R. 1213 ukázal se sv. Prokop ve snách Sudislavovi a manželce jeho Dobromile, kteří měli dům na Újezdě v místě velmi památném, kdež hotoven byl kdysi za knížete Přemysla práh domovní, po němž Praha Prahou slove, a přikazoval jim, aby dům svůj obrátili ve svatyni. Ti pak uposlechše, vystavěli z kamene petřínského kostelík a dali jej posvětiti biskupem Danielem dne 4. června r. 1214. Jakkoli daleci jsme toho, abychom spolehli na zprávu kronikářovu, připomínáme přece, že paměť zakladatelů kostela ochrániti mohla authentika, kterou ve 13. století kladli biskupové při svěcení chrámu do oltáře. Ovšem v červnu r. 1214 nemohl biskup Daniel II. světiti kostela, ježto zemřel před tím dne 28. března t. r.

---

[1]) Crugerius: Pulveres sacri (ke dni 4. července): Ab ea porro canonizatione coeptus est solennius coli in Bohemia tamquam universalis regni patronus, et eiusdem brachium pragensi tum tantum cathedrali ecclesiae extraditum est a Benedictinis, ut velut angusto pignore toti orbi strictius obligaretur illa ecclesia et regnum illo defensionis membro fortius defenderetur.

[2]) Staré martyrologium kostela sv. Víta v Praze: „Quarto Nonas Julii canonizatio sancti Procopii, abbatis et confessoris, patroni regni Bohemiae, mirae sanctitatis viri, cuius brachium habetur in ecclesia pragensi.“

V písemných pamětech posud zachovalých jmenován jest chrám sv. Prokopa k r. 1346. Tenkráte byl kostelem farním, stál před zdí Menšího města pražského a sousedil domům poplatným ke klášteru Panny Marie pod řetězem.[1] Přivtělen jsa k témuž klášteru, měl správcem kněze z řádu maltanského, kterého zřizoval generální převor. Do r. 1357 byl administrátorem u sv. Prokopa Mikuláš; potom zastávali tam úřad farní: František (r. 1357—1360), Mikuláš, převor kláštera (r. 1360—1378), Oldřich převor (r. 1378—1383), Mikuláš převor (r. 1383—1384), Tomáš († r. 1406), Jakub od r. 1406.[2] Papežského desátku odvádělo se z kostela sv. Prokopa osm grošů ročně.[3]

Jako jiné svatyně v Menším městě pražském byl kostel sv. Prokopa při počátku válek husitských bezpochyby vypálen a teprve po některém čase dostalo se mu opravy. Ježto fara při něm zanikla, nazýván jest r. 1483 toliko kaplí.[4] R. 1629 uvádí se kaplan u sv. Prokopa Jiří Meissner, jenž vypomáhal i u sv. Mikuláše. Posledně obnovována jest kaple r. 1669, při čemž do báně věžní vložili pamětní pergamenový lístek. Byla to nevelká gothická stavba se štíhlou vížkou na střeše. Roku 1689 dal ji velkopřevor řádu johannitského Ferdinand Ludvík hrabě Kolovrat Libšteinský zbořiti, a stavěti svým nákladem nový kostel sv. Prokopa, k němuž položil základní kámen téhož roku dne 13. dubna administrátor převorství u Panny Marie P. Sigmund Kucborský. Stavba provedena se vší úpravou nákladem 6723 zl., a kostel byl posvěcen dne 10. listopadu r. 1693 od arcibiskupa Jana Bedřicha hraběte z Valdšteina, který vložil do oltáře ostatky svatých Angela a Benigna, po čemž zpíval slavnou mši svatou světící biskup Jan Dlouhoveský, a odpoledne byly nešpory, jež ukončeny německým ká-

---

[1] List komendátora Čeňka z Vartenberka a konventu johannitského kláštera v Praze ze dne 1. února r. 1346: „Pesconi . . . et Martino Horine, civibus Minoris civitatis pragensis, . . . ortum nostrum cum omnibus ipsius pertinenciis ex oposito prenominate domus nostre trans fossatum inter braziatorium Girziconis ex una et ecclesiam sancti Procopii et domum sive braziatorium domini Zdenconis ac etiam stratam publicam parte ex altera . . . vendidimus.“ Emlerova Regesta; IV. č. 1649, str. 655.

[2] Tomek: Dějepis města Prahy; III. str. 28; V. str. 194.

[3] Tamže; III. str. 81.

[4] Tomek: Dějepis m. Prahy; VIII. str. 49; IX. str. 125.

záním. V novém chrámu Páně bývala o nedělích a svátcích od kněze z kláštera Panny Marie u johannitů sloužena mše svatá, a o svátku sv. Prokopa konána tu hlučná pouť, až svatyně ta dvorním rozkazem r. 1784 byla zrušena a za 735 zl. prodána. Paní Marie Anna hraběnka z Kolovrat, kteráž kostelní budovu koupila, proměnila ji v činžovní dům (č.376—III), na němž posud dobře rozeznati lze tvary bývalé svatyně, zejména okrouhlý presbytéř na východní straně. Na paměť bývalého kostela dala hraběnka zasaditi nad vchodem do zdi sošku sv. Prokopa, která tu podnes ve výklenku se spatřuje. V kostele bývalo tré oltářů. Z hlavního oltáře zachoval se obraz sv. Prokopa, jenž visí v sakristii klášterního chrámu u johannitů. [1])

Úctu svou ke sv. Prokopu osvědčovali obyvatelé měst pražských také zakládáním oltářů v kostelích a hojným nadáním jich za příčinou služeb božích. V basilice sv. Víta na hradě pražském byl oltář sv. Prokopa, k němuž kanovník svatojirský Jan Trhoň odkázal r. 1337 deset kop grošův, tak aby za ně získán byl věčný plat 64 grošů ročně pro oltářníka Jakuba a další nástupce jeho, kterým ukládalo se jednou do téhodne konati zádušní mši svatou za Jana Trhoně a jeho rodiče. [2]) Mimo to vycházelo k oltáři ročního platu ze vsi Zlonína u Líbeznic 12 hřiven a z peněz u měšťanů na úrok daných 2 kopy grošů. [3]) Z oltářníků sv. Prokopa připomínají se ještě: Jan písař r. 1367 a po něm kněz Erhart. [4])

V novém gothickém velechrámu sv. Víta postavili oltář sv. Prokopa u pilíře, jenž nejbližší jest severovýchodnímu rohu kaple sv. Václava. [5]) R. 1405 založil v témž kostele bohatý měšťan pražský František z Rokycan oltář svatých Václava, Prokopa a Erasma. O poloze oltáře toho nedostává se zpráv; jen z domyslu kladou jej někteří badatelé k pilíři po severní straně hrobu sv. Vojtěcha v nedostavěné

---

[1]) Ekert: Posvátná místa král. hl. města Prahy; II. str. 344 n.

[2]) Závěť kanovníka Jana Trhoně ze dne 26. listopadu r. 1337, v Emlerových Regestech; IV. č. 493, str. 197. Srvn. tamže; str. 217 n.

[3]) Tomek: Dějepis m. Prahy; III. str. 58.

[4]) Tamže; V. str. 142.

[5]) Památky archaeolog. III. str. 313. Tomek: Dějepis m. Prahy; II str. 85.

části velechrámu. [1]) Nadání pana Rokycanského, 16 kop ročního platu, [2]) užíval nejprve oltářník Matěj z Bíliny, sekretář arcibiskupův od r. 1405, potom Jakub r. 1407 a Václav r. 1412.[3])

V kollegiátním kostele sv. Petra na Vyšehradě založen byl oltář sv. Prokopa někdy ve 14. století. Služby boží při něm konal mistr Mikuláš lékař až do r. 1392, kdy směnil místo s Mikulášem ze Žebnice, oltářníkem sv. Alžběty v klášteře sv. Ducha na Starém městě pražském. R. 1404 připomíná se Trojan, oltářník sv. Prokopa na Vyšehradě. [4])

V kryptě staršího kostela Panny Marie před Týnem založil oltář sv. Prokopa a sv. Máří Magdalény kanovník pražský Václav Planer spolu se sestrou svou Elškou r. 1368. [5]) V povinnosti oltářníků stáli tam kněží: Petr r. 1368, Tomáš ze Strakonic v letech 1368—1371, Jan z Pátku (roku 1371—1376), Jakeš, vikář scholastika pražského (r. 1376—1380), Prokop z Hrádku (r. 1380—1386), Epifanus (roku 1386—1393), Jan z Vartenberka (r. 1393—1395), Martin, farář v Pněvicích, od r. 1395, mistr Jiří z Boru († r. 1413), Matěj z České Třebové (r. 1413—1415), Přibík roku 1415, Mikuláš z Prachovic r. 1415, Bohuslav, doktor práv, r. 1415, Jan Benešův z Vranova příjmím Šedivec (r. 1415—1416), Lukáš od r. 1416. [6])

V chrámě Páně sv. Mikuláše na Starém městě pražském bývalo dvé oltářů sv. Prokopa. Jeden z nich připomíná se nejprve r. 1377. Toho léta daroval k němu František mladší z Posenpachu, měšťan pražský a hofrychtéř měst královských, osm kop ročního platu na Radičevsi v kraji žateckém. R. 1407 byl podacím pánem oltáře Hiltmar z Posenpachu, měšťan nymburský. [7]) O druhém oltáři činí se zmínka r. 1379, kdy spor byl mezi patronem jeho Petrem Bohuslavů, měšťanem pražským, a oltářníkem Janem Rubrikou. [8]) Z oltář-

---

[1]) V týchž spisech; str. 315 a 91.

[2]) Tomek: Dějepis m. Prahy; III. str. 61.

[3]) Tamže; V. str. 143.

[4]) Tomek: Dějepis m. Prahy; II. str. 258; V. str. 156, 225 n. Borový: Libri erectionum; str. 603.

[5]) Tamže; II. str. 142. Nadační list kanovníka Václava Planera a sestry jeho Elšky sepsán jest teprve r. 1371. Borový: Libri erectionum; str. 81. n. R. 1377 polepšili tíž zakladatelé příjem oltáře o čtyry kopy. Tamže; str. 144.

[6]) Tomek: Dějepis m. Prahy; V. str. 182.

[7]) Borový: Libri erect. str. 161 n. Tomek; l. c. II. str. 200, 467.

[8]) Tomek: Dějepis m. Prahy; III. str. 206.

níků jsou nám ještě povědomi: Frencl († r. 1380), Jan († r. 1380), Tomáš z Prahy od r. 1380, Havel Václavův z Lipé od r. 1380, Hertvík z Tachova od r. 1380, Tomáš r. 1397, Jan (r. 1401—1407), Mikuláš Chvalův z Heřmaně od r. 1408. [1])

V kostele sv. Linharta na Starém městě pražském založen byl r. 1382 oltář sv. Václava a sv. Prokopa, jinak také svatých dědiců českých zvaný, a učiněna k němu nadace od Václava, faráře v Litožnicích, Alberta, bratra jeho, Mikuláše a Václava, synů někdy Petra uzdáře, ročních 14 kop grošův, z nich oltářník přijímal 8 kop. Podací právo k oltáři měli zakladatelé jeho společně. [2]) R. 1392 vyznal po jakési rozepři Prokop Vítkův, měšťan staroměstský, že patronát oltáře sv. dědiců českých náleží Kunclíkovi a dědicům jeho. [3]) Z oltářníků jsou nám povědomi: Hašek r. 1391, Václav Černý ze Lhoty (r. 1392—1408), Jan (r. 1408—1414). [4]).

V kostele sv. Mikuláše v Menším městě pražském byl poboční oltář sv. Prokopa nadaný r. 1359 od Alberta, faráře v Nehvizdech, bratra jeho Mikuláše Šlegla, měšťana malostranského, a sestry jejich Kristiny. Zakladatelé vykázali dvě kopy ročního platu na domě svém v Menším městě, darovali k oltáři tři lány polí v Unhošti a zřizovali faráře kostela sv. Mikuláše, aby po smrti jejich byl patronem oltáře sv. Prokopa. [5])

Kterak v živé paměti lidu pražského trval klášter sv. Prokopa na Sázavě, a úcta k zakladateli jeho jak hluboké kořeny pustila v mysli měšťanstva, z toho lze souditi, že veřejná cesta z Prahy přes Uhřiněves, Říčany a Mnichovice jmenována vůbec silnicí svatoprokopskou. [6]) Když pak uprostřed 14. století vystavena byla brána ve zdi Nového města nad nynějším Václavským náměstím při silnici právě řečené, nazval ji lid branou sv. Prokopa. [7]) Později teprv obdržela jméno brány koňské.

---

[1]) Tamže; V. str. 190.

[2]) Borový: Libri erectionum; str. 192 nn.

[3]) Tamže; str. 376.

[4]) Tomek: Dějepis m. Prahy; V. str. 177.

[5]) Borový: Libri erectionum; str. 8.

[6]) Tomek: Dějepis m. Prahy; II. str. 276 n. Srvn. Borový: Libri erectionum; str. 104, 179, 197.

[7]) Tomek: l. c. II. str. 220.

Velikou moc ochrany sv. Prokopa jako patrona zemského zkusili Čechové v bitvě u Kressenbrunnu dne 12. července r. 1260. Vojsko české vedené králem Přemyslem Otakarem II. schystávajíc se teprve k boji, napadeno bylo před časem od lstivých nepřátel. Také počtem bojovného lidu nerovnali se Čechové Uhrům. Nicméně za vzývání pomoci boží a přímluvy slavných dědiců českých, svatých Václava, Vojtěcha, Prokopa, podstoupili krvavou seč a dosáhli skvělého vítězství nad nepřítelem. Někteří nábožní muži měli té chvíle vidění, kterak sv. Václav s mečem a korouhví, sv. Vojtěch v odění velekněžském, sv. Prokop s berlou opatskou a patero sv. bratří mučenníků spějí na pomoc krajanům svým z rozkázání božího. [1]) Slavné vítězství v bitvě u Kressenbrunnu připsáno tudíž vděčně ochraně svatých dědiců českých.

Z dějin kláštera sázavského s dostatek známo jest, kterak ujal se sv. Prokop duchovních synů svých, slovanských mnichů, když po prvé někdy r. 1057 vypuzeni byli z kláštera na Sázavě, kterak potepal opata Němce, an do kláštera se vetřev, na překážku byl, aby slovanští bratří nemohli se tam vrátiti. Paměť toho posilovala Čechy v důvěře, že světec nepřestává hájiti krajanů svých proti cizincům jiného jazyka a mravu, kteří rozmohli se nejen počtem, ale i statky pozemskými a vlivem na veřejné záležitosti, tak že rodným synům zahrozilo z toho vážné nebezpečenství. V ten rozum zmiňuje se veršovec český z počátku 14. století o sv. Prokopu, „v němž veliká pomoc Čechóm vznide." [2]) Když r. 1318 lid český rozechvěl se z doslechu, že král Jan Lucemburský vypuditi chce Čechy ze země, vzýván jest vroucně sv. Prokop spolu se sv. Václavem, aby rozpomenuli se na své plémě. Vítězství páně Zajícovo nad německým vojskem královým t. r. vítali pak přemnozí jako důkaz nebeské ochrany jejich. [3])

Za vlády syna Janova císaře Karla IV. utuchly v té příčině obavy lidu českého, neboť panovník národa milovný pečoval nejen o přítomné dobré jeho, ale i k budoucímu moudře

---

[1]) Srvn. svrchu str. 220 n.

[2]) Dalimilova Kronika česká, v Pramenech d. č. III. str. 137. Srvn. Kroniku Marignolovu: „Sanctus Procopius Theutonicorum expulsor." Tamže; str. 540.

[3]) Viz svrchu str. 224.

prohlédal. Velikým skutkem Karlovým bylo založení slovanského kláštera v Praze, kterýž kvésti měl „ke cti boží, ke cti blahoslavené Matky Páně a přeslavných Jeronyma, Kyrilla, Methoda, Vojtěcha, Prokopa dědiců království českého.“ Císař plesal, když podán mu byl starobylý slovanský spis s udáním, že jest to vlastní rukou sv. Prokopa psané evangelium; i daroval vzácnou památku klášteru svému na Slovanech. Záruku blahé budoucnosti shledával především v rozkvětu katolického náboženství, a co k tomu se váže, v úctě a následování světců Páně, zejména těch, kteří z národa vyrostli.

O úctě svatoprokopské v Praze za zlaté doby Karla IV. a potom až do počátku 15. století učinili jsme zmínku již svrchu. Císař povzbuzoval k ní také tím, že dával obraziti světce ve skupině ostatních patronů zemských. Při velechrámu sv. Víta zachovaly se podnes obrazy takové, díla v pravdě umělecká a památná. V kapli sv. Silvestra jest na levé zdi nad klekátkem obraz Tváře Páně na zlaté půdě, zhotovený v Římě r. 1369 podle byzantského originálu, který posud ve zvláštní kapli chrámu lateránského se chová. Na obrubě mistrné kopie poručil Karel IV. vymalovati po stranách podoby svatých dědiců českých: Víta, Vojtěcha, Ludmily, Václava, Prokopa, Sigmunda, které jsou rovněž znamenity. Nahoře a dole drží andělé pásky s latinskými nápisy: „Svatý, svatý, svatý Hospodin Bůh zástupů.“ „Hodenť jest Beránek, jenž zabit byl, Kristus.“ Císař tou měrou vážil si obrazu, že vřadil jej mezi klenoty království českého. Někteří kronikáři vypravují, že otec vlasti, dostav od papeže Urbana V. dovolení, aby velebný originál, jejž pokládali někteří za původní dílo sv. Lukáše, věrně sobě vypodobniti dal, zanechal v Římě kopii a přinesl do Prahy prvoobraz; kterážto pověsť ovšem jest nedůvodná. Při veřejných slavnostech, zejména v „den svátostí,“ býval obraz Tváře Páně spolu s jinými klenoty z Karlšteina přinášen do Prahy a k uctění vystavován. [1])

Nad jižním portálem příčné lodi u sv. Víta zhotoviti dal císař Karel IV. veliký mosaikový obraz Posledního soudu. Pracovali o něm benátští umělci r. 1370 na ploše asi

---

[1]) Ekert: Posvátná místa kr. hl. města Prahy; I. str. 63.

75m^2 ve tři pole rozdělené. V prostředním poli trůnil Spasitel v tak zvané mandorle, to jest svatozáři, utvořené z dvojí protínající se duhy. Kraje duhy obklopovali andělé troubící, a nástroje umučení Páně. Pod Spasitelem klečeli orodujíce sv. patronové čeští: Prokop, Sigmund, Vít, Václav, Ludmila, Vojtěch. Pod nimi po stranách lomeného oblouku, kterým prostřední vchod sklenut, zříti bylo klečící podoby Karla IV. a manželky jeho Alžběty Pomořanské. V polích postranních sestaveny obrazy Panny Marie a sv. Jana Křtitele, jakož i dvanácti sv. apoštolův, pod nimi v levo z mrtvých vzkříšení, v pravo zavržení nespravedlivých. Požárem r. 1541 byla vzácná památka porouchána, a časem odpryskly některé částky obrazu, až r. 1836 dal je nejvyšší purkrabí pražský Karel hrabě Chotek hřeby upevniti. Když při nynější stavbě velechrámu dospělo se k opravě příčné lodi, zavoláni jsou znalci, aby podali dobré zdání o tom, zdali i pro příští dobu možno by bylo zachovati obraz „Posledního soudu.“ Professor Grandi z vatikánské dílny mosaikové a Luigi Solerti, ředitel Neuhauserovy dílny mosaikové v Innsbruku, pronesli úsudek, že obraz v dosavadním místě na dlouho zachovati nelze, že však jej možno sníti tak, aby opět na jiném místě uvnitř chrámu mohl býti postaven. Za tou příčinou dáno svolení, aby mosaikový obraz po kusech byl rozebrán. Ředitel L. Solerti s pomocníkem svým Pfefferlem ujal se práce té na sklonku měsíce srpna r. 1890 a vykonal ji šťastně ve třech nedělích. Z mosaiky uloženo jest 274 kusy v místnosti pod síní Vladislavskou, a podle čísel a nákresů pilně zhotovených možno bude znovu sestaviti obraz, jenž má umístěn býti v některé kapli chrámové.[1]) Velebné postavy sv. Prokopa a ctitele jeho Karla IV. zatkví se v nové kráse.

Kromě obrazů tuto uvedených spatříš podobu sv. Prokopa na triforiu metropolitního chrámu. Jako uvnitř na okružní pavlači vytesáno z kamene 21 poprsí osob královských a mužů, kteří získali sobě zásluhy o stavbu velechrámu, tak na nosičích pilířů zevně vykroužen jest tak zvaný fysiologus (řada symbolických zvířat, kterými starší stavitelé chrámy zdobívali) a v části východní poprsí Krista Pána, Matky boží a sv. dědiců českých: Víta, Kyrilla, Methoda, Václava, Ludmily, Voj-

[1]) Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě pražském za r. 1890.

těcha, Prokopa, Sigmunda.[1]) Pokud přístup byl na triforium, spatřoval příchozí dvé poprsí jedním pohledem, světce na straně zevnější a slovutnou osobu uvnitř velikého kůru.

Válkami husitskými ztenčila se úcta sv. Prokopa v Čechách, ježto novotáři u víře, kterým nevidělo se ušetřiti památného kláštera jeho na Sázavě, pomíjeli také světiti den 4. července jako svátek veřejný.[2]) Teprve po 140 letech trudných zmatků náboženských, když na stolici arcibiskupství pražského zasedl slovutný Antonín Brus z Mohelnice, znovu ujímala se vřelejší úcta ke sv. patronu přičiněním katolického duchovenstva. Vypravovali jsme již svrchu, v jakých okolnostech přineseny byly tělesné ostatky sv. Prokopa ze Sázavy do Prahy r. 1588.[3]) Ochránce království českého spočinouti měl v srdci země, ana svítala doba nového rozkvětu náboženského a jednoty u víře. V sobotu dne 28. května mezi 13. a 14. hodinou na celém orloji vyzdviženy jsou kosti světcovy a slavně přiveženy na hrad pražský. Druhého dne v neděli přijal je s velikou poctivostí arcibiskup Martin Medek. „Páni praelati a kanovníci hlavního chrámu sv. Víta to svaté tělo neb ostatky na ramenách v ozdobené truhle na způsob archy úmluvy nesli. Za nimi osobně sám císař Rudolf příkladně s rozžatou svící za svátostmi šel, jejž slavná a vždy věrná kapitola hlavního chrámu pražského a mnoho pánův jak domácích tak přespolních s celým komonstvem císařským následovalo. Šli až do kaple královské Všech svatých na hradě pražském, a tu na připravené místo hrobu velmi slavně a uctivě byly vloženy svaté ostatky jeho.“[4])

---

[1]) Ekert: Posvátná místa král. hl. města Prahy; I. str. 72 n.

[2]) Před válkami býval svátek sv. Prokopa „duplex primae classis cum octava.“ Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii, tom. II. str. 136. Srvn. Statuta provincialia Arnesti, archiepiscopi primi pragensis, „De festivitatibus celebrandis“: In subscriptis diebus tantum clerici et laici debeant a servilibus operibus abstinere: . . . confessorum Martini, Nicolai et Procopii. Vydání z r. 1762; str. 211. Kronika Beneše z Veitmile k r. 1362: „Eodem anno in octava sancti Procopii mortua et imperatrix Anna.“ Prameny d. č. IV. str. 528. K. r. 1368: „Eodem anno die dominico infra octavam beati Procopii, que fuit dies IX. mensis Julii, reverendus pater dominus Johannes, archiepiscopus pragensis, . . . consecravit hostium maius ecclesie pragensis.“ Tamže; str. 538.

[3]) Viz svrchu str. 260.

[4]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 264 n.

Archa malovaná uprostřed kostela Všech svatých byla schránkou tělesných ostatků sv. Prokopa.[1]) Ke hrobu tomu na mešní nadání odkázal Josef Makarius z Merfelic, generální vikář pražský a děkan kapitoly u Všech svatých († r. 1635), 1600 kop grošův. Brzy potom staral se o vyzdobení hrobu arcikníže Leopold Vilém, biskup olomoucký (r. 1637—1662), dav prostříti na archu drahocenný červený aksamit. Další dobrodinec, upřímný ctitel sv. Prokopa Bohumír Alois Kinner z Löwenthurna, děkan kollegiátního chrámu Všech svatých, zřídil r. 1669 novou hrobku nad tělem světcovým a dal znázorniti život jeho cyklem dvanácti obrazů, jenž vyvěšeny jsou v presbytéři. Na jednom z nich shledává se nápis: „S. Procopius Ruri natus est puer educatus. Adolescentiam litteris, reliquam vitam Instituto Benedicti cessit. Solitudinis amore sylvas incolens, Daemones ex antris fugavit. Udalrico duci, proditus a cervo, Dum aquam obtulit, vinum porrexit. Ab aegris morbos, A corporibus daemones abegit Orantique molestos sub iugum misit Et petras arare compulit. A Brzetislao duce novi coenobii Curas libens, invitus dignitatem suscepit. Supplici pietate oranti navem misit. Obiturus fratribus suis exilium Et adversa multa praedixit. Fugienti latrones pontem ex glacie struxit, His sequentibus in aquam resolvit. Captivo supplici miraculose libertatem dedit. Sanctissimo apparens sanctitatem suam publicare persuasit. Ut domum in ecclesiam Deo sacraret, Civem Pragae induxit. Rudolpho II. Caesare Augusto Imperatore Sacrum Corpus Pragam Translatum In hac Ecclesia requiescit. Cuius Honori praesens Mausoleum Et brevis gestorum picta series Anno salutis MDCLXIX posita fuere Godefrido Aloysio Kinner de Löwenthurn, huius Ecclesiae Decano.“ Mimo to odkázal děkan Kinner († r. 1670) ke hrobu sv. Prokopa na světlo a mše svaté 1000 zl.

Z počátku 18. století spatřoval se ještě pokrov červeného aksamitu na posvátném hrobě,[2]) svrchu pak byla kaplice dřevěná s umělými řezbami, jak zhotoviti ji dal děkan Kinner. Mezi sloupky na straně k oltáři obrácené stála soška sv. Pro-

---

[1]) Paměti Mikuláše Dačického z Heslova; I. str. 175.

[2]) Beckovského Poselkyně starých příběhů; II. 1. str. 356 n.: „Ten pak hrob spolu s jinými hroby patronův českých Leopold, arcikníže rakouské, císaře Ferdinanda III. bratr, červeným aksamitem, tak jak se podnes spatřuje, dal přioditi a ozdobiti.“

kopa, dále vůkol sošky svatých patronů: Víta, Norberta, Ludmily, Sigmunda, Jana Nep., Vojtěcha, Václava.[1] R 1739 pořízen byl nový náhrobek, posud zachovalý. Po stranách dřevěné tumby, nyní pozlacené, umístil řezbář příběhy ze života sv. Prokopa a čtyry postavy znázorňující ctnosti jeho, svrchu pak sochu světce klečícího.[2])

Až do r. 1768 odpočívaly ostatky sv. Prokopa upostřed kostela Všech svatých. Zatím r. 1755 ubytovaly se v novém Teresiánském ústavě na Hradčanech šlechtičny, kterým za sbornou svatyni vykázán jest chrám právě řečený. Dámám těm překážel hrob světcův, zvláště při installacích nové představené; i prosily tudíž, aby přenesen byl pod poboční kruchtu, což také stalo se dne 12. listopadu r. 1768. Tím kostel nabyl sice volnosti, avšak ostatky sv. patrona českého ocitly se v ústraní méně důstojném.[3]) U památného hrobu zdvíhá se oltář sv. Prokopa obnovený r. 1884 nákladem děkana kollegiátní kapitoly u Všech svatých vdp. Vavřince Hafenrichtra. Každého roku dne 4. července bývá tu mimo slavné služby boží sloužena mše svatá za zemřelé údy „Dědictví sv. Prokopa“.

Jakkoli přenesením ostatků ze Sázavy do Prahy r. 1588 osvěžila se náboženská úcta Čechů ke sv. Prokopu,[4]) zůstával přece výroční den světcův dnem všedním, a veřejná oslava sv. patrona zemského přestávala na osadách, ve kterých byly

---

[1]) Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii, tom II. str. 138: „Requiescit corpus s. Procopii Pragae in medio ecclesiae Omnium sanctorum in arce elato eius sepulcro et instrato pretioso panno rubeo. Supra extenditur machina lignea multis columnis innixa, dispositis per intercolumnia statuis. Atque in primo quidem loco post altare, hoc est in conspectu celebrantis, s. Procopii, tum ss. Viti, Norberti, Ludmillae, Sigismundi, Joanis Nepomuceni, Adalberti et Venceslai, ut scripto notavit Janningus noster, qui ea vidit, Pragae existens.“ P. Konrád Janninck S. J. zemřel r. 1723.

[2]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 226: „Pan Godefridus Kinner... celý život sv. Prokopa s mnohým pobožným vypodobněním dal náležitě vymalovati, který stál až do r. 1739, v kterémžto na jiný a nový způsob řezbářský hrob jeho slavněji s vypodobněním kunstovně dle řezbářského způsobu po stranách životem a nad hrobem svrchu stojící svatého Prokopa rytinu jest učiněn, tak jakžto jeden každý, který do Prahy jíti a sv. Prokopa u Všech svatých na hradě pražském ležícího pozdraviti chtíti bude, očitě opatří.“ Psáno r. 1764.

[3]) Ekert: Posvátná místa kr. hl. města Prahy; I. str. 100.

[4]) R. 1615 připomíná se poutní slavnosť u sv. Prokopa, trvám v Praze. Winter: Kulturní obraz českých měst; II. str. 455. Císař Ferdinand II. pomýšlel

kostely ve jméno jeho zasvěcené.[1]) Podnět ke zvelebení výročního dne vyšel konečně z kláštera sázavského. Tam r. 1638 vystavili mnichové velký obraz sv. patrona, nalezený vedle pověsti v ssutinách opatského chrámu. Zprvu vyvěšen byl obraz na stěně v dolejší chodbě klášterní, a přistaven k němu oltář, aby za většího návalu poutníků ve výroční den světcův mohly tam konány býti služby boží. Později přenešen byl obraz sv. Prokopa do kaple Panny Marie a umístěn na kamenném oltáři po pravé straně. Tu pak znamenati počali někteří věřící, že na obraze dějí se změny, jež působením přirozených sil nebylo jim lze vysvětliti. Z prvních, kdož úkazy ty zřetelněji pozorovali, byl r. 1660 Jan Viktorin hrabě ze Šternberka na Komorním Hrádku a Petr, poustevník od sv. Máří Magdalény na Malém Blaníku u Louňovic. Jak jistil pan hrabě před opatem Jiřím Italim, otvíral sv. Prokop na obraze oči, ačkoli vypodobněn jest s očima zavřenýma.[2])

Když podobné úkazy častěji se opakovaly, a řeč o nich v širém okolí byla činěna, shledával opat Daniel Ildefons Nigrin (r. 1664—1679) písemná svědectví k tomu konci, aby mohl podati zprávu vyšším úřadům. R. 1667 pozorovali změnu na obraze někteří poutníci z města Kolína. Na žádosť zástupce opatova P. Sudislava, superiora kapucínského kláštera v Kolíně, obeslal tamní magistrát dne 5. března r. 1668 účastníky pouti svatoprokopské z minulých let a dal sepsati výpovědi jejich u přítomnosti předních osob radních.[3]) R. 1707 o poutní slavnosti na Sázavě postřehli mnozí věřící s úžasem, kterak sv. Prokop s obrazu na jistou osobu přítomnou velmi nelibě a dosti dlouho se dívá.[4])

---

na to r. 1630, aby země česká rozdělena byla ve čtyry čtvrti, kterým představiti chtěl vyšší hejtmany, aby bděli nad zachováním pokoje a bezpečnosti, zejména v době válečné. K myšlénce té vrátil se nástupce jeho Ferdinand III. r. 1647. Řečené čtvrti měly nazvány býti podle zemských patronů, jejichž ostatky v Praze odpočívaly: první čtvrť sv. Víta, druhá sv. Václava, třetí sv. Vojtěcha, čtvrtá sv. Prokopa, k níž vyhlédnuty byly kraje: kouřimský, čáslavský, vltavský a bechynský. Klášter sv. Prokopa byl tenkráte v kraji kouřimském. Rezek: Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. str. 468 nn.

[1]) Mezi zasvěcenými svátky, jak stanovila je diecésní synoda pražská r. 1605, den sv. Prokopa uveden není.

[2]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 319 n.

[3]) Srvn. Výpovědi očitých svědků o milostném obraze sv. Prokopa na Sázavě, sepsané v Kolíně dne 5. března r. 1668, v Dodatku.

[4]) Fabricius; l. c. str. 325.

Té doby byl již obraz vystaven v obnoveném kostele, po severní straně hlavní lodi, kdež posud se spatřuje. K větší poctivosti jeho dal opat u sv. Mikuláše v Praze P. Maurus Ručka zhotoviti uměle řezaný a pozlacený rám, do něhož za sklo vsazen jest obraz r. 1694. Po té jiný ctitel sv. Prokopa pan Hynek Hérzog, komorník hraběte Františka Antonína Sporcka na Lysé, daroval k obrazu pěkně řezaný a kovem obložený oltář r. 1697. [1])

Neobyčejně hojná vidění před obrazem udála se na sklonku r. 1710. Příchozí zblízka i daleka hlásili se ke svědectví, že znamenali podivu hodné změny v obličeji sv. Prokopa. [2]) Lid vykládal sobě změny ty za návěští blížící se metly boží a ochotně podával se kajícím skutkům. Dne 14. prosince v hodinu nešporní konáno bylo processí z farního kostela sv. Martina v městečku Sázavě do chrámu klášterního, kdež všichni účastníci téměř do noci na modlitbách setrvali. „Jaké tu tenkráte vzdychání a srdečné kvílení lidu přítomného bylo, vypsati nelze“. [3]) O nových zjevech při obraze sv. Prokopa podal opat Václav Košín obšírnou zprávu arcibiskupské konsistoři v Praze, načež z počátku měsíce února r. 1711 vypraveni jsou na Sázavu ordinariátní komisaři P. Jan Maria Hložek ze Žampachu, člen řádu theatinského v Praze, a P. Jan Steiner z tovaryšstva Ježíšova, assessoři kníž. arcib. konsistoře, i přidán jim sekretář téhož úřadu příjmím Vilém Grüner. Ohledavše zevrubně obraz, obeslali komisaři svědky zázračných zjevů, osoby duchovní i světské a dali ve spis uvésti přísežné výpovědi jejich. Dne 6. února vrátili se zase do Prahy. Za příčinou znaleckého šetření vyslán jest ještě dne 25. března t. r. jeden z předešlých komisařů spolu se dvěma slovutnými malíři a sekretářem Grünerem do kláštera sv. Prokopa. O výsledku zkoumání dopisoval pak arcibiskupský úřad v Praze opatu Košínovi dne 27. dubna r. 1711, že podivu hodný zjev při obraze světcově jest dostatečně prokázán jak svědectvím lidí víry hodných tak i přísežnou výpovědí znalců, kteří sami vidouce na obraze oči

---

[1]) Od téhož dobrodince měl kostel také oltář sv. Benedikta postavený naproti oltáři sv. Prokopa na jižní straně hlavní lodi. Fabricius; l. c. str. 316.

[2]) Srvn. Svědectví Františka Kaňky, souseda z městyse Sázavy, z počátku r. 1711, v Dodatku.

[3]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 329.

chvílemi otevřené a vzhůru upřené, ačkoli jinak malovány jsou, přirozenou příčinu změny udati nemohli. I přivolovala k tomu konsistoř, aby k poctivosti patrona zemského sv. Prokopa prokazována byla milostnému obrazu jeho na Sázavě zvláštní úcta a ohlašovala se v tom, že pracovati bude o zvelebení svátku sv. Prokopa, aby tak zázračnému dědici království českého dostávalo se příště větší oslavy, ježto „vlasť naše pokládá v něm svoji naději, že přímluvou jeho přede vším zlým bude ochráněna a šťastného prospěchu užije.“ [1])

Když z počátku t. r. meškali komisaři v klášteře, bylo jim mimo věci, pro které přišli, slyšeti také o živelních pohromách, jež při pracích v poli stihaly hospodáře dne 4. července, že nesvětili památky světcovy. V domácí kronice své měli mnichové zapsána různá neštěstí z dědin klášterů blízkých, [2]) a v archivu pilně ochráněné listy z krajin vzdálenějších, kterými přátelé podávali jim zprávy o zlých příhodách, jak udály se při nesvěcení řečeného svátku. Původem svým sáhal výklad o trestu, trvám, až do času náboženských převratů v 15. století, kdy novotáři u víře zlehčili úctu sv. Prokopa. Buďtež uvedena tu slova Crugeriova († r. 1671): „Jsem svědek toho očitý, jestliže Čechové neuctívají slavně sv. Prokopa

---

[1]) List arcibisk. konsistoře pražské ze dne 27. dubna r. 1711: (quod) „cooperari intendat, ut imposterum specialior prodigioso huic regni Bohemiae patrono honor et cultus exhibeatur, cuius intercessione patria nostra ab omnibus imminentibus adversis praeservari ac optata prosperitate gaudere sperat.“

[2]) Na ukázku přivádíme aspoň jeden z mnohých zápisů: „Vysoce urozený pán pan František Maximilián z Talmberka, bývalý († r. 1701) slavné paměti pán na Hražených Ratajích, toho zprávu učinil, že na panství jeho v jedné vesnici jistá žena šla na louku seno sklízeti. Radili jí, aby toho nedělala, poněvadž jest svátek sv. Prokopa. Nechtěla ona spasitelné rady následovati, nýbrž ještě potupně pravila: Uhlídám, co se mi stane! Když tedy vešla na louku, chtíc seno sklízeti, strhlo se nenadále veliké povětří a seno již shrabané všechno rozneslo, a ona strachem a plačky domů se brzo ubírala.“ Fabricius: Požehnaná památka; str. 245. Kromě živelních nehod jsou zmínky o trestech tělesných: „Jistého kantora prosili jeho žáčkové, aby jim na den sv. Prokopa „lusum“, jak jmenují, popřál a dovolil, tak aby oni toho dne do školy, že oni místo školy chtějí do kostela jíti a sv. Prokopa svými modlitbami uctíti. On to nechtěl učiniti, anobrž ještě rouhal se jest Prokopovi svatému; sotva ale některá rouhavá slova vyblekl, již tu stál sv. Prokop viditelně s svou opatskou berlou, před nimi vyťal jemu uprostřed školy tak notný políček, že takový všechny děti uslyšely, však ale sv. Prokopa neviděly.“ Ex scintilla gloriae s. Procopii.

a způsobem zasvěcených dnů sv. apoštolů povinné úcty mu nevzdávají, hned krupobití a bouře jsou mu k službám hotovy, jež nectitele jeho tak trestají, že špatné žně se dočkají. Ani to nepomohlo, že mnozí od víry katolické odstoupili, neboť i bludaře potrestalo krupobití, jestliže světce v den jeho neuctili. Ano škodlivými bouřemi jako bičem nějakým, kterým ondy ďábly kárával, navštívil sluha boží rušitele svého svátku.“ [1])

Ze zprávy komisařů usoudil arcibiskupský úřad v Praze, že časté nehody živelní, jak přiházely se v den sv. Prokopa, mají jakousi spojitosť s neobyčejnými proměnami na obraze téhož světce v klášteře sázavském, že totiž oba úkazy k tomu asi pobádají, aby svátek patrona zemského byl zveleben. Metropolitní kapitola (sede vacante) jednala tudíž s vládou zemskou, navrhujíc den 4. července za polodenní svátek, tak aby věřící obcovali o něm z povinnosti ranním službám božím, odpoledne pak směli zabývati se hmotnými pracemi. Z poručení ovdovělé císařovny Eleonory nařizovali potom královští místodržící dne 12. června r. 1711 krajským hejtmanům v Čechách, aby v obvodech svých ohlásili nový polodenní svátek sv. Prokopa a uložíce všemu obyvatelstvu zdržeti se dopoledne svátku vší služebné práce, by povzbudili úřady, soudy, měšťany, cechy a poddaný lid k účastenství při službách božích. [2]) Zatím ponukla vždy věrná metropolitní kapitola u sv. Víta také duchovní úřady v Litoměřicích a Hradci Králové (sedibus vacantibus) k zavedení řečeného svátku v obou diecésích a dne 23. června r. 1711 vydala nařízení k duchovenstvu po vikariátech, „aby budoucně pro větší toho svatého jakožto království českého nejstarožitnějšího zástupce počestnost na výroční jeho slavnost, dne 4. července padající, skrze celé království aspoň do půl dne všichni obyvatelé od mohovité a těžké práce se zdrželi, a ten nadjmenovaný svatý pro uvarování od tohoto království všelijakých zlých a protivných věcí ve všech kostelích nábožně a vroucně se ctil a velebil.“ [3])

Když minul první sváteční den světcův (r. 1711), dotazovala se konsistoř opata Václava Košína, jaké nové úkazy po-

---

[1]) Crugerius: Sacrorum pulverum etc., dies 4. Julii.

[2]) Nařízení královských místodržících v Čechách ze dne 12. června r. 1711. v Dodatku.

[3]) Vynesení arcibisk. konsistoře v Praze ze dne 23. června r. 1711. v Dodatku.

zorovány jsou na milostném obraze sv. Prokopa. K tomu odpovídaje listem ze dne 11. července r. 1711, svědčil opat, že sám dvakráte viděl, kterak zázračný obraz otvíral oči a zase zavíral. O slavnosti dne 4. července byli toho svědky mnozí poutníci, a po celý oktáv nadcházely, praví, změny v obličeji zobrazeného světce. Však v pohledech jeho nezračil se již hněv a nelibosť, ale radosť a přívětivosť. [1])

Úcta ke sv. Prokopu vzrostla nemálo v těžkých letech morové nákazy 1713—1714, kdy šířily se pobožnosti, obrazy, sochy a oltáře mocného patrona království českého po celé zemi. O skvostných darech věnovaných tenkráte k obrazu jeho na Sázavě jednali jsme již svrchu v dějinách kláštera. [2]) Další zázračné změny na obraze pozorovány jsou zejména v letech 1716, 1734 a 1738. Když vzeptával se na okolnosti jejich opat břevnovský Benno Löbl (r. 1739—1751), podal mu administrátor kláštera P. Bonifatius Frič tuto zprávu: Dne 4. července r. 1738 při zpívané mši svaté, která u oltáře sv. Prokopa byla obětována, otevřel světec oči: upřel je nejprve na lid, potom pohlížel k hlavnímu oltáři, konečně díval se na kruchtu. Všechen lid trnul, mnozí počali hlasitě volati. Odpoledne dálo se podobně. Mnozí z přítomných se rozplakali, někteří padli na kolena, jiní tváří k zemi se vrhli a volali hlasitě: Sv. Prokop otevřel oči! Kolem šesté hodiny přiklekli k oltáři u milostného obrazu administrátor, převor a sakristián, aby konali tam soukromou pobožnosť. Nedaleko nich klečel jakýsi poutník z Prahy. Ten z nenadání jal se volati: Hle, nyní sv. Prokop otevřel oči, nyní je obrací k nebi! Administrátor i přítomní v pravdě vše viděli. Potom odešel P. Frič, a někteří řeholníci s lidem modlili se litanie. Z bratří meškal v kostele Anastasius Slančovský, potomní opat, Bernard Městecký, Karloman Šlechta, Fulgentius Pokorný a Leander Kramář, potomní opat. Když v litaniích dospěli k prosbě: „od moru, hladu a války vysvoboď nás, Pane!" opět sv. Prokop otevřel oči. Všichni přítomní to viděli. Dne 6. a 7. července měl podobné vidění jakýsi měšťan pražský, který učinil před časem vyznání víry, a jakýsi adjunkt při registratuře. [3])

---

[1]) List opata Košína k arcibisk. konsistoři ze dne 11. července r. 1711, v Dodatku.

[2]) Viz str. 295 n., 323.

[3]) Ziegelbauer: Historia monasterii brzevnoviensis; str. 104 n.

Když při ohni, kterým dne 10. ledna r. 1746 kostel dosti těžce byl poškozen a klášterní budova dokonce zničena, zůstal milostný obraz bez pohromy, staral se opat Slančovský, aby dostalo se k němu nového oltáře. Přispěním některých dobrodinců vzdělán jest tedy r. 1756 vkusný oltář dle tehdejšího způsobu,[1]) jenž přečkal již staroslavný klášter a po stu a desíti letech nové doby trvá až posavad.

Na úsvitě josefinismu přikročilo se k rušení dní svátečních. R. 1771 přivolil papež Klement XIV. k žádosti císařovny Marie Terezie, aby pominuly v Čechách svátky sv. Vojtěcha, Víta, Prokopa a j.[2]) Tak po 60 letech stal se den 4. července zase dnem všedním, a úcta zázračného světce a patrona království českého valně poklesla.

V městech pražských býval kromě kostela sv. Prokopa na Malé straně, jenž zrušen jest r. 1784, a kromě hrobu i oltáře téhož světce v chrámu Páně Všech svatých na hradě pražském, posud trvajících, také ve farním kostele sv. Filipa a Jakuba na Smíchově oltář sv. Prokopa. Ale po vystavění nové basiliky sv. Václava r. 1885 a zboření starého chrámu není po něm žádné paměti více. I v kostele sv. Václava na Zderaze shledává se oltář Bolestné Panny Marie, sv. Eligia a sv. Prokopa posvěcený od biskupa litoměřického Emanuela Arnošta hraběte z Valdšteina dne 17. října r. 1759.[3]) Pohříchu nemáme toho ještě jistotu, zdali opuštěná svatyně předního patrona zemského na Zderaze a oltáře její zachovány budou od zániku. Také v chrámu sv. Mikuláše na Starém městě byl oltář sv. Prokopa; k oltáři tomu daroval r. 1377 František z Posenpacha 8 kop ročního platu.

Na náměstí menšího Města pražského zdvíhá se mramorový sloup Nejsv. Trojice a svatých patronů českých. Když r. 1713 rozmáhal se v Praze záhubný mor, nařídil arcibiskup Ferdinand hrabě z Khünburku, aby každého dne z rána i k večeru zvonilo se k modlitbám za jeho odvrácení. Služby boží konány byly na náměstích. Malostranští shromažďovali se za tím účelem na Vlaském náměstí před kostelem sv. Mikuláše. V den sv. Václava přistoupil tam po slavné mši svaté první

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 316.
[2]) Borový: Dějiny diecése pražské; str. 392.
[3]) Ekert: Posvátná místa král. hl. města Prahy; II. str. 290, 224.

syndik obce k oltáři a pronášel veřejný slib, kterým zavazovala se rada Menšího města i všechna obec tamní, že k ukojení spravedlnosti boží a na odvrácení moru vystaví na Vlaském náměstí sochu nejsv. Trojice. Nákres k votivnímu sousoší zhotovil dvorní architekt Jan Křtitel Alliprandi, a za dozoru jeho dokonali umělé dílo z pískového kamene a mramoru sochaři Ondřej Quitainer a Ferdinand Maximilián Brokoff. Odhalení sloupu dálo se ve svátek nejsv. Trojice boží r. 1715. Sám arcibiskup Ferdinand žehnal votivnímu sousoší. R. 1772, kdy Praha postižena byla hladomorem, a potom opět r. 1869 došlo k opravám řečeného sloupu. Mimo jiné sochy spatřiti lze v mistrném skupení na straně severní sochu sv. Prokopa. Z přebytku sebraných milodarů učinila obec Menšího města nadaci, aby farní duchovenstvo každého roku ve svatvečery nejsv. Trojice, neposkvrněného početí Panny Marie, sv. Vojtěcha, sv. Jana Nep., sv. Prokopa, sv. Ludmily a sv. Václava, jichž podoby sloup ozdobují, konalo ze sousedního kostela sv. Václava (nyní bohužel již zrušeného) průvod k sousoší a tam pobožnosť s litaniemi a zpěvem odbývalo. Pobožnosť ta byla později pro deštivé počasí a pro hluk na náměstí přeložena do kostela.

Před tím r. 1712 zhotoveno jest nákladem hraběte Romeda Jana Thuna sousoší sv. Vincence Ferrerského a sv. Prokopa na kamenném mostě pražském, o němž pracoval sochař Ferdinand Maximilián Brokoff. [1]) Na vysokém podstavci stojí v levo sv. Vincenc, missionář z řádu sv. Dominika, an křísí mrtvého. Před ním koří se kající hříšník, a na levici jeho tulí se k němu posedlý, z něhož zlý duch právě byl vyšel. Na pravé straně stojí vznešená postava sv. Prokopa s berlou a křížem, pod jehož nohama satan se svíjí. Na podstavci jsou poprsí tří postav: na straně pod sv. Vincencem Saracena, na straně pod sv. Prokopem plačícího satana, z předu podoba žida, a mezi nimi jsou dvě pole s řezbami: pod sv. Prokopem řezba představující výjev z legendy o světci (sv. Prokop oře pluhem, v němž zapřažen jest satan), pod sv. Vincencem spatřuje se vzkříšení z mrtvých na konci světa. Nad postavou žida jest andělíček se štítem. Nápisy na tumbě, římsách, štítu a sloupech: „Bojte se Boha a vzdejte jemu česť, neboť přichází hodina

---

[1]) Obraz viz v Ottově Slovníku naučném; IV. str. 599. Podpis tam uvedený není však bez chyb.

soudu jeho. Svatým Vincentiu ferrerskému a Prokopovi, dvěma patronům, z uctivosti věnováno. Vzkřísil (sv. Vincenc) 40 lidí, obrátil 100.000 hříšníků, přivedl 8.000 Saracenů na víru katolickou a 2.500 židů ke Kristu. Zkrotil (sv. Prokop) 70 satanů." [1]) Tímto způsobem i staroslavný most Karlův hlásá slávu sv. Prokopa.

Menší sochy sv. Prokopa shledávají se v kostele sv. Ignatia na Novém městě (u oltáře sv. Jana Nepomuckého), v chrámu Páně sv. Kateřiny při ústavě choromyslných (na pilíři ve střední části kostela; dílo sochaře Ignatia Weissa) a v basilice sv. Jiří na hradě pražském (na hrobce sv. Ludmily).[2]) Vypuklá postava sv. Prokopa zdobí také presbytéř kaple sv. Jana Křtitele v arcibiskupském paláci. Poprsní sochy světce našeho spatřiti lze na římse v presbytéři farního chrámu sv. Jindřicha na Novém městě a na oltáři sv. Františka z Assisi ve farním kostele Panny Marie Sněžné u Františkánů. Štětcem znázorněn jest sv. Prokop na obraze Všech svatých při hlavním oltáři kollegiátního chrámu Páně téhož založení na hradě pražském (dílo malíře Václava Reinera), na obraze oltáře Sv. patronů českých v opatském kostele na Strahově (dílo malíře Michala Leopolda Willmana) a na oblouku, který pne se nad vchodem do kaple sv. Ludmily v basilice sv. Jiří. V legendě největšího zvonu při velechrámě sv. Víta, jenž slove Zikmund a přelit byl r. 1549 nákladem krále Ferdinanda I. a choti jeho Anny, připomíná se mezi dědici českými sv. Prokop. Dodáno ještě budiž, že v kostele svatých Kosmy a Damiána na Slovanech jest nade dveřmi český nápis z r. 1658, hlásající, kterak sv. Václav, hnut jsa viděním, vlastní rukou založil kostel ten, r. 928 jej posvětiti dal, do něho s Podivínem chodil; kterak i sv. Vojtěch i sv. Prokop služby boží tam konali; že však později nevěrní lidé lis z něho udělali, až jej Isidor de Croce nákladem konventu počal znovu stavěti dne 6. června r. 1657.

---

[1]) Ekert: Posvátná místa kr. hl. města Prahy; I. str. 211 n, 285.

[2]) Na bývalém kostele v Prokopské ulici v Menším městě pražském označuje socha sv. Prokopa, že svatyně ta sv. patronovi zasvěcena byla.

Hlava druhá.

Ostatky a památky po sv. Prokopu.

S pláčem, kterého nebylo lze utišiti, pochovali dne 25. března r. 1053 slovanští mnichové na Sázavě mrtvého otce svého Prokopa. Biskup Šebíř žehnal tělesným ostatkům, když kladli je do země v kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele. [1]) O místě pohřbu určitě nevíme; že však nástupce Prokopův opat Vít pochován byl v předsíni chrámové po levé straně a syn Prokopův opat Jimram po pravé straně, soudíme z toho, že ani hrob zakladatele kostela nebyl vzdálen hlavních dveří, kudy vstupovalo se do klášterní basiliky. Jest pak dosti k pravdě podobno, že při nových stavbách opatského chrámu na Sázavě, jak dály se před r. 1095 a zase před r. 1161, hýbáno bylo původním hrobem a nové místo k němu voleno. Vedle písemných zmínek ze 13. století spočíval muž boží spíše v lodi kostelní nežli v kryptě pod presbytéřem. Nad místem odpočinku jeho zdvíhal se náhrobek vůkol přístupný, u něhož prošlo drahně podivu hodných příběhů. [2]) Při slavné kanonisaci:

---

[1]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) k r. 1053: „Eiusdem anni VIII. Kal. Aprilis praesente Severo, pragensi episcopo, in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae, quam ipse (beatus abbas Procopius) construxit, honorifice est sepulturae commendatus.“ Prameny d. č. II. str. 246. Veršovaná legenda česká ze 13. století:

„Ten (biskup Šebíř) dóstojně, jakž jest bylo,
schova v zemi svaté tělo.“

Prameny d. č. I. str. 357.

[2]) Latinský životopis sv. Prokopa ze 13. století: „His et aliis beati patris quam plurimis miraculis clarescentibus et ad episcoporum et omnium prelatorum, ducumque et baronum, nobilium et ignobilium noticiam venientibus, que fiebant circa tumbam ipsius in ecclesia s. Ioannis Baptiste.“ Prameny d. č. I. str. XXVII. Srvn. svrchu str. 209, 213.

r. 1204 otevřena jest rakev svatých ostatků;[1]) načež kostem světcovým dostalo se nové schránky a čestného místa na oltáři, který k poctivosti jeho kdesi uprostřed kostela byl zasvěcen. Nejmenovaný spisovatel z konce 13. století přivádí vidění mnicha, kterak sv. Prokop povstal z rakve a kráčel do kaple sv. Kříže,[2]) jež byla po boku opatského chrámu. O místě hrobu a oltáře světcova na Sázavě[3]) souditi jest také z potomního hrobu jeho v kostele Všech svatých na hradě pražském. Tu pak víme, že r. 1588 uložili tělesné pozůstatky sv. Prokopa uprostřed chrámu Páně.

Z těla sv. opata sázavského darována byla ke stoličnému kostelu sv. Víta kosť ramene jednoho (brachium), jak se praví, na přímluvu krále Přemysla Otakara I. hned po slavné kanonisaci r. 1204.[4]) Strážcové posvátného pokladu u sv. Víta zhotoviti dali stříbrný relikviář v podobě ruky (manus) a v něm za sklo vložili vzácný ostatek.

Vedle úmyslu zbožného Otce vlasti, císaře Karla IV., měl metropolitní chrám pražský vynikati nad jiné svatyně hojným pokladem sv. ostatků. Sám o tom pronáší se v listě ze dne 23. března r. 1354, kterým z města Met provodil zaslání drahocenných památek do Prahy: „Bůh, jemuž žádná věc tajna není, dobře ví, jak velice záleží nám na cti a oslavě sv. kostela pražského; horlivosť o něj ztravuje útroby mysli naší, neboť v něm byli jsme na křtu svatém očistěni, v něm byli jsme znovuzrozeni, v něm byli jsme pěstováni . . . Pročež tedy k poctivosti a na oslavu téhož kostela, a ve jménu Krista Pána, jakož i z uctivosti k blahoslavené Panně Marii, Matce boží, a z uctivosti k našim slavným mučenníkům a patronům: Vítu, Václavu, Vojtěchu a Prokopu, a z uctivosti k jiným světcům, jejichž ostatky a těla v řečeném kostele a v celém našem

[1]) Týž životopis: „Cum vero tumba ipsius aperiretur, odor suavissimus inde emanabat, ut omnes, qui aderant, in stuporem et admiracionem verterentur.“

[2]) Týž životopis: „Velut in ecstasi positus vidit beatum virum de tumba consurgere et versus oratorium ad altare sancte Crucis procedere.“ Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; tom. II. str. 147.

[3]) Srvn. svrchu str. 215.

[4]) Pešina: Phosphorus septicornis; str. 431: „Brevi tamen (to jest po ohni r. 1142) aliis aeque praestantibus divi Viti basilica claruit sacris reliquiis: . . . brachio item s. Procopii abb. miraculis in vita et post celebratissimi ideoque ab Innocentio III. an. 1205 (sic) in sanctorum numerum adscripti.“

království českém se shledávají, udělujeme a darujeme témuž kostelu pražskému tyto sv. ostatky.“ [1]) Také na hradě svém Karlšteině v kapli sv. Kříže shromáždil císař drahně náboženských klenotů.

Co se týká ostatků sv. Prokopa v metropolitním chrámu Páně od doby Karlovy až po naše časy, podáváme zprávu o nich podle inventářů, z nichž nejstarší sepsán byl r. 1368 společnou prací kapitolního děkana Vrativoje z Mlékovic, Jindřicha Poklada a Františka, kanovníků pražských. V úředním seznamu tom zapsána jest „ruka sv. Prokopa opata“, a dodáno, že ji okrášliti dal děkan metropolitního kostela Předvoj (r. 1347—1358). [2])

Když r. 1467 rozepsal papež Pavel II. křížovou výpravu proti králi Jiřímu z Poděbrad, opustila kapitola svatovítská Prahu a přestěhovala se do Plzně. Vzavši sebou k lepší ochraně poklad kostelní, uložila jej v minoritském klášteře tamním při chrámě Nanebevzetí Panny Marie. Potom r. 1476 péčí proboštа Hanuše z Kolovrat pořízen byl v Plzni inventář věcí tam uschovaných, ve kterém přivádí se „stříbrná soška sv. Prokopa držící v levé ruce monstranci se sv. ostatky, v pravici pak berlu stříbrnou.“ [3])

Za pokojnější doby zhotoviti dala metropolitní kapitola r. 1540 seznam klenotův a svatých ostatků, jež ochraňovaly se v komoře nad kaplí sv. Václava. Památné věci sepsány jsou podle skřínek. Ve skřínce nové, svrchu korunou označené byla stříbrná soška sv. Prokopa, [4]) o níž řeč jest v inventáři z r. 1476. Mimo to chován tenkráte v pokladě svatovítském stříbrný kříž (pacifikál) s ostatky ze závoje Panny Marie, z těla sv. Alžběty, sv. Prokopa, sv. Erasma. [5])

---

[1]) Latinský originál v archivu metropolitní kapitoly v Praze.

[2]) Pešina: Phosphorus septicornis: str. 467: „Manus s. Procopii abb., quam decorari fecit d. Przedvogius, decanus pragensis.“

[3]) Tamže; str. 485: „Imago s. Procopii argentea, tenens in manu sinistra monstrantiam cum suis reliquiis, in dextera vero baculum pastoralem argenteum.“

[4]) Tamže; str. 492: „In cista nova, super qua depicta est corona cum creta, haec continentur: . . . imago s. Procopii argentea cum sceptro, monstrantiam parvam in manu tenens.“

[5]) Pešina: Phosphorus septicornis; str. 494: „Pacificale argenteum per modum crucis; intra crystallum reliquiae: de peplo beatissimae Virginis, s. Elisabeth, s. Procopii, s. Erasmi.

Slovutný děkan metropolitní kapitoly Tomáš Jan Pešina z Čechorodu († r. 1680) zpravuje nás, že rámě sv. Prokopa, které původně darováno bylo velechrámu sv. Víta, přešlo později v majetek kollegiátního kostela Všech svatých na hradě pražském, kdež i ostatní celé tělo světcovo spočinulo r. 1588. [1]) Ježto však po r. 1368 neděje se zmínka o rameni sv. Prokopa při kostele svatovítském, spíše za to máme, že větší díl jeho již ve 14. století přenesen byl na hrad Karlštein.

Když po útěku zimního krále Bedřicha chrám sv. Víta opět upravován byl pro katolické služby boží, světil v něm dne 2. dubna r. 1621 arcibiskup Jan Lohelius tré pobočních oltářů. V jednom z nich, jenž stál u pilíře proti vchodu do sakristie a zasvěcen byl sv. Filipu a Jakubu, uložil světitel ostatky týchž svatých apoštolův, sv. Apollonie, sv. Bartoloměje, z kříže Páně, sv. Prokopa opata. [2]) O čtyři měsíce později, dne 20. srpna t. r., došlo ke svěcení oltáře svatých patronů českých a sv. Barbory u pilíře před schodištěm, kudy vystupovalo se na královské oratorium. Arcibiskup vložil do oltáře ostatky svatých Víta, Václava, Vojtěcha, Ludmily, pěti bratří, Prokopa, Barbory. [3])

Podle inventáře ostatků karlšteinských, který pořízen byl r. 1515 děkanem Janem ze Stradomě na rozkaz krále Vladislava II., chovala se tenkráte mezi jinými klenoty v kapli sv. Kříže na Karlšteině „ruka sv. Prokopa" a skřínka s ostatky téhož světce i jiných svatých pospolu. [4]) Císař Ferdinand III. dal r. 1645 přenésti pozůstalé klenoty karlštein-

[1]) Tamže; str. 517: „S. Procopii abb., patroni regni, brachium, quod tamen iam pridem transierat ad ecclesiam Omnium sanctorum in eodem castro pragensi, in qua eiusdem sancti corpus e monasterio sazaviensi translatum et anno 1588 dominica „Exaudi" in dicta ecclesia repositum honorifice requiescit."

[2]) Tamže; str. 385: „Die 2. Aprilis (r. 1621) consecrata sunt tria altaria: primum beatissimae Virginis . . . secundum ad aram summam, ad columnam dextram sacristiam versus, sanctorum Pilippi et Jacobi et s. Matthiae app. et s. Apolloniae virg. et martyris. Reliquiae inclusae: eorundem sanctorum apostolorum et s. Apolloniae, s. Bartholomaei ap., de cruce Domini, s. Procopii abb."

[3]) Tamže; str. 387: Die 20. Augusti (consecratum est) ad columnam e regione graduum, per quos ascenditur ad oratorium regium, altare sanctorum patronorum regni et s. Barbarae. Reliquiae: sanctorum Viti, Venceslai, Adalberti, Ludmillae, quinque fratrum, Procopii et Barbarae."

[4]) Tamže; str. 414: „Manus s. Procopii abb." Str. 415: „Cistula cum reliquiis s. Procopii et aliorum sanctorum cum titulis suis."

ské do Prahy, kdež uložili je na větším oltáři v kapli svatováclavské. R. 1679 spočívaly tam v příhrádkách skvostné archy, spořádány byvše od děkana Tomáše Jana Pešiny z Čechorodu. V první řadě ve druhé příhrádce postavena byla skřínka s ostatky svatých: Víta, Václava, Vojtěcha, Sigmunda, Prokopa a pěti bratří mučeníkův.[1]) Ve 4. řadě v 8 příhrádce umístěna kostěná skřínka s většími kusy ostatků sv. Prokopa opata, sv. Bonifatia, sv. Eustachia a j.[2]) V páté řadě ve třetí příhrádce spatřovaly se částky ramenních kostí sv. Prokopa a sv. Theodora.[3])

Při metropolitním kostele ochraňují se nyní ostatky sv. Prokopa: 1. ve stříbrném relikviáři (č. 27), jenž má tvar náprsního kříže; 2. v relikviáři (č. 40), který má podobu malé věžovité monstrance slohu gothického; 3. ve stříbrném relikviáři (č. 96), jenž má tvar monstrance; 4. v numismatě kapitolního děkana (č. 364); 5. v numismatě kapitolního kustoda (č. 367); 6. v numismatě kapitulára-děkana u sv. Apollináře (č. 370).[4]) Na oltáři sv. Ostatků v Saské kapli složen jest (č. 383) týž ostatek sv. Prokopa, jenž býval v kapli sv. Václava v osmé příhrádce čtvrté řady v arše svrchu řečené. V kredenci poblíž oltáře sv. Ostatků na straně evangelijní opatruje se okrouhlá kovová vložka do relikviáře s ostatkem sv. Prokopa. Na hlavním oltáři sv. Víta ve výklencích (kapličkách) nad mensou postaveno šest relikviářů, které mají tvar starobylých rakví se stříškou, a v nich uloženy jsou ostatky patronů českých: Václava, Vojtěcha, Ludmily, Prokopa, Kyrilla, Víta. Na kovových stěnách relikviářů spatřují se drahé kameny a smaltové obrazy svatých, jejichž ostatky vnitř spočívají. Pod nimi zobrazeny jsou děje

---

[1]) Pešina: Phosphorus septicornis; str. 424 n.: „Catalogus ss. reliquiarum carlsteinensium. In primo ordine . . . in cistula II. . . . in alia cistula quoque occlusa: sanctorum Viti, Venceslai, Adalberti, Sigismundi, Procopii, quinque fratrum, de sanguine s. Venceslai, pars pallii eiusdem, pars pallii s. Clarae."

[2]) Tamže; str. 425 n: „In quarto ordine . . . cistula 8. in capsula ossea sanctorum Procopii abb., Bonifatii mart., Eustachii mart., Ignatii mart., Theodori tyron. mart. partes insignes."

[3]) Tamže; str. 426: „In quinto ordine . . . cistula 3. inter alia sanctorum Procopii et Theodori de brach."

[4]) Kromě ostatků sv. Prokopa uloženy jsou v relikviářích a numismatech svrchu jmenovaných také částečky těl jiných světců. V relikviáři č. 40 shledává se nápis na ostatku sv. Prokopa: „de cerebro et brachio s. Procopii conf." V numismatě č. 370 jest nápis: „de capite s. Viti et s. Procopii abb."

ze života svatých dědicův. Nákresy k obrazům zhotovil malíř František Sequens; smaltovou práci konal ve Vídni Josef Chadt z Třeboně. Relikviář s ostatky sv. Prokopa stojí na straně epištolní. Světec vypodobněn jest v odění opatském s berlou a knihou v ruce. Spodní obraz představuje sv. vyznavače, an spřežením ďábelským oře a okřídlené zlé duchy křížem k poslušnosti pobádá.

Největší částka tělesných pozůstatků sv. Prokopa zůstávala v hrobě jeho na Sázavě až do sklonku 16. století. R. 1321 činí se zmínka o „hlavě" světcově,[1]) čemuž trvám tak rozuměti jest, že v opatském kostele na Sázavě měli poprsní sochu sv. Prokopa z kovu tepanou (caput) a v ní za sklem některou kosť z hlavy světcovy. Ve válkách husitských připraven byl poklad kostela tamního o drahocenné nádoby a klenoty (relikviáře) jednak nevěrou opatrovníka pana France z Rožmitálu, horního hofmistra na Horách Kutných, jednak hrabivostí vojska, jež r. 1421 klášter vybíjelo.

R. 1588 přeneseny jsou ostatky sv. Prokopa z hrobu jeho na Sázavě do kostela Všech svatých na hradě pražském, kdež až po tuto dobu se ochraňují.[2]) Při úpravě nového hrobu uprostřed královské kaple právě řečené oddělili z těla světcova částku lebky a vložili ji do nové stříbrné „hlavy" sv. Prokopa, kterýžto umělý relikviář vystaven býval v kostele Všech svatých k veřejnému uctění. Soudíme tak ze zprávy děkana téhož kollegiátního chrámu Bohumíra Aloisia Kinnera, jenž r. 1666 obstaral novou sochu sv. Prokopa a opatřil ji přípisem, že zhotovena jest ze starého stříbra kostelního kromě spodní částky hlavy, která zbyla z předešlé sochy světcovy. Částka lebky byla již tenkráte rozlomena ve dví; i vložena jest do nové sochy dne 4. července r. 1666.[3]) Nicméně ani nová socha neušla zlému osudu. Když r. 1807 uložili úřady poplatek ze

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1321: „Eodem anno in festo beati Procopii quedam mulier de Broda episcopali recepit lumen ad caput eiusdem sancti, que prius fuerat ceca." Prameny d. č. IV. str. 477.

[2]) Viz svrchu str. 351.

[3]) „Anno MDCLXVI curata est haec statua s. Procopii ex veteri argento ecclesiae de novo confecta excepta parte inferioris capitis, quae ceteris disperditis tantum superfuit, in qua duae partes calvariae eiusdem sancti asservantur. Quarta Julii absoluta et primum in altari exposita fuit. Scripsit hoc ad futuram memoriam Godefridus Aloysius Kinner, huius ecclesiae Omnium sanctorum decanus."

stříbrného náčiní při chrámě Všech svatých, vydán jest v nedostatku peněz stříbrný relikviář sv. Prokopa do mincovny, a ostatky z něho přeloženy do nové schránky, však toliko z mosazi zhotovené r. 1808.[1]) Z vroucí úcty ke sv. patronu království českého dal přítomného léta 1895 Jeho Eminence nejdůstojnější pán arcibiskup František de Paula kardinál Schönborn zhotoviti od pražského stříbrníka Jana Tenglera skvostnou stříbrnou schránku, do níž za sklo vloženy jsou obě částky lebky sv. Prokopa. Vyobrazení nového relikviáře podáváme v příloze. Menší ostatky sv. opata sázavského spatřují se v jehlancových skřínkách na oltáři u hrobu jeho v kostele Všech svatých.

Když ve druhé polovici 17. století klášter sázavský probíral se k novému květu a představení jeho získavše r. 1667 něco pozemského zboží, obnovovali chrám i stavení konventní, stanul na tom příznivec kláštera arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka, že navrátí z pokladu kostela svého rámě sv. Prokopa na Sázavu. Vzácným ostatkem měla roznícena býti pobožnosť lidu, který té doby již v hojnějším počtu dostavoval se k výroční slavnosti u sv. Prokopa. Přenesení ramene z kostela sv. Víta do chrámu sázavského dálo se r. 1669. Pro nehotovosť chrámu uložil je opat Daniel Ildefons Nigrin v kapli Panny Marie a dal zhotoviti zvláštní oltář i sochu sv. Prokopa, v níž za sklem jevily se zrakům věřících drahé ostatky.[2]) Pan Ferdinand hrabě z Valdšteina postoupil klášteru jakousi dlužní částku, aby za ni vystaven byl „oltář sv. ostatků“ v presbytéři po straně hlavního oltáře Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Mnichové poručili práci dovednému řezbáři a dali opatřiti oltář sochou sv. Prokopa v životní velikosti. Do dutiny na způsob srdce z prsou vybraného vloženo jest r. 1706 rámě světcovo. K témuž ostatku daroval r. 1714 farář zásmucký Sigmund Hlasivec novou stříbrnou schránku. Tak tedy zase přeloženo

---

[1]) Přípis arcibiskupské konsistoře pražské ze dne 10. května r. 1808: „Theca haec continet duas partes calvariae sancti Procopii abbatis, quae usque ad annum 1807 in statua argentea asservabantur, quum videlicet lata lege, ut pro supellectili argentea taxa nomine „Rebunzirung“ solveretur, dicta statua ad praestandam hanc taxam extradi debuerit, et memoratae sacrae reliquiae in hanc thecam ex aurichalco paratam auctoritate reverendissimi archiepiscopalis consistorii translatae et devote collocatae fuerint.“

[2]) Viz svrchu str. 285, 288.

jest rámě do stříbrné schránky, a nový relikviář umístěn ve větší zasklité skřínce u paty sochy na ostatkovém oltáři. Na místě tom zůstal až do zrušení kláštera r. 1785. [1])

Kromě chrámů již jmenovaných zachovaly se ostatky z těla sv. Prokopa také v některých svatyních benediktinského řádu v Čechách. V kostele sv. Markéty v Břevnově spatřiti lze dva úlomky z kostí jeho. V kostele sv. Vojtěcha v Broumově ochraňují na oltáři Sv. rodiny Páně ramenní kosť sv. Prokopa ve skleněné skřínce stříbrem spájené. V poutním chrámě Panny Marie Vítězné na Bílé hoře uloženy jsou v zapečetěných skřínkách kovových dva úlomky z kostí sv. Prokopa. [2])

V době minulé honosily se i kostely cizích zemí ostatky slavného světce sázavského. Zejména vědomosť máme o chrámě sv. Rocha v Lisaboně a opatském kostele Panny Marie v Einsiedlnu ve Švýcarsku. R. 1587 meškal při císařském dvoře v Praze španělský vyslanec Juan vévoda Borgia s manželkou svou Františkou Aragonskou. Zbožní manželé shledávajíce posvátné klenoty pro kostely své vlasti, přijali darem od císaře Rudolfa II. ostatky sv. patronů českých a mezi nimi znamenitou částku těla sv. Prokopa. I zaslali je na podzim t. r. professnímu domu tovaryšstva Ježíšova v Lisaboně, kdež pak dar císařův čestného místa došel v mramorovém chrámě sv. Rocha. [3]) O Einsiedlnu píše mnich tamější P. Josef Dietrich r. 1673: „Dne 1. dubna slavíme svátek sv. Prokopa opata ze řádu benediktinského. Z těla jeho máme kosť asi píď zdélí, ze které neustále vychází nadpřirozená líbezná vůně. Avšak jen ti vůně okoušejí, jichž svědomí není obtíženo hříchem smrtelným. Prodloužilá zkušenosť potvrzuje výrok náš, jakož i vyznání poutníků nejinak svědčících.“ [4]) Lze pak za

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 269 n.

[2]) Zprávu o tom podal nám vdp. převor kláštera břevnovského P. Romuald Schramm.

[3]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 274.

[4]) Zpráva P. Josefa Dietricha zaslaná r. 1673 Bollandistům: „Die 1. Aprilis celebramus festum s. Procopii abbatis ordinis sancti Benedicti, de quo et Bucelinus agit; de quo habemus ossiculum unius circiter palmi longitudine, quod semper spirat supernaturalem suavissimum odorem, ab eis solum perceptum, quorum conscientias non accusat mortale peccatum; quod probavit longa experientia et peregrinorum ad hoc fidem facientium confessio.“ Bollandistů Acta sanctorum mensis Julii; tom. II. str. 138.

jisté přijmouti, že i v jiných chrámech, zvláště benediktinských, chovány bývaly ostatky sv. opata a vyznavače.

Zbývá ještě donésti několik slov o památkách svatoprokopských. Myslíme na věci, jež pozůstaly po světci a oznámeny jsou již svrchu v jeho životopise, zejména částka hole, dřevěný kalich (koflík) a lžička. Spodní částka hole sv. Prokopa[1]) jeví známky velikého stáří. Železný, rzí porušený prut prostupuje celý zlomek po délce a vyniká tupým hrotem na dolní straně. Na tvrdém dřevu, v oleji trvám vařeném a hnědě barveném, poznamenáno jest starším písmem: „pars inferior baculi s. Procopii“ a novějším: „baculus s. Procopii abbatis.“ Nejstarší zmínku o holi shledali jsme v inventáři pokladu kostelního u sv. Víta z r. 1540. Tenkráte spočívala ve skřínce štukované a uložena byla v komoře nad kaplí sv. Václava.[2]) Stříbrná zděř při ní, jež opatřena jest nápisem a krajovým ornamentem, pochází nejspíše ze 16. století.

Dřevěný kalich (koflík) sv. Prokopa[3]) má ozdoby na stříbrném lemování i na puklici. Z ozdob těch jsou některé tvaru románského a tudíž velmi starožitné. Německý badatel Bernard Grueber ohledav před lety koflík na Sázavě, pronesl se, že poznává na něm stopy byzantské ornamentiky z 11. století. Ve druhé polovici 17. věku navrácen byl kalich sv. Prokopa ke klášteru, kdežto před tím za drahný čas chovali jej hrabata z Valdšteina v domě svém v Praze. Brzy po přinesení na Sázavu proslula vzácná památka neobyčejným účinkem, že voda nemocným v ní k pití podávaná pomáhala ke zdraví. Zkusili to na sobě zejména Jan Ignatius Hlinecký, farář v Plaňanech, Adam Ignatius Mladota ze Solopisk, praelat metropolitního kostela sv. Víta († r. 1708)[4]) a jiní, od nichž správa klášterní vyžádala sobě písemného svědectví. Také známý skladatel topografie české Jaroslav Schaller pil r. 1753 z koflíka sv. Prokopa.

Kalich spolu s dřevěnou lžičkou, o kteréž nedostává se starších zpráv, zůstaly majetkem kláštera až do zrušení jeho

---

[1]) Srvn. svrchu str. 163.

[2]) Pešina: Phosphorus septicornis; str. 493: „In cista, quae alias „sstukowana“ dicitur, . . . postrema pars baculi s. Procopii.“

[3]) Viz svrchu str. 162 n.

[4]) Srvn. svědectví jejich ze dne 28. října r. 1685 a z r. 1696 v Dodatku.

r. 1785. O 25 let později nevěděl na Sázavě nikdo, kam poděly se ostatky (rámě) a památky po sv. Prokopu. R. 1811 jal se pátrati po nich majitel statku sázavského p. Vilém Tiegel, hodlaje zpět získati je farnímu kostelu sv. Prokopa. Bylo pak potřebí pilného přičinění i nákladu, nežli opatřil sobě jistotu, že řečené památky složeny jsou v benediktinském klášteře v Broumově.[1]) Po té vznesl pan Tiegel spolu s farářem P. Janem Chmelou žádosť k arcibiskupské konsistoři a zemskému guberniu, aby starobylé skvosty vráceny byly na Sázavu. Na podzim r. 1812 vydal jim je tedy opat broumovský P. Fortunát Böhm. V neděli dne 18. října t. r. dálo se slavné přenesení ostatků svatoprokopských z kostela sv. Martina v městečku Sázavě do farního chrámu v bývalém klášteře. Po dojemné řeči, kterou proslovil farář skalický Jan Schmitzer, a velkých službách božích líbali četní věřící památky a tělesné pozůstatky světcovy. K většímu ostatku sv. Prokopa dal zhotoviti kapitolní děkan na Vyšehradě vdp. František Kočí nákladný relikviář, jenž vedle dřevěného koflíku a lžičky spočívá v ozdobné skříni na ostatkovém oltáři na Sázavě.

Hlava třetí.

Kostely, kaple a oltáře sv. Prokopa.

Nemůže větší úcty dostati se památce smrtelného člověka jehož život vynikal arci heroickými činy ctnosti, nežli když ve jméno jeho zasvěceny bývají křesťanské chrámy a v nich při

---

[1]) Pamětní kniha fary sázavské: „Post levationem monasterii hujati a. 1785 die 4. Novemb. etiam reliquiae s. Procopii ablatae sunt et nominatim poculum illud ligneum, in quo aquam convertit in vinum, cochlear quoque ligneum, quo usus est et brachium sancti corporis. Iam viginti septem anni elapsi sunt, a quo ecclesia nostra reliquiis his caruit neque sciebat, ubi essent, cum anno praecedente Spiritus sanctus movit cor domini possessoris nostri Wilhelmi Tiegl, ut ista quaerere et ecclesiae revindicare statuerit. Et vero impendit omnem curam et laborem, nec sumptibus parcens, donec investigavisset reliquias hac apud abbatem monasterii braunoviensis asservari. Continuo ergo porrecto libello supplici tam ad reverend. consistorium archiepiscopale, quam ad inclytum regni gubernium reliquias hac ecclesiae nostrae reddi ursit. Haec ergo sanctae reliquiae dominica XXII. post Pentec., in quam simul incidit festum Dedicationis ecclesiae, in solemni processione ex oppido Sazava ad ecclesiam s. Procopii delatae sunt confluente ingenti copia populi."

službách božích vzývají zástupy věřících oslaveného nebešťana za přímluvu u Boha. Vedle toho, jak hojný jest počet kostelů téhož založení, odhadovati lze míru náboženské úcty v lidu k jednotlivým světcům. Po předních a starobylých patronech zemských sv. Václavu a sv. Vojtěchu shledává se v zemích československých největší počet svatyň poručených k poctivosti sv. Prokopa. Než i za hranicemi zemí těchto, ano i v dálných končinách severní Ameriky, kde usedli vystěhovalci z Čech, Moravy a Slovenska, připadáme na chrámy a kaple témuž dědici českému zasvěcené. Pokud povedlo se nám získati o nich vědomosť, činíme také zmínku o nich hned za výčtem svatyň bližších a známých. Jakkoli pak žádoucno by bylo uvésti všude jména zakladatelů chrámů a kaplí svatoprokopských i předních dobrodinců jejich, však pro neúplnosť starých písemných památek a pro nedostatek zevrubnější církevní topografie české jen tu i tam mohli jsme tomu stačiti. Postup zachován celkem týž, jak jeví se v úředních seznamech far a duchovenstva provincie pražské a olomoucké.

V Praze po zrušení kostela sv. Prokopa na Malé straně (r. 1784) zachovaly se již jen oltáře téhož světce v kollegiátním chrámě Všech svatých na hradě a v uzavřeném kostele sv. Václava na Zderaze.[1]) Novějšího původu jest (1.) kaple sv. Prokopa na Vyšehradě v residenci kapitolního děkana.

Po venkovských okresích arcidiecése pražské shledává se značnější počet svatyň svatoprokopských. Zejména známy jsou nám tyto: 2. kaple v Nučicích ve farnosti tachlovické (berounského vikariátu), vystavená nákladem místních dobrodinců a posvěcená dne 8. července r. 1894; 3. filiální kostel v Chyňavě ve farnosti Železné (berounského vikariátu), jenž býval filiálním chrámem již v době předhusitské; 4. farní kostel v Chotětově (ve vikariátě brandýském), starobylá plebanie[2]) dekanátu kameneckého; 5. farní kostel ve Svémyslicích (ve vikariátě brandýském), starobylá plebanie dekanátu brandýského; 6. filiální chrám v Chotouni, rodišti

---

[1]) Srvn. svrchu str. 352 a 358.

[2]) Rčením „starobylá plebanie“ chceme stručně naznačiti, že při kostele bývalo sídlo faráře již v době předhusitské. Doklady k tomu vyhledati lze ve spisech: Libri confirmationum, Libri erectionum, Registra decimarum papalium, Acta consistorii.

sv. Prokopa, jenž dostaven byl po r. 1715 a náleží k farnosti skramnické [1]) (ve vikariátě českobrodském); 7. farní kostel svatých Prokopa a Oldřicha ve Starém Sedlišti (ve vikariátě borském), starobylá plebanie dekanátu teplského; 8. kaple v Praskolesích (ve vikariátě hořovickém); 9. kaple nad studánkou „Vosovkou“ u městečka Sázavy (ve vikariátě černokosteleckém) zřízená r. 1713 nákladem sázavského kláštera za přispění Jana Jakuba Chmelvody, děkana vlašimského; [2]) 10. kaple u Pyskocel [3]) ve farnosti sázavské (ve vikariátě černokosteleckém); 11. farní kostel sv. Prokopa na Sázavě (ve vikariátě černokosteleckém), bývalý opatský chrám Panny Marie a sv. Jana Křtitele; 12. filiální chrám ve Všehrdech ve farnosti kozojedské (kralovického vikariátu), starobylá plebanie dekanátu rakovnického; 13. kaple ve Svinařově na farnosti slabecké (křivoklátského vikariátu); 14. filiální chrám v Dalejích ve farnosti jinonické (libockého vikariátu) vystavený r. 1711 nákladem Adama knížete ze Schwarzenbergu; [4]) 15. kaple z Dörflesu ve farnosti doupovské (hroznětínského

---

1) Srvn. svrchu str. 20 nn.

2) Fabricius: Požehnaná památka; str. 286.

3) Kaple sv. Prokopa u Pyskocel obnovena byla r. 1798, kdy daroval k ní hospodářský správce v Pyskocelích Václav Karafiát nový obraz světcův. Při opravě r. 1893 opatřena jest kaple vkusným obrazem sv. Prokopa od chvalně známého malíře a professora při vyšší dívčí škole v Praze p. Soběslava Pinkasa, který zvolil sobě Sázavu za letní sídlo a vystavěl tam českou chalupu.

4) Srvn. svrchu str. 47. V údolí dalejském pod kostelem sv. Prokopa přebývali poustevníci až do času císaře Josefa II., jenž poustevny tak zvaných Ivanitů zrušil. Tichá tato a romantická samota, ku které Pražané zvláště kolem svátku sv. Prokopa rádi putovali, v novější době lámáním vápencového kamene úplně jest proměněna. Industrie stírá a hubí veškerou přírodní krásu a poesii. Bývalá poustevna jest odstraněna, památná jeskyně zbořena a pod samým kostelem jest lom hluboko rozšířený. Jeskyně sv. Prokopa bývala nejdelší ve skalách vápencových českého útvaru silurského, měřivši v celé své délce asi 120*m*. Při ničení jeskyně nalezeny jsou věci podávající důkaz o pravěké zvířeně předpotopní, u nás již dávno vymřelé, ku př.: kosti z mamuta, z nosorožce, z předpotopního tura, z medvěda jeskyňového, z hyeny jeskyňové, ze lva jeskyňového, z koně, soba a j.; zvláště pak památným zůstává nález čelisti člověčí. V údolí dalejském není za naší doby jiného slyšeti než střelné rány z lomů a hučení parních strojů na dráze pražsko-duchcovské. Doufejme, že kostelík sv. Prokopa nad údolím i budoucím pokolením bude zachován. Holub: Odkryté poklady. Paměti děje- a místopisné vikariátního obvodu libockého; str. 213 n.

vikariátu); 16. farní kostel v Česlicích (ve vikariátě mnichovickém), starobylá plebanie dekanátu říčanského; 17. filiální chrám v Hrnčířích ve farnosti kunratické (proseckého vikariátu), starobylá plebanie dekanátu říčanského; 18. kaple na Král. Vinohradech u Prahy; 19. kaple na Březových Horách (ve vikariátě příbramském) vysvěcená r. 1879; 20. kaple v Mutějovicích (ve vikariátě rakovnickém); 21. farní kostel ve Štěnovicích (vikariátu rokycanského), kdež bývala residence řádu trinitárského od r. 1753; 22. kaple v proboštském domě v Roudnici (ve vikariátě roudnickém); 23. kaple ve Votvovicích na farnosti budečské (ve vikariátě slanském); 24. farní kostel ve Středoklukách (slanského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu ořešského; 25. filiální chrám v Úněšově ve farnosti Číhané (teplského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu plzenského; 26. farní kostel v Lestkově (teplského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu teplského; 27. kaple v Dolním Tiefenbachu na farnosti bečovské (toužimského vikariátu); 28. filiální chrám v Tehově na farnosti štěpánovské (vlašimského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu štěpánovského; 29. farní kostel svatých Prokopa a Martina v Dobřichovicích (v Karlíku) ve vikariátě zbraslavském, bývalá plebanie dekanátu ořešského.

V diecési litoměřické zasvěceny jsou ve jméno sv. Prokopa: 30. filiální chrám v Černěvsi na farnosti Vetlé (ve vikariátě úštěckém), starobylá plebanie dekanátu litoměřického; 31. filiální chrám v Mukově na farnosti mrzlické (bilínského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu třebenického; [1]) 32. kaple v Kamenici ve farnosti zákupské (ve vikariátě Jablonné);

---

[1]) Fabricius vypravuje o chrámu tom: „V kraji litoměřickém, na panství bilínském knížeti z Lobkovic patřícím, ve vesnici Mukov tak nazvané jest chrám Páně sv. Prokopa velmi krásný a prostranný, na kterémžto místě ten svatý dle apoštolského způsobu chodíc, hůl svou do země strčil, která ihned se zelenati počala, z které také málo podle ní voda se vyprýštila, a až posavade na témž místě studně způsobená hojnou vodu vydává. Z té pak hole vyrostla velká lípa, která aby od lidí při výroční pouti, ku kteréžto z okolních míst veliká a hlučná processí na den výroční sv. Prokopa přicházejí, ke zkáze a k polámání nepřišla, na ten den se vždycky vartuje. Na témž místě mnohé milosti skrze zásluhy sv. Prokopa jsou způsobeny. Pán toho místa v jistém čase poručíval některou větev uřezati, z které se dělají křížky a do té studnice vhazují, z ní se zas vybírají proti škodným bouřkám a hromobití.“ Požehnaná památka; str. 310 n.

33. farní kostel v Libošovicích (ve vikariátě mnichovohradištském), starobylá plebanie dekanátu hradištského; 34. farní kostel v Blažimi (ve vikariátě lounském), starobylá plebanie dekanátu žateckého; 35. kaple v Pochvalově na farnosti vinařické (lounského vikariátu); 36. kaple v Knínicích na farnosti zubrnické (litoměřického vikariátu); 37. farní kostel v Touchořinách (ve vikariátě litoměřickém); 38. hřbitovní kaple v Terezíně (ve vikariátě litoměřickém); 39. kaple ve Staňkovicích na farnosti třebušínské (litoměřického vikariátu); 40. filiální chrám v Semčicích na farnosti dobrovické (mladoboleslavského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu boleslavského; 41. kaple v Budiměřicích na farnosti nymburské (téhož vikariátu), starobylá plebanie dekanátu havraňského; 42. farní kostel v Hodkovicích (ve vikariátě libereckém), starobylá plebanie dekanátu turnovského; 43. kaple v Zásadě na farnosti držkovské (semilského vikariátu); 44. hřbitovní kaple v Krupce (ve vikariátě teplickém); 45. kaple v Suché na farnosti modlanské (teplického vikariátu).

V diecési královéhradecké jsou tyto svatyně zasvěceny památce sv. Prokopa: 46. farní kostel v Jablonci (ve vikariátě vrchlabském), starobylá plebanie dekanátu jičínského; 47. filiální chrám v Čisté na farnosti Kalné (vrchlabského vikariátu), starobylá plebanie dekanátu jičínského; 48. filiální chrám v Sobkovicích na farnosti nekořské (králického vikariátu); 49. farní kostel v Hořiněvsi (ve vikariátě jaroměřském), starobylá plebanie dekanátu hradeckého; 50. farní kostel v Nové Vsi (ve vikariátě jičínském), starobylá plebanie dekanátu jičínského; 51. farní kostel v Sobčicích (ve vikariátě jičínském), starobylá plebanie dekanátu bydžovského; 52. kaple v Drštěkryjích na farnosti samšinské (kopidlnského vikariátu); 53. farní kostel v Záboří (ve vikariátě kutnohorském), starobylá plebanie dekanátu kolínského;[1] 54. kaple

---

[1]) Kostel sv. Prokopa v Záboří slohu románského vyniká stářím a umělostí. Někteří badatelé pokládají starší, dosti zachovalou částku svatyně za dvojitou kapli a hodlajíce stanoviti původ její, ukazují na uměleckou činnosť opata sázavského Silvestra (r. 1134—1161). Pohled na detaily portálu chrámového připomíná nám věk poněkud mladší, to jest počátek 13. století. Také patrocinium sv. Prokopa nemůže býti starší r. 1204. Srvn. Braniš: Dějiny umění středověkého v Čechách; I. str. 39, 43.

v Sázavě na farnosti landškrounské (téhož vikariátu); 55. kaple v Bohuňovicích na farnosti cerekvické (litomyšlského vikariátu); 56. farní kostel v Bezděkově (ve vikariátě náchodském); 57. farní kostel ve Starém Bydžově (ve vikariátě novobydžovském), starobylá plebanie dekanátu bydžovského; 58. farní kostel v Žiželicích (ve vikariátě novobydžovském), starobylá plebanie dekanátu kolínského;[1] 59. farní kostel v Přepychách (ve vikariátě opočenském), starobylá plebanie dekanátu dobrušského; 60. farní kostel ve Vamberce (ve vikariátě rychnovském), starobylá plebanie dekanátu kosteleckého; 61. filiální chrám v Chotovicích na farnosti novohradské (vikariátu skutečského), starobylá plebanie dekanátu mýtského.

V diecési budějovické napočetli jsme 16 svatyň svatoprokopských. Jsou to zejména: 62. hřbitovní chrám svatých Prokopa a Jana Křtitele v Budějovicích, připomínaný již z počátku 15. století; 63. kaple v Budějovicích v budově vyšších realných škol českých; 64. filiální chrám svatých Prokopa a Oldřicha v Kienbergu na farnosti vyšebrodské (téhož vikariátu); 65. farní kostel v Chyšce (ve vikariátě bechyňském), starobylá plebanie dekanátu vltavského; 66. farní kostel v Prašilech (Stubenbach) ve vikariátě Hor Kašperských; 67. farní kostel Navštívení Panny Marie a sv. Prokopa ve Hvožďanech (ve vikariátě blatenském), starobylá plebanie dekanátu bozenského; 68. kaple sv. Kříže a sv. Prokopa v Rojšíně na farnosti brložské (krumlovského vikariátu); 69. děkanský chrám ve Strakonicích (ve vikariátě horažďovickém), jejž Bavor ze Strakonic postoupil r. 1243 řádu johannitskému; 70. farní kostel v Pohnání (ve vikariátě jistebnickém), starobylá plebanie dekanátu chýnovského; 71. farní kostel v Nezdicích (ve vikariátě lukavickém), starobylá plebanie dekanátu klatovského; 72. farní kostel ve Starém Sedle (ve vikariátě mirovickém), starobylá plebanie dekanátu

[1]) V Žiželicích býval farářem Jan Antonín Střebský, potom děkan v Kolíně (r. 1681—1706). Ten podal zprávu mnichům kláštera sázavského, že den sv. Prokopa býval na osadě jeho zasvěceným svátkem. Když kteréhosi léta za jeho paměti konaly tam děvečky polní práci dne 4. července, udeřil mezi ně blesk a k polepšení je přivedl. Podobně strhla se bouřka dne 4. července jiného léta, když pověžný chtěl usaditi kříž na kostelní věž. Fabricius: Požehnaná památka; str. 243 n.

bozenského; 73. farní kostel ve Křtěnově (ve vikariátě vltavotýnském), starobylá plebanie dekanátu bechyňského; 74. farní kostel v Besednici (ve vikariátě novohradském) vystavený r. 1745; 75. farní kostel v Letinách (ve vikariátě nepomuckém), starobylá plebanie dekanátu klatovského; 76. farní kostel v Jarošově (ve vikariátě jindřichohradeckém), starobylá plebanie dekanátu chýnovského; 77. hřbitovní kaple v Písku (téhož vikariátu).

Jako v Čechách tak i na Moravě shledává se některý počet kostelů zasvěcených k poctivosti sv. Prokopa. Němci v Olomouci smýšleli sic někdy dosti nevážně o novém patronu království českého;[1]) nicméně již za starší doby připomíná se v městě tom v kostele sv. Mořice oltář svatých Bernarda, Benedikta a Prokopa. Měšťan Stanislav učinil k němu r. 1491 nadaci, opatřiv 15 hřiven ročního platu, aby byly příjmem druhého oltářníka řečených světcův.[2]) Ve druhé polovici 17. století počítalo se v kostele sv. Mořice 26 oltářův, z nichž jeden měl založení sv. Prokopa a sv. Jiljí.[3]) V klášterním chrámě sv. Jakuba v Olomouci zřídili dobrodinci r. 1767 nový oltář sv. Prokopa.[4])

V arcidiecési olomoucké, jež poručena jest do ochrany sv. Václava jako předního patrona, svatých Kyrilla a Methoda, Vojtěcha, Prokopa a jiných spolupatronů, připadáme celkem na osm svatyň svatoprokopských. Jsou to zejména: 78. kaple ve Stříbrnici ve farnosti buchlovické (uherskohradištského dekanátu); 79. farní kostel v Lošticích (v dekanátě mohelnickém), starobylá plebanie; 80. kaple v Sudkově na farnosti postřelimovské (zábřežského dekanátu), vystavená r. 1795 ná-

---

[1]) Z toho vznikla pověsť zapsaná již od biskupa olomouckého Jana Doubravia († r. 1553), že sv. Prokop kázával v Olomouci, ale špatného vděku se dočkal. „Olomoučtí haněli a tupili jej, jeho zázrakům se posmívali a protože chudým dle způsobu apoštolského v témž místě víru a evangelium Kristovo rozhlašujíc, chléb v koši nosíval, potupně s zle převráceným jménem ne Prokopa ale „Brodkorb," to jest „chlebový koš" nazývali, což čím on trpělivěji snášel, tím trpčeji Bůh horlitel to pomstil . . . Sotva Prokop svatý vyšel, na město olomoucké ohněm prchlivosti své pršel, a nenadále celé město v prach a popel obráceno jest." Požehnaná památka; str. 161 nn.

[2]) Volný : Die kirchliche Topographie; I. 1. str. 226.

[3]) Tamže; str. 234.

[4]) Volný: Die kirchliche Topographie; I. 1. str. 304.

kladem obecním; 81. farní kostel v Komárově (v dekanátě opavském) připomínaný nejprve r. 1453 a potom r. 1766 nově vystavený nákladem podacího pána Františka knížete z Lichtenšteina;[1] 82. farní kostel v Pohoři (v dekanátě oderském) připomínaný nejprve r. 1440 a přestavený r. 1793 nákladem náboženského fondu;[2] 83. farní kostel v Čechovicích (v dekanátě dubském) připomínaný již v 15. století a přestavený kolem r. 1789 nákladem náboženského fondu; 84. farní kostel ve Vlkoši (v dekanátě přerovském) připomínaný nejprve r. 1349 a potom nově vystavený od biskupa olomouckého Volfganga Hannibala hraběte ze Schrattenbachu (r. 1711—1738); 85. kaple v Bobrovníkách na farnosti hulčínské (téhož dekanátu).

V obvodu nynější diecése brněnské nejstarším chrámem sv. Prokopa bývala kaple na tržišti ve Starém Brně (před nynějším hostincem „U modrého lva"). V listě krále Václava I. z r. 1243, kterým stanoveny jsou svobody a práva měšťanů brněnských, sluje kaple sv. Prokopa příslušenstvím městského písaře tehdejšího.[3] Před r. 1288 propůjčil král Václav II. řízení kaple Velislavovi, nejvyššímu písaři království českého.[4] Zádušim jejím byla mimo jiné zboží ves Veletice. Z počátku 14. století přeneseno jest farní právo z kaple sv. Prokopa ke kostelu sv. Václava před Brnem.[5] Záduší jejího užíval r. 1319 pobočni syn krále Václava II. Jan, probošt kollegiátní kapitoly na Vyšehradě.[6] Král Jan Lucemburský

---

[1]) Na hlavním oltáři spatřuje se krásný obraz sv. Prokopa, jejž daroval patron kostela.

[2]) Obraz oltářní hotovil malíř Jan Breyer ve Vratislavi. Volný; l. c. I. 3. str. 209.

[3]) Majestát krále Václava I. z r. 1243: „Inhibemus etiam, ne de cetero sint thabernae extra civitatem ad milliare in bonis alicuius praeter bona et possessiones notarii brunnensis, qui capellam sancti Procopii habuerit et monetam." Erbenova Regesta; č. 1069, str. 509.

[4]) List krále Václava II. ze dne 30. května r. 1288: „Velezlao, regni nostri Boemiae prothonotario, . . . medium laneum annexum villae Weleticz, quae est ecclesiae s. Procopii in Antiqua Brunna, quam ecclesiam ex nostra legitima collatione canonice habet, et unum molendinum prope dictam villam et rubeta quaedam . . . dictae ecclesiae conferimus." Emlerova Regesta; II. č. 1451, str. 623.

[5]) Emlerova Regesta; III. č. 195, str. 84.

[6]) Tamže; č. 487, str. 201; č. 537, str. 222.

daroval r. 1321 podací právo kaple sv. Prokopa králové-vdově Alžbětě, kteráž zase postoupila je r. 1323 panenskému klášteru augustiniánek „Dvora Panny Marie“ na předměstí brněnském.[1]) O deset let později přivtělena byla kaple témuž klášteru, i zůstala ve svazku s ním až do r. 1773. Abatyše Antonie de Ulrici dala ji obnoviti v letech 1760—1770. Ozdobou svatyně staly se tenkráte nové vkusné oltáře a dva obrazy ze života sv. Prokopa na omítce (al secco), jež zhotovil malíř brněnský Josef Rotter († r. 1764). Brzy potom r. 1784 zrušena jest kaple nařízením zemské vlády a prodána za 700 zl. hospodářskému inspektoru p. Josefu Polsterovi. Světští majitelé dali zbourati památný kostelík.[2])

Ve farním chrámě sv. Jakuba v Brně založil tamní měšťan František z Klimkovic r. 1514 oltář svatých 10 tisíc mučenníků a svatých patronů moravských: Víta, Václava, Vojtěcha, Stanislava, Prokopa, Kristina, Kyrilla a Methoda, Korduly, Ludmily, vykázav k němu 20 uherských zlatých ročně.[3]) Ve stoličném kostele sv. Petra a Pavla v Brně spatřuje se šestero pobočních oltářův. Jeden z nich zasvěcen jest památce sv. Prokopa.[4])

Diecése brněnská poručena jsouc do ochrany knížat apoštolských sv. Petra a Pavla jako předních patronův a svatých Kyrilla a Methoda, Klementa, Vojtěcha, Víta, Václava, Kristina, Jana Nep., Prokopa, Korduly a Ludmily jako spolupatronů, vykazuje celkem osm svatyň svatoprokopských. Jest pak to zejména: 86. farní kostel v Dobřensku (v dekanátě ivančickém), starobylá plebanie; 87. farní kostel v Letovicích (v dekanátě letovickém), starobylá plebanie; 88. farní kostel v městě Žďáře (v dekanátě novoměstském), starobylá plebanie; 89. farní kostel v Domamilech (v dekanátě jaroměřickém), starobylá plebanie; 90. kaple v Dobrohošti (v dekanátě dačickém); 91. farní kostel v Studené (v dekanátě telčském), jehož založení klade se do 15. století; 92. farní kostel v Třebíči-Podklášteří (v dekanátě třebíčském), bývalá opatská basilika Narození Panny Marie při klá-

1) Emlerova Regesta; III. č. 698, str. 292; č. 924, str. 360.
2) Volný: Die kirchliche Topographie; II. 1. str. 176 nn.
3) Tamže; str. 76.
4) Tamže; II. 1. str. 16.

šteře benediktinském; 93. farní kostel v Únanově (v dekanátě jevišovickém). Druhdy zasvěcena byla sv. Prokopu také zámecká kaple před hradem Veveřím, zovoucí se nyní kaplí svatého Václava. [1])

Z valného počtu pobočních oltářů sv. Prokopa jmenovány buďtež: oltář ve farním kostele Nanebevstoupení Páně ve Skřípově (dekanátu opatovického) zřízený od dobrodinců r. 1834; oltář ve farním kostele sv. Jana Křtitele v Novém Hrozenkově (dekanátu vsetínského); oltář ve farním kostele sv. Vavřince v Domašově (patronátu rajhradských benediktinů); oltář ve hřbitovní kapli sv. Anny v Telči (dekanátu telčského); oltář ve farním kostele sv. Jana Křtitele v Urbanově (dekanátu telčského); oltář ve farním kostele sv. Martina v Čáslavicích s obrazem sv. Prokopa, kterýž jest kopií milostného obrazu světcova v klášteře sázavském a pořízen byl nákladem Bohumíra hraběte z Walldorfu; [2]) oltář ve hřbitovním kostele sv. Jana Křtitele v Komořanech u Nového Rousinova.

Ani v jiných zemích slovanských kromě Čech a Moravy nescházeli od 13. století ctitelé sv. Prokopa, zakládající ve jméno jeho chrámy a oltáře. Pohříchu jsou prameny historických zpráv o tom příliš od nás vzdáleny, abychom mohli udáním míst a let doličiti zevrubněji svého výroku. Povědomo nám toliko, že v diecési tarnówské jest farnost Jadowniki Podgórne (dekanátu wojniczkého), jejíž dřevěný chrám zasvěcen byl r. 1465 k poctivosti sv. Prokopa. [3]) Také v Różantu

---

[1]) Tamže; II. 1. str. 295. Ve spise právě uvedeném (II. 3. str. 118) činí se ještě zmínka o farním kostele sv. Prokopa v Mrakotíně (v diecési brněnské). Avšak odjinud víme, že kostel tamější jest založení sv. Jiljí opata ze řádu benediktinského.

[2]) Volný: Die kirchliche Topographie; II. 3. str. 254.

[3]) Fabricius (ve spise: Požehnaná památka; str. 249) zpravuje nás, o jiném kostele sv. Prokopa v Polsku, jenže pravého jména osady, která sluje mu Pišely, nemohli jsme se dohledati. V klášteře sázavském ochraňovali totiž písemné svědectví o trestu, jaký stihl tam dělníka, jenž potupil obraz světcův někdy r. 1698. Fabricius vypisuje řečenou příhodu takto: „Když času jednoho v Polště, jmenovitě v Pišelích, tesaři na kostele sv. Prokopa střechu novou jsou dělali a v čas obyčejné svačiny k chlebu kyselého tvarohu dostali, jeden z těch, lehkovážný hejsek, vida tu na zdi řečeného kostela obraz sv. Prokopa, vzav na prst kus toho tvarohu, jej o ústa toho svatého obrazu omazal, s posměchem opovážlivě řka: Okus, okus, Prokůpku, jak nám tu kyselý tvarůžek

u Kamence v Horní Lužici posvěcen byl dne 4. listopadu r. 1778 kostel ke cti Panny Marie a sv. Prokopa.

Zbývá ještě zmínku učiniti o chrámech sv. Prokopa v českých osadách Spojených Obcí severoamerických. Vystěhovalci, kteří v nové vlasti za Oceánem nepozbyli staré víry, ale věrni zůstali náboženství svých otců, přenesli úctu ke svatým patronům českým i do krajin nového světa. V městě Chicagu na břehu jezera michiganského byly do r. 1875 dvě farnosti české: u sv. Václava v ulici „Dekoven" a u sv. Jana Nepomuckého v 25. ulici. Když po hrozném požáru r. 1871 vystavěli sobě čeští osadníci drahně příbytků v západní straně nového města, uložil biskup chicagský Tomáš Foley duchovnímu správci u sv. Jana Nepomuckého Vilému Čokovi (knězi z olomoucké arcidiecése), aby pro krajany své přičinil se o založení třetí farní osady. Horlivý kněz shromáždiv hlouček upřímných katolíků z jara r. 1875, ujednal s nimi nejprve přípravy ke zřízení nové školy v západní části města. Úsilovnými sbírkami sešel se záhy dostatečný náklad k zakoupení pozemků, jež získány jsou dne 29. června t. r. za 1200 tolarů na rohu Allportu a 18. ulice. V malém domku spolu koupeném jal se Čoka vyučovati školní mládež českou, celkem asi 20 dětí. Při rokování o tom, kterak nazvati novou osadu, navrhl Jan Turek, aby měla jméno po slavném patronu království českého sv. Prokopu, ježto nad to připadá svátek jeho ke dni 4. července, který po všech Spojených státech veřejně se světí. Návrh takový došel schválení a přijetí. Dne 5. srpna r. 1875

dávají! Načež také brzo ten tak omazaný tvaroh nejináč, než jakoby snědeu byl, se ztratil. On ale po práci k večeru domů se bera, na té své cestě za učiněný onen obrazu svatému potupný a hanlivý skutek pomsty a zasloužilého trestu neušel; neb když k jistému potoku přišel a na lávku vejdouc, přes řeku přejíti chtěl, uprostřed té lávky sv. Prokop v způsobu toho dřív potupeného obrazu jemu se ukázal a jej svou berlou opatskou do vody shodil a notně tu zmáchal. Jak ale on zase sobě na lávku pomohl a z vody vyšel, opět jej ihned do té uvrhl, a tak po několikráte učinil, až se v té koupeli dobře ten svatého Prokopa nedobrý a neuctivý potupník unavil a zmáchal. Tu teprv zmizející se tak unaveného a velice zmáchaného, též slušně potrestaného svobodně domů propustil, který také hned od té chvíle sv. Prokopa, jsouce v té rybářské škole dobře vyučený, lépe uměl budoucně ctíti a sobě vážiti. Kterýžto příběh pod hodnověrným vysvědčením klášteru sázavskému písemně byl oznámen a odeslán." Jestliže věrně opsáno jest vysvědčení z Polska došlé, jeví se tu nápadná shoda mezi pověstmi o sv. Prokopu českými a polskými.

založen byl spolek sv. Prokopa k tomu konci, aby přijal na sebe péči o školu a budoucí chrám Páně. Stalo se pak snesení, že správa spolková ukládati bude některou částku peněz ve prospěch příštího kostela. Za prozatímnou svatyni nahodila se modlitebna Methodistů v ulici „Halstead". Spolek sv. Prokopa učinil smlouvu o koupi domu toho již v měsíci září, tak že Methodisté mohli modlitebny v prvním poschodí a tři školních světnic v přízemí užívati až do jara r. 1876, potom však měli je postoupiti českým katolíkům. V měsíci březnu jal se kněz Vilém Čoka konati služby boží v bývalé modlitebně, jež slula nyní chrámem sv. Prokopa. V neděli odpoledne odbýval tam kázání, křesťanská cvičení a požehnání. K dopoledním službám božím o desáté hodině získán německý kněz z nemocnice sv. Alexia. Ve škole, která proměněna jest v česko-anglickou o třech třídách, působil učitel Jan Petrů a dvě řeholní sestry. V srpnu r. 1876 vzdal se kněz Čoka řízení osady u sv. Jana Nepomuckého a přestoupil do osady sv. Prokopa, zvoliv sobě příbytek v domku na rohu Allportu.

R. 1881 počali osadníci pomýšleti na stavbu nového, důstojného chrámu Páně z kamene a cihel. Plány k němu zhotovil stavitel P. Huber. Zároveň jevila se potřeba toho, aby dosavadní škola a farní dům byly rozšířeny. Nákladem 49.000 tolarů vystaven tedy nový vkusný kostel sv. Prokopa řízením stavitelů pp. Beneše a Lajera, předešlý chrám obrácen celý ve školní budovu, ba zvýšen o jedno poschodí, a k faře přistavěny potřebné místnosti. V září r. 1883 dostalo se novému kostelu církevního posvěcení.

Přičiněním duchovenstva pokročily zatím přípravy k tomu, aby ve Spojených Obcích založen byl klášter českých benediktinů s vyšším vzdělávacím ústavem pro české jinochy. Z počátku chystán ústav takový ve státě Nebrasce; že však v Chicagu vzrostl počet českých osadníků do tisícův a vykazoval pevné sdružení podle farností a spolků, jevilo se tam pro řeholní bratry mnohem širší pole činnosti nežli v krajinách západnějších. Za tou příčinou pozměnili zástupcové katolíků úmysl svůj vzhledem k místu a stanuli na Chicagu. Arcibiskup tamější P. Feehan spolu s arciopatem benediktinského řádu u sv. Vincentia v Beatty (v Pennsylvanii) P. Bonifatiem Wimmrem vznesli žádosť ke sv. Otci Lvu XIII., aby se schválením apoštolské Stolice mohl

farní kostel sv. Prokopa v Chicagu přivtělen býti k řečenému arciopatství.[1]) Z jara r. 1885 přibyli do Chicaga tři benediktini: P. Jan Nep. Jaeger, P. Václav Kočárník a P. S. Singer a přejali od faráře Viléma Čoky duchovní správu i řízení škol. Když v prosinci t. r. došlo potvrzení z Říma, zakoupen u kostela větší pozemek a vystaven na něm dům pro řeholníky. K vyššímu vzdělání přihlásili se zprvu 22 žáci. Zatím uznán jest sbor benediktinů v Chicagu za samostatný klášter rozhodnutím kongregace de propaganda fide ze dne 22. srpna r. 1887, a při kanonické volbě představeného, jež dála se dne 24. května r. 1888, obrali sobě bratří P. Jana Jaegra za převora. První představený kláštera a kolleje sv. Prokopa v Chicagu narodil se v Kutné Hoře dne 24. března r. 1844 a byl na kněžství posvěcen dne 14. července r. 1875. Katoličtí Čechoslované v Americe založili dříve nový klášter sv. Prokopa v zámořské domovině své, nežli povedlo se Čechům ve staré vlasti vzkřísiti klášter světcův na Sázavě, ač tu kostel i příbytek konventní posud trvá!

Přední péče českých benediktinů v Chicagu odnášela se ke zřízení nové školní budovy. Na jaře r. 1888 přikročili ke stavbě v ulici „Allport“ a prodlením jednoho roku zřídili dům o dvou poschodích s prostrannými učebnami. Žactvo rozděleno ve čtyři třídy, jichž představenými a professory jsou P. Prokop Neužil, český spisovatel[2]) a P. Ildefons Wittmann. Převor P. Jan Jaeger postaral se také o důstojnou úpravu řeholního a spolu farního kostela sv. Prokopa, opatřiv k němu z peněžitých darů, jimiž přispěli osadníci a jiní dobrodinci, čtvero vkusných zpovědnic, sochy na oltáře a ke sloupům v chrámě, dvé velkých zvonů, drahocennou monstranci, visuté svícny k oltářům, jesličky, zásobu slavnostních a případných rouch mešních, a dočkal se již radosti, že v klášterním chrámě sv. Prokopa posvěceni byli noví kněží ze řádu sv. Benedikta. R. 1888 zakoupili benediktini

---

[1]) V severní Americe vzkvétá kromě arciopatství u sv. Vincentia osmero opatských klášterů sv. Benedikta. Řeholníků kněží počítá se v nich do 380, vzdělávacích ústavů jimi řízených 15.

[2]) Narodil se v Bechyni r. 1861. Stár jsa 13 let, přijel s rodiči do Ameriky, vzdělal se k úřadu učitelskému a působil některý čas ve světských školách. Ve 20. roce vstoupil do kláštera sv. Vincentia, zavázal se slavnými sliby v klášteře sv. Prokopa dne 15. července r. 1888 a byl v prosinci t. r. na kněžství posvěcen. Vydává časopis: „Přítel dítek.“

pozemek s kostelem a školou v ulici „Paulina“ dále v západní části města Chicaga a zřídili tam duchovní správu (farnosť sv. Víta) pro vzdálenější bývalé osadníky u sv. Prokopa. Prvním farářem stal se P. S. Singer.

V městě Clevelandě ve státě Ohiu, kdež jest sídlo biskupské od r. 1847, vyhledal kněz Antonín Hynek některé osadníky české a povzbudil je k založení třetího farního chrámu. Na podzim r. 1874 posvěcena byla dřevěná svatyně k poctivosti sv. Prokopa. Duchovní správy tamní ujal se novosvěcenec Josef Koudelka a zastával ji zdárně po sedm let, až povolán byl k řízení katolického týdenníku „Hlasu“ v městě St. Louisu. Po něm pracovali v osadě sv. Prokopa kněží: F. J. Antl z diecése chigagské, Štěpán Furdek od Panny Marie Lourdské v Clevelandě a Antonín Vlček, vysvěcený v tamějším semináři dne 7. srpna r. 1885. Škola osadní má pět tříd, v nichž vyučují sestry kongregace De Notre Dame.

Novějšího původu jest osadní kostel sv. Prokopa v Kimballe[1]) ve státě Dakotě. Čeští vysvěhovalci usedli tam r. 1880, vedeni jsouce starším krajanem Václavem Plojhartem, který v letech 1863—1866 účastnil se v jízdné setnině dobrovolníků boje proti Indiánům v Dakotě. V nové osadě velmi rozvleklé zřídila vláda poštu, a správcem jejím ustanoven Václav Plojhart. Asi tři anglické míle od místa pošty, zvaného Ployd, darovala paní Anna Němcová pozemek ke stavbě kostela a hřbitova. Po té r. 1882 zbudován jest nákladem dobrodinců dřevěný chrám, ve kterém konali sv. missie kněží: Josef Křížek z Tábora v Dakotě (r. 1882—1884), František Chmelař z Cedar-Rapids v Iowě, Th. Bílý z Tábora a Th. Rabšteinek z Tábora. Konečně dostalo se také slavného posvěcení kostelíku v Kimballe ke cti sv. Prokopa, a biskup M. Marty dal jej sobě zapsati u státního úřadu. Pohříchu příčinou suchých let a jiných živelních pohrom ztenčil se počet osadníků velice.

Druhý chrám sv. Prokopa ve státě Dakotě založili čeští osadníci v Ole, došedší toho místa nejprve r. 1881. O dvě léta později zbudován dřevěný stánek boží. Do Oly docházeli také kněží z Tábora svrchu jmenovaní, z nichž Th. Rabšteinek před r. 1890 pobídl osadníky, počtem asi 90 rodin, aby vysta-

---

[1]) Tak sluje železniční stanice v okresu Brule, od níž kostel vzdálen jest neméně než 15 angl. mil.

věli sobě nový, větší kostel a starší chrám upraviti dali za farní příbytek. Biskup M. Marty přijal kostel sv. Prokopa v Ole ke své ochraně.[1])

Tak bylo nám lze jmenovati sto svatyň, označených jménem sázavského světce, ve kterých po Bohu a blahoslavené Matce boží zvláště sv. Prokopu dostává se vroucí úcty ze srdcí věřícího lidu. Počet chrámů a kaplí svatoprokopských není spisem naším asi dokonce vyvážen. Ve slovanských zemích, na východě i na jihu, znali působení muže božího, i uctili trvám památku jeho při zakládání chrámů, zejména v čas slavné kanonisace jeho r. 1204.

Hlava čtvrtá.

Úcta sv. Prokopa u lidu.

Z ušlechtilých vlastností, kterými znamenána jest povaha sv. Prokopa, zamlouvaly se lidu nejvíce jeho péče o zvelebení mateřského jazyka a ráznosť, jakou přemáhati uměl překážky, jež v cestu vcházely vznešenému poslání jeho. Mnich vzdělávající pustou krajinu lesní, kněz přetrhující pověry pohanské, opat hájící duchovních synů svých proti příslušníkům cizího jazyka a mravu, jsou zjevy, jež hluboko utkvěly v mysli lidu, i docházely obdivu, vděčné vážnosti a obecné úcty. Jako již za života světcova v hojném počtu dostavovali se okolní věřící k samostanu mocného divotvorce na Sázavě,[2]) tak po smrti jeho rostly davy ctitelů hledajících útěchu náboženskou a přímluvu sluhy božího v naléhavých potřebách života. Ze 13. století máme o tom rázná svědectví vrstevníkův.[3]) Zvláště ke

---

[1]) Srvn. Krátké dějiny a seznam česko-katolických osad ve Spojených státech amerických. Ke vzpomínce na 25leté jubileum vdp. faráře Jos. Hessouna sestavil Ant. Petr Houšť. V St. Louisu Mo. 1890.

[2]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský): „Properabat equidem ad eum multitudo fidelium." Prameny d. č. II. str. 242.

[3]) Latinský životopis sv. Prokopa ze 13. století: „Ibidem sani, debiles, iuvenes et virgines confluunt. Nec est finis vel numerus ad sepulchrum currencium, prout cernunt oculi ad idem veniencium." Bollandistů acta sanct. mensis Julii; II. str. 144. Srvn. doklady k tomu svrchu na str. 210, 217 nn.

svátečnímu dni 4. července docházeli poutníci do kláštera sázavského, jak víme z vypravování o podivu hodných událostech, jež staly se o výročních dnech kanonisace světcovy. Nejinak bylo i ve 14. století [1]) a potom až do válek husitských. Ano tak zakotvila se láska lidu ke hrobu sv. Prokopa, že i v době žalostných zmatků náboženských nepominuly pouti na Sázavu. [2]) Po obnově víry katolické v celé zemi rozkvetla také pobožnosť ke svatým patronům českým, a jakkoli klášterní chrám na Sázavě zbaven byl zatím drahého pokladu svého, to jest tělesných ostatků sv. Prokopa, jež r. 1588 nového místa odpočinku došly v královské kapli Všech svatých na hradě pražském, lid kraje kouřimského a jiných dalších míst vůkol kláštera jal se opět v hojných průvodech putovati k památnému chrámu nad řekou Sázavou, k němuž nové a nové důkazy mocného působení světcova na prospěch ctitelů jeho je vábily. Dobrým příkladem předcházeli členové šlechtických rodů, zejména páni z Talmberka a hrabata z Valdšteina na Komorním Hrádku.

Zakládajíce se písemnými zprávami z bývalého archivu kláštera sv. Prokopa, přivádíme tuto aspoň některé důkazy milostného přispění světcova. R. 1665 onemocněl pan František Vilém z Talmberka na Vlašimi tak, že ani „velikým lékařstvím jemu spomoženo býti nemohlo.“ I dal se dovézti do kláštera sv. Prokopa a tam svou srdečnou pobožnosť vykonav, hned té chvíle úplně se pozdravil. Tak svědčil celý dvůr Talmberský a všichni ti, kterým jeho nemoc známa byla. Téhož léta slečna Johanka, dcera Jana Viktorina hraběte z Valdšteina na Komorním Hrádku, strádala těžkou zimnicí. Hledajíc úlevy, putovala na Sázavu a vyprosila si tam u Boha na přímluvu sv. Prokopa dokonalého uzdravení.

Před purkmistrem a konšely městečka Mnichovic vyznali r. 1677 p. Karel Dymokurský a manželka jeho Anna, že na syna jejich Jiřího přicházely epileptické záchvaty. I vzali

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k letům 1316—1321, v Pramenech d. č. IV. str. 473, 477. Srovn. str. 224.

[2]) Soudíme tak ze stížnosti opata Ondřeje, přednesené r. 1587, že farář v městečku Sázavě strany pod obojí zpověď svatou a poutníky tupí, haní, na věčné zatracení odsuzuje. Srovn. List pana Ferdinanda Švihovského z Risenberka ze dne 17. srpna r. 1587, v Dodatku.

r. 1667 radu o pomoc s farářem mnichovickým Václavem Jedličkou, jenž navrhl jim, aby putovali ke sv. Prokopu. Učinivše tak s plnou důvěrou, dosáhli, zač prosili, tak že nikdy od té doby syn jejich padoucí nemocí nebyl sužován.[1])

R. 1682 uzdravili se náhle ctitelé sv. Prokopa a účastníci pouti sázavské: Martin Felgenhauer ze Svojčic u Kouřimi a dcera jeho Klára, Marie Kreiplová, Kateřina Jünglová a syn její Václav. R. 1687 zbaven jest epilepsie Jiří Černý, rychtář ve vsi Tatcích, vykonav pouť na Sázavu. R. 1690 v den sv. Prokopa pozdravil se v klášteře hejtman panství černokosteleckého p. Ondřej František Christ, který měl po sedm let otevřenou ránu na noze a žádným lékařstvím jí zhojiti nemohl. „Po vykonání mé pobožnosti," vysvědčoval potom listem panu opatovi zaslaným, „jsem přes noc v klášteře zůstal; ráno vstávajíc, chtíc nohu obvázati a náplast přikládati, zatím toho potřebí nebylo, poněvadž z milosti boží a zkrze zásluhy sv. Prokopa ránu, jak náleží, zavřenou a uzdravenou jsem spatřil, náplasti pak s podivením mým velikým v noci samy s té rány odpadly."[2]) Na památku podivu hodného uzdravení dal pan hejtman votivní desku v kostele zavěsiti.

Hejtman panství pečeckého p. Jan Jiří Kormout přesvědčil se dvakráte o vydatné pomoci sv. Prokopa, k němuž v nedostatku zdraví svého bral útočiště: po prvé, když „na sluchu byl uražen" a obával se, aby jako nebožtík otec jeho sluchu dokonce nepozbyl; po druhé, an hroznou bolesť v noze pociťoval a choditi nemohl. Sotva skončil pobožnosť svou na Sázavě, dav se tam dovézti r. 1692, minula bolesť, a pan hejtman pěšky bral se k domovu.

Syn p. Jiřího Ferdinanda Hanouska, porybného na panství pečeckém, příjmím František onemocněl z leknutí, tak že musil ze škol domů se vrátiti. Když neduh jeho neodstupoval, vypravil jej otec r. 1695 na pouť ke sv. Prokopu, kteréžto pobožnosti jinoch spolu s mateří svou příkladně obcoval. „Jak jsou z té svaté pouti přišli, více se taková nemoc na něm nikdy nespatřila; pročež p. porybný pro čest a chválu boží a sv. milému Prokopu obrázek v jeho kostele jest obětoval."

---

[1]) Poutní slavnosti na Sázavě r. 1667 účastnili se mnozí věřící z města Kolína. Srvn. v Dodatku str. 579 nn.

[2]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 380 n.

R. 1696 ozdravěla na Sázavě Anna Loudová, šenkýřka ze vsi Chotouně, kteráž před tím více než rok trapnou nemocí k loži byla poutána.

„Léta 1700 vysvědčoval p. František Antonín Matějovský, v král. městě Brandýse nad Labem toho času radní písař, dle svého dobrého svědomí písemně s podpisem své vlastní ruky i přitisknutým pečetem a dotvrzoval, kterak nejmilejší manželka jeho s svým malým synáčkem Václavem Bartolomějem tehdáž sedm let starým, který na levém oku skrze zákal veliké, bolesti skoro za půldruhého léta již snášel, a u velikém nebezpečenství jsa postaven, aby snad to oko dokonce nevyteklo, k sv. Prokopu putovati, jej vroucně obětovati a na památku tabulku dáti malovati jest slíbila a připověděla. Po vykonaném slibu synáček ten na to bolavé oko, kdežto před tím proti tomu žádné lidské pomoci nebylo, a všeliké potřebované prostředky nic dokonce spomáhati nechtěly, právě zázračně byl uzdraven. Pročež matka potomně tu v chrámu Páně k zázračnému obrazu sv. Prokopa tabulku malovanou v roce 1701 zavěsiti jest dala, aby jeden každý sv. Prokopa ctitel a milovník s podobnou upřímnou důvěrností v božské a jeho pomoci mocné silně doufal, že v své jemu důvěrně předestřené potřebě nebude ovšem oslyšen.“ [1])

Když den sv. Prokopa prohlášen byl r. 1711 za polodenní svátek, a na uctění milostného obrazu světcova v kostele sázavském ohlášeny jsou nové pobožnosti, vzrostl velice počet poutníků, z nichž mnozí i zdaleka přišli účastnit se oslavy zázračného patrona zemského. „Téhož léta měšťan jakýsi z Brna příčinou dlouho trvající nemoci znamenal nemalý nedostatek ve své živnosti, slyše pak o mnohých zázracích sv. Prokopa v Čechách, v klášteře sázavském konaných, s velikou důvěrností putoval na Sázavu a toho patrona snažně žádal, aby jeho také účastna učinil té rozhlášené milosti a jemu nápomocen byl v jeho sprostné živnosti a chudobě. Po sv. přijímání, když totižto on ke sv. Prokopu slibem se zavázal, že doma po tři neděle ještě k jeho cti se zpovídati a přijímati chce, přišel k němu jistý benediktin a podává mu složený papír a praví: Tuto tobě dává opat sázavský na cestu. Po čemž hned

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 372 n.

zmizel. Po dokonané tedy pobožnosti, vešel do kláštera sázavského, aby se poděkoval opatovi za prokázané dobrodiní; na čemž se opat velice podivil, poněvadž on toho dne žádné almužny tak hojné nerozdával, a obzvláště o těch penězích jemu dokonce nic povědomo nebylo. Patrně seznal, že by to byl zázrak boží pro čest sv. Prokopa zjevený. Pročež ten měštěnín na poděkování za přijaté dobrodiní ke cti sv. Prokopa nechal dvanácte rýnských z těch peněz, jež v nově lity byly, zde, žádaje by tolikéž mší svatých čteno bylo ke cti sv. Prokopa. Po vykonané té pobožnosti, když on ostatní peníze do Brna zase přinesl, podivili se mnozí nad touto příhodou a počali sv. Prokopa pro jeho velikou svatost ctíti a velebiti. On pak v živnosti veliký užitek napotom seznal; též také do rady vpočten jest právě na ten den, ve kterém před třemi lety u sv. Prokopa byl. [1])

Hodlajíc vyprositi sobě potomstvo, putovala r. 1715 paní Josefa Maximiliana roz. z Löwenfelsu s manželem svým panem Janem Františkem z Talmberka ke sv. Prokopu na Sázavu. I stalo se brzy potom, že šťastně dcerou počala. Avšak v den porodu nadešly zbožné paní nevýslovné těžkosti, tak že již život její byl v patrném nebezpečenství. V úzkostech svých vzala opět útočiště ke sv. Prokopu a vyžádavši sobě obraz jeho, k velikému potěšení všech přístojících zdravým dítkem manžela obdařila a brzy potom z lože povstala.

R. 1734 ozdravěla na Sázavě dívka z Mnichovic, jež nemocna bývala padoucnicí. Když spolu s matkou vykonala vroucí pobožnosť v opatském kostele a napila se z kalicha sv. Prokopa, znamenala náhlou úlevu. Od té doby pominuly u ní neblahé záchvaty. O pět let později paní Terezie Rušilová, souseda z Kutné Hory, prosila před milostným obrazem sv. Prokopa za odvrácení nemoci, jež z otoku na nohou již již u ní vznikala. Vyslyšena byvši, vzdávala vroucí díky sv. opatu.

Ctitelům svým, kteří nemohli hned vydati se na cestu do Sázavy, pomáhal světec v různých potřebách života, zejména když byli slibem se zavázali, že vykonají pouť k památnému klášteru jeho později. Tak ku př.: polehčil urozenému panu Sohrovi z Windmühlu, poručíku císařského vojska v Uhrách, jenž upadnuv tam do rukou vzbouřenců, nelidsky týrán byl

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 388 n.

v dusném žaláři. Volaje o přispění ke sv. Prokopu, necítil vězeň žádných bolestí; a jak navrátil se do Čech r. 1665, užíváním vody svatoprokopské ze studánky „Vosovky" polepšil zdraví svého úplně.

Dne 14. května r. 1666 povstala náhle z těžké nemoci paní Eva Regina, manželka pana Františka Maximiliána z Talmberka na Hražených Ratajích, dožádavši se toho, aby obětovány byly mše svaté na úmysl její v kostele sázavském. Brzy potom i tchyně její paní Voršila Kateřina, roz. hraběnka z Pappenheimu, zbavena byla neduhu za přímluvou sv. Prokopa. R. 1668 dne 8. července pan Jan Huber, měšťěnín Starého města pražského, obětoval „stříbrné rámě na tabulce," že pro zásluhy sv. Prokopa manželka jeho zbavena jest nemoci v rameni.

Když r. 1688 nakažlivé nemoci proskakovaly v městečku Divišově, a z toho veliká úmrtnost nastávala, učinili sousedé slib, že budou společně putovati ke sv. Prokopu na Sázavu. Jakmile k tomu se zavázali, pominulo u nich hrozivé nebezpečenství moru.

Purkrabí na Ratajích p. Jan Antonín Píčinský měl syna, kterého zle trápila zimnice. Aby mu ke zdraví pomohl, putoval otec ke sv. Prokopu a vrátiv se, dal dítě obléci do řeholního habitku. Zimnice vzala úplně za své. Než po některém roce rozstonal se chlapec opět, i snášel veliké bolesti, tak že otec nemoha patřiti na utrpení jeho, z domova pryč odjel. Cestou umínil sobě vykonati pouť na Sázavu. Druhého dne, o svátek Narození Panny Marie r. 1689, když navracel se od sv. Prokopa, zastal doma dítě své zdravé, pohrávající si na lůžku. Na vděčnou památku dal pak v kostele zavěsiti „malovanou tabulku."

Toho času byl ve vsi Nučicích rychtář nevidomý kterýž učinil slib, že dostaví se na pouť ke sv. Prokopu. A když slovo své plnil, dříve ještě, než k Sázavě došel, klášter zdaleka spatřil. „Což jest vyznal před lidmi v úřadě a povinnostech postavenými, hotov jsa na to tělesnou přísahu složiti, kdyby toho potřeba ukazovala."

Z velikého počtu těch, kdož pobožností a slibem ke sv. Prokopu na Sázavě zbaveni byli tělesných neduhů svých, jmenujeme ještě paní Kateřinu Terezii, manželku Františka Matějovského, radního písaře v Brandýse nad Labem,

uzdravenou r. 1700; pana Bohuslava Slanského, jenž zhostil se veliké bolesti v nohou r. 1706; Jana Jiřího Ambelanga, zámečníka v Radboři u Kolína, posilněného na zraku r. 1707; Martina Holuba ze vsi Vršic u Zásmuk, jenž churavěl vnitřním kamenem r. 1708; paní Annu Marii Amabilii, roz. hraběnku ze Šternberka, choť Jana Maximiliána hraběte z Götzu, která ozdravěvši z bolavého prsu r. 1708, věnovala ke kostelu sázavskému stříbrné prsy na votivní desce.

R. 1711 ohlásili se v klášteře sv. Prokopa mnozí věřící, děkujíce za pomoc a přispění světcovo v různých nemocích a přinášejíce votivní památky. Byly to zejména: dcera paní Veroniky Robenšteinové z Kutné Hory; paní Ludmila Placedová; Anna Fikhonová ze Zásmuk; Ludmila Dobrotivá z Rakovníka. Ferdinand hrabě z Valdšteina věnoval votivní desku na poděkovanou za vyváznutí z nebezpečné nemoci. Paní Anna Skorkovská obětovala obraz své osoby na tabulce „ex voto,“ zhostivši se prudkých bolestí hlavy. Paní Kateřina Frommová z Prahy přinesla záslibnou desku se stříbrnýma ušima; p. Kubín Hotmilský stříbrnou ruku; slečna Eleonora z Valdšteina stříbrné obrazy hlavy, uší a nohou na desce; slečna Athanasie Barbora Šmerovská stříbrnou podobu nohy na votivní tabulce.

Upřímnými ctiteli sv. Prokopa byli manželé pan Ferdinand František z Říčan na Jemništi, hejtman kraje kouřimského, a choť jeho Kateřina roz. z Talmberka. Tato zejména po Bohu jen ochraně sv. Prokopa přičítala, že zachována byla při životě, když k porodu těžce pracujíc, se smrtí již zápasila. Syn její Ferdinand onemocněl r. 1711 tak povážlivě, že lékaři nedávali naděje na uzdravení; ale jak rodiče utekli se na modlitbách ke sv. Prokopu, ulevily bolesti dítěte, i povstalo záhy z lůžka. Podobně přihodilo se s dcerou jejich Kateřinou, kteráž po několik dní beze všeho znamení takořka mrtva ležela, až po slibu, jejž rodiče ke sv. Prokopu učinili, zase k předešlému zdraví jest navrácena.

Na podzim r. 1711 přibyl na Sázavu vladyka Ferdinand Ludvík de Cosa, úředník při zemských deskách na Moravě, a vypravoval řeholníkům, jak očitě přesvědčil se o mocné ochraně sv. Prokopa. Maje totiž těžkou při soudní, věc svou konečně za ztracenou pokládal a jen za další pomoc sv. opata vroucně žádal. A hle, právě v den sv. Prokopa výpověď milo-

stivá pro něho jest dána. I pospíšil z Brna na pouť ke svému dobrotivému zástupci.

V klášteře sázavském uložena byla další svědectví o podivu hodném zachování života Anny Strakové, šafářky v Horosedlích, (kdež byl statek paní Josefy Maximiliany z Talmberka), r. 1715; o náhlém uzdravení Josefa Rušila, syna paní Terezie, sousedky v Kutné Hoře, kdy matka jeho meškala na pouti u sv. Prokopa r. 1716; o uzdravení Kateřiny, dcery paní Rosiny Kratochvílové z Prahy r. 1718; o uzdravení dcery p. Antonína Šimůnka, která za mrtvou byla již pokládána, r. 1718; o šťastném pádu do prohlubně, kdy s vozem sřítili se vozka a dítě do nepřístupné rokle nad Sázavou r. 1738; o podobné příhodě r. 1740, jejíž svědkem byl Josef Löbl, farář z Horních Krut, vraceje se z pouti svatoprokopské.

Poslední svědectví z r. 1760 opakováno budiž po zpravodaji našem [1]) téměř do slova: „Jan Štěpánek, měštěnín městyse Uhlířských Janovic, známo činil listem písemným s podepsáním a obyčejným poctivých a opatrných mužův, pana Františka Křepelky, na ten čas primatora řečeného městyse, Václava Hrbka, Jiřího Brože, radních, Jana Veselého, kantora janovického, potvrzením, kterak totižto on léta Páně 1760 dne 4. Julii, jmenovitě na den sv. Prokopa opata a vyznavače Páně, vracejíce se z pouti do Janovic, kdež také při něm byli výš jmenovaní a podotknutí slovutní muži, kteří na voze z té pobožnosti jeli, on ale před nimi na svém koni jízdný, pokrývku chtěje (kterou pro neutlačení koně pod sedlem měl), znamenajíc skrze oslabnutí sedla, že by jemu vypadnouti chtěla, chtěje, řka, vytáhnouti a na vůz vhoditi, s koněm se pozastavil, až houfný lid odejde, takovou věc spraviti, zatím na cestu pěší postoupil; v tom však nadjmenovaný pan primas s ostatními výš jmenovanými Janovickými úmyslu jsouce pěšky jíti až na vrch nechybský, když za toho koně došel, jej svou španělkou udeřil, mínice v té úzké cestě, aby kůň dále poodešel. V tom ale kůň ve své plachosti skočil; on jej zpátkem na úzdě držel; kůň zpátky couval až na kraj břehu; břeh se s ním utrhl a on nazpátek s toho příkrého vrchu do té povědomé veliké propasti [2]) skrze rozličné křoviny, pařezy, draplavé chrastí

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 393 nn.

[2]) Míněna jest „Čertova brázda“ pod nechybským vrchem.

a sukoviny až dolů blíž řeky Sázavy na louku spadl. Dole na též louce ležíce, (pan Štěpánek) se upamatoval a rozvažoval své veliké nebezpečenství smrti, k Pánu Bohu všemohoucímu a sv. Prokopu, velikému divotvorci srdečně vzdechnouce, za další svatou ochranu v duchu žádal. Což jest i skutečně obdržel; neboť to upadnutí s takové výšky s koněm, jsou slova jeho: „když jsem se na louce viděl, podiviti jsem se musil, kterak bych se byl mohl o ty křoviny nejenom utlouci, neb v tom srázu letící a se s koněm převrhující strachem umříti, neb se zadechnouti. Ale skrze ochranu Pána Boha, na přímluvu sv. Prokopa ani mně ani koni, na kterém jsem seděl, nic škodného, toho nejmenšího se nepřihodilo, toliko sedlo se rozštíplo, a popruh pod koněm se přetrhl; já ale za tu obzvláštní Pána Boha všemohoucího a sv. Prokopa velikou, podivnou a zázračnou ochranu povinné, ponížené díky vzdávajíce, zase koně zděšeného jsem chytil a na něj se posadíc, do domu svého šťastně a zdráv, buď Bohu chvála a čest sv. Prokopu, jsem se navrátil.“ [1])

Krátce před zrušením kláštera vydal císař Josef II. přísnou zápověď, aby nekonaly se průvody a pouti na místech jakkoli památných a lidu milých. Když pak i konvent sázavských benediktinů r. 1785 byl rozpuštěn, přicházeli ke sv. Prokopu již jen nejvěrnější ctitelé, a to po různu, aby shlédli opuštěné sídlo mnišské, ohnisko vroucí pobožnosti již vyhaslé, kolébku českého umění a vzdělání na základě mateřského jazyka. Teprve dne 2. července r. 1796 přibylo první procesí z Prahy na Sázavu. Se svolením úřadů účastnilo se průvodu toho více než 60 věřících. V čele poutníků bylo několik měšťanů pražských: Jan Chable, Václav Liška, Václav Skála, kteří přišli uctit sv. Prokopa a ze Sázavy putovali dále k Vlašimi. Aby slavná pouť obživla a průvody se rozmnožily, zval farář P. Jan Chmela ke dni sv. Prokopa na slovo vzaté kazatele. Tak r. 1797 měl sváteční kázaní professor vysokých škol praž-

[1]) V universitní knihovně pražské uložen jest rukopis z předešlého století (sign. II. E. 5), jenž zavírá v sobě „poznamenání zázrakův konaných v klášteře sv. Prokopa nad Sázavou s zázračným a starožitným obrazem sv Prokopa opata strany uzdravení pobožných ctitelův téhož svatého a mnohých milostí obdržení.“

ských P. Stanislav Vydra S. J.[1]) Počet zbožných účastníků pouti vzrůstal rok od roku.

Z hostí vzácných jmenováni buďtež: paní Antonie, choť Richarda knížete z Khevenhüller-Metsch na Komorním Hrádku, jež po r. 1840 častěji za příčinou pobožnosti docházela na Sázavu; arcibiskup Alois Josef svobodný pán ze Schrenků, který r. 1841 v den sv. Prokopa ukončiv generální visitaci, prohlížel sobě s velikým účastenstvím památky sázavské; František Jiří kníže z Lobkovic přinášející po veliké povodni r. 1845 podporu na rozdíl mezi poškozené; při tom provázel jej baron Riese-Stallburk. Oba šlechtici posledně řečení vstoupili dne 25. srpna do chrámu, aby poklonili se sv. Prokopu. Dali si ukázati veškeré starobylé věci a sestoupili také do podzemní krypty. Kníže po vykonané pobožnosti poznamenal se křížem a pil víno z koflíku sv. Prokopa. Baron Riese ze Stallburka, jsa protestantem, ostatků sv. Prokopa nedbal.

Působením faráře Františka Kočího (r. 1853—1869) zvelebila se pouť svatoprokopská a poutníků značně přibylo. Pokud byl duchovním správcem na Sázavě, vedl vždy slavné processí městských osadníků od studánky „Vosovky" do farního chrámu v klášteře. I později, když vyvolen byl kanovníkem král. kollegiátní kapitoly na Vyšehradě, v živé paměti zachoval posvátné zátiší sázavské a obětavě působil k povznesení úcty sv. Prokopa.

Druhý nástupce jeho farář Josef Šindelář (r. 1880—1887) postaral se o to, aby již v předvečer slavnosti hlásáno bylo slovo boží poutníkům, kteří u valném počtu z Kolína, Kutné Hory, Červených Peček, Bystřice a Kondratce na Sázavu docházejí. Za slavnostní kazatele hleděl vždy získati kněze v tom oboru proslulé. Ke konání pontifikálních služeb božích dožadoval se praelatů a hodnostářů duchovních z Prahy. Tak pozval r. 1881 vdp. metropolitního kanovníka Antonína Horu a chvalně známého kazatele Karla Kummra, faráře z Michle. Téhož léta přibyl k pouti sázavské také vdp. kanovník Frant. Kočí a množství farního duchovenstva z okolních osad.

Ještě slavněji odbývána pouť svatoprokopská r. 1882. Dne 3. července zavítali k ní: probošt kollegiátní kapitoly na Vyšehradě Václav Štulc, kanovník Frant. Kočí a kazatel

[2]) Pamětní kniha fary sázavské k r. 1796 n.

z tovaryšstva Ježíšova P. Jan Votka. K uvítání důstojných hostí vyjelo rolnické banderium, skládající se ze 60 jezdců, v ústrety jim až do vsi Benátek. Ze šírého okolí dostavily se průvody věřících a kněžstvo i ze vzdálených míst, jako z Kácova, Kondratce, Ratenic, Vitic atd.

R. 1883 rozmnožil farář Šindelář poutní služby boží, postarav se o to, aby i ráno před jitřní mší svatou („maturou") bylo kázaní, ježto po „matuře" poutníci ze vzdálenějších osad Sázavu opouštějí. V tom účinnou pomocí propůjčil se mu bývalý kooperátor u sv. Prokopa dp. Vojtěch Polanecký, farář ve Viticích, vzav na se konání duchovních promluv r. 1883 a 1884. K pouti r. 1886 zavítal na Sázavu světící biskup Karel Schwarz a přivezl s sebou skvostné mešní roucho, jež byl pan arcibiskup František de Paula hrabě Schönborn daroval ke kostelu sv. Prokopa. Velké kázaní u přítomnosti řečeného suffragána proslovil farář Vojtěch Polanecký.

O poutní slavnosti r. 1887, kdy vzpomínáno také 200leté stavební opravy chrámu Páně,[1]) byli hostmi na Sázavě Frà Josef Slanský, převor rytířského řádu maltánského, a Frant. Kočí, kanovník na Vyšehradě. Po kázaní, jež přednesl dp. farář konojedský Josef Zbejval, obětoval pontifikální mši svatou nedávno řečený pan převor.

Za faráře Františka Otmara Pohla (r. 1888—1895) v květu zůstaly pouti svatoprokopské. Mimo processí z osad svrchu jmenovaných dostavovaly se průvody věřících z Divišova, Chocerad, Uhlířských Janovic, Konojed, Kozmic, Horních Krut, Ondřejova, Oužic, Rataj, Skalice a Vranova. Duchovním správcům vůkol Sázavy přiznati dlužno česť horlivého působení, že povzbuzují osadníky své k úctě sv. Prokopa a sami propůjčují se jim za vůdce církevních průvodů. Při tom vzpomenouti dlužno zásluh dp. faráře nebovidského Antonína Dvořáka, který s neunavnou obětavostí každého roku přivádí průvod z Nebovid na Sázavu, jímž pouť svatoprokopská se zahajuje. Slavnostním kazatelem býval v posledních letech P. Antonín Rejzek z tovaryšstva Ježíšova; pontifikální služby boží odbýval r. 1888 vdp. dr. Antonín Lenz, probošt kollegiátní kapitoly

---

[1]) Srvn. svrchu str 290 n.

na Vyšehradě, a v letech následujících vdp. Frant. Kočí, děkan téže kapitoly. [1])

Kdo by spatřiti chtěl pomník slávy, jejž vystavěl sobě sv. patron v srdcích nábožných katolíků v Čechách, zvláště v okolí sázavském, nechať navštíví Sázavu v den sv. Prokopa. Tu shledá památné místo v rouše svátečním. Slavnostní ruch a posvátné nadšení znamenati na starém klášteřišti. K uctění sv. Prokopa dochází tolik lidstva zblízka i zdaleka, že nestačil by pojmouti je farní chrám, kdyby i v původní velikosti své posud trval. Na celé farní osadě sázavské, ano v mnohých okolních obcích jest den sv. Prokopa (4. července) z dobré vůle věřících svátkem zasvěceným; nikdo tam nepracuje v poli, nikdo nekoná služebné práce doma. V oktávě svátku zejména neděle poskytuje další příležitosť k oslavě sv. Prokopa. Poutníci vykonavše pobožnosť svou v chrámu Páně v Černých Budách, sestupují k řece a přes most berou se do městečka Sázavy, i dále k lesu, aby okusili vody ze studánky „Vosovky“.

O blahodárném účinku vody tamější, pokud se týče tělesných chorob, uvedli jsme již svrchu slova staršího spisovatele P. Fabricia. [2]) Nebude od místa zmíniti se o osobách, kterým ke zdraví přispěla, že s důvěrou jí užívali. R. 1664 vojín Jan Geier, „jenž tak měl hrubě pokažené oči, že sotva co viděti mohl,“ doslechnuv o léčivosti vody svatoprokopské, dal jí sobě přinésti ze studánky „Vosovky“ a omýval nezdravé oči; načež v brzku „pomoc utěšenou na pokaženém zraku dosáhl a co nejlépe viděl.“ Manželka Geierova strádala týž čas prodloužilou vodnatelností. Znamenajíc při muži svém podivu hodný účinek svatoprokopské vody, obmývala jí oteklé údy a dočkala se záhy předešlého zdraví. Téhož prostředku proti zimnici užil r. 1665 pan Jan Jiří Gassapi, vojenský poručík v Tupadlech u Čáslavi, a zbavil se nemilého hostě.

R. 1679 roznemohla se na oči Barbora, dcera p. Michala Norberta Dietricha z Hettenfeldu, J. M. C. nápojního výběrčí při městě Kouřimi a měšťana Starého města pražského. Starostliví rodiče dali ji „na všelijaký způsob“ léčiti, „avšak nic dokonce k platnosti býti nemohlo.“ Naposledy vzavše útočiště ke svatému milému Prokopu, vykonali dne 4. července t. r. pouť na Sázavu, dítě své tam Bohu obětovali a zašedše

[1]) Zprávy ty vážili jsme z pamětní knihy sázavské.

[2]) Viz svrchu str. 72.

ke studánce Vosovce, obmývali mu neduživé oči. „I stalo se, z čehož buď Bohu věčná chvála a sláva neskonalá, že té dcerušce Barboře v krátkém čase skrze přímluvu a orodování sv. Prokopa předešlé zdraví na tom skoro již zkaženém levém oku jest zase bylo navráceno.“ [1])

Na Sázavě r. 1688 zhostila se těžké osutiny panna Marie Terezie Heimbachová z Moravy, omývajíc tělo vodou ze studánky Vosovky a konajíc vroucí pobožnosť před obrazem sv. Prokopa v klášteře. R. 1701 pozván byl k poutní slavnosti za kazatele P. Štěpán, kvardián kapucínského kláštera v Kolíně. Ten čině přípravy ke kázaní, shledal v archivu sázavském popis zázračných uzdravení, jež stala se tam v minulých letech za přímluvou sv. Prokopa. Že pak sám již po delší dobu snášel velikou bolesť v pravém rameni, vyžádal sobě hned po kázaní koflík světcův a spěchal s ním k Vosovce užívat vody ze studánky proti svému neduhu. Osmého dne potom pominula bolesť v rameni a nevrátila se více. R. 1709 svědčil p. František Bajer Kutnohorský, že užíváním vody svatoprokopské uzdraven jest od těžké zimnice. R. 1711 pozdravil se u Vosovky tovaryš ze skelných hutí svatoprokopských, jenž po 17 let trápen byl prudkou padoucnicí. [2])

Také studánka sv. Prokopa ve vsi Chotouni [3]) mívala chvalitebnou pověsť, a vody z ní vyhledávali ctitelé světcovi, aby zbyli tělesných chorob. Kolem r. 1720 dával si jí přivážeti do Poděbrad kněz Jan Stöckl, stížený prsním neduhem; i dočkal se dosti dlouhého věku. Jiný churavec, Rudolf Tuček, soused z městečka Plaňan, dovlékl se jen stěží r. 1725 do Chotouně, hodlaje užívati vody ze studánky sv. Prokopa; ale za nedlouho „celý zdráv a čerstvý“ domů se vracel. Toho času meškali při vsi Chotouni členové pozemkové komise, z nichž Jindřich rytíř Chlumčanský z Přestavlk na Trhových Dušníkách při vyměřování v poli náhle onemocněl. „Když do té vsi Chotouně se navrátil, jeho sloužící jej s koně ssaditi musil a na ramenou svých jej nesa, do lože položil. Týž jmenovaný pán slyše o moci svatoprokopské vody, takovou skrze služebníka svého přinésti poručil. Když pak jí své churavé

---

1) Srvn. List notáře Michala Norberta Dietricha z r. 1679, v Dodatku.

2) Fabricius: Požehnaná památka; str. 289 nn., 371.

3) Srvn. svrchu str. 22.

nohy zmýti dal, v tom okamžení polehčení cítil. Druhého dne jsa zbaven všech bolestí, beze vší pomoci na koně vsedl a ve své povinnosti dále pokračoval. Kterýžto pán potom, aby se vděčným ukázal, přes 22 léta šest pololiberních svící do kaple sv. Prokopa v té vsi Chotouni jest posílal.“

R. 1728 pozdravila se Alžběta, dcera Václava Sixty, souseda v Chotouni, když na oči nešťastnou náhodou velmi porušené přikládali jí rodiče vodu ze studánky Prokopky. Podobně r. 1742 bystrého zraku došla Alžběta, dcera Pavla Vlastníka z Jestřábí Lhoty u Kolína, byvši před tím po čtyři měsíce téměř nevidomá. R. 1746 pozbyl palčivé zimnice p. Vojtěch Ostrovský, bývalý sirotčí v Brandýse nad Labem, užívaje proti nemoci své vody svatoprokopské. „Kterýžto na poděkování obětní obraz malovaný k věčné památce do kaple svatoprokopské v Chotouni zavěsiti dal.“

Majitel památného statku v Chotouni Prokop Dubenecký vystavěl při studánce pohodlné lázně (před r. 1764), aby příchozí churavci mohli bez obtíže oddati se tam na omývání bolavých údů. [1])

Hlava pátá.

Sv. Prokop ochránce rolníků a horníků.

Z různých stavů lidských, kterým všem pomocí svou propůjčoval se oslavený sluha boží sv. Prokop, [2]) dva zejména, ať tak díme, zvláštní ochrany jeho ode dávna vyhledávaly i docházely, stav rolníků a horníků. Příčiny k tomu jsou

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 305 nn. Týž spisovatel vysvětluje také zprávu Beckovského již svrchu podanou (str. 22, pozn. 2), kterak totiž k úrazu přišla socha sv. Prokopa u studánky v Chotouni: Opilec jakýsi vložil klobouk svůj na hlavu sochy, načež po chvíli vrátiv se, ho nenalezl. I urazil, hněvaje se, že světec klobouku lépe nehlídal, hlavu sochy. Po čase prý sám hánce a potupník sv. Prokopa nalezen byl mrtev a bez hlavy.

[2]) Co se tkne potřeb duševních, vzýván býval druhdy proti vlivu zlého ducha. Také věřící z míry bázliví a úzkostliví utíkali se zhusta o propůjčení udatnosti ke sv. Prokopu. „Gegen übergrosse natürliche Furchtsamkeit rief man von altersher den heiligen Benediktiner-Abt Procopius an, wel-

dosti na snadě. Světec vyšel z rodiny rolnické, a přikázav se v dospělém věku k tuhému životu podle řehole, neuhýbal ani nejtěžším pracím v lese a na poli. Klášter sázavský založen byl v hornaté krajině, kdež bez úsilovného zápasu s jalovou, nepoddajnou půdou a s protivnými živly nelze ani zavésti hospodářství. Sv. Prokop přemohl obtíže drsné půdy, obrátil lada a maniny v zemi ornou, vzorně vzdělával úděl klášteru propůjčený; i stal se tak učitelem zemědělství okolních pastevců a rolníků. Pokud ještě o samotě trávil život v ústraní sázavském, obydlí měl nad pustou jeskyní, ve které prý tisíc běsů se hostilo. Ale světec obrněn jsa zbraní nebeskou, modlitbami, bděním, posty, nejen krotil a na úzdě držel duchy zloby a zkázy, nýbrž mužným bojem svým dokonce je unavil a daleko od příbytku svého zahnal. Proti zlým mocem dolů podzemních bojovati jest kovkopům a horníkům, kteří jsouce v Čechách stavem starobylým a počestným, spatřovali v životě sv. Prokopa vzor vytrvalosti, neohroženosti a bohabojné mysli.

Den sv. Prokopa (4. července) připadá k době letní, kdy přede žněmi, v čas senoseči, dostavují se začasté vedra a náhlé bouře. [1]) Rolníci uctívali památku světcovu, prosíce za ochranu proti přívalům živelním, aby namáhavá práce jejich krupobitím nebo průtrží mračen nebyla pojednou zničena. „Podivná věc se sv. Prokopem se stává,“ píše pamětník úcty

---

cher der Legende nach so furchtlos gewesen, dass er die Teufel sogar vor den Pflug seines Klosters gespannt und sie für dasselbe zu knechtlichen Diensten aller Art commandiert habe.“ Linzer Quartalschrift, 1895; str. 80. Potřeby tělesné, kterým spomáháno na přímluvu sv. Prokopa, jmenovány jsou ve předešlém oddíle, kdež jednali jsme o úctě lidu ke sv. opatu a vyznavači. Z nemocí uvádějí se nejčastěji: epilepsie, horečka, vodnatelnosť, pakostnice, újma ve zraku, psotník, bolení hlavy. Také ženy neplodné a těžce k porodu pracující konávaly pobožnosť ke sv. Prokopu.

[1]) K tomu odnášejí se pořekadla lidu: Sv. Prokop, kořen nakop'. Sv. Vít, kořen štíp', sv. Petr ten ho natrh', sv. Prokop ten ho dokop', sv. Markyta vede žence do žita. Sv. Prokop houby rozkop'. Sv. Prokop rozsévá houby, sv. Jakub hází hlavy do zelí. Sv. Prokopa den, nešťastný den. Zelí na den sv. Prokopa okopané bude samé hlávky. Prší-li na sv. Prokopa, zmokne mandel i kopa. Sv. Prokop klidí. (Sklizeň z polností obročí duchovního náleží beneficiátu, který je osil, jestliže v den sv. Prokopa jest ještě v držení beneficia; jinak tomu, kdo zatím v právní držení obročí vešel.) Kott: Česko-německý slovník.

právě řečené, [1]) „nebo jako rychle a potěšitelně on své ctitele vyslýchá a jim spomáhá, tak i rychle zas a podivně pokutuje ty, kteří jej v něčem urážejí.“ Urážkou míněna tu především polní práce v den 4. července. Tak prý zjevil se světec dvěma rolníkům, kteří ve svátek jeho žali seno, a důtklivě k nim promlouval: Proč vy svátku mého nesvětíte? proč vy dnes pracujete a nejdete do chrámu Páně? Po té pozdvihnuv berlu, kterouž v levé ruce držel, přenáramně je bil, potrestal a z louky sehnal.

Pan František Maximilián z Talmberka na Hražených Ratajích († r. 1701) vypravoval v klášteře řeholníkům, že na panství jeho šla žena jakási sklizet sena. „Radili jí, aby toho nedělala, poněvadž jest svátek sv. Prokopa. Nechtěla ona spasitelné rady následovati, nýbrž ještě potupně pravila: Uhlídám, co se mi stane! Když tedy vešla na louku, chtíc seno sklízeti, strhlo se nenadále povětří, a seno již shrabané všechno rozneslo, a ona strachem a plačky domů se ubírala.“ Jindy zase, „když při mlýně Bártově blíž kláštera sv. Prokopa na den téhož svatého žito vázali, hrom mezi ně udeřil a všecko na poli obilí spálil.“ R. 1699 vyjel si mlynář kouřimský, jehož jména zpravodaj náš nepoznamenal, spolu s čeledínem do lesa pro dříví. Že však byl svátek sv. Prokopa, a mlynář varovného hlasu domácích neuposlechl, povoz nákladem obtížený nehnul se z místa, dokud majitel jeho všechno dříví s něho nesložil a smělosti své upřímně neželel. [2])

Pomíjejíce ostatních nešťastných příhod, jak zapsány byly v kronice kláštera sázavského, přivádíme již jen staročeské přísloví: „Kdo kopá sv. Prokopa, snadno se klatby dokopá.“

O zvelebení úcty svatoprokopské mezi rolnictvem přičiňují se za naší doby duchovní správcové v širém okolí bývalého kláštera. Lid český lne posud upřímně ke dvěma místům ze života světcova nejvíce památným: k rodné dědině jeho Chotouni, kdež jest kostel založení sv. Prokopa, a ke klášteru sázavskému, k němuž váže se drahně dojemných zkazek ze slavné minulosti národa. Když r. 1870 za návodem některých mužů pořádán byl tábor lidu na bojišti lipanském u Chotouně (dne 29. května), a peníze sbírány, aby za ně zřízen

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 242.
[2]) Tamže; str. 243 nn.

byl pomník vůdci táborského vojska Prokopu Holému, vzchopili se upřímní věřící k oslavě sv. Prokopa v Chotouni v neděli dne 11. července t. r. Valné průvody zbožného lidu z Českého Brodu, Dobřichova, Uhlířských Janovic, Kolína, Kouřimi, Horních Krut, Kostelní Lhoty, Lstiboře, Lošan, Malotic, Plaňan, Pořičan, Přistoupimi, Sadské, Sázavy, Skramníků, Stolmíře, Tismic, Vitic, vedeny jsouce svými duchovními pastýři a zástupy poutníků z přemnohých jiných osad shromáždily se v rodném místě sv. Prokopa, aby uctili památku narození jeho před 900 lety. Pouti účastnil se metropolitní kanovník, slovutný Vincenc Bradáč jako celebrant, administrátor ze Lstiboře dp. Vojtěch Polanecký jako kazatel, vikář okresu černokosteleckého vdp. Matěj Choděra, vikář okresu českobrodského vdp. Frant. Janda, jubilár děkan plaňanský Vojtěch Kinzl, jubilár děkan tuklatský Jan Kinzl a farář skramnický dp. Matěj Kur, kterýž spolu s knězem Vojt. Polaneckým byl původcem velikolepé slavnosti [1]). Druhá pouť Čechů do Chotouně dála se k podnětu Katolické besedy pražské v neděli dne 21. srpna r. 1870. Poutníkům pražským, kterých počteno do 600, postavil se v čelo sám arcibiskup Bedřich kardinál Schwarzenberg vrátivši se tehdáž z církevního sněmu vatikánského. Provázeli jej metropolitní kanovníci Jan Bernard a vdp dr. Edvard Tersch. Cestou z Českého Brodu do rodiště sv. Prokopa přidávaly se k průvodu nepočetné davy věřících. Slavnostní kázaní měl kanovník vyšehradský Josef Ehrenberger, načež Jeho Eminence za přísluhy duchovních hodnostářů odbýval služby boží [2]). Od té doby každého roku dostavují se četní poutníci do Chotouně, a úcta ke sv. Prokopu v okolí tom utěšeně vzkvétá.

Pro úplnosť donášíme, čím honosili se druhdy rolníci chotounští, „když totiž nějaká suchota přijde, a dlouho neprší, že se všichni sběhnou k vyčistění studánky svatoprokopské, a v brzkém čase že tichý dešť následuje. Jakož i to připomínali, že to místo chotounské nikdá netrpělo hladu skrze zásluhy sv. Prokopa [3]).

Znamenitou měrou účastní se v úctě sv. Prokopa

---

[1]) Blahověst, 1870; str. 328 nn.
[2]) Blahověst, 1870; str. 377 nn.
[3]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 304 n.

hornictvo zemí československých. Starším patronem horníků býval apoštol sv. Jakub Větší. K poctivosti jeho založeno v zemi naší drahně kostelů, jež téměř všechny pokládati jest za ukazatele bývalých hor a dolů, byť i v jednotlivých místech žádné paměti více po hornictví se neshledávalo.[1]) Tím také vysvětliti lze, proč v horních osadách jen málokterých jest chrám založení sv. Prokopa. Bylyť osady takové opatřeny svatyněmi dříve, nežli dála se kanonisace opata sázavského. Za to ve druhém období českého hornictví, jež počíná se ve 13. století a končí r. 1421, budovány již chrámy svatoprokopské. Tak vznikly kostely a kaple v Chyňavě u Železné, ve Žďáře, ve Stříbrnici a j.

Novějšího původu jest kostelík sv. Prokopa na Březových Horách u Příbrami. Podnět ke stavbě prvotní kaple dal r. 1719 tamní hormistr Jiří Tomáš Pusch, a největším penízem přispěl tenkráte konšel Pavel Káš. R. 1733 byla kaple posvěcena od Augustina Grossa, děkana příbramského, k jehož farní osadě Březové Hory náležely. Když rozměr svatyně nestačil vzrůstajícímu počtu věřících, zavedl ředitel příbramských dolů, guberniální rada Alois Majer, peněžitou sbírku, aby kaple sv. Prokopa ve slušný kostel mohla býti rozšířena. R. 1836 položeny jsou základy ku přístavbě; avšak po odchodu řečeného rady z Příbrami utuhl zbožný duch hornictva, a pro nedostatek nákladu upuštěno od další stavby. Později teprve rozšířili kapli dřevěným, dosti neúhledným síncem. R. 1879 dala městská rada na Březových Horách přestavěti a zvětšiti kapli sv. Prokopa nákladem obecním. Zároveň také zakládán hřbitov a stavěna farní budova pro expositního kaplana, ježto došlo svolení úřadů ke zřízení duchovní správy pro horní osadu, čitající tenkráte 3710 duší. Dne 29. října t. r. byl nově zbudovaný kostelík sv. Prokopa posvěcen od vdp. metropolitního kanovníka dra. Edvarda Tersche. Když pak r. 1889 dostaven jest farní chrám sv. Vojtěcha ve středu Březových Hor, podřídili k němu kapli sv. Prokopa za městem jako kostel filiální. V něm konají se služby boží jen občas, zejména v den 4. července a po celý oktáv poutní slavnosti.

Patrocinium sv. Prokopa na Březových Horách jest svátkem takořka zasvěceným. Téhož dne odpočívá se ode vší

---

[1]) Jireček: Spisy rozpravné; I. str. 284.

práce služebné; i při horním závodě umlká všední ruch a hluk, ježto všichni horníci bez výjimky slavnosti se účastní. I v sousedních obcích oslavuje se památka sv. Prokopa. Hned ve svatvečer mocného patrona horníků koná místní duchovenstvo pobožnosť nešporní, domácímu i okolnímu lidu velmi milou, k níž dostavují se zástupy věřících. Po požehnání připouštěn bývá lid k líbání ostatků sv. Prokopa, při čemž všichni prozpěvují horlivě píseň k témuž světci („Svatý Prokope, zástupce české země,“ atd.). Dne 4. července bývá 5—6 mší svatých obětováno u oltáře sv. Prokopa. O deváté hodině ranní vychází slavnostní průvod z Příbrami na Březové Hory. V čele jeho spatřuje se duchovenstvo příbramského děkanství, veškeří c. k. horní úředníci s p. dvorním radou a ředitelem horního závodu, představení všech ostatních státních úřadů v Příbrami, potom veškeré hornictvo ve stejnokroji (až 5000 mužů) se svou hudební kapelou a veliké množství jiného zbožného lidu z Příbrami a okolí. Průvod dochází na Březové Hory o 10. hodině a za hlučného vyzvánění a střelby z hmoždířů uvítán bývá na náměstí u kostela sv. Vojtěcha místním duchovním správcem i některými kněžími z okolí, kteří se již dříve na Březové Hory byli dostavili. Když pak průvod dospěje ke chrámu sv. Prokopa, konají se tam služby boží: kázaní a zpívaná mše svatá. Nepřehledné davy lidu vyplňují rozsáhlé prostranství před kostelem. O šesté hodině večer bývá opět požehnání. V oktávě sv. Prokopa přichází k odpolední pobožnosti nejen domácí lid, ale i mnoho ctitelů světcových z města Příbrami. [1])

Naskytá se nám příležitosť pověděti také o jiných místech, v jaké úctě jest den a památka sv. Prokopa u horníků.

Od počátku nového dolování ve Stříbře světili horníci tamější svátek svého patrona dne 4. července. Stejnokrojem přioděni a hudbou provázeni jsouce, ubírali se do chrámu Všech svatých, aby přítomni byli slavným službám božím, při nichž děkovali Bohu za prokázaná dobrodiní a prosili ho o

---

[1]) Po sv. Prokopu jmenována jest jedna z větších šacht v Březových Horách, založená r. 1832 a dosahující (při konci r. 1894) hloubky 966 m. Šachta sv. Prokopa tvoří se šachtou sv. Anny jeden dolní okres o třech revírech. V okresu tom zaměstnáno jest 1200 horníků a mladších dělníků. R. 1894 vyvezlo se 41,500.000 kg. rudy a jalovin. Za zprávy o Březových Horách děkujeme dp. faráři Ant. Maděrovi.

další mocnou ochranu při nebezpečné práci v dolech. R. 1894 nařídil ředitel horního závodu, aby všichni v den sv. Prokopa místo do kostela dostavili se do práce; avšak horníci rozkazu toho neuposlechli. Nemohouce hromadně, sešli se soukromě do chrámu Páně vykonat svojí milé obvyklé pobožnosti. Co bylo příčinou onoho nařízení ředitelova, jest neznámo. Nutnosť práce to zajisté nebyla, ježto v dolech stříbrských pracuje se jen proto, aby lid byl zaměstnán; neboť stříbra již v dolech není, a dobývání olova se nevyplácí. Zakazovati horníkům v nynějších smutných dobách, aby neúčastnili se slavnosti svatého patrona jejich, jest zajisté s povážením.

V Moravské Ostravě koná se každoročně slavnosť svatoprokopská s velikou okázalostí. Kolem města jest mnoho uhelných dolů, v nichž zvláště v novější době opětovně veliké neštěstí se událo, kterému padlo za oběť veliké množství životů lidských Z té příčiny utíkají se zbožní horníci ku svému patronu sv. Prokopu za ochranu. V den sv. vyznavače Páně ustávají od práce, velikolepým průvodem, jehož se na př. r. 1894 účastnilo 3800 horníků, ubírají se do kostela v Ostravě a jsou přítomni slavnostnímu kázaní a zpívané mši svaté, po které vycházejíce z kostela, defilují před přítomnými hodnostáři. Odpoledne koncertuje horní kapela na střelnici. Mimo to bývají koncerty v obcích okolních; zkrátka slaví se hornická národní slavnosť. Podobně i v Jáchymově, na Kladně, ve Staré Huti, ve Slaném a j. uctíván bývá zástupce hornictva českého sv. Prokop.

Nejmladší kaplí téhož světce jest svatyně v Nučicích ve farnosti tachlovické, kterou tamní duchovní správce a spolu vikář okresu berounského vdp. Frant. Převrátil požehnal dne 8. července r. 1894. Krajina u jmenovaných osad slyne od nedávna bohatým ložiskem železné rudy. V Nučicích přebývá mnoho havířů, kteří dle starého způsobu a obyčeje vyvolili si sv. Prokopa za patrona. Slušná kaple jejich zbudována byla hlavně přičiněním starosty nučického p. V. Kozáka. Po vysvěcení kaple sloužena byla slavná mše svatá, při které sbor učitelský přednášel vhodné zpěvy. Po službách božích proslovil řečený starosta k obecenstvu hojně se shromáždivšímu vlasteneckou řeč, ve které líčil sv. Prokopa jako velikého přítele lidu českého, jenž svou lásku k Bohu a vlasti neosvědčoval toliko slovy, ale především skutky. Řeč jeho způsobila v obe-

censtvu dojem veliký a úchvatný. Po té poděkoval starosta všem, kdož o zbudování kaple se zasazovali a přítomností svou ke zvýšení lesku slavnosti přispěli; načež defilovaly četně shromážděné spolky před světitelem a přítomnými hodnostáři. Jako v kapli nučické na obraze sv. Prokop drží nepřítele lidstva spoutaného a neškodným jej činí, kéž také čeští horníci seznavše své nepřátele, jich se varují, je na úzdě drží a sobě i vlasti české neškodnými činí!

Hlava šestá.

Literatura svatoprokopská.

Počátek dosti hojné literatury o sv. Prokopu učinil nejmenovaný mnich kláštera sázavského ve druhé polovici 12. století. Dílo své, tak zvané letopisy sázavské, dokonal teprve po r. 1162, jakož z toho vidno, že zmínku čině o zajetí kněžice Soběslava r. 1161, dokládá, kterak zajatec drahně času strávil ve vazbě. Možné jest tedy, že psal teprve po vybavení kněžice Soběslava ze žaláře, jež stalo se r. 1173. Při tom byl již vrstevníkem knížete Soběslava I. (r. 1125—1140) od počátku vlády jeho. Vypsav založení kláštera sázavského, nazývá Prokopa svatým otcem, slynoucím darem proroctví a zaznamenává toliko jeden zázrak z posmrtného působení světcova, to jest potepání opata Němce na Sázavě. Ve vypravování sporu slovanské liturgie s latinskou a osudech kláštera sázavského jeví vzácnou nestrannost. Že po Kosmovi dále psal letopisy své vlasti, nazýván bývá pokračovatelem Kosmovým. [1]) Tiskem vydán jest spis jeho nejprve r. 1730 od Jana B. Menckena ve sborníku „Scriptores rerum germanicarum, praecipue saxonicarum"; III. str. 1771 nn.

Z počátku 13. století, když konány byly přípravy ke kanonisaci blahoslaveného opata, chopil se péra jiný nejmenovaný mnich kláštera sázavského, aby veřejnosti podal

---

[1]) Staré rukopisy zachovaly se dva: drážďanský a vídenský, onen ze 12., tento ze 13. století.

životopis a zázračné činy Prokopovy. Za tou příčinou sáhl především k letopisům sázavským, oddělil počátek jejich, kdež jedná se o životě světcově a opatování nástupce jeho Víta, od zpráv dalších a přidav k tomu zázračné události z kláštera sv. Prokopa až do r. 1204, rozšířil vypravování pokračovatele Kosmova způsobem legendárním.

Po vykonaném svatořečení, někdy ve druhé polovici 13. století, ujal se životopisu sv. Prokopa třetí autor, který přijav práci svého předchůdce, dodal k ní zprávu o kanonisaci a dalších zázračných skutcích, jež prodlením času vzrůstaly v obšírnou řadu. Třetí tuto řečený životopis zachoval se nám v rukopisech, však po různých redakcích, hned ve zpracování stručnějším hned širším. [1]) Jak nehrubě dbáno při tom historické pravdy, o tom svědčí prolog k životopisu širšímu, kterým obrací se spisovatel (ze 13. století) k biskupu Šebířovi (r. 1030—1067) a věnuje mu dílo své, za to prose, aby biskup spis přehlédl, chyby jeho opravil a dovolil předčítati jej v klášteře sázavském. Hned za tím místo má prolog k obecenstvu, v němž autor dí, že z řeči slovanské přeložil životopis na jazyk latinský. Prvnější prolog jest zajisté podvržený; spisovatel chtěl dodati legendě vydáváním jí za souvěkou větší vážnosti. Než přicházejí v ní takové anachronismy, jichž souvěký spisovatel nijakž nemohl napsati, u př. že svatý Prokop nabyl z mládí vzdělání při škole kapitoly vyšehradské, kdežto kapitola sama teprve po smrti sv. Prokopa byla zřízena. A tak má se to i s prologem k obecenstvu. Na jazyk český vyložen byl teprve latinský širší životopis. [2])

Skladatel veršované legendy české o sv. Prokopu žil ve druhé polovici 13. století a byl dobře povědom příběhů

---

[1]) Stručnější znění vykazuje rukopis z kláštera sv. Tomáše ve Starém Brně a rukopis z fary třebovské, širší znění shledává se ve dvou rukopisech universitní knihovny v Praze.

[2]) V latinské legendě činí se zmínka o tom, že kardinál Guido přítomen byv slavné kanonisaci sv. Prokopa na Sázavě r. 1204, sepsal zázraky, jež události se při zdvihání těla světcova. „Predictus autem Guido cardinalis visis his miraculis et eis conscriptis monasterium in plenium exaltavit.“ Podrobnějším rozborem okolností, za jakých došlo k řečené kanonisaci, ukázali jsme již svrchu (na str. 214), že kardinál Guido sotva asi účastnil se sázavských slavností r. 1204, ježto meškal v Čechách nedlouho před tím v poslání diplomatickém. Proto také nepřijímáme za pravé, aby zabýval se spisováním zázraků svatoprokopských.

i obyčejů kláštera sázavského, o nichž na mnoze se zmiňuje. Život a zázraky sv. Prokopa líčí velmi obšírně, nazývaje jej dědicem slovanským. V básni o 1106 verších popsána jest také krajina vůkol kláštera; i dá se z toho souditi, že některý benediktin sázavský položiv na základ latinský životopis světcův, tlumočil volně obsah jeho českými rýmy. Legenda vypravuje příhody kláštera za doby slovanských mnichů veršem čtyřstopým trochaickým, ale velmi nedokonalým. Rýmovanému skládání nedostává se básnického vzletu. Zachovala se pak legenda v tak zvaném rukopise hradeckém, nyní v knihovně knížat z Lobkovic v Praze chovaném, z počátku 14. století zhotoveném, a to ve způsobě dosti porouchané, neb často jsou slova i celé verše vynechány. Vytištěna byla nejdříve r. 1817 v Hankových „Starobylých skládáních"; str. 1 nn.

Někdy ve 14. století spisována byla Kronika sv. Prokopa.[1]) Vedle zpráv, jež z ní vyňal a ve svém letopise uložil kanovník pražský Beneš z Veitmile († r. 1375), byla řečená Kronika pokračováním latinského životopisu světcova ze 13. století. Máme tudíž za to, že původcem Kroniky byl opět některý mnich kláštera sázavského. Spis sám ke ztrátě přišel za válek husitských.

V novém věku psal o sv. Prokopu Ondřej Lang, opat benediktinského kláštera na Vrchu sv. Michala v Bamberce (r. 1483—1502). Dílo jeho „De sanctis ordinis s. Benedicti" zůstává posud rukopisem, a jen nepatrné výňatky uveřejněny z něho od novějších biografů ze řádu sv. Benedikta.

Vrstevník Langův Jan z Trittenheimu, opat benediktinského kláštera ve Sponheimu (r. 1483—1505), vydal v Mohuči na sklonku 15. století spis „De viris illustribus ordinis sancti Benedicti libri quatuor," ve kterém stručným životopisem vzpomíná také sv. Prokopa. Jan Tritheminus zemřel, jsa opatem u sv. Jakuba ve Würzburku, r. 1516.

V Čechách jal se pérem křísiti úctu ke sv. Prokopu M. Mikuláš Salius z tovaryšstva Ježíšova,[2]) rodem Pražan,

---

[1]) Kronika Beneše z Veitmile k r. 1316: „In cronica sancti Procopii scribitur." K r. 1318: „Hoc dicit cronica sancti Procopii." Prameny d. č. IV. str. 473 n.

[2]) Před Mikulášem Saliem psal v Čechách o sv. Prokopu, však jen mimochodem, Václav Hájek z Libočan v „Kronice české," vydané r. 1541; na Moravě Jan Dubravius, biskup olomoucký, v díle svém „Historia regni

posléze professor při kolleji v Krumlově († r. 1596). Podle latinské legendy ze 13. století sestavil životopis sv. Prokopa, jejž potom Vavřinec Surius († r. 1578) a pokračovatel jeho Jakub Mosander vložili do sborníku „Vitae sanctorum" (vyd. v Kolíně nad Rýnem roku 1570—1581). Mosander byl členem kartusiánského kláštera v Kolíně n./R., odkudž vypravili jej představení na Moravu, aby řídil dům téhož řádu u Olomouce řečený „Josafatské údolí." Tam zemřel r. 1589. Po něm tuším zbyl v klášteře kolínském rukopis latinské legendy o sv. Prokopu ze 13. století (vitae compendium in codice Cartusiae coloniensis).

Dalším spisovatelem o životě a zásluhách sv. Prokopa byl probošt kostela pražského Jiří Perthold Pontanus z Breitenberka († r. 1616). Léta nám nepovědomého vydal kázání, jež byl konal na oslavu téhož svatého, trvám po přinesení ostatků jeho do chrámu Všech svatých na hradě pražském r. 1588. I ve větším díle Pontanově „Bohemia pia" (vyd. r. 1608) shledávají se zprávy o působení sv. Prokopa.

Se sborníkem Suriovým, nedávno řečeným, seznámil Čechy P. Albert Chanovský z tovaryšstva Ježíšova († roku 1645), vydav v Praze r. 1625: „Vavřince Suria Vitae sanctorum, to jest životové, skutkové a mučednictví též i zázraky svatých a světic na každý den celého roku rozvržené." Jiný spis Chanovského „Vestigia Bohemiae piae", kdež také dochází řeč ke sv. Prokopu, vydán jest teprve r. 1659 od P. Jana Tannera S. J.

V dálné cizině psal o světci sázavském Mikuláš Hugo Ménard, učený benediktin z kongregace sv. Maura ve Francii († r. 1644). Dílo jeho vydané v Paříži r. 1629 nadepsáno jest: „Martyrologium sanctorum ordinis s. Benedicti, duobus observationum libris illustratum, in quibus continentur multorum sanctorum vitae nunquam hactenus editae et praeclara alia antiquitatis monumenta."

O řeholi sv. Prokopa v klášteře sázavském úvahu učinil Benedikt Jakub van Haeften, probošt benediktinského kláštera v Afflighemu v Nizozemí († r. 1648), ve spise „S. Benedictus illustratus, sive disquisitionum monasticarum libri XII,

---

Bohemiae de rebus memoratu dignis in illa gestis," vydaném r. 1552. O klášteře sázavském psal také Bartoloměj Paprocký v „Diadochu," vydaném r. 1602.

quibus s. P. Benedicti regula et religiosorum rituum antiquitates varie dilucidantur.“ Objemná kniha Haeftenova vydána jest v Antverpách r. 1644.

Životopiscem sv. Prokopa zváti jest také Gabriele Bucelina, převora benediktinského kláštera u sv. Jana ve Feldkirchu († r. 1681). Ve spise „Menologium benedictinum,“ vydaném ve Feldkirchu roku 1655, přivádí některé události z mladšího věku světcova, jichž v domácích pramenech našich nemohli jsme se dohledati.

Akta a letopisy celého řádu benediktinského ve středním věku shromažďoval Jan Lukáš d' Achery, člen kongregace sv. Maura ve Francii († roku 1685). Žák jeho, slovutný benediktin Jan Mabillon z téže kongregace († r. 1707), pokračoval v počatém díle a vydal „Acta sanctorum ordinis s. Benedicti in saeculorum classes distributa“ (v Paříži roku 1668—1701, devět svazků), spis znamenitý, v němž uveřejněno dvé latinských životopisů sv. Prokopa, zejména Mosandrovo „Vitae compendium.“

Zatím píleno v Čechách o úctu sv. Prokopa jednak monografiemi jednak i širšími spisy obsahu historického. Nejmenovaný autor sestavil r. 1618 „Život sv. Prokopa, dědice a patrona českého“ (rukopis veřejné bibliothéky sign. XVII. A. 26, folio oblongo). P. Fridrich Bridl z tovaryšstva Ježíšova († r. 1680) složil spis „Scintilla gloriae s. Procopii“ (vyd. v Praze roku 1662), kterýž potom v českém překladě „Jiskra slávy svatoprokopské, z rozličných autorův sebraná“ vydán jest v Litomyšli r. 1689. Další vydání téhož díla pořízeno v Praze u V. J. Koniáše r. 1699.[1]) P. Jiří Plachý (Ferus) z tovaryšstva Ježíšova († r. 1659) vydal „Životy svatých patronů českých“, k nimž přidány jsou obrázky, zhotovené od Karla Skrety. V díle P. Jiřího Crugeria S. J. „Sacri pulveres inclyti regni Bohemiae“ (vyd. v Litomyšli r. 1668 nn.) činí se širší zmínka o sv. Prokopu při dnech 25. března a 4.

---

[1]) Jungmann v Historii literatury české, na str. 319 přivádí spis P Jindřicha Laba z řádu františkánského († r. 1693): „Jiskra slávy svatoprokopské v veliké pustině zřícenin kláštera sázavského přes dvě stě let skrytá; nejprv v l. 1662, pak 1689 v české řeči na jevo se vyskytla. Nyní pak v Praze u V. J. Koniáše in 8° 1699.“ Podle toho zdá se, že český překlad spisu Bridlova zhotovil P. Jindřich Labe.

července. Také P. Bohuslav Balbín ve spisech „Epitome historica rerum bohemicarum“ (vyd. v Praze r. 1677) a „Miscellanea historica regni Bohemiae“ (vyd. v Praze r. 1679 nn.) přivedl některé zprávy o klášteře sv. Prokopa na Sázavě. Matěj Benedikt Bolelucký ve své „Rosa bohemica, sive Vita sancti Woytiechi“ (vyd. v Praze r. 1668) účastní se jen nepatrnou měrou v literatuře svatoprokopské.

Když slovutný hagiograf P. Jan Bolland S. J. shledával látku k monumentálnímu dílu „Acta sanctorum“, pátrali spolubratří jeho v archivech větších měst a klášterů po starobylých pramenech dějepisných. M. Jan Scholtz opsal v Praze z knihy „Sermones de sanctis“ obšírný latinský životopis sv. Prokopa ze 13. století. P. Jan Křtitel van Hollandt, zpovědník arciknížete Leopolda, místodržitele v Belgii, přepsal v Praze stručnější latinský život sv. Prokopa ze 13. století a odevzal přepis [1]) M. Scholtzovi, jenž obé zaslal do musea bollandistů v Antverpách r. 1642. Mimo to měli bollandisté opis stručného životopisu světcova z kodexu opatství blaubeurenského ve Virtembersku, jejž s textem originálu („Passionale sanctorum“) srovnal r. 1648 P. Jan Gamans. K tomu opatřili si opis biografie světcovy z kláštera nejsv. Spasitele v Utrechtu. Z tištěných životopisů sv. Prokopa mohli užiti Mosandrova „Vitae compendium“. Pokračovatel Bollandův P. Jan Pien z tovaryšstva Ježíšova († r. 1749) vydávaje druhý červencový svazek „Acta sanctorum,“ rozhodl se pro uveřejnění toliko „prvního pražského rukopisu“ jakožto nejširší biografie o sv. Prokopu. [2]) První částku její s oběma prology (až po zprávu o kanonisaci r. 1204) pokládal za dílo 11. století. Ukázali jsme již svrchu, že mínění takové chybuje se s pravdou.

Mnich benediktinského kláštera v Salzburku P. František Mezger († r. 1701) přeložil z latinského jazyka sbírku životopisů svatých z řádu sv. Benedikta a vydal práci svou pod názvem: „Heiliges Benediktiner-Jahr“ (v Mnichově r. 1690, dva svazky). Ve spise tom potkáváme se s dosti zdařilým životopisem sv. Prokopa.

---

[1]) Tento druhý „rukopis pražský“ snášel se trvám s nynějším manuskriptem cís. veřejné bibliothéky v Praze, sign. X. B. 12.

[2]) Srvn. v Dodatku str. 484—504.

V 18. století množily se v Čechách spisy na oslavu sv. Prokopa a zvelebení pobožnosti v klášteře sázavském. Kněz Augustin Václav Soukup [1]) vydal v Praze r. 1713 „Virtus magnetica, aneb moc a ctnost magnetová mocného země české divotvorce sv. Prokopa, někdy mezi horami sázavskými ukrytá" (12 listů in 4⁰ tištěných v kolleji tovaryšstva Ježíšova). O šest let později vydal týž spisovatel „Lillium convallium, anebo vonná konvalinka někdy l. P. 1000 mezi polma chotounskýma vzešlá, totiž mocný u Boha orodovník . . . sv. Prokop" (v Praze r. 1719, u Volfganga Wickharta).

Člen kláštera sázavského P. Ildefons Votava sestavil zpěvník „Slavíček svatoprokopský, neb pěkné, nábožné, jak v nově složené tak odjinud s pilností shledané písně o sv. Prokopu" (vyd. r. 1720 ve Starém městě pražském u Karla Fr. Rosenmüllera v 8⁰ podlouhlém). Mladší soudruh Votavův P. Prokop Dietrich vydal kázání o sv. ostatcích v Kouřimi chovaných „SWaté DCky koVřIMské poCtěné" (v Praze r. 1716).

Benediktin břevnovský P. Bonifatius Frič, jenž po složení opata Václava Košína byl administrátorem sázavského kláštera, vydal spisek: „Pobožnost vroucná k velikému světa divotvorci sv. Prokopu" (v Kutné Hoře r. 1730, in 8⁰). Jsou to stručné hodinky české, litanie, zpěvy a modlitby ke světci chotounskému. Ke třetímu vydání, jež vyšlo v Praze r. 1764, připojen „krátký výtah života sv. Prokopa" a kromě jiných dalších písní „srdečný hlas na čest sv. Prokopa, napsaný od jeho milého vlastence českého Františka Vaváka z Milčic". Nově vydána jest „Vroucná pobožnosť" se všemi dodatky v Kolíně r. 1888 nákladem tiskárny J. Paka. Jiný spis P. Friče má nadpis: „Památka požehnaná sv. Prokopa, opata kláštera sázavského, obzvláštního patrona království českého, ku potěšení duchovnímu . . . sepsaná a roku 1753 na světlo vydaná."

P. Antonín Koniáš z tovaryšstva Ježíšova vydal roku 1756 „Postillu", ve které jsou některé nové zprávy o sv. Prokopu. Z 18. století pochází také rukopis universitní knihovny pražské [2]) „Hodinky a některé pobožné modlitby k nejsvětější

---

[1]) R. 1746 byl farářem v Choceradech a dobrodincem pohořelého kláštera na Sázavě. Srvn. svrchu str. 299.

[2]) Sign. XVII. G. 2.

Rodičce boží Panně Marii, ochranitelkyni našeho království,... v obrazu staroboleslavském; pak hodinky k sv. Josefu, k Cyrillu a Methudovi, k sv. Václavu, Vítu, Vojtěchu, Sigmundu, Prokopu, Ivanu, Norbertu, Ludmile, panně Anežce; vůbec k svatým patronům českým.“

Důležité místo v literatuře svatoprokopské má spis P. Hugona Fabricia „Požehnaná památka velikého světa divotvorce sv. Prokopa, opata kláštera sázavského“ (vyd. v Praze u vdovy Johanky Prušové r. 1764). Fabricius narodil se v Lounech r. 1713. Vstoupiv do kláštera sv. Prokopa, připuštěn byl ve 24 letech věku svého ke slavným slibům a dosáhl svěcení na kněžství r. 1738. Ve válce o dědictví rakouské, když Bavoři a Prusové hubili vlasť naši, meškal po čtyři léta mimo klášter; i užil pobytu svého v zemích alpských k historickým studiím, sbíraje a srovnávaje literární zprávy o životě a působení sv. Prokopa. Za doby pokojnější navrátil se na Sázavu. Neupustiv více od záliby v dějinách, shledával paměti o klášteře, jehož byl členem, a pilně poznamenával sobě i nejmenší podrobnosti, na něž uhodil ve spisech starších nebo v listinných památkách českých archivů. Tak povedlo se mu shromážditi látku k obšírnější biografii sv. Prokopa a dějinám kláštera sázavského. Když mladší soudruh jeho P. Leander Kramář zvolen byl r. 1763 opatem, odhodlal se Fabricius vydati dílo své tiskem.

Co se tkne pramenů, měl Fabricius před rukama tři rukopisné životopisy sv. Prokopa: sedlecký, třebonský a sázavský. O prvním z nich praví, že byl zhotoven někdy r. 1300; a my dodáváme, že zavíral v sobě latinskou legendu ze 13. století. Fabricius uvádí rukopis ve spojení s bratrem Erasmem Sneidenlupem, professem kláštera sedleckého, [1]) ale ten žil a psal tuším ve druhé polovici 17. století. Rukopis

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 116: „Frater Erasmus Sneidenlup, kláštera sedleckého profess, in manuscriptis circa annum 1300 conscriptis svědčí, že množství věrných duší pospíchalo k Prokopovi.“ Srvn. Latinský životopis, v Dodatku, str. 488: „Properabat equidem ad eum multitudo fidelium“ atd. Fabricius; l. c. str. 149: „A jak máme (ex MS. cui titulus: Preces et officia de diver. fratris Erasmi Sneidenlux) ze starého rukopisu v knihárně sedleckého kláštera schráněného, kdežto se ukazuje, že sv. Prokop byl pravým apoštolem českým z následujících rýmů: Salve, Kephas Bohemorum.“ Mimo to dokládá se Fabricius (l. c. str. 229) legendou bratra Erasma sedleckého,

třebonský obsahoval kromě latinské legendy ze 13. století i zprávy mnohem mladšího původu, ku př. o pobytu Prokopově v klášteře břevnovském. Podobného zrna byl rukopis sázavský. Vydatnou pomůcku poskytoval Fabriciovi spis nám jinak nepovědomý „Zbrojnice sv. Prokopa". Z domácích spisovatelů přijal zprávy od Balbína, Beckovského (Poselkyně starých příběhů českých), Boleluckého, Bridla, Crugeria, Dubravia, Hájka, Chanovského, Koniáše, Paprockého, Pešiny (Phosphorus septicornis), Pontána, Pulkavy (Chronicon), Salia, Veleslavína (Kalendář historický). Mimo to vážil z knih a sborníků, jež vydali spisovatelé cizí, jako Lukáš d'Achery, Jakub Bouillart (Martyrologium Usuardi), Bucelin, Cessander, Ferrerius (Catalogus generalis sanctorum), Claude Fleury (Historia ecclesiastica), Gononus (Vitae patrum occidentalium), Grevenus, Benedikt van Haeften, Charle (Menologium benedictinum), Prosper Vavřinec Lambertini (De servorum Dei beatificatione), Rafael Laminez (Paradisus concionatorius), Mabillon, Ménard, Aubert Miraeus (De statu religionis christianae per totum orbem), Mohadrus, Mosander, Ondřej bamberský, Pien, Jiljí Rambeck (Vitae sanctorum ordinis s. Benedicti; Excidium monasteriorum ordinis s. Benedicti), Karel Stengel (Aquila benedictina), Surius, Trithemius, Arnold Wion (Martyrologium benedictinum). Však nejeden z autorů a spisů tuto řečených uveden jest bez potřeby a jen jaksi na odiv píle a sečtelosti Fabriciovy.

Knihou „Požehnaná památka" měla šířena býti úcta ke sv. Prokopu mezi lidem českým. Proto přihlédáno více k pobožnostem nežli k dějinám kláštera sázavského. Nicméně poznamenal Fabricius nejednu okolnosť historicky důležitou a nám vítanou. Nedostatek kritičnosti znamenati u něho v téže míře jako u jiných spisovatelů oné doby. V přítomném spise naskytla se nám příležitosť uvésti několik zpráv z knihy jeho do slova, tak že z nich snadno může posouzen býti ráz vypravování. Fabricius dožil se zániku kláštera sv. Prokopa, jsa

---

au vypravuje, jak vysvobozen byl kající zločinec, když již na řebřík (šibenice) vstupoval. „Pochytila jej neviditelná ruka a z rukou katanů vytrhla a odnesla tak rychle pryč, že jej žádný dohoniti nemohl, až k řece Sázavě, kdežto jej ten svatý vůdce (Prokop) opustil. Kterýžto z rukou katanů vyvázuoucí zrovna k sv. Prokopu do kláštera pospíšil, do kteréhož přijdouce v něm Bohu všemohoucímu pokorně sloužil a velmi přísný život až do smrti vedl."

tenkráte v 72 letech. Nucený odchod z milého útulku působil zhoubně na mysl jeho; i hledal ošetření v klášteře Milosrdných bratří v Praze, kdež zemřel někdy r. 1790.

Nejmenovaný spisovatel sestavil „Devítník svatoprokopský, to jest devítidenní neb nedělní pobožnost k uctění sv. Prokopa“ (vyd. v Praze r. 1766 u Fických a Hladkovských dědiců, in 8⁰). O tři léta později vydal P. František Benedikt Khun z řádu cyriackého, duchovní správce v Bubnech u Prahy, české primiční kázání o sv. Prokopu „Kněz, oko církve.“

O zrušení kláštera r. 1785 zůstavil nám dosti podrobnou rukopisnou zprávu benediktin sázavský P. Benedikt Chvalkovský (35 stran malé osmerky [1]).

Prvním kritickým spisem o klášteře jest dílo archaeologa Karla Josefa Bienera rytíře z Bienenberga „Sazawa oder St. Prokop“ (vyd. v Praze r. 1796 u Schönfelda). Vypravovali jsme již svrchu, jaké účastenství měl rytíř Biener při zrušení kláštera a zřizování duchovní správy u sv Prokopa na Sázavě. [2]) Tenkráte dostal se mu do rukou archiv klášterní, o němž pohříchu neumíme pověděti, zdali posud jest zachován.[3]) Rytíř Biener shledal v něm látku k dějinám kláštera sv. Prokopa od válek husitských až do sklonku 18. století. Nejstarší listina archivu byla smlouva pánů Sezemy a Bočka bratří z Kunštatu s Vaňkem, mlynářem s Podrataj, ze dne 17. července roku 1427. Zvláště pak vydatnou pomůckou místních dějin ukázala se sbírka listin o sporu opatů sázavských s visitátory benediktinského řádu v Čechách. Biener jmenuje sbírku tu „Acta processus et litis.“ Zhotoviv na základě mimoklášterních pramenů stručný životopis sv. Prokopa i osudy řeholního ústavu jeho až do náboženských převratů v zemi, spojil obé v jedno a připravil k tisku. [4]) Práce jeho není bez

---

[1]) Viz svrchu str. 302, 308.

[2]) Srvn. svrchu str. 302 nn., 315.

[3]) V klášteře sázavském chována bývala „biblí Hodějovská,“ nyní v cís. veřejné bibliothéce v Praze (na pergameně, fol.). Jungmann: Historie literatury české; str. 92.

[4]) Bienerovi připisuje životopisec jeho Antonín Rybička dva spisy o klášteře sázavském: 1. Sazava oder St. Prokop; 2. Biografie des heil. Abtes Prokop nebst der Geschichte seines Klosters. Památky archaeolog. III. str. 211. V tom jest zajisté na omylu, maje dva názvy téhož spisu za dvé různých knih.

chyb; zejména v letopočtech, kterými vyměřována doba jednotlivých opatů, znamenati jest nedůvodnou libovůli.

Rytíř Biener zastávaje úřad krajského hejtmana v Kouřimsku, přebýval v Praze. R. 1786 koupil si statek Hrádek u města Jílového, kde tamější pustou tvrz dal rozbořiti a vystavěl zámeček nový „Hrádek včelní". Byv téhož času vyslán řídit dražbu klášterních věcí na Sázavě, koupil sám některé starožitniny, jako obraz sv. Prokopa, starou bronzovou monstranci gothického tvaru, starou gothickou kaditelnici s loďkou a některé jiné památky z kláštera. Vystavěv potom na Včelním Hrádku kapli k poctivosti sv. Prokopa, uložil tam řečené starožitnosti a učinil nadání, aby se tam každého roku v den sv patrona zemského církevní slavnost odbývala. Tak i za naší doby slavívá se na Hrádku při velikém účastenství okolních věřících památka sv. Prokopa v neděli první nebo druhou v měsíci červenci. [1])

Uplynulo 40 let, nežli literatura svatoprokopská novým plodem byla obohacena. R. 1836 vydal Emanuel Herbek „Píseň s dějepisným důvodem k oslavě sv. Prokopa" (v Praze, 16 stran in 8°). Pilnější zřetel i historických badatelů obrátil k sobě spis kněze Václava Štulce „Život sv. Prokopa, opata sázavského a patrona národu českého" (vyd. v Praze r. 1859 u Rohlíčka a Sieversa). Spis ten vyniká historickou cenou přesného, hlavně dle sázavských letopisů a staročeské legendy o sv. Prokopu vzdělaného životopisu, s nímž také dějiny kláštera sázavského souvisí, any se zde stručně sice, ale dojímavě vypravují. [2])

Údové Dědictví sv. Jana Nep. v Praze poděleni byli za rok 1871 spisem, jenž nadepsán jest „Drahé kameny z koruny svatováclavské" a obsahuje životy světců, blahoslavenců a domněním svatých národa československého" (vyd. v Praze u Karla Bellmanna). Vedle jiných zdařilých biografií podán tu také životopis sv. Prokopa (na str. 88—97). Spisovatel knihy zatajil ze skromnosti své jméno. S dovolením tehdejšího ředitele Dědictví Svatojanského vydal kněz Vojtěch Polanecký, farní administrátor ve Lstiboři, životopis ten o sobě, připojiv k němu

---

[1]) Památky archaeol. I. str. 208; III. str. 211.

[2]) Zap, v Památkách archaeolog. IV. 2. str. 144.

stať o Chotouni: „Život sv. Prokopa a popis Chotouně, rodiště jeho“ (v Praze r. 1870 u Karla Bellmanna, 16 str. in 8⁰, s obrázkem). Před tím již pěkné pojednání o klášteře uveřejnil Polanecký v Blahověstu z r. 1865 („Sázava, místo působení a úmrtí sv. Prokopa“).

Obšírnější dějiny sázavského kláštera sepsal a roku 1872 v Památkách archaeologických (IX. sl. 489 nn.) uložil známý topograf Antonín Norbert Vlasák, farář na Hrádku u Vlašimi. Při tom zakládal se nejvíce spisem Karla Josefa Bienera rytíře z Bienenberga („Sazawa oder St. Prokop“), kterémuž místy jen česká slova propůjčuje. Nové zprávy přičinil k tomu z desk zemských. Nápis článku jeho jest „Benediktinský klášter sv. Prokopa na Sázavě.“

V objemném díle vyšehradského kanovníka Beneše Methoda Kuldy „Rok církevní“, kdež ke každému dni podáno jest několik životopisů svatých, shledává se také stručná biografie sv. Prokopa, opata sázavského a dědice slovanského (díl IV. z roku 1880, str. 265—270). Spisovatel přivádí jména Proch a Prokeš, kterými staří Čechové vyjadřovali někdy příjmí Prokopovo. Roku 1887 bývalý farář sázavský Josef Šindelář uveřejnil v Blahověstu (roč. XXXVII. str. 246 nn.) řadu článků o památných věcech a místech na Sázavě, nadepsav práci svou „Črty sázavské“. Brzy potom vyšla v témž časopise „Topografie a památnosti kláštera sázavského s historickými úryvky“, rozprava důkladná s udáním pramenů, od Josefa Růžičky, bývalého kooperátora na Sázavě (v Blahověstu z r. 1888; str. 371 nn.).

K poctivosti sv. Prokopa skládáno také drahně hymnů, básní a písní kostelních. Již svrchu uvedli jsme dvě apostrofické básně: „O felix, gaude, Procopi, sancte patrone“[1]) a „Salve, Kephas Bohemorum“,[2]) onu z latinského životopisu světcova, tuto z rukopisu bývalého kláštera sedleckého. Mnich sázavský, jenž někdy ve 13. století upravoval latinskou legendu o sv. Prokopu, přičinil k ní ještě hymnus: „Omnis laudem psallat nostra monachorum concio!“ [3])

V církevním officiu, kterým v den 4. července oslavuje se památka patrona zemského sv. Prokopa, přichází dvé zdaři-

---

[1]) Viz svrchu str. 164.

[2]) Srvn. svrchu str. 155.

[3]) Prameny d. č. I. str. 360.

lých hymnů: „Quem morum candor“ a „Jesu Redemptor, gaudium“.[1])

Písně kostelní o sv. Prokopu uvedeny buďtež abecedním pořadem vedle slov, kterými se počínají: 1. Dnes všichni k Chotouni pospíchejme! (dle staré písně upravil kněz Vojtěch Polanecký); 2. Má duše, Prokopa vzývej! (vroucné volání na pomoc sv. Prokopa, roku 1730); 3. Mnoho oslavenců čítá nebeský Jerusalém (Kancionál z Dědictví svatojanského, r. 1864); 4. Modlitba rodičův plesá, že prolomila nebesa (Pobožnost vroucná, r. 1730); 5 Ó, Prokope, muži svatý! (mešní píseň od Em. M. Beneše, bývalého učitele v Chotouni, r. 1870); 6. Ó, Prokope, tobě vděčně dnes pějem k oslavě (Kancionál z Dědictví svatojanského, r. 1864); 7. Oslavujme horlivě otce, strážce vlasti! (složil Vojt. Polanecký, r. 1870); 8. Pojďme dnes všichni s radostí! (dle staré písně upravil Vojtěch Polanecký); 9. Prokope, ctný kněže (Požehnaná památka, r. 1764); 10. Svatý Prokope, náš milý patrone, vždy příznivý (Pobožnost vroucná, r. 1764); 11. Svatý Prokope, zástupce české země (tamže); 12. Všichni v pobožnosti a v poníženosti k svatému Prokopu pospíchejme! (srdečný hlas na čest sv. Prokopa sepsaný od Františka Vaváka, r. 1764); 13. Vzhůru bratří, vděčné rody! (od kněze Václava Štulce, r. 1859); 14. Zavítej k nám, kvítku milý (Pobožnost vroucná, r. 1764).

Literaturou svatoprokopskou v širším smyslu jmenovati lze spisy vydávané nákladem „Dědictví sv. Prokopa“, o němž jednáme zvlášť v dílu čtvrtém.[2])

---

[1]) Officia propria in usum cleri provinciae pragenae; III. str. 80, 94.

[2]) Starším spolkem sv. Prokopa byla kostelní družina v Tučapech (v Táborsku) na panství pana Jana Krištofa Malovce z Malovic, kterýžto pán sám u papeže Klementa XII. (r. 1730—1740) dotčenému bratrstvu zjednal řádné potvrzení a obyčejná nadání. Za naší doby kvetou spolky a bratrstva sv. Prokopa mezi Čechy ve Spojených státech severoamerických. Účelem jejich jest vzdělání a vzájemná podpora členstva. Jsou to zejména: 1. spolek sv. Prokopa v Chicagu, Ill. o 122 členech; 2. spolek sv. Prokopa v Minnetonce, Minn. o 7 členech; 3. spolek sv. Prokopa v Clevelandě, O. o 30 členech; 4. bratrstvo sv. Prokopa tamže o 60 členech; 5. spolek sv. Prokopa v Hopkinsu, Minn. o 7 členech. Srvn. Houšť: Krátké dějiny a seznam českokatolických osad ve Spojených státech severoamerických. V St. Louisu Mo. 1890.

Díl čtvrtý.

„Dědictví sv. Prokopa."

I. Založení a ustavení Spolku.

V měsíci září r. 1860 konal se v Praze valný sjezd katolických jednot.

V českém odboru těchto jednot navrženo, aby se zřídil spolek k vydávání knih bohovědných pod názvem „Dědictví sv. Prokopa." Myšlénka k založení spolku sv. Prokopa vyvinula se v „Časopise katolického duchovenstva," jenž obnoven vycházeti počal r. 1860.

Určitý výraz této myšlénce dán byl ve veřejném shromáždění československých údů tohoto valného sjezdu katolických jednot v Praze. Dne 24. září jmenovaného roku přimlouval se sídelní kanovník starobylého kolleg. chrámu Páně sv. Petra a Pavla na Vyšehradě Karel Vinařický o zřízení spolku k vydávání spisů bohovědných v jazyku českém, dokazuje, že zřízení takového spolku kněžstvu českému jest potřebné, kterému posavad ve školách přípravných nebylo lze, aby si osvojilo onu způsobilosť a snadnosť řeči ve všech postaveních posvátného úřadování v osadách slovanských, ježto veliká příprava téměř výhradně do toho času jen němčinou neb latinou se konala. Že jest také žádoucí svědomitému kněžstvu německému ve smíšených krajích vlasti naší, má-li kdy býti schopno udělovati poučení a útěchu duchovní velikému počtu krajanů našich, pracujících v lidnatých a průmyslných místech v německé části vlasti naší. Za příčinou toho poukázal řečník na Řím, který v ústavě „de propaganda fide" stará se, by se misionáři přiučili jazykům i divochů, aby jim mohli zvěstovati evangelium Krista Pána. Mimo to řečník podotekl, že by vydání dů-

lých hymnů: „Quem morum candor“ a „Jesu Redemptor, gaudium“.[1])

Písně kostelní o sv. Prokopu uvedeny buďtež abecedním pořadem vedle slov, kterými se počínají: 1. Dnes všichni k Chotouni pospíchejme! (dle staré písně upravil kněz Vojtěch Polanecký); 2. Má duše, Prokopa vzývej! (vroucné volání na pomoc sv. Prokopa, roku 1730); 3. Mnoho oslavenců čítá nebeský Jerusalém (Kancionál z Dědictví svatojanského, r. 1864); 4. Modlitba rodičův plesá, že prolomila nebesa (Pobožnost vroucná, r. 1730); 5 Ó, Prokope, muži svatý! (mešní píseň od Em. M. Beneše, bývalého učitele v Chotouni, r. 1870); 6. Ó, Prokope, tobě vděčně dnes pějem k oslavě (Kancionál z Dědictví svatojanského, r. 1864); 7. Oslavujme horlivě otce, strážce vlasti! (složil Vojt. Polanecký, r. 1870); 8. Pojďme dnes všichni s radostí! (dle staré písně upravil Vojtěch Polanecký); 9. Prokope, ctný kněže (Požehnaná památka, r. 1764); 10. Svatý Prokope, náš milý patrone, vždy příznivý (Pobožnost vroucná, r. 1764); 11. Svatý Prokope, zástupce české země (tamže); 12. Všichni v pobožnosti a v poníženosti k svatému Prokopu pospíchejme! (srdečný hlas na čest sv. Prokopa sepsaný od Františka Vaváka, r. 1764); 13. Vzhůru bratří, vděčné rody! (od kněze Václava Štulce, r. 1859); 14. Zavítej k nám, kvítku milý (Pobožnost vroucná, r. 1764).

Literaturou svatoprokopskou v širším smyslu jmenovati lze spisy vydávané nákladem „Dědictví sv. Prokopa“, o němž jednáme zvlášť v dílu čtvrtém.[2])

---

[1]) Officia propria in usum cleri provinciae pragenae; III. str. 80, 94.

[2]) Starším spolkem sv. Prokopa byla kostelní družina v Tučapech (v Táborsku) na panství pana Jana Krištofa Malovce z Malovic, kterýžto pán sám u papeže Klementa XII. (r. 1730—1740) dotčenému bratrstvu zjednal řádné potvrzení a obyčejná nadání. Za naší doby kvetou spolky a bratrstva sv. Prokopa mezi Čechy ve Spojených státech severoamerických. Účelem jejich jest vzdělání a vzájemná podpora členstva. Jsou to zejména: 1. spolek sv. Prokopa v Chicagu, Ill. o 122 členech; 2. spolek sv. Prokopa v Minnetonce, Minn. o 7 členech; 3. spolek sv. Prokopa v Clevelandě, O. o 30 členech; 4. bratrstvo sv. Prokopa tamže o 60 členech; 5. spolek sv. Prokopa v Hopkinsu, Minn. o 7 členech. Srvn. Houšť: Krátké dějiny a seznam českokatolických osad ve Spojených státech severoamerických. V St. Louisu Mo. 1890.

Díl čtvrtý.

„Dědictví sv. Prokopa.“

I. Založení a ustavení Spolku.

V měsíci září r. 1860 konal se v Praze valný sjezd katolických jednot.

V českém odboru těchto jednot navrženo, aby se zřídil spolek k *vydávání knih bohovědných* pod názvem „Dědictví sv. Prokopa.“ Myšlénka k založení spolku sv. Prokopa vyvinula se v „Časopise katolického duchovenstva,“ jenž obnoven vycházeti počal r. 1860.

Určitý výraz této myšlénce dán byl ve veřejném shromáždění československých údů tohoto valného sjezdu katolických jednot v Praze. Dne 24. září jmenovaného roku přimlouval se sídelní kanovník starobylého kolleg. chrámu Páně sv. Petra a Pavla na Vyšehradě Karel Vinařický o zřízení spolku k vydávání spisů bohovědných v jazyku českém, doličuje, že zřízení takového spolku kněžstvu českému jest *potřebné*, kterému posavad ve školách přípravných nebylo lze, aby si osvojilo onu způsobilosť a snadnosť řeči ve všech postaveních posvátného úřadování v osadách slovanských, ježto všeliká příprava téměř výhradně do toho času jen němčinou neb latinou se konala. Že jest také *žádoucí* svědomitému kněžstvu německému ve smíšených krajích vlasti naší, má-li kdy býti schopno udělovati poučení a útěchu duchovní velikému počtu krajanů našich, pracujících v lidnatých a průmyslných místech v německé části vlasti naší. Za příčinou toho poukázal řečník na Řím, který v ústavě „de propaganda fide“ stará se, by se misionáři přiučili jazykům i divochů, aby jim mohli zvěstovati evangelium Krista Pána. Mimo to řečník podotekl, že by vydání dů-

kladných knih bohovědných prospěšné bylo vzdělancům českého národa, a dovozoval možnosť tohoto vydávání příkladem jiných našich „Dědictví.“ Konečně projevil důvěru, že podnik tento potřebný a žádoucí dojde potvrzení i církevní i světské vrchnosti. Navrhl, aby se spolek ten nazýval „Dědictví sv. Prokopa.“

Po ukončené řeči kanovníka Vinařického prohlásil biskup budějovický Jan Valerián jménem Jeho Eminence kardinála metropolity i jménem všech přítomných nejdůstojnějších pánů biskupů českých, že se již napřed připovídá potvrzení církevní zamýšlenému „Dědictví,“ avšak, že projevuje přání, aby nové „Dědictví“ toto pro zásluhy patrona našeho Vojtěcha, přesahující meze vlasti naší, jeho jménem označeno bylo. Ježto ve veřejném shromáždění nebylo lze, aby se odůvodnilo jméno prvotně pro „Dědictví“ navržené, mohl kanovník Vinařický jen v soukromé rozmluvě vyjádřiti, že se milerád přání projevenému nejdůstojnějšího episkopátu českého podrobí, ježto mu neběží o jméno nýbrž o věc a přeje si, abychom měli vůbec tolik vzdělavatelných ústavů, kolik čítáme svatých českých patronů. Při audienci dne 4. prosince 1860 u kardinála arcibiskupa pražského Bedřicha ze Schwarzenberga, blahé paměti, měl navrhovatel příležitosť vysvětliti Jeho Eminenci, že by název zamýšleného „Dědictví“ dle jména sv. Vojtěcha mohl býti příčinou častějších nedorozumění a snad i zmatků při dodávání zásylek peněžitých, ježto pražská katolická jednota pod ochranu sv. Vojtěcha se postavila, a katolíci na Slovensku pod týmž jménem zaraziti míní spolek podobný našemu „Dědictví sv. Janskému,“ by vydávati mohli dobré knihy pro obecný lid. Po tom odůvodnění schválil Jeho Eminence původní návrh, by nový spolek jmenován byl „Dědictví sv. Prokopa.“

Dne 25. září 1860 upraveny jsou v soukromé schůzi dle návrhu kanovníka Vinařického stanovy spolku. Rokování o stanovách přítomni byli jakož i hned prohlásili, že hotovi jsou ku spolku přistoupiti: Z Čech P. T. páni: Karel Vinařický, kanovník na Vyšehradě; Karel Rojek, děkan v Novém Městě nad Metují; Václav Branžovský, farář v Chotusicích; Vojtěch Zuman, farář v Košticích; Josef Roštlapil, farář na Opočně; Gabriel Schneider, spirituál školských sester; Josef Bumba, gymn. katecheta v Jindřichově Hradci; Antonín Čapek, katecheta v Liberci; Jan Duben, farář v Nezamyslicích; Ignác

Paták, exposita v Malíně; Josef Lampa, kaplan na Volešci; Karel Karlas, křížovník a katecheta u sv. Petra v Praze; Tomáš Býček, klerik ryt. řádu Maltanů v Praze. Z Moravy: P. T. páni: Dr. Jan Bílý, farář v Předklášteří; Dr. Emanuel Selner, děkan v Kurejně; Karel Šmídek, gymn. professor v Brně; Ignác Wurm, spirituál v Brně; Matěj Procházka, gymn. professor v Brně; Tomáš Šimbera, farář v Klomíně: Antonín Kaštýl, kooperátor v Polešovicích; Cyprián Lelek; Peregrín Obdržálek z Pustoměře; Fr. Weber, farář v Miloticích; Josef Průček, kooperátor v Moravičanech; Josef Vykydal, kaplan v Kunovicích; Karel Kastýl, kaplan ve Veselí; Jan Šmigmátor, kaplan v Dubňanech; Vincenc Obrátil, kooperátor v Hulíně.

Kdyby byl valný sjezd katolických jednot r. 1860 žádného jiného výsledku nedocílil, již tím, že založeno bylo „Dědictví sv. Prokopa," dobyl si vděčné památky českého kněžstva a českých katolíků, neboť pro bohovědnou literaturu bylo utvořeno středisko, bohdá že na celá století.

Za těch 35 let, co „Dědictví sv. Prokopa" trvá, vytvořilo pro české duchovenstvo celou knihovnu, kdežto před r. 1860 nemělo české kněžstvo takořka žádných pomůcek ke svému vzdělávání se, jsouc odkázáno na knihy cizojazyčné; a přece i pro duchovenstvo velice důležito jest, aby se vzdělávalo jazykem svým, jazykem mateřským.

České duchovenstvo jest nadané a pilné, proč by nemělo užiti hřiven od Boha sobě svěřených k tomu vznešenému účelu, by si vypěstilo literatura svou. „Dědictví sv. Jana Nepomuckého," „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda," „Dědictví maličkých" vytkla si za účel poučovati a vzdělávati lid v Čechách, na Moravě a ve Slovenku, v bývalé veliké diecési sv. Methoda a sv. Vojtěcha. Všechna vnikla v lid v tisících a tisících exemplářích dobrých knih. Co dobrého způsobila mezi lidem českým, jest jen vševědoucímu Bohu známo.

K nim přidružilo se „Dědictví" nové pod ochranou sv. Prokopa, aby vzdělávalo učitele katolického lidu, pilné a bádavé kněze české. Hlasitěji než kdy jindy žádá náš pokročilý věk, aby se bohoslovci katoličtí vykázali důvody víry své. Též vzdělanci našeho národa ohlížejí se po spisech, které by jim podávaly světlo v říši víry.

„Dědictví sv. Prokopa" majíc účel podávati kněžstvu a vzdělancům našim důvody víry katolické, obhajovati nauku

Krista Pána, vyvraceti námitky proti ní od lživé vědy činěné, osvětlovati dějiny církevní zvláště v Čechách z domácích našich historických pramenů, dokazovati, že jazyk náš postačí důstojným býti tlumočníkem všech věd bohovědných, usilujeseč jest, aby víra svatými věrozvěsty Cyrilem a Methodem hlásaná, krví sv. Václava a sv. Ludmily skropená, od sv. Vojtěcha mezi sousední pohanské národy vnesená, od sv. Prokopa slovem i skutkem bráněná, zapustila hluboko kořeny v srdcích vzdělanců katolických v Čechách, na Moravě a na Slovensku, vůbec všude, kde jazyk český hlaholí.

Bůh žehnejž těm šlechetným mužům, kteří „Dědictví“ naše založili, z nichž valná část povolána již byla před trůn Boží, aby vzali odměnu za dobré skutky své, a aby — poněvadž učili jiné — se skvěli jako hvězdy mezi svatými božími.

Původní stanovy „Dědictví sv. Prokopa.“

Umluvené základní stanovy, jež později doplněny, Jeho Eminenci podány a po učiněných nepatrných doplňcích, jak od církevní tak i světské vrchnosti potvrzeny jsou, zněly takto:

1. Účel spolku jest podporování spisovatelstva bohoslovеckého a vydávání důkladných spisů ze všech odvětví bohovědy katolické spisovným jazykem českým.

2. Náklad na ně povede pokladnice, která se zakládati a rozmnožovati má dobrovolnými dary peněžitými ke cti sv. Prokopa. Pokladnice sluje: „Dědictví sv. Prokopa“.

3. Jako vzdělávací ústav duchovenstva českého i moravského stojí spolek pod ochranou p. t. nejdůst. ordinariátů českých i moravských vůbec, nejdůst. kn. arcib. ordinariátu pražského zvlášť.

4. Základní peníze a příspěvky peněžité odevzdávají neb zasýlají se pokladníkovi Dědictví sv. Prokopa.

5. Každý i sebe menší dar bude se přijímati od kněžstva i od osob světských; kdo však složí nejméně 40 zl. r. č. buď najednou, anebo během čtyř po sobě jdoucích let ve čtyřech lhůtách jednoročních po 10 zl. r. č., stane se údem spolku doživotným a podělován bude do úmrtí svého jedním výtiskem knih, vydávaných nákladem téhož Dědictví.

6. Kdo by nad 40 zl. r. č. obětoval, podělován bude tolika výtisky, kolikráte 40 zl. byl složil. Kdo by však věnoval nejméně 100 zl., považován bude za zakladatele téhož Dědictví

7. Kdokoliv první část základu — 10 zl. — odevzdá, nabude již práva k účastenství a k vybírání knih vydávaných; kdo by ale nedopláceje dvě léta minouti dal, ztrácí právo k odbírání, leč by doplatil.

8. Vklady složené stávají se jměním Dědictví sv. Prokopa a nevrací se ani pro nedoplatek, ani v případu úmrtí.

9. Každý duchovní úd zavazuje se každého roku sloužiti tichou mši sv. za živé i zemřelé údy a dobrodince téhož Dědictví, pokud možná v oktávě sv. Prokopa. Světští údové závazku tomu zadosť učiní zbožnou přítomností při farní mši sv. na týž úmysl.

10. Nesmrtelné ústavy, na př. bibliothéky nemohou býti údové.

11. Správu Dědictví sv. Prokopa vede výbor, sestavený nejméně z 12 kněží, kteří buď v Praze buď na blízku přebývají a čtvrtletním schůzkám přítomni býti byli připověděli.

12. Údové výboru radí se v řádných schůzkách o všech věcech Dědictví se týkajících; jmenovitě určují spisy k vydání a honoráry spisovatelům. K platnému uzavírání potřebí, aby nejméně 9 údů přítomno bylo.

13. Z výboru vystupují každého roku 3 údové losem určení, mohou ale opět zvoleni býti.

14. Výbor se doplňuje i rozmnožuje volbou, a to absolutní většinou hlasů.

15. Z prostředku svého volí výbor dvěma třetinami hlasů ředitele neb starostu, jeho náměstka, pokladníka, jednatele a písaře.

16. Jak výbor tak i řečení představení musí dosíci potvrzení kn. arcib. ordinariátu pražského, jemužto se také právo zůstavuje, rozhodovati ve všech věcech sporných, když by jich ředitelstvo samo vyrovnati nemohlo.

17. Ředitel neb starosta řídí všeliké věci spolkové, přijímá dotyčné přípisy, rozděluje práce, svolává výbor každého čtvrtletí ku poradám, opatruje archiv spolkový, podává výroční zprávu o jmění a činnosti spolku, jak nejdůst. kn. arcib. ordinariátu, tak též obecenstvu, a zastupuje Dědictví u osob i úřadů.

18. Pokladník přijímá peněžité vklady a příspěvky, skládá celoroční účty, opatruje pokladnici pod dohledem ředitelovým, přijaté peníze ukládá na úroky k účelu spolkovému,

vyplácí na poukázání výboru proti kvitancím, a v řádných schůzkách podává zprávu o jmění spolku, za kterýž jest celému výboru odpověden.

19. Jednatel vykonává usnešení výboru.

20. Písař zapisuje jednání o poradách.

21. Každý od výboru přijatý spis předkládá se arcib. ordinariátu pražskému ku prohlídnutí a nevydá se bez církevní approbace.

22. Každému spisovateli bohosloveckému volno jest podati aneb franko zaslati svou práci v rukopise přímo k řediteli Dědictví sv. Prokopa.

23. Každý úd učiniti může písemně odůvodněné zlepšovací návrhy k účelu spolkovému a zaslati je řediteli, jenž jich výboru sdělí k uvážení a ocenění.

24. Ukáže-li se ze zkušenosti, že by třeba bylo změniti jakýkoliv článek stanov, rozhodne výbor, a starosta se postará o náležité potvrzení se strany vrchnosti duchovní i světské.

25. Dle požadavku nejv. zákona spolkového přísluší c. k. komisaři politickému právo: bdíti nad působením pravidly základními spolku tomu vyměřeným, přítomnu býti řádným schůzkám výboru a nahlížeti v účty pokladničné, kdyby koliv se jemu k tomu potřeba viděla. Čas a místo schůzky výboru oznámí se ředitelem po každé den před schůzkou ustanovenému c. k. komisaři.

26. Kdyby se však spolek za jakoukoli nutnou příčinou rozejíti musel, odevzdá se jmění Dědictví sv. Prokopa se všemi akty nejd. arcib. ordinariátu pražskému, jenž pak je dle poměru vkladků rozdělí nejd. arcib. a bisk. ordinariátům, z jejichžto diecés duchovenstvo spolek ten založilo, s tím ustanovením, aby se z úroků každoročně zakoupené české bohovědné knihy rozdávaly kněžím novosvěceným s tím závazkem, aby jeden každý jednu mši sv. za účastníky téhož Dědictví obětoval.

Ad N. C. 3730.

Potvrzení stanov.

Jeho Eminencí Nejdůstojnější Pan Arcibiskup pražský žádoucí založení spolku k vydávání bohovědných knih pod jménem „Dědictví sv. Prokopa“ s radostí schvaluje, stanovy tyto ve jménu Páně potvrzuje, a všechněm, kdož jako zakladatelové, údové a příznivci šlechetnou úlohu tohoto spolku podporovati budou, vrchnopastýřské požehnání uděluje.

Rozkazem Jeho Eminencí dáno v arcibiskupské konsistoři v Praze dne 1. května 1861.

(L. S.)

Petr Krejčí v. r.,
generální vikář.
Vojtěch Hron v. r.,
kancléř.

Číslo 32949.

Tyto stanovy se ztvrzují.

Od cís. král. místodržitelství.

V Praze, dne 22. června 1861.

Za místodržitele:
Kellersperg v. r.

Zřízení a jednání výboru.

Sotva že potvrzeny byly stanovy, ihned přihlašovali se příznivci nejen kněží ale i vzdělanci, tak že navrhovatel, kanovník Karel Vinařický, mohl již 24. července 1861 svolati je k poradě přípravné. Přítomno bylo 24 příznivců z Prahy a 6 z okolí pražského. Prozatímní jednatel ustanovený od arcib. ordinariátu Karel Vinařický uvítal shromážděné jménem sv. opata, k jehož památce obmýšlený spolek se zřizuje a vzýval tohoto českého patrona, aby vyprosil od Boha hojného požehnání nově založenému „Dědictví". Pak podal krátkou zprávu o vzniku spolku sv. Prokopského. Po té četl stanovy a některé články vysvětlil. Stalo se totiž usnešení o § 5., že se mohou vklady také 5 zlatými díti, a na dožádání u ředitelstva že může doplnění vkladů takových i nad čtyřletí prodlouženo býti. § 6. vysvětlen, že volno i základ 100 zlatých skládati ve lhůtách buď na hotových penězích anebo ve státních úpisech, a že doplňkem každý úd státi se může později zakladatelem.

V §§ 13. a 14. rozumí se nejen údové výboru ale také členové ředitelstva z výboru vyvolení.

Přikročeno potom k zapisování se účastníků. Zápisů přibylo tehdáž 46, ježto přítomní splnomocněni byli, aby také zaneprázdněných zapsati dali.

K definitivní volbě výboru a ředitelstva se nepřistoupilo, avšak na pronešený a odůvodněný návrh kanovníka Karla Průchy volba výboru na den 23. srpna 1861 o 9. hodině ranní v téže místnosti arcib. semináře ustanovena byla, aby při ní

mohli podíl bráti také venkovští duchovní, kteří toho času při duchovních cvičeních v semináři přítomni budou. Kanovník Průcha dožádal jménem přítomných prozatimního jednatele, aby až do naznačeného dne věci spolku toho objednával.

V určený den 23. srpna 1861 konala se druhá valná schůze spolku sv. Prokopa, ve které byl výbor volen.

Jednání bylo následující: Prozatímní jednatel oznámil jména 4 zakladatelů, 7 údů s celým vkladem, 41 účastníků a 62 zápisníků, ke kterýmž téhož ještě dne 12 nových údů se přihlásilo. Radostně připomenul, že v krátké době 7 neděl od došlého povolení vládního nad očekávání projevilo se živé účastenství, že se ze všech diecésí českých i moravských i též z Horních Uher údové přihlašují, jmenovitě Michal Chrástek, profesor bohosloví v Báňské Bystřici, vysoce urozený hrabě Otakar Černín, minist. sekretář Josef Jireček, poslanec na říšské radě prof. Zelený, Václav Hajný, ředitel Fürstenberských hutí na Lánech atd.

Potom bylo přikročeno k volbě řídícího výboru. Ježto bylo přítomných 32 voličů, obnášela absolutní většina 17. Za údy téhož zvoleni byli většinou hlasů: kanovník K. Vinařický, kanovník Dr. K. Prucha, ředitel arcib. semináře Dr. Ed. Tersch, Fr. Srdínko, vicerektor arc. seminář, kanovník V. Štulc, kanovník V. Bradáč, křižovník Havránek, kanovník Dr. Fr. Plauzar, kvardián řádu sv. Františka L. Grotz, kanovník Vojt. Hron, arcib. vikář a farář B. Kulda, scholastik Dr. J. Mařan, farář a čestný kanovník M. Heinrich, profesor Dr. Vin. Náhlovský, kooperátor Fr. Razák, kaplan F. Pokorný, exposit Vin. Švehla, kanovník na hradě Pražském ryt. Küffer z Asmansvilla; za náhradníky: sekretář Jeho Emin. Dr. V. Houška, kooperatoři Plaček u sv. Apolináře a Navrátil u sv. Haštala. Vdp. scholastik Mařan se však za příčinou četných prací poděkoval. Ježto osm údů do výboru zvolených schůzi té přítomno nebylo, odložena definitivní volba ředitelstva na nejblíže příští schůzi výboru; tato konala se dne 8. října 1861.

V této schůzi zvoleno bylo ředitelstvo, pak podán návrh programu spisovatelům a příznivcům literatury bohovědné, mimo jiné, že se též polské, slovenské a jihoslovanské spisy přijímati a v češtinu přeložené vydávati budou, jakmile výboru podány za důkladné se uznají. Pak podán návrh žádosti k biskupům českým v příčině „Dědictví sv. Prokopa“.

Rovněž přijat návrh o ustanovení jednatelů okresních a diecésních. Umluveno, že znak na pečeti spolku bude obraz sv. Prokopa s nápisem „Dědictví sv. Prokopa“. Tištěné lístky vkladní touž pečetí budou opatřeny. Za orgán k uveřejňování zpráv výboru a ředitelstva, o stavu jmění a přistupování účastníků prohlášen „Časopis katolického duchovenstva.“

Jak volba výboru taktéž i zvolené ředitelstvo ráčil Jeho Eminence kardinál kníže arcibiskup potvrditi přípisem ze dne 8. listopadu r. 1861, jenž doslovně zní:

Důstojnému ředitelství „Dědictví sv. Prokopa“ pozdravení v Kristu!

Z příloh žádosti ze dne 18. října b. r. na mne vznešené s potěšením jsem seznal, že od té doby, co stanovy Dědictví sv. Prokopa úředního potvrzení došly, netoliko znamenitý počet duchovenstva k tomuto šlechetnému spolku se přihlásil, nýbrž že se mu též k pravidelnému zřízení svému podařilo u valném shromáždění údů svých dne 23. srpna b. r. výbor spolku a v schůzi výboru dne 8. října b. r. ředitelstvo téhož Dědictví sv. Prokopa řádně zvoliti. Anoť duchovenstvo důstojné do výboru zvolené a mně v seznamu zejména oznámené mé úplné důvěry požívá, neodkládám výboru tomu dle stanov potřebné a slušně vyžádané ordinariátní potvrzení tímto listem uděliti, jakož slavné ředitelstvo volbou z něho vyšlé, totiž:

1. důstojného kanovníka Vyšehradského p. Karla Vinařického za starostu,

2. tit. p. profesora bohosloví Vincence Náhlovského za náměstka starosty,

3. tit. p. ředitele arcibiskupského semináře Eduarda Tersche za pokladníka,

4. viceředitele téhož semináře pana Františka Srdínko za jednatele, a

5. kaplana u sv. Haštala pana Karla Navrátila za zapisovatele Dědictví sv. Prokopa uznati, potvrditi a prohlásiti, s tou úplnou důvěrou, že výbor i ředitelstvo úloze své stanovami vytknuté chvalně dostojí a o všestranný zdar spolku svědomitě pečovati budou, čehož na Pánu Bohu žádaje, arcipastýřské jim uděluji požehnání.

Dáno od arcibiskupského Ordinariátu v Praze, dne 1. listopadu 1861.

Bedřich v. r.
kardinál a arcibiskup.

Představenstvo stvrzené představilo se 9. listopadu 1861 Jeho Eminenci, by vzdalo jménem výboru dík.

Ohlášení „Dědictví sv. Prokopa“ duchovenstvu.

Jeho Eminence ráčil zřízení spolku sv. Prokopa ordinariátním listem ze dne 1. listopadu 1861 v arcidiecési pražské ohlásiti:

„Pod milostiplnou ochranou Boží vzrůstejž tedy spolek, jenž dnes ještě horčičnému zrnku se podobá, v mohutný strom, jehož větve se rozkládati mají daleko po vlasti naší a i za hranicemi jejími, a jehož dobré ovoce svědectví dáti má, že strom onen se zakořenil v požehnané půdě Církve, že světlo a teplo i veškerou životní sílu béře z Toho, jenž jest slunce spravedlnosti, — cesta, pravda a život, a jehož podivuhoduou známosť velebíme v oné věčné lásce, kteráž po slovu apoštola všelikou vědomosť převyšuje. (Efes. III. 19.)

„Aby se stalo, jakož přejeme a doufáme, stavíme spolek pod ochranu našeho patrona vlasti sv. Prokopa, jehož slavným jménem se nové „Dědictví“ honositi chce, netoliko proto, aby oživilo památku velikých zásluh toho světce, zvláště pak oné činnosti, o které svědectví dává jeho slovanským písmem psaná a v Remeži uschovávaná kniha evangelií, na kterouž králové francouzští až do Ludvíka XVI. skládali svou korunovační přísahu, nýbrž i proto, aby spisovatelská činnosť vlasteneckého duchovenstva nalézala v této drahocenné upomínce mocnou pohnutku ke zbožné nadšenosti a k chvalné vytrvalosti, — spolek pak sám v důvěrném pohlížení k sv. Prokopu nové rukojemství požehnání Božího.

Žádosť k biskupům českým v příčině Dědictví sv. Prokopa.

Opatřen tímto průvodním listem obrátil se výbor k biskupům českým a moravským s touto žádostí:

„Prosíce o blahosklonnou pomoc i o podporu vzdělávacího ústavu, doufáme, že vážný účel jeho všady s toho stanoviska bude posuzován, s jakého uznán a oceněn byl v prohlášení nejdůstojnějšího kníž. arcib. ordinariátu pražského (Ordinariátní list 1861; č. 16), kdež mimo jiné výslovně se praví:

„Potřeba hluboce cítěná, utvořiti na domácí půdě bohoslovnou literaturu v jazyku českém a spojenými silami ji vytrvale pěstiti, – z druhé pak strany touha našeho nad míru schopného i přičinlivého duchovenstva, rozmnožovati nepopíratelné zásluhy své o vlasteneckou literaturu v nejvznešenějším jejím oboru — totiž katolického bohosloví, — jsou dva tak mocní důvodové důležitosti takého spolku, že již spravedlivé jich uvážení postačí ke vzbuzení všeobecného a vřelého účastenství ve zřízení a podporování tohoto literárního spolku.“

„K tomu budiž ještě dodáno, že se českým vzděláním všech odvětví vědy bohoslovné duchovnímu pastýři českých farností žádoucí příležitosť poskytnouti má, aby své vzdělání v mateřském jazyku zdokonaloval k svatým účelům kněžského povolání svého, kdežto ostatně též duchovní spolubratři jazyka německého, kteříž si řeč českou po čas svých studií poněkud byli osvojili, vydáváním bohovědných spisů skrze jednotu naleznou vítané povzbuzení a vhodnou látku, aby se, pokud jim čas stačí, dále cvičili v řeči, kteréž se s mnohou prací přiučili, a to ovšem netoliko k vůli řeči, ale spíše proto, aby pomocí známosti dotčené řeči schopni byli udíleti požehnání svého kněžského přisluhování duším útěchy a spasení žádoucím — a byť se to na nich toliko jednou za celý život žádati mělo.“

„Povážíme-li posléze, že náležitým působením jednoty nejbezpečněji říditi se může za našich dnů tak důležitá literární činnosť a vědecká snaživosť mladšího duchovenstva, že domácí písemnictví ve službě Církve se bude posvěcovati, jakož i že se tím vzbuditi může u vzdělaných laiků láska ke vznešeným předmětům vědy bohoslovné a církevního života: nebude nikoho, kdo by nenahlížel, že návrh ke zřízení jednoty tak blahodárné došel vřelé pochvaly u všech účastníků onoho veřejného shromáždění.“

S podobnou důvěrou prosíme nejslušněji, aby nejdůstojnější nástupcové apoštolů slovanských spolku našemu přístup do svých diecésí povoliti ráčili. Aby pak duchovenstvo slovanské o našem podniknutí vědomosti nabylo, odesýláme ke všem nejdůstojnějším ordinariátům příslušný počet výtisků této zprávy, prosíce, aby se úřední cestou na všecka stanoviska rozeslaly.

Druhá a třetí schůze výboru spolku sv. Prokopa

konala se dne 13. ledna 1862 o 5. hodině večerní v síni pastýřského bohosloví v Klementinu. Přítomno bylo 16 údů. Jednání: I. Čten protokol předešlé schůze konané dne 8. října a bez námitky schválen. II. Čtena listina od 1. listopadu 1861, kterouž nejdůst. Ordinariát potvrzuje zvolený výbor a ředitelstvo spolku. Starostovi uloženo, aby jménem výboru Jeho Eminenci vzdal díky za blahosklonnosť údům výboru projevenou. III. Čten návrh zprávy o spolku s pozváním ku přistoupení a s vybídnutím spisovatelstva. Přijat se změnou dvou vět. IV. Čten jednací řád navržený p. místopředsedou Drem. Náhlovským; rokování o něm odloženo na den 20. ledna, avšak vykonána volba údů odboru vědeckého. Zvoleni byli: P. t. páni: kanovník Dr. Plauzar, kanovník Dr. Prucha, professor Dr. Náhlovský, ředitel arcibiskup. semináře Dr. Tersch, sekretář Jeho Eminence Dr. Houška.

Do odboru hospodářského zvoleni: P. T. páni kanovníci: Hron, Bradáč, Štulc, čestný kanovník Heinrich, kaplan Ferdinand Pokorný.

Ve schůzi dne 20. ledna 1862 za přítomnosti 13 údů výboru čten: I. protokol o schůzi konané dne 13. ledna, při čemž dle návrhu starostova k výrazu „slušný honorář" přidána slova: „silám pokladnice spolku přiměřený." II. Návrh jednacího řádu v poradu vzat a s malou změnou schválen, jakož i usneseno, aby byl vytištěn. III. Svoleno, aby se zpráva o spolku dala tisknoutí v 5000 exemplářích a aby výtisky uspořádané dle vikariátů neb dekanátů na všechna stanoviska slovanská vypraveny byly. IV. Za verifikátory protokolů ze dne 13. a 20. ledna zvoleni: p. č. kanovník Heinrich a p. kvardián Grotz.

Jednací řád výboru přijatý v poradě dne 20. ledna 1862.

1. Výbor se schází ku poradě řádné nebo mimořádné.

2. Porady řádné se odbývají začátkem ledna, dubna, června a října v kollegium pod číslem IV. Den a hodinu určuje starosta a oznamuje všem údům výboru zvacími listy, na kterých buďtež i věci důležitější udány, o kterýchž se porada díti má. (Stanovy §. 11, 17).

3. Výbor v řádných schůzkách určuje spisy k vydání, honoráry spisovatelům a radí se o všech věcech Dědictví se týkajících. K platnému usnešení potřebí jest, aby přes polovic údů výboru přítomno bylo. — (Stan. §. 12).

4. Starostovi sluší právo porady počíti a končiti, aneb odročiti. Starosta řídí poradu a volby, strojí otázky k hlasování a čítá hlasy.

5. V zaneprázdnění starosty zastupuje ho náměstek; mimo to má tento práva a povinnosti úda výborového.

6. Sezení se začne tím, že buď starosta aneb jednatel zprávu podá, jak se usnešení poslední porady vykonala, vůbec o věcech důležitějších spolku se týkajících, jak se od poslední schůzky byly udály, vše v tom pořádku, jak to v jednacím protokolu zaznamenáno jest. — Na to podá pokladník krátkou zprávu o stavu Dědictví sv. Prokopa. — Pak teprv starosta dá v potaz návrhy rozličné, pravidelně v tom pořádku, v kterém činěny byly.

7. Každému spisovateli bohosloveckému volno jest, podati pro spolek svou práci v rukopisu starostovi; nápodobněž každý úd jednoty učiniti může písemně odůvodněné návrhy zlepšovací k účelu spolkovému a zaslati je starostovi, jenž je výboru k uvážení sdělí (Stan. §. 22, 23). Zásylky po poště dějí se franko pod nápisem:

Ředitelstvu spolku svatého Prokopa
v arcibiskupském semináři
v Praze.

Každý úd výborový může v sezení samém i ústně návrhy do protokolu dáti a když na ně řada dojde, jich odůvodniti.

8. Všecky návrhy důležitější buďtež dřív, než se výboru v řádné schůzce k přijmutí neb zavržení předloží, zvláštním odborům k zralému uvážení podány. — Má-li se platně uzavříti stran přijmutí neb odmítnutí spisovatelské práce nějaké, stran honoráru za ni, stran podpory některého spisovatele při vydávání spisů, odborové o tom první slyšáni býti musejí.

9. K prozkoumání zvláštního návrhu může výbor zvoliti odbor zvláštní; buďtež však zvoleni dva odborové stálí, jeden pro část věcí vědeckou a druhý pro část spolku hospodářskou, kterýmžto odborům jednomu neb oběma přidělí buď

starosta sám mimo schůzku neb výbor v schůzce věci důležité k prozkoumání.

10. Jeden i druhý odbor sestavuje se z pěti údů výborových a předsedu si ze svého středu volí. Odborové v jednotlivých zvláštních případech rozmnoženi býti mohou údy z výboru neb ze spolku, neb znalci jinými se svolením jich samých neb výboru. Každý odbor si sám pro sebe sestaví jednací řád.

11. Odborové stálí se vždy ve třech letech znova volí; bývalí údové opět zvoleni býti mohou.

12. Odbor všestranně uvažuje věci mu přidělené a dle potřeby s druhým odborem se dorozumívá. Na čemž se buď jednomyslně, neb většinou hlasů usnesl, přednese s důvody zpravodatel k tomu zvlášť volený v příští schůzce celému výboru; i menšina uvede své protinávrhy a protidůvody svým řečníkem u známosť výboru.

13. Odbor pro hospodářství má co nejdřív instrukci pro pokladníka, pro jednatele výboru a pro jednatele spolku mimo Prahu bydlící vypracovati a výboru k schválení předložiti.

14. Odborové mohou výboru podati nové návrhy k účelům jednoty směřující, kdykoliv toho potřebu uznají.

15. Když v sezení výboru navrhovatel neb zpravodatelové odborů své věci byli odůvodnili, jest každému údu volno o tom své zdání pronésti a sice v tom pořádku, v kterém se u předsedy o slovo byli hlásili, aniž dovoleno komu — mimo předsedu — jej v řeči vytrhovati. — V též debatě nemohou se jednotliví údové bez rozdílu k slovu připustiti víc než dvakrát, leč jim s přivolením výboru třetí slovo bylo dáno.

16. Žádá-li třetina shromáždění ukončení debaty, pak se jen ještě navrhovatel neb zpravodatelové k poslednímu slovu připouštějí.

17. Návrhy předloží předseda k hlasování otázkou tak strojenou, že údové odpovědí: „ano" neb „ne" hlasovati mohou. Dříve se však návrh v protokol zapíše a pisatelem přečte.

18. Právo hlasovací přísluší jen přítomným, kteří se hlasování i zdržeti mohou.

19. Žádá-li toho třetina přítomných hlasuje se tajně. Volby se vždy tajným hlasováním odbývají.

20. Většina hlasů rozhoduje. — Při volbách stačí relativní většina, leč stanovy zřejmě jinak kázaly (Stan. § 14. 15).

Předseda hlasuje poslední a hlas jeho v pádu stejných hlasů rozhoduje. — Při tajném hlasování, kdykoliv pro a proti stejně hlasů se čítá, návrh zadržen jest. — Volby, při kterých relativní většina postačuje, které však pro stejný počet hlasů pochybné jsou, ještě jednou se opakují a v pádu pochybnosti opětné losem se rozhodují.

21. Kdykoliv se jednati neb hlasovati má o osobní záležitosti některého úda z výboru, budiž požádán o odstoupení.

22. V protokolu mimo jména přítomných buďtež udány
a) věci, které se přednášely;
b) návrhy a jména navrhovatelů a zpravodatelů;
c) usnešení s udáním hlasů pro a proti, s udáním jmen těch, kteříž v menšině zůstalí, pak-li toho žádají;
d) výsledek voleb. Návrhy písemně zadané a referáty se k protokolu přiloží.

23. Protokol písařem pod dohledem starosty psaný se od dvou údů výboru z počátku sezení k tomu cíli zvolených dle potřeby opraví, schválí, a spolu podepíše. — Neshodnou-li se v některé částce protokolu, vznesou věc k rozhodnutí na výbor.

24. Výbor se obnovuje vždy začátkem října tím způsobem, že ve schůzce červencové losem se rozhodne, která čtvrtina údů vystoupiti má, volby však nové do výboru a dle potřeby do odborů a ředitelstva činí se v řádné schůzce říjnové. — Místa mezi časem odstouplých údů osazují se v první příští schůzce.

25. Jednatel vykonává usnešení výboru (Stan. § 19) v dorozumění se starostou.

26. Starosta sám jediný zastupuje celý spolek na ven, přijímá přípisy, spolu s jednatelem podpisuje dopisy ve jménu „výboru Dědictví sv. Prokopa,“ a za vše celému výboru zodpovědným jest. Starosta opatruje archiv spolkový, dohlíží ku pokladníkově správě. „Dědictví sv. Prokopa“, podává výroční zprávu o jmění a činnosti spolku v řádném sezení výboru schválenou kníž. arcibisk. ordinariátu, taktéž obecenstvu (Stan. § 17. 18).

27. V případech zvláštních z příčin veledůležitých povolá starosta výbor k poradě mimořádné, ve kteréž se však způsobem pro řádné schůzky ustanoveným pojednávati má jediné to, proč výbor mimořádně svolán byl a co se mu zvacími listy bylo ohlásilo.

28. Nutno-li co vyřídit, o čem výbor se byl neusnesl a nelze-li výbor svolati, pořídí tolik, kolik nevyhnutelně potřeba káže, na svou zodpovědnosť starosta srozuměn s jednatelem, pokladníkem a předsedou odboru, kterého se ta věc týká.

29. V tajnosti se zachovej, coby buď celému spolku, neb jednotlivým osobám na újmu býti mohlo, neb coby starosta buď sám o sobě neb k žádosti jednotlivých údů v tajnosti zachovati kázal. — Hosté se k sezením nepřipouštějí, leč s přivolením starosty.

30. Jednatel obstarává jednací protokol způsobem obyčejným, ve kterémž nejen všecky přípisy na spolek a dopisy, ale i výkony důležitější poznamenány buďtež.

Tato ustanovení váží celý výbor i údy ty, kteří příště zvoleni budou. Ukáže-li se ze zkušenosti, že by třeba bylo co změniti, vynechati neb přidati, rozhodne výbor jak stran článků stanov, tak i stran §§ jednacího řádu tohoto, a to způsobem v tomto řádu předepsaným. — Změní-li se stanovy samy, postará se starosta o náležité potvrzení ze strany vrchnosti duchovní i světské (Stan. § 24).

Náklad na vydávání knih.

Za každý přijatý dobrý spis výbor spolku měl určiti slušný honorář, jenž považován jako spravedlivá náhrada spisovateli za vedený náklad na drahé knihy vědecké, jimiž musí býti opatřen, kdožkoli chce se držeti na rovni věd a umění. Nikdo se neostýchej přijati tuto počestnou odměnu, aby zdráháním jedněch zastíněni nebyli spisovatelé méně mohovití, čímž by zaraženy byly mladší jaré a nadějné síly. Z peněžité pocty, náležité spisovateli, jehož spis složený v některém nářečí jinoslovanském přijat a vydán bude od „Dědictví“, přiměřená část přisoudí se českému překladateli.

Že potřebný náklad na vydání knih spolkových brzo se sejde, nebylo pochybnosti. Povážilo-li se, že česká „Matice musejní“ mezi 4697 údy počítala 1215 účastníků z kněžstva, doufati se mohlo, že znenáhla tolikéž a na počátku aspoň 500 duchovních přispěje k založení „Dědictví sv. Prokopa.“

Počtu pěti set účastníků nejméně třeba bylo, aby spolek počíti mohl činnosť svou. Zakladatelové nebyli sklamáni v naději k obětavosti velebného duchovenstva katolického, vidouce,

že se již i světští vzdělanci českého národa ke spolku přihlašují.

Úroky z jistiny základní, výtěžek z prodeje přebývajících výtisků nad počet údů, a poměrně poukázaná část vkladů měla poskytnouti tolik vydajných peněz, jichž třeba na roční vydání knih. Čím více zakladatelů a údů, tím větší náklad byl možný k účelům spolku, a v té míře podělováni také společníci rozsáhlejšími spisy. Vzrůst peněžitých sil závisel tedy od ochotného a početného účastenství hned na počátku.

Pozvání k ochotnému přistupování ve spolek „Dědictví sv. Prokopa“

všem přátelům bohoslovné literatury mezi kněžstvem i světskými vzdělanci národa československého.

Výbor rozeslal pozvání na vše strany v Čechách a na Moravě s nadějí, že než zasvitne výroční den 1000leté památky svatých apoštolů slovanských (1863), „Dědictví sv. Prokopa“ bude utvrzeno, též pro budoucnost pojištěno a počne šířiti požehnané působení své. Kdo by se přihlásil, měl co nejdříve základ anebo částečný vklad svůj s udáním svého jména, obydlí, diecése, vikariátu či dekanátu a poslední pošty zaslati pokladníku spolku sv. Prokopa v arcibiskupském semináři pražském. Za pokladníka byl proto ředitel arcibiskupského semináře zvolen, poněvadž byl ve stálém styku s duchovenstvem, a mimo to tehdejší ředitel, vdp. ThDr. Eduard Tersch, pro svou bodrou povahu u kněžstva oblíben; byl též professorem na universitě, a vypravují si až podnes jeho bývalí posluchači o jeho výtečných a poučných přednáškách.

Pokladník neželel práce a poslům, peníze jemu doručujícím, vydával listy přijímací. Vzdálení údové a účastníci, kteří po poště posýlali vklady své, obdržeti měli vkladní lístek s prvou knihou spolkem vydanou, na místě, o kterém se ředitelstvo s kněhkupci anebo s jednateli spolků po krajích teprv umluviti chtělo.

Stanoveno bylo, že zprávy o „Dědictví sv. Prokopském“ jakož i seznamy účastníků a výkazy jmění uváděti se budou ve známost veřejnou „Časopisem katolického duchovenstva,“ vycházejícím v arcibiskupské knihtiskárně v semináři v Praze, což se až podnes zachovává.

Vybídnutí spisovatelstva slovanského.

Výbor uznal za dobré nejen zváti členy ku přistupování, nýbrž též vybídnouti tímto provoláním spisovatelstvo slovanské, aby co možná nejdříve sdělili, jakou theologickou vědu si oblíbili a kdy hotové své dílo k tisku podati by mínili.

Provolání toto zní: Účelem „Dědictví sv. Prokopa“ jest vydávati spisy ve všech odvětvích bohosloví. Komu tedy Hospodin propůjčil hřívnu, nezakopávej ji, nýbrž těž z ní! Jsme dělníky Páně a Pán souditi bude někdy přičinlivosť a věrnosť služebníků svých. Vzdělávati máme a chceme vědu svatou ve všech oborech, které jmenovitě jsou: I. Filosofická proprava k bohovědě. II. Obrana katolického učení. III. Vědecký výklad písem svatých. IV. Životy spisovatelů církevních a zprávy o spisech jejich. Výbor ze spisů církevních otců. V. Starobylosti. Národopis a místopis biblický. VI. Církevní dějepis všeobecný. Příspěvky a prameny české k historii církevní. VII. Katolická dogmatika. VIII. Morálka. IX. Kasuistika. X. Katechetika. Sbírka katechesí. XI. Homiletika. Sbírky homilií. Rozvrhy na kázaní. Sbírky kázaní encyklických a příležitostných. XII. Výklad katolických obřadů. XIII. Pastorálka. XIV. Právo církevní. XV. Úřední sloh ve správě duchovní. XVI. Církevní umění. XVII. Bohoslovná literatura. Výbor ze staročeské literatury katolické.

Vybízíme jednoho každého z učených a zkušených kněží katolických po všech krajinách slovanských v říši Rakouské, aby co možná nejdříve s námi sdělili, kterou část svaté vědy si oblíbili, jakou práci již mají započatou, jak rozsáhlou a rozvrženou, a kdy by nám své dílo hotové, dokončené podati mínili. Kdo pak již něco pohotově má, odevzdej anebo po poště zašli pod nápisem:

Ředitelstvu spolku svatého Prokopa
v arcibiskupském semináři
v Praze.

Jednatelé spolku.

Také se přihlásilo dobrovolně několik kněží, jako: Maršovský, ředitel ústavu hluchoněmých v Brně, professor Chrástek v Báňské Bystřici v Uhrách, konsistorní tajemník Josef Šrůtek v Hradci Králové, spirituál František Janský v Českých Budě-

jovicích, děkan Rojek v Novém Městě nad Metují, kaplan Mostecký ve Vodňanech, Antonín Šubert, farář v Lulči na Moravě, za jednatele „Dědictví sv. Prokopa.“ Nabídnutí jejich výbor s radostí přijal a obor působení jednatelů takto vyměřil: Dopisovati ředitelstvu v zájmech spolkových, sbírati peněžní vklady a sebrané peníze posýlati ku pokladnici, pak bdíti nad pořádným dodáváním knih spolkových členům. Během času však se ukázalo, že jednatelství bylo s rozličnými obtížemi spojeno, zejména proto, že výboru „Dědictví sv. Prokopa“ nezbývalo, nežli aby zasýlání kněh svěřeno bylo některému knihkupectví. Úkol ten byl vznesen na knihkupectví Bedřicha Stýbla v Praze, a jen v Brně obstarával jednatel zasýlání knih.

V Brně se vyznamenali tito jednatelé: Maršovský, ředitel ústavu hluchoněmých, professor Vojtěch do 19. února 1875, Kupka, kooperátor u sv. Tomáše v Brně od 19. února 1875.

První starosta „Dědictví sv. Prokopa“ ukončil dne 10. března 1862 zprávu svou o Dědictví pěknými slovy Jeho Eminence nejd. pana kardinála Bedřicha, kterými 1. listopadu 1861 „Dědictví sv. Prokopa“ v arcidiecési pražské ohlásil.

II. Další jednání výboru.

1. Činnosť výboru za starosty Karla Vinařického, kanovníka vyšehradského,

(od počátku spolku do 3. února r. 1869).

Z rozkazu výboru zjednána byla, jak již řečeno, pečeť spolková pro „Dědictví sv. Prokopa“ s obrazem téhož světce a s nápisem: „Dědictví sv. Prokopa“; darem pak dostalo se spolku od knihkupectví Stýblova zápisníků pro zapisovatele a jednatele. Dne 25. března 1862 odevzdány některé rukopisy odboru vědeckému, jako „Tertuliani apologeticus“ překladem prof. Stárka, a „Právo manželské“ od Dr. Františka Laurina. Odkazem Dr. Innoc. Frencla, rektora u sv. Jiří, dostalo se Dědictví 50 zl., jak výboru dne 28. dubna 1862 oznámeno bylo.

Ve čtvrté schůzi Výboru dne 16. června 1862 konané podal kan. Fr. Plaucar zprávu, že odbor vědecký dne 16. března zvolil jej jednomyslně za předsedu. Navrhováno, by pro rok 1862 vydána byla staročeská obrana víry, spis důkladný a

přesností slohu vynikající, dosud netištěný rukopis českého Musea od r. 1491. Jungmann pochvalně se zmiňuje o něm pod názvem „Obrana víry proti Pikartům.“ Poukázáno bylo též k vzácné knize z r. 1585 „Enchiridion Jana Chyského,“ kterou zapůjčil spolku akad. malíř Hellich, konečně ke korrespondenci mezi čelným českým bratrem Adamem Slavatou otcem a synem Vilémem za příčinou návratu synova k víře katolické, kterou korrespondenci minister. tajemník Dr. Jos. Jireček v archivu Jindřichohradeckém nalezl a Dědictví sv. Prokopa v opise podal.

V páté schůzi dne 29. července podána jednatelem vicerektorem arcibiskupského semináře Františkem Srdínkem zpráva, že se 5000 výtisků prohlášení Děd. sv. Prokopa rozeslalo do diecésí českých, haličských a hornouherských, že se zadala žádosť ke sboru theol. professorů, by propůjčena byla místnosť ke schůzím výboru, k čemuž oni povolili s tou však podmínkou, aby každá schůze děkanovi theol. fakulty dříve oznámena byla, že se vytisklo následkem usnesení odboru hospodářského 1000 diplomů a 500 vkladních lístků.

V odboru hospodářském zvolen za předsedu p. kan. Vojtěch Hron a za zapisovatele kapl. Ferd. Pokorný. Usneseno, by se též pro odbor hospodářský vypracovaly stanovy.

Kanovník Plaucar podal zprávu o shora uvedených spisech, které by před tiskem musily se řádně prohlednouti a poopraviti.

Ve schůzi šesté dne 27. října přijat vypracovaný řád pro odbor hospodářský a instrukce pro pokladníka. Stanoveno, že počet výtisků každé podílné knihy má obnášeti 1000 ve form. osmerky. Redakci převzali kanovníci Karel Vinařický a Václav Štulc. K offertám měly býti vyzvány knihtiskárny arcibiskupská, Bellmannova a Stýblova. Expedice knih svěřena knihkupectví Stýblovu. Honorář za tiskový arch byl vyměřen, poněvadž Dědictví bylo chudé, jen na 6 zl. Ku konci navrženo, aby veškeří členové výboru podepsali žádost k prof. Sušilovi, by ke cti tisícileté památky příchodu sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda na Moravu své výklady sv. evangelií Dědictví k tisku podal.

Professor Sušil zaslal dne 20. listopadu 1862 101 půlarch svého vzácného rukopisu „Výklad Písma sv.“, který odevzdán byl odboru vědeckému; ve schůzi pak téhož odboru konané dne 7. února 1863 rukopis Sušilův jednomyslně přijat, a u-

sneseno, aby tímto monumentálním dílem „Dědictví sv. Prokopa“ zahájilo svou vědeckou činnosť, což také výbor ve schůzi dne 13. února schválil a p. spisovateli dne 24. dubna honorář za arch stanovil. Vypracována instrukce pro jednatele a jednací řád odboru hospodářského. Na místo vystouplého vp. Pokorného zvolen Dr. Borový.

Dne 8. října 1863 počalo zapisování údů do nově upravené matriky a již dne 16. listopadu t. r. rozesýlána prvá podílná kniha „Evangelium sv. Matouše“, výklad professora Sušila, členům; skvostně vázané exempláře této knihy zaslány byly též nejd. Ordinariátům v Litoměřicích, Hradci Králové, Budějovicích, Olomouci, Brně, Báňské Bystřici, ve Spíši, Rožnavě, Diakováru a v Záhřebě, jakož i některým knihovnám jako: knihovně Českého musea, arcibiskupského semináře, konviktu, spolku sv. Cyrilla a Methoděje v Budyšíně v Lužici. Poněvadž slovutný spisovatel Sušil byl churav, posláno mu již dříve 400 zl. a honorář za tiskový arch zvýšen z 12 na 20 zl.

Jako sběratel pro všechna česká Dědictví vyznamenal se na Moravě Kubínek, který nezištně mnoho údů pro „Dědictví sv. Prokopa“ na Moravě získal.

Dne 29. dubna 1864 na místě vystouplých z výboru členů kanovníka Karla Pruchy a faráře Plačka zvoleni: rektor piaristické koleje Prokop Dvorský, a rada manželského soudu, Antonín Hora; do odboru pak vědeckého na místě Dr. Pruchy a Dra Tersche vyšehradský kanovník Václav Štulc a Dr. Klement Borový. Prof. Vinc. Náhlovský navrhl, aby jako druhá podílná kniha vydán byl římský katechismus dle překladu kapl. Jana Herčíka. Poněvadž týž spisovatel byl churav, zasláno mu hned 200 zl.

Dne 20. května 1864 starosta Vinařický obdržel dopisy od nejd. p. biskupa diakovarského, Jiřího Strossmayera, a od nejd. p. biskupa spišského Ladislava Zábojského, kteří vzdávali díky za zaslané knihy a slíbili, že „Dědictví sv. Prokopa“ všemožně podporovati chtějí. Oba zaslali peněžité dary. Podobně i biskup královéhradecký Karel Hanl, poděkovav se za knihu, zaslal zároveň dlužní úpis na 100 zl. žádaje, aby byl spoluzakladatelem „Dědictví sv. Prokopa“.

Světící p. biskup a děkan metropolitní kapitoly u sv. Víta, Petr Krejčí, odkázal „Děd. sv. Prokopa 100 zl., a J. Kolínský, farář ve Strašicích 500 zl. Matice Slovenská zaslala r. 1865

Dědictví našemu diplom a dva spisy od ní vydané, prosíc o vzájemný diplom a spisy Dědictví, které prosbě bylo vyhověno.

Ve schůzi dne 31. července 1865 sdělil starosta s výborem obsah listu zaslaného od prof. Šmídka v Brně. Bohoslovci seminářů olomouckého, brněnského, pražského, královéhradeckého, litoměřického a budějovického vypsali r. 1863 cenu na drama pojednávající o předmětu dávnověkosti křesťanské v Čechách; ježto pak cena nikomu udělena nebyla, věnovali bohoslovci čeští obnos 550 zl. pokladnici Dědictví sv. Prokopa žádajíce, aby knihovny těchto seminářů se staly nesmrtelnými údy Dědictví. Že však přijímání nesmrtelných údů příčilo se stanovám, usnesl se výbor na tom, aby knihy nákladem Dědictví vycházející řečeným knihovnám darovány byly.

Že Dědictví sv. Prokopa utěšeně zkvétati počalo, viděti z toho, že ku konci roku 1865 obnášelo jmění jeho již 24.575 zl., tak že roční úroky přesahovaly 1200 zl., že čítalo zakladatelů 14, údů a účastníků 758, dobrodinců 5. Pro bezpečnosť jmění zakoupena po návrhu far. V. Nyklesa pokladna Wertheimovka a usneseno se, by jmění ukládalo se v zástavních listech hypoteční banky české.

Dr. Sušilovi poslán za výklad evangelií sv. Marka a Lukáše honorár 350 zl.

V r. 1866 nadešla válka s Prusy a tu bylo povinností výboru starati se o zabezpečení jmění před hrabivostí nepřátelskou. Ve schůzi dne 19. června 1866 podal kan. Vojtěch Hron návrh, že se má vznésti žádosť k Ordinariátu, aby peníze Dědictví spolu s konsistorními pokladnicemi na bezpečném místě se uschovaly, čemuž bylo ochotně vyhověno. Po invasi pruské bylo jmění pokladníkovi Dru. Ed. Terschovi vráceno. Týž byv povýšen na hodnosť kanovníka metrop. kapituly u sv. Víta, vzdal se svého úřadu jako pokladník.

Dne 11. prosince 1866 obdržel starosta Vinařický Výklad evangelia sv. Jana od prof. Sušila, a spolu Pokus theol. fundamentální od koop. Mat. Procházky z Moravy. Výbor ustanovil se 18. ledna 1867 na tom, by oba rukopisy byly odevzdány vědeckému odboru k prozkoumání. — V téže schůzi zvolen byl nově jmenovaný ředitel kn. arc. semináře, jenž dosud úřad jednatelský horlivě zastával, za pokladníka, za jednatele Dr. Klement Borový a za zapisovatele prof. Vojtěch Neumann, člen řádu křižovovnického.

Dne 31. května 1868 zemřel veliký dobrodinec „Dědictví sv. Prokopa“ professor František Sušil, a proto odebral se starosta Dědictví, kanovník Vinařický, na Moravu, aby přítomen byl pohřbu vynikajícího, učeného a zbožného vlastence toho, jenž byl pochován 3. června 1868. Výbor pak uspořádal za něho zádušní služby boží, které starosta dne 10. června 1868 v seminářském chrámu Páně sv. Salvatora sloužil. Rukopisy Sušilovy uloženy byly v archivu, odkázány byvše „Dědictví sv. Prokopa.“ Byly to rukopisy následující:

1. Výklad Skutků apoštolských.
2. Výklad všech listů sv. Pavla.
3. Výklad listů katolických.
4. Výklad „Zjevení sv. Jana.“
5. Otcové apoštolští.

Professor Sušil obdržel za každé z evangelií nevelkého honoráře; ostatní rukopisy zůstavil „Dědictví sv. Prokopa“ zdarma a mimo to v závěti své odkázal témuž vyvazovací úpis na 1000 zl., takže právem tento šlechetný muž i duchovně svým arcidílem i materielně svým odkazem, jakož i tím, že tolik rukopisů daroval zdarma, „Dědictví sv. Prokopa“ povznesl, jeho hlavním dobrodincem se stal.

Proto také výbor již dne 19. července t. r. ve své 22té schůzi rokoval o tom, jak by Sušilovi důstojný pomník zřízen býti měl.

Mimo dobrodiní od Sušila „Dědictví sv. Prokopa“ za živobytí jeho prokázaná, dostalo se Dědictví po smrti Sušilově ještě jiných. Professor Matěj Procházka zaslal totiž dne 20. listopadu 1868 z pozůstalosti professora Dra. Sušila ještě rukopis „Sv. Justina obrana I. a II.“ a „Rozmluvu s Tryfonem,“ které zesnulý rovněž do češtiny přeložil. Dále zaslal tištěné exempláře evangelií sv. Matouše, Marka a Lukáše, s poznámkami prof. Sušila do těchto vloženými, jichž při druhém vydání evangelií — na kterémž usnesl se výbor, poněvadž prvé vydání bylo rozebráno — bylo použito.

Výbor, jenž již — jak výše uvedeno — dne 19. července 1868 o zřízení pomníku Sušilova rokoval, stanovil ve schůzi výborové, dne 24. dubna 1871 konané, aby z pokladny „Dědictví sv. Prokopa“ zasláno bylo na pomník Sušilův prof. Dru. Mat. Procházkovi 300 zl. — jakož se i o to postaral, aby k dílům Sušilovým přidán byl jeho životopis a jeho podobizna.

Životopis sepsal prof. Matěj Procházka. I tím uctěna památka Sušilova, že rukopis jeho byl opsán nejprve, by mohl býti dán do tisku, a pak originál odevzdán na památku Českému Museu. Příbuzným pak prof. Sušila výbor r. 1875 daroval 10 exemplářů „Výkladu písma sv.“

Knih podílných tisklo se již na počátku kolem 1000, kterýžto počet později zvýšen na 1500 a na 2000. Výbor uznal také za dobré, aby alumnům seminářů českých i moravských knihy ve snížené ceně a některým též zdarma dávány byly.

Dne 3. února 1869 zemřel na Vyšehradě zakladatel a první starosta „Dědictví sv. Prokopa“ Karel Alois Vinařický. Výbor súčastnil se při jeho pohřbu na Vyšehradě, kam dostavil se též professor Matěj Procházka z Brna. Jménem „Dědictví sv. Prokopa“ pak sloužil 11. února kan. Vincenc Bradáč pontifikální requiem v chrámu sv. Salvatora v semináři, kterémuž přítomni byli: místostarosta a údové výboru, pak alumni arcib. semináře a jiní četní ctitelové zesnulého. V tu dobu rozžehnal se se životem také Jan Herčík, jenž pro Dědictví obstaral překlad katechismu tridentského.

Ve schůzi konané dne 22. února 1869 zvolen opět za úda výboru kanovník Václav Štulc, načež se konala volba starosty a zvolen týž slovutný spisovalel český, který byl též ve svém úřadě od Jeho Eminence pana kardinála Bedřicha ze Schwarzenbergů dne 28. února t. r. potvrzen. Tentýž rok odebral se na věčnosť spoluzakladatel Dědictví a předseda vědeckého odboru kan. Dr. František Plaucar, na jehož místo za člena výboru zvolen kanovník vyšehradský Jos. Ehrenberger.

2. Činnosť výboru za starosty Václava Štulce, kanovníka vyšehradského a spisovatele českého,

(od 22. února 1869 do 20. dubna 1885).

Výbor, aby umožnil přistupování ke spolku, usiloval o to, aby stanovy zjednodušeny a poněkud změněny byly, což se během r. 1872 a 1873 podařilo. Stanovy nyní platné zní:

Stanovy Dědictví sv. Prokopa.

1. Účel spolku jest vydávati důkladné spisy ze všech odvětví bohovědy katolické spisovným jazykem českým a podporovati spisovatele u vydávání knih téhož způsobu.

2. Spolek slove „Dědictví sv. Prokopa"; ústředním sídlem jeho jest Praha.

3. Náklad na knihy vydané péčí neb pomocí spolku povede pokladnice, kteráž se zakládati a rozmnožovati má vklady údův a dobrovolnými příspěvky peněžitými, věnovanými ke cti svatého Prokopa.

4. Spolek maje býti vzdělávacím ústavem duchovenstva českého i moravského, stojí pod ochranou nejdůstojnějších ordinariátů českých i moravských vůbec a nejdůstojnějšího knížete arcibiskupa pražského zvláště.

5. Vklady a příspěvky peněžité odevzdávají se neb zasýlají pokladníkovi Dědictví sv. Prokopa.

6. Každý i sebe menší dar přijímá spolek vděčně od kněží i nekněží.

7. Řádným údem stane se, kdožkoliv složí nejméně 40 zl. r. m. buď najednou aneb během čtyř po sobě jdoucích let ve čtyřech lhůtách jednoročních po 10 zl. r. m., aneb v osmi lhůtách pololetních po 5 zl. r. m., a podělován bude do úmrtí svého vždy jedním výtiskem knih vydávaných nákladem téhož Dědictví.

8. Kdožkoli věnuje nejméně 100 zl. r. m., považován bude za zakladatele téhož Dědictví a obdrží vždy po dvou výtiscích každé knihy vydané Dědictvím.

9. Kdožkoli první časť vkladu dle § 7. odevzdá, nabude již práva k účastenství a k vybírání knih vydávaných; kdo by pak po dvě léta upsaného základu zapravovati zanedbal, pozbývá práva k odbírání; nabude ho však, jakmile doplatí.

10. Vklady složené jsou jměním Dědictví sv. Prokopa a nevracejí se ani pro nedoplatek, ani v případě úmrtí.

11. Každý kněz jsa údem Dědictví, zavazuje se každého roku sloužiti tichou mši sv. za živé i zemřelé spoluúdy a dobrodince téhož Dědictví, pokud možná v oktávě sv. Prokopa.

Jiní údové závazku tomu dosti učiní zbožnou přítomností při mši sv. na týž úmysl v dotčené oktávě.

12. Nesmrtelné ústavy, na př. biblioték y, nemohou býti údy, leč složí-li 100 zl. r. m. najednou neb v pěti letech po 20 zl. r. m.

13. Správu Dědictví sv. Prokopa vede výbor sestavený z 20 kněží, kteří buď v Praze buď na blízku Prahy přebývají.

14. Údové výboru radí se v řádných schůzkách o

všech věcech týkajících se Dědictví; jmenovitě přísluší jim ustanovovati spisy k vydávání a honoráry spisovatelům. K platnému uzavírání potřebí, aby nejméně 10 údův přítomno bylo.

15. Předlohy k poradám výboru upravují se ve dvou odborech, vědeckém a hospodářském, složených z údův zvolených k tomu vyborem.

16. Výbor se doplňuje i rozmnožuje volbou, a sice naprostou většinou hlasů. Volba tato platí jen na čtyři léta.

17. Každého roku vystupuje z výboru 5 údův, avšak každý z nich může opět zvolen býti. Po tři nejprve příští léta po stvrzení obnovených stanov vyloučí se z výboru po 5 údech losem, čtvrtého roku pak odstoupí vybývajících 5 ostatních.

18. Ze středu svého volí výbor naprostou většinou hlasů starostu, jeho náměstka, pokladníka, jednatele, a zapisovatele, avšak jen na čtyři léta.

19. Právo potvrditi zvolený výbor i řečené představenstvo přísluší kníž. arcib. ordinariátu pražskému.

20. Starosta řídí veliké věci spolkové, přijímá dotyčné přípisy, opatruje archiv, rozděluje práce, béře účastenství ve schůzích odborů, svolává výbor každého čtvrtletí ku poradám, podává výroční zprávu o jmění a činnosti spolku jak nejdůst. kn. arcib. ordinariátu tak též obecenstvu a zastupuje Dědictví naproti úřadům a jiným třetím osobám. Starostovi a za jeho nepřítomnosti v Praze náměstkovi přísluší podpisovati listiny spolkové.

21. Pokladník přijímá vklady, příspěvky a peníze stržené za knihy, ukládá je na úroky k účelům spolkovým, opatruje pokladnici pod dohledem starostovým, vyplácí vedlé poukázání starostova na řádné kvitance, ve schůzích podává zprávu o jmění spolkovém a skládá celoroční účty ve výboru, jemuž jest odpovědný.

22. Jednatel vykonává usnešení výboru s vědomím starostovým.

23. Zapisovatel píše protokol o poradách a jednání výboru.

24. Každý spis přijatý od výboru předložen buď kn. arcib. ordinariátu pražskému ku prohlednutí, a nevydá se bez církevního schválení.

25. Každý úd Dědictví sv. Prokopa může písemně podati

návrhy k prospěchu úkolů spolkových starostovi, jemuž náleží sděliti je příslušným odborům a celému výboru k uvážení.

26. O jakékoliv změně stanov ustanovuje výbor, a starosta se postarej o náležité potvrzení se strany vrchnosti duchovní i světské.

27. Veškerý spor, jenž by vznikl z poměrů spolkových, vyřizuje a urovnává soud smírčí. K tomu konci volí každá strana po čtyřech ze členů; z těch, které jedna strana vyvolila, vyloučí druhá strana dva, a ti čtyři, kteří zůstali, zvolí si předsedu mimo sebe, neb když by se o něj nemohli shodnouti, ustanoví ho losem z náhradníků a rozsoudí pak věc dle svého svědomí. Kdyby byla rovnosť hlasů, rozhodne předseda. Z nálezu toho nelze se více ani odvolati ani souditi.

28. Kdyby však spolek za jakoukoli neodvratnou příčinou se musil rozejíti, jmění Dědictví sv. Prokopa se všemi akty odevzdá se nejdůst. kn. arcib. ordinariátu pražskému, kterýž je podle poměru vkladů rozdělí a přidělí všem ordinariátům, z jejichž diecésí duchovenstvo bylo Dědictví založilo. Z úrokův odevzdaných těchto peněz rozdávány buďte každého roku zakoupené české bohovědné knihy kněžím novosvěceným s tím závazkem, aby každý jednu mši sv. obětoval za účastníky téhož Dědictví.

Stanovy tyto stvrzeny byly od nejdůst. kn. arcib. ordinariátu pražského dne 18. prosince 1872 č. kons. 8307.

Taktéž schváleny od c. kr. místodržitelství výnosem ze dne 31. března 1873 č. 15071.

Dne 29. prosince 1871 vzdal se Dr. Borový jednatelství a na jeho místo zvolen viceředitel arc. semináře Dr. Fr. Hrádek, jenž úřad ten po dvě léta zastával.

V roce 1872 zanášel se výbor myšlénkou vydati soubor nejvýznamnějších spisů sv. Otců, která sbírka spisy sv. Otců apoštolských se sv. Justinem dle překladu Sušilova započati měla. Po té měl býti vydán soubor starší bohosl. literatury české, pohříchu však úkol ten jen částečně vyplněn byl.

Zvláštní milosti dostalo se „Dědictví sv. Prokopa“ tím, že Svatý otec Pius IX. brevem ze dne 15. dubna 1873 udělil členům a podporovatelům „Dědictví sv. Prokopa“ tehdejším i budoucím v případě úmrtí plnomocné odpustky. Ve schůzi výboru dne 29. prosince 1873 usneseno

projeviti Svatému Otci písemní dík za omilostnění „Dědictví sv. Prokopa“ a zaslati zároveň do Říma po jednom skvostně vázaném exempláři všech knih „Dědictvím sv. Prokopa“ vydaných.

Nový jednací řád, jak jej vypracoval odbor, skládající se ze starosty prof. Borového a prof. Bauera, ve schůzi výboru dne 19. února 1875 konané přijat. Zní pak takto:

Jednací řád výboru Dědictví sv. Prokopa.

1. Výbor vyřizuje záležitosti Dědictví sv. Prokopa na poradách řádných a mimořádných.

2. Porady řádné bývají každého čtvrtletí, mimořádné toliko za pilné potřeby.

Místo, den a hodinu schůze stanoví starosta a věděti dá všem údům výboru zvacími listy, na nichž zároveň důležitější předměty vyznačeny jsou.

3. Mohou-li na schůzi mimořádné vyříditi se také věci, jež by jinak na příští řádné poradě čtvrtletní v potaz vzíti náleželo: nebudiž starosta povinován schůze v nejprve příštím čtvrtletí svolati.

4. Starostovi přísluší zahájiti, říditi a ukončiti porady, předkládati návrhy; upravovati otázky k hlasování a čítati hlasy.

5. V případě, že by starosta nemohl schůze svolati a porady říditi, bude náměstkovi plniti dotčené povinnosti.

6. Při schůzích jest pořádek, jak následuje:

a) Zapisovatel přečti protokol poslední schůze, aby vzat byl vůbec na vědomí, schválen byl výborem a opatřen podpisem starosty a dvou členů výboru.

b) Starosta podej důležitější zprávy o věcech Dědictví zběhlých za doby poslední.

c) Jednatel předlož jednací protokol a podej vědomosť, kterak se úchvaly poslední porady vykonaly.

d) Pokladník podej zprávu o příjmech a vydáních a počtu oudů.

e) Vykonejtež se potřebné volby a sice:

α) volby, kterými doplňují se výbor a odbory za příčinou úmrtí, odchodu z Prahy aneb dobrovolného vystoupení některého člena — ve schůzi nejprve příští;

β) volby pěti členů podle §. 17. stanov — v poslední schůzi každého roku (za tou příčinou počínaje r. 1876 bude jednateli oznámiti v třetí schůzi, kterým údům výboru jest při konci toho roku vystoupiti);

γ) volby funkcionářů pravidelně — v první schůzi toho kterého roku, v mimořádných případech (viz. lit. α) — v nejprve příští schůzi;

δ) volby odborů podle nastalé potřeby (viz lit. α) a β).

f) Vyřizují se návrhy

α) odborů,

β) členů výboru,

γ) jakékoliv jiné.

7. Hlasování děje se při volbách tajně, jinak zjevně; lečby třetina členů žádala, aby hlasovalo se tajně.

8. K platné úchvale potřebí, aby nejméně 10 údů bylo přítomno; naprostá většina hlasů rozhoduje z pravidla.

9. Při hlasování zjevném hlasuje starosta naposled; při rovném počtu hlasů rozhoduje hlas starostův.

Při hlasování tajném, shledá-li se rovný počet hlasů pro a proti, úchvala odročena buď.

Zůstane-li první volba bez náležitého výsledku, opětuje se; kdyby se však ani při této volbě nedosáhlo naprosté většiny, odročena buď ke schůzi mimořádné.

10. Kdykoli se jednati aneb hlasovati má o osobní záležitosti některého přítomného člena výboru, starosta ho požádej, aby na tu dobu poodstoupil.

11. Návrhy důležitější buďtež dříve, než se předloží výboru k vyřízení, podány odborům ku předchozímu zralému uvážení.

12. Odbory vědecký a hospodářský, každý záleží nejméně z pěti členů. Každý odbor zvolí si předsedu, zapisovatele a referenta.

13. Při každém návrhu přísluší první slovo podavateli a referentu naznačenému odborem. Po té pronášejí zdání svá členové výboru v tom pořádku, jak se byli u starosty za slovo přihlásili. Starosta může každému dvakrát, nanejvýš třikráte dáti slovo o témž předmětu.

14. Mimo starostu nikomu nesluší jakýmkoli způsobem v řeči vytrhovati.

15. Žádá-li většina přítomných za konec rokování, budiž

toliko dopuštěno, aby ještě podatel návrhu aneb referent poslední slovo směl pronésti.

16. Po zavřeném rokování starosta předloží návrhy písemně upravené k hlasování.

17. Jednání na schůzích výborových zaznamenána buďtež zapisovatelem v protokolu, který se vždy v nejprve příští schůzi předloží výboru ku schválení.

18. V nastalé pilné a neodkladné potřebě, nebylo-li by lze svolati výbor na schůzi mimořádnou, může starosta učiniti potřebné opatření, ovšem srozuměn jsa s jednatelem, po případě s pokladníkem a předsedou toho kterého odboru.

19. V obzvláštních případech budiž v tajnosti chováno, co by buď celému Dědictví aneb jednotlivým osobám všelijak na újmu býti mohlo, aneb co by starosta aneb kterýkoli člen výboru žádal, aby v tajnosti bylo zachováno.

Protektor spolku Jeho Eminence nejd. pan kardinál Bedřich ze Schwarzenbergů slavil dne 15. srpna 1875 25leté jubileum svého nastolení na arcibiskupský stolec pražský, za kteroužto příčinou k němu vyslána hromadná deputace, aby mu přednesla blahopřání a podala adressu. Báseň k tomu účelu složil starosta V. Štulc, desky pak skvostné zhotovil knihař Eberl.

Roku 1877 upraveno skladiště pro knihy v budově arcibiskupského semináře; na útraty „Dědictví sv. Prokopa“ přeneseny byly knihy „Dědictví sv. Janského“ do jiné místnosti.

Svatý Otec Pius IX. slavil r. 1877 50letou ročnici svého posvěcení. Za tou příčinou prof. Borový učinil ve schůzi výborové dne 23. února 1877 konané návrh, *aby spolek ročnici tuto důstojně* oslavil, což se také stalo a probošt Štulc k tomu účelu vypracoval adressu.

Redakce „*Časopisu katolického duchovenstva*“ žádala r. 1878, aby *věcný rejstřík téhož časopisu* nákladem „Dědictví sv. Prokopa“ byl vydán. *Výbor* ve schůzi své dne 7. května t. r. konané vyhověl žádosti *této* v ten rozum, že „Dědictví sv. Prokopa“ rejstřík pro své členy vydá a redakci Časopisu tolik výtisků ponechá, kolik jest odběratelů časopisu. V téže schůzi ustanoveno, aby výbor súčastnil se *slavnosti odhalení pomníku Josefa Jungmanna*, konané dne 15. května 1878, tříčlennou deputací.

Českému Museu udělen diplom *věčného* člena.

Ve schůzi výborové dne 20. prosince 1878 schválen návrh ředitelstva „Akademie křesťanské,“ aby „Dědictví sv. Prokopa“ převzalo náklad na jeden výtisk „Časopisu katolického duchovenstva“ v sumě 200 zl., což se každoročně až podnes děje. Výbor tomu z té příčiny vyhověl, poněvadž měl na paměti, že se Dědictví na počátku z fondu „Časopisu kat. duchovenstva“ dostalo značného daru 2000 zl.

C. k. okresní soud v Nové Pace ohlásil „Dědictví sv. Prokopa“ r. 1879 legát 46 zl. 42 kr. z pozůstalosti dp. Josefa Wiedemanna, děkana, zemřelého v Dolní Kalné, kterýžto legát spolku též byl vyplacen.

C. k. notář v Hořicích, Dr. Emil Andres, oznámil spolku dne 30. června t. r., že osob. děkan a jubil. kněz Jan Jančura odkázal „Dědictví sv. Prokopa“ 1000 zl., kteréž spolku vyplaceny byly dne 21. května 1880.

Historickému komitétu při doktorském sboru theologickém povolil výbor příspěvek v obnosu 130 zl. na vydání III. knihy „Libri erectionum,“ by tímto způsobem oslavila se památka 150leté ročnice svatořečení sv. Jana z Nepomuku. Též bylo určeno, aby stanovy znova ve 2000 exemplářích vytištěny a ku podílné knize za rok 1880 přidány byly.

Pan kanov. Srdínko, ředitel arcib. semináře a dosud pokladník, stal se sídelním kanovníkem v Staré Boleslavi. Na jeho místo zvolen za pokladníka Dr. Bauer, na téhož místo za jednatele Dr. Knobloch a na místo tohoto za zapisovatele Dr. Krásl. Pokladníkovi kanovníku Srdínkovi vysloveny ve schůzi dne 20. února 1880 písemné díky za jeho mnoholetou činnost ve prospěch Dědictví.

Za příčinou 50letého jubilea doktorského zaslal výbor sv. Otci Lvu XIII. blahopřejný telegram dne 6. března 1880.

Ředitelství „Akademie křesťanské“ žádalo dne 17. listopadu 1880 výbor, aby „Dědictví sv. Prokopa“ převzalo náklad díla „Encyklopedie theologické.“

Dne 26. listopadu 1880 ve výborové schůzi po návrhu kanovníka Dra. Františka Hrádka jednomyslně na tom se usneseno, aby Sv. Otci Lvu XIII. za příčinou encykliky Cyrillo-Methodějské ze dne 30. září 1880 byla jménem členů „Dědictví sv. Prokopa“ podána adressa díků, kterou vypracoval probošt Václav Štulc. Adressu tu odevzdal týž jako starosta „Dědictví sv. Prokopa“, v Římě Sv. Otci dne 5. července

1881, a již dne 9. července 1881 datována jest odpověď Sv. Otce, kterouž „Dědictví sv. Prokopskému" zaslal, a kteráž byla ve schůzi výborové dne 3. února 1882 konané starostou sdělena.

Pro stálou paměť stůjž zde laskavý otcovský list papeže Lva XIII. v úplném znění původním:

Leo P. P. XIII.

Dilecte fili, salutem et Apostolicam Benedictionem!

Etsi palam voce professi sumus gaudium intimum, quo Nos affecere studia et obsequia Slavonicae gentis testata Nobis per viros lectissimos redeunte festa die sanctorum Cyrilli et Methodii: nolumus tamen peculiari responsione destitui officiosas literas, quas eo tempore auspicato abs Te et universo sociorum coetu, cui praees, accepimus. Nostram enimvero benevolentiam ac studium praecipuo quodam jure coetus vester sibi vindicat ex ipsa ratione institutionis suae, quae eo spectat, velut affirmatis, ut in vulgus editis libris catholicis cultus et amor fidei in Slavica gente juvetur et provehatur. Quod quidem prudentiam eximiam, nedum pietatem vestram vehementer Nobis commendat. Ostendit namque vestris insidere mentibus, quod omnibus eruditis viris persuasum esse vellemus: nimirum literarum studia tunc demum utile ministerium praestare suisque cultoribus veram conciliare laudem, quum non ad sterilem animi ornatum aurasque captandas levis famae adhibentur; sed ad gloriam augendam divini nominis et curandam animarum salutem. Quapropter non modo delectamur significationibus sanctae laetitiae, quam experti estis ob ea quae constituimus ad amplificandum cultum sanctorum Fratrum, qui evangelicam lucem in regiones vestras effuderunt, sed ex eo maxime, quod zelo vestro novus additus stimulus sit, ut avita fides, quod ad vos attinet, crescat, floreat fructusque afferat inter vos et ad Ecclesiae communionem redeant, qui iisdem licet glorientur patribus ac magistris, ab ipsa tamen discesserunt. Vos itaque hortamur et confortamus in Domino, ut ea quam iniistis via pergatis alacriter, et incoeptis bonis constanter instetis.

Vobis profecto neque coelestis gratiae deerit auxilium, quod praesens ac perpetuum vobis adprecamur, neque digna merces, quam Deus vobis pro exantlato labore cumulate rependet.

Utriusque interim auspicem esse volumus Apostolicam Benedictionem, quam tibi, Dilecte Fili, ceterisque Tecum pia societate conjunctis peramanter impertimur.

Datum Romae apud S. Petrum die 9. Julii An. 1881.

Pontificatus Nostri Anno quarto.

Leo P. P. XIII.

Adressa: Dilecto filio Wenceslao Štulc, praesidi societatis literariae S. Procopii Pragam.

Členové výboru stojíce vyslechli obsah listu; k návrhu prof. Dra. Bauera stalo se usnesení, aby papežský list tento byl v latinském i českém znění vytištěn a ku podílu členům za rok 1881 připojen.

Ve schůzi dne 13. května 1881 oznámil starosta Václav Štulc ztrátu, kterouž utrpělo Dědictví úmrtím dlouholetého člena P. Leandra Grotze z řádu sv. Františka, načež přítomní členové povstáním soustrasť nad tímto úmrtím projevili. Na místo zesnulého zvolen členem výboru kooper. Karlínský dp. Ferdinand Lehner. — Spisovatel z T. J. Martinov předložil žádosť, aby knihy Dědictvím vydané darovány byli knihovně slovansko-katolické v Paříži, které žádosti bylo vyhověno.

Dne 3. února 1882 vzdal se Dr. Eduard Knobloch jednatelství, jednatelem pak zvolen Dr. Fr. Krásl a zapisovatelem prof. Jan Dorovín.

Výbor ve schůzi své dne 31. března 1882 konané usnesl se, aby dány byly některé knihy alumnům pražského semináře; rovněž byly darovány některé knihy bohoslovcům litoměřickým pro českou seminářskou knihovnu, kterou si právě zřizovali, a konventu řádu dominikánského v Olomouci, jenž zařídil zvláštní noviciát pro české kandidáty.

Zasloužilý člen výboru a pokladník Dr. František Bauer povýšen byv na prestol biskupský v Brně, vystoupil z výboru, což starosta členům oznámil ve schůzi dne 2. listop. 1882 konané.

V témž roce na věčnosť se odebral kan. Josef Ehrenberger. Do výboru za členy zvoleni ředitel arc. semin. Dr. Frant. hrabě Schönborn, kapl. Ekert a far. Cyrill Kaněra.

Dne 27. ledna 1883 stanovil výbor, aby ke dni 30. března t. r., kdy prof. Dr. Jan Stárek, kanovník v Hradci Králové, slavil 50letou památku svého povýšení na hodnosť doktora theologie, byla jubiláru odevzdána blahopřejná adressa, kterou rovněž vypracoval probošt Vácslav Štulc.

Za příčinou oslavy kněžského jubilea Jeho Eminence kardinála Bedřicha ze Schwarzenbergů — kteréž připadalo na den 25. července, ale konalo se 15. srpna 1883 — napsal starosta přiměřenou báseň slavnostní, kterou Jeho Eminenci podal a která také rozdána byla všem členům „Dědictví sv. Prokopa.“

Člen výboru ředitel semináře Dr. Fr. hrabě Schoenborn byl 22. srpna 1883 jmenován biskupem v Českých Budějovicích a dne 18. listopadu t. r. v seminářském chrámu P. na biskupa posvěcen, které slavnosti výbor se súčastnil.

Tohoto roku zaslány též spolku „Komenský“ ve Vídni některé knihy „Dědictvím sv. Prokopa“ vydané.

Kniha podílná r. 1884 vydaná věnována byla 1000leté památce blahé smrti sv. Methoděje a bylo k ní přidáno důstojné vyobrazení slovanských apoštolů.

Žádostem alumnů českých a moravských za nové vydání Sušilových spisů vyhověno tím, že uspořádáno bylo druhé vydání evangelických výkladů. Místo pokladníka svěřeno nově jmenovanému rektoru k. a. semináře p. Vinc. Mottlovi.

Ve schůzi dne 20. dubna 1885 konané věnoval předseda nejprve vřelou a vděčnou upomínku zvěčnělému protektoru „Dědictví sv. Prokopa“ Jeho Eminenci kardinálu Bedřichovi ze Schwarzenbergů, jehož památku přítomní členové výboru, se sedadel povstavše, poctili.

3. Činnosť výboru za starosty Th.Dra. Klementa Borového, professora na vysokých školách pražských, napotom kanovníka a praelata u sv. Víta

(od 20. dubna 1885 až dosud).

Roku 1885 kapitulní vikariát potvrdil volbu všech funkcionářů: starosty kan. Dr. Kl. Borového, místostarosty Dr. Rup. Smolíka, jednatele kan. Dr. Fr. Krásla, pokladníka ředitele arcib. semináře Vinc. Mottla a zapisovatele prof. Jana Dorovína.

Ve schůzi výboru dne 26. března 1886 sdělen obsah přípisu Jeho knížecí Milosti nejd. pana arcibiskupa Františka de Paula, jímž tento za blahopřání, výborem jemu k povýšení na prestol sv. Vojtěcha projevená, díky vzdává. Výbor účastnil se slavné inthronisace dne 15. srpna 1885 a podal novému arcipastýři, kterého s pýchou mezi své členy čítá, holdovací báseň.

V téže schůzi přijato bylo „Collegium bohemicum,“ zřízené v Římě, podnětem nového arcipastýře pražského, za člena a všechny dosud vydané knihy mu darovány. Rovněž darovány veškeré knihy nákladem „Dědictví sv. Prokopa“ vydané konviktu studujících v Příbrami.

Dne 25. října 1886 sděleno, že místostarosta Dr. Rupert Smolík povýšen byl k hodnosti opata břevnovsko-broumovského. Výbor vzdal mu dík za platné služby „Dědictví“ prokázané. Na jeho místo zvolen za místostarostu dne 20. pros. 1886 kanovník Dr. Frant. Hrádek.

Ve schůzi dne 20. dubna 1887 uzavřeno, aby výbor k vyzvání komitétu zřízeného k oslavě 50letého kněžského jubilea Jeho Svatosti Lva XIII. věnoval dar určený pro některého missijního biskupa, na kterémžto daru jméno sv. Prokopa vhodným způsobem vyznačeno býti mělo.

Dle výkresu architekta Antonína Barvitia, starosty „Akademie křesťanské,“ zhotoven byl velmi ozdobně pracovaný, stříbrný a v ohni vyzlacený řetěz biskupský s křížem (pectorale), pak berla biskupská ze dřeva hruškového, růžového a mahagonového, se stříbrnými kroužky. Nebylo lze vylíčiti půvabnosť nákresu a vznešenosť myšlénky při částech figurativních, které vyřezávali z růžového dřeva umělci „odboru pro krásná umění“ v „Křesťanské akademii pražské.“ Pan A. V. Barvitius v Praze, původce podivuhodného návrhu, sám řídil provedení této překrásné práce. Jak roztomilá to byla myšlénka: spirála posypaná lístky vavřínovými, v jejímž středu vystupovalo jako nebeské zjevení vyobrazení Bohorodičky s božským Synáčkem, vyřezávané v plné postavě z růžového dřeva velmi příjemné barvy! Jakou pokoru a lásku jevili oni dva andělé v hluboké úctě klečící! Při spodu symbolického kmene, posilován oním rajským viděním, poustevník a opat svatý Prokop potíral ďábla a šlapal mu vítězně na šíji. Na okrouhlém podstavci této skupiny, velmi dovedně modellované ve svých drobných rozměrech, byla ještě kaplička na poustce svatého poustevníka. Široký stříbrný kroužek se zlatými obroučkami a posázený drobnými drahými kameny, s nápisem ve žlábku, pak druhý kroužek zdobený nahoře věncem stříbrných listů, spojovaly skupinu svrchu vylíčenou s kloubem neboli kolínkem berly. Zde bylo tré svatých archandělů: Michaela, Gabriela a Rafaela, vydlabaných v reliefu z růžového dřeva, oddělených

od sebe vyřezávanými ratolestkami vavřínovými. Dva stříbrné kroužky, tvořící spodní část kloubu berly, byly tence pozlacené a na nich, na dvě části rozdělen, byl nápis věnovací. Velmi hezká byla hlavice pod sloupcem, složená z listů bodlákových, od které sestupovala hůl berly ze dřeva palissandrového.

Berla, věnovaná Sv. Otci „Dědictvím sv. Prokopa,“ byla dle úsudku znalců a umělců dílem uměleckým a svého druhu jediným, poněvadž tento odznak důstojnosti a pravomoci velepastýřské dělává se obyčejně z kovu více méně vzácného; mimo to však byla dílem uměleckým, zvláště výtečností myšlénky, rozvrhu i práce řezbářské. Archit. Barvitius, chvalně proslulý ve světě uměleckém, i výborní umělci „Křesťanské akademie pražské“ snažili se o závod, aby osvědčili ve Vatikánské výstavě svou dovednosť i oddanosť ke sv. Otci, jemuž dílo jejich bylo určeno za dar.

Spolu s nádhernou berlou biskupskou darována byla kropenka, uvnitř stříbrná a vyzlacená. Kdo prohlédl si ornamenty této kropenky, snadno poznal, že patřila k jedné a téže garnituře biskupských insignií. Obloukovité držátko, obroučka na okraji a podstavec byly stříbrné, s pěknou kvítkovou ozdobou práce vypuklé a vyhloubené, a s pozlacenými okraji. Vlastní nádoba kropenky byla z hnědého dřeva kokosového a rukojeť kropáče ze dřeva růžového se stříbrnými kroužky a se stříbrnou, provrtávanou a pozlacenou makovicí.

Dary tyto jak na Pražské tak i na Vídeňské výstavě budily v obzvláštní míře pozornosť obecenstva i znalcův umění a došly zasloužené chvály. Zlatý řetěz vyšel z dílny zlatníka Rummla v Praze, práce řezbářská z rukou Veselého, a montování bylo od Em. Kautsche.

Obnos na ten účel „Dědictvím sv. Prokopa“ věnovaný činil 928 zl. 50 kr.

Výbor domníval se, že i tím sv. Otci alespoň poněkud se zavděčí, když v českém jazyku vydá společnou prací P. Jana Votky z T. J. a prof. Václ. Vojáčka upravený slavnostní spis: Rozprava Jeho Emin. kard. Josefa Pecciho, bratra Jeho Svatosti, o pojednání sv. Tomáše Akvinského „De ente et essentia“, kterýž i Jeho Svatosti i Jeho Eminenci poslán byl ve skvostné vazbě s příslušným věnováním do Říma. Veškeré knihy Dědictvím vydané zaslány ve skvostné vazbě bibliotéce Vatikánské.

Ve schůzi výborové konané dne 25. listopadu 1887 starosta sdělil, že oba bývalí hodnostáři „Dědictví sv. Prokopa," probošt Václav Štulc na Vyšehradě a Th. Dr. Rupert Smolík, opat v Broumově, na věčnosť se odebrali. Oběma věnována vděčná vzpomínka, načež členové výboru povstáním z míst svých zvěčnělým soudruhům úctu vzdali.

V téže schůzi darovány byly veškeré knihy „Dědictvím sv. Prokopa" vydané knihovně pražského konventu františkánského.

Na vědomí vzato, že p. farář Šula na Moravě odkázal „Dědictví sv. Prokopa" 500 zl. —

Spolku studujících „Arnošt z Pardubic" jakož i bohoslovcům v Budějovicích výbor ve schůzi své dne 9. února 1888 daroval několik knih. Ve schůzi pak dne 19. října t. r. povoleno, aby bohoslovcům seminářů ponechány byly některé knihy v levnější ceně.

Člen výboru prof. akad. gymnasia Jan Dorovín byl povolán na věčnosť 21. února 1888. Na jeho místo zvolen členem nově jmenovaný ředitel kn. arc. semináře Frant. Brusák. Jelikož dosavadní pokladník Vinc. Mottl, jsa povýšen k hodnosti sídelního kanovníka na Vyšehradě, dále úřad pokladníka zastávati nemohl, zvolen za pokladníka rektor arc. semináře Fr. Brusák a za zapisovatele Fr. Ekert.

V téže schůzi výbor k oslavě jubilea 40leté vlády Jeho Veličenstva, císaře a krále Františka Josefa I. ustanovil, aby z pokladny „Dědictví sv. Prokopa" obnos 500 zl., v pěti letech po sobě jdoucích splatný, věnován byl k fondu vědecké akademie království Českého.

Stařičký děkan Karlšteinský Msgr. Mat. Heinrich vzdal se pro churavosť členství výboru i usneseno, aby mu za dlouholeté obětavé působení ve výb. vysloveny byly zvláštní díky. Vicerektor české koleje v Římě Dr. Frant. Zapletal oznámil, že Dědictví sv. Prokopa u příležitosti Vatikánské výstavy vyznamenáno bylo záslužným diplomem.

Soukromé střední dívčí škole „Minerva" v Praze povoleny ve schůzi dne 14. listopadu 1890 některé knihy.

Výbor usnesl se dne 24. listopadu 1891, aby ku podílné knize přidáno bylo důležité dílko „Klášter sv. Anežky" v Praze. Spis ten sestavil W. W. Tomek a architekt Josef Mocker opatřil jej zdařilými obrázky, jež svým nákladem vydala c. k.

ústřední komise pro zachování uměleckých památek ve Vídni. — Sděleno, že kanov. Mottl v rodišti svém městě Sedlci zesnul. Na místo ředitele Fr. Brusáka, jenž byl zvolen za kanovníka metrop. kapitoly, zvolen pokladníkem nový řed. arcib. semináře Dr. Jos. Doubrava.

Praesidium české akademie císaře Františka Josefa zaslalo dne 16. října 1892 medalii, raženou na památku založení české akademie.

Ve schůzi dne 29. prosince 1893 oznámeno, že zemská komise historická požádala výbor „Dědictví sv. Prokopa“, by knihy „Dědictvím sv. Prokopa“ vydané darovány byly k tomu účelu, aby — opatřeny byvše důstojnou vazbou — zaslány byly s jinými ještě historickými spisy do Říma, kdež byly vřaděny mezi příručná díla sloužící k potřebě badatelů v archivech Vatikánských.

Výbor ve schůzi své dne 18. června 1894 zásadně schválil, aby nutné vydaje předběžné, jichž třeba při vypracování I. dílu „Encyklopedie theologické“, z pokladny „Dědictví sv. Prokopa“ uhraženy býti mohly.

Na místo Msgr. Ferdinanda Kalousa, světícího biskupa pražského, jenž byv povýšen k hodnosti proboštské v Staré Boleslavi, Prahu opustil, zvolen do výb. P. Ivan Wagner, knihovník na Strahově.

Pro národopisnou výstavu českoslovanskou r. 1895 pořádanou byly zaslány ve skvostné vazbě knihy Dědictvím vydané a ve zvláštní skříni církev. oddělení vystaveny.

III. Hodnostáři a funkcionáři „Dědictví sv. Prokopa.“

1. Protektoři:

1. Jeho Eminence kardinál kníže arcibiskup Bedřich ze Schwarzenbergů.

2. Jeho Eminence kardinál kníže arcibiskup František de Paula, hrabě ze Schönbornů.

2. Starostové:

1. Karel Vinařický, kanovník Vyšehradský, (od počátku do 3. února 1869);

2. Václav Štulc, kanovník a potom probošt Vyšehradský, (od 22. února 1869 do 20. dubna 1885);

3. Th. Dr. Klement Borový, professor na vysokých školách pražských, napotom kanovník a prelát u sv. Víta (od 20. dubna 1885 až dosud).

3. Místostarostové:

1. Th. Dr. Vincenc Náhlovský, professor na vysokých školách pražských, napotom kanovník a probošt u Všech Svatých (od počátku až do konce r. 1873);
2. Josef Ehrenberger, kanovník Vyšehradský, (od 29. prosince 1873 do r. 1880);
3. Th. Dr. Klement Borový (od 18. prosince 1880 do 20. dubna 1885);
4. Th. Dr. Rupert Smolík, professor na vysokých školách pražských a pak opat v Broumově (od 20. dubna 1885 do 25. října 1886);
5. Th. Dr. František Hrádek, kanovník a potom prelát arcijáhen u sv. Víta a gen. vikář arcidiecése pražské (od 20. prosince 1886 až dosud).

4. Jednatelé:

1. František Srdínko, vícerektor arcibiskupského semináře, napotom ředitel téhož semináře a kanovník ve Staré Boleslavi (od počátku až do 30. ledna 1867);
2. Th. Dr. Klement Borový, vicerektor arcibiskupského semináře (od 30. ledna 1867 do 29. prosince 1871);
3. Th. Dr. František Hrádek, vícerektor arcib. semináře (od 29. prosince 1871 do 29. října 1874);
4. Th. Dr. Frant. Sales. Bauer, professor na vysokých školách pražských, pak ředitel arcib. semináře a potom biskup v Brně (od 29. října 1874 až do 20. února 1880);
5. Th. Dr. Eduard Knobloch, hlavní farář u Matky Boží před Týnem (od 20. února 1880 do konce března 1882);
6. Th. Dr. František Krásl, představený kníž. arcib. konviktu studujících a pak kanovník u sv. Víta na hradě Pražském (od 30. března 1882 až podnes).

5. Pokladníci:

1. Th. Dr. Eduard Tersch, řed. arc. semináře, potom kanovník a probošt u sv. Víta (od počátku do r. 1867);

ústřední komise pro zachování uměleckých památek ve Vídni. — Sděleno, že kanov. Mottl v rodišti svém městě Sedlci zesnul. Na místo ředitele Fr. Brusáka, jenž byl zvolen za kanovníka metrop. kapitoly, zvolen pokladníkem nový řed. arcib. semináře Dr. Jos. Doubrava.

Praesidium české akademie císaře Františka Josefa zaslalo dne 16. října 1892 medalii, raženou na památku založení české akademie.

Ve schůzi dne 29. prosince 1893 oznámeno, že zemská komise historická požádala výbor „Dědictví sv. Prokopa“, by knihy „Dědictvím sv. Prokopa“ vydané darovány byly k tomu účelu, aby — opatřeny byvše důstojnou vazbou — zaslány byly s jinými ještě historickými spisy do Říma, kdež byly vřaděny mezi příručná díla sloužící k potřebě badatelů v archivech Vatikánských.

Výbor ve schůzi své dne 18. června 1894 zásadně schválil, aby nutné vydaje předběžné, jichž třeba při vypracování I. dílu „Encyklopedie theologické“, z pokladny „Dědictví sv. Prokopa“ uhraženy býti mohly.

Na místo Msgr. Ferdinanda Kalousa, světícího biskupa pražského, jenž byv povýšen k hodnosti proboštské v Staré Boleslavi, Prahu opustil, zvolen do výb. P. Ivan Wagner, knihovník na Strahově.

Pro národopisnou výstavu československou r. 1895 pořádanou byly zaslány ve skvostné vazbě knihy Dědictvím vydané a ve zvláštní skříni církev. oddělení vystaveny.

III. Hodnostáři a funkcionáři „Dědictví sv. Prokopa.“

1. Protektoři:

1. Jeho Eminence kardinál kníže arcibiskup Bedřich ze Schwarzenbergů.

2. Jeho Eminence kardinál kníže arcibiskup František de Paula, hrabě ze Schönbornů.

2. Starostové:

1. Karel Vinařický, kanovník Vyšehradský, (od počátku do 3. února 1869);

2. Václav Štulc, kanovník a potom probošt Vyšehradský, (od 22. února 1869 do 20. dubna 1885);

3. Th. Dr. Klement Borový, professor na vysokých školách pražských, napotom kanovník a prelát u sv. Víta (od 20. dubna 1885 až dosud).

3. Místostarostové:

1. Th. Dr. Vincenc Náhlovský, professor na vysokých školách pražských, napotom kanovník a probošt u Všech Svatých (od počátku až do konce r. 1873);

2. Josef Ehrenberger, kanovník Vyšehradský, (od 29. prosince 1873 do r. 1880);

3. Th. Dr. Klement Borový (od 18. prosince 1880 do 20· dubna 1885);

4. Th. Dr. Rupert Smolík, professor na vysokých školách pražských a pak opat v Broumově (od 20. dubna 1885 do 25. října 1886);

5. Th. Dr. František Hrádek, kanovník a potom prelát arcijáhen u sv. Víta a gen. vikář arcidiecése pražské (od 20. prosince 1886 až dosud).

4. Jednatelé:

1. František Srdínko, vícerektor arcibiskupského semináře, napotom ředitel téhož semináře a kanovník ve Staré Boleslavi (od počátku až do 30. ledna 1867);

2. Th. Dr. Klement Borový, vicerektor arcibiskupského semináře (od 30. ledna 1867 do 29. prosince 1871);

3. Th. Dr. František Hrádek, vícerektor arcib. semináře (od 29. prosince 1871 do 29. října 1874);

4. Th. Dr. Frant. Sales. Bauer, professor na vysokých školách pražských, pak ředitel arcib. semináře a potom biskup v Brně (od 29. října 1874 až do 20. února 1880);

5. Th. Dr. Eduard Knobloch, hlavní farář u Matky Boží před Týnem (od 20. února 1880 do konce března 1882);

6. Th. Dr. František Krásl, představený kníž. arcib. konviktu studujících a pak kanovník u sv. Víta na hradě Pražském (od 30. března 1882 až podnes).

5. Pokladníci:

1. Th. Dr. Eduard Tersch, řed. arc. semináře, potom kanovník a probošt u sv. Víta (od počátku do r. 1867);

2. František Srdínko, řed. arc. semináře (od r. 1867 do r. 1880);

3. Th. Dr. Fr. Bauer, řed. arc. semin. (od r. 1880 do 2. listopadu 1882);

4. Msgr. Th. Dr. František hrabě ze Schönbornů, ředitel kníž. arc. semináře (od 2. listopadu 1882 do 15. dubna 1884).

5. Vincenc Mottl, ředitel arc. semináře a pak kanovník na Vyšehradě (od 15. dubna 1884 do 19. října 1888);

6. František Brusák, ředitel arcibisk. semináře a potom kanovník u sv. Víta (od 19. října 1888 do 24. listopadu 1891);

7. Th. Dr. Josef Doubrava, ředitel arc. semináře (od 24. listopadu 1891 až posud).

6. Výbor:

P. Adámek Kazimír, provinciál řádu františkánů, Dr. Bauer, Dr. Borový, kanovník Vincenc Bradáč, Dr. Egon Brém z řádu premonstrátů na Strahově, prof. Jan Dorovín, Dr. Josef Doubrava, prof. Jan Drozd, člen řádu piaristského rektor P. Prokop Dvorský, kanovník Josef Ehrenberger († 7. února 1882), Frant. Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha, nyní farář u Panny Marie Sněžné v Praze, P. Filip Hypolit, provinciál ř. františkánů, P. Grotz Leander, člen řádu františkánů, Vyšehradský kanovník a hlavní farář u sv. Mikuláše Jan Havlů, křiž. Fr. Havránek, hl. farář M. Heinrich, Dr. Václav Hlavatý, gymn. professor, Dr. Václav Horák, sekretář řádu křižovníků, potom professor na vysokých školách a nyní velmistr téhož řádu, Ord. sekretář nyní světící biskup pražský Msgr. Ferd. Kalous, Dr. Mikuláš Karlach, kanovník Vyšehradský, Dr. Eduard Knobloch, P. Cyrill Kaněra, farář u sv. Markéty v Břevnově, člen řádu premonstrátů a novicmistr na Strahově P. Justin Koblasa, kanovník u Všech Svatých Dr. Kryštůfek, Vyšehradský kan. Beneš M. Kulda, metrop. kan. Albert Küffer, redaktor Msgr. Ferd Lehner, farář na Vinohradech, Dr. Vincenc Náhlovský, far. u sv. Jindřicha Navrátil, prof. Vojtěch Neumann, farář Václav Nykles, kaplan Pokorný, farář Plaček, Dr. Karel Řehák, Dr. Ignác Salát, vicerektor, Dr. Rupert Smolík, prof. na vysokých školách a později opat Břevnovsko-Broumovský, provisor Ed. Šittler, kanovník Vyšehradský a farář Smíchovský Vinc. Švehla, Dr. Ed. Tersch, kooperátor v Bubenči Frant. Vacek, P. Ivan Wagner, bibliote-

kář na Strahově, provisor František Veselý, Fr. Boh. Vinklář, Dr. Karel Vondruška, administrátor u sv. Havla, gymn. prof. Václav Zikmund.

7. Zapisovatelé:

Karel Navrátil, Ferd. Pokorný, Dr. Klem. Borový, Fr. Vinklář, Dr. Ed. Knobloch, Dr. Fr. Krásl, Jan Dorovín, Fr. Ekert.

8. Vědecký odbor:

Adámek, Dr. Bauer, Dr. Borový, Dr. Doubrava, Dvorský, Dr. Horák, Dr. Hrádek, Dr. Kadeřávek, Dr. Krásl, Dr. Kryštůfek, Dr. Náhlovský, Dr. Plaucar, Dr. Smolík, Dr. Tersch.

9. Hospodářský odbor:

Grotz, Havlů, Heinrich, Kalous, Srdínko, Knobloch, Drozd.

Spisy nákladem Dědictví sv. Prokopa vydané.

Podíl č. I. za rok 1863. **Evangelium sv. Matouše.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Františka Sušila*, profesora theologie. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny 1863. 4⁰. (Rozebráno.)

Druhé, opravené a rozmnožené vydání. Redigoval *Dr. Klement Borový*. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1871. 4⁰. Stran 379. Cena 2 zl. r. m.

Podíl č. II. za rok 1864. **Evangelium sv. Marka.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Fr. Sušila*. V Praze. Tisk Karla Bellmanna. 1865. 4⁰ (Rozebráno.)

Druhé, nezměněné vydání. V Praze. Tiskem Rohlíčka a Sieversa. 1885. 4⁰. Stran 75. Cena 60 kr.

Podíl č. III. za rok 1865. **Evangelium sv. Lukáše.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Dr. Fr. Sušila*, profesora theologie. V Praze. Tisk Karla Bellmanna 1865. 4⁰. (Rozebráno.)

Druhé, nezměněné vydání. V Praze. Tiskem Rohlíčka a Sieversa 1885. 4⁰. Stran 223. Cena 90 kr.

2. František Srdínko, řed. arc. semináře (od r. 1867 do r. 1880);

3. Th. Dr. Fr. Bauer, řed. arc. semin. (od r. 1880 do 2. listopadu 1882);

4. Msgr. Th. Dr. František hrabě ze Schönbornů, ředitel kníž. arc. semináře (od 2. listopadu 1882 do 15. dubna 1884).

5. Vincenc Mottl, ředitel arc. semináře a pak kanovník na Vyšehradě (od 15. dubna 1884 do 19. října 1888);

6. František Brusák, ředitel arcibisk. semináře a potom kanovník u sv. Víta (od 19. října 1888 do 24. listopadu 1891);

7. Th. Dr. Josef Doubrava, ředitel arc. semináře (od 24. listopadu 1891 až posud).

6. Výbor:

P. Adámek Kazimír, provinciál řádu františkánů, Dr. Bauer, Dr. Borový, kanovník Vincenc Bradáč, Dr. Egon Brém z řádu premonstrátů na Strahově, prof. Jan Dorovín, Dr. Josef Doubrava, prof. Jan Drozd, člen řádu piaristského rektor P. Prokop Dvorský, kanovník Josef Ehrenberger († 7. února 1882), Frant. Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha, nyní farář u Panny Marie Sněžné v Praze, P. Filip Hypolit, provinciál ř. františkánů, P. Grotz Leander, člen řádu františkánů, Vyšehradský kanovník a hlavní farář u sv. Mikuláše Jan Havlů, křiž. Fr. Havránek, hl. farář M. Heinrich, Dr. Václav Hlavatý, gymn. professor, Dr. Václav Horák, sekretář řádu křižovníků, potom professor na vysokých školách a nyní velmistr téhož řádu, Ord. sekretář nyní světící biskup pražský Msgr. Ferd. Kalous, Dr. Mikuláš Karlach, kanovník Vyšehradský, Dr. Eduard Knobloch, P. Cyrill Kaněra, farář u sv. Markéty v Břevnově, člen řádu premonstrátů a novicmistr na Strahově P. Justin Koblasa, kanovník u Všech Svatých Dr. Kryštůfek, Vyšehradský kan. Beneš M. Kulda, metrop. kan. Albert Küffer, redaktor Msgr. Ferd Lehner, farář na Vinohradech, Dr. Vincenc Náhlovský, far. u sv. Jindřicha Navrátil, prof. Vojtěch Neumann, farář Václav Nykles, kaplan Pokorný, farář Plaček, Dr. Karel Řehák, Dr. Ignác Salát, vicerektor, Dr. Rupert Smolík, prof. na vysokých školách a později opat Břevnovsko-Broumovský, provisor Ed. Šittler, kanovník Vyšehradský a farář Smíchovský Vinc. Švehla, Dr. Ed. Tersch,

kář na Strahově, provisor František Veselý, Fr. Boh. Vinklář, Dr. Karel Vondruška, administrátor u sv. Havla, gymn. prof. Václav Zikmund.

7. Zapisovatelé:

Karel Navrátil, Ferd. Pokorný, Dr. Klem. Borový, Fr. Vinklář, Dr. Ed. Knobloch, Dr. Fr. Krásl, Jan Dorovín, Fr. Ekert.

8. Vědecký odbor:

Adámek, Dr. Bauer, Dr. Borový, Dr. Doubrava, Dvorský, Dr. Horák, Dr. Hrádek, Dr. Kadeřávek, Dr. Krásl, Dr. Kryštůfek, Dr. Náhlovský, Dr. Plaucar, Dr. Smolík, Dr. Tersch.

9. Hospodářský odbor:

Grotz, Havlů, Heinrich, Kalous, Srdínko, Knobloch, Drozd.

Spisy nákladem Dědictví sv. Prokopa vydané.

Podíl č. I. za rok 1863. **Evangelium sv. Matouše.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Františka Sušila*, profesora theologie. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny 1863. 4⁰. (Rozebráno.)

Druhé, opravené a rozmnožené vydání. Redigoval *Dr. Klement Borový.* V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1871. 4⁰. Stran 379. Cena 2 zl. r. m.

Podíl č. II. za rok 1864. **Evangelium sv. Marka.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Fr. Sušila.* V Praze. Tisk Karla Bellmanna. 1865. 4⁰ (Rozebráno.)

Druhé, nezměněné vydání. V Praze. Tiskem Rohlíčka a Sieversa. 1885. 4⁰. Stran 75. Cena 60 kr.

Podíl č. III. za rok 1865. **Evangelium sv. Lukáše.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Dr. Fr. Sušila*, profesora theologie. V Praze. Tisk Karla Bellmanna 1865. 4⁰. (Rozebráno.)

Druhé, nezměněné vydání. V Praze. Tiskem Rohlíčka a Sieversa 1885. 4⁰. Stran 223. Cena 90 kr.

Podíl č. IV. za rok 1866. **Katechismus z nařízení sněmu Tridentského k pastýřům duchovním.** Přel. *Jan Herčík.* Redigoval *V. Zikmund.* V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1867. Malá 8⁰. Stran 602. Cena 1 zl. 60 kr.

Podíl č. V. za rok 1867. **Evangelium sv. Jana.** Přeloženo a obšírně vyloženo od *Dr. Frant. Sušila,* profesora theologie. V Praze. Tisk Karla Bellmanna. 1867. 4⁰. (Připojen seznam údův „Dědictví" od roku 1861—1867.) (Rozebráno.)

Druhé, nezměněné vydání. V Praze. Tiskem kn. a. knihtiskárny. 1886. 4⁰. Stran 309. Cena 2 zl.

Podíl č. VI. za rok 1868. **Rukověť pro zpovědníky.** Sepsal *Dr. Rupert F. Smolík.* V Praze. Tisk Karla Bellmanna. 1868. Velká 8⁰. (Rozebráno.)

Podíl č. VII. za rok 1869. **Skutky Apoštolské.** Přeloženy a obšírně vyloženy prací *Dr. Fr. Sušila,* někdy profesora theol. a č. kanovníka v Brně. Redigovali *Dr. Klement Borový* a *Dr. Jan Velhartický.* V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny, 1869. 4⁰. Stran 295. Cena 1 zl. 60 kr.

Podíl č. VIII. za rok 1870. **Listové sv. Pavla Apoštola.** S výkladem *Dr. Fr. Sušila,* někdy profesora theologie a č. kanovníka v Brně. Díl I. (Obsahuje epištolu k Římanům, I. ku Korinťanům, II. ku Korinťanům.) Redigovali *Dr. Klement Borový* a *Dr. Jan Velhartický.* V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1870. 4⁰. Stran 404. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. IX. za rok 1871. **Listové sv. Pavla Apoštola.** S výkladem *Dr. Fr. Sušila,* někdy profesora theologie a č. kanovníka v Brně. Díl II. (Zahrnuje ostatní epištoly až na list k Židům.) Redigovali *Dr. Klement Borový* a *Dr. Jan Velhartický.* V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1871. 4⁰. Stran 447. Cena 2 zl. 80 kr.

Pozn. K tomuto dílu připojena Sušilova podobizna do ocele rytá a životopis jeho, který sepsal prof. *Matěj Procházka* v Brně.

Podíl č. X. za rok 1872. **Písmo Sv. Nového Zákona.** S výkladem *Dr. Frant. Sušila,* někdy prof. theol. a č. kanovníka

v Brně. (Obsahuje: List sv. Pavla k Židům, listy ostatních sv. Apoštolův a Zjevení sv. Jana.) Redigovali: *Dr. Klement Borový* a *Dr. Jan Velhartický*. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1872. 4⁰. Stran 505. Cena 3 zl.

Podíl č. XI. za rok 1873. **Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup Pražský.** Historicko-kritický životopis. Na oslavu 900letého jubilea diec. Pražské sepsal *Dr. Klement Borový*, c. k. řádný profesor na vysokých školách Pražských. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1873. Velká 8⁰. Stran 324. Cena 2 zl.

Pozn. K tomuto podílu připojeno odpustkové breve J. S. papeže Pia IX., jakož i přeměněné stanovy.

Podíl č. XII. za rok 1874. **Spisy Sv. Otcův apoštolských a Justina Mučeníka.** Přeložil, vysvětlil a úvody opatřil *Dr. Fr. Sušil*, prof. theologie a č. kanovník v Brně. Vydání třetí opravené a rozhojněné. Redigoval *Dr. Klement Borový*. V Praze. Z knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1874. Vel. 8⁰. Stran 460. Cena 2 zlaté.

Podíl č. XIII. za rok 1875. **Učení Mistra Jana Husi**, na základě latinských i českých spisův jeho, jakož i odsouzení Husovo na sněmu Kostnickém. Sepsal *Dr. Ant. Lenz*, profesor bohosloví v Budějovicích. V Praze. Tiskem kníž. arcib. knihtiskárny. 1875. Velká 8⁰. Stran 361. Cena 2 zl.

Podíl č. XIV. za rok 1875. (Druhý.) Sv. Otce Irenea biskupa a mučeníka: **Patero knih proti kacířstvím**, s některými dodatky přeložil, vysvětlil a úvodem opatřil *Jan Nep. Fr. Desolda*, kapitulár a kněz ř. praemonstr. v Teplé etc., prof. klasických řečí na c. k. gymnasiu Plzeňském. Redigoval *Dr. Fr. Bauer*. V Praze. Z knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1876. 8⁰. Stran 545. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XV. za rok 1876. Q. Sept. Fl. Tertulliana **Apologetikum.** Překlad a úvod od *Václ. Vojáčka*, profesora na akadem. gymnasii v Praze. Vysvětlivky a ukazatele opatřil *Dr. Fr. Bauer*, profesor na vysokých školách Pražských. V Praze. Písmem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1877 Velká 8⁰. Stran 143. Cena 80 kr.

Podíl č. XVI. za rok 1876. (Druhý.) Sv. Makaria Aegyptského: **Padesát homilií duchovních.** Přeložil *Jan Vlček*, kněz církevní. K tisku upravil a úvodem jakož i summariemi a ukazovatelem opatřil *Dr. Fr. Bauer*, profesor theol. na vys. školách Pražských. V Praze. Písmem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1878. Velká 8⁰. Stran 210. Cena 1 zl. 20 kr.

Podíl č. XVII. za r. 1877. **Martin Medek,** arcibiskup Pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od r. 1581—1590. Napsal *Dr. Klement Borový*, c. k. prof. na vys. školách Pražských. V Praze. Písmem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1877. Velká 8⁰. Stran 220. Cena 1 zl. 20 kr.

Podíl č. XVIII. za rok 1878. **Poselkyně starých příběhův českých.** Díl II. Sepsal *Jan Beckovský*, kněz ř. křižovníků s červenou hvězdou. K vydání upravil *Dr. Ant. Rezek*, docent na universitě Pražské. Svazek první. (L. 1526—1607.) V Praze. Písmem knihtiskárny B. Stýblovy. 1879. Vel. 8⁰. Stran 444. Cena 2 zl. 50 kr.

Příloha: Jenerální rejstřík věcný Časopisu katolického duchovenstva od r. 1828—1878. Sestavili *Dr. Kl. Borový* a *J. Ježek*. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny.

Podíl č. XIX. za rok 1879. **Poselkyně starých příběhův českých.** Díl II. Sepsal *Jan Beckovský*, kněz ř. křižovníků s červenou hvězdou. K vyd. upravil *Dr. Ant. Rezek*, docent na universitě Pražské. Svazek druhý. (L. 1608—1624.) V Praze. Písmem knihtiskárny B. Stýblovy. 1879. Velká 8⁰. Stran 432. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XX. za r. 1880. **Poselkyně starých příběhův českých.** Díl II. Sepsal *Jan Beckovský*, kněz ř. křižovníků s červenou hvězdou. K vydání upravil *Dr. Ant. Rezek*, docent na universitě Pražské. Svazek třetí. (L. 1625—1715. i s dodatky.) V Praze. Písmem knihtiskárny B. Stýblovy. 1880. Vel. 8⁰. Str. 606. Cena 2 zl. 80 kr.

Podíl č. XXI. za rok 1881. **Anthropologie katolická.** Skromný příspěvek ku dogmatické theologii. Sepsal *Dr. Ant. Lenz*, sídelní kanovník na Vyšehradě. Redigoval Dr. Fr. Krásl, docent při theol. fakultě pražské V Praze. Písmem knih-

tiskárny Cyrillo-Methodějské. 1882. Velká 8⁰. Stran 644. Cena 3 zl. 20 kr.

Pozn. Připojeno apoštolské požehnání J. Sv. papeže Lva XIII. udělené Dědictví sv. Prokopa.

Podíl č. XXII. za r. 1882. **Všeobecný církevní dějepis.** Díl I. Starý věk. Sepsal *Dr. Frant. Xav. Kryštůfek*, profesor etc. v Král. Hradci. Redigoval Dr. Fr. Krásl, docent při theol. fakultě pražské V Praze. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny. 1883. Velká 8⁰. Stran 785. Cena 3 zl.

Podíl č. XXIII. za rok 1883. **Katolická mravověda.** Sepsal *Jan Nep. Stárek*, apošt. protonotář, dr. bohosloví, bývalý profesor při bisk. bohosl. ústavě v Král. Hradci atd. Redigovali: Dr. *Rup. Smolík* a Dr. *Fr. Krásl.* V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1884. Velká 8⁰. Str. 642. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XXIV. za ř. 1884. **Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského.** Napsal Dr. *Václav Hlavatý.* V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1885. Velká 8⁰. Stran 358.

Podíl č. XXIV. za rok 1884. (Druhý.) **Výbor** *ze spisů Sv. Otce a Učitele církve Jana Zlatoústa.* Z řečtiny přeložil a životem téhož světce opatřil *Jan Nep. Frant. Desolda*, kněz ř. praemonstrátského v Teplé. V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1885. Velká 8⁰. Stran 216. Cena obou podílů dohromady 2 zl. 50 kr.

Pozn. V čele tohoto podílu jest Encyklika Jeho Svatosti papeže Lva XIII. „Aeterni Patris."

Podíl č. XXV. za rok 1885. **Arnošt hrabě Harrach**, kardinál sv. Římské církve a kníže-arcibiskup Pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od r. 1623—1667. Napsal Dr. *Frant. Krásl*, kanovník vždy věrné metrop. kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském. V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1886. Vel. 8⁰. Stran 661. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XXVI. za rok 1886. **Všeobecný církevní dějepis** Díl II. Středověk. Část první. Zakládání církví u Germanův a Slovanův až do papeže Řehoře VII. (1073.) Budování poměrů, které středověk tvoří.

Sepsal dr. *Frant. Xaver Kryštůfek*, rytíř ř. Božího hrobu, prof. círk. dějin atd. v Král. Hradci. Redigoval Dr. Fr. Krásl, kanovník u sv. Víta v Praze. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1886. Vel. 8°. Stran 696. Cena 3 zl.

Podíl č. XXVII. za rok 1887. Sv. Tomáše Akvinského spisek **O bytí a bytnosti** a J. Eminencí sv. Ř. C. knížete kardinála Josefa Pecciho: **Výklad vlašský.** Do češtiny přeložili *Jan Křtitel Votka* z T. J. a *Václav Vojáček.* V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1887. Vel. 8°. Stran LCCCIX a 168.

Podíl č. XXVII. za rok 1887. (Druhý.) **Logika formálná.** Od Dra. fil. *Eugena Kadeřávka*, profesora gymnas. a docenta filosofie v Olomouci. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1887. Vel. 8°. Stran 176. Cena obou podílů dohrom. 2 zl.

Podíl č. XXVIII. za rok 1888. **Starověda biblická.** Vzdělal Dr. *Melichar Mlčoch*, rytíř řádu Božího hrobu atd., profesor biblických studií Star. Zákona na c. k. bohosl. fakultě v Olomouci. V Praze. Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. 1888. Vel. 8°. Stran 259 a 36 obrázkových příloh. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XXIX. za rok 1889. **Všeobecný církevní dějepis.** Díl II. Středověk. Část druhá. Květ středověku a klesání jeho ke konci; od papeže Řehoře VII. až do pseudoreformace (1073—1517.) Sepsal dr. *Frant. Xaver Kryštůfek*, rytíř řádu Božího Hrobu, prof. círk. dějin atd. v Král. Hradci. Redigoval Dr. Fr. Krásl, kanovník u sv. Víta. V Praze. Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1889. Vel. 8°. Stran 818. Cena 3 zl.

Pozn. V čele tohoto podílu jest podobizna J. E. Františka de Paula kardinála *Schönborna* a česká příležitostná báseň.

Podíl č. XXX. za rok 1890. **Příručná kniha bohosloví pastýřského.** Sepsal dr. *Antonín Skočdopole*, profesor pastorálky atd. v Budějovicích. Druhé, přepracované vydání. Svazek I. V Praze. Tiskem kn. arc. knihtiskárny. 1890. Vel. 8°. Stran 551. Cena 2 zl. 50 kr.

Podíl č. XXXI. za rok 1891. **Příručná kniha bohosloví pastýřského.** Sepsal dr. *Antonín Skočdopole*, profesor pasto-

rálky etc. v Budějovicích. Druhé, přepracované vydání. Svazek II. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1891. Vel. 8⁰. Stran 841. Cena 3 zl. 50 kr.

Podíl č. XXXII. za rok 1892. **Všeobecný církevní dějepis.** Díl. III. Nový věk. Sepsal dr. *Frant. Xaver Kryštůfek*, řádný profesor círk. dějin při c. k. české Karlo-Ferdinandské universitě v Praze atd. Redigoval Dr. Fr. Krásl, kanovník v Praze. V Praze. Tiskem k. a. knihtiskárny. 1892. Vel. 8⁰. Str. 997 Cena 4 zl.

Podíl číslo XXXIII. za rok 1892. (Druhý) **Klášter blah. Anežky v Praze.** V ohledu dějepisném i uměleckém sepsali: *V. V. Tomek a J. Mocker.* (Původně vydala c. k. ústřední kommise k probádání a zachování památek uměleckých a dějepisných. Část archeol. přeložil kat. *Frant. Vacek.*) V Praze. Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. 1892. 4⁰. Stran 16 a XI litografických tabulek. Cena 1 zl.

Podíl č. XXXIV. za rok 1893. **Dějiny posvátného zpěvu staročeského** od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. Na základě pramenů sepsal *Karel Konrád*, c. k. gymn. katecheta a prof. v Táboře. I. část: XV. věk a dějiny literátských bratrstev. V Praze. Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. 1893. Vel. 8⁰. Str. 502. Se 6 hudebními, 7 listinovými a 7 obrazovými přílohami a 6 notovými snímky. Cena 5 zl.

Podíl číslo XXXV. za rok 1894. **Psychologie** od fil. Dra. *Eugena Kadeřávka*, ř. v. profesora při české theol. fakultě c. k. university Karlo-Ferdinandovy v Praze. S dovolením nejdůst. p. opata *Želivského*. Připojeno: *Matrika* údův „Dědictví sv. Prokopa“ (od r. 1861—94). *Stanovy* „Dědictví sv. Prokopa“. V Praze. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny (Rohlíčka a Sieversa) 1894. Str. 388 a 107. Cena 2 zl.

Dodatek.

Prameny dějin

a regesta kláštera sázavského.

---

1. Z letopisu mnicha sázavského.[1]

(Dějiny kláštera sázavského do r. 1162.)

Hoc in loco congruum videtur non debere praetermitti, qualiter coenobium zazavense divinae dispositionis gratia exordium sumpserit, sub quibus principibus et qualiter ex tenui origine auctore Deo in tantam, ut hodie cernitur, amplitudinem excreverit, ut et in hoc sicut in ceteris pietatis suae operibus divinae bonitatis magnificentia ab omnibus fidelibus laudetur. Tempore siquidem praefati ducis Oudalrici, in divino cultu viri magnifici, fuit heremita Procopius nomine, natione Boemicus de villa Chotun, sclavonicis litteris a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonice admodum imbutus; in seculo presbyter eximius, honesta vitae et casta mysteria celebrans, postmodum infula monasticae parmatus professionis, solus cum solo Deo in fidei pignore inconvulsus deguit. Hic quippe pro amore Jesu Christi toto spiritus sui ardore fervens, vanitatem nequam huius mundi contempsit et domum uxoremque agros, cognatos atque amicos, immo semetipsum sibi abnegans, versuciali seculo et pompis suis miserabilibus valedixit, a cuius tumultuoso turbine fugiens, secreta solitudinis petiit atque supercilio cuiusdam desertae speluncae, quam mille daemonia, ut fertur, inhabitabant, coelestibus armis loricatus consedit ibique, quibus se posset tueri, obstaculis virtutum constructis contra canes viciorum et impetum spiritualium nequitiarum ac suggestionum sagittas ad petram, quae Christus est, orationibus, vigiliis, ieiuniis allidens, viriliter pugnare coepit. Dum igitur in dilecta sibi solitudine a naufragio secularis tumultus liber ac ab omnibus occultus per multum tempus Deo indefessus agonizaret, pia divinitatis dispositio civitatem in monte positam latere et lu-

---

[1]) O osobě letopiscově viz svrchu str. 207. Celý spis jeho podán v Pramenech d. č. I. str. 238—269.

cernam sub modio abscondi minime voluit, sed ad laudem et gloriam nominis sui in propatulo exemplo multorum fidelium lucere.

Coelesti namque gratia dictante dum idem dux consueto more illum locum, quem ad venandum speciatim elegerat, quodam tempore venandi gratia adisset, interim dum venationi daret operam, unum ex multitudine cervum ad secretiora nemoris profugientem insecutus usque in verticem praedictae speluncae, reperit exili tugurio Procopium virum monachili sub habitu heremiticam excolere vitam. Primo igitur rei novitatem principalis celsitudinis modificato tenore mentis alacritate, dulci verborum affabilitate, singula ex ordine percunctatur, quis et quibus ab oris venerit, vel qua de causa vir talis tamque rarus eas solitudines incolere voluerit. Cuius ad interrogata Procopius breviter ac humiliter respondens, omnem, sicut res erat, veritatem seriatim exposuit et ad ultimum subiunxit, se pro amore Dei et spe supernae retributionis mundo funditus renunciasse et in eodem deserto, si Deo placeret, finetenus velle persistere. Princeps igitur prudens in Domino ammirans viri tam arduum propositum et adtendens vultum sanctae religionis gratia praeditum, utrasque manus coelis tetendit, Deum lacrimis perfusus benedixit, deinde orationibus eius sese attentius commendat et in spiritualem patrem sibi adoptat et larga manu subsidium exhibens, ad militum stationem regreditur gaudens.

Exinde igitur coelesti dictante gratia crescebat adeo longe lateque per cuncta compita fama virtutum illius, multiplici sermone discurrens, ut ad eius opinionem catervatim provinciae eiusdem homines xenia offerent ipsiusque orationibus sese devote manciparent. Qui caritatis flagrantia plenus, hospitalitate pie praeditus, prudentia sancta decenter ornatus, castimonia purus, humilitatis misericordia providus, temperantia clarus, habundantia zeli fidei plenus, qui sermone praedicationis sanctae pectora audientium ut imber temporaneus oportuno tempore infusus irrigabat ac doctrinae suae vomere mentes utillime reformabat. Pauperes denique tanta pietatis largitione sibi divinitus ingenita suscipiebat tamque prona et laeta famulatus sollicitudine ministrabat, ac si manifestissime Christus adesset, ut omnis territorii eius industriae mendici atque pifaudi pascerentur. Properabat equidem ad eum mul-

titudo fidelium, habentes in desiderio animi sui seculi lucris renunciare, secum finetenus commanere, quos benigne amplectans, fovebat sicut gallina pullos suos sub alis.

Brevi itaque temporis dilapso interstitio felix pater Procopius coadunatis, quibus potuit, sumptibus iecit fundamentum[1]) in nomine Domini et basilicam in honore sanctissimae Dei genitricis Mariae et sancti Joanis Baptistae construxit et aggregavit quosdam fratres vita et moribus religiosos, quibus spiritualiter concordantibus unanimi caritate monastica fieri moderamina et mysteria divina iuxta exemplar almifici patris Benedicti constituit, ipse vero minimus in minimis effectus. Cuius quantum prudens et efficax diligentia mentis industriaque ac sollicitudo et quam pia caritatis affluentia erga fratres extiterit, nullius facundia digne sufficit enarrare. Dux igitur praedictus et primatus curialis patrem vocitare usui suo commendaverunt, quem etiam paterna veneratione diligere decenter affectabat. Unde idem dux magnanimiter cum satraparum suorum ingeniositate perspicaci prudentique consilio discretionis inito, eum ad abbatiae investituram debere promoveri decrevit, quaedam coenobiali usui necessaria decenter coaptans, quaedam pollicens, quae tandem decenter complevit. Ille vero sese ceteris praeferre pertimescens, summo mansuetudinis humilitatisque emolumento omnino recusabat, semet asserens imperitum hominem et indignum, operam obedientiae minime subiectis impendere valere, Deum, qui omnium occultorum solus cognitor est, intimae suae inspectionis testem praeponens.

Interim piae memoriae duce Oudalrico ex hac luce subtracto Bracizlaus, filius eius, regni principatum obtinuit, vir per omnia divinae religionis cultum diligens, opus, quod pater suus imperfectum reliquerat, omni sagacitatis diligentia ad perfectum consummare decrevit. Audiens namque beati viri sanctam opinionem, immenso tripudio ultra, quam credi posset, cum optimatibus suis gavisus est, cuius sese gratulabundus commendans orationibus, seorsim assumpsit et de suscipienda abbatiae infula commonuit; deinde iterata vice in praesentia omnis curialis dignitatis verbis persuasoriis aggreditur

[1]) V některých rukopisech Kosmovy Kroniky čte se k r. 1032: „Anno dominicae incarnationis MXXXII. initium sazauiensis ecclesiae.“ Prameny d. č. II. str. 65.

et licet velit nolit, pastoralis curae moderanima suscipere deberet. Sed vir Dei in sibi solita perdurans pertinacia, omnino sese asserens indignum, nullatenus ad consensum ducis flecti potuit. Sed divinae ordinationi quis est, qui contradicat? Victus namque omni instantia precum omnique dilectionis ammonitione atque affabilitate optimatum violenter abbas ordinatur. Facta ergo celebri promotione Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus eidem patri adhuc ante susceptionem abbatiae fecerat, flumen videlicet subterfluens a Milobuz usque ad speluncam, quae vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et silva circumiacente principali corroboravit auctoritate; dein etiam hanc eandem donationem supervenientibus heredibus et eam suo iuri usurpative vendicare molientibus, nolens paterna cessare statuta, semet opposuit, litem diremit et eidem patri Procopio omnem utilitatem in aqua et silva a praedictis terminis redonavit, agros vero et prata ex utraque parte adiacentia sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai et principum suorum DC denariorum pretio redemit et abbati Procopio scriptis et legitimis testibus reconsignavit. Ad extremum quoque ex propria largitione terram, quae circa est, usque ad silvam Strnounic nec non villam Scramnik et unum stagnum et structuram lignorum ad piscandum centum denariis comparatam eidem abbati et suis successoribus pro remedio animae suae in perpetuum possidenda contradidit [1]).

Tam igitur felici processu iam factus abbas non se super se extulit, sed firmiori virtutum soliditate fundatus humilitatis quoque ac caritatis constanti excellentia stabilitus tam hilaris et affectione benevolentiae continens extitit, ut a subiectis sibi plus amori haberetur quam timori, quibus tam publice quam singillatim salutaria ministrare monita multaque exemplis priscorum dogmata pigmentata non desistebat. In tempore siquidem suo omnium rerum opulentia non defuit, qui tam exercitio laboris manuum suarum sustentabatur et pauperum inopiam refocillabat atque in tristitia positorum curam supportans cunctorum, eos uti prudens medicus infirmos antidoto paterno et solatio recreabat. Qui dum tam beatam vitam et illustrem duxit, virtutum signis in templo Dei seu sol usque ad consum-

---

[1]) Srvn. Erbenova Regesta k r. 1052; č. 114, str. 47.

mationem vitae refulsit, quin immo sancti Pneumatis instinctu prophetiae mysterio claruit praesagus futurorum.

Ante biduum siquidem suae terminationem resolutionis revelante divinitatis gratia praescivit, qui accersito bonae qualitatis nepote Vito et filio suo piae indolis Emmerammo seriatim exposuit eis futura, sicuti et postea rei comprobavit successus, singultuose tali verbi nobititate inquiens: Karissimi mei filioli, quos utpote gallina pullos educavi, perpendite, quia tempus meae resolutionis adest; tertia certissime die Domino annuente de huius carnis tabernaculo migrabo, vos commendans Deo; sed vestrae circumspectioni innotesco, quod post discessum meum fluctivagorum detractationum varietate impetuosa quassabimini ac pestifero persecutionum tribulabimini naufragio atque exterres efficiemini sex annis in terra aliena, et iste locus potestativa manu ducis tradetur possibilitati alienigenarum. Vos autem, dilectissimi filioli, idcirco nolite a fide naufragare, fratres vestros confirmate, Deum expedibiliter laudate, in prosperis benedicite, in adversis supplicate, in laetis gratias agite, in tristibus quaerite eventibus, cuius pietatis magnificentia tandem consolabimini. Nam revolutis sex annis exilii vestri misertus tranquillitatis reparabit vobis statum ac detractoribus vestris talionem merito reddet vosque ad potum consolationis reducet. Defuncto namque praesente principe pio Bracizlao succedet Zpitigneus, qui vos persequetur; quo mortuo Wratizlaus regimen principatus Bohemiae suscipiet, vir timoratus, benivolus. Hic reducet vos de exilio, et dabit vobis Iesus Christus, Dominus noster, in loco isto pacem et securitatem omnibus diebus vitae vestrae. Amen.

Iam vero decedente die sequente dum finita canonice vespertinali synaxi et completorio resideret in lectulo, infirmitate vehementi correptus est; qui in articulo mortis positus, quanquam ultimum anhelitum traheret, tamen antiquum hostem orationis mucrone viriliter brachio extenso iaculari non cessabat. Adesse extimplo fratres iubet, quos in moeroris afflictionem fletumque inconsolabilem conversos paternae informationis consolatione corroborat commonensque eos, de corpore suo, de mundi huius naufragio migravit ad Dominum, de servitio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam, praestante Domino nostro Iesu Christo, qui in Trinitate perfecta vivit et gloriatur Deus unus per infinita secula

seculorum. Amen. Consummavit autem beatus abbas Procopius cursum vitae suae feliciter in Domino anno ab incarnatione Domini 1053 et eiusdem anni VIII. Kal. Aprilis praesente Severo, Pragensi episcopo, in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae, quam ipse construxit, honorifice est sepulturae commendatus.

Post discessum igitur beatissimi patris Procopii consors societas propria voluntate de congregatione Vitum, nepotem eius, elegit, qui electus sine dolo, sine venalitate ordinatus est, vir in humanis et divinis rebus idoneus, seculi huius inimicus, inclite morigeratus, sapientia pervigil, reverendus in vultu, affabilis alloquio, lenitate placabilis. Quo in abbatia expedibiliter degente Bracizlaus dux ultimum mundo valedixit, cuius loco Zpitigneus monarchiae gubernacula suscepit. Quo tempore sancti patris Procopii vaticinii ordo completur. Instigante namque zelo diaboli multi aemuli fictitia venenosa detractationum conspirantes, laqueos cavillationum in curia ducis contra Vitum abbatem et fratres eius astruere ceperunt atque aures principis favorabiliter compositis mendaciis obfuscantes, eos multiphariis vituperiis publicabant, scilicet dicentes per sclavonicas litteras heresis secta ypochrisisque esse aperte irretitos ac omnino perversos; quam ob rem eiectis eis in loco eorum latinae auctoritatis abbatem et fratres constituere omnino esse honestum constanter affirmabant. O, invidia, inextricabilis malitiae zelus! O, invidia detestanda, omnimoda malitia conglobata, ignis inextinguibilis! Sed revera sicut tinea vestimentum consumitur, sic is, qui illam zelatur; cui autem invidet, clariorem reddet. Vitus itaque abbas assumptis fratribus suis, quos unitas caritatis concordaverat, peregre profectus est in terram Hunorum.

Nunc opere pretium duximus unum ex multis beati viri miraculis compendio stili ac veredica relatione fidelium memoriae caritativae tradere, quod Domini nostri magnificentia per merita eius post mortem declarare dignata est. Memoratus namque dux Vito abbate cum nepote suo Emmerammo et fratribus, quos unitas caritatis concordaverat, in terram Hunorum peregre proficiscencibus propria fautorum suorum consiliaria diffinitione utens, in loco illo abbatem genere Teutonicum constituit, hominem turbida indignatione plenum. Ubi dum nocte prima adventus sui ex more ad matutinalem synaxim pergens, foribus ecclesiae appropinquaret, apparuit vir san-

ctus Procopius infra ianuam oratorii appodians et dicens ei: Unde tibi potestas hic degendi? Quid quaeris? At ille: Potestativa, inquit, ducis maiestas et eius primatum inconvulsa sublimitas meae possibilitatis regimini hoc coenobium usque ad finem vitae meae tradidit. Cui sanctus pater: Citissime, inquit, sine confusionis verecundia discede; quod si non feceris, ultio divinitus veniet super te. Et haec dicens evanuit. At ille aestimans esse delusionem satanae, omnino nichili pendebat. Qui dum sequenti et tertia nocte minacem parvi penderet, quarta nocte apparuit ei ad matutinum obsequium eunti sanctus vir, dicens: Cur meis monitis amicabilibus obtemperare recusasti? Filiis meis spiritualibus a Domino impetravi hunc locum, non tibi, qui supplantatim intrasti. Et si a domino tuo tibi duce haec hactenus potestas fuit inhibita, a me sit amodo prohibita. Et haec dicens, impetuose fortissimis ictibus cambuta, quam manu gestabat, illum ferire coepit, qui mox quasi Bellone percussus oestro sine dilatione locum mutavit et volatili cursu ad ducem terrae pervenit ac omnem rei eventum illi patefecit. At ille attonitus vehementi ammiratione vacillare coepit et ambiguitatis laqueo irretitus usque ad finem vitae suae permansit.

Defuncto igitur Zpitigneo duce divinitas fideli servo suo Wratizlao memorali titulo ducatus gubernationem tradidit, qui cum divinum ecclesiae diligeret unice cultum, etiam illum toto cordis affectu locum dilexit. Qui missis legatis Hunorum ad regem, de exilio Vitum abbatem et fratres eius cum honore reduxit et in loco suo decenter restituit. Quibus per merita et orationes beati patroni Procopii omnipotentis Dei propitia consolatio affuit, quae ipsum locum omnium rerum profectibus abundantem redundantemque in pristinum, immo in ampliorem honorem enceniavit. Felix igitur abbas Vitus,[1]) vir ingentis industriae consiliique, consensu fratrum appropinquante vitae suae termino arcisterii sui commisit ius regiminis abbatialis Emmerammo, consanguineo suo, viro sanctitate conspicuo‘ in placito ducis satrapumque eius. Ipse denique postea brevi

---

[1]) Opat Vít jmenován jest mezi svědky v zakládací listině kláštera hradištského na Moravě, kterou vydal Ota, kníže moravský, dne 3. února r. 1078, jakož i v potvrzovací listině téhož kláštera, kterou vydal kníže Vratislav II. dne 5. února r. 1078. Erbenova Regesta; č. 160 n., str. 70.

transacto dierum spatio diem clausit extremum, cum Domino victurus in aeternum. Cuius corpus iuxta fores in sinistra parte in ingressu ecclessiae sanctae Dei genitricis Mariae humatum est.

Post discessum igitur eius Emmerammus abba benignus, homo simplicitatis columbinae, sanctae vitae meritis et virtutum gemmis effulsit; qui nequaquam serpentinae prudentiae animum admittens, fidei catholicae inconcussam, dum vixit, constantiam tenuit ac multorum dubia corda in fide Christi stabiliter solidavit, vir per omnia perspicuae felicitatis in omnes et liberitatis. Hic denique non aliter nisi malum nominabat pecuniam, quam ex toto nichili pendens, nec manu tangere volebat, immo gressibus calcandam adiudicabat, sanctorum apostolorum vestigia secutus, qui pretia eorum, quae vendebantur, sacris tangere dextris vitabant, sed pedibus gazam ut lutum calcandam fore nobis exempla reliquerunt. Igitur beatus abba cum iam monachilis militiae ordine apud homines pater egregiae perfectionis, sanctae conversationis praedicaretur et affectione iusti amoris peroptime polleret, quia secundum veritatem nec civitas in monte posita nec lucerna sub modio latere potest, misit divinitatis dispensatio infirmitatum castigationes in omnia membra eius, ne laudentium extollentiam ei ingereret adulatio, ne mens eius elationes per humanas laudationes incurreret, donec post periculum navigationis hoc mari magno et spatioso securus ad felicitatis portum perveniret. Is ergo longo tempore, sicut Dominus noster voluit, multis calamitatum passionibus usquequaque afflictus rebus humanis exemptus est, multis suis successoribus, quia discessit, flendus, sed quia ad regna coelestia pervenit, omni gaudio prosequendus. Hunc equidem fratrum unanimitas dextra parte ingressus ianuae supradictae ecclesiae sepelivit.

Hoc itaque tempore rex Wratizlaus, piae memoriae commendandus, qui iam dicti claustri ecclesiam libenter ditabat, Boemiensis monarchiae arcem regebat. Huius pia voluntate cum fratrum electione in loco patris Emmerammi Bozethecus abbatiae nactus est dignitatem, homo nimium circa omnes communis, liberalis in cunctos. Hic pingere venustissime meminit, fingere vel sculpere ligno lapideque ac osse tornare peroptime novit. Vir ingentis facundiae et promptae memoriae, sed gloriae popularis avidus, praesumptuosus, ira-

cundus, aliquantulum vitiis deditus. Ipse siquidem locum illum laudabiliter omni ornatu, sicut hodierna die apparet, decoravit, ecclesiam longitudine, latitudine, altitudine venustissime ampliando fundavit, immo paliis, campanis, crucibus et omnibus monasticis rebus adornavit; coenobium totum omni ex parte aedificiis et omni supellectili renovavit. Huius siquidem studium ad omnia necessaria monasticae utilitatis vigilabat, unde magnus discordiarum fomes, diaboli invidia instigante et famulante inter fratres monasterii contra eum oritur et lamentabilis ira scaturire coepit, scilicet per miseros fratres Demetrium et Cananum et Golissonem presbyteros, homines tunc ineptos et iniuriosos, et alios complices et fautores eorum, qui bachantes bachabantur, opere et sermone turpi contra eum truces existentes. Rex autem supradictus, homo christianissimus, unice diligebat eum, cuius gratia idem abbas in tantum sublimatus erat, ut fere omnes Boemienses abbates dignitate praecellere videretur. Quam ob rem idem abbas praesumptuose agens, episcopo suo officium praeripuit quadam summa festivitate. Nam regis supra nominati capiti coronam imposuit, quod praesul suus Cosmas facere debuit. Igitur iratus est episcopus Cosmas ei furore inextinguibili, quare sibi calumpniis illatis eum degradare conabatur, sed optimatum regalium precibus continuis resistere non valens, vix debitori suo Bozetheco abbati debitum iracundiae licet non ex toto corde dimisit, eo tamen tenore, uti respondit ei idem ad ultimum episcopus: Sed quia tu, abba, bene nosti sculpere et tornare, per sanctae oboedientiae nostrae praeceptum ob diluendam culpam tuam, quam ex contumatia tua praesumptuose perpetrasti, tibi praecipimus, quatinus tuae longitudinis et latitudinis magnum mensuram crucifixum factum cum cruce in dorso tuo usque Romam deferas et in ecclesia metropolitana sancti Petri apostoli ponas. Haec ipse abbas lubenti animo cum cordis contritione perficere non tardavit et maiestati praesulari satisfecit.

Post aliquantum tempus, quantum coenobii fratres, de quibus superius praemisimus, contra cum zelotipiae venenum velut mortiferi serpentes conspiravere, nullo more dicendum nam unusquisque eorum accusationes quaerebat adversus eum, sed convenientia testimonia non inveniebantur. Nam idem fratres, membra sathanae, existimabant, si abbas iam no-

minatus quoquomodo expelleretur, sperabant aliquem ex eis, eorum errorum complicem, abbatiae iura suscepturum. Rex autem Wratizlaus iam migraverat ad Dominum, cuius tunc successor Bracizlaus sublimitate ducatus Boemiae pollebat. Huius aures cum supranotati fratres per se et per amicos multis fictitiis et innumeris vituperiis contra abbatem suum Bozetechum compositis obpulsando multiplicarent, idem dux nominatum abbatem de loco superius dicto extirpavit et fratres eiecit. Ibi impleta sunt verba veritatis: Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis. Abbate itaque ciecto eius fratres, qui proditionis auctores contra eum extiterant, ex tunc erraverunt usquequaque per incerta loca girovagi, donec ad ultimum aliqui corde compuncti vix in loco proprio recepti, eidem loco inepti vitam finierunt et libri linguae eorum deleti omnino et disperditi nequaquam ulterius in eodem loco recitabuntur.

Anno 1053 Procopius, primus abbas Zazavensis monasterii, felici fine cursum vitae suae consummans, VIII Kal. Aprilis huius mundi exivit stadium, aeternae felicitatis percepturus bravium.

1070 Indictione IV, epacta VI concurrente II, III Kal. Iulii praesul Gebehardus consecravit ecclesiam in Zazoa in honore sanctae crucis, in cuius ara continentur reliquiae sanctae crucis, de vestimento sanctae Mariae, sancti Petri apostoli, sancti Stephani prothomartyris sanctique Georgii martyris.

1095 Eodem anno II. Idus Octobris consecratum est oratorium in Zazoa a venerabili sanctae pragensis ecclesiae octavo episcopo Cosma, quod Bozetech, eiusdem loci abbas, cuius supra meminimus, sui regiminis tempore construxit, habens initium a dextris ab altari sancti Martini, a sinistris ab ara sancti Stephani prothomartyris usque in finem criptae. In medio vero oratorii, quo situm est altare, continet reliquias sancti Petri, sancti Pauli, sancti Andreae, sancti Bartholomaei, sancti Thomae, sancti Jacobi, sancti Philippi, sancti Lucae euangelistae, sancti Barnabae et omnium apostolorum. Sequenti vero die, quod est Idus Octobris, consecrata sunt tria altaria, unum super criptam, in quo continentur reliquiae de sudario Domini, de spinea corona ejus, de sepulchro eiusdem, de sancta cruce, sanctae Mariae, sancti Johannis Baptistae, sancti Johannis apostoli et euangelistae; aliud al-

tare sub cripta, in quo continentur reliquiae sanctorum Cosmae fratrumque ejus; item in capella, quae est a sinistra parte ecclesiae, altare, in quo continentur reliquiae sanctae crucis, sancti Laurentii martyris, sancti Blasii episcopi et martyris, sancti Mauritii martyris, sancti Pancratii martyris. Deinde tertia die, quod est XVII. Kal. Novembris, consecrata sunt duo altaria, unum a dextris, in quo continentur reliquiae sancti Martini, sanctorum Iohannis et Pauli, sancti Tiburtii martyris, sancti Glebi et socii eius, sanctorum Benedicti, Iohannis, Ysaac, Mathaei, Christiani, sancti Nicolai, sancti Ieronimi, sancti Uodalrici, sancti Fortunati, sancti Adolphii, sancti Lazari; aliud altare a sinistris, in quo continentur reliquiae sancti Stephani protomartyris, sancti Andreae, sancti Thomae apostolorum, sancti Clementis papae et martyris, sancti Georgii martyris, sancti Pantaleonis martyris.

1097 Dux Bracizlaus cunctorum primatum terrae collaudatione et pontificis Cosmae electione cum magno gaudio titulum Zazovensis abbatiae Diethardo, breunovensi praeposito, III Non. Ian. imposuit, viro latinis litteris sufficienter imbuto, qui tunc in religione monachismi praeclarus habebatur. Homo egregius, vultu decens, sollers ingenio, animo gravis, moribus gratus, sermone cultissimus, ad loquendum parcus, infestus vitiis, tranquilissimus adeo, ut nec vultum ex gaudio nec ex moerore mutaverit. A praesule igitur pragensi Cosma abbas VIII Idus Martii ordinatus est. Ad locum igitur, ad quem abbas attitulatus existit, dum primitus advenit, rebus monasticae supellectibus omnimodis adnichilatis incommodum invenit in tantum, ut nec uno mense eo victu, quem illic invenit, cum fratribus sustentari potuerit, nisi supra nominatus dux adiumentum ex propria camera sua praebuisset. Divina autem pietas eodem abbate vivente in eodem loco non defuit, per quem eidem loco adiutoria adaugendo bonis omnibus eum abundare redundareque fecit. Idem abbas libros, quos non invenit loco sibi commisso praeter sclavonicos, ipsemet nocte et die immenso labore conscripsit, quosdam emit, quosdam scriptores scribere conduxit et omnibus modis acquisivit. Oratorium tegulis et aliis ornatibus renovavit. Praedecessorum suorum auctoritate dotalitia acquisita per ducum terrae praecepta et inconvulsa decreta roborando in perpetuum confirmavit et per se aucta, scilicet mansiones, possessiones, mancipia,

cartulatos, offertos, servos et ancillas, terras et vineas, silvas cum montibus et planitiebus, aquis et aquarum discursibus atque piscariis. Hic siquidem opere manuum etiam ultra vires praesumebat, laborans, maxime plantasiae intentus et cultui vinearum et ad omnes monasterii res omnino pervigil, mente semper revolvens scripta patris stupendi: Otiositas est inimica animae. Tota vita sua ingratum habuit eum fratrem, qui ad iniunctum opus se impotem et pigritia hebetem fecit, dicens esse quasi scelus ariolandi nolle obedientiae succumbere. Hic quamdiu vixit, omnes fratres in bona voluntate complectens, consolabatur, in eis pie vivendo, ut pater in filiis, eos ad coelestia regna sicut aquila provocans, ad volandum pullos suos volitans, provocabat. In quo revera mutatio dextrae excelsi est completa, dum vixit. Tandem ipso maturam iam aetatem subeunte misit Deus castigationem languoris in membra eius, prout ipse postularat, quia quem Dominus diligit, corripit, unde fatigabatur in visceribus vexatione nimia nocte et die, donec universae carnis viam ingressus est XV Kal. Jan. Rexit autem locum eundem annis XXXVII, mensibus IX, diebus XI

1116 Eodem anno

Dum viget Hermannus pragensi pontificatu, est sublimatus Silvester presbyteratu.

1123 Eodem anno XII Kal. Aprilis Silvester divina pictante miseratione coenobialis vitae succensus ardore, exitialibus mundi renuntiavit versutiis et in monasterio Zazovensi sub regimine bonae memoriae Diethardi abbatis mutato seculari habitu totum se penitus divinis mancipavit studiis, post videlicet lippientis Lyae Rachelis delectatus pulchritudine et post Marthae laborem Mariae consequi desiderans consolationem. Cuius quanta fuerit diligentia in divinis et ecclesiasticis rebus amplificandis, loco suo dicetur.

1125 XII Kal. Aprilis, in festo scilicet sancti Benedicti abbatis, Silvester fecit professionem et monachus effectus, in divinae religionis exercitio in tantum auctore Deo profecit, ut merito cunctis tam honorabilis quam amabilis haberetur. Unde postea factum est, ut tanquam secundus pater in congregatione decaniae sublimaretur honore.

1131 Eodem anno Silvester, prior Zazovensis monasterii, adiit Romam.

1132 Pribizlawa, coniunx Groznatae, suae fecit termi-

num vitae . . . Postquam vero tempus decessionis suae ex hac vita appropinquavit, et viribus corporis se destitui persensit, convocatis ad se cunctis suae cognationis natu et honore prioribus villam Goztivar cum silva adiacente, agris et pratis et omni proprietate sua, quam inibi possidebat, nec non et omnem familiam suam, villam etiam Bosakouic ad hospitale Deo et sancto Iohanni Baptistae in Zazou omnibus suis affinibus in id ipsum consentientibus obtulit et sub legitimis testibus confirmavit. Et sic paucis interpositis diebus in eodem coenobio generalis resurrectionis diem expectatura, felici requie fruitura, V Non. Maii exiit ex huius mundi pressura.

1133 Diethardus abbas, cuius superius mentionem fecimus, in senectute bona XV Kal. Ian. felicem animam Domino commendavit.

1134 Obiit Bogudar Kal. Februarii. Silvester, prior Zazovensis monasterii, post depositionem pii patris Diethardi unanimi fratrum consilio et concordi voto IX Kal. Maii in abbatem eiusdem monasterii electus est, vir morum honestate cunctis amabilis, colloquio plurimum affabilis, in abstinentia singularis, amicus humilitatis, intimus verae caritatis alumnus, toti fratrum congregationi adeo cum vinculo familiaritatis et dilectionis sese adstringens, ut omnibus plus amori quam timori haberetur. Revoluto ergo eiusdem anni circulo, item IX Kal. Maii, metropoli per manum Sobezlai ducis abbatili suscepto baculo a Iohanne, venerabili episcopo. ordinatus est. Divinitus igitur tam decenti sublimatus honore, bonus pastor ad suo moderamini commissa dulcia cum omnium suorum exultatione revertitur ovilia.

Hic locus sese tulit, quod superius promisimus absolvere, quanto scilicet in sanctae religionis studio flagraverit amore et quam diligens cura sibi fuerit in meliorandis rebus et amplificandis monasterii. In quantum siquidem praevaluit et novit, omnem monasticam disciplinam fratrum suorum cordibus saepius inculcare solitus fuit. Res superfluas privatas contra licitum possidere gravissimum crimen esse docebat, dicens: monachum victum et vestitum habentem his debere esse contentum. Specialiter quoque humilitatis et patientiae omnibus in se praetendebat exemplum, illud semper revolvens: Quanto magnus es, humilia te in omnibus! Hic tempore sui regiminis capellam sanctae Dei genitrici construxit, monaste-

rium sancti Iohannis Baptistae picturae venustate decoravit, muros cum absidibus in medio oratorii ab altaribus sancti Stephani et sancti Martini interposuit, pavimentum ecclesiae lapidibus politis de Petrino monte advectis adornavit, dormitorium, refectorium, cellarium et coquinam atriumque claustri per circuitum cum columpnellis et absidiculis venustissime construxit. In villa Mnichovici nuncupata basilicam in honorem sancti Michaelis et omnium coelestium virtutum aedificavit. Quid plura? Omnis eius intentio, omne studium, omnis sollicitudo, quoad vixit, in hoc praecipue perstitit, quatenus domui Dei in omnibus utilem se exhiberet.

1137 Silvester abbas una cum domino Heinrico, Olomucensi episcopo, et cum aliis instinctu divinae inspirationis orationis causa Ierosolimam perrexit, interim coenobii sui gubernacula domino Beroni, eiusdem loci decano, procuranda committens. In eodem anno IX Kal. Ian. prosperis austri flatibus rediit.

1139 Eodem anno domnus Iohannes, episcopus undecimus sanctae pragensis ecclesiae, clericorum et monachorum verus amator, pauperum et peregrinorum pius consolator, VI Idus Augusti migravit ab hoc seculo, cui eodem anno Silvester, Zazovensis ecclesiae abbas, vir vere Israelita, successit in episcopatum. Sed sequenti anno Deo, a quo omnia bona procedunt, inspirante sano usus consilio, secum saepius retractans semet ipsum minus sufficere posse ad tam grande pondus episcopalis regiminis et illud apostolicum: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus et cetera, eundem episcopatum cum bona voluntate dimisit suamque abbatiam recepit.

1144 Quido cardinalis et legatus apostolicae sedis cassis quorundam incitatus delationibus Silvestrum abbatem suspendit ab officio, sed sequenti anno per domnum Heinricum, Olomucensem episcopum, redeuntem restituit.

1146 Dedicatio capellae sanctae Mariae in Zazoa a venerabili episcopo Ottone, quam construxit domnus Silvester abbas.

1147 Eodem anno II Idus Iunii obiit Izcizlaus, quintus abbas Postolopertensis ecclesiae, cui successit Bero, Zazovensis monasterii decanus, et eodem anno ordinatus est VII Idus Decembris.

Anno Dom. 1155 fratres nostri Arsenius, Sizna, Radosta hac vita exempti sunt.

A. D. 1156 Bero, Postolopertensis abbas, V Idus Maii, heu, immatura morte diem clausit extremum. Hic siquidem secunda aetatis suae vigilia Domini aspirante gratia semetipsum in ara crucis Christi hoc in coenobio obtulit holocaustum Deo. Vir caritatis virtute plenus, simplex et castus in moribus, voluntarie paupertatis specialis amicus, qui ob meritum sanctae religionis primo apud nos honore decaniae, deinde Postolopertensi in monasterio per domnum Ottonem episcopum abbatiae est culmine sublimatus. Praefuit autem eidem ecclesiae annis VIII, mensibus IV, diebus XXV.

A. dom. inc. 1161 IV Idus Febr. Silvester,[1]) Zazovensis abbas, regiminis sui XXVIII anno exiit a tenebris huius corporeae regionis ad patriam perpetuae mansionis, pro labore praesentis vitae recepturus bravium beatae remunerationis. Vir omnium virtutum disciplina et morum elegantia decenter insignitus atque adeo practicae exercitiis ac theoriae amori deditus, ut evidenter adverti potuisset hominem licet adhuc in carne positum totum tamen spiritus sui fervore iam in coelestibus constitutum. Specialis enim erat amicus parsimoniae, qui lautiores dapes vel vini pocula ceu quasdam morborum materias abhorrebat, convivia potentum et quarumlibet secularium personarum detestabatur, propter quod etiam a pluribus minus diligebatur, quia in talibus nulli se communem exhibebat. De cuius vitae laudabili qualitate multa quidem ad exemplum pie vivendi et honestatis formam dici possent, sed quia superius iam inde me ex parte dixisse memini et maxime, quomodo operum eius in eodem monasterio magnalia, quanta fuerint ei erga divini cultus honorem studia, evidenter extant testimonia perhibentia; hoc in loco ista sufficiant. Hoc tantum salva omnium gratia dixerim:

Quod locus ille patrem vix invenit sibi talem
Moribus et vita, ceu Silvester fuit abba.

Huius post obitum Bozata, eiusdem loci prior, eodem anno per Wladizlai regis et episcopi Danielis electionem in abbatiam successit, qui brevi tempore, exacto unius videlicet

[1]) Opat Silvestr uveden jest mezi svědky v listině kláštera hradištského na Moravě, kterou vydal král Vladislav I. dne 16. června r. 1160. Erbenova Regesta; č. 304, str. 134: „Silvestri, abbatis de Zasava."

anni spatio, sui regiminis curam propria voluntate deposuit. Hic namque in coenobiali conversatione XXX compleverat annos ac tumultu secularium actionum adeo se alienum effecerat, ut nulla penitus ratione, quid in seculo ageretur, sese vel scire modicum pateretur, ideoque ad disponendas exteriores monasterii utilitates vel ad popularium quaestionum examinanda iudicia prorsus extitit ignarus. Praeterea tot et tam gravium infirmitatum detinebatur molestiis, ut vix aliquando, quantacunque necessitas exegisset, pro utilitate ecclesiae extra monasterii septa procedere potuisset. His igitur et similibus devictus incommodis, post anni circulum onus deposuit suscepti regiminis.

A. d. inc. 1162 divina annuente pietate regisque Wladizlai ac etiam domni Danielis pontificis industria procurante Regnardus, abbas, Zazovensis monasterii gubernacula suscepit. Hic primo Syloense coenobium admodum honeste rexit proprioque labore in possessionibus diversi generis magnifice ampliavit. Primo autem anno ordinationis domni Danielis episcopi insurrexerunt quidam viri iniquitatis contra eundem abbatem, virum venerandum, et quaecunque criminosa de ipso potuerunt confingere, auribus pontificis crebra et importuna delatione veriti non sunt inculcare et quia, sicut beatus dicit Gregorius, animo in multis occupato facile ab adulatoribus subripitur, rem ita, ut conficta erat, episcopus esse credidit. Vix itaque venerabilis Regnardus sine canonica audientia, nec accusatoribus seu testibus legitimis convictus, vel confessus de obiectione criminis, abbatiae privatur honore, reicitur de monasterio cum universa sibi dilecta congregatione. Mirum sane de tanto viro, domno videlicet episcopo, quod tam crudelem et tam praecipitem in pastorem simul et ovile potuit dare sententiam et quod nulli prorsus parcendum ob unius accusationem iudicavit, nisi forte, ut quidam tum coniciebant, sicut et postmodum rerum probavit eventus, hac occasione id eum fecisse, ut quibusdam Augustiniani ordinis regularibus, de exteris ascitis nationibus, eundem locum commendaret. Praedictus vero domnus Reginhardus quartodecimo post depositionem sui regiminis anno tribulationes eius et patientiam Domino misericorditer respiciente Zazovensis coenobii abba constituitur, Metensis genere, discretissimus moderator vitae monasticae, dilectionis et affabilitatis gratia praeditus, humilitatis et masuetudinis virtute constantissimus, omni morum elegantia melioribus per

omnia comparandus. Cui pro hominum suorum defensione stare vigilantissima semper cura fuit, cui pro assertione veritatis nec regia maiestas nec principum potestas terrorem vel ruborem unquam incutere valuit, cuius animum nec prosperitas ad inanem unquam emollivit laetitiam, nec adversitas ad pernitiosam deiecit moestitiam; vir in cunctis suis eventibus eundem laetitiae semper praeferens vultum. Universae congregationi plus amore quam terrore studebat praeesse, tantum namque humilitati se subdiderat, ut cum esset omnium in congregatione dignior et sublimior, in omnibus suis actibus subiectione se exhiberet. Ad humilia etiam quaeque opera nullus eo promptior, nullus agilior, nullus efficacior; fuit in eo peritia pingere vel sculpere quaslibet imagines ligno vel osse vel etiam diversi generis metallo, fabrilis quoque non ignarus fuit artis et omnis, quae ex vitro fieri solet, compositionis.

---

2. Z letopisu kanovníka vyšehradského. [1]

(Příhoda z r. 1140.)

Flumen Sazaua XIII Kal. Decembris, quod vadit iuxta coenobium eiusdem nominis Sazawa, discerptionem passum est plus quam 20 stadiorum longitudine a summo usque deorsum; molendinum eiusdem coenobii, quod ab antiquo nunquam defecerat aquis, tunc stetit in sicco. Abbas et fratres illius coenobii et servientes venerunt ad litus et miraculum considerantes, ad maiorem notitiam eiusdem miraculi contra morem solitum magnos pisces et cancros in sicco fundo collegerunt. A prima autem hora usque ad sextam hac in mutatione praedictum flumen divina dispositione continebatur.

---

3. Z letopisu Jarlochova. [2]

(Událosť r. 1197.)

Anno dominicae (incarnationis) MCXCVII, sicut supra tetigimus, domnus Petrus, cardinalis tytulo ad sanctam Mariam

---

[1]) Prameny d. č. II. str. 234. Pokračovatel Kosmův, kanovník vyšehradský živ byl v první polovici 12. století.

[2]) Prameny d. č. II. str. 511 n. Opat milevský Jarloch skládal letopis svůj v letech 1215—1222.

in Via lata, venit in Boemiam . . . Qui postmodum synodum celebrans, elegantissimos nobis edidit sermones et depositis Brevnoense et Procopense abbatibus consummatisque omnibus, quae officii sui fuerant, profectus est in Poloniam, transactis in Boemia octo fere septimanis.

---

4. Latinský životopis sv. Prokopa. [1])

I. De nomine s. Procopii. Procopis dicitur quasi procus pius eloquio litterali, sicut in sequentibus patet per effectum geste rei. Nam pietate sue caritatis procus pius fuit, sermone veritatis zelum gerens animarum propter eum, quem dilexit. Item ex sclauico nomine mutat sui nominis exposicionem, quia in latino perfodiens nuncupatur. Nam et hoc concordat suis gestis et factis, quando dracones sulcavit, fodiens cordis secreta, in quibus quidquid boni operis potuit seminare, rorem sancti Spiritus petivit suppliciter irrigare, ut fructus seminis posteris posset pullulare, demum sic eveniens, divinum auxilium ad suum et omnium adiutorium posset inclinare et sic per incrementa et momenta dierum incrementum fidei in suis exemplis et in aliis valeat confirmare, quod nunc patet et patebit viam justicie sequentibus et ex nunc viventibus per suos sequaces: fodit arva dura, quando corda dura zelo caritatis divine clemencie suscitantur et ibidem sani, debiles, iuvenes et virgines confluunt. Nec est finis vel numerus ad sepulchrum currencium, prout cernunt oculi ad idem veniencium, ut a morbo seminis mali viatici valeant resurgere, nunc inveterati; per quod patet exposicio nominis prenotati, quia prius corda dura tetigit modernorum, frangit sine vulnere dolorum, fixit et transfodit, ut per auxilium divine clemencie omnes sic curentur, ne insultu demonis aliqua parte sui vicientur.

II. De sancto Procopio. Beatus igitur Procopius, nacione Bohemigena, ex ingenuis parentibus et, ut sibi ille sapientissimus Salomon optat, nec divicias nec paupertatem pacientibus, sed mediocriter recteque viventibus ac Deum diligentibus est procreatus. Cuius origo extat ex quodam terri-

---

[1]) O skladateli životopisu viz svrchu str. 209, 217. Částka latinského životopisu sv. Prokopa podána jest v Pramenech d. č. I. str. 360—366, ostatek u Bollandistů, Acta sanctorum mensis Julii; II. str. 144—148.

torio, cui nomen vulgariter usitavit Chotim. Qui nimirum ab ipsis infancie rudimentis Deum, fontem vite, siciens et caduca queque despiciens, magna meritorum prerogativa cepit eminere multisque virtutibus sagaciter studuit fulgere. Incipiebat enim tunc inter coetaneos modeste conversari, timorem Dei habere, honorem parentibus deferre, lascivitatem declinare ac, in quantum possibile tali adhuc erat etati, in corpore, motu, gestu, incessu foris ostendere, qualis habitus formabatur per Dei dispensacionem intus in mente.

Videntes autem huius preclari genitores pueri tantam gratiam Dei in eo rutilare, commendaverunt eum in castro Wissegradensi magistro liberalium litterarum studiis, ut eorum informacione celestibus instrueretur disciplinis, ubi tunc famosum studium sclavonice lingue vigebat. Ibique eciam egregios magistrorum theorie quotidie carpebat fructus, cum ea, que in sacris codicibus legebat, mox in opera cum Dei adiutorio vertebat. Hac itaque laudabili conversacione canonici predicte urbis beatum Procopium videntes incedere, ipsum licet renuentem ex nimia humilitate in ecclesia sancti Petri, apostolorum principis, elegerunt in canonicum et ordinaverunt. Tum in predicto officio constitutus, quantam perfeccionem in se ipso ostenderit, longum est per singula enarrare. Non enim ut alii canonici proprium commodum querebat, sed ab ecclesia die noctuque non recedebat. Iam summitatem illius Iacob scale virtutum gradibus ascendendo tangebat, dum usque ad presbyterii dignitatem gradatim pervenerat. Ordinatus vero presbyter, qualiter se humiliaverit, quam se laudabiliter rexerit quamque vita sua honesta fuerit, nullo putamus dicendum ore. Nam omnes alii presbyteri hunc non canonicum putabant, sed monachum; iam enim Dominum imitabatur, iam Salvatorem audiebat aure cordis sibi dicentem: Vade et vende omnia, que habes et da pauperibus et veni, sequere me.

Interea in mentem suam venit, qualiter relinquens mundum et ea, que mundi sunt, libere vacaret Deo; propositum suum divina revelacio admonuit, ut monachice conversacionis habitum sumeret. Iamque propositum suum firmans, a quodam religioso monacho ordinem s. Benedicti assumens et ab eo diligenter instructus secessit ad provinciam suam, non ut parentes suos videre vellet, sed ut heremi secreciorem lo-

cum expetens, Deum expedibiliter diligeret ac secure lagueos satane evaderet. Quesivit plura per heremum apta monachorum loca, tandem Deo disponente pervenit ad quamdam speluncam, quam mille demones obsidebant. Quam felix pater aliquo tempore inhabitavit ibique, quibus se posset tueri, obstaculis virtutum constructis contra insultus viciorum et impetum spiritualium nequiciarum ac suggestionum sagittas ad petram, que Christus est, cogitaciones suas oracionibus, vigiliis, ieiuniis allidens, viriliter pugnare cepit.

III. De origine Sazaviensis monasterii. Predicta siquidem spelunca a castro Kurim distat duabus leucis, que vocabulum a fluvio ibidem de subtus fluente Sazaua usitavit. Ubi dum ipse a naufragio secularis tumultus liber ac hominibus occultus per multum tempus Deo indefessus agonizaret, pia divinitatis disposicio civitatem in monte positam abscondi et lucernam sub modio minime latere posse voluit.

Nam summus opifex et speculator omnium secretorum Udalricum ducem huius lucerne lumen sic cernere concessit. Nam venandi gracia dum has alpes aggressus fuisset, contigit ipsum pre nimia laboris fatigacione suos sequaces una cum venatoribus et canibus reliquisse et in eodem momento cervum, quem eodem die nusquam sibi viderat, occurrisse. Quem dum animatus agilitate sui corporis et cornipedis querens ultima insequitur, ventum est ad locum, in quo nunc felix memoria beati viri celebratur. In quo loco vir Dei dum post oracionem operi manuum insisteret et ramos unius quercus pro necessitate cederet, post tergum eius cervus prehabitus saliit vultumque contra vultum principis convertit, qui eum insequebatur et suis pedibus compositis se post patrem sanctum collocavit.

Quid mora? Statim dux attonitus divine gracie revelacionem senciens, arcum dimmittens, quem vibraverat, clamide deposita, humo prostratus, quis et qualis vir esset, inquisivit. Sanctus autem pater, ut erat pius more columbino, alloquio blando et humili sic respondet principi: Indignus et peccator, servus tamen Dei sum militans sub regula s. Benedicti. Qui statim compunctus salutaris confessionis et penitencie sibi consilium cum magnis singultibus et suspiriis dari petivit. Quo peracto secum deliberans, petit pium patrem et modestum salutis sue provisorem, quatenus fratres eiusdem religionis sibi

coadunaret. In cuius peticione pater sanctus subsistens sub silencio, divinum auxilium sibi adesse postulavit, ut principis propositum compleret. Nec fit mora, sed pre estu nimio, quo dux estuabat, petit a beato viro alicuius potus copiam ad sitis temperacula sibi ministrari. Qui nihil aliud reperiens, quod sibi opportunius ministraret, quam hanc aquam, quam suis usibus observabat, in parvo vase ministravit. Sed mirum in modum signo crucis edito aque liquor nobilissimi vini se ad instar commutavit. Quid mirum? Cum eius beneficio hoc esse dignoscitur, qui in Chana Galilee hoc sua potencia in primordio signorum suorum ostendit. Stupefactus vero idem dux, quod oculis suis viderat et gustu probaverat, se totum offerens Deo, consilio beati viri obedire pro omnibus peccatis suis spopondit.

Nec fit mora. Vir sanctus dat formam, ut ecclesia in honore Dei et Domini nostri Iesu Christi et Matris eius virginis Marie et omnium sanctorum sub tytulo sancti Iohannis Baptiste fundaretur, fratrum consorcium coadunaretur, victus cottidianus ministraretur. Dux obediens monitis et consilio pii patris, ad propria rediens, consilio eciam suorum nobilium fultus, ecclesiam fundavit, fratrum consorcium coadunavit, bonis propriis ecclesiam dotavit, beatum virum Procopium protectorem et rectorem huius domus in abbatem ordinavit. Hec autem ordinacio facta est post partum b. Virginis gloriose anno Domini MIX⁰ temporibus Henrici imperatoris secundi, qui post Ottonem tercium regnum Romanorum gubernavit, anno sequenti, quo beatus Stephanus, rex Ungarie, claruit, sub prefato duce Bohemorum Udalrico.

Celesti itaque gracia dictante crescebat adeo longe lateque per cuncta compita fama virtutum beati viri Procopii, multiplici sermone discurrens, ut ad eius opinionem catervatim provincie eiusdem homines devocionis xenia offerrent ipsiusque oracionibus sese manciparent. Qui caritatis flagrancia plenus, hospitalitate pie preditus, prudencia sancta decenter ornatus, castimonia purus, humilitatis modestia providus, temperancia clarus, habundancia zeli fideique plenus, qui sermone predicacionis sancte pectora audiencium ut ymber temporaneus opportuno tempore infusus irrigabat ac doctrine sue vomere mentes utilissime reformabat. Pauperes denique tanta pietatis largicione sibi divinitus ingenita suscipiebat tamque prona et leta famu-

latus sollicitudine ministrabat, acsi manifestissime Christus adesset, ut omnes territorii eius industria immundi atque pifandi pascerentur. Properabat equidem ad eum multitudo fidelium, habentes in desiderio animi sui seculi lucris renunciare, secum finetenus commanere, quos benigne amplectens, fovebat sicut gallina pullos suos sub alis.

Fabricavit igitur basilicam in honore sancte Dei genitricis Marie et sancti Iohannis Baptiste et aggregavit secum quosdam fratres vita et moribus religiosos. Quibus spiritualiter concordantibus unanimi caritate monastica fieri moderamina et mysteria divina iuxta exemplar almifici patris Benedicti constituit. Ipse vero minimus in minimis effectus est. Cuius quantum prudens et efficax diligencia mentis industriaque ac sollicitudo et quam pia caritatis affluencia erga fratres extiterit, nullo dicendum ore; quod non sine gracia Dei, qui est mirabilis et gloriosus in sanctis suis, agebatur; qui in quantum se diligentem hunc diligeret, homines miraculorum patracione noluit ignorare.

IV. Incipiunt miracula s. Procopii. Tempore igitur, quo ex Romana consuetudine inter Pascha et Pentecosten auctorisabili ritu letania triduano ieiunio celebratur, quidam homo Menne nomine ardenti desiderio animi cupiens oracioni processionis eius adesse, ad litus fluvii supra nominati venit. Hunc dum diu exspectantem casu nullus esset, qui transveheret ad cellam sancti viri et navis nulla ibi adesset, processionis sacre mysteria interim tempestine ex more agere sanctus pater cepit. Ille vero puppim in altera fluminis ripa haberi conspiciens, intima cordis suspiria protraxit, hac voce compunctibili clamavit ad Deum, dicens: Deus, qui per electum tuum Procopium magnalia magna virtutum sanctis effectibus tuis operaris, quarum munificencia nos peccatores ad magnam fidei devocionem excellenter accendis, per eiusdem eciam oraciones fac navem ex altera parte venire, quatenus merear particeps fieri oracionis desiderate processionis ad laudem et gloriam nominis tui. Hec ut dixit, subito volatili impetu puppis conto, quo affixa fuerat, subsequente ad eum pervenit, qui transvectus processioni desiderate interfuit. Quod cum sancto patri in graciarum accione recto ordine retulisset, respondit ei: Ne arbitreris propter me indignum, sed propter fidei tue devocionem pietatem divinitatis hec fecisse; nam

ipse ait: Si habueritis fidem ut granum sinapis, omnia possibilia erunt vobis. Hec igitur magna Dei potencia et ammiranda, ut fidei tue firmitas inconvulsa permaneret, miraculum ostendit, qui est benedictus et gloriosus in secula seculorum. Amen.

Quidam homo spiritus immundi tanto perturbatur furore, ut vix a fortissimis viris contineretur, qui magnis vociferacionibus perturbatisque immaniter perstrepabat clamando. Qui dum carorum suorum cura vinctus prope duceretur ad sanctum patrem, quo suis intercessionum meritis et precibus salvaretur, clamavit demon, dicens: Quam iniuriam facio tibi, Procopi, et cur me eiicis? Et hec dicens, vexabat hominem acriter, quem dictus pater penitencie ieiunio indicto ex fratribus uni commendavit, qui attencius oracioni et adiuracioni insisteret, semet ipsum autem pro eo ieiuniis et oracionibus pervigil afflixit. Expleta itaque septimana cum ipse pater sanctus exorcismum super eum ex more terminaret, visus est protinus immundus spiritus in similitudine nigerrime avicule ex ore eius evolasse et super tectum ecclesie consedisse; unde perseverante eo in oracione dicitur corruisse in terram et quasi frustratim in quatuor partes crepuisse. Ex tunc autem suffragante gracia Dei omnipotentis in homine illo nulla umquam in totius vite sue cursu demonis dominacio locum habuit.

Cuius viri Dei presenciam demones ferre nequiverunt. Audita sunt quoquo die quadem demonia in spelunca clamancia ac voce querulosa dicencia: Ve, ve! Ut quid vir iniquus et impius habitat super hanc speluncam, invidia plenus, iam maleficia eius sustinere non valemus, sed assumptis Mylebusensibus sociis discedamus in secretum deserti Lobetz, ubi numquam maledictus iste homo nos inquietare valebit, qui nos ultra hic habitare non patitur. Quas voces dum pater sanctus audiret, protinus loricatus signo fidei, ad locum, unde he voces audiebantur, accessit et cum ingenti strepitu et validissimo clamore ea abinde expulit, ne sue devocionis cursus impediretur.

Multi denique vicinarum villarum accole ad eum venire frequenter et suorum languorum adiumenta impetrare solebant, quibus ipse magistrum humilitatis sequens, interminabatur singulis, ne huiusmodi opinio eo vivente divulgaretur. Venit eciam quedam muliercula ad eum, cuius

visum diutive cecitatis caligo infecerat, suffragia postulans, cuius cum fusa oracione ad Deum oculos sancte crucis signo consignaret, illico pignus luminis recepit. Nullus equidem de dictis virtutibus sancti viri debet dubitare, cuius talis revera conversacio extitit, ut debeat merito virtutibus insigniri.

Circa hec tempora Udalricus, dux Bohemie, de quo supra meminimus, migravit ab hoc seculo, nec ad plenum, ut spoponderat sancto patri Procopio, monasterium suum ditaverat, nec adhuc idem locus abbacie investitura polebat; quia fratres cum eodem sancto patre partim heremitice partim cenobialiter vivebant; post cuius obitum filius eius Breczislaus regimen ducatus Bohemie susceperat, cupiensque in omnibus preceptis patris parere, cum explanacione quorumdam proborum virorum de fama sanctitatis b. Procopii et patris sui promissi, quod cum eodem venerabili viro habuerat, ad plenum audiret, qui tripudio immenso, ultra quam credi potest, cum optimatibus suis gavisus est; cuius sese gratulabundus commendavit oracionibus, quem demum prefatus idem dux et primatus curialis patrem vocitare usui suo commendaverunt, quem eciam paterna veneracione diligere decenter affectabant. Unde idem dux unanimiter cum satraparum suorum ingeniositate perspicaci prudentique consilio discrecionis inito, eum ad abbatie investituram debere promoveri decrevit, quedam coenobiali usui necessaria decenter coaptans, quedam pollicens, que tamen decenter complevit. Ille vero sese ceteris preferre pertimescens, summo mansuetudinis humilitatisque emolumento omnino recusabat, semet asserens imperitum hominem et indignum, operam obediencie minime subiectis impendere valere, Dominum, qui omnium occultorum solus cognitor est, intime sue inspectionis testem preponens. Qui tamen omni temperamento precum omnique dilectionis admonicione atque affabilitate optimatum victus, violenter abbas ordinatur in Pragensi ecclesia per Severum episcopum, in quo aptissime postmodum gracia Spiritus sancti requievit.

Hic denique firma virtutum fundatus solitudine, humilitatis quoque ac caritatis constanti excellencia stabilitus, tam hilaris et affeccione benevolencie continens extitit, ut a subiectis sibi plus amori haberetur quam timori, quibus tam publice quam singulatim salutaria ministrare monita multaque exemplis priscorum dogmata pigmentata non desistebat. In tempore si-

quidem suo omnium rerum opulencia non defuit, qui tamen exercicio manuum suarum laborum sustentabatur et pauperum inopiam refocillabat atque in tristicia positorum curam subportans cunctorum, eos uti prudens medicus infirmos antidoto, paterno solacio recreabat.

V. De correpcione cuiusdam fratris, qui pro humane laudis appetitu missam solito festivius celebravit. Huic etiam operi inserendum dignum duximus, quod idem sanctus pater popularis laudacionis favorem omnino fugiens, ab humane vocis glorificacionibus aures obturabat, qui tam presentibus tam futuris sequacibus, a laudibus reprimens occasionem, magnificentissimum exemplum prebuit. Erat siquidem eiusdem sancti patris diffinicio consuetudinalis institucionis inter fratres stabilita, ut omni indicta festivitate, sicut et nunc in eodem loco constat, post primam laycali vulgaritati unus missarum solempnia ex fratribus celebraret, quatenus tempestive unusquisque ad propria repedaret. Unus ex congregacione missarum insignia die quadam solempnizans, digne egit, sed vociferacione cantus et leccionis pronunciacione, heu, male, quod facere non debuit (proh dolor!), sese iactitavit et a populo laudum extollenciam consecutus est; qui diceret eum sicut unum ex angelis missam cantasse. Que res postquam sancti patris aures tetigit, doluit idem sanctus pater, quod fratrem eius ea illicita laudabilitate mortalium in tantum tentavit elacio, ut mercede privatum captivum teneret. Unde extemplo congregatis fratribus in unum beatus abbas adiudicat culpam illius fratris in conventu fratrum oracione propensius admixta, publica deleri disciplina et regulari vindicta, quem tali increpacione arguebat, dicens: dolemus, o frater carissime, quia per te ipsum mercedis tue fructum officii divini acquisitum affectu ex populari laudacione amittis; imo animam tuam per hoc detrimentum incurrere facis. Nam contra nostre regule disciplinam repertus es contumax ac prevaricator mandatorum Dei, per hoc, quod a Domino interdictum est ac non levis culpe reus humana laude delectari, cantasti sicut omnis angelus. Iace ergo prostratus, virgarum flagella suscipe, quatenus verborum amaritudo iactanciam humane laudis quasi omnis angelus tibi amputabit. Enim vero ydololatrie vicium non effugiunt umquam, qui ex divino officio illicitum humane laudacionis appetitum querunt. Quando enim Dominum no-

strum, cordium, haut vocum, scrutatorem in abscondito oramus, cordis tantummodo intencione et mentis devocione nostras ei peticiones pandere nobis expedit; sic enim illud preceptum implere poterimus: Ab ea, que tuo dormit in sinu, claustra oris tui custodi.

Clarescentibus autem his et aliis quam plurimis miraculis beati Procopii meritis multi infirmi, claudi, ceci, muti, demoniis obsessi, captivi, per divinum auxilium et eius oraciones sunt liberati et officiis pristinis sunt restituti. Qui dum igitur tam beatam vitam et illustrem duxit virtutum signis, in templo Dei seu sol usque ad consummacionem vite refulsit. Quin imo sancti Pneumatis instinctu prophecie misterio claruit, presagus futurorum.

VI. Presagium mortis sue et persecutionis fratrum. Anno igitur incarnationis Domini nostri Iesu Christi MLIII, ante biduum siquidem, sue terminacionem resolucionis revelante divinitatis gracia prescivit. Qui accersito bone qualitatis nepote Vito et karissimo in Christo filio suo pie indolis Emmerammo seriatim exposuit eis futura, sicuti et postea rei comprobavit successus, singultuose tali verbi volubilitate inquiens: Carissimi mei filioli, quos utpote gallina pullos educavi, perpendite, quia tempus mee resolucionis adest. Tercia certissime die Domino annuente de huius carnis tabernaculo migrabo, vos commendans Domino. Sed vestre circumspectioni innotesco, quia post discessum meum fluctivagarum detraccionum varietate impetuosa quassabimini ac pestifero persecucionum naufragio atque extorres efficiemini sex annis in terra aliena et iste locus potestiva manu ducis tradetur possibilitati alienigenarum. Vos autem, dilectissimi filioli, idcirco a fide nolite naufragare et fratres vestros confirmate, Deum expedibiliter laudate, in prosperis benedicite, in adversis supplicate et in letis gracias agite, in tristibus quiescite eventibus; cuius pietatis munificencia tandem consolabimini. Nam revolutis sex annis exilii vestri miserator tranquillitatis reparabit vobis statum ac detractoribus vestris talionem merito reddet vosque ad portum consolacionis reducet. Defuncto namque presente principe pio Brecizlao succedet Spitigneus, qui vos persequetur, quo mortuo Wratislaus regimen principatus Bohemie suscipiet, vir benevolus. Hic reducet vos de exilio et

dabit vobis Dominus noster Iesus Christus in loco isto pacem et securitatem omnibus diebus vite vestre.

VII. De transitu beati viri. Sequenti igitur die intravit ad eum quidam pifandus, cuius vitam per septimanam inopiam benigne more solito refocillarat, impetrans licenciam abeundi in patriam. Cui sanctus pater, dum nil, quod ei caritatis obtentu tribueret, haberet, ait ei hilari vultu: Non te, carissime, pigeat, obsecro, differe, quia dies Domini, advenire quam prestolor, crastinabit et post obitum meum tunica mea dabitur tibi. Labente igitur die sequenti dum finita canonice vespertinali synaxi et completorio resideret in lectulo, infirmitate vehementi correptus est, qui in articulo mortis positus, quamquam ultimum anhelitum traheret, tamen antiquum hostem oracionis mucrone brachio viriliter extenso iaculari non cessabat. Adesse extemplo fratres iubet, quos in meroris affliccione fletumque insolabilem conversos paterna informacione consolacionis corroborat, commonensque eos de corpore suo, anno dominicae incarnacionis MLIII octava Kalendas Aprilis de mundi huius naufragio migravit ad Dominum, de servicio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam prestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre Deo et Spiritu sancto in trinitate perfecta vivit et gloriatur Deus unus per infinita secula seculorum. Amen. Cuius beato corpori Severus, episcopus pragensis, exequias cum magna devocione celebravit, corpus ipsius sanctissimum terre commendando. In cuius conspectu prehabitus epilepticus mox ut tunica ipsius fuit indutus, statim fuit sanatus. In eadem eciam hora quidam cecus Palpo nomine lumen oculis suis restitui petivit meritis beatissimi patris, et statim in presencia omnium ibidem astancium lumen recepit. Benedictus ergo sit Deus, qui sic suis post palmam victorie confert gloriam et honorem, coronando eos corona aurea in regno glorie sue.

VIII. Qualiter beati viri prophecia sit impleta. Huic igitur operi precipue dignum esse arbitramur eiusdem sancti patris miracula molli compendiosaque verbositate tractando fovere ac veridica relacione memorie fidelium caritative tradere, que Domini nostri magnificenciam per merita ipsius post mortem mirificare dignata est. Post discessum igitur beatissimi patris Procopii consors fratrum societas propria volun-

tate de congregatione Vitum nepotem eius elegit, qui electus sine dolo, sine venalitate ordinatus est, vir in humanis et divinis rebus idoneus, seculi huius inimicus, inclite morigeratus, sapientia pervigil, reverendus in vultu, affabilis eloquio, lenitate placabilis. Quo in abbacia expedibiliter degente Bracislaus dux ultimum mundo valedixit, cuius loco Spitigneus monarchie gubernacula suscepit. Quo tempore sancti patris Procopi vaticinii ordo completur. Instigante namque zelo dyaboli multi emuli ficticia venenosa detractationum conspirantes, laqueos cavillacionum in curia ducis contra Vitum abbatem et fratres eius astruere ceperunt atque aures principis favorabiliter compositis mendaciis obpulsantes, eos multifariis vituperiis publicabant, scilicet dicentes: per sclavonicas litteras heresis secta ypocrisisque esse aperte irretitos ac omnino perversos. Quamobrem eiectis eis in loco eorum latinum abbatem et fratres constituere, omnino esse honestum constanter affirmabant. O invidia, inextricabilis malicie zelus! O invidia detestanda, omnimoda malicia conglobata ignis inextricabilis! Sed revera sicut a tynea vestimentum consumitur, sic is, qui illam zelatur; cui autem invidet clariorem reddit.

Vitus itaque abbas assumptis fratribus suis, quos unitas caritatis concordaverat, peregre profectus est in terram Hunnorum. Dux autem memoratus propria Francorumque suorum consiliaria definicione utens, in loco illo abbatem genere Teutonicum constituit, hominem turbida indignacione plenum. Ubi dum nocte prima adventus sui ex more ad matutinalem synaxim pergens, foribus ecclesie appropinquaret, apparuit vir sanctus Procopius, infra ianuam oratorii appodians se et dicens ei: Unde tibi potestas hic degendi? Quid queris? At ille: Potestativa, inquit, ducis maiestas et eius primatum inconvulsa sublimitas mee possibilitati regimen huius cenobii usque ad finem vite mee tradidit. Cui sanctus pater dixit: Citissime sine confusionis verecundia discede; quod si non feceris, ulcio divinitus veniet super te. Et hec dicens evanuit. At ille estimans esse delusiones satane, omnino vilipendit. Sanctus autem pater evangelicum complens preceptum, eumdem abbatem cum suis fratribus trina monicione premissa, quarta nocte apparuit ei ad matutinum obsequium eunti, sanctus vir dicens: Cur meis monitis amicabilibus obtemperare recusasti? Filiis meis spiritualibus a Domino impetravi hunc locum, non tibi,

qui supplantatum ingressus es, et si a domino tuo duce tibi hec hactenus potestas fuit habita, a me sit amodo prohibita. Et hec dicens fortissimis ictibus cum virga pastorali, quam manu gestabat, illum ferire coepit. Qui mox percussus sine dilacione cepit locum mutare et volatili cursu ad ducem terre pervenit ac omnem ei eventum rei patefecit. At ille attonitus vehementi ammiratione, vacillare coepit ac ambiguitatis laqueo irretitus usque ad finem vite sue permansit.

IX. De revocacione Viti abbatis. Defuncto igitur Spitigneo duce divinitas servo suo Wratislao memorabili titulo ducatus gubernaculum tradidit. Qui cum divinum ecclesie diligeret unice cultum, eciam hunc toto cordis affectu locum dilexit. Qui missis legatis ad regem Hunnorum de exilio Vitum abbatem et fratres eius cum honore reduxit et in loco suo decenter restituit. Quibus per merita et oraciones sancti patroni Procopii omnipotentis Dei propicia consolacio affuit, que ipsum locum omnium rerum profectibus habundantem redundantemque in pristinum, imo in ampliorem honorem enceniavit.

X. De congelato flumine in media estate. Placuit igitur adhuc innotescere contemplativis fidelium memorie miraculum. Quidam ergo ex clientela memorati ducis, Labessa nomine, apud dominum suum iniquis detractionibus omnino erat accusatus, qui latenter publice functionis damnacionem fugiens, volubili cursu ad ripam Sazave fluminis pervenit. Is dum insecutores timens, aliorsum fugere non valeret et difficultate inundacionis concrete aque fluvii ad cellam sancti viri pervenire minime posset, anceps ex omni parte lugubri cordis contricione clamavit ad Dominum, dicens: O Deus, fons immense pietatis et modestie, per merita et oraciones sancti Procopii, electi tui, in adiutorium meum intende et ab immensitatibus augustiarum, que me circumvallant, eripe, quatenus magnifice clemencie tue et confessori tuo sancto Procopio ammodo et usque in finem vite mee vota laudum indefessus omni tempore offeram, qui es benedictus in secula seculorum. Amen. Tunc quippe tempore estatis sol in leone vigebat. Cum igitur suspirando tenens sonipedem per frenum, reflexis obtutibus circumspiceret, perspicacius intuens, conspexit aquam fluminis omnino congelatam. Unde attonitus et quasi in extasi amens effectus secum deliberat tractando, quid significet tam

grande miraculum et inauditum et retro seculis invisum. Qui tandem mente concipiens aut concipiens, intellexit divinitatis misericordiam ob meritum egisse sancti patris Procopii hanc tanti miraculi virtutem, ac in fide nil hesitans, post tergum cornipedem ducens, siccis vestigiis flumen transiit. Qui mox retro luminibus reflexis aquam solito fluere intuetur. O Iesu bone! quam magnificata sunt hec opera tue magnificencie, qui antiqua tua potenter eciam nunc per merita tui sancti declaras mirabilia. Tu enim quondam, ut in Israelitico populo mari rubro diviso iter siccum concessisti, ita et huic homini electi tui Procopii obtentu siccis vestigiis undas concretarum aquarum sine iactura cum equo transire tribuisti. Tibi ergo benedictio et gloria omnifaria et graciarum accio cum Patre et sancto Pneumate per omnia secula seculorum. Amen.

XI. De muliere liberata ab infirmitate. Aliud eciam miraculum pervulgare dignum duximus. Uxor cuiusdam officialis gravibus infirmitatibus correpta deficiebat. Huic sanctus pater apparuit, dicens: Mitte festinanter ad abbatem Sazaviensem Vitum, nepotem meum, et postula, quatenus te in infirmitate tua visitet, qui si languore proprio invalescente venire non valebit, mittat, pro se filium meum Emmerammum, coenobii sui fratrem. Hic dum manum tuam tenens, oracionem terminaverit, sospitatis pignus extemplo percipies. Hec itaque promissa efficaciter impleta sunt; nam Emmerammus vice Viti abbatis cum complesset oracionem visitacionis ac manum languentis tenuisset, mox omnium membrorum ipsa sanitatem recepit ad laudem et gloriam magnificencie Dei omnipotentis, qui mira beneficia per merita sancti Procopii, confessoris sui, operatur.

XII. De fure per presenciam viri Dei liberato. Et aliud signum memorie intimandum referimus. Quidam opilio in eiusdem abbacie territorio tunicam hospitis sui clepserat. Qua cum post aliquos dies indutum eum hospes inveniret et sub testimonio vicinorum argumentosa racione exueret, misit funem in collum eius ac manibus post tergum vinctis sine dilacione illum ad iudicem Curimensem trahere cepit. Abbas vero Vitus ut audivit, misit nuncium, interpellans pro culpabili. Accusator autem renuit peticiones eius, dicens se publice vindicte sentenciam subire, si reum sine iudicii communis discussione impune dimitteret. Qui tamen reduxit vinctum

ad propriam domum et arcto immensoque pedem eius cippo sarcinavit ac noctu adhibitis custodibus inclusum custodiebat, voluntatem ulcionis ira instigante complere cupiens crastino; qui vinctus incessanter auxilia sancti patris implorare singultuosis suspiriis cepit. Nocte igitur media, dum custodum oculi letalis dormicionis violencia opprimerentur, apparuit in luminis claritate vir veneranda canicie, vultu decorus, habitu monachico, infulatus, cambucam in manu tenens, qui dixit vincto: Adsum ad suffragium tuum; vocasti namque me! Et ut tetigit cippum cambuca, dicens: Sis liberatus ab hoc trunco et iam amplius noli peccare, tanta celeritate fractus est, ut mox prosiliens media pars eius pedem domus hostis constringeret: sed qui apparuerat, evanuit. Ille autem manibus et pedibus enodatis quasi passer ereptus de laqueo immensis pietatis Dei laudibus viscera glorie Dei extollit custodibus pavefactis, cuius accusator ea in causa deinceps nullus extitit.

XIII. De furibus, qui penitencia ducti res sublatas reddiderunt. Aliud rursum divine efficacie beneficium notificamus. Quidam vir Martinus nomine, proposito conversus, timens Deum cellula propria secus sepe dictum cenobium degebat. Quo quadam nocte ex more ad matutinalis noctis vigiliam synaxis propere discedente fures fractis foribus cellule eius omnem supellectilem abstulerunt. Peracto matutinali officio ille cum rediret et res, quas dimiserat, in cellula minime inveniret, lugens et contristatus ad sepulcrum sancti viri cucurrit et flexis poplitibus infortunium imminens, eiulans conqueri cepit, dicens: Nisi, o pater venerande, tui obtentu meriti mihi alumno tuo sub regiminis tui virga a puero emerito recuperacionis supellectitis solamen reddetur, et hunc locum in disperacione mutabo et in alio numquam stabilibor, in totius vite mee cursu desperans. Qui dum tandem lugubris ad ergastulum rediret, illico fures visione Dei territi ei obviant, qui penitencia ducti restituerunt cuncta, que rapuerunt. Qui dum vixit, vota laudum Deo solvere non cessavit, qui tanta beneficia per sanctum confessorem suum prestat.

Quedam eciam sorores penes id ipsum monasterium sub iugo Christi expedibiliter degebant, quarum totas res usuales fures noctu rapuerunt. De quo eventu cum ipse singultu intimo cordis invicem verbis querulis ingemiscerent,

sancti patris Procopii adiumenti solamen efflagitantes, sequenti nocte eis idem sanctus apparuit, inquiens: Nolite mesticiam gestare in cordibus vestris, quia post biduum omnia vestra rehabebitis, et hec dicens evanuit. Igitur huius promissi effectus mox impletur, nam et fur adductus est ad eas captivus et res eis sunt restitute.

XIV. De mulieribus sanitati redditis. Eciam aliud prodigium proferimus in conspectu fidelium. Apparuit idem sanctus cuidam muliercule vidue in urbe, que Vissegrad nuncupatur, dormienti, inquiens: Surge et vade cum festinacione et dic uxori Gezlionis, amice tue: Vade ad monasterium, quod Sazava dicitur, properanter et commenda te oracionibus unius de fratribus et age penitenciam, que et ad interniciem deducent, si ita non feceris.

Liburni cuiusdam comes instinctu zelotypi Babylonici regis caminum mentis succendentis in amorem cuiusdam iuvenis exarsit, cum qua et rebus mariti raptis furtim aufugit. Quam apprehensam maritus suus multis verberibus attrectavit ac demum immenso cippo eius pede arctato custodie mancipavit. Que noctu longa suspiria reumatizatis oculis inundantibus lacrymis trahens, cepit sancti patris suffragia toto anhelitu usquequaque implorare, promittens sese ultra nolle taliter peccare; donec sanctus pater apparuit, dicens: Liberata es ab hoc cippo; sed cave, ut promittis, ne pecces, ne deterius tibi eveniat.

Videtur eciam aliud prodigium huic operi necessario inserendum. Mulier quedam nube quatuor annis cecitatis occupata ac omnium fere membrorum officio carens venit ad monasterium sancti viri, ubi ieiuniis et oracionibus indefessa cum diu perseverasset, in die preclare dominice nativitatis infra sacra missarum solennia in ecclesia vivifice Crucis ei lumen oculorum et sospitatem membrorum per sanctum patrem Procopium concessit divinitas, que inestimabili gaudio repleta tamquam e mortis umbra prodiens clamabat, dicens: O Procopi sancte, o Procopi sancte! Quam populus cum presens attonitus, quid ei accidisset, inquireret, referebat, quod idem sanctus pater venisset eiusque oculos signo sancte crucis signasset, et extemplo visum et sanitatem corporis recepisset. Unde mox in unum coadunatur populus, laudans et glorificans Deum, qui taliter glorificat sanctum suum confessorem. Perpendere igitur debemus, cuius honoris gloria

idem sanctus fulgebat in celo, per quem tot miracula Deus coruscare facit in terra, qui est benedictus et gloriosus et superexaltatus in secula seculorum. Amen.

XV. De apericione canonizacionis s. Procopii. Igitur his et aliis beati patris quam plurimis miraculis clarescentibus et ad episcoporum et omnium prelatorum ducumque et baronum, nobilium et ignobilium noticiam venientibus, que fiebant circa tumbam ipsius in ecclesia s. Ioannis Baptiste infra spacium multorum annorum: nemine tamen ad hoc subsidium ferente, ut gleba sanctissimi corporis solenniter canonizaretur. Sed qui suis meritis per divinitatis graciam hec insignia operabatur, providit et suo corpori glorificacionem. Nam dominice incarnacionis anno MCCIII apparens abbati Blasio nomine,[1] provisori et rectori fratrum suorum, monuit et precepit primo et secundo et tercio, quatenus recepto testimonio omnium spiritualium et secularium virorum conscriptis miraculis, que ipse operatus fuerat ibidem, quantocius ad curiam Romanam properaret pro corporis sui canonizacione, promittens auxilium, si deesset consilium, apud apostolicum corpori suo ad honorem. Qui abbas Blasius junctis sibi duobus fratribus testimonio sufficienti terrigenarum fretus dominum apostolicum Innocencium III. est aggressus; cui cum totum negocium beati Procopii proposuisset sub attestacione litterarum: papa vero pro nichilo ducens dicta et scripta, parvipendit tanti viri sanctitatem. Abbas vero multas admoniciones faciens pro negocio sibi commisso, unum annum continuavit ibidem. Et cum iam deficeret in expensis, nec quidquam proficeret, adoratis apostolorum liminibus beato Procopio ulterius suum negocium terminare commisit. Et surgens eadem nocte clam recedere cepit. Quid mora? Statim vir sanctus, ut promiserat, venit ad auxilium. Nam eadem hora, qua abbas Blasius extra menia civitatis declinabat, iste pater sanctus in conclavi pape Innocencio apparens cum virga pastorali, ait: Quid hesitasti, quid moram fecisti, quamdiu corpus meum sic humatum iacere permisisti, quare capellanum meum sic vacuum abire permisisti? Nisi cito ipsum per viam ad sanctum euntem

---

[1]) Opat Blažej jmenován jest jako pomocník přísahy biskupa pražského Daniele II. v listině papeže Innocentia III. ze dne 5. května r. 1202. Erbenova Regesta; č. 465, str. 210: „B. de Sazau, S. de Cladorub abbates."

Laurencium extra muros civitatis redire iusseris et testimonio corporis mei annueris debitumque honorem mihi impenderis, elevans virgam pastoralem, ait: Sic te fodiendo perfodiam. Expergefactus autem apostolicus, quis aut qualis esset et quomodo vocaretur, quasi semiviva voce interrogavit. Cui vir Dei respondit: Procopius vocor, et disparuit. Apostolicus vero surgens convocatis cardinalibus, qui presentes fuerant numero XIII, quorum nomina in privilegio eiusdem apostolici sunt impressa, statim abbatem revocavit, testimonio attencius perspecto; missam celebravit beato patri Procopio. Deinde data auctoritate cum privilegiorum suorum robore misit Guidonem, sancte Marie trans Tiberim sancti Calixti presbyterum et cardinalem, legatum a latere suo, ut corpus beati viri solempniter canonizaretur. Hec autem acta sunt anno Domini MCCIV, IV Non. Iulii.[1])

In hac canonizacione multa Deus potencie sue mira et stupenda ostendit, nam multi ceci illuminati, leprosi mundati, infirmi sanati, obsessi liberati, captivi soluti, surdi auditui redditi, multi loquelam adepti ac ceteri morbidi curati sunt per merita sancti patris Procopii. Cum vero tumba ipsius aperiretur, odor suavissimus inde emanabat, ut omnes, qui aderant, in stuporem et admiracionem verterentur. Predictus autem Guido cardinalis visis his miraculis et eis conscriptis monasterium ipsum in plenium exaltavit, videlicet indulgenciam conferendo; apparatum eciam suum, in quo missam cantaverat, pro memoriali relinquens; episcopis, qui presentes fuerant, predictum locum commendans, ad matrem mundi, videlicet Romam, est regressus.

XVI. De miraculis per merita sancti Procopii factis. Adhuc de miraculis, que Deus per merita felicis memorie patris Procopii post sanctam canonizacionem ad sepulcrum eius et in aliis locis usque hodie operari dignatur ac a fidelibus suis per ea glorificatur, quedam seniorum nostrorum relacione sepius comperta, quedam oculorum nostrorum intuitu cercius experta breviter comprehendendo conscribimus et memoriter legenda et usque predicanda quibusque fidelibus committimus. Quodam itaque anno nativitatis precursoris Domini

---

[1]) Srvn. Letopisy české k r. 1204: „Sanctus Procopius canonisatus est." Prameny d. č. II. str. 282.

ac patroni eiusdem ecclesie solennis dies aderat, multitudo tam cleri quam vulgi utriusque sexus convenerat, cumque conventus se solito ad processionem parassent et iam extra monasterium processissent, quidam fideles unam religiosam personam cum virga pastorali ibidem procedere viderunt et minus intelligentes, quenam persona illa fuisset, sicut postea testati sunt, alterius monasterii aliquem abbatem crediderunt. Iam autem ad oratorium redeuntibus et eumdem diligenter intuentibus contemplati sunt prefatam personam quosdam virga pastorali tangere de languentibus, dehinc conventu chorum intrante ostium ultro patuit, qui eciam ingrediens disparuit. Iamque missarum mysteriis rite peractis duo curati sunt ex languentibus illis et nunc dictam visionem eiusdem narrantibus et hoc ipsum, qui curati fuerant, testantibus absque dubio nos dominum et patrem Procopium nobis affuisse credimus omnipotentemque Deum attonita voce signis campanarum cum effusione lacrymarum laudamus.

Hinc dum solito rursum cursu revoluto cum celebri voto festiva dies ageretur et sacri textus evangelii legeretur, inter languentes sive iacentes est strepitus factus ac ingens clamor obortus, de quo clamore cuncti, qui aderant, in stuporem versi fuerant, nos ipsi turbati aliquod inibi prodigium fieri speravimus, sicut postea probavimus. Nam percontantibus nobis ipsos, unde repentinus strepitus et clamor accidisset, hanc referebant causam, scilicet candidam nubem circa altare se vidisse atque viros claros geminos ex ea prodiisse, qui per oratorium procedentes, populo astanti benedictionem porrigebant; ipsis autem sanitatum consolacionem administrantes, manibus tangebant: tandem vero in ipsa hora tres ex illis vario et adiutino labore, languore detenti, curati sunt; ceteri quoque variis temporibus, sed in eadem ecclesia sanitatem consecuti. Sicque per eventum tam felicem salubremque affectum plenius est nobis facta haec visio certa.

Alio tempore dum pamonarius ecclesie eiusdem festivitatis die ante nocturnos in lecto suo se recollocasset, ut aliquamdiu lassa membra recreasset, repente tum stupore quam gravi sopore arreptus ac velut in ecstasi positus vidit beatum virum de tumba consurgere et versus oratorium usque ad altare sancte Crucis procedere, ubi aliquantulum quasi ad oracionem assistens, intuitus unum cecum consignare cepit; qui statim lumen re-

cepit. Interim strepitu popularis vocis Deum laudantis idem pamonarius excitatus surrexit et diligenter eventum somnii explorans, visionem suam esse certam intellexit et ipse benedicens Deum, ad laudes pulsavit et in crastino rem gestam omnibus narravit.

Alia nocte dum idem custos ecclesie in lecto quiesceret, graviorque somnus eum oprimeret et iam nocturnum pulsandi solita hora praeterisset, cominus ad lectum vir Dei astitit et virga pastorali eum tangens, talia dixit: Quid tanto somno deprimeris? Cur designatam tibi horam non custodis? Iam cicius surgens signo fac pulsare fratres. Ad cuius vocem pamonarius idem concito surrexit miransque Deum benedixit ac laudes pulsare festinavit visionemque suam in publico referens manifestavit.

Parricida quidam de longinquis partibus ad prefatam ecclesiam quadragesime tempore venerat, cuius corpus dira catena in circuitu ventris obducta crudeliter strinxerat, que carne supercrescente et sanguine fluente vix apparebat et exicialem dolorem lacerans inferebat. Hic dum ecclesiam in honore sancti Petri apostoli dedicatam dominico die ingressus fuisset et cum fidelium turba devotus in oracione ad missam stetisset iamque sacerdote sanctum evangelium recitante subito illa catena velut cera a facie ignis dissoluta et quasi ab aliquo in altum proiecta a corpore eiusdem prosiliens, pavimentum ecclesie fortiter percussit ac omnium circumstancium corda sonitu et clamore concussit; sicque viam sospes tenuit, qui venerat hospes.

Frater quidam in congregacione nostra conversabatur nomine Fabianus, qui summe obediencie deditus, quidquid a domino suo abbate imperabatur, totum fideliter ac humiliter operabatur. Dum autem aliquando paries ecclesie destrueretur, ut in equalitatem alterius parietis repararetur ipseque solus eidem operi insisteret et minus caute ageret, tabulatum, quod magnum acervum saxorum continebat, subito destructum est, ipse vero cum ruentibus lapidibus deorsum lapsus est. Mira res et valde stupenda! Ex collisione siquidem lapidum tantus sonus redditus est, acsi tonitruum factum fuisset. Qui autem ex altera parte parietis stabant, iam de vita eius desperantes clamarunt, ut exhalaret spiritum et de ecclesia eiiceretur foras. Ad quorum nos clamorem nimis stupefacti cicius accurrimus eumque inter saxa iacentem semivivum repe-

rimus et cum festinacione inter manus sustollentes, foras exportavimus et velut exanimem recollocavimus. Porro autem intervallo facto ad vespertinam synaxim pulsatum est, ad cuius sonitum lassa membra movit et paulatim resumptis viribus apertisque oculis suspiravit et tamquam de gravi somno excitatus surrexit ac secum admirans, quid sibi accidisset et quasi nullam alicuius doloris molestiam passus fuisset, Deo gracias agens, ad ceptum opus perrexit. Testatus est autem idem frater eum sciscitantibus, quod in illa hora quidam vir venerabili canicie affuisset, qui super eum habitum suum extendens, omnes ruentes lapides in sinum recepisset et per hunc modum periculum mortis evadisset.

Cliens cuiusdam nobilis viri tanta demonis molestia retentus fuerat, quod nec stare nec sedere nec incedere nec ullo modo quiescere poterat. Tandem ad predictum monasterium veniens, ecclesiam intravit extendensque manus suas in modum alarum et cum horribili clamore retro incedens, huc illucque discurrebat nec ullam requiem habebat. Interea dies anniversaria beati patris aderat et vulgus ad missarum solemnia convenerat; ipse etiam ad sepulcrum eius cum lacrymis adoraturus accessit et statim sanus factus populo nobisque Deum laudantibus inde recessit.

Adolescens quidam hortatus a parentibus suis, ut ad sacra solennia missarum dominico die cum eisdem iret, recusavit, sed magis ad exercenda puerilia ludicra festinavit; quem iam domum revertentem diabolus apprehendens, colligavit et in palude precipitavit, ut suffocaretur. At ille voces, quas poterat, dabat et in auxilium sibi divinam graciam ceterorumque nomina sanctorum invocabat. Interea parentibus eius ab ecclesia domum venientibus expectabatur et non aderat. Mittitur illico puer unus ad requirendum eum, qui eadem via currens, qua ille solitus erat procedere, audivit eum vociferantem et divertens ad paludem, vidit eum super aquas natantem; super quo stupefactus recurrit et parentibus ipsius rem gestam narravit. Qui venientes, semivivum sensuque carentem extraxerunt et ad sepulcrum viri Dei deduxerunt ac oracionibus instantes se ieiuniis ac vigiliis afflixerunt, ubi octava die sanitatem mentis et corporis recipere meruit.

Item alius adolescens quodam facinus admiserat atque

bibens una nocte sensum amiserat. Qui statim ad beati viri Procopii sepulcrum ductus est, ubi post aliquos dies bibens de calice eiusdem, salvatus est.

Erat quedam puella, cui diabolus adversabatur et ab eo sepius impugnabatur, quod illa parentibus suis intimare neglexit. Quum quadam nocte dum in strato suo sola iaceret, diabolus ei affuit et apprehensam extra curiam eiecit. Mane autem facto mater ipsius, ut eam excitaret, venit et eam non inveniens obstupuit. Currens vero tecta domus sue diligenter eam requirebat et nusquam apparebat. Interea quidam pergentes ad fontem, ut haurirent aquam, viderunt eam circa paludem sedentem, apertis oculis nihil videntem neque loquentem. Hoc ubi mater eius audivit, nimium stupefacta cucurrit et sublatam ad domum perduxit et festinanter ad proximam ecclesiam cum ea perrexit. Ubi a sacerdote triduano indicto ieiunio in oracionibus posita cum lacrymis multo tempore permansit, sed puella in eadem infirmitatis molestia remansit. Tunc predicta mater puelle audiens famam celebrem beati viri, festinavit ad sepulcrum eius cum eadem puella quantocius venire et precibus instans anhelis, recipere meruit sanitatem totius mentis et corporis prestante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

---

5. Veršovaná legenda o sv. Prokopu.[1])

(Podává se toliko úvod k legendě, ježto ostatní text její po částkách citován byl svrchu na případných místech.[2]))

Slyšte, staří i vy, děti,
co jáz vám chcu povědieti
o dědicevi slovenském,
čúš o Prokopovi svatém,
jenž sě jest v Čechách narodil,
svój zákon dobře rozplodil,
zákon svatý věrně plnil

---

[1]) Srvn. Prameny d. č. I. str. 349 nn.
[2]) Str. 17—182.

a veliké divy činil.
O tom dobře uslyšíte,
když svú vieru přiložíte.
Co jáz vám chcu povědieti,
slyšte všichni, ktož chtie jmieti
otpustky, k tomu zbavenie
všech hřiechóv a otpuščenie,
žijúc svatě podle toho.
Uslyšíte divóv mnoho,
což jest činil v českej zemi,
i jak o něm v knihách čtemy,
v jiných zemiech kudy koli,
na vodách, také na poli,
na chudých i na bohatciech,
na jich sbožie i na hradiech,
nad kněžú i pak nad žáky.
Znamenaj to člověk všaký,
jeho činy i příklady,
a užívaj jeho rady.
Rač nám toho spomáhati,
Synu božie, i tvá Máti!

---

6. Z příběhů krále Přemysla Otakara II.

(Vidění o bitvě u Kressenbrunnu svedené dne 12. července r. 1260.[1])

Eodem etiam die vir nobilis et devotus et omnimodis fide dignus Iohannes miles, filius Swoyslai, cum in domo propria aegrotaret, circa horam tertiam vidit in exstasi se quasi in campo certaminis cum exercitu suo constitutum. Quem cum cerneret esse modicum et inordinatum, simul vidit patronos Bohemiae gloriosos ad quendam campum lucidum tali ordine procedentes, primum conspicit procedentem sanctum Wenceslaum lorica indutum, habentem galeam suam in capite, gestantem gladium suum in vagina auro et gemmis ornata sub ascella sinistra, in dextra vero manu proprium vexillum prae-

---

[1]) Prameny d. č. II. str. 318 n.

ferentem; quem immediate sanctus Adalbertus veluti vir magnus et robostus, decenter ornatus pontificalibus, sequebatur. Post haec vidit beatum Procopium quasi abbatem cum suo baculo pastorali sanctum pontificem a vestigio comitantem; novissime cernit sequi quinque fratres martyres quasi propriis tunicis vestitos. Tunc idem miles audivit sanctum Wenceslaum praedictis gloriae suae consortibus sic clara voce dicentem: Debilis est noster exercitus, ad Dei praesentiam mox tendamus. Quo dicto vexillum suum contra hostes extendit, qui statim in fugam universaliter visi sunt converti . . . Iarosius etiam, purcravius pragensis, vir fide dignus, coram episcopo pragensi et praeposito et decano et canonicis in capitulo pragensi retulit viva voce, quod exercitus eius, in cuius medio ferebatur vexillum sancti Wenceslai martyris, nullam laesionem aut iacturam sustinuit in equis et hominibus, sed quovis locorum se divertebat, adversarii a facie eorum terga vertebant, fugientes. Ferrum etiam hastilis eius, in quo dependebat praedicti martyris vexillum, visum est a pluribus splendere velut radius solis praelucidus. Nuntii regis Ungariae, qui missi fuerant ex parte eius ad principem Bohemiae, retulerunt coram eodem principe et baronibus eius, quod hora congressionis exercituum ad invicem Bohemi valido clamore in coelum exaltato, canentes hymnum a sancto Adalberto editum, quod populus singulis diebus dominicis et aliis festivitatibus ad processionem cantat, equi adversariorum invitis sessoribus fugam arripuerunt.

---

7. Listina kláštera sázavského asi z r. 1280.[1])

(Opat Jan prodává klášterní pole v Kouřimsku kterémusi měšťanu kouřimskému.)

Cum potestatis (sic) nostris exigentibus uterus regni Bohemie fecundus olim multisque rebus exuberans adeo sit factus nunc sterilis, ut nichil vel modicum boni pariat, et insuper generalis turbacionis dissidium taliter incrementis adaugeatur continuis in eodem, ut etiam si quid in aliquibus fructificet partibus, inutiliter evanescat et pereat propter gwerras, et ho-

---

1) Emlerova Regesta; II. č. 1203, str. 521 n.

mines degentes in ipso et regulares precipue nichil miseram habeant defendere vitam, et ideo nos abbas monasterii s. Procopii [1]) fratrum nostrorum gregem relinquere nec permittere disgregari, una cum ipsis deliberacione premissa et sollempni tractatu habito pocius elegimus aliquid de bonis dicti monasterii vendere et ex aliis provinciis transferri conferens a nostra liberare custodia profecimus alias mendicatum, propterea quod in oviculas extra septa discurrentes ovilis maior seviendi facultas bestiis inest rapacibus, et magis quam animas amplecti temporalia videamur, quocirca quia de facientibus omnibus rebus mobilibus ad habendam pro prefato victu pecuniam nullius alterius rei vendicio vel alienacio quam scripte minus erat dampnosa prefato monasterio nostro, licencia et auctoritate a venerabili patre domino Th(obia), pragensi episcopo, de infra scripta vendicione et alienacione facienda emptori plene obtenta, presentibus prefatis fratribus nostris et unanimiter consencientibus dedimus et vendidimus et tradidimus iure proprietario in perpetuum Th. de Curim pro se et suis heredibus recipienti unum agrum terre aratorie situm in provincia curimensi, cuius tales sunt confines, de . . ., ad habendum, tenendum et possidendum, et quid sibi et suis heredibus placuerit faciendum.

---

8. Z Dalimilovy Kroniky české.

(Zpráva o potepání německého opata na Sázavě svatým Prokopem [2])

Svatý Prokop s světa snide,
v němž veliká pomoc Čechóm vznide.
To Němec opat svědčieše,
když jej svatý Prokop vláčieše
za vrch (za kuklu), kyjem jej tepieše,
aby z kláštera šel, veléše.

---

[2]) Byl to trvám opat Jan, který přivádí se za svědka na listině krále Přemysla Otakara II. ze dne 1. května r. 1277: „d. Johannes, abbas de sancto Procopio." Emlerova Regesta; III. č. 1073. str. 449.

[1]) Prameny d. č. III. str. 137.

(Zpráva o kanonisaci sv. Prokopa r. 1204.[1])

Léta ot narozenie Syna božieho
po tisiúciu po dvú stú čtvrtého
by svatého Prokopa zdvíhánie
a jeho mezi svaté připisánie.

---

9. Listina kláštera sázavského ze dne 29. ledna r. 1321. [2])

(Opat Matěj, převor Václav, probošt Fridrich a celý konvent kláštera sv. Prokopa propůjčují dvůr v Tatcích Janovi, proboštu vyšehradskému.)

Notum facimus, quod nos pensatis multiplicibus beneficiis et promotionibus, quae venerabilis princeps dominus Johannes, Wissegradensis ecclesiae praepositus, regni Boemiae cancellarius, magnae et felicis recordationis domini Wencezlai secundi, domini regis Boemiae, filius, nostro monasterio fructuose exhibuit cupientesque suarum promotionum nostrarum ministeria non condignis, praesertim cum ad hoc non sufficiamus substantia temporali, sed aliquatenus, prout possumus, recompensare munusculis praeter orationum nostrarum perpetua suffragia, quae sibi tam in vita quam in morte praesentibus promittimus, curiam nostram in Thatic cum agris cultis et incultis, pratis, pascuis omnibusque ac singulis iuribus ad ipsam curiam ad nostrum monasterium ratione curiae praedictae spectantibus accedente ad hoc speciali voluntate et laudo benevoloque consensu honorabilis viri magistri Ulrici de Pabienicz, decretorum doctoris, Pragensis ecclesiae scolastici, amministratoris episcopatus Pragensis, domino Johanne, Pragensi episcopo, per sedem apostolicam ex certis causis ab administratione suspenso et in Romana curia constituto ad tempora vitae ipsius principis, praepositi et cancellarii praedicti absque cuiuslibet census onere contulimus et praesentibus conferimus possidendam. Et nos magister Ulricus praedictus considerantes collationem praedictae curiae auctoritate ordinaria, qua ad praesens fungimur, confirmamus. Datum anno Domini MCCCXXI° IIII Kal. Febr.

---

[1]) Prameny d. č. III. str. 159.
[2]) Emlerova Regesta; III. č. 650, str; 273.

10. List papeže Jana XXII. ze dne 28. ledna r. 1327.

(Podává se toliko obsah jeho).[1])

Iohannes papa XXII mandat executoribus, abbatibus Brevnoviensi et Porte apostolorum, Pragensis diocesis, ut absolvant Nicolaum Otacharii ordinis fratrum Praedicatorum ab excommunicatione, quam incurrebat eo, quod dimisit habitum et faciant cum recipi in monachum monasterii s. Procopii, Pragensis dioecesis. Dat. Avinione V Kal. Februar. pontif. a. XI⁰.

---

11. List papeže Jana XXII. ze dne 1. června r. 1327 zaslaný mnichu sázavskému Mikuláši Otakarovu.[2])

(Podává se toliko z částky.)

Abbas et conventus monasterii sancti Procopii ordinis s. Benedicti, pragensis diocesis, pietate ducti te in eodem monasterio receperant in monachum et in gratiam, donec tu obtineres tibi a nobis provideri super hiis de remedio salutari et quod tu dimisso habitu eiusdem ordinis predicatorum in dicto monasterio receperas habitum monachalem, et de receptione huiusmodi testimoniales litteras ab abbate et conventu obtinneras prelibatis . . . Postque venerabilis frater noster Bertrandus, archiepiscopus ebredunensis, unus de executoribus memoratis . . . abbati et conventui supradictis auctoritate prefata mandavit, ut te in eorum monasterio reciperent in monachum et in fratrem tibique regularem habitum iuxta consuetudinem ipsius monasterii denuo exhiberent et te sincera in Domino caritate tractarent tibique de communibus ipsius monasterii proventibus sicut uni ex aliis eiusdem monasterii monachis integre providerent, prout in ipsius archiepiscopi litteris suo sigillo sigillatis plenius continetur. Nos igitur volentes meritorum tuorum intuitu, super quibus apud nos fide digno testimonio commendaris, tibi facere graciam ampliorem, tuis supplicationibus

---

[1]) Emlerova Regesta; III. č. 1265, str. 492.

[2]) Emlerova Regesta; III. č. 1334, str. 520 n.

inclinati tecum in eodem monasterio locum in choro et vocem in capitulo habeas, premissis ac felicis recordationis Clementis pape V, predecessoris nostri, et quibuscumque aliis constitutionibus contrariis nequaquam obstantibus auctoritate apostolica ex uberioris dono gratie dispensamus. Datum Avinione Kal. Iun. pontif. a. XI⁰.

---

12. Listina Nezamysla z Talmberka ze dne 23. dubna r. 1337.[1])

(Nezamysl z Talmberka činí směnu o polnosti s opatem Přibislavem a konventem kláštera sázavského.)

Notum facio, quod feci et exnunc facio agrorum permutacionem cum d. Przibislao, abbate monasterii S. Procopii, et conventu de mea et eorum bona et libera ac benivola voluntate in bonis meis sub castro meo memorato et in villa monasterii prefati Mrchogedi vulgo dicta, que cum agris suis bonis meis antedictis adiacet contigue inherendo, ita ut antiquis et prioribus terminis regundorum (sic) seu finibus agrorum deletis et mutatis omnes agros seu campos, cultos et incultos, planos et non planos et eciam silvas bonorum meorum in Trzebetin et in Borek super vallem profundam dedi et dare potui monasterio et eisdem fratribus memoratis abbati et conventui et eorum successoribus habendos et tenendos iure hereditario et eterno pro agris seu campis, cultis et incultis, planis et non planis, et silvis sitis in promontorio Mrchogedensi super vallem ante Hradisczco et ab eodem Hradisczco ad viam, que ducit in Mrchoged, quos eciam ego cum heredibus meis habeo et habebo, teneo et tenebo iure hereditario et eterno, ponendo de novo fines agrorum seu terminos regundorum, ut patet cuilibet, novis aggeribus instauratis, et promisi et promitto pro me et meis heredibus eisdem abbati et conventui sepedictis hanc permutacionem ratam et gratam et inviolabilem in perpetuum observare. Testes: Divisius, frater meus ibidem de Thalmberk, Theodoricus de Richnow, Reymundus de Kostomlath. Dat. et act. a. D. MCCCXXXVII⁰, IX⁰ Kal. Maii.

---

[1]) Emlerova Regesta; IV. č. 418, str. 168 n.

13. Z kroniky opata Neplacha.

(Zpráva o neštěstí na Sázavě za tuhé zimy r. 1126.)[1])

Anno MCXXVI tanta magnitudo nivis fuit, qualem nullus hominum se vidisse dicebat, in qua multi homines mortui sunt... in Zazaw XLVII.

(Zpráva o kanonisaci sv. Prokopa r. 1204.[2])

Anno Domini MCCIV sanctus Procopius canonisatur.

(Zpráva o křestním kvase při dvoře krále Přemysla Otakara II. r. 1265.)[3])

Anno Domini MCCLXV . . . huic convivio interfuerunt primores regni . . . abbates oppatoviensis, brzevnoviensis, zazaviensis nostri ordinis.

---

14. Z kroniky kanovníka Beneše z Weitmile.

(Zázračné příhody na Sázavě v letech 1316—1324.)[4])

In cronica sancti Procopii scribitur, quod ipse beatus Procopius ipso anno (1316) in suo festo auxit victualia tam pro fratribus quam pro hospitibus advenientibus. Item quandam mulierculam de fluminis impetu iam submersam idem sanctus liberavit.

Eodem anno (1321) virgo quaedam de Colonia, ceca a nativitate, recepit lumen ad sepulchrum beati Procopii. Eodem anno mulier de eadem civitate, que fuerat contracta in membris, recuperavit sanitatem ad sepulchrum sancti Procopii. Eodem anno in festo beati Procopii quedam mulier

---

1) Prameny d. č. III. 469.
2) Prameny d. č. III. 471.
3) Prameny d. č. III. 475.
4) Prameny d. č. IV. str. 473—479.

de Broda episcopali recepit lumen ad caput eiusdem sancti viri, que prius fuerat ceca.

Eodem anno (1324) sanctus Procopius liberavit duos famulos sui monasterii de naufragio miraculose.

15. Z erekčních knih pražských.

(Arcibiskup Arnošt z Pardubic potvrzuje obsah listiny kláštera sázavského ze dne 2. října r. 1359. Listina i potvrzení podává se ve zkráceném znění.)[1])

Noverint universi... quod nos Albertus . . . abbas, Rubienus prior, Iohannes praepositus, Iarossius subprior, Przibico cantor, Lucas sacristarius totusque conventus monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti . . . in hoc omnium nostrum resedit . . . voluntas, ut hospitale, quod ad solacium infirmorum sumptibus d. Arnesti . . . archiepiscopi ex novo est constructum, frequenti pauperum inhabitacione decoretur . . . Cupientes itaque dictum hospitale sublimare . . . censu annuo dotare, curiam nostram Wodierady... cum omnibus suis pertinenciis . . . et censu eidem adiuncto . . . discreto viro Tyroni dicto Smyl et duobus eius filiis Petro . . . et Thomae ad tempora vitae eorum omnium pro 100 sexag. gross. prag. denariorum vendidimus, . . . pro qua pecunia censum annuum iure haereditario comparavimus supradicto hospitali perpetue applicandum, per quem pauperes in eo moraturi possent sustentari . . . Damus ipsis insuper de silvis monasterii nostri praedicti sive pro igne dictae curiae necessario seu pro septis eius reparandis 10 plaustra fruticum sive lignorum annuatim recipienda, quae . . . ligna . . . ibi tenebuntur recipere, ubi eis procurator monasterii indicabit . . . Datum in nostro . . . monasterio a. D. 1359 die 2. Octobris.

Nosque Arnestus . . . archiepiscopus praescriptum venditionis contractum . . . confirmamus . . . A. D. 1359 die 9. Novembris.

---

[1]) Borový: Libri erectionum; str. 15.

(Arcibiskupský úřad schvaluje obsah listiny kláštera sázavského ze dne 2. června r. 1362.)[1])

Nos Albertus . . . abbas, Iohannes praepositus, Rubien prior, Przibico cantor totusque conventus monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti, prag. dioec., . . . attendentes, quod homines censuales villae Hostyworz monasterii nostri . . . propter ignis voraginem et agrorum sterilitatem in tantam devenerunt inopiam et desidiam incolarum, cum ad ipsos meliorationes non spectarent, quapropter provida deliberatione pensantes utilitatem monasterii prospicere, nulla alia necessitate compulsi, ipsam villam iure emphiteutico, quod vulgariter purckrecht dicitur, duximus exponendam et locandam. Et quia invenimus virum honestum . . . Petrziconem de Lestan, fervorem et zelum devotionis ad . . . monasterium habentem, qui huiusmodi locationis curam gereret et bona ipsius monasterii futuris temporibus, prout se ad haec fideliter disponit, gubernaret et regeret, ipsam villam eidem locavimus . . . et tradimus locandam ipsius villae incolis . . . sub modis et conditionibus infrascriptis. Et primo, quod de quolibet laneo in villa praedicta censuari et solvi debeat monasterio . . . 64 gross. prag., seu moneta deperiente una marca gravis puri argenti, et 12 strichones pragensis mensurae de grano triplici puro, videl. 4 siliginis, 4 ordei et 4 avenae, et 6 pulli boni et una sexagena ovorum recentium in terminis subscriptis, videlicet 32 gross. seu media marca in festo s. Georgii et una sexagena ovorum in festo . . . s. Procopii, patroni dicti monasterii. It. eodem modo in festo b. Galli cum blado et pulli suprascripti ad monasterium praedictum deducantur per incolas ipsius villae, et dictus census per ipsum Petrziconem seu eius . . . successores recolligatur in terminis praescriptis et assignetur ipsi Alberto vel cui committet . . . abbas in hac parte vices suas, vel in casu, ubi ipse d. abbas dicta blada vellet in alium locum deducere, quod in aequalem distantiam ipsi incolae id facere teneantur. Berna vero regali ingruente 33 gross. de quolibet laneo solvere debent, aliis exactionibus quibuscunque procul-motis omnino. In qua quidem villa sunt . . . 44 lanei censuales et 3 lanei pro communitate seu ad comitiva pascuorum, iqseque Petrzico 2 laneos, balneum, fabrum, tabernam, sutorem,

[1]) Tamže; str. 36.

de Broda episcopali recepit lumen ad caput eiusdem sancti viri, que prius fuerat ceca.

Eodem anno (1324) sanctus Procopius liberavit duos famulos sui monasterii de naufragio miraculose.

15. Z erekčních knih pražských.

(Arcibiskup Arnošt z Pardubic potvrzuje obsah listiny kláštera sázavského ze dne 2. října r. 1359. Listina i potvrzení podává se ve zkráceném znění.)[1]

Noverint universi ... quod nos Albertus . . . abbas, Rubienus prior, Iohannes praepositus, Iarossius subprior, Przibico cantor, Lucas sacristarius totusque conventus monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti . . . in hoc omnium nostrum resedit . . . voluntas, ut hospitale, quod ad solacium infirmorum sumptibus d. Arnesti . . . archiepiscopi ex novo est constructum, frequenti pauperum inhabitacione decoretur . . . Cupientes itaque dictum hospitale sublimare . . . censu annuo dotare, curiam nostram Wodierady ... cum omnibus suis pertinenciis . . . et censu eidem adiuncto . . . discreto viro Tyroni dicto Smyl et duobus eius filiis Petro . . . et Thomae ad tempora vitae eorum omnium pro 100 sexag. gross. prag. denariorum vendidimus, . . . pro qua pecunia censum annuum iure haereditario comparavimus supradicto hospitali perpetue applicandum, per quem pauperes in eo moraturi possent sustentari . . . Damus ipsis insuper de silvis monasterii nostri praedicti sive pro igne dictae curiae necessario seu pro septis eius reparandis 10 plaustra fruticum sive lignorum annuatim recipienda, quae . . . ligna . . . ibi tenebuntur recipere, ubi eis procurator monasterii indicabit . . . Datum in nostro . . . monasterio a. D. 1359 die 2. Octobris.

Nosque Arnestus . . . archiepiscopus praescriptum venditionis contractum . . . confirmamus . . . A. D. 1359 die 9. Novembris.

---

1) Borový: Libri erectionum; str. 15.

(Arcibiskupský úřad schvaluje obsah listiny kláštera sázavského ze dne 2. června r. 1362.)[1])

Nos Albertus . . . abbas, Iohannes praepositus, Rubien prior, Przibico cantor totusque conventus monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti, prag. dioec., . . . attendentes, quod homines censuales villae Hostyworz monasterii nostri . . . propter ignis voraginem et agrorum sterilitatem in tantam devenerunt inopiam et desidiam incolarum, cum ad ipsos meliorationes non spectarent, quapropter provida deliberatione pensantes utilitatem monasterii prospicere, nulla alia necessitate compulsi, ipsam villam iure emphiteutico, quod vulgariter purckrecht dicitur, duximus exponendam et locandam. Et quia invenimus virum honestum . . . Petrziconem de Lestan, fervorem et zelum devotionis ad . . . monasterium habentem, qui huiusmodi locationis curam gereret et bona ipsius monasterii futuris temporibus, prout se ad haec fideliter disponit, gubernaret et regeret, ipsam villam eidem locavimus . . . et tradimus locandam ipsius villae incolis . . . sub modis et conditionibus infrascriptis. Et primo, quod de quolibet laneo in villa praedicta censuari et solvi debeat monasterio . . . 64 gross. prag., seu moneta deperiente una marca gravis puri argenti, et 12 strichones pragensis mensurae de grano triplici puro, videl. 4 siliginis, 4 ordei et 4 avenae, et 6 pulli boni et una sexagena ovorum recentium in terminis subscriptis, videlicet 32 gross. seu media marca in festo s. Georgii et una sexagena ovorum in festo . . . s. Procopii, patroni dicti monasterii. It. eodem modo in festo b. Galli cum blado et pulli suprascripti ad monasterium praedictum deducantur per incolas ipsius villae, et dictus census per ipsum Petrziconem seu eius . . . successores recolligatur in terminis praescriptis et assignetur ipsi Alberto vel cui committet . . . abbas in hac parte vices suas, vel in casu, ubi ipse d. abbas dicta blada vellet in alium locum deducere, quod in aequalem distantiam ipsi incolae id facere teneantur. Berna vero regali ingruente 33 gross. de quolibet laneo solvere debent, aliis exactionibus quibuscunque procul motis omnino. In qua quidem villa sunt . . . 44 lanei censuales et 3 lanei pro communitate seu ad comitiva pascuorum, iqseque Petrzico 2 laneos, balneum, fabrum, tabernam, sutorem,

pistorem, carnificem et duos subsides ortumque humuli, piscinam antiquam et de fluvio, quantum in ipsa villa defluit, liberos ab omni solutione et contributione . . . habere debebit cum iudicio sub conditionibus inferius notatis, videl. quod ipse ter habebit in anno iudicium specialibus iudiciis exceptis celebrare . . . in quo cum praeposito vel alio monasterii procuratore praesidebit et tertiam partem de culpis pro se et . . . pro monasterio duas percipitet, tribus culpis exceptis: homicidio, incendio et stupro, quae culpae et poenae earundem ad monasterium . . . pertinebunt. Hoc . . . adiecto, quod in dictis tribus iudiciis praeposito vel procuratori monasterii de quolibet laneo 8 parvi denarii sive halenses solventur pro expensis, mox eo ad iudicium veniente de monasterio; curiam vero, quam ibidem habemus, . . . Petrzico et sui heredes inhabitare debebunt; hoc adiecto, quod si . . . Petrziko vel . . . heredes . . . iudicium cuipiam vellent vendere, quod hoc facere nostro poterint de consensu; . . . quod nisi ipsi . . . domos in desolationem dimmitterent meliorareque agros et fimare non curarent et quod guerra, igne aut sterilitate, sicut actenus evenit . . ., ingruente villa . . . desertaretur per incuriam, quod vulgariter stupné et przygmie dicitur, per 1 gross. . . . Petrziconi dare tenebuntur, et etiam culpae, quae spasne dicuntur, ad ipsum iudicem iuxta aestimationem incolarum pertinebunt. Idem . . . Petrzico nobis cum uno equo et balista in negotiis monasterii in equo, quem sibi dederimus, tenebitur servire et si deperierit in nostro servitio . . ., alium eidem dare tenebimur; si autem in ipsius deperierit negotio, ipse per se alium aequivalentem tenebitur comparare. Fatemur etiam nos ab . . . Petrzicone et incolis . . . villae . . . pro arra et iure amphiteotico 440 sexag. percepisse . . . Datum a. D. 1362 die 2. Iunii.

Nos . . . Nicolaus . . . et Dietlevus etc. . . . omnia . . . auctoritate ordinaria . . . approbamus . . . Pragae a. D. 1362 die 11. Iunii.

(Arcibiskup Jan Očko z Vlašimi potvrzuje koupi některého zboží ke klášteru sázavskému, dne 28. dubna r. 1378.)[1]

Iohannes . . . notum facimus . . . quod . . . coram nobis venerabilis vir d. Petrus, abbas monasterii s. Procopii,

---

[1]) Tamže; str. 150.

nostrae dioec., ordinis s. Benedicti, significare . . . curavit, qualiter ipse . . . 100 grossos prag. census annui, quem in villa Tacocz habuit, a . . . suo monasterio titulo venditionis perpetuo alienavit; in cuius alienationis recompensam . . . certa bona in villa Skwrnyow multo plus utilia pro 200 sexagenis gross. . . . pro dicto monasterio . . . accedente ad hoc . . . d. Karoli IV. . . . regis consensu . . . emptionis titulo comparavit, petens, quatenus . . . omnia . . . suprascripta . . . confirmare dictaque bona in villa Skwrnyow eidem monasterio unire . . . dignaremur. Nos . . . omnia . . . autorisamus . . . Datum Pragae a. D. 1378 die 28. Aprilis.

---

16. Ze soudních akt konsistoře pražské.

(Arcibiskup Jan Očko z Vlašimi potvrdil volbu Petra ze Zbýšova za opata kláštera sázavského, dne 27. dubna r. 1377.)[1]

Item die, qua supra h. q. tercia in curia archiep. dom. Iohannes, archiepiscopus prag., fratrem Petrum de Zdebuss (sic), professum monasterii s. Procopii, ad abbaciam eiusdem monasterii vacantem per mortem Alberti, ultimi et immediati ipsius abbacie rectoris, proclamacione premissa seu crida, que ibidem una cum decreto eleccionis sigillo conventus sigillato exhibite fuerunt, confirmavit et instituit, et eleccionem factam recepto iuramento ab eo consueto confirmavit, sibi curam et administracionem spiritualium et temporalium commitendo, presentibus . . . multis testibus fide dignis circa premissa.

(Mareš panoše z Nesměně zadržel částku úroku povinného ke klášteru sv. Prokopa. Jednání ze dne 4. ledna r. 1378.)[2]

Secunda feria ante Epiphaniam Domini die IV. m. Ianuarii h. q. tercia Maress cliens de Nessmienie confessus est se vendidisse unam sexagenam gross. census annui et perpetui super bonis in villa ibidem de Nessmienie fratri Zbra-

---

[1] Tadra: Soudní akta konsistoře pražské; I. str. 194.

[2] Tamže; I. str. 247.

slao, professo monasterii s. Procopii, et post mortem abbati et conventui monasterii eiusdem, de quo censu retinuit quinque fertones, et d. vicarii assignaverunt terminum ad idem ad comparendum partibus sexta feria proxima, quem censum retentum promisit solvere infra hinc et festum s. Georgii proximum.

(Opat sázavský Petr postoupil úrok z některých vsí a lesy u Zbýšova proboštu zbýšovskému Rubínovi, dne 11. ledna 1378.)[1]

Honorabilis d. Petrus, abbas monasterii s. Procopii ordinis s. Benedicti, census in villis Lhota Maiori et Minori, in Czeykouicz, in Damyrow et in Petrovicz et Opatouicz, ac silvas omnes adiacentes preposititure in Zbissow, que monasterii predicti existunt, d. Rubino, preposito in Zbissow, usque ad tempora vite ipsius d. Rubini et quamdiu prepositus ibidem existit, de gracia, quantum in eo fuit, dedit et assignavit et condescendit de eisdem. Et ibidem predictus prepositus confessus est se huiusmodi census et silvas recepisse non de iure, sed gracia speciali in iudicio d. Cunssone doctore et Iohanne Prussnicz, vicariis in spiritualibus presidentibus in curia archiep., presentibus Petro Loderii de Praga et Simone de Slavieticz, procuratoribus consistorii et m. Rinssone, plebano Sqvrnow.

---

17. Z konfirmačních knih pražských.

(Biskupské potvrzení zvoleného opata sázavského Petra ze Zbýšova ze dne 27. dubna r. 1377.)[2]

Iohannes, Dei gracia sancte prag. eccl. archiep., apostol. sedis legatus. Notum facimus etc., quod cum abbacia mon. s. Procopii ord. s. Benedicti nostre dioc., nuper per mortem bone memorie Alberti, ult. et imm. abbatis dicti mon., vacavisset, rel. viri Rubinus prior, Perchtoldus supprior totusque conventus mon. s. Procopii predicti eleccione de futuro abbate

---

[1] Tamže; I. str. 248.

[2] Emler: Libri confirmationum; III. IV. str. 70 n.

celebrata nostram cum decreto eleccionis sue accedentes presenciam, nobis humiliter supplicaverunt, ut cum ipsi rel. virum fr. Petrum de Zbissow in presbyteratus ordine constitutum, professum mon. et ord. predictorum, virum ydoneum, in regulari disciplina et in spiritualibus et temporalibus plurimum circumspectum, in abbatem et pastorem mon. s. Procopii memorati nullo tractatu interveniente una voce per inspiracionem duxerint eligendum, prout in decreto eleccionis ipsorum, quod coram nobis exhibuerunt, plenius videmus contineri, quatenus eleccionem ipsam de persona predicti fratris canonice celebratam approbare et munus confirmacionis eidem electo, prout ad nostrum spectat officium, impendere dignaremur. Nos igitur attendentes dictum apostoli: „nemini cito manum imponas,“ certum peremptorium terminum competentem assignavimus et prefiximus omnibus et singulis, qui sua crederent interesse, ipsosque citavimus terminum ad eundem ad proponendum et dicendum, si quis contra predictum fratrem Petrum electum et ipsius eleccionem dicere et opponere vellent; et cum nullus appareret contradictor, qui se dicte eleccioni aut persone electe opponeret, dictorum fratrum et conventus iustis et racionabilibus peticionibus inclinati more solito, crida seu proclamacione in ipso mon. iuxta sacrorum canonum instituta, solempniter ac diligenti examine eleccionis et persone electe premissis pensatisque singulis circumstanciis, que in talibus solent pensari, cum nullum canonicum impedimentum vel contradiccio obvians apparuerit, Dei nomine invocato, servatis servandis prescriptam eleccionem de persona fr. predicti, ut premittitur, canonice celebratam auctoritate ordinaria confirmavimus et presentibus confirmamus dictumque fr. Petrum electum in abbatem mon. memorati prefecimus et pastorem, eidem curam et regimen ac administracionem plenam et liberam tam in spiritualibus quam in temporalibus conmittentes. In cuius rei testimonium presentes literas confirmacionum per Iohannem nostrum notarium publicum infrascriptum, subscribi et publicari mandavimus nostrique sigilli appensione iussimus conmuniri. Datum et actum Prage in curia nostra archiepiscopali a. D. 1377, indiccione XV. die XXVII. mensis Aprilis, hora quasi terciarum, pontificatus sanctissimi in Christo patris et d. nostri, d. Gregorii, divina providencia pape undecimi, anno septimo. Presentibus venerab. et discr. viris dd. Iohanne, abbate

mon. opatovicensis ord. s. Benedicti, Hincone Maioris et Iohanne s. Apollinaris prag. ecclesiarum decanis, Ienczone s. Crucis Wratislav., Sazema Tinensis, Odoleno Bonczonis s. Egidii prag. et Iacobo in Wolframskirchen olomucensis dioc. ecclesiarum prepositis, magistro Cunssone doctore decretorum in Witicz, Rinssone in Skwrnow et Bohuncone in Broda boemicali ecclesiarum plebanis prag. dioc. et aliis pluribus testibus fide dignis circa premissa. Et ego Iohannes olim Welfflini de Pomuk, clericus prag. dioc., imperiali auctoritate notarius publicus, confirmacioni, commissioni omnibusque aliis premissis unacum prenominatis testibus presens fui eaque per alium notarium scripta signo et nomine meis consuetis unacum appensione sigilli dicti d. mei archiepiscopi signavi et in hanc publicam formam redegi rogatus et requisitus in fidem et testimonium premissorum.

(Ordinariátní potvrzení zvoleného opata sázavského Jana ze dne 6. září r. 1405.)[1]

Adam de Nezeticz etc., quod cum abbacia mon. s. Procopii ord. s. Benedicti, prag. dioc., nuper per mortem bone memorie Petri vacavisset, religiosi viri Mathias prior, Iohannes subprior, Iacobus sacristanus, Andreas in Sbissow, Wenceslaus in Drzyewicz prepositi, Matheus cantor, Procopius, Iohannes de Divissow, Wenceslaus, capellanus dicti abbatis, Procopius, Iohannes de Zacz, Iacobus, Stiborius, Thomas, Nicolaus, Theodricus, Henricus, Newlas, Iohannes Proczko, Iohannes Kotras, Martinus, Lodherus, Nicolaus et Vitus subdiaconus, Czizik et Iodocus acoliti totusque conventus mon. predicti eleccione de futuro abbate celebrata, nostram cum decreto eleccionis sue accedentes presentiam, nobis humiliter supplicarunt, ut cum ipsi fr. Iohannem, plebanum eccl. Stonarzov olomuc. dioc., dicti mon. et ord. professum, etc. in abbatem dicti mon. s. Procopii omnes unanimiter duxerint eligendum, etc., quatenus eleccionem ipsam approbare dignaremur. Nos etc. prescriptam eleccionem de persona fr. Iohannis pretacti etc. confir-

---

[1]) Emler: Libri confirmationum; VI. str. 156.

mamus dictumque fratrem electum in abbatem mon. antedicti prefecimus et pastorem etc. Prage a. D. 1405 die VI. Sept.

(Ordinariátní potvrzení zvoleného opata sázavského Nevlasa ze dne 17. listopadu r. 1405.) [1]

Adam de Nezeticz etc., quod cum abbacia mon. s. Procopii, ord. s. Benedicti, nuper per mortem bone memorie Iohannis abbatis vacavisset, religiosi viri Mathias prior, Iacobus senior, Andreas prepositus in Sbissow, Hanussius, Procopius, Iohannes supprior, Thomas cantor, Iacobus sacristanus, Michael, Matheus, Nicolaus, Iohannes dictus Kotras, Iohannes dictus Kreczka, Henricus, rector eccl. parroch. s. Martini in Sazawa, Wenceslaus, prepositus in Drzyewczicz, Wenceslaus pitanciarius, Nicolaus, Vitus subdiaconi, Iodocus et Czizko acoliti totusque conventus mon. predicti eleccione de futuro abbate celebrata, nostram cum decreto eleccionis sue accedentes presenciam, nobis humiliter supplicarunt, ut cum ipsi fr. Newlassium, dicti mon. et ord. professum, in abbatem dicti monasterii s. Procopii omnes unanimiter duxerint eligendum, etc., quatenus eleccionem ipsam approbare dignaremur. Nos etc. prescriptam eleccionem de persona fr. Newlassonis pretacti confirmamus dictumque fr. electum in abbatem memorati mon. prefecimus etc. Prage a. D. 1405, indict. XIII, die XVII. Nov., presentibus etc. Ogerio, rectore altaris s. Dorothee in eccl. prag., correctore cleri civit. et dioc. prag., Dominico de Budweis, prothonotario, etc., Johanne de Knyn, presb. presentato ad eccl. parroch. in Holotrziew et Mathia Wenceslai de Gyczin, notario publico, testibus circa premissa fide dignis. Et ego Iohannes Frenlini de Duba prag. dioec. publicus notarius etc.

---

18. List krále Václava IV. ze dne 1. září r. 1395.

(Podává se toliko obsah jeho.)[2]

List s majestátem krále Václava, jenž svědčí Henzlínovi ze Zárova, měštěnínu Starého města pražského, na 1400 kop gr.

---

[1]) Tamže; VI. str. 162.

[2]) Palackého Archiv český; II. str. 175.

zapsaných na klášteřích: na chotěšovském 528 kop, na Teplé 220 kop, na plaském 220 kop, na svatoprokopském 210 kop a na skalickém 30 kop, aby na dva roky po polovici splnili z berně královské. Dat. Pragae a. D. 1395 die 1. Septembris.

---

19. List kněze Prokopa Holého z konce měsíce dubna r. 1421. [1])

(Kněz Prokop Holý zprávu dává příteli na Moravě o prospěchu Husitů v bojování v Čechách.)

Milost božie rač býti s námi se všemi. Amen. Bratře milý v Boze! Vědětit dávám o novinách, žeť sě bratróm našim dobře vede a žeť sú dobyli Brodu, Kúřima, Skalici klášter vypálili, Kolína, Hory i Čáslavi, a Sedlec klášter vypálili, a Vilémov i Drobovice i sv. Prokopa také mají, a Nimburk i Klučov také sě jim dal, a s Opatovic před nimi sjeli, a Diviš klášter vypálili. A t. d.

---

20. List purkmistrů, konšeiů a vší rady města pražského z r. 1422. [2])

(Páni Pražané zapisují Vilému Kostkovi z Postupic zboží kláštera sázavského, městečko Mnichovice s příslušenstvím.)

My purkmistři a t. d. vyznáváme a t. d., že znamenavše ustavičnú věrnú a velice pilnú práci a službu statečného pána V. z Prany, odjinud z H., kterúž jest vedle nás sprva počátka o chválu božie a jeho svatú pravdu vedl, a zvláště v tom poselství našem i jiných obcí k zákonu božiemu přichylných k najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Alexandrovi jinak Vitoldovi, králi českému volenému a milostivému, vedl, jednal a činil, a ještě v budúcích časiech mienì věrně pracovati, činiti a jednati ústavně; v kterémžto poselství od božích a od našich nepřátel jsa jat, škody jest vzal nemalé. I nechtiece

---

[1]) Palackého Archiv český; III. str. 300 n.

[2]) Palackého Archiv Český; VI. str. 408 n.

jeho tak hodné práce sobě málo vážiti, dali sme jemu, jeho dědicóm a budúcím, a mocí tohoto listu dáváme s dobrým úmyslem, z povolenie i z přikázanie jasného kniežete a pána, pana Sigmunda, kniežete litevského, tehdy královstvie českého a moravského markrabstvie zprávce, tato zbožie odběhlá dole psaná: najprve městečko Mnichovice se všemi jeho požitky, poplatky, kteréž v něm jsú i s tiem se vším právem a příslušenstvím, což k tomu městečku od starodávna přísluší, jakož sú to městečko jich staří páni, mnišie od sv. Prokopa, měli a drželi. K tomu jemu svrchu psanému Vilémovi, jeho dědicóm i budúcím přidávají sě tyto vsi: Zvanovice, Oplany, Komořice, Nučice, Prusce a Vežerce s plným panstvím a s plnú zvolí, tak jakož jest od jiných pánóv těch vesnic od starodávna to držáno, žádných věcí ani kterého práva na tom městečku a na těch vesniciech svrchu psaných sobě tu nepoostavujíc ani vyměňujíc, než jej, jeho budúcí dědice toho všeho zbožie svrchu psaného mocí tohoto listu pána a pravého dědice činíme pro všecky časy budúcí. Slibujíc dobrú naší věrú, beze všie zlé lsti, svrchu psanému panu Vilémovi, jeho dědicóm a budúcím v to jisté naše dánie nižádnú mocí ani kterým bezprávím na to sáhnúti nebo kterak překážeti, než radějšie radni a pomocni býti, když by jemu, dědicóm i budúcím v to jisté naše dánie kto chtěl sáhnúti nebo kterak překážeti; dávajíce jemu plnú moc, aby mohl s tiem se vším zbožím svrchu psaným učiniti nebo nechati, jakož by sě jemu, dědicóm a budúcím jeho líbilo, a bylo toho potřebie. Přikazujíc všem richtářóm, konšelóm, obcem i robotězóm městečka Mnichovic a vsí svrchu psaných, aby k svrchu psanému Vilémovi se všemi poplatky od starodávna obyčejnými a t. d.

---

21. List Sezemy a Bočka, bratří z Kunštatu a Jevišovic ze dne 17. července r. 1427.[1]

(Sezema a Boček bratří z Kunštatu, dávají pusté mlýniště klášterní pod úrok Vaňkovi, mlynáři z Podrataj.)

My Sezema a Boček bratří Jevišovští, nedílní, páni kláštera svatého Prokopa na Sázavě, vyznáváme tímto listem obec-

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 36 nn.

ně přede všemi, ktož jej uzří, nebo čtúce slyšeti budú, že sme dali mlýniště pusté pod Samopšemi k ustavení mlýnu tří kol pod úrok dvě kopy grošóv platu, rozdílně, na svatého Jiří kopu grošóv platu a na svatého Havla kopu grošóv a šestero kur v jediném úroku, opatrnému Vaňkovi, mlynáři z Podrataj, s tím se vším právem, co jest příslušelo od staradávna k tomu mlýnu, najprve les počna od potoku až konec lúky i s tú lúkú, zahradu nad jezem svobodným, jakož meze káží od staradávna založené, kamenné, první kámen jest v břehu u mlýna, druhý prostřed vody, třetí z nové strany mlýna u potoka; štěpnici svobodnú pod jezem svobodným, jakož meze káží, kameny ryté, kámen na cestě, kámen na ostrově pod koly, kámen v vodě, kámen v břehu hříbovatý, také kámen pod skalú staré strany mlýna; také na strúhu svobodnú, kteráž od kol pochodí, až do jezku rybářského, kterýž jezek rybářský založen jest od staradávna. A k tomu svrchu psaný Vaněk mlynář neboli jeho budúcí má sobě a mají zasazovati vrbím břeh na ostrově prv řečeném. A ta práva a hranice již jmenované jsú oznámeny a pokázány od známých a starých pamětníków toho mlýna, a také mnoho dobrých lidí bylo při tom, a ktož by chtěl svrchu psanému Vaňkovi mlynářovi anebo jeho budúcím překážeti a zvláště na těch mezech již jmenovaných, pokázaných a oznámených od starých pamětníków toho mlýna, my svrchu psaní páni máme radni a pomocni býti i opraviti svrchu psaného Vaňka mlynáře neb jeho budúcí, aby jemu i jeho budúcím nebylo překáženo a v pořádky sedlské potazováno nebylo na tom. Tak svrchu psaný Vaněk mlynář muož své dáti, prodati, zastaviti, poručiti pod svrchu psaný úrok a poplatek dvě kopy grošóv a šestero kur, a ktož by tento list měl s volí svrchu psaného Vaňka mlynáře, ten má v tom právě a v tom poplatku, jakožto on sám, a táž práva míti. A na svědomí my svrchu psaní páni i na potvrzení listu tohoto své sme přirozené pečeti k tomuto listu přivěsili a připrosili sme slovutných panoší, aby vedle nás na svědomí a k naší prosbě podle nás své pečeti přirozené přivěsili, Jana ze Strmělic, Jana z Slúpna, Petra ze Mstišovic, jenž jest dán a psán léta od narození Syna božího tisícého čtyřstého dvacátého sedmého, ten čtvrtek na rozeslání apoštolóv svatých po všem světě.

---

22. List ze sněmu basilejského daný dne 10. srpna r. 1433.[1])

(Otcové sněmu basilejského ukládají opatu břevnovskému, aby nález učinil ve při kláštera sv. Prokopa vedené proti Francovi z Rožmitálu, hofmistru na Horách Kutných.)

Sacrosancta generalis synodus basiliensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repraesentans, dilecto ecclesiae filio abbati monasterii in Brevnovia pragensis dioecesis, salutem et omnipotentis Dei benedictionem.

Querelam dilectorum ecclesiae filiorum Michaelis abbatis et conventus monasterii sancti Procopii ordinis sancti Benedicti, pragensis dioecesis, accepimus continentem, quod cum ipsi dudum nonnullos calices, monstrantias, libros, ornamenta ecclesiastica, privilegia, clenodia, res et alia bona ad dictum monasterium spectantia dilecto ecclesiae filio Francisco de Rosenthal, quondam magistro curiae in Montibus Cutnis, et Machnae, ejus uxori, dictae dioecesis, pro timore Viclefistarum ac suorum complicum res et bona ecclesiastica partibus in illis tunc et nunc, proh dolor, immaniter invadentium causa fidelis custodiae tradidissent, realiter et penes ipsos coniuges reposuissent, tamen iidem coniuges Deum prae oculis non habentes, imo suae salutis immemores et bona huiusmodi pro suae voluntatis libito ausu sacrilego per se et alios alienarunt, vendiderunt, distraxerunt, ac dilapidarunt ipsasque alienare, distrahere et publice vendere de praesenti non cessant in suos damnatos usus proprios, nequiter ea convertendo in animarum suarum periculum et praedictorum abbatis et conventus ac monasterii, a quo dudum per dictos Viclefistas violenter expulsi fuerunt et eiecti, non modicum detrimentum et gravamen; super quibus iidem abbas et conventus remedium nostrum explorarunt. Quo circa discretioni tuae per haec scripta nostra mandamus, quatenus partibus convocatis audias causam et appellatione remota debito fine decidas, faciens, quod decreveris, per censuram ecclesiasticam firmiter observari, contradictores auctoritate nostra appellatione postposita compescendo; testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere. Datum

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 35 n.

Basileae IV. Idus Augusti anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo tertio.

A. Ricius cur. Gebhardus Ronselli.

---

23. List císaře Sigmunda ze dne 19. prosince r. 1436.

(Podává se toliko obsah jeho.)[1])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Olfartovi z Radimi a jeho dědicům dvůr u Skramníků kláštera sv. Prokopa, a Ždánice ves a Lhotu kláštera skalického ve 400 kopách. Datum v Praze l. 1436 ve středu před sv. Tomášem.

---

24. List císaře Sigmunda z r. 1436.

(Podává se toliko obsah jeho.) [2])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Mikulášovi Trčkovi z Lípy seděním na Lipnici a jeho dědicům i budoucím mimo jiné zboží Mnichovice městečko kláštera sv. Prokopa. Datum v Praze l. 1436.

---

25. List císaře Sigmunda asi z r. 1436.

(Podává se toliko obsah jeho [3])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Bohuši Kostkovi z Postupic vsi Lešnici a Oclivy kláštera sv. Prokopa.

---

[1]) Palackého Archiv český; I. str. 505.
[2]) Palackého Archiv český; I. str. 531.
[3]) Blahověst, 1888; str. 391.

26. List císaře Sigmunda asi z r. 1436.

(Podává se toliko obsah jeho.) [1])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje zboží kláštera sv. Prokopa Janu Zajímačovi z Kunštatu: čtyři krčmy pod klášterem, Sázavu městečko, vsi Bělokozly, Čeřenice, Mstišovice, Choratice, Blatce, Dojetřice, Samechov, Křivolaje, Píseč, Pyskocely, Rovnou, Skalici městečko, Chlum, Kozly, Byřice, Starou Hůru, Vlkančice, Drletín, Kruty horní a dolní, Přestavlky, Březinku, Teplou, Újezdec, Lazce, Radvanice, Podhradice, Mrchojedy, Přívlaky, Samopše, Skryje, Bylinu, Doubravičany, Skramníky, Nesměň, Machotín s jinými platy, s dvorem poplužním ve Vestci, se všemi jinými důchody a přislušenstvím v 1409 kopách gr.

---

27. List císaře Sigmunda ze dne 30. ledna r. 1437.

(Podává se toliko obsah jeho.) [2])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Zachařovi z Řenec dvůr Starou vinici pod Kaňkem kláštera sedleckého a Pučery dvůr i ves kláštera sv. Prokopa s dědinami poplužnými i kmetcími, s úroky, poplatky, požitky atd. ve 200 kop gr. Datum v Praze l. 1437 ve středu před Hromnicemi.

---

28. List císaře Sigmunda z r. 1437.

Podává se toliko obsah jeho.) [3])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje knězi Bedřichovi ze Strážnice a jeho dědicům i budoucím mimo jiné zboží Chotouchov ves kláštera sv. Prokopa. Datum v Praze l. 1437.

---

[1]) Blahověst, 1888; str. 391 n.
[2]) Palackého Archiv český; II. str. 194.
[3]) Palackého Archiv český; I. str. 528

29. List císaře Sigmunda asi z r. 1437.

(Podává se toliko obsah jeho.[1])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Janovi Rakovnickému v Hostivaři něco zboží kláštera sv. Prokopa ve 100 kop gr.

---

30. List císaře Sigmunda asi z r. 1437.

(Podává se toliko obsah jeho.[2])

List s majestátem císaře Sigmunda, v němž zapisuje Janu Zajímačovi z Kunštatu ves Hostivař kláštera sv. Prokopa v 500 kopách gr.

---

31. Z kroniky Bartoška z Drahonic.[3]

(O svatbě pana Zajímače z Kunštatu na klášteře sv. Prokopa s paní Evkou r. 1437.)

Eodem anno (1437) in festo sancti Georgii domina Ewka, relicta domini Zdeslai Tluxe de Burzenicz, tradita est in uxorem legitimam domino Henrico dicto Zagimacz de Gewissowicz, qui tunc tenuit et possedit monasterium s. Procopii, et ibidem cum rebus suis eidem deducta est.

---

32. List krále Jiřího ze dne 3. září r. 1463.[4]

(Král Jiří zapisuje Slavatovi z Chlumu a Košmberka zboží kláštera sv. Prokopa.)

My Jiří, z boží milosti král český, markrabí moravský, lucemburský a slezský vévoda, a lužický markrabí atd., ozna-

---

[1]) Blahověst, 1888; str. 392.
[2]) Blahověst, 1888; str. 392.
[3]) Prameny d. č. V. str. 620.
[4]) Kalouskův Archiv český; IX. str. 320 n.

mujeme tímto listem všem, že znamenavše mnohé věrné a pilné služby urozeného Slavaty z Chlumu a z Košmberka, hofmistra dvoru našeho, věrného milého, kteréž jest nám činil, činí a potom tím lépe aby činiti mohl a měl, a že také za službu a škody, kteréž v naší službě vzal jest, některú sumu peněz dlužni sme jemu pozůstali, chtíce jemu za jeho služby milostivé nahražení a za dluhy jemu povinné jistotu učiniti, s dobrým rozmyslem a radú věrných našich, mocí královskú témuž Slavatovi a jeho dědicóm zapsali sme a zastavili a listem tímto zapisujem a zastavujem sboží kláštera našeho svatého Prokopa, zejména sboží zbýšovské s kostelním podacím, dvory popلužními, dědinami ornými i neornými, rybníky, potoky, lesy, chrastinami; item vsi Tháborovu Lhotu, Čejkovice, Lhotu Proboštovu a Opatovice; item v Damírově půl druhého lánu dědin, v Petrovicích dva lány a v Komárově tři lány pusté, s dvory kmetcími, dědinami, lukami, lesy, pastvinami, s robotami od staradávna zvyklými, i všemi a všelikými sboží svrchu psaného, vsí a dvorův užitky, poplatky a příslušenstvími, a konečně s plným panstvím, v šesti stech kopách grošův peněz dobrých, tak aby již psaný Slavata, dědicové i budúcí jeho to jměli, držali a požívali bez naší, budúcích králův českých i všech jiných lidí všeliké překážky, nejsa od nás, budúcích králův českých, ani od žádného jiného s toho do své živnosti splacován; než po smrti již řečeného Slavaty když bychom my neb budúcí králové čeští anebo ti, jimž výplata těch zboží spravedlivě příslušela by, dědicům a budúcím jeho šest set kop grošův peněz dobrých té chvíle v zemi české obecně berných dali a splnili, mají beze vší odpornosti tomu neb těm, od nichž ty peníze přijmú, všech sboží svrchu psaných ihned postúpiti. Nemá také již řečený Slavata, dědicové ani budúcí jeho těch lidí novými nespravedlivými a těm lidem neobyčejnými poplatky a robotami proti jich vůli obtěžovati obyčejem nižádným. A kdož by tento list měl s již psaného Slavaty neb jeho dědicův dobrú volí a svobodnú, chcem, aby tomu příslušalo plné právo všech věcí svrchu psaných. Tomu na svědomí pečeť naši královskú kázali jsme přivěsiti k tomuto listu. Dán v Praze v sobotu po svatém Jiljí léta od narození Syna božího tisícího čtyřstého šestdesátého třetího, království našeho léta šestého.

---

33. List krále Vladislava II. ze dne 17. května r. 1496.[1])

(Král Vladislav dává Slavatovi právo, aby nebyl splacován z klášterního statku Zbýšova.)

My Vladislav, z boží milosti uherský, český, dalmatský, charvatský atd. král, markrabí moravský, lucemburské a slezské kníže a lužicský markrabí atd., oznamujeme tímto listem všem: Jakož urozený Slavata z Chlumu a z Košmberka, věrný náš milý, má a drží klášter Zbýšov a dvůr poplužní řečený Skramník, kterýž přísluší k klášteru svatého Prokopa; při kteréžto věci vážíce mnohé a věrné služby, kteréž jest nám v časích předešlých svrchu dotčený Slavata činil a činiti hotov jest, s dobrým rozmyslem a radú věrných našich, mocí královskú v Čechách tuto naši zvláštní milost témuž Slavatovi a dědicóm jeho při tom činíme a tímto listem mocně dáváme tak, aby oni od nás, od budúcích našich králóv českých ani od žádného jiného nebyli ani býti mohli z kláštera Zbýšova a z dvoru Skramníka s jich příslušnostmi splacováni, lečby prve svrchu dotčený klášter svatého Prokopa vyplacen byl od nás neb od těch osob, komuž ta výplata přísluší. Než kdyžby kolivěk ten klášter svatého Prokopa s svými příslušnostmi vyplacován byl, a bylo by uznáno, že ten klášter Zbýšov jest v zboží kláštera svatého Prokopa vpojen a k němu přísluší, tehdy také klášter Zbýšov a dvůr Skramník s tím, což k tomu přísluší, bude moci vyplacen býti podle znění zápisův, v kterýchž zapsány jsú, beze vší odpornosti svrchu dotčeného Slavaty a dědicóv jeho. A kdož by tento list měl s již psaného Slavaty dobrú volí a svobodnú, chceme, aby tomu příslušelo plné právo všech věcí svrchu psaných. Tomu na svědomí pečet naši královskú k tomuto listu přivěsiti sme kázali. Dán na Budíně v úterý po svaté Žofiji, léta božího tisícího čtyřstého devadesátého šestého, království našich uherského šestého a českého dvacátého pátého léta. Ad relationem magnifici domini Johannis de Šellnberk, supremi cancellarii regni Bohemie.

---

[1]) Kalouskův Archiv český; X. str. 404 n.

34. List krále Vladislava II. ze dne 11. ledna r. 1500.

(Podává se toliko obsah jeho. [1])

Král dává Prokopovi Zajímači z Kunštatu povolení k zástavě částky zboží, kteréž drží v zápise od kláštera sv. Prokopa. Dat. v Budíně v sobotu po božím Křtění r. 1500.

---

35. List krále Vladislava II. ze dne 6. dubna r. 1501.[2]

(Podává se toliko obsah jeho.[3])

Král Vladislav dává Jindřichovi z Hradce, nejvyššímu komorníku království českého, plnou moc, aby, doptal-li by se některých vsí ke klášteru zbraslavskému příslušejících, ježto by na nich životů nebylo, též na vsi Úhercích kláštera svatého Prokopa příslušející, aby je od držitelů nynějších aneb budoucích vyplatiti mohl, když by se jemu kolivěk zdálo a líbilo, dada jim za výplatu tu summu neb summy, kteréž by na tom zapsány měli.

Dán na Budíně ten úterý po květné neděli, léta božího tisícího pětistého prvního, a království našich uherského jedenáctého a českého třicátého.

---

36. List krále Vladislava II. ze dne 7. března r. 1502.[4]

(Král Vladislav činí milosť Janu Zajímačovi z Kunštatu a Prokopovi, bratru jeho, o nesplacování zboží zápisného.)

My Vladislav, z boží milosti uherský, český, dalmatský, charvatský a t. d. král, markrabě moravský, lucemburské a slezské kníže a lužický markrabě a t. d., oznamujem listem tímto všem, že jsú na nás vznesli urozený Jan a Prokop bratří Zajímačové z Kunštatu, oznamujíce nám, kterak mají od nás

---

[1]) Palackého Archiv český; VI. str. 583.
[2]) Kalouskův Archiv český; X. str. 413 n.
[3]) Palackého Archiv český; VI. str. 588.
[4]) Kalouskův Archiv český; X. str. 419 n.

list a zápis, kterýmž jsme jim kláštera svatého Prokopa s jeho příslušenstvím do jich obou dvou životův zapsali, tak že z toho od nás, ani od budúcích králův českých, ani od jiného člověka do svých obú dvú živností splacováni býti nemají; prosíce nás velikú prosbú, abychom jim při držení a požívání zboží toho některú další milosť dáti a učiniti ráčili tak, aby je tím lépe a volněji míti, držeti a jeho požívati mohli.

K jichžto prosbám nakloněni jsouce pro služby jejich, kteréž jsou nám činili a činiti mají a povinni jsou, čím k sobě od nás milost naši náchylnější poznají, s dobrým rozmyslem a radú věrných našich, mocí královskú v Čechách, tuto jsme nadepsaným Janovi a Prokopovi zvláštní milost naši učinili a tímto listem činíme tak, aby dědici jich po vyjití obou dvou životův jejich, kteréž na to zboží od nás prve zapsané mají, splacováni nebyli od žádného, leč od nás nebo od budoucích našich králův českých, anebo od zákona a záduší toho, kterémuž to zboží spravedlivě přísluší. Však tak, kdybychom to sami k svému vlastnímu jmění, držení a požívání vyplatiti chtěli, a jináče nic, dadouce jim napřed věděti (a summu) podlí znění zápisův jejich v cele a úplně v moc jejich položíce; kterúžto přijmouce od nás v cele a úplně, mají nám hned zboží toho se vším jeho a všelijakým příslušenstvím postúpiti a list tento i s jinými, ač by na to které měli, navrátiti, bez zmatku a všelijaké odpornosti. Pakli bychme buď my anebo budoucí naši králové čeští, anebo zákon kláštera toho, vyplatíce zboží to od dědicův anebo od budoucích jejich, pod nějakým přikrytým jiným je zapsali a zastavili, takové zapsání nemá míti žádné moci ani které pevnosti, nyní ani budoucně, než mají to od nás a moci budou hned zase od těch osob, kterýmž by to zapsali aneb zastavili, vyplatiti, dadouce jim za vejplatu summu tu, kterúž jsou na tom prve zapsanú měli; kterúž přijmouce od nich, zase mají jim a povinni budou zboží toho v moc jejich postúpiti, a voni je držeti a jeho požívati mohou a moci budou, když se v to uváží, tak dlouho a dotud, dokudž by to od nich zase tak, jakož se napřed píše, vyplaceno nebylo. A kdož by tento list měl z svrchu psaných Jana a Prokopa dědicův a budoucích jejich dobrú a svobodnú volí, chceme, aby tomu příslušelo plné právo všech věcí nahoře i dole psaných. Tomu na svědomí pečet naši královskú

k listu tomu přivěsiti jsme rozkázali. Dán na hradě pražském v pondělí po neděli postní, kteráž slove Letare, léta božího tisícého pětistého druhého, a království našich uherského XII. a českého XXXI. Ad relationem magnifici domini Ioannis de Sselnbergk, supremi cancellarii regni Bohemie.

---

37. Deskový zápis o odhadu panství hrádeckého konaném dne 29. července r. 1525.[1])

(Jednání o částku klášterního zboží, jež přivtělena byla k panství hrádeckému.)

Léta božího 1525 v sobotu po sv. Jakubu Mikuláš z Brukšteina a na Libni, místokomorník království českého, mocí úřadu svého s komorníkem Janem Hřebeckým dědiny Ludvíka Zajímače z Kunštatu k Hrádku příslušející, totižto ... ves Oclivy, dvory kmetcí s platem, ... ves Lešnici, dvory kmetcí s platem, ... městečko Mnichovice, domy, krčmy a dvory kmetcí s platem, ... ves Choratice, dvory kmetcí s platem, ves Samechov, dvory kmetcí s platem, ves Křivolaje, dvůr kmetcí s platem, ves Bělokozly, dvory kmetcí s platem, ves Střimelice, dvory kmetcí s platem, ves Skvrnějov, dvory kmetcí s platem, ves Mrchojedy, dvory kmetcí s platem, ves Samopše, dvory kmetcí s platem, ves Chlum..., ves Přibislavice, dvory kmetcí s platem, ves Rovná, ves Drletín, ... item v Teplé dvory kmetcí pusté s dědinami, lukami, lesy, což tu týž Ludvík Zajímač měl a držel, ... s řekami, potoky, mlýny, s podacími kostelními i se vší zvolí, což k těm všem zbožím přisluší, odhádal Jaroslavovi staršímu ze Šellenberka a z Kosti, nejvyššímu komorníku království českého a jeho dědicům, majícím právo sobě od Jana, Albrechta, Viléma a Mikuláše, bratří Rendlů z Úšavy, a to podle tří relací od úřadu purkrabského pražského ke dskám zemským přišlých, dskami zemskými zapsané a postoupené, a to ku pravému právu dědickému. Item Mnichovice městečko položeno v 800 kop grošův, tak jakž jest Ludvíkovi Zajímačovi z Kunštatu od Jana staršího Trčky z Lípy a z Lipnice v též summě podle zápisu zastaveno, s dědinami, lukami,

---

[1]) Desky zemské; kvatern 6. F. 25.

lesy i se vší zvolí k tomu příslušející ... A to pro dost neučinění nálezu před úřadem purkrabství pražského plným právem ... Stalo se, jako se svrchu píše.

---

38. Deskový zápis o odhadu zápisného zboží klášterního, jež zadlužil a zastavil pan Ludvík Zajímač z Kunštatu, ze dne 12. května r. 1528.[1])

Léta božího 1528 v úterý po sv. Stanislavu Burian Medek z Valdeku, místokomorník království českého, mocí úřadu svého s komorníkem Janem Hřebeckým dědiny zástavné a zápisné někdy Ludvíka Zajímače z Kunštatu, ke klášteru sv. Prokopa příslušející, kterýchž nyní Michal Slavata z Chlumu a z Košmberka a Prokop Trmal z Tožic v držení jsú, totižto Sázavu městečko, domy, krčmy a dvory kmetcí s platem, na kterýchž sedí Musil, na kterémž toliko pozuostalo po prvním odhádání, které se stalo Hanušovi z Fictum, roboty pět dni žiti, ... ves Pyskocely ... ves Vlkančice ... ves Radvanice ... ves Přívlaky ... ves Bunín ... ves Voděrady ... ves Vestec ... v Budách pod klášterem usedlé s příslušenstvím, ... městečko Skalici ... ves Újezdec ... ves Dolní Kruty ... ves Horní Kruty ... ves Přestavlky ... ves Doubravičany ... s lidmi a příslušenstvím ... odhádal Václavovi Danielovi a Jakubovi Fikarovi z Vratu ... Stalo se toto odhádání v summě hlavní ve 400 kopách grošů českých a v úrocích zadržalých v 560 kopách grošů českých a v škodách a nákladech 226 kopách a 20 gr., všecko všudy na groš český počítajíc, a to po právu stanném před úřadem purkmistrovským pražským, plným právem, kdež původ vedl vyznání téhož úředníka.

---

[1]) Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

39. Úřad Starého města pražského svědčí o prodeji klášterního statku sv. Prokopa panu Michalu Slavatovi z Chlumu, dne 16. března r. 1529.[1])

Purkmistr a rada i všecka obec Starého města pražského přiznali se, že všecko právo jich odhádané a opanované a dědiny jich odhádané, ke klášteru sv. Prokopa příslušející, totižto v Sázavě městečko, domy, krčmy a dvory kmetcí s platem, dvory poplužní s popluží́mi, i jiné všecky vesnice, domy, krčmy a dvory kmetcí s platem, s dědinami, lukami, řekami, kurmi, vajci, robotami, ospy i se vší zvolí, což k tomu přísluší, s plným panstvím, to vše, což jest tu Václavovi Danielovi a Jakubovi Fikarovi z Vratu odhádáno, v témž plném právě a tak, jakož též odhádání v knihách trhových léta 1528 v pátek den sv. Žofie plněji svědčí, ty všecky dědiny v témž odhádání jmenované, tak jakoby teď všecky zejména napsány a jmenovány byly, žádných nevymiňujice, v témž plném právě a v týchž mezech a hranicích, v nichžto záleží, žádného práva ani které zvláštnosti sobě tu dále nepozuostavujíce, prodali Michalovi Slavatovi z Chlumu a jeho dědicům za 1100 kop gr., za 80 kop gr., a za 6 kop gr. a za 20 gr., vše pražských českých úplně zaplacených, a jemu toho práva svého odhádaného a opanovaného v témž právě postoupili. Zpraviti mají oni sami prodávající toliko před každým člověkem právem zemským a zvláště před věny a sirotky, jakož země za právo má, bez třetiny do té summy toliko a mají toliko zpraviti závadu svou, což by sami zavadili, a dále nic. Stalo se léta 1529 v úterý po sv. Řehoři.

---

40. Závěť Michala Slavaty z Chlumu na Černém Kostelci ze dne 18. září r. 1533.[2])

(Pan Michal Slavata z Chlumu odkazuje statek kláštera sv. Prokopa panu Slavatovi z Chlumu a na Košumberce.)

Já Michal Slavata z Chlumu a z Košmberka a na Kostelci znamenaje nebezpečnost tohoto světa a hodiny smrti své

[1]) Desky zemské; kvatern 2. H. 8.

[2]) Desky zemské; kvatern 3. B. 14.

nevěda, nechtěje, aby o statek můj, kterého jest mi Pán Bůh všemohoucí z své svaté a štědré milosti do své svaté vůle půjčiti ráčil, po mé smrti různice, nesnáze a soudové vzniknouti, a z přátel aby nepřátelé učiněni býti měli, vyznávám a známo činím tímto listem všem vůbec, kdežkoli čten neb čtoucí slyšán bude: jakož mám list mocný od nejjasnějšího někdy knížete pána pana Vladislava, uherského a českého krále atd. a markraběte moravského, J. M. krále, pána mého milostivého, na toto, abych mohl a moc měl všecek a všelijaký statek svůj, movitý i nemovitý, poručiti a zříditi, odkázati a dáti, komuž by mi se zdálo a líbilo, jakož týž list to všecko v sobě šíře a světleji zavírá a vysvědčuje, i na touž moc od J. K. M. mně týmž listem danou: já nadepsaný Michal Slavata z Chlumu atd. jsa zdráv na těle a paměti, i rozumu zdravého užívaje, s dobrým rozmyslem o statku svém toto zřízení činím: Nejprve zámek svůj Kostelec, městečko, zámek svůj Chlum, městečko, zámek Talmberk pustý, též zámek klášter sv. Prokopa, zámek Hradiště, který slove Heřmanův Choustník, tak jakž jsem jeho sám v držení a užívání, se vší spravedlností, a tak s jinými všemi zámky a tvrzemi pustými, i se všemi dvory poplužními, se všemi městečky a vesnicemi, a dvory kmetcími osedlými i neosedlými anebo pustými s platem, i se všemi požitky a užitky, kteréžkoli k týmž nadepsaným zámkům, tvrzím, městečkům, dvorům a vesnicím příslušejí, to všecko zboží k těm zámkům příslušející a tvrzím, i jiné všecky dědiny a zboží mé, kteréžkoli a kdežkoli mám anebo ještě míti budu, s dědinami, lukami, lesy, potoky, řekami, tůněmi, mlýny, rybníky, kurmi, vejci, robotami, ospy, štěpnicemi, vinicemi, chmelnicemi, podacími kostelními všemi, kteréž na týchž zbožích jsou, s lidmi osedlými anebo z těch zboží a gruntův zběhlými, i se vší zvolí, což k tomu přísluší plným panstvím, i také se všemi svrchky a nábytky, klenoty a hotovými penězi, listy, majestáty, též které mám anebo ještě míti budu, tak jako bych na ně dobré vůle zdělal, to vše, což jsem sám koli měl nebo ještě míti budu, kdež by to koli a na čemkoli shledáno bylo a jakýmižkoli jmény by býti mohlo jmenováno, to všecko cožkoli ostane, po smrti mé teprv a prve nic, k čemuž bych já koli jakou spravedlnost měl, kromě zejména tohoto dědiny a zboží Čestina kostela, zámku s jeho příslušenstvím, totiž s tím, s čímkoli úředník čestinský zboží spravuje, k němu

jakýchkoli a na čemžkoli to můž jmenováno býti, a kromě Klučova tvrze s dvorem a dvou dvorův, kteréž paní Elška z Sovince drží, jeden v Kostelci a druhý v Bohumili, tak jakž jsem to sám koupil, s vesnicemi, mlýny, lesy, lukami, rybníky, potoky, dědinami, s vinicemi, štěpnicemi, chmelnicemi, i se všemi užitky, kteréž k těm dvorům jsou a k tvrzi, a ještě by se přinésti mohly na tom zboží, a kromě Dobřichova vsi a rybníku v té vsi, který slove Klenot, s haltéři, jakouž já koli na tom spravedlnost mám, to sobě všecko sic vymiňuji, a což se jiného zboží dotýče, to dávám a odkazuji po smrti své a prve nic, urozenému pánu panu Slavatovi z Chlumu a na Košmberce, strýci svému milému a jeho dědicům, tak aby se mohl a moc měl po smrti mé a prve nic, v ta všecka zboží nahoře dotčená, kteréž mám anebo ještě míti budu, s komorníkem pražským anebo bez komorníka mocí svou a s pomocí číkoli uvázati, a to míti, a držeti a užívati a prodati, zastaviti, zapsati a směniti, a učiniti z nich jako z svých vlastních a dědických v témž právě; a což se pak zámku mého Čestina kostela dotýče, kterýž jsem vymínil a zboží k němu přislušející s dvory poplužními, se všemi vesnicemi a dvory kmetcími s platem, s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky, s mlýny, s platem, s kurmi, vajci, robotami, ospy, štěpnicemi, chmelnicemi, s podacími kostelními, i se všemi lidmi a s sirotky osedlými anebo neosedlými, anebo z těch gruntův a zboží toho čestinského zběhlými, i se vší zvolí, což k tomu přísluší, s plným panstvím, tak a s tím, jakž se nahoře píše, což úředník čestinský zboží k Čestinu kostelu spravuje, bez zámku pustého Talmberka, a což k tomu zámku jest, to poroučím po smrti své a prve nic urozené paní paní Markétě z Chlumu z Košmberka, paní sestře mé milé, a urozenému panu panu Haškovi Zvířetickému z Vartemberka, manželu jmenované paní Markéty, švagru mému, a dětem jich, kteréž spolu mají anebo míti budou, mužského pohlaví toliko, na takový způsob, aby nadepsaná paní Markéta z Chlumu, sestra má milá, a p. Hašek z Vartemberka a děti jich mužského pohlaví toliko, anebo jeden z nich mohli a moc měli po smrti mé a prve nic, s komorníkem pražským anebo bez komorníka mocí svou a s pomocí číkoli uvázati se v to nadepsané zboží ve všecko, a toho užívati a držeti až do živnosti své, však na ten způsob, aby neprodávali ani zastavovali, ani jakkoli odlučovali toho zboží svrchu-

psaného všeho, anebo jakéhokoli dílu od něho, anebo co a jak na tom zboží zavadili, a pakli by co z toho a jakžkoli a komužkoli učinili, aby to žádné moci nemělo, než kdyby všickni zemřeli, to jest nadepsaná paní Markéta z Chlumu, pan Hašek z Vartemberka a jich děti mužského pohlaví, tehdy to všecko zboží má připadnouti na nadepsaného pana Slavatu z Chlumu, strýce mého milého, a na jeho dědice, v kteréž se též bude moci uvázati s komorníkem pražským anebo bez komorníka tak jako v jiná zboží má napřed psaná, ku pravému dědictví a v tom právě, jakž se nadpisuje, položíc jim, totiž synům těm, kteřížby byli od synův paně Haškových, kteréž by měl s paní Markétou z Chlumu, sestrou mou milou, jistotu dostatečnou listem hlavním anebo dskami na půlpáta tisíce kop grošů českých, aby v ní stálo, takto těch půlpáta tisíce kop grošů českých vyplnění, totiž půldruhého tisíce kop grošů českých v roce a potom opět v druhém roce půldruhého tisíce kop grošů českých, a potom po třetím roce ostatních půldruhého tisíce kop grošů českých.

Což se pak Klučova tvrze dotýče, kteráž se také vymiňuje, tak jakž jsem já to sám koupil, s vesnicemi, mlýny, rybníky, lesy, háji, lukami, dědinami, vinicemi, štěpnicemi, robotami, kurmi, s vejci, s povozy, s kostelními podacími, i se všemi lidmi a sirotky osedlými anebo neosedlými, anebo z těch gruntův a zboží zběhlými, i se vší zvolí, což k tomu přísluší, s plným panstvím, i s těmi všemi užitky, kteréž jsou anebo ještě budou, i s dobytky, kteréžby tam na ten čas po mé smrti byly a zůstaly, to poroučím po smrti své a prve nic paní Elšce z Sovince, manželce své milé a věrné, a to na takový způsob, aby se ona mohla a moc měla po smrti mé s komorníkem pražským aneb bez komorníka mocí svou anebo číkoli uvázati v to nadepsané zboží, a to držeti a užívati až do živnosti své bez překážky pana Slavaty z Chlumu, strýce mého milého a dědicův jeho anebo jiného každého, však na tento způsob, aby neprodávala ani nezastavovala, ani jakkoli neodlučovala ani zastavovala toho zboží svrchupsaného všeho anebo jakéhokoli dílu od něho, anebo co a jakžkoli na tom statku a zboží zavadila, a pakli by cokoli toho odlučovala zboží svrchu psaného anebo jakéhokoli dílu od něho, anebo komu cokoli učinila, aby to žádné moci nemělo, než kdyžby Pán Bůh smrti paní Elšky, manželky mé, neuchoval, tehdy

ihned na pana Slavatu, strýce mého milého, a dědice jeho to všecko zboží připadne, v kteréž se bude moci též uvázati s komorníkem pražským anebo bez komorníka tak jako v jiná zboží má ku pravému dědictví a v témž právě, jakž se nadpisuje. Item což se pak těch dvou dvorův dotýče, jednoho v Kostelci a druhého v Bohumili, kteréž paní Elška z Sovince, manželka má, drží, ty dvory jí obadva dědičně dávám, aby mohla s nimi činiti jako s svými vlastními, však na ten konec, komužby je prodala anebo dala, anebo poručila po smrti své, ten každý, kdož by je držel, má míti pána kosteleckého za pána, a jím se spravovati, a chtěl-li by koho osaditi na těch dvořích, bude míti ten každý vůli a svobodu, a toho jemu pán kostelecký hájiti nemá a jej povinen bude propustiti, a to chci míti a přikazuji, aby k stavení dvoru klučovského i na opravu jeho, anebo k palivu paní Elšce dříví od pana Slavaty, strýce mého milého a dědicův jeho, což by potřeba, dáno bylo. Item což se Dobřichova vsi, s tím rybníkem velikým u Dobřichova, který slove Klenot, dotýče, to poroučím urozeným pánům pánům Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála a z Blatné a panu Adamovi synu jeho též z Rožmitála a z Blatné, oběma spolu, což tu mám a jakoužkoli spravedlnost, a to po smrti mé a prve nic, aby oni to obadva drželi anebo jeden z nich, a toho užívali, a to nic déle nežli do jednoho každého z nich smrti. A pakli by pana Zdeňka Lva anebo pana Adama, syna páně, Pán Bůh smrti neuchoval, tehdy ihned na pana Slavatu z Chlumu, strýce mého milého, a dědice jeho, to vše, totiž ves Dobřichov a rybník, který slove Klenot, připadne, v který se bude moci uvázati s komorníkem pražským anebo bez komorníka, tak jako v jiná zboží má svrchupsaná, ku pravému dědictví v témž právě, jak se nadpisuje; však tuto moc sobě pozůstavuji, jestliže bych po tomto kšaftu kdyžkoliv jaký jiný kšaft a komužkolí učinil, anebo dskami zapsal, že tento kšaft žádné moci míti nemá a má býti mrtvý. Také jestliže bych na tento kšaft rozkázal komu co vydati do summy 20 tisíc kop grošů českých, anebo méně, listem anebo listy pod pečetí svou a dvou anebo tří pánův anebo urozených rytířských dobrých lidí pečetmi na svědomí na papíře anebo na pergaméně, to tak poroučím, přikazuji a míti chci, aby jim to vydáno a zaplaceno bylo, že to pan Slavata, strýc můj milý, a dědici jeho povinni budou to dáti a to tak vyplniti konečně podle

znění a takového mého rozkázání a listu toho anebo listův, tomu a těm, komuž bych co vydati rozkázal, dáti anebo dostatečně ujistiti listem hlavním obyčejným s polouletím s rukojmí mohovitými, a to konečně v polouletí od smrti mé pořád zběhlém pod pokutou, s komorníkem pražským uvázání v dědiny a v ta zboží ve všecka, kteráž tímto kšaftem dávám panu Slavatovi, strýci mému milému, a dědicům jeho, a to držeti a toho všeho užívati dotud, dokudž by pan Slavata, strýc můj milý, a dědici jeho těm anebo tomu každému, komužbych tak co dal a poručil, a pan Slavata, strýc můj milý a dědici jeho jakkoli odpírali uvázání komorníkem a nedali toho v tom polouletí po smrti mé, aneb se s nimi nesmluvili, anebo jim toho dostatečně neujistili vedle vůle jich a těch, komuž bych tak co dal a poručil, aby v tomto kšaftu spravedlnost svou ztratil všecku; a na kohož by koli jiného zboží mé a statek můj připadl, aby on nebo ti byli povinni ty summy dáti a vyplniti, komuž bych co poručil a dal, jakž se svrchu v tomto kšaftu píše.

Item také já svrchupsaný Michal Slavata tímto kšaftem se přiznávám, že Jiříka příjmí Petrků, purkrabí chlumčanského, Matěje purkrabí čestinského a Jana Vrbčanského z Velišova z člověčenství i ze vší poddanosti propustil jsem a propouštím a svobodné je činím, tak aby se na ně žádný táhnouti ani sáhati po mé smrti nemohl, a k tomu, k čemuž by za mnou spravedlnost měli a mají, aby jim v tom žádné překážky žádný člověk nemohl činiti, ale aby oni toho užiti mohli volně, však nejprve, aby počet řádný každý z nich učinil z toho a důchody, kteréž zpravuje, jimž by povinen byl, a vykonaje a vyplnil, což by na tom počtu zůstal, těm, kamž náleží přijíti, jakž se nahoře píše, bude se moci volně každý z nich pryč obrátiti a stěhovati, kdež se jemu zdáti a líbiti bude. A pro lepší toho jistotu pečet svou jsem přirozenou k tomuto kšaftu s mým jistým vědomím dal přitisknouti, připrosil jsem urozených pánův pana Ludvíka Zajímače z Kunštatu, pana Voka Říčanského z Říčan a na Maloticích, urozených a statečných rytířův, pana Václava Zimy z Novosedel a na Kunraticích, urozených vladyk pana Jindřicha Veselického z Veselice, pana Jiříka Mírka z Solopisk a na Sinči, že jsou pečeti své podle mé k tomuto kšaftu přitiskli na žádost mou, však sobě beze

škody, na svědomí, jenž jest psán od narození Syna božího 1533 ve čtvrtek po svatém Lambertu.

---

41. Pan Diviš Slavata z Chlumu postupuje v pokutě statek kláštera sv. Prokopa králi Ferdinandovi I., dne 18. srpna r. 1547.[1])

Diviš Slavata z Chlumu a Košmberka přiznal se, že všech práv a spravedlností svých, kteréžkoli má k statkům a zbožím zápisným, kterýchž jest k zámku Kostelci a k tomu panství kosteleckému toliko užíval a je držel, totižto klášter svatého Prokopa, zámek, dvůr poplužní s poplužím, v Sázavě městečko, domy, krčmy a dvory kmetcí s platem, v Pyskocelích, v Vlkančicích, v Přívlakách, v Voděradech, v Veskách, v Buníně, v Radvanicích, vesnice a dvory kmetcí s platem, což tu má atd., dědin ode dvora klášterského, mostického, voděradského atd., práva svého všeho zástavního od někdy Viléma Kostky z Postupic někdy Michalovi Slavatovi a po něm naň přišlého, a to od panství litomyšlského zápisného, v Tehově Velikém, k tvrzi a k dvoru poplužnímu s poplužím, vysazenému v plat, ke vsi celé tudíž a k dvorům kmetcím s platem, k Tehovu Malému, k Srbínu, k Světicím, k Louňovicím, k Mukařovu, k Žernovkám, k Vojkovu, k Všestarům, k Kunicím, k vesnicím a k dvorům kmetcím s platem, což tu má, tak jakož dskami zemskými v kvaternu památném výpisův léta atd. 1543 v pátek po přenešení sv. Václava smlouva o to mezi někdy dotčeným Vilémem Kostkou z Postupic a Michalem Slavatou z Chlumu a z Košmberka zapsaná plněji svědčí atd., vsi celé Vrbčan a dvorův kmetcích s platem, s dědinami, lukami, lesy, řekami, potoky, rybníky, kurmi, vajci, robotami, ospy rybnými, s doly, horami, i s všemi a všelijakými lovy, buď nad zemí neb pod zemí, s podacími kostelními v Sázavě, v Mukařově, v klášteře u svatého Prokopa i jinde, kdež by se v týchž vesnicích našla, i se všemi jinými důchody a požitky, nic ovšem nevymiňujíce, tak a v témž plném právě, jak jest to sám měl a držel a toho užíval, a jakž jemu dsky buď odhadův na to zboží nadepsané klášterské i smlouvy neb

---

[1]) Desky zemské; kvatern 46. K. 18.

zápisky na všecka výše jmenovaná panství a městečko a vesnice, od kohožkoli a po komžkoli, též i registra na to králi J. M. vydaná plněji svědčí, i se všemi listy, zápisy, majestáty, dobrými vůlemi, kde a na čem by koli ta práva a spravedlnosti shledány a jakýmkoli jménem jmenovány býti mohly, tak a s tou plnou mocí, jako by na též listy, zápisy, majestáty a dobré vůle, řádné dobré vůle na všecky a na jeden každý obzvláštně zdělal, se všemi a všelijakými k nadepsanému klášteru svatého Prokopa a k tvrzi pusté Velikému Tehovu příslušnostmi, i se všemi svrchky a nábytky, i v rybnících násadami, též se vším obilím, nic ovšem nevymiňujíce, krom ve dvořích polovici toliko všech dobytkův se jemu nechává, postoupil jest, a tímto zápisem ihned postupuje, tolikéž výše dotčené listy, zápisy, majestáty a dobré vůle navracuje, a to nejjasnějšímu knížeti a pánu panu Ferdinandovi římskému králi, po vše časy rozmnožiteli říše, a uherskému, českému, dalmatskému, charvatskému atd. králi, infantu v Hispanii, arciknížeti rakouskému a markrabí moravskému atd. a J. K. M. dědicům, a to ke jmění, držení, dání, zastavení, zapsání, směnění i k mocnému užívání a učinění s tím vším jako i s JJ. MM. vlastním, žádného práva, panství ani které zvláštnosti k nadepsanému zámku kláštera svatého Prokopa a k zástavnému držení tvrze pusté Velikého Tehova, s jich vším příslušenstvím, ani k těm listům, zápisům, majestátům a dobrým vůlím i jiným důchodům a požitkům na svrchu psaných zbožích zápisných sobě ani dědicům a budoucím svým dále nepozůstavuje, s takovouto při tom výminkou, jestliže by co toho zboží zápisného, což jest předešle k panství a zámku kláštera svatého Prokopa příslušelo, a on Diviš Slavata toho v držení a užívání byl, J. M. králi a J. M. krále dědicům postoupeno a do téhož zápisu doloženo na ten čas nebylo a potom se to vyhledalo, jest povinen to J. M. králi a J. M. krále dědicům, kdybykoli týž Diviš napomenut byl, postoupiti a do téhož zápisu doložiti beze vší odpornosti. — Ve čtvrtek po na Nebevzetí Panny Marie.

42. List Jana z Chotova, opata břevnovského, ze dne 4. prosince r. 1565.[1])

(Svědectví o volbě a zřízení Adama Polydora za opata kláštera sázavského.)

Ioannes a Chotow, divina providentia abbas breunoviensis prope Pragam ordinis s. Benedicti, universis et singulis, ad quoscunque praesentes pervenerint, salutem in Domino sempiternam! Quando quidem abbatia s. Procopii regulae s. Benedicti pragensis dioecesis post resignationem officii supradictae abbatiae patris Wenceslai, electi abbatis s. Procopii, vacabat, nos itaque tanquam superior abbas et visitator eiusdem ordinis monasteriorum per Boemiam volentes dicto monasterio tam in ecclesiasticis quam temporalibus sine mora providere ac consulere, praehabita matura deliberatione cum fratribus congregationis nostrae pro tempore existentibus legitime ac canonice unanimi consensu venerabilem ac religiosum fratrem Adamum Polydorum, monachum et professum in nostro monasterio braunensi, in gradu sacerdotii constitutum, virum honestate morum ac doctrina praeditum, in abbatem ac rectorem legitimum supradicti monasterii s. Procopii elegimus ac instituimus. Insuper praenominatum fratrem Adamum ab obedientia nostra et professione domus nostrae liberum dicimus ac pronuntiamus, et ut iam desinat esse monachus nostrae domus, transferimus eundem in monasterium s. Procopii secundum statuta ordinis nostri ad regendam eandem abbatiam nec non ad regularem vitam ibidem peragendam. Quapropter humiliter oramus reverendissimum in Christo Patrem ac Dominum D. Antonium a Moglizio, Dei gratia archipraesulem pragensem, dominum nostrum clementissimum, ut ipsam electionem ac institutionem laudare, approbare, confirmareque dignetur. Et ut haec, quae supra signantur, robur obtineant, sigillo nostrae abbatiae breunoviensis praesentes muniri fecimus. Acta sunt haec in die s. Barbarae Virginis anno a Christo Salvatore nostro nato 1565.

---

1) Rukopisná kniha kláštera břevnovského z r. 1556; str. 205.

43. List opata Jana a konventu kláštera břevnovského ze dne 16. října r. 1569.[1])

(Konvent kláštera břevnovského prosí za ordinariátní potvrzení Martina Galla v opatství u sv. Prokopa.)

Domine archipraesul! Quando quidem abbatia s. Procopii regulae s. Benedicti pragensis dioecesis suo pastore destituta ultra medium annum vacabat, nos tanquam superior abbas et visitator eiusdem monasterii volentes dicto monasterio tam in spiritualibus quam in temporalibus eo citius providere ac consulere, habita matura deliberatione cum fratribus congregationis nostrae pro tempore existentibus in nostro monasterio braunensi, legitime ac canonice nec non regulariter unanimi consensu ac voto religiosum fratrem Martinum Gallum, monachum in nostro monasterio braunensi professum, in gradu sacerdotii etiam constitutum, virum non solum honestate verum etiam morum conversatione tolerabilem, in abbatem et rectorem ordinarium praedicti monasterii s. Procopii elegimus et constituimus. Quem novum electum reverendissimae V. C. praesentamus, demisse orantes, dignetur eiusdem electionem nostram ratam habere, laudare, approbare ac confirmare novumque electum benigne sibi commendatum habere. Nos vicissim omni conatu ac sedulis precibus pro felici reverendissimae V. C. successu Deum sedulo precabimur, reverendissimae C. V. favori et gratiae nos plurimum commendantes. Datae Braunae ipsa die divi Galli anno Christi 1569.

Devoti, humiles Ioannes abbas et conventus brzewnoviensis Braunae.

---

44. Snesení sněmu zemského, kterýž zahájen byl dne 28. ledna r. 1573.[2])

A také jest všech tří stavův království českého Ferdinand Švihovský z Risenberka a na klášteře svatého Prokopa prosil,

---

[1]) Rukopisná kniha kláštera břevnovského z r. 1556; str. 206.

[3]) Sněmy zemské; III. str. 745. V německém překladě o jednání sněmovním z r. 1573 chybí dva články; mezi nimi i tento o klášteře sv. Prokopa. Sněmy zemské; III. str. 760.

aby se k J. M. Kr. králi Rudolfovi a k J. M. arciknížeti Arnoštovi přimluvili, aby J. M. Kr. a J. M. arcikníže milostivě se k J. M. C. za něj Ferdinanda Švihovského přimluviti a jemu při J. M. C. ten statček klášter sv. Prokopa, kteréhož od J. M. C. v držení jest, aby J. M. C. jemu týž statček a dědicům jeho dědičně dáti a ve dsky zemské vložiti poručiti ráčil, jednati ráčili: i všichni tři stavové k J. M. Kr. a k J. M. arciknížeti se přimlouvají a za to poníženě prosí, aby JJ. MM. k J. M. C. se přimluviti a takové dání k dědictví milostivě objednati ráčili.

---

45. List pana Ferdinanda Švihovského z Risenberka na klášteře sv. Prokopa ze dne 17. srpna 1587.[1])

(Pan Ferdinand Švihovský, hejtman kraje kouřimského, odpovídá k přípisu arcibiskupa Martina Medka a na žaloby opata sázavského.)

Osvícené a milostivé kníže, pane, pane arcibiskupe pražský atd. Psaní, kteréž jste mně na žalobné vznešení pana opata svatoprokopského učiniti a podle toho supplikaci jeho mně odeslati ráčili, všemu tomu jsem porozuměl . . . Předně, jakž svou žalobu začíná, že by se jemu ode mne křivda dála; toho on ani jiný žádný za pravé neukáže, abych jemu jakou křivdu činiti měl. Přitom že jemu platu jeho nedávám; též v tom omylnou zprávu dává, nebo já to ukáži, že jsem dával a dávám, toliko něco málo za jistými příčinami jsem pozůstal. Dále, že žádných střech na kaplách, na ambitích spraviti nechci; ví on sám o tom dobře, že tím povinen nejsem a také nemám nač, a sám to opravovati, tesařství jsem se neučil. Při tom že má zprávu, že vodu ze studýnek, kteráž do fary teče, a ta že by od starodávna do fary vedena byla, tu že odníti a do svého dvora vésti chci; ježto ta voda k zámku, kteréhož já v držení jsem, jest se vedla, pamětníci živí toho jsou, i znamení jisté, kdež trouby ležely, posavad se, i železa od trub, v těch místech nacházejí a najdou a skutečně dokáží, že i v tom, aby z těch studýnek od starodávna na faru voda vedena byla, omylně Vaši

[1]) Originál v arcibiskupském archivu v Praze.

knížecí Milost zpravuje. Podle toho také dokládá, že bych z kláštera cihly, skla z oken, olovo, železo, dvoje dvéře železné vylámal a to sobě přivlastňoval, též také neřádové v klášteře střílením psův, na kříž jich překládáním, potom že by syn můj ode mně do kostela do Sázavy choditi musil z rozkázání mého, a kněz sázavský že by řády církevní, zpověď svatou, poutníky tupil, odsuzoval, jemu pokoje žádného nedal; což jest mně s nemalým podivením, že jest on směl se o to pokusiti před V. kníž. M. jakožto před vrchnost svou s takovými nedůvodnými zprávami předstoupiti, ježto toho ničehož, což tu tak smyšleně supplikuje, za pravé učiniti nemůže. Nebo ten klášter zbořen, okna vylámána, železa, olovo vykradené a to všecko obloupené bylo prve, nežli jest mně to od J. M. C. dáno, a nežli jsem já se sem dostal A když nebožtík pan opat, který před tímto jest byl, umřel, tu zloději, což ještě tak kde se přidržalo, dokrádali a dvoje dvéře odlomili, že se na mále držely; mně to oznámeno bylo. Obávaje se, aby v ztrátu nepřišly, dal jsem je odníti a tu na zámku schovati ale ne tak, abych to měl sobě přivlastňovati, jakž on mně tím dotýká. Cihly, kameny z těch zbořených zdí předešlí úředníci, kteří od J. M. C. zde usazeni k spravování byli, ty jsou k stavění a ku potřebám brali; já pak ne nějakým úředníkem, ale pánem toho jsouc, vidí mi se, že tolikéž, kdyby toho potřeba byla, volně bych učiniti mohl. Strany syna mého, abych já jeho měl k čemu tomu takovému nekřesťanskému způsobu nutiti, sám rozum ukazuje nepodobu k věření toho; nebo kdybych já v čem tom jaký nedostatek měl, nedával bych synův svých k takovému učení a v ta místa k vychování a cvičení. Pokudžby mně se co toho nelíbilo, uměl bych syny své sobě v poslušnost uvésti bez jeho rady. Co se kněze sázavského dotýče, aby on měl ty, kteří pod jednou jsou, tupiti, haněti, na věčné zatracení odsuzovati, já i syn můj, že bychme to na jeho kázání slyšeti měli, jest mně to nad podiv těžké a lítostivé, jeho smělost, že smí takové nepravosti psáti. Nebo jsem toho, jak jsem živ, od téhož kněze sázavského neslyšel, ani na synu svém ani na žádném jiném toho doptati jsem se nemohl a posavad nemohu, aby kdo co takového, nenáležitého od něho netoliko na kázání slova božího ani kde jinde slyšeti měl. A to se dokázati s pravdou může, že týž dotčený kněz sázavský pořádky církevní, ceremonie, posty, svátkův svěcení lépe nežli

on pan opat zachovává. Naposledy on svou žalobu zavírá, že se ode mne nic psaním ani ústně dožádati, čehož při mně hledal, nemůže. Není žádného divu, že tak krátké paměti jest, nebo pálené a kopané víno, kdož jeho často bez míry užívají, vytopuje paměť i rozum z hlavy. Já jináč dokáži, nežli on směl V. kníž. M. psáti. Žaloval mně na téhož kněze sázavského, že by jemu měl nemálo ublížiti. I obeslal jsem k tomu lidi, kteří toho přítomni, někteří konšelé a přísežné osoby, byli. Neb jich tu nemálo bylo, poněvadž v šenkovním domě se stalo. I takovou zprávu na své povinnosti o tom mně jsou učinili, že týž pan opat byl tehdáž tak opilý, že sám nevěděl, co činí; než téhož kněze sázavského tak velmi uhaněl, ulál, i bíti chtěl, a kteříž jej v tom upamatovali, i jim tolikéž učinil. A týž kněz ani jedním haněným slovem jemu se jest neodměnil, než s pláčem jej pro Pána Boha prosil, aby se upokojil a Pána Boha více takovým láním nehněval. Dále také žaloval na čeládku mou, pekaře a lokaje, že by měli v té věži u kostela na krchově nějaké dva psy zastřeliti, křížem přeložiti. Nadávši se, že jest to tak, uprál jsem téhož pekaře i toho lokaje kyjem a do šatlavy dáti poručil. Potom se to našlo, že jináč bylo, a ne na krchově takové psy, ale v té jedné věži pusté, kteráž na zámku v straně jest, do kteréž za pánův Zajímačův a jiných držitelův panství tohoto psy metávali a je tam zastřelovali. A tak jsem se k jeho žalobě vždycky k nápravě jemu volen nacházel, až potomně také s některými babami vády, hadrunky míval, je naříkal a s takovými žalobami zaneprázdnění činíval. Vyrozuměvši, že se tak rád daremnicemi, klevetami zaneprázdňuje, nemohl jsem slušně takovým jeho daremnicím, kteréž beze vší potřeby, kdy tak sobě smyslil, dovolovati. I tudy nemoha mne k daremnicím po své vůli míti, nemaje co jiného činiti, dal jest se v toto daremné, klevetné a nedůvodné supplikování, dávaje mně tím i mnohými jinými způsoby příčinu k nevoli, snad z pychu aneb proto, aby vždy nezahálel a něco za práci měl. Čehož když se jemu tak velmi chce, ač nerad musím dovoliti. Naději mám, že toho brzy syt bude. A protož V. k. M. prosím, že jeho takovému bezpotřebnému, smyšlenému supplikování žádného místa dávati neráčíte, nebo ničehož toho, což tak jest supplikoval, za pravé učiniti nemůže, ale já V. kníž. M. s pravdou oznámiti mohu, co se mně od téhož pana opata ubližuje: Předně, že poddané mé bez vědomí a dovolení mého s cizími

poddanými, bez dovolení rodičův, na zdoru mně v stav manželský potvrzuje, pravíce, že Jste jemu v tom dovolení dáti ráčili. Když kdo z čeládky mé umře, zvoniti nedá, provazy od zvonův odvazuje, klanice vyrazí... V. kníž. M. k uvážení připouštím a prosím, že v tom ve všem laskavě podle této mé jisté zprávy mne při V. kníž. M. vymluvena míti a také mně to v dobré obrátiti ráčíte, že musím takového nepřátelství, kterýmž ke mně se již často psaný pan opat bezděčně a beze vší příčiny nutká, povoliti; nebo ráčíte dobře znáti, kdož komu poddané, čeládku bije, bez vědomí a dovolení vrchnosti a rodičův v stav manželský potvrzuje, jaké na to pokuty jsou. Nadto výše drží některé kusy dědin a rybníčky pusté, na nich trávu sobě sklídil, a to mně k zámku náleží. Jakž pak, když sem dotčený pan opat uveden byl, jemu jsem oznámil, že mně ty rybníky náleží a že předešlému panu opatu jich jsem přál do vůle své; bude-li on sousedský, že i jemu jich budu moci příti. Štěpnici, kteréž on užívá, to také dokázati mohu, že mně náleží. Pokudž po novu tak pěkně se ukazoval, jemu jsem toho všeho přál, nadávši se podle jeho začátku, že něco pobožného a pokojného jest; byl jsem nad tím potěšen, i před V. kníž. M. jej jsem vychvaloval, což, nepochybuji, v milostivé paměti míti ráčíte. Jináč jsem nesmýšlel, než všelikterak jej jsem chtěl podle možnosti mé fedrovati, ačkoli sám nedostatečen jsem. O čemž i J. M. C. supplikoval jsem za předešlého opata, že nemohu a nemám z čeho, odkud deputátu a toho platu opatům dávati, ani sám nač živ býti, jaké zde malé užívání mám. Však když se tento z počátku tak pěkně ukazoval, přece ten deputát jemu, zdluživši se jinde, jsem vydával, svých gruntů k užitku přál, nic svých nedostatkův v tom neušetřujíc; nebo vždycky jsem ten byl hned z mladosti mé k duchovním lidem, zvláště pobožným a poctivým, všelijakou náležitou uctivost zachovávati, fedrovati dobrým přátelstvím i sloužiti. Což pak i skutkem jsem dokazoval a nemalou i nebezpečnou šarvátku s nebožtíkem panem Hoboltem Šleinicem pro jednoho kněze hradu pražského měl jsem, kteréhož kněze ještě ty časy jsem neznal, než když jsem viděl, že mu se ubližuje, a že se jmenoval z hradu pražského, nic jsem sobě svého zdraví pro něho nevážil. I v jiných místech toho dokazoval. Když pak tento mne sobě tak málo váží a snažuje se mně škoditi, v ošklivost V. kníž. M. uvésti, což mám k tomu jiného

učiniti, nežli jemu toho povoliti, a chci se k tomu přičiniti, aby každý svého užíval, a co jest mně tu ublíženo, k nápravě aby mi to přivedeno bylo s pomocí Pána Boha a radou dobrých pánův a přátel. Naději mám, v tom se neomýlím. Což již dávně podle jeho ke mně nutkání slušně před sebe vzíti jsem měl; však pokud jsem V. kníž. M. své omluvy neučinil, nechtěl jsem tím kvapiti, abyste ráčili skrze tuto omluvu mou laskavě vyrozuměti, což tu koli dále před sebe vezmu, že to z příčin slušných a mně daných učiniti musím... Dáno na klášteře sv. Prokopa v pondělí po slavné památce Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie léta tisícého pětistého osmdesátého sedmého. — Vaší knížecí Milosti volný služebník Ferdinand Švihovský z Ryzmberka ze Švihova a na klášteře sv. Prokopa, hejtman kraje kouřimského.

---

46. Z Beckovského Poselkyně starých příběhů českých.

(Zpráva o přenesení ostatků sv. Prokopa ze Sázavy do kostela Všech svatých na hradě pražském r. 1588.)[1])

Léta 1588 v neděli šestou po veliké noci, dne 28. máje měsíce, Martin, arcibiskup pražský, z rozbořeného kláštera sázavského, který léta 1420 od husitské a žižkovské roty bludné zbořen byl, tělo sv. Prokopa na hrad pražský přenésti dal. Preláti hlavního kostela pražského to svaté tělo nesli, císař Rudolf za nimi šel, jehož velké množství panstva i veliký zástup obecného lidu následoval. A přinesouce to svaté tělo do Královské kaple, jinak do kostela Všech svatých na témž hradě, do přihotoveného hrobu vloženo jest, v němž dosavad slavně odpočívá. Ten pak hrob spolu s jinými hroby patronův českých Leopold, arcikníže rakouské, císaře Ferdinanda III. bratr, červeným aksamitem, tak jak se podnes spatřuje, dal přioditi a ozdobiti.

---

[1]) Rezek: Poselkyně starých příběhů českých; II. Sepsal Jan Beckovský; 1. str. 356 n.

47. List císaře Rudolfa ze dne 24. května r. 1591.[1])

(Císař Rudolf II. postupuje Ferdinandovi Švihovskému z Risenberka klášter sv. Prokopa do života a zapisuje mu na něm summy 2500 kop grošů českých).

My Rudolf II. a t. d. Oznamujem tímto listem všem: Jakož jest někdy císař Maximilián, pan otec náš nejmilejší, slavné paměti, urozenému Ferdinandovi Švihovskému z Risenberka a z Švihova, věrnému našemu milému, proti odevzdání panství dobříšského se vším jeho příslušenstvím klášter svatého Prokopa nad Sázavou též se vším jeho příslušenstvím dáti ráčil: i prošeni jsme s poníženosti od jmenovaného Ferdinanda Švihovského, abychom jemu pro služby, kteréž jest někdy otec jeho i on též někdy císaři Ferdinandovi a císaři Maximiliánovi, panu dědu a panu otci našim nejmilejším, slavných pamětí, i také nám učinil, na dotčeném statku kláštera svatého Prokopa některou další milost učiniti ráčili; k jehožto ponížené prosbě nakloněni jsouce a prohlídaje k jeho i někdy otce a jiných předkuov jeho předkuom našim, slavných pamětí, i nám činěným platným službám, kderéž on ještě činiti nepřestává, a aby se napotom tím snáze s manželkou a dětmi živiti mohl, protož s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím a s radou věrných našich milých, mocí královskou v Čechách tuto další milost témuž Ferdinandovi Švihovskému, dědicům i budoucím jeho činiti a týž klášter sv. Prokopa se vším jeho příslušenstvím do živobytí jeho dávati račíme, tak aby téhož statku beze všelijaké překážky jako svého vlastního užívati a jej zvelebovati mohl; však co se lesuov a v nich dříví mejcení dotejče, v tom se podle reversu předešle od sebe daného zachovati má a povinen bude. Nad to vejše také jemu Ferdinandovi Švihovskému puol třetího tisíce kop grošuov českých na tom statku klášterským svatého Prokopa zapisovati a při tom i tuto další milost činiti račíme, jestližeby se kde jakých vejplat na čemkoli a na jakýchžkoli statcích a užitcích, že jest k témuž klášteru prve od starodávna

[1]) Sněmy zemské; VII. str. 572 n. Opis listu má datum „na hradě pražském v pátek po božím na nebesa vstoupení léta devadesátého," to jest dne 1. června r. 1590, ale list sám registrován jest s datem „24. Mai 1591."

k vejplatě náleželo a ještě náleží, doptal, takové vejplaty všecky jemu Ferdinandovi Švihovskému též do jeho živobytí dávati ráčíme, tak aby z týchž vejplat obsýlati a jich se dosuzovati mohl.

Tuto pak milost a dání témuž Ferdinandovi Švihovskému, dědicuom a budoucím jeho činiti ráčíme takovým spuosobem, když by koli on Ferdinand Švihovský prostředkem smrti z tohoto světa sešel, aby zase dotčený klášter svatého Prokopa se vším jeho příslušenstvím i s tím, což by tak vyplatil, k ruce naší a králův českých připadl, a dědicové neb budoucí jeho, komuž by o tom řádně na list náš mocný královský anebo dckami kšaftoval, jakžto dobře vedle vuole své učiniti bude moci, aby zase těch puol třetího tisíce kop grošů českých i s tím, jestližeby tak co předešle od téhož kláštera zastaveného vyplatíc, jakoukoli summu za vejplatu dali a to pořádně ukázali, přijíti a toho statku nám neb budoucím zase postoupiti povinni byli; než dotud, dokudž by jim, dědicuom neb budoucím jeho Ferdinanda Švihovského, kdož toho statku klášterského v držení bude neb budou, summa zápisní toho puol třetího tisíce kop grošů českých, a což by za vejplaty vydal, dáno a zaplaceno nebylo, není a nebude žádný ten držitel povinen téhož statku klášterského zase postoupiti.

Avšak toto se při tom znamenitě vymiňuje, jestližeby se na gruntech často psaného kláštera jaké hory a kovy zjevily, ty my sobě, našim dědicuom a budoucím králuom českým se vší vrchností k mocnému vládnutí a užitku i s tím se vším, což k pavování hor náleží a potřebí jest, pozuostavovati ráčíme.

A kdožby koli tento list jměl nebo jmíti bude s často psaného Ferdinanda Švihovského z Risenberka a Švihova, dědicuov neb budoucích jeho dobrou a svobodnou vuolí, ten má a jmíti bude touž moc i též plné právo ke všem věcem v něm položeným a zapsaným tak jak oni sami.

Tomu na svědomí pečeť naši císařskou a t. d. k listu tomuto dali sme přivěsiti, jenž jest dán na hradě pražském v pátek po buožím na nebesa vstoupení léta a t. d. devadesátého (a t. d.).

48. List arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé k císaři Rudolfovi II. z r. 1596 (sine dato).[1])

(Arcibiskup přimlouvá se za to, aby odumřelý statek kláštera sv. Prokopa darován byl tovaryšstvu Ježíšovu v Čechách.)

Allergenedigister Herr! Demnach Euer Kay. Mt. die Patres societatis Jesu alhie nun ein lange Zeit hero umb gnedigiste Pösserung ires iezo habenden geringen Underhallts in gehorsambester Demietigkeit angehalten, aber bisshero, villeicht darumben, das Euer Mt. neben anderen unumbgenglichen grossen Aussgaben nit Gelegenheit darzue gehabt, kheinen endtlichen gewehrlichen Beschaide erlangt. Weil aber inmittelst kurz verschiner Zeit Herr Ferdinandt Schwihowský, welchem das Clösterl St. Procopi, so weilandt St. Benedicti Ordens gewest, auf sein Leben lang verschriben worden, Todes verblichen und dasselb Clösterl nunmehr widerumb Euer Kay. Mt. anheimbgefallen, auch billich als ein gaistliches Guett, damit nit die Fundatores ihres wolgemainten guetten Willens gefehrlich defraudiert, widerumb zum Dienst Gottes und der Gaistlichkeit befördert soll werden. Als hab Eurer Kay. Mt. ich solches gehorsambist anzumelden nit umbgehen mögen und stelle derselben unterthenigist anheimb, ob Eurer Kay. Mt. (sintemal es verhoffendtlich ohne alle derselben Cammer Ungelegenheit wol sein könte) gedachten Patribus mit Einandtworttung ernenten Clösterls zue einer Zuebuess genedigist hilfflich begegnen wollten, durch welches Mitel der Gottesdienst daselbst widerumb erigirt und bestellt, auch alhie die Jugendt und Schuel befördert würde; jedoch alles zue Eurer Kay. Mt. genedigisten Wolgefallen . . . Euer Röm. Kay. Mt. gehorsambister underthenigister Caplan Sbinco Erzbischoff zue Prag.

---

[1]) Originál v arcibiskupském archivu v Praze.

49. Nápis v kostele Všech svatých na hradě pražském asi z r. 1598.

(O opravě kostela Všech svatých a přenesení tam ostatků sv. Prokopa ze Sázavy r. 1588.)

Sacellum hoc regale Omnium sanctorum 1541 die 2. Junii communi huius arcis conflagratione destructum et per multos annos in magnum abusum redactum serenissima et christianissima domina, domina Elisabetha, Dei gratia Galliae regina, archiducissa Austriae, pro sua innata pietate et zelo erga Dei gloriam eiusque cultum propagandum anno Domini 1580 liberaliter et expedite longe illustrius restituit, et reverendissimus dominus, dominus Antonius, archiepiscopus pragensis, legatus natus, eodem anno et die s. Bernardi ad honorem Dei, beatae Mariae Virginis et Omnium sanctorum consecravit, diemque annuum dedicationis sequentem dominicam statuit.

Reverendissimus dominus, dominus Martinus, archiepiscopus pragensis, legatus natus, anno 1585 (sic) die 29. Maii corpus s. Procopii abbatis, confessoris et patroni, comitante sua Caesarea Maiestate Rudolpho II., tota aula populique frequentia solemniter huc transtulit.

Reverendissimus dominus, dominus Sbigneus Berka, archiepiscopus pragensis, legatus natus, ad insinuationem illustrissimorum regni officialium anno 1598 consensit, ut ianua per magnum palatium longo tempore conclusa ad excipienda pro more patriae iuramenta rursus patesceret, atque organa ad dextrum latus reponerentur. In cuius memoriam reverendus dominus Bartholomaeus Flaxius a Czenkow huius capellae decanus hanc tabulam fieri fecit.

---

50. List opata sázavského Stanislava Thomanida ze dne 21. ledna r. 1602.[1])

(Opat Stanislav žádá arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé za přispění, aby klášteru sv. Prokopa dostalo se náhrady za kostelní knihy, jež zůstaly za opatem kladrubským Vítem Hyftlem).

Vaše knížecí Milosti, v Bohu Otci mně milostivě a laskavě příznivý Pane! Jest věc vědomá, že v paměti V. kníž. M. snášeti ráčí, kterak důstojný a velebný kněz Vít Hyftl, pan opat kláštera kladrubského z dovolení V. kníž. M. dva graduály a dva antifonáře z kláštera mého svatého Prokopa, do kteréhož kláštera z poručení V. kníž. M. skrze téhož pana opata jsem dosazen, k užívání kůru a chrámu Páně jest vyzdvihl, kteréžto knihy až posavad při témž klášteře zůstávají. Roku pak minulého důstojný pan probošt a pan děkan hradu pražského z dovolení a z jistého V. kníž. M. poručení vedle jiných klášterův visitování též klášter můj jsou visitovali, při visitování však u velikém nedostatku klášter můj svatoprokopský zůstává; ano i o důchodích, jichž v skrovnosti se nachází, o tom zprávu jistou jsou přijali, že téměř tíž důchodové mne samotřetího k vychování postačiti mohou. Nesouc pak lítost velikou nad tím klášterem zbořeným, jej chtíc dáti zvelebiti a zopraviti, aby předně Pánu Bohu všemohoucímu čest a chvála se díti mohla, a potom i lidé ti, jenž u víře katolické zůstávají, zalíbení nad tím míti mohli, nedostatkové moji mně zbraňují; ač skrz ten svůj nedostatek nad velkým kostelem, ambity i nad kaplí, kdež se nyní mše svatá děje, novým šindelem naskrz přikryti jsem na svůj náklad dal. I poněvadž takové knihy nadepsané za panem opatem kladrubským zůstávají, a žádné beneficium a nebo ližto odměna klášteru mému svatoprokopskému za takový klenot až posavad se jest nestalo, neb kdyby, račte odpustiti, takový klenot k kterému klášteru k užívání vzat byl, aneb že by prodány byly, vezmouc zaň odměnu jakoužkoli, mohl by k nějakému zvelebení klášter aneb chrám boží přijíti. V. kníž. M. tajiti nemohu, že jest jeden dvůr nedaleko ležící od kláštera sv. Prokopa ve vsi ve Škvrňově, jehož nyní v držení urozený pan Mikuláš Krabice jest.

---

[1]) Originál v arcibisk. archivu v Praze.

Kdyby pan opat kladrubský shlédnuv okem milosrdným na zpustilost kláštera sv. Prokopa, odměnu nějakou za týž klenot, aneboližto týž dvůr vyplatiti chtěli, že by věc potěšitelná a tomu zbořenému klášteru užitečná a Pánu Bohu líbezná byla, a za týž skutek všemohoucí Pán Bůh dlouhého věku zde na tomto světě dáti a popříti ráčil. V. kníž. M. jakožto ponížený kaplan poníženě prosím, že toto mé ponížené a sprostné psaní k bedlivému uvážení přijíti a naučení, kterak bych k panu opatu kladrubskému o touž věc přikročiti měl, milostivě a laskavě dáti ráčite. Vedle toho V. kníž. M. nemaje co jinšího odeslati, poněvadž J. C. M. hory v držení míti ráčí, že pak tento pták jest do mého pustého kláštera vletěl a k zabití jest přišel, V. kníž. M. jej odsílám, prosím, že jej V. kníž. M. ode mne za vděk přijíti ráčí; v čem se V. kníž. M. v božskou ochranu poručena činím. Datum v klášteře sv. Prokopa nad Sázavou v pondělí den sv. panny Anežky léta 1602.

---

51. List opata sázavského Jiřího Štýrského k arcibiskupu Karlovi svobodnému panu z Lamberka, došlý dne 15. dubna r. 1609.[1])

(Opat prosí za obnovení konfirmace k faře sv. Martina v Sázavě a dovolení, aby směl podávati osadníkům pod obojí způsobou).

Euer fürstliche Genaden sol ich in tiefester Demut nicht verhalten, das vor etlichen Jaren mir von Herrn Pontano, Thumbprobsten der Metropolitan zu Prag, auf die Pffar des Stetelein Sazawa eine Confirmation ertheilen, und aus sonderen Bedencken, Ursachen und Motiven wilen den Pffarkindern die Communio utraque specie zugelassen; jezto aber die Kirchkhinder mit hilf irer Obrigkheit einen unordentlichen Priester ires Gefallens, welcher kheine Formata noch sacros ordines fürweissen khan, mich von der Pffar, die ich als meine Vorfharen gehalten, abdringen wollen. Wandan des Stiefſts Einkhomen schlecht und gering, darvon ich mich zuerhalten nicht khan und mag, auser diser Pffar, alle Einkhomen (ohne Rhumb zu

---

[1]) Originál v arcib. archivu v Praze.

melden) zu der Ehre Gotes, Erbauung und Erhebung des Klosters, als der Augenschein darthut, verwendet, ungeachtet das berürtes Stedtlein Sazawa und angehörige Dorffschafften von dem Kloster genhomen und jetzt nhunmehr zu Ire Kay. Mst. Handt durch verordneten Purgrafen geregieret, als habe ich nicht underlassen khönnen E. F. G. hiermit in tiefester Demut anzurufen, hochflehentlich zu bitten: Euer F. Genaden, Sie geruhen aus angebornen fürstlichen Milde und Guete in Erwegung oberzelten Umbstende als rechter Collator berürten Kirchen Sazawa mir eine Confirmation der Zulasung der Communion sub utraque secundum concilium tridentini, als zuvor geschah, weil diese Kirchkhinder in dieser der heiligen Religion Gefhar nicht darvon abweichen wollen, als auch beinebenst dem Purgrafen zu Einweisung derer Pffar daselbsten schrifftliche Befelich ertheilen, hiermit nicht ein unordentlicher Priester sich eindringen, und desto fürderlich mein beserer Unterhalt, das Kloster erhebt, erbauet würde. Daran erweisen E. F. G. Got und seiner h. Kirchen und für sich selbest ein rümbliches, gefeliges Werk, solches umb Euer fürst. Genaden in allem Gehorsamb zuverdienen geflisen sein wil . . . Euer fürst. Genaden gehorsamer Caplan Georgius Štyrský, Abt des Klosters S. Procop über Sazawa.

---

52. Císař Rudolf II. propůjčuje k dědičnému držení statek kláštera sv. Prokopa panu Adamovi mladšímu z Valdšteina na Komorním Hrádku, dne 12. dubna r. 1611.[1])

Nejjasnější kníže a pán, pán Rudolf II., z boží milosti volený římský císař, uherský a český král, . . . ráčil se . . . před úředníky pražskými menších desk zemských přiznati, že . . . Adamovi mladšímu z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou a Lovosicích, J. M. C. radě, komorníku, nejvyššímu štalmistru dvoru J. M. a nejvyššímu sudí království českého, na jeho ponížené vyhledávání, . . . aby J. M. C. jemu tu milost učiniti a statek J. M. řečený svatoprokopský milostivě povoliti

---

[1]) Desky zemské; kvatern 135. G. 1.

a darovati ráčil, . . . prohlídajíc k tomu, jak znamenité, platné a užitečné služby týž Adam mladší z Valdšteina po všechen čas kralování J. M . . . . poddaně a užitečně činil, . . . ráčil jest jemu padesáte tisíc kop míšenských povoliti, darovati a tímto zápisem povolovati a jakožto na J. M. dobře zaslouženou milost darovati, a v dotčené summě těch padesáti tisících kopách míšenských s plností moci J. M. C. jakožto král český jemu Adamovi mladšímu z Valdšteina, dědicům a budoucím jeho týž a od něho na J. M. C. v poníženosti žádaný statek svatoprokopský dědičně zanechávati, dávati a postupovati ráčí, totiž tvrz aneb sídlo při klášteře sv. Prokopa, též městečko Sázavu, item ves pod klášterem sv. Prokopa a Vesce, a k tomu jiné vesnice, totiž: Radvanice, Benátky, Přívlaky a Vlkančice, s dvorem poplužním, s poplužím, s platy stálými a běžnými, kůrmi, vejci, robotami a jinými všemi a všelijakými povinnostmi, jimiž J. M. lidé poddaní povinni jsou, s lidmi osedlými i neosedlými aneb z těch gruntův zběhlými, s sirotky a vdovami přítomnými aneb ušlými i s jich spravedlnostmi, s dědinami ornými i neornými, lukami, štěpnicemi, zahradami, chmelnicemi, lesy, háji, porostlinami, hory a lovy v týchž lesích na vysokou i nízkou zvěř, s řekou Sázavou, potoky, říčkami, vodotočinami, s podacím kostelním v městečku Sázavě, s krčmami vejsadními a šenkem svobodným, se všemi a všelijakými svršky a nábytky při tvrzi aneb sídle, tolikéž dvoře poplužním pozůstávajícími, tolikéž s dobytkem všelijakým, což toho koliv nyní při témž statku před rukami jest a jakž se to najíti a vyhledati moci bude, nikdež nic ovšem nevymiňujíc a nevypouštějíc, jakž by se to koliv jmenovati mohlo, tak že on Adam mladší z Valdšteina vejdouce téhož statku svatého Prokopa s jeho vším a všelijakým příslušenstvím ihned v užívání, bude jej moci držeti, dáti, prodati, zastaviti, směniti, sfrejmarčiti, odkázati a s tím se vším aneb na díle jako s svým vlastním dědictvím, dle libosti a vůle své učiniti bez J. M. C., dědicův J. M. a budoucích králův českých, tudíž i také jiných všech lidí, buďto duchovních aneb světských, všelikteraké překážky, vším tím právem a obyčejem, jakž jiní obyvatelé království českého statkův svých spupných v držení a užívání jsou a zůstávají, s tím při tom znamenitým doložením a jeho Adama mladšího z Valdšteina, dědicův a budoucích jeho opatření, kdež jest již

psaný statek svatoprokopský s jeho příslušenstvím předešle byl a sloul duchovní, že již více a dále nemá slouti ani býti duchovní, nežli jeho Adama mladšího z Valdšteina, dědicův a budoucích jeho spupné a svobodné dědictví, tak jako jiná spupná dědictví v tomto království jsou, a to vše nyní i na časy budoucí a věčné.

Toto však při tom znamenitě vymiňovati a v moci J. M. sobě pozůstavovati ráčí: Jestliže by J. M. aneb dědicové J. M. a budoucí králové čeští týž statek svatoprokopský s jeho příslušenstvím, a to k samým toliko rukám J. M. a vlastnímu J. M. držení a užívání (a jinak nic) vyplatiti chtíti ráčil, to že od času sv. Jiří nejprve příštího ve dvou letech pořád zběhlých učiniti moci ráčí. A to tak, když by jemu Adamovi mladšímu z Valdšteina aneb jeho dědicům od J. M. aneb J. M. dědicův a budoucích králův českých ta napřed jmenovaná summa padesáte tisíc kop míš. peněz hotových zcela a zúplna na den sv. Jiří, když se psáti bude léta tisícého šestistého třináctého aneb dvě neděle potom, složena, dána a odvedena byla, aby povinni byli proti přijetí takové summy J. M. jmenovaného statku s tolika svršky a nábytky a s tím počtem dobytka, jakž jemu týž statek nyní od J. M. C. postoupen proti jistému inventáři bude, zase podle téhož inventáře bez všelijaké odpornosti postoupiti. Zatím pak a před vyjitím týchž dvou let aby toho statku podle povahy a náležitosti užíval a na nejvyšší nevytahoval. Obzvláštně pak nemají dopouštěti lesův a dříví v nich zbytečně a bezpotřebně dáti mýtiti.

Pakli by J. M. C. po vyjití týchž dvou let téhož statku vyplatiti a takových padesáte tisíc kop peněz hotových jim složiti neráčil, již potom takový statek jemu Adamovi mladšímu z Valdšteina, dědicům a budoucím jeho dědičně zůstati má, a J. M. C. ani J. M. budoucí králové čeští, ani žádný jiný člověk duchovní nebo světský, buď k rukám J. M. C. anebo týchž osob duchovních, jimž by tu jaká vejplata náležeti mohla, aneb pod jakou koliv barvou a formou to by se státi, a lest lidská to vymysliti mohla, již žádné další vejplaty ani žádného práva k tomu dále a výše míti moci neráčí, kromě co se hor a kovův dotýče, jestliže by se co toho na potomní a budoucí časy na gruntech téhož statku vyjevilo a našlo, ty J. M. C. sobě J. M. dědicům a budoucím králům českým se vší vrchností k mocnému vládnutí a užitku, i s tím se vším,

což k pavování hor náleží a zapotřebí jest, pozůstavovati a zanechávati ráčí.

A jakož J. M. C. také skrze jistou relací J. M., jíž jest datum na hradě pražském v středu po neděli květné léta minulého šestnáctistého šestého, někdy Krištofovi z Lobkovic, toho času nejvyššímu hofmistru království Českého, jedno sto dvaceti tisíc kop míš. do jistého času k zaplacení na panství J. M. dobříšském, svatoprokopském a statku libenickém dskami zemskými pojistiti ráčil, kterážto summa od J. M. C. až posavad dědicům téhož Krištofa z Lobkovic zaplacena není. I pokudž by k tomu přišlo, že by dědicové Krištofa z Lobkovic jdouce po zápisu a pojištění svém, jemu Adamovi mladšímu z Valdšteina pro summu pro rata na statek svatoprokopský přišlou v týž statek sv. Prokopa s jeho příslušenstvím s komorníkem od desk zemských se uvázali a on Adam mladší z Valdšteina aneb jeho dědicové takovou summu, což by tak na týž statek z těch jednoho sta a dvaceti tisíc kop míš. dáti se dostalo, že by dědicům jmenovaným dáti a zaplatiti museli a dali, v tom J. M. C. sám za sebe i na místě budoucích JJ. MM. králův českých je Adama mladšího z Valdšteina, dědice a budoucí jeho tak milostivě opatrovati, že jim to vše zase zcela a zúplna zaplatiti a nahraditi, a jim až do té summy, což by tak jak summy hlavní tak i úrokův, též škod a nákladův na to vynaložili, statky J. M. C. samovlastními, kteréž v tomto království českém má aneb ještě míti může, třetinou výš, jakž země za právo má, spravovati a je v tom ve všem skrze prokurátora J. M. C. v království českém nynějšího neb potomního beze vší jich škody milostivě zastoupiti dáti chtíti ráčí.

A toto dání a ve dsky zemské kladení na místě a jménem J. M. C. jakožto krále českého učinili a vykonali jsou Adam starší z Valdšteina na Žehušicích, podkomoří měst J. M. králové české v království českém, a Diviš Černín z Chudenic na Nedrahovicích J. M. C. rady, tak jakž o tom relací J. M. C. ve dskách zemských v kvaternu relací černém léta 1611 v úterý po neděli provodní A 12 plněji svědčí.

---

53. List Volfganga Zelendra, visitátora benediktinského řádu v Čechách, ze dne 28. listopadu r. 1617.[1])

(Visitátor dává plnou moc proboštu břevnovskému Šimonu Chlodomastaeovi, aby ujal svršky pozůstalé po † Michalu Bílinském, opatu na Sázavě).

Ego sacerdos Wolffgangus Zelender de Prossowitz, abbas brzewnoviensis et in Brauna, notum facio per hanc literam, quae plenipotentia vocatur, quod ex mea plena potestate tanquam monasteriorum ordinis s. Benedicti per Bohemiam et Moraviam visitator loco mei miserim et mittam venerabilem sacerdotem Simonem Clodomastaeum, praepositum sanctae virginis Margarethae in Brzevnov, ut monasterio s. Procopii una cum omnibus suis appertinentiis post obitum felicis recordationis sacerdotis Michaelis Bilinský abbatis ad iurisdictionem meam pertinenti provideret omnesque regulas (sic) post cum superstites conscriberet et inventaret debitoque modo in hac re disponeret, haut aliter ac si ego ipsemet personaliter adessem. In quorum fidem sigillum meum una cum propriae manus meae subscriptione ex certa scientia mea apprimi feci. Dabam in castro pragensi, in domo domini praepositi pragensis, die 28. Novembris a. 1617. — L. S. Sacerdos Wolffgangus, abbas qui supra.

---

54. Z pamětí Mikuláše Dačického z Heslova.

(Zpráva o přenesení ostatků sv. Prokopa ze Sázavy do kostela Všech svatých na hradě pražském r. 1588).[2])

L. 1592 v městě rakouském Vídni umřela jest Alžběta, královna franská, paní krásná, věku svého v prostředních letech, žádného dědice nepozůstavivše. Byla dcera slavné paměti císaře Maximiliána toho jména druhého, . . . kterážto za živobytí svého jsa a obývaje na hradě pražském, dala jest na svůj náklad

---

[1]) Překlad z českého originálu v arcib. archivu v Praze.

[2]) Rezek: Paměti Mikuláše Dačického z Heslova; I. str. 175. Srvn. tamže, str. 349.

tu na hradě pražském vystavěti za velkým palácem královským kostel nový, veselý, kdež byl prve veliký zvon na hranici dřevěné, k tomu sroubené, zavěšen, a odtaď odpraven jest; a do toho kostela nového dala jest vyzdvihnouti ostatky těla sv. Prokopa z téhož kláštera prokopského, v kraji kouřimkém ležícího; a tu jsou uprostřed téhož kostela nového na hradě pražském položeny a nad tím archa malovaná postavena.

(Zpráva o zavraždění opata sázavského Jiřího Štýrského r. 1624.[1])

L. 1624. Měsíce Octobris, října, kněz Jiřík Štýrský, opat sázavský kláštera sv. Prokopa, zamordován jest zrádně nočně v témž klášteře od loupežníkův, jenž zakukleni byli, aby poznáni býti nemohli; peníze a klenoty kostelní pobrali. Ze všech stran se těch časů v království českém veliké loupeže a obírání, tejně i zjevně, zvláště od lidu vojanského, v témž království vždy ležícího, páchaly.

---

55. List Alexia Hübnera, visitátora řádu benediktinského v Čechách, ze dne 23. dubna r. 1650.[2])

(Visitátor zřizuje za sebe Matouše Ferdinanda Sobka, opata u sv. Mikuláše v Praze, aby měl dohled na kláštery sv. Prokopa na Sázavě a sv. Jana pod skalou.

Ego infra scriptus tenore praesentium notum facio, ubi opus est, quod si quidem uterque tam abbas s. Ioannis quam s. Procopii in Bohemia propter nimiam senectutem et debilitatem non possunt amplius negotiis monasteriorum suorum debite prospicere, et res saepe moram non patitur, nec ad me recursum ob longam nimis distantiam habere potest, conferam

---

[1]) Tamže; str. 302.

[2]) Opis z bývalého archivu kláštera svatého Mikuláše na Starém městě pražském.

plenam facultatem domino abbati s. Nicolai moderno Matthaeo, ut necessitates eiusmodi nominatorum monasteriorum tractet, quando opus esse viderit. Itaque rogo omnes cuiuscunque status et conditionis fuerint, qui has literas legerint, ut ei plenam habeant fidem, et quae in nominatorum monasteriorum causis sigillo suo abbatiali tanquam a me in hoc puncto delegatus subsignaverit, accipiantur et habeantur pro legitimis. In cuius rei fidem sigillum meum impressi et propria manu scripsi ac subscripsi. Braunae die 23. Aprilis anno 1650. — L. S. Alexius, abbas brzevnoviensis ordinis s. Benedicti, per Boemiam et Moraviam visitator.

---

56. List Augustina Seiferta, visitátora benediktinského řádu v Čechách, ze dne 9. prosince r. 1653.[1])

(Visitátor zřizuje mnicha broumovského Jiřího Itali za superiora u sv. Prokopa na Sázavě).

Ego infra scriptus tenore et vigore praesentium notum facio omnibus, maxime ordinis s. Benedicti religiosis aliisque, quodum interest, quod iustis de causis praesentium exhibitorem, reverendum patrem Georgium Itali ordinis s. Benedicti Braunae professum, auctoritate ordinaria, qua fungor, pro superiore conventus monasterii s. Procopii cis Sazavam hisce constituam et nominem; quapropter omnes ibidem de facto existentes religiosos eiusdem praefati patris Georgii obedientiae et regimini plene subiicio hortorve, ut eundem benigne recipiant, recognoscant et venerentur, non secus ac si egomet ibi existerem. Valeant in Domino! — Datum Pragae die 9. Decembris a. 1653. — L. S. Augustinus, ord. s. Benedicti abbas brzevnoviensis et visitator generalis.

---

[1]) Opis z originálu, který chován byl v archivu kláštera sv. Prokopa.

57. Smlouva trhová ze dne 8. května r. 1663.[1])

(Jan Viktorin hrabě z Valdšteina na Hrádku prodává opatu břevnovskému Augustinovi Seifertovi částku panství hrádeckého, tvrz u kláštera sv. Prokopa, městečko Sázavu a ves Vesce).

Zu wissen, dass heut den 8ten Monatstag May anno sechzehnhundert drey und sechzig zwischen dem hochwürdigen, in Gott andächtigen Herrn, Herrn Augustin Seyffert, Abten zu Brzewniow, Erbherrn auf Braunau und Politz, etc. Ordens scti Benedicti durch Böheim und Mähren visitatoris, mit völligen Consens und Bewilligung des ganzen Stifts und Convents als Käufers eines, dann dem hoch- und wohlgebohrnen Herrn, Herrn Johann Viktorin des heiligen römischen Reichs Grafen von Waldstein, Herrn auf Hradek ob dem Fluss Sazawa, röm. kais. Majestät Rath und Hofkämmerer, als Verkaufers andern Theils nachfolgender unwiederruflicher Kauf- und Verkauf obgeordnet, geschlossen und aufgerichtet worden, nämlich: Es verkauft abgedachter Herr Graf von Waldstein obgenannten Herrn Prälaten, dessen successoribus und Nachfolgern des Stifts und Convents ss. Mariae und Joannis Baptistae sonsten S. Procopii genannt einen gewissen in dem Kaurzimer Kreis liegenden, frey erbeigenthümlich, niemand verhafteten Antheil von der Herrschaft Hradek sammt allen nachfolgend specificirten, darzu von Alters her gehörigen Appertinentien, als nämlich einen wüsten Rittersitz hart unter dem Kloster Sazawa, ein wüstes Bräuhaus, eine Mahl- und Brettmühl, item einen Mayerhof nächst unter dem Kloster gelegen, mehr den Markfleck Sazawa, die Richte hart an obgenannten Kloster, das Dörflein Wesze, die wüste Mühle Kaczkow sammt darzu gehörigen Aeckern, item einen Steinbruch und einen Kalkofen, das Flusswasser Sazawa sammt dessen Fischereyen, von Grund zu Grund, nach Ausweisung der Gränzsteine, und sechs und zwanzig Stallung Wälder, jegliche Stallung auf vier und zwanzig Hasengarn, und jedes Garn auf vierzig Klafter gerechnet, nach Ausmessung der verordneten Landmessers in Königreich Böheim Wilhelm Ludwig Wyliemowsky, mit freyer Wildbahn, und

[1]) Desky zemské; 314. kvatern nebeský 4. D. 25.

allen anderen zugehörigen Feldern, Wiesen, Büschen, Gesträuchern, und stehendem Wasser, Teich- und Teichstellen, Schäferey, Obst- und Hopfengarten, Bräuwerk- und Kretschmenverlag sowohl in Markflecken als auch in der Richte oder andern Schänkhäusern; eine Pfarrkirche S. Martin genannt, zu welcher Kirche die vor Zeiten gehörige Dörfer laut des alten Kirchenregister, doch blos nur allein ihrer alten Schuldigkeit nach, verbleiben sollen. Item alle Angesessene und Unangesessene und entwichene Unterthanen, ausgenommen diejenigen, welche in einem sonderbaren Ihro Hochwürden, dem Herrn Prälaten, von dem Herrn Grafen übergebenen Register specialiter ausgesetzt, und mit beiderseitiger Hand und Pettschaft bekräftiget, welche alle sammt allen ihren gehabten und noch habenden Gerechtigkeiten obgedachter Herr Verkäufer für sich ausgenommen; item allen standhaft-, steig- und fallenden Zinsen, Hand- und Rossarbeiten, Gerecht- und Gerechtigkeiten, Roboten, Fuhrwerken und allen anderen dergleichen zu leisten schuldigen Dienstbarkeiten, Herrlich- und Lustbarkeiten, in den Gränzen, darinn dieselben von Alters her gelegen, und anjetzt durch den obgenannten ausgemessen und mit Gränzen ausgesetzet, immutirlich und unwiederruflich verbleiben soll, von dem Herrn Verkäufer und dessen Vorfahrern ruhig besitzt, innengehabt, genützet und gebraucht, benanntlich um die summa von achzehen tausend Gulden reinisch, einen jeglichen Gulden zu sechzig Kreuzer gerechnet, auf nachfolgende Termine zu bezahlen, nämlich alsogleich bey der Uibergabe zehen tausend Gulden reinisch baar, die übrigen acht tausend sollen in den folgenden fünf Jahren entrichtet werden, als St. Galli des laufenden sechzehn hundert drey und sechzigsten Jahrs ohne Interesse zwey tausend Gulden reinisch, hernach jährlich auf Galli sammt landüblichen Interessen fünfzehn hundert Gulden reinisch bis zu völliger Bezahlung oben ermeldter Kaufsumma der achtzehn tausend Gulden reinisch sammt den Interessen des rückständigen Kapitals.

Im Fall aber wider Verhoffen oftgedacht Ihro Hochwürden, der Herr Abt, oder dessen successores und künftige Nachfolger mit dem obbedeuten Kaufschilling bey einem oder anderem ausgesetzten Termin abgeredeter- und geschlossenermassen nicht halten würde, so solle alsdann mehrgedachter Herr Verkäufer oder dessen Erben und Anerben Macht und

Gewalt haben, in dem verkauften Antheil der Herrschaft Hradek durch einen Kämmerling von der Landtafel sich gerichtlich einzuführen, und solches zu halten, zu nützen und geniessen, bis er der unbezahlten Summa wie auch Schäden und Unkosten halber allerdings contentiret seyn werde, dawider dann obgesagte Ihro Hochwürden bey erwähntem Antheil nichts schützen noch friesten soll, kein Privilegium, Exemption, General- oder Specialmoratorium, persuasionis, erroris, rei non sic, sed aliter gestae oder wie solches Namen haben möchte, massen mehr ernannte Ihro Hochwürden von sich, seinen Successoren und künftigen Nachfolgern diesem allem frey und wohlbedächtlich renunciret; hingegen soll der Herr Verkäufer, dessen Erben und Anerben verpflichtet und schuldig seyn, Ihro Hochwürden, dem Herrn Abten, dessen Successoren und künftigen des Stifts und Konvents st. Mariae et s. Joannis nahe Sazawa, sonst S. Procopii, Nachfolgern wegen aller und jeder über kurz oder lang bey diesem Antheil hervorkommenden Ansprüche und Haftungen, Schulden, Steuern, Morgengaben und andern, wie sie immer genennet und von der Zeit dieses Kontrakts bey der königl. Landtafel oder auch sonsten in praeteritum über kurz oder lang erfunden werden möchten, mit dessen jetzt- und künftigen Hab und Vermögen, in specie mit der Herrschaft Hradek, jedesmals nach Ordnung der königl. Landtafel zu gewähren und zu vertreten aufs Kräftigste verbunden seyn. In übrigen werden Ihro Hochwürden, der Herr Käufer, nach Belieben in Beyseyn oder Abwesenheit des Herrn Verkäufers Fug und Macht haben, diesen Kauf- und Verkaufkontrakt auf eigene Unkosten mit Bewilligung Ihro röm. k. k. Majestät Räthe und Herren Unteramtleute bey der königl. Landtafel einschreiben zu lassen, und dieses alles treulich, sonder Gefährde.

Zu Urkund, mehrerer Gewissheit, stäter und unverbrüchlicher Haltung alles dessen sind dieses Verkaufs- und Kaufkontrakts zwey gleichlautende exemplaria verfasset, von beyden Kontrahirenden eigenhändig unterschrieben, und mit beyderseits aufgedruckten Insigeln corroboriret und bekräftiget, auch zu mehrer Beglaubigung dessen zum Zeugniss erbeten worden: der hochwürdige, in Gott andächtige Herr, Matthäus Ferdinandus von Bilenberg, der Klöster S. Johannis unter dem Felsen und S. Nicolai in der alten Stadt Prag Abt, Sr. röm.

kaiserl. Majestät Rath, und von Deroselben denominirter erster Bischof zu Königgrätz, als welcher zu diesem Kauf und Verkauf viel cooperiret; und der wohgebohrne Herr, Herr Jaroslav Kunata Graf von Bubna und Littitz, Herr auf Skaschow und Brzezno, Sr. röm. kais. Majestät Rath, Hof- und Kammerechts-Beysitzer im Königreich Böhmen, und Hauptmann des Bunzlauer Kreises, wie auch der hoch- und wohlgebohrne Herr, Herr Paul Graf von Morzin, Herr auf Hohenelb, Kunstberg und Krzinecz, Sr. röm. kais. Majestät Rath, und Hauptmann des Königgrätzer Kreises, welche diesen Kauf- und Verkaufkontrakt mit unterschrieben, und ihre Insigel oder Pettschaften, jedoch ihnen und ihren Successoren und Erben ohne Schaden und Nachtheil, beygedrucket. Actum anno, die, ut supra.

(L. S.)
Augustin, Abt in Brzewniow,
Ord. S. Benedicti Visitator.

(L. S.)
Hanns Viktorin
Graf von Waldstein.

(L. S.)
Matthaeus Ferdinandus,
idem qui supra.

(L. S.)
Kunata Jaroslav
Graf von Bubna.

(L. S.)
Paul Graf von Morzin.

---

58. List Augustina Seiferta, opata břevnovského, ze dne 20. května r. 1663.[1])

(Svědectví o volbě a zřízení Jana Chrysostoma z Belmontu za opata kláštera sázavského).

Augustinus, Dei gratia monasterii brzevnoviensis ordinis s. Benedicti abbas eiusdemque ordinis per Bohemiam et Moraviam visitator . . . Per praesens constare testatumque fieri volumus, quod tempus beneplaciti Dei ter optimi maximi advenisse censentes, quo monasterio ordinis nostri vulgo s. Pro-

---

[1]) Opis v arcibiskupském archivu pražském.

copii, alioquin ad honorem gloriosissimae Deiparae V. Mariae et s. Ioannis baptistae constructo, a tempore ziskianae rabiei caesis fugatisque religiosis ac possessionibus in manus laicorum devolutis in ruina iacenti restituendo manum applicaremus, postquam oblata nobis occasione ante desideranter quaesita partem aliquam possessionum ab eodem s. Procopii monasterio abalienatarum a possessore tunc earum, illustrissimo domino Ioanne Victorino comite de Waldstein, pretio dato redemimus, ut de rectore quoque congruo eidem ad initium auspicatum provideremus, auctoritate nostra elegerimus reverendum dominum Ioannem Chrysostomum de Belmonte, ordinis nostri religiosum, in monasterio monseratensi, vulgo Emaus, in Nova civitate pragensi sito professum indeque legitime eliberatum, post acceptam prius ab eo stabilitatis in congregatione nostra bohemica obedientiaeque debitae competentem professionem ac promissionem, quem abbatem dicti loci sancti creavimus ac instituimus, creatumque ac institutum praesentibus declaramus; ad quod nos palam nota probae conversationis eius fama ex magnorum virorum testimoniis accepta induxit ac unice permovit. Neque illud futurae memoriae silentio pressum volumus, quod idem dominus Ioannes Chrysostomus, ne in initio gravi ipse monasterium s. Procopii memoratum gravaret, in commodiorem sui sustentationem pro eodem obtulerit tria millia florenorum paratae pecuniae, quam nobis ad usus tales, e quibus huiusmodi eius sustentatio proveniret, pro arbitrio applicandam numeravit. Ut igitur huiusce nostrae ordinationis apud posteros, maxime vero succesores nostros, debita habeatur certificatio, neve per facti ignorantiam factum invertendi praesumatur attentatio, eam huic scripto inserere nostroque ac conventus braunensis seu brzevnoviensis sigillo cum propriae manus subscriptione munire, inque testimonium reverendissimum Dominum D. Matthaeum Ferdinandum a Bielenberg, abbatem monasteriorum s. Ioannis sub rupe et sancti Nicolai in Veteri urbe pragensi, denominatum episcopum reginohradecensem, qui ipse his quoque subscripsit sigillumque suum appressit, postulare adhibere voluimus. Quae omnia acta sunt in monasterio brzevnoviensi anno a partu Virginis 1663, die 20. Maii.

---

59. Smlouva o statky učiněná mezi opatem sázavským Danielem Ildefonsem Nigrinem a hrabaty z Valdšteina na Komorním Hrádku dne 9. května r. 1667.[1])

Léta Páně od narození Krista Vykupitele a Spasitele našeho tisícího šestistého šedesátého sedmého, devátého dne měsíce máje, skrze snažné prostředkování a jednání naše: Václava svaté římské říše hraběte ze Šternberka, pána na Českém Šternberce a Radovesicích, J. M. římského císaře, uherského a českého krále rady a skutečného komorníka a soudce zemského v království českém, a Františka Leopolda z Talmberka na Hražených Ratajích, a nařízeného předního královského hejtmana kraje kouřimského, jakožto na poručení nejjasnějšího arciknížete a pána, pána Leopolda, voleného římského císaře a českého krále, pána nás všech nejmilostivějšího, též od JJ. Excell. a MM. královských pánův místodržících v království českém, sub dato v městě Vídni 12. Februarii léta přítomného 1667, též na hradě pražském 4. dne měsíce dubna léta přítomného 1667, nařízenými kommisary: stala se smlouva o směnu a defalkaci dobrovolná, a celé a dokonalé porovnání (však na další J. M. cís. a královské ratifikaci a konfirmaci), a to předně s povolením J. M. C. a Kr. pána Leopolda, kralujícího krále českého, a dle zřízení zemského obnoveného A. 25, 26. nejvyššího ochránce a opatrovníka statkův a důchodův duchovních v Čechách, též J. M. knížete, Eminencí, pana kardinála z Harrachu, arcibiskupa pražského (titul.), jako i také důstojného a velebného pana Tomáše, řádu sv. Benedikta kláštera břevnovského opata, pána na Broumově a Polici, téhož sv. řádu v království českém a v markrabství moravském visitátora, i na místě celého téhož řádu sv. Benedikta v království českém, mezi velebným panem Danielem Ildefonsem, řádu sv. Benedikta kláštera sv. Prokopa opatem, pánem na Sázavě, a celým konventem z jedné, a vysoce urozenými hrabaty panem Adamem Maximiliánem a panem Janem Karlem, též tutorio nomine na místě nezletilého bratra jich Ferdinanda, sv. římské říše hrabaty z Valdšteina na Hrádku Komorním nad Sázavou a Radeníně, syny a dědici po neb. vysoce urozeném panu Janovi Viktorinovi, sv. římské říše hra-

---

[1]) Desky zemské; 391. kvatern mořský 6. L. 16.

běti z Valdšteina na Hrádku Komorním nad Sázavou a Radeníně, J. M. C. radě a komorníku, pozůstalými, jakž uvedení do pozůstalosti otcovské v registřích starostových práv nebeské barvy léta 1666 20. Juni pod literou D. 29, vykonání juramentum fidelitatis J. M. C. a Kr. a adirování pozůstalosti ve dskách zemských plněji svědčí, z strany druhé: a to taková smlouva o směnu a defalkaci a porovnání: Jakož jest před dávnými lety J. M. římský císař, uherský, český král, pán Ferdinand toho jména první (tit.) někdy urozenému panu Jaroslavovi ze Šellenberka a z Kosti, své radě a nejvyššímu komorníku království českého, na některých statcích zápisných, kteréž jest k zámku Hrádku Komornímu nad Sázavou, k statku svému dědičnému, na jistý způsob držel, totižto na městečku Mnichovicích, na vsech řečených Choraticích, Samechově, Bělokozlích, Samopších, Mrchojedech, Přibislavicích, vsích celých, a Dojetřicích, Skvrňově, Rovné, Křivolajích, dvoru Chlumu, dvoru Kozlech, dvoru Drletíně a na mlýně Kačkově se vším příslušenstvím, k prvním summám, kteréž jest podle odhadu na tom zboží duchovním a odevzdaných spravedlnostech měl, ještě víceji nejprve dva tisíce kop gr. českých z milosti své královské za jeho dávné berně a užitečné služby připsati ráčil; kteréžto městečko a ty všechny vsi a dvory jmenované urození páni Petr, Sigmund a Jan, i na místě Jiříka a Albrechta, synové téhož neb. pana Jaroslava z Šellenberka, vedle jiného svého dědičného statku, totiž zámku Hrádku Komorního nad Sázavou, jsou urozenému panu Janovi mladšímu z Valdšteina na Hrádku Komorním nad Sázavou, nejvyššímu sudímu království českého, prodali a všecky spravedlnosti své na to městečko, vesnice a dvory zápisné svědčící jsou jemu panu Janovi z Valdšteina odevzdali a na něho i na jeho pány dědice a budoucí s dobrou vůlí převedli, tak jakž smlouva trhová a listové dobrých vůlí do desk zemských království českého slovo od slova do kvaternu památného tělného léta 1554 v pátek před svatým Tiburcím pod lit. A. 3. a vklad v témž kvaternu anno, die, ut supra vloženy a vepsány to vše v sobě šířeji obsahují a zavírají. Kterýžto pan Jan mladší z Valdšteina jest J. M., císaře a krále, pána Ferdinanda prvního poníženě prosil, aby jemu při držení těch městečka a vesnic s tím vším a všelijakým příslušenstvím některou další milost učiniti a do dvou životů bez výplaty, a potom ještě k prvním

summám dvanácte set kop gr. českých z milosti za jeho J. M. C. vždycky činěné věrné služby připsati ráčil. K jehožto ponížené prosbě jsouce J. M. C. milostivě nakloněn, a pro dávné věrné a platné služby, kteréž jest J. M. C. činil, s jistým vědomím jakožto král český s radou věrných svých milých jistým majestátem, jemu panu Janovi mladšímu z Valdšteina i jeho dědicům a budoucím na to daným, připsati ráčil na svrchu psaných městečku, vesnicích a statku dvanácte set kop gr. českých k prvním summám, kteréž na tom zapsané měl, a k tomu dva životy, totiž jeho pana Jana z Valdšteina jeden a druhý tomu, kdož by jeho statek jiný po jeho smrti držel, aneb komuž by jinému ten život odkázal, aneb dobrou vůlí odevzdal, tak a na ten způsob, aby z takového statku, městečka, vesnic od J. M. C. ani od budoucích JJ. MM. králův českých ani od těch osob duchovních, jimž náleží, ani od žádného jiného člověka pod žádným vymyšleným způsobem a obyčejem bez vůle své splacován, ani kterak koli z toho statku potiskán byl do vyjití těch dvou životův, nýbrž že ten statek všechen se vším jeho příslušenstvím bude moci míti, držeti a jeho pokojně užívati beze vší překážky; než po vyjití těch všech svrchu psaných životův, když J. M. C. a budoucí králové čeští aneb ty osoby duchovní, jimž od starodávna spravedlivě náleží, často psaný statek a vesnice vyplatiti by chtěli, však k J. M. C., aneb těch duchovních k vlastnímu držení a požívání, jináče nic tehdy že J. M. C. ráčí míti dědicům jmenovaného někdy pana Jana z Valdšteina aneb budoucím držitelům často řečeného statku, městečka a vesnic, při kterémkoli svatém Jiří aneb svatém Havle rok napřed k výplatě věděti dáti, a summy jejich, kteréž od předkův J. M. C. spravedlivě na témž statku městečka a vesnic zapsané mají, a při tom těch dvanácte set kop grošův českých z milosti a pro služby jeho pana Jana z Valdšteina, jakž dotčeno, připsaných, čehož všeho summa čtyři tisíce pět set dvaceti pět kop čtyřiceti grošův, vše českých, učiní položiti; tehdy že oni mají takové summy přijíti a toho statku a zboží postoupiti bez zmatku a všelijaké odpornosti; však všecky úroky a důchody toho roku přišlé sobě prve z toho statku mají a budou moci vybrati a dokadž by jim, dědicům někdy pana Jana z Valdšteina aneb držitelům týchž městečka a vesnic, summa zúplna dána a zaplacena nebyla, že nemají a povinni nebudou toho statku a zboží všeho

ani na díle postupovati, jakž majestát J. M. císaře a krále pána Ferdinanda prvního sub dato v městě Vídni v pátek po nanebevstoupení Pána Krista léta 1558 to v sobě šíř obsahuje a zavírá. Posléz pak vysoce urozený pan Adam tehdáž mladší z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou a Lovosicích, J. M. C. rada a skutečný komorník, pan syn nadjmenovaného pana Jana mladšího z Valdšteina a děd těchto z počátku jmenovaných hrabat z Valdšteina, jest při J. M. římském císaři, uherském a českém králi pánu Rudolfovi druhém toho v poníženosti pohledával, aby jemu také další milost učiniti a při tom mimo první na tom zboží, statcích zápisných a duchovních, zapsaný život jeho ještě dva životy připsati ráčil. Na jehožto poníženou prosbu J. M. C. a Kr. pán Rudolf druhý jakožto kralující král český na týchž zápisných a duchovních, zboží, městečku, vesnicích a dvořích pod těmi všemi klausulemi a kondicemi neb výminkami ve výš připomenutém majestátu, od J. M. C. pána Ferdinanda prvního někdy panu Janu mladšímu z Valdšteina v létě 1558 daném, rozepsaných jemu panu Adamovi z Valdšteina, posléz nejvyššímu purkrabí v království českém, a jeho budoucím ještě jeden život a k tomu dva tisíce kop míšenských přidati a připsati ráčil, tak že té summy 11051 kop 20 grošův učinilo, jakž týž majestát, jehož jest datum na hradě pražském ve čtvrtek po neděli postní Oculi léta 1603, to sebou přináší.

Podle čehož jest tak někdy dobré paměti pan Adam z Valdšteina, posléz nejvyšší purkrabí pražský, též po něm pozůstalý pan syn, pan Jan Viktorin hrabě z Valdšteina i jeho nadjmenovaní synové téhož městečka Mnichovic a některých vesnic, též dvorův v držení a užívání zůstával a zůstávali; po smrti pak často jmenovaného pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina jest se z počátku jmenovaný pan opat kláštera sv. Prokopa řádu sv. Benedikta o ty zápisné městečko a vesnice, též dvory, podací, poněvadž již všechny životy prošly a minuly, při nich panu Adamovi Maximiliánovi a panu Janovi Karlovi, bratřích, hrabatech z Valdšteina již léta svá právní majících i na místě bratra jich let nemajícího, že takové zápisné městečko, vesnice a dvory vyplatiti a tu summu 11051 kop 20 grošův míšenských v roce pořád zběhlém složiti chce, prohlásil a rok napřed věděti dal, a tak ty zástavní grunty k výplatě vypověděl, anebo aby páni hrabata některé

své vlastní dědičné a zpupné, k panství Hrádku Komornímu nad Sázavou náležející vesnice, které k témuž klášteru sv. Prokopa mnohem příležitější nežli ty zápisné jsou, jemu panu opatu k ruce celého konventu směnou a porovnáním dědičně postoupili a místo výplatné summy 11051 kop 20 grošův sobě ty některé zápisné městečko a vesnice, též dvory, dědičně zanechali, tak aby se jedné ani druhé straně žádná křivda nestala. A poněvadž pak připomenutý neb. pan Viktorin hrabě z Valdšteina měl sobě ty všechny zápisné vesnice, které pan opat kláštera sv. Prokopa za výplatné býti praví, cedulemi dílčími valdšteinskými na pozůstalost někdy pana Adama z Valdšteina, nejvyššího purkrabí pražského, na čtyři díly učiněnými za dědictví zpupné, k dílu prvnímu panství Hrádku Komorního nad Sázavou připojené a v taxe položené s evikcí a zprávou, kdyby se na kterémkoli díle jaké závady vynacházely, že všichni čtyři dědicové valdšteinští a jejich budoucí jsou a budou povinni pro rata portionis takové závady zastávati, jakž táž cedule dílčí dílu prvního panství Hrádku Komorního nad Sázavou ve dskách zemských v kvaternu památném novém Měděném léta 1640 dne 14. měsíce Juli pod lit. E. 29. to v sobě šíř obsahuje a zavírá: pročež nepominuli jsou pan Adam Maximilián a pan Jan Karel i na místě Ferdinanda let nemajícího, bratra jich, hrabata z Valdšteina, synové a dědicové často jmenovaného neb. pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina, to všechno JJ. MM. pánům strýcům svým, sv. římské říše hrabatům z Valdšteina, spoludědicům někdy p. Adama z Valdšteina, nejvyššího purkrabí pražského, jakožto správcům svým v známost skrze psaní uvésti a jich se dotázati, chtěli-li by proti panu opatu kláštera sv. Prokopa a celému konventu řádu sv. Benedikta o takové zápisné městečko, vesnice a dvory se právně na odpor stavěti anebo dle jeho přednesení do přátelského porovnání vpustiti. Proti čemuž JJ. MM. páni hrabata a strýcové z Valdšteina se prohlásili, že s tím dobře spokojeni jsou, aby se páni dědicové pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina o takové městečko, vesnice a dvory zápisné s panem opatem kláštera sv. Prokopa a celým konventem porovnali; oni že do dílův svých dle evikcí jim satisfakci vynahraditi nepominou.

Vedle čehož často jmenovaní páni hrabata a dědicové neb. pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina (nespouštějíc se však své evikcí pro rata portionis na statcích pánův strýcův

svých, totiž po vysoce urozených pánech Rudolfovi Maximiliánovi a Karlovi Ferdinandovi hrabatech z Valdšteina, na díly jich jim přišlých,) jsou dotčenému panu opatu kláštera sv. Prokopa to zase za odpověď v známost uvedli, že se s nimi přátelsky beze všech soudních zaneprázdnění, pokudž by se to slušně státi mohlo, bez pohoršení svého práva, však s konsensem J. M. C., J. Kn. Eminencí pana kardinála arcibiskupa pražského a téhož pana visitátora řádu sv. Benedikta na další ratifikaci J. M. C. (dle zřízení zemského A. 25, 26) porovnati, směnu a defalkaci učiniti chtějí, prohlásili, a tak tím způsobem obě strany k přátelskému porovnání přistoupily, a tak od J. M. C. a Kr. tak i od JJ. Excell. a MM. královských pánův místodržících nás za kommissaře k porovnání jich žádali. A jsouce my výš jmenovaní smluvčí spolu s urozeným a statečným rytířem panem Litmírem Vidunou Obyteckým z Obytec, J. M. C. radou a soudcem zemským v království českém, za kommissaře nařízeni, kterýžto pan Obytecký majíce sobě to v známost uvedeno, jak se skrze psaní omluvna učinil, že pro nedostatek zdraví svého k té kommissi najíti se dáti, a pan opat také jsouce na kommissi revisitationis citovaný, dáleji čekati nemohli, a tak nepomenuli jsme se tak poslušně a hotově zachovati, společně se jistý den shledati, obě strany, jak duchovní tak pány hrabata z Valdšteina, před sebe citirovati, že neopomenou, aby dle J. M. C. nejmilostivějšího poručení a JJ. Excell. královských pánův místodržících nařízení jistý den sobě obrati, nám ty všechny městečko, vesnice a dvory zápisné a duchovní s jich příslušenstvím, kterých až dosavad v possessu páni hrabata z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou v držení a užívání v té summě 11051 kop 20 grošův zůstávají, ano i to, co by dotčení páni dědicové hrabata z Valdšteina, za to směnou proti defalkaci té summy 11051 kop 20 grošův míšeňských dáti chtěli, k očitému spatření vykázali, tak abychom to spatřiti a aequivalens povážiti a slušnost, jedno proti druhému, uznati mohli; což se také i stalo, že jak pan opat kláštera sv. Prokopa na místě celého konventu svého nám ty zápisné vesnice, kterých páni hrabata z Valdšteina až dosavad bono et iusto titulo podle majestátův JJ. MM. římských císařův a králův českých v držení a užívání zůstávali, s jich příslušenstvím k očitému spatření, jakož páni hrabata bratří z Valdšteinu, co od svého vlastního dědičného statku

Hrádku nad Sázavou a vesnic po sražení té summy zápisné 11051 kop 20 grošův míš. klášteru sv. Prokopa dědičně odevzdati a přivlastniti chtějí, vykázali; což jest pan opat kláštera sv. Prokopa celému konventu svému přednesl a v známost uvedl, a poznávajíce oni, že se tu klášteru sv. Prokopa žádná křivda nestala, jsou k té směně a smlouvě, též defalkaci povolili a přistoupili. A majíce my to všechno, co jsme tak očitě jak na spisech a dokumentech vynašli, též na gruntech a vesnicích shlédli a spatřili, a co se od obou stran pro et contra přednášelo, pohledávalo, praetendirovalo, a proti tomu k směně podávalo, v svém bedlivém považení, takto jsme strany s jich dobrovolným svolením a oblíbením, však, jakž často dotčeno, na další nejmilostivější J. M. C. jakožto kralujícího krále českého, pána nás všech nejmilostivějšího, ratifikaci smluvili a porovnali, jakž následuje:

Předně vynašlo se, že často jmenovaní páni hrabata a dědicové někdy pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina dosavad v držení a užívání zápisných duchovních městečka, vesnic a dvorův kmetcích neb podacích selských dle připomenutých majestátův JJ. MM. římských císařův a králův českých v summě zástavní 11051 kop 20 gr., což na zlaté činí 12893 zl. 13 kr. 2 denáry, zůstávali, totiž městečka Mnichovic, vsí Choratic, Samechova, Bělokozlů, Samopší, Mrchojed, Přibislavic, vesnic celých, též vesnic Dojetřic, Rovné, Křivolajů, dvoru kmetcího Drletína, což tu jest a k duchovenství náleželo, a více již žádných vesnic a dvorův zápisných tíž hrabata z Valdšteina na ten čas v držení a užívání nezůstávali. Kteréžto městečko Mnichovice, ves Choratice, ves Samechov, ves Přibislavice, vesnice celé, ve vsi Rovné, ve vsi Křivolajích, dvoru kmetcího Drletína, což tu jest, se vším příslušenstvím (neb též městečko Mnichovice od kláštera na dvě míle a některé vesnice podálečí a přiležité nejsou) pan opat i celý konvent kláštera sv. Prokopa v té sumě výplatní 11051 kop 20 gr. míš. a proti níže doložené směně, vesnicím a gruntům vlastním pánův hrabat z Valdšteina, jakož i defalkaci summy trhové, za statek Sázavu od pana opata pánům hrabatům povinné, 1635 zl. a též sobě některých týchž zápisných vesnic vyminěných a klášteru zanechaných od níže doložených pánů dědicův někdy pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina, za dědictví zpupné, žádnému v ničemž nezávadné touto smlouvou

dědičně postupují a odevzdávají, a to k jmění, držení, dání, prodání aneb jinému téhož dědictví, městečka a vesnic, postoupení a s tím se vším, co a kdy se jim, pánům dědicům někdy pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina, líbiti bude, učinění, žádného práva ani jaké zvláštnosti sobě více a dále pan opat, nynější i budoucí, a celý konvent téhož kláštera sv. Prokopa nad Sázavou nepozůstavujíce, nýbrž též městečko a vesnice na ně, pana Adama Maximiliána a pana Jana Karla a bratra jich Ferdinanda z Valdšteina, převozují plným právem.

Za druhé: Naproti tomu páni hrabata z Valdšteina z těch zápisných vesnic duchovních odstupují a odevzdávají panu opatu a celému konventu téhož kláštera tyto: Bělokozly, Samopše s mlýnem pod Samopšemi řečeným Bártovým s řekou, Mrchojedy a Dojetřice se všemi okolními lesy příslušejícími a náležejícími, zejména těmito: případnosti ke vsi Benátkám, začnouce v koutě proti louce Doubňavě řečené, u jedné malé borovičky kámen hraničný vsazený, od téhož dále nahoru k borovému znamení stojatému, a tak dále do půl paloučku, zase vsazen mezník kamenný, odtud upřímo, na žádnou stranu se neohlédajíc, nýbrž po lízech a znameních až k dědinám ode vsi Mělníka vykazuje. Item zase na druhou hořejší stranu jdouce z téhož kouta na hoře opáčeného, dále na velký dub, odtud k jívovému kři, kdež jest zase kámen mezní vsazený, od téhož kamene upřímo po mezi polí zarostlých od Benátek, dokud louka Doubňava leží, tu jest vsazen mezník kámen, z téhož přichází strouhou na druhou stranu potoka, na jednu borovici, i také zase kámen mezní vsazený, od téhož cestou vozovou až k mezníku vsazenému, kde se scházejí grunty kostelecké, svatoprokopské a hrádecké, potom dále vedle gruntův kosteleckých ke vsi Újezdci patřících, nahoru k Radvanicům do lesa, slove Nesvojný, díl takového náleží k Radvanicům a díl k Čekanovu, po hraničnících až do louček, u jedné pláně jabloňové mezník vsazený kamenný, odtud po palouce dolů po role a porostliny Čekanovských, suchým dílem potůček, kterýž časem přesychává, ale rokle velká dělí, až do potoka od Talmberka tekoucího, odtud dolů po hraničnících lízovaných, vedle lesa, na pravé straně Běhavky; zase odtud nahoru do velkého Krliště až přes strouhu, slove k malému Krlišti, všechno po stromech laffováno až na mrchojedské pole.

Item zase na druhé straně k Přívlakům nad řekou, u Po-

tůčkova mýta slove, odtud dolů po meznících až do řeky pod ostrovem, kdež se také řeka dělí, hořejší od gruntův ratajských a dolejší až pod mlýn Kačkov svatoprokopských. Item zase pod vranickou skalou padá potůček do řeky, který teče od paloučku vranického, ten hory ratajské se svatoprokopskými dělí, slove Žiřina. Item pod polmi bělokozelskými, jdouce po potoce dolů až pod Drahňovice, slove les Radlice. Zase od téhož potoka dělí druhý potůček malý, vedle dlouhé léče až po jámu vlčí, jdouce od Choratic k Bělokozlům, Radlici, k sv. Prokopu, a dlouhá léč k Hrádku náleží. Item od té vlčí jámy, Volešek, Radloučka, nad palouk Zvěřinův, zase na cestu druhou, jdouce od Choratic k Bělokozlům, odtud vedle křoviny, konec pole Šebestového, potom pod hřeben v Čertových dolech, přes rokle až nahoru na cestu k vlčí jámě, pod kamenný vrch tak řečený, vedle mokře, cestou jdouce k Dojetřicům, vše pořádně laffováno až k palouku neb rybníčku Machovému, tu všechny mezníky a grunty mezi horami svatoprokopskými a hrádeckými, které vrchnosti přináleží, docházejí. Toliko porostliny sousedův dojetřických tu vedle polí se nacházejí, ostatní hory všecky k Hrádku jsou a patří. Více nachází se v horách hrádeckých rybník sluje Šafrov, pod ním luka sousedův dojetřických, a doleji Jana koláře sázavského pusté dva rybníčky již porostlé dřívím; toho rybníka Šafrova, bez jakého zhajování nasazováním ryb, sousedé svých luk travami a týž Jan kolář svých rybníčkův dřívím užívati mohou, ale jinší zvůle všechna vrchnosti hrádecké přináleží a žádný ze sousedův ji užívati moci míti nemůže; jakž též mezníky a hraničníky u přítomnosti našich kommisařův a obojí strany, též lidí poddaných jich tu u velikém počtu přítomných vše obmezeno, separirováno a vykázáno jest s jich příslušenstvím a užitky.

Třetí: Nad to výše jmenovaný pan Adam Maximilián a pan Jan Karel bratří hrabata z Valdšteina i na místě nezletilého bratra jich Ferdinanda přidávají a postupují témuž panu opatu i celému konventu kláštera sv. Prokopa směnou proti témuž městečku Mnichovicům, vsi Choraticům, vsi Samechovu, vsi Přibislavicům, vesnicím celým, vsi Rovné, vsi Křivolajím, dvoru kmetcímu Drletínu, což tu duchovního a zápisného jest bylo, se vším příslušenstvím, jakž výš v prvním artikuli doloženo, klášteru nepříležitému, což pánům hrabatům z Valdšteina zůstává, své dědičné vesnice: Radvanice s pu-

stinou benátskou se všemi k tomu přináležejícími roklemi, porostlinami, pustinami, a co od starodávna k ní náleží, nepojímajíc však do toho žádných luk mostických, kterýchkoli vrchnost panství Hrádku Komorního až dosavad v držení a užívání byla, neb ty páni hrabata z Valdšteina sobě všechny per expressum dědičně vymiňují a zanechávají, jakž vysazené mezníky to všechno rozdělují, jako i s mlýnem Budínem a vsí Přívlaky řečenou s řekou a lesy okolními, což gruntům a vesnicím klášterským hrubě příležité jest; jakožto nápodobně u přítomnosti našich kommissařův, stran a lidí jejich vše mezníky obmezeno, separirováno, očitě spatřeno a vykázáno bylo, a to vše ku pravému právu dědickému téhož kláštera sv. Prokopa beze všech a všelijakých závad. A při tom také páni hrabata z Valdšteina od té výplaty summy 12893 zl. 13 kr. 2 den., neméně což týž pan opat a celý konvent kláštera sv. Prokopa pánům dědicům někdy pana Jana Viktorina z Valdšteina za prodané vesnice v létě 1663 s jich příslušenstvím kapitálu 1500 zl. i s úrokem za půldruhého léta vzešlým, čehož obého 1635 zl. vynáší, dobrovolně upouští a těch dvou praetensí, jak výplatní tak i dlužní, od kláštera sv. Prokopa nikdy více užíti nežádají, nýbrž týž klášter z těch obou post úplně a docela kvitují nyní i na časy budoucí a věčné.

Čtvrté: A jakož již v této smlouvě doloženo, že z těch zástavních gruntův pánům hrabatům z Valdšteina pan opat a celý konvent kláštera sv. Prokopa postupuje a dědičně zanechává městečko Mnichovice, vsi Choratice, Samechov, Přibislavice, Rovnou, Křivolaje a dvůr kmetcí Drletín, a to za dědictví zpupné a žádnému v ničemž nezávadné: naproti tomu páni hrabata odstoupili panu opatu a celému konventu vesnic zápisných a duchovních beze vší výplaty: Bělokozly, Samopše s mlýnem pod Samopšemi Bártovým řečeným s řekou, ves Mrchojedy a Dojetřice se všemi okolními lesy blíže kláštera ležícími, zejména jmenované, a k tomu upustili od summy výplatní 12893 zl. 13 kr. 2 den. a summy trhové 1635 zl., co za vesnice dědicům valdšteinským doplatiti měli, a nad to výše summou přidali své vlasní a dědičné vesnice klášteru sv. Prokopa velmi příležité: Radvanice s pustinou benátskou a s mlýnem budínským a vsi Přívlaky řečenou i s jich všelijakým příslušenstvím. Pročež považivše jedno proti druhému, uznali jsme, že se tu témuž klášteru sv. Prokopa žádná křivda a ublížení

nestalo, nýbrž ještě klášterská satisfakcí proti těm městečkům a vesnicím zápisným pánům hrabatům dědičně zanechaným quantum větší převyšuje, tak že klášter na tom dobře a zvláště pro svou příležitost obvyknouti a přestati může, jakož pak týž pan opat a celý konvent téhož kláštera sv. Prokopa nad Sázavou na tom přestali a přestávají, to dobrovolně ujímají a s tou směnou dobře spokojeni jsou a býti mohou, a že se nikdy více a pro nic jiného, co by se těch městečka, vesnic a gruntův zápisných duchovních, v těch připomenutých majestátech obsažených, dotýkati chtělo, na ně pány dědice neb. pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina, dědice a budoucí jich a držitele statku Hrádku Komorního nad Sázavou pod nižádným vymyšlevým praetentem, buďto domnělé laesí nebo jakýmkoli titulem by vymyšleno býti mohlo, potahovati, navracovati nemají a moci míti nebudou, za sebe i budoucí pány opaty a celý konvent nynější i budoucí slibují a připovídají; kdyby i co toho kdo učiniti chtěl, tehdy to žádného místa a průchodu proti této smlouvě a dokonalému porovnání míti a při žádném právě, jak duchovním tak světském, attendirováno býti nemá nyní i na budoucí časy a věčně.

Páté: Co se pak v témž majestátu J. M. C. Ferdinanda prvního mezi jinými vesnicemi Skvrnějova řečené, dvoru kmetcího Chlumu, dvoru Kozlů a mlýna Kačkova, též v majestátu J. M. C. Rudolfa druhého dvoru a vsi Třeboratic a při tom tvrze pusté Tryskovic s jich příslušenstvím dotýče, i poněvadž týž mlýn Kačkov již předešle témuž klášteru sv. Prokopa od neb. pana Jana Viktorina hraběte z Valdšteina vedle prodaného městečka Sázavy a jiných vesnic také postoupen jest, toho se při tom beze vší další jaké náhrady pozůstavuje. Té pak tvrze pusté Tryskovic, dvoru a vsi Třeboratic, vsi Skvrnějova, dvoru Chlumu a dvoru Kozlů dotčený pan Jan Viktorin hrabě z Valdšteina, mnohem méně páni dědicové jeho nikdy v držení a užívání nebyli, ani také kterak a jakým způsobem a komu od předešlých držitelů odcizeny jsou, věděti se nemůže; pročež při tom odcizení se toho zcela a zúplna zůstavuje a tímto kontraktem směňuje a defalciruje, tak že na budoucí i věčné časy pan opat a konvent kláštera sv. Prokopa na to se nikdy více navracovati nemají a moci míti nebudou.

Za šesté: A jak podle této smlouvy, směny, porovnání a defalkace, jakž často a kolikráte opáčeno, panům hrabatům

z Valdšteina na Komorním Hrádku dědičně se přivlastňují a zůstavují: městečko Mnichovice, ves Choratice, ves Samechov, ves Přibislavice, ves Rovná, ves Křivolaje a dvůr kmetcí Drletín, a proti tomu panu opatu a celému konventu kláštera sv. Prokopa zůstávají vesnice zápisné s jich příslušenstvím: ves Bělokozly, ves Samopše s mlýnem pod Samopšemi Bártovým, ves Mrchojedy, ves Dojetřice, od starodávna duchovní, k tomu dědičné vesnice od panství Hrádku Komorního nad Sázavou: Radvanice s pustinou benátskou, s mlýnem budínským a vsí Přívlaky řečenou se vším výš doloženým příslušenstvím (krom luk mostických, Doubňav, luk celých po té straně k Mosticím, tak jakž mezníky vysazeny a napřed jmenovány jsou, které vrchnosti Komorního Hrádku od starodávna užívaly a užívají), též také ty summy zástavné 12893 zl. 13 kr. 2 d. a druhá trhová 1635 zl., to vše klášteru dědičně se pozůstavuje a plným právem zanechává nyní i na časy budoucí a věčné.

Pročež obě dvě strany, jak páni hrabata z Valdšteina panu opatu a klášteru sv. Prokopa na ty od nich dědičné vesnice postoupené, tak zase pan opat a celý konvent pánům hrabatům na ty zástavné a již nyní za dědičné touto smlouvou zanechané a k statku Hrádku připojené městečko a vsi podle proporcí před závadami jedni druhým evikci a správu činí a zapisují, jak země za právo má, při čemž také páni hrabata jeho pana opata a celý konvent z těch 12893 zl. 13 kr. 2 d. jako i z těch 1635 zl. kvitují a propouští.

Za sedmé: Že pak ty některé vsi, které páni hrabata klášteru postupují, jsou skrze ta neúrodná a strašná, vojenská léta schuzeny, pročež bude moci pan opat a celý konvent reparaci při královské berni zemské dle kommissi visitationis pohledávati, a jestliže by páni hrabata z Valdšteina jakou defalkaci od J. M. C. na ty staré, zadrželé kontribucí slevunku na svou praetensi za komorou mající co obdrželi, že v to též i ty vesnice touto smlouvou klášteru odstoupené, odevzdané pojaty a toho pro rata portione účastny býti mají. Pakliby J. M. C. na praetensi pánův hrabat z Valdšteina za komorou mající té defalkace kontribucí učiniti chtíti neráčila, tehdy páni hrabata z Valdšteina těch kontribucí zadrželých na těch vesnicích klášteru od nich postoupených platiti povinni nebudou.

Za osmé: Kteří poddaní z jedné i druhé strany v pod-

danosti se zanechávají neb vymiňují, ti na obzvláštní specifikaci položeni, od pana opata kláštera sv. Prokopa i pana Adama Maximiliána hraběte z Valdšteina rukama vlastníma podepsáni jsou, a to tak svou podstatu míti má, jako by to v této smlouvě zejména vypsáno bylo.

Deváté: Kontribucí vojenské v nově v tomto roce 1667 zašlé a zadrželé poddaní již ke klášteru odstoupení, co na ně přichází, bez odkladu zaplatiti mají. Naproti tomu úroky peněžité i obilné, dluhy, což jim vrchnost pro spomožení jich v hotovosti zakládala, též také dluhy za piva do hospod vystavená pro snažší jich těch kontribucí zapravení páni hrabata jim všechno pasirují a odpouštějí.

Desáté: A což tu tak touto smlouvou a porovnáním skrze naše nařízené komisaře a smluvčí mezi panem opatem a celým konventem kláštera sv. Prokopa i na místě budoucích a pány hrabaty z Valdšteina, též dědicův a potomních držitelův statku Hrádku Komorního smluveno, narovnáno, směněno, defalcirováno, dobrovolně ujato a oblíbeno jest, to jsou sobě obě strany, jak na vzácné duchovní osoby a hrabata přísluší, pevně beze všeho protržení s dědici a budoucími svými zdržeti a tomu všemu zadosti učiniti připověděli na časy budoucí a věčné.

Na potvrzení toho jest tato smlouva ve tři exempláře přepsána, pečetmi našich komisařův a smluvčích, též i od stran upečetěna a podepsána. A poněvadž se tuto směny duchovních gruntův dotýče, pročež pro všelijakou bezpečnost a neproměnitelnou stálost pan opat od své strany toho při J. vysoce osvícené knížecí Eminenci pánu p. kardinálu z Harrachu, arcibiskupu pražském, jakožto nad statky duchovními v Čechách po J. M. C. a Kr. nejpřednějším inspektoru (t. p.), jakž napřed doloženo, pohledával, že jest v tom svou vůli a consens sub dato na velebné konsistoři pražské 22. Aprilis léta 1667 na papíře postaveno, kteréž se in originali při této smlouvě skládá, dáti ráčil. Neméně dotýkajíc se tuto i statku Ferdinanda let nemajícího, pročež pro lepší stálost a obojí strany bezpečnost má tato smlouva a porovnání dle zřízení zemského obnoveného A. 25. 26. J. M. C. a Kr. k nejmilostivější ratifikaci a konfirmaci přednešena, podána a za to, aby po též ratifikaci na relaci J. M. C. do desk zemských na společný náklad rovným dílem vložena a vepsána byla, žádáno býti. A tak my výš jmenovaní komisaři nadjmenované strany na ten způsob s jich dobrovolným

oblíbením, k čemuž se před námi jednomyslně přiznali, jsme smluvili a na další nejmilostivější ratifikaci J. M. C. tuto smlouvu zavřeli. Stalo se léta a dne svrchu psaného.

(L. S.) *Václav Jiří* hrabě ze Šternberka.

(L. S.) *František Maximilián Leopold* z Talmberka.

(L. S.) *Daniel Ildefons,* opat kláštera sv. Prokopa.

(L. S.) *Adam Maximilián* hrabě z Valdšteina.

(L. S.) *Jan Karel* hrabě z Valdšteina.

---

60. Svědectví o zázračném obraze sv. Prokopa na Sázavě, ze dne 5. března r. 1668.[1])

(Výpovědi očitých svědkův o změnách, jež znamenali na obraze sv. Prokopa.)

Léta Páně 1668 5. dne měsíce března na snažnou vysoce důstojného pána p. Daniele Ildefonsa, opata kláštera sv. Prokopa nad Sázavou, skrze P. Sudislava, superiora a kazatele kolínského, kapucína, přednešenou žádost u přítomnosti toho patera superiora, též pana Michala Jiřího Elberta, tehdáž purkmistra, Jiřího Františka Formandla, primátora, Lukáše Cikána a Jiřího Aloisia Věcourka, spoluradních, zprávu dávaly níže psané osoby, jakž následuje. Především bedlivé napomenutí každé též osobě učiněno, jakož také i každá zvlášť o tom slyšána byla.

Paní Anna Marie, pana Michala Salaje, J. M. C. rychtáře, manželka okolo 20 let věku svého majíc, oznámila: „Lonského roku tu neděli po sv. Prokopu, když jsem byla na pouti v klášteře u sv. Prokopa, viděla jsem na nešpoře i po nešporách, když bylo Magnificat, že obraz sv. Prokopa na oltáři

---

1) Fabricius: Požehnaná památka; str. 320 nn.

oči pozdvihoval přes desetkráte.“ To přijímá k dobrému svědomí a na to praví, že již prve velebnou svátost přijímala.

Jan Vimberský, písař téhož pana Michala Salaje, věku svého 37 let maje, seznání učinil: „Na pouti u sv. Prokopa v roce pominulém, na nešporách, byl jsem mezi muzikanty, a ženy tam sobě ten obraz sv. Prokopa na oltáři ukazovaly. Šel jsem tam také po nešpoře, a když jsme již s paní odcházeli, paní se obrátila a pravila: Hle, Johanes, ten obraz zase otvírá oči! Já se ohlédl a viděl jsem, že otevřel ten obraz šestkrát neb sedmkrát oči; i zůstalo také pravé oko otevřené, co jsem asi tři kročeje učinil, potom zase bylo zavřené.“ To přijímá k svému dobrému svědomí.

Paní Alžběta Šilhánková, měštěnínka města Nového Kolína nad Labem, věku svého 37 let majíc, vyznala: „Při nešpoře u sv. Prokopa tento minulý rok klečela jsem u stolice proti oltáři. Při skonání nešporův klečící za mnou Olivová pravila: Ach, ten sv. obraz má oči otevřené! Já jsem pohlédla a viděla jsem, že týž obraz sv. Prokopa měl oči vzhůru obrácené chvíli hrubou; hleděla jsem na to, až mne slzy polily; potom jsem zase prohlédla, a měl ten obraz zase oči sklopené, tak jak jest malován.“ To přijímá k dobrému svědomí a s přísahou tělesnou toho ztvrditi hotova jest.

Máří Magdaléna, pana Pavla Olivy, souseda v předměstí zálabském, manželka, majíc věku svého 49 let, zprávu dala: „To pravda jest a to jsem netoliko já, ale z nás více lidí vidělo, když jsme byli na pouti v létě pominulém u sv. Prokopa v klášteře nad Sázavou, že obraz sv. Prokopa malovaný na oltáři čtyřikráte oči otevřel a k nebi pozdvihl a zase sklopil dolů jako živý člověk. To se stalo, když jsme byli na nešpoře.“ To přijímá k svému dobrému svědomí, víře a duši, a kdyby toho potřeba ukazovala, i s přísahou toho potvrditi hotova jest.

Máří Magdaléna Jakuba Ertle, měštěnínka kolínská, okolo 30 let věku svého majíc, zprávu dala: „Jest tomu tak, již teď budou dvě léta v tom roce, okolo sv. Prokopa, když pan opat mši svatou četl po kázání, kteréž jistý pater kapucín tehdáž činil, viděla jsem, že obraz ten, který jest malovaný na oltáři, kde pan opat mši svatou četl, oči zdvihl nahoru a zase spustil dolů, a to když měl pozdvihovati boží drahé Tělo; klečela jsem blízko oltáře.“ Přijímá to k dobrému svědomí a může to s přísahou ztvrditi.

Kteréžto zprávy že ty dotčené osoby ze svých úst tak v těch slovech dávaly, byvše jim to každé zvlášť zase přečteno, k tomu se znovu zase přiznaly, pro lepší toho, kdež náleží, důvěrnost pečeť menší městská s jistým J. M. C. magistrátu vědomím tuto na žádost z počátku psaného p. p. opata jest přitisknuta. — Actum v témž městě Novém Kolíně nad Labem léta a dne, jak nahoře.

Jiří František Ebert,
(L. S.) ten čas úřad J. M. C. purkmistr administrující.

Mag. Georgius Aloisius Věcourek,
synd. Neo-Kolin.

---

61. Vysvědčení notáře Michala Norberta Dietricha o podivu hodném uzdravení dcery jeho Barbory r. 1679. [1]

Léta 1679. Já Michal Norbert Dietrich z Hettenfeldu, caesarea ac imperiali authoritate notarius publicus, J. M. C. nápojní výběrčí při král. krajském městě Kouřimi a měštěnín Starého města pražského, známo činím vůbec tímto mým veřejným instrumentem, kdekoli zapotřebí bude: Učiníce já sobě pro mou budoucí živnost zakoupení již v pominulém létě 1678 při král. městě Kouřimi a přestěhujíce se následovně do téhož jmenovaného místa v létě 1679, přihodilo se nepochybně z tvrdé, vápenité vody kouřimské, že mé dcerušce Barboře nenadále nějaký silný fluss do levého oka jest přišel; tak jsouce to oko nemálo nakažené a téměř v nebezpečenství budoucí slepoty, na všelijaký způsob rozličná medicamenta aneb lékařství k témuž neduhu jsme užívali, však nic dokonce k platnosti býti nemohlo. Naposledy pak berouce my rodičové naše pobožné útočiště k sv. milému Prokopu, patronu českému, na den téhož sv. opata do kláštera sázavského s tou naší dotknutou dceruškou jsme putovali, za předešlé zdraví pokorně a pobožně prosili, ji Pánu Bohu a sv. Prokopu tam obětovali, jistý malovaný obraz „ex voto“ jsme tam zavěsili a u studánky sv.

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; 291 nn.

Prokopa za městečkem Sázavou léčící vodou umývali, jakož i flaši té vody ssebou domů vzali, dáleji k vymývání téhož nezdravého oka potřebovali. I stalo se (z čehož buď Bohu věčná chvála a sláva neskonalá), že té naší dcerušce Barboře v krátkém čase skrze přímluvu a orodování sv. Prokopa předešlé zdraví na tom skoro již zkaženém levém oku jest bylo zase navráceno. Že tomu všemu, jak se nadpisuje, tak a nejináč jest, beru já na mé dobré svědomí, a pro větší čest a slávu téhož milého sv. Prokopa ex officio notariatus tuto attestaci pod mým signetem a obyčejnou pečetí potvrzuji. — Dáno v král. krajském městě Kouřimi anno et die, ut supra.

(L. S.) *Michael Norbertus Dietrich*
idem, qui supra.

---

62. List vydaný z konventu kláštera sázavského dne 8. července r. 1681.[1])

(Mnichové-kněží svědčí o volbě opata P. Benedikta Grasera.)

Anno 1681 die 8. Julii vacante abbatia post mortem domini abbatis Coelestini Gindrzich ad s. Procopium praesentibus nobis omnibus infra scriptis coram reverendissimo ac amplissimo domino d. Thoma, abbate brzevnoviensi et sacri ordinis visitatore generali perpetuo, a nobis requisito, ad maiorem Dei gloriam, sacrae romanae ecclesiae augmentum et sacri ordinis incrementum actus solemnis in monasterio s. Procopii cis Sazavam ordinis s. Benedicti de more consuetudinario dictique sacri ordinis constitutionibus celebratus, et observatis sacrorum canonum sanctionibus per viam postulationis unanimi consensu a nobis electus est reverendus ac religiosus in Christo pater Benedictus Graser, ordinis s. Benedicti monasterii cladrubiensis professus, quam electionem quod ratam et gratam habeamus, hoc scripto in fidem canonicae factae huius a nobis postulationis sigillo conventus nostri et manuum nostrarum propria subscriptione attestamur. — L. S. P. Placidus Vitecius. P. Aemilianus. P. Procopius. P. Gregorius. P. Maurus Moltzer.

---

[1]) Opis v arcibiskupském archivu v Praze.

63. Vysvědčení Jana Ignatia Hlineckého, faráře v Plaňanech, o podivu hodném jeho uzdravení na Sázavě, dne 28. října r. 1685.[1])

Léta 1685 dne 28. října. Já níže podepsaný to, co se mnou dokázáno jest, nejináče než nevděčně tajiti bych mohl, kterak totižto když na pout z obzvláštní pobožnosti do Sázavy na den sv. Prokopa, téhož místa opata, jsem přišel a na témž místě těžkou zimnici, kterážto již přes plných pět neděl mne velice sužovala, jsem trpěl; pročež z rady J. M. pána téhož sv. místa opata a praelata království českého z koflíku sv. Prokopa, který až posavad na tom místě uctivě se zachovává, plnou a celou k Bohu a k sv. Prokopu důvěrností jsem požíval, hned (z čehož buď Bohu a sv. Prokopu věčná chvála) zdraví radostného jsem dosáhl a zdráv dokonale se domů navrátil, aniž více jsem takové zimnice na sobě cítil. Až zase ve třech letech, když se o mne pokoušela, jedouce skrze ves, kteráž slove Chotouň, místo a kapličku, kdežto se sv. Prokop narodil vidouce, Pánu Bohu a témuž svatému jsem se odevzdal a jakož se pamatuji, přislíbil to sv. místo navštíviti, nic více než jedenkráte té zimnice navrácení jsem cítil. To že se tak se mnou stalo, pro slávu boží a čest sv. Prokopa upřímně a pravdivě a kněžskou vírou potvrzuji.

(L. S.) P. *Joannes Ignatius Hlinecký*,
farář plaňanský.

---

64. Vysvědčení kanovníka Adama Ignatia Mladoty ze Solopisk o podivu hodném jeho uzdravení na Sázavě r. 1696.[1])

Já Adam Ignatius Mladota ze Solopisk, hlavního král. kostela hradu pražského sv. Víta, též vyšehradského sv. Petra a Pavla, též král. kaple kostela kollegiátního u Všech svatých na témž hradě pražském respective praelat a starší kanovník, Svatosti papežské a Stolice apoštolské protonotarius, známo činím všem vůbec, obzvláště tu, kdež náleží, že jsem pomi-

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 281 n.
[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 282 nn.

nulého léta 1696 velmi těžkým a nebezpečným neduhem v prsou obtížen byl, kterýžto čím více jsem proti němu užíval, tím více se rozmáhal, takže v patrném nebezpečenství života jsem byl. Přijedouce však 15. dne měsíce července náhodou k sv. Prokopu nad Sázavou a slyšíce dobré paměti pana praelata místa téhož, že by tam mnozí příchozí poutníci skrze užívání vína neb vody z toho koflíku, z kterého někdy týž sv. Prokop knížeti českému Oldřichovi z lovu se vracejícímu a unavenému vodu ve víno obrácenou podal, dosáhli, nějakou obzvláštní náchylnost k témuž svatému v srdci jsem seznal a hned na večer s částkou vína v témž koflíku mně od pana patera převora klášterského přinesenou prsa svá bolavá jsem obmyl a na odpočinutí se odebral; na ráno ale patrně jsem poznal, že polehčení veliké v těch prsou bolavých mám, a tak na poděkování toho dobrodiní přijatého, dokonalého zdraví dosáhnutí mši svatou u obrazu sv. Prokopa zázračného jsem četl, po kteréžto vykonané čím dále tím méně těch bolestí jsem cítil, až i dokonale v krátkých dnech všeho toho neduhu, který žádným lékařstvím nerci-li vyveden, ale ani zmenšen býti nechtěl, osvobozen jsem byl. A proto na znamení vděčnosti a poděkování sv. Prokopu, všem poutníkům k potěšení a jich k horlivému téhož svatého uctění vzbuzení od sebe toto vysvědčení pod vírou kněžskou vlastní rukou mou podpisem a sekrytem, jehož podle rodu mého užívám, ztvrzené na to místo, na kterémžto jsem dobrodiní přijal, dávám. Z Prahy léta 1697.

(L. S.) *Adam Ignatius Mladota ze Solopisk,*
ut supra.

---

65. List opata Václava Košína a konventu kláštera sázavského ze dne 16. května r. 1708.[1])

(Kněží kláštera sv. Prokopa zavazují se obětovati mše svaté za dobrodince kláštera pana Jana Františka z Talmberka).

My opat a spolu konvent kláštera sv. Prokopa nad řekou Sázavou známo činíme tímto naším dobrovolným písemným přiznáním, že z ohledu nám milostivě učiněné cessí jednoho kusu louky k mlýnu Veverkovskému jakožto k gruntu církvickému od J. M. pana p. Jana Františka (t. p.) z Talmberku „titulo gratitudinis“ se zavazujeme a podvolujeme jemu mimo jiných mší svatých, ihned po smrti obětovaných a v písemné cessí již obsažených, totiž od jednoho každého přítomného kněze po desíti, nad to výš ještě ke cti a slávě sv. Prokopa do plného živobytí každoročně jednu mši svatou sloužiti a skutečně vykonati. Pro čehož větší jistotu toto naše podvolení jsme podepsali a obyčejnými sekryty potvrdili, čemuž jest datum „cessionis factae“ anno 1708 die 16. Maii. — Venceslaus abbas. P. Edmund prior. Conventus s. Procopii.

---

66. List arcib. Jana Josefa hraběte Breunera ke konsistoři pražské ze dne 24. dubna r. 1709.[2])

(Arcibiskup posílá listiny o potvrzení a benedikci opata sázavského P. Václava Košína z Freudenfeldu).

Admodum reverendi, perillustres! Posteaquam P. prior ceterique religiosi omnes de nomine subscripti ordinis s. Benedicti monasterii s. Procopii cis Sazavam pro benedictione suo abbati P. Wenceslao Koschin iam ante sexennium attamen sine praesentia commissariorum nostrorum in talem electo benigne impertienda coram Nobis humiliter supplicando (ut lit. A) instituerunt, non solum confirmationem nostram eidem domino abbati in tenore adiacentis copiae (lit. B) elargiti sumus, verum etiam reverendissimo ac illustrissimo domino episcopo Hieropolitano, suffraganeo nostro, facultatem (ut lit. C)

---

[1]) Originál v universitní knihovně pražské.

[2]) Opis v arcibiskupském archivu pražském.

tribuimus eundem benedicendi, qui etiam praestito praevio iuramento non exemptorum abbatum (sub lit. D) qua abbas mentionati monasterii iuxta relationem mox dicti domini suffraganei (lit. E) actu benedictus est. Quare haec omnia (et quidem lit. A, D et E in originali) pro necessaria notitia et asservatione ad Vos remittentes, una gratiam Nostram Vobis benigne impertimur. Pragae in residentia Nostra archiepiscopali die 24. Aprilis 1709.

---

67. Svědectví Františka Kaňky, souseda městyse Sázavy, o podivu hodných změnách, jež spatřil na obraze sv. Prokopa na sklonku r. 1710 a z počátku r. 1711.[1])

Já níže podepsaný vyznání činím před Bohem a veškerým lidem, aneb kde by toho potřebí bylo, kdykoli a kamkoli, tak jak jest mi Bůh tu milost dáti ráčil, že jsem v klášterním chrámu sv. Prokopa svýma hříšnýma a nehodnýma očima divné zázraky viděl, jenž se staly léta Páně 1710. Mé první vidění stalo se dne 14. prosince. Ten den přišel jsem do kostela sv. Prokopa ve dvě hodiny z poledne. Klekl jsem před obraz zázračný vedle mého strýce Martina Kaňky, který mi povídal, že sv. Prokop prohlédá a že všudy po kostele hledí. Na to vezmu růženec a začnu se modliti. Dříve než jsem „Věřím v Pána Boha“ vyříkal, hledíc vroucně na svatý obraz a spatřuji oči otevřené. Načež hlasitě vzkřiknu: Bože, budiž milostiv mně, velikému hříšníku! Kterýž ten sv. obraz s otevřenýma očima tak dlouho jest trval, že jsem třikráte „Zdrávas Maria“ na růženci vyříkal, a po celém kostele na všechny strany jest hleděl, brzy k velikému oltáři, zase k sakristii, zase po oknech, tu na oltář sv. Benedikta, zase ke dveřím kostelním, co se z ambitů jde, tu na kůr k varhanům, zase k jinému oltáři, zase po lidech semo tam a naposled ramenoma pohnul a oči k nebi pozdvíhl a na to je zamhouřil. A' tak jsem tam byl v tom božím kostele tři čtvrti hodiny, za který čas nejméně dvanáctekrát jest prohlédl. To jest první den vidění mého, jmenovitě druhou neděli adventní.

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 334 nn.

Dne 15. prosince jdu zase na mši svatou po osmé hodině. Trefím právě, ke mši svaté, při témž sv. obraze zázračném sloužené od velebného pána P. Ildefonsa Votavy. Když jest bylo pozdvihování velebné svátosti, tak také sv. milý Prokop oči své jest k nebi obracel, jako i když kalich Páně se pozdvihoval, tím způsobem oči k nebi jest pozdvihoval, potom jako v neděli všudy po kostele na všechny strany jest se ohlédal; také při té sv. mši byli mnozí u sv. přijímání, na které též oči otevřel a dolů na ně hleděl.

Dne 17. téhož měsíce šel jsem zas do božího kostela po osmé hodině. Přijdu zas na mši svatou při témž sv. obraze, kterou četl velebný pán P. Josef Glasberger. A tu ještě sv. milý Prokop nepřestal svých sv. očí otvírati, však již ne tak často jako před tím dnem.

Dne 18. téhož šel jsem zase, za mého nebožtíka otce chtíce slyšeti a obětovati mši svatou, do božího kostela k sv. milému Prokopu po deváté hodině. Přišel jsem opět na mši svatou, kterouž při témž sv. obraze četl J. M. pan praelat téhož kláštera, a při velkém oltáři byla konventská mše svatá. Při té mši svaté jako i po ní něco nad míru ustavičně oči svaté otvíral, jima jako člověk živý mrkal, též po kostele sem tam na všechny strany hleděl, někdy toliko samým pravým okem, někdy samým levým jest hleděl, též na čele se skrčoval, pysky do úst vztahoval, tvářnost proměňoval, kterážto brzy zsinalá, brzy zas bledá jest byla. To jsem tam byl v témž božím kostele hodinu. Byli tu pobožní poutníci, lidé neznámí, u sv. zpovědi a u přijímání. Když měl J. M. pan praelat již mši svatou dokonati, oni vstali se stolic od sv. Prokopa a šli k velikému oltáři, kleknouce u mřížek: tu zase sv. milý Prokop prohlédl a na ně jest hleděl; z nich obrátil oči ke dveřím kostelním. Po mši svaté a všech službách božích vyšel velebný pán P. Prokop, toho kláštera řeholník a scholarum magister, a s těmi lidmi, co u sv. přijímání byli, před sakristií jest rozprávěl. Tu zase sv. milý Prokop na ně patrně hleděl a na to jest své sv. oči zavřel. A já jsem šel z božího kostela.

Dne 24. téhož, jenž byl den slavný Narození Syna božího, tak jsem šel na nešpor v půl třetí hodiny, když ještě na nešpor nezvonili. Klekl jsem zas naproti oltáři sv. Prokopa; což svou duší dokazuji, že než na nešpor zvonili, a kteří lidé do toho božího kostela šli, že jest na každého se podíval, tak

jak by živý mohl býti, kterých osob dobře do dvaceti bylo, z kterýchžto všech, jak jsem dobře znamenal, jen na dvě osoby nepohlédl, které jsem já také neznal.

Dne 26. téhož, jenž byl den sv. Jana Evangelisty, tu již dojista nevím, kolikráte ten sv. obraz jak po osmé hodině při mši svaté malé, tak také okolo jedenácté při velké oči jest otvíral a všude jako jindy po kostele jest hleděl. Téhož dne jsem nešpor zmeškal, však ale přece po nešpoře jsem do kostela šel. Tak jsem potkal některé poctivé ženy v ambitech dolejších, mezi kterými byla jest sládková, manželka Matouše Svobody, jinak Vzáče, jenž sládkem zde byl, které sobě povídaly o zázracích sv. Prokopa. Tak s nimi se zastavím, které mi tu vypravovaly, jak sv. milý Prokop ustavičně prohlédá; při tom že jest tam byl jeden františkán, z Jerusaléma pro almužnu mezi křesťany vyslán, který hledíc též na ten svatý obraz. Však ale téhož sládka žena navedla jest děvečku Kateřinu, vlastní dceru Václava Růžičky, souseda při témž klášteře, aby se zeptala toho dobrého a pobožného františkána, zdaliž také ty zázraky těch svatých očí otvírání vidí. Načež on jí odpověděl, že ovšem vidí, aby se k Pánu Bohu modlili. Načež také ten horlivý františkán na druhý den kázání v témž klášteře jest dělal, jenž se stalo na den a památku sv. Mláďátek, na kterém kázání jest lid napomínal k pokání a k pilnému modlení vzbuzoval; že Bůh všemohoucí ráčí divné zázraky na sv. Prokopu ukazovati, které že on svýma hříšnýma a nehodnýma očima jest spatřil, na témž kázání jest vyznal.

Dne 28. téhož šel jsem zas do božího kostela v půl druhé hodiny z poledne, kdež jsem jen toliko samotný v tom božím kostele byl, tak že svého Boha za svědka beru, že po ty všechny časy, co jsem kolivěč kdy na sv. Prokopu viděl, že nikdy mně tak hrůza z něho nešla, jako tenkráte; neb jsem od spod nohy až do vrchu hlavy trnul, tak jak bych v největším mraveništi ležel, tak že jsem srdečně plakal, hledíc na ten sv. obraz. Jen jsem očekával, brzo-li ústa svá otevře a mluviti bude; neb jest oči své nad míru vyvaloval a na mne jest větším dílem hleděl.

Dne 31. a posledního téhož měsíce i roku jdu zase do božího kostela. Kleknu k oltáři sv. Benedikta naproti oltáři sv. milého Prokopa, kdežto mše svatá byla. A to sklo, kteréž bylo právě před obličejem svatým, bylo vyňaté. Tak za mnou

klečel v stolici toho kláštera mladší kuchař jménem Vojtěch, rodič z městyse Sázavy, syn Jiříka Nejedlého. Ten vyvstanouc z té stolice, klekne ke mně a praví: Strýčku, viděl-li jest, jak sv. Prokop oči otvírá. Načež jemu odpovím: že ovšem vidím. Tak klečíce vedle sebe až do skonání té mše svaté, oči otevřel. Když ale prohlédl, ptal jsem se, kam hledí? Načež on mi po každé spravedlivě odpověděl, tak jak jsem já sám viděl, že neomylně vidí. Ku kteréž mši svaté jest přišel pan farář z Hražených Rataj, kterémuž kuchař hned jest oznamoval, že sv. Prokop prohlédá. Když již po mši svaté jest bylo, jdouce spolu s kuchařem z božího kostela, postavili jsme se na stupeň mezi kostelními dveřmi a oba jsme se obrátili k sv. Prokopu. Tak jsme patrně viděli oba, že za námi hledí.

Prvního ledna v létu 1711 šel jsem na ranní mši svatou, která jest byla čtena v půl sedmé hodiny při témž oltáři sv. Prokopa, kdež byly čtyry svíce rozsvíceny, tak že jest bylo náležitě znamenati svatou tvář. Tu při té mši svaté, když kdo do kostela vcházel, na každého jest se podíval, a hned jak po ambitech šel a přicházel k schodům, hned na něj s otevřenýma očima čekal, až do božího kostela jest vešel, tu hned zase své sv. oči jest zavřel. Byť jeden za druhým nějaké tři neb čtyry kroky šel, na každého jest se podíval. Také jsem málo domácích viděl, neb tu přespolních a neznámých lidí moc bylo. Jdouce z té mše svaté, jak vyjdu ven z kostela, sejdu se s sousedem mým vedlejším, jménem Františkem Kutišem, řemesla kovářského. Ten ke mně promluví: Milý Bože, vždyť jest ten sv. Prokop na každého se podíval, kdo do kostela všel, vždyť jest ani jednoho nepropustil. Na to jemu odpovím: Viděl-li jste? On zase odpověděl: Ba právě patrně. Načež já zase: I já jsem to všecko viděl. Jdu zase do kostela po deváté hodině a vejdu na kůr k varhanům a hledím na obraz sv. milého Prokopa a vidím tvářnost pěkně červenou, jak bych na živého hleděl. Na to sejdu do sakristie a stojím u dveří, a vedle mne konventský služebník tehdejší. Tu zase sv. Prokop své sv. oči jest otvíral. Tak ukáži témuž konventskému služebníkovi, který jest též očitě viděl a nad tím jest skroušeně vzdychal. Což ne já jen samotný jsem ty svaté zázraky viděl, ale mnoho jiných, na sta tu přítomných a to spolu se mnou pozorujících sv. Prokopa ctitelův, ne bez svaté hrůzy spatřilo, a tuto je vysvětluji; pročež vím, že sobě a své duši neublížím. K tomu

si za svědka svrchovaného Boha beru, že to nečiním někomu k vůli neb k zalíbení anebo k nějakému zisku neb k nějaké větší vážnosti a chvále témuž sv. místu, než pro samou, pouhou a spravedlivou pravdu, pro kterou jsem hotov každého okamžení jakoukoliv smrt podstoupiti. A že tomu není jináč, vlastním jménem se podpisuji.

František Kaňka,
soused městečka Sázavy.

---

68. Arcibiskupská konsistoř v Praze prohlašuje obraz sv. Prokopa na Sázavě za milostný, dne 27. dubna r. 1711.[1])

Ex parte reverendissimi archiepiscopalis consistorii pragensis sede vacante reverendissimo ac amplissimo domino Wenceslao Koschin, s. ordinis benedictinorum monasterii s. Procopii ad Sazavam abbati, intimatur, qualiter peracta circa assertam apertionem et demissionem oculorum in imagine s. Procopii in ecclesia eiusdem monasterii per commissarios ad id deputatos oculari inspectione et exacta inquisitione nec non adhibita omni diligentia in examinanda facti veritate ex dictis testium fide dignorum, iurato auditorum ac deponentium, apparuisse in hac imagine oculos modo apertos et in coelum elevatos modo iterum demissos, habita etiam informatione, quod ipsis commissariis deputatis secretario adiuncto et adhibitis in arte pictoriae peritis, vultum sancti observantibus, non aliter visum fuerit, ac si oculi aperti emicante albugine interdum coelum aspicerent, cum tamen demissi depicti sint: reverendissimum archiepiscopale consistorium hanc miram apparentiam, cuius certa causa naturalis ab ipsis arte peritis agnosci non potuit, tanquam factum humana testificatione plene testificatum et probatum recognoscat, admittat et ad perpetuam rei memoriam registratum habere velit, ad promovendum autem s. huius regni patroni honorem, specialiorem praefatae imaginis venerationem et cultum indulgeat, augmentum devotionis erga tantum Dei servum reverendissimi domini abbatis zelo aliisque fidelibus impense commendet ac omnimode

---

[1]) Opis listu v arcibiskupském archivu v Praze.

non minus sua interpositione quam authoritate cooperari intendat, ut imposterum specialior prodigioso huic regni Bohemiae patrono honor et cultus exhibeatur, cuius intercessione patria nostra ab omnibus imminentibus adversis praeservari ac optata prosperitate gaudere sperat. Non dubitat tamen reverendissimum officium, quin prius reverendissimus dominus abbas specificaturus sit speciales et extraordinarias devotiones publicas, quas instituere volet, ut pro illis consensus authoritate ordinaria praeberi possit. — Decretum Pragae in curia archiepiscpali die 27. Aprilis a. 1711.

---

69. Nařízení královských místodržících v Čechách ze dne 12. června r. 1711.[1])

(Ukládá se krajským hejtmanům, aby všem podřízeným úřadům oznámili nově zvelebený svátek sv. Prokopa.)

Wir verhalten Denenselben nicht, was gestalten uns das löbliche Dohmkapitel bey s. Veit ob dem Prager Schloss zu vernehmen gegeben, wie dass von Jahr zu Jahr am Tag des hl. Prokopi, Abtens und dieses Königreichs Patrons, nicht nur verschiedene Unglücke und höchstbetrübte Zufälle sich ereignet, sondern auch sowohl im verwichenen als jetzlaufenden Jahre öftere Wunderzeichen an einer Bildniss dieses Heiligen in der Klosterkirchen bey S. Prokop an der Sazawa wahrgenommen worden, welche Eingangs erwähntes löbl. Dohmkapitel auch in der diessfalls angestellten kanonischen Inquisizion vermög hierüber abgenommenen eidlicher Zeugenaussage, so viel die Apparenz der vielfältigen Verwend- und Erhöhung der Augen dieses Bildes gegen den Himmel und deren hinwiederum Niederlassen anbetrift, also wahr gefunden, dass obmenzionirtes Domkapitel zu mehrerer Beförderung dieses Heiligen Ehre einen specialem cultum et venerationem erwähnter Bildniss zugestanden hat, und nun aus darbey eidlich bestättigten Wunderzeichen ohnschwer abzunehmen, wie Gott der allmächtige selbst diesen Diener und dieses Königreichs Patron in mehrer Ver-

---

[1]) Bienenberg: Sazawa oder s. Prokop; str. 79 nn.

ehrung, als bis dato geschehen, gehalten zu werden verlange. Diesemnach öfters ernanntes Dohmkapitel in consideratione dessen und damit mehr gedachter Heiliger bey der göttlichen Allmacht um Abwendung alles Uibels von diesem Königreich desto eifriger vorbitten, mithin das selbige seines heiligen Patroni so viel fruchtbarlicher genüssen lassen wolle, gesinnt ist nicht nur allein durch die ganze Archidiözes bey der untergebenen Geistlichkeit die Verordnung zu thun, sondern auch die beyden Kapitel der noch erledigten zweyen Bissthümer, zu Leutmeritz und Königgrätz, freundlich dahin zu intentioniren, damit am Tage des heil. Prokop, so den 4ten nächstkünftigen Monatstag July am Samstag einfallen wird, vor jetzt und künftige Zeiten nähmlich den Vormittag hindurch von aller angebotenen Feyertägen untersagten Arbeit und sogenannten operibus publicis sive servilibus man sich durch das ganze Land enthalte und solchergestallt in allen Kirchen diesen Tag mit desto grösserer Andacht und Solemnität, als bishero begangen, geehret werden möge. Gleichwie nun wir diese gute Intenzion zu Vermehrung der Ehre Gottes und besagten heil. Prokop, Patron dieses Königreichs, damit durch seine Vorbitte dieses Königreich von allen Uibel behüttet werde, heilsam erachten, also auch im Namen und anstatt Ihro Majest. der verwittibten römischen Kaiserin, auch zu Hungarn und Böheim Königin, Eleonore Magdalene Theresie als dermaligen Regentin wir denen Herren hiemit befehlen, dass dieselbe alsogleich in den Ihnen anvertrauten Kreisen alle Obrigkeiten per Patentes respective errinern und denen Landesinwohnern, Magistraten und Gerichten aus obangezogenen Ursachen gemessen anordnen, den oberwähnten Tag des heil. Prokop, unsers und des Königreichs Patron, so wird sein den 4ten jetztkünftigen Monats July am Samstag, mit grösserer Andacht ehren, und also auch die Magistraten und Gerichte mit Mitbürgern, Zünften und Inwohnern, dass an diesen Tag dieselbe nehmlich den Vormittag hindurch von aller angebotener Arbeit und operibus servilibus sich enthalten und denen angestellten in dem ganzen Königreich in denen Kirchen verordneten Andachten beywohnen, dabey fleissig Gott den allmächtigen anrufen und beten sollen, mitgeben; die Herren aber ohne Verliehrung einiger Zeit diese unsere Verordnung zu Jedermanns Wissenschaft und Observanz in den ihnen an-

vertrauten Kreisen publiziren zu lassen, den Befolg berichten sollen. — Geben auf dem königl. Prager Schloss den 12ten Juny 1711. Franz Leopold Liebmann.

---

70. Nařízení arcibiskupské konsistoře v Praze ze dne 23. června r. 1711. [1])

(Konsistoř ukládá vikářům, aby v život uvedli po arcidiecési nově zvelebený svátek sv. Prokopa.)

Velebný nám milý! Poněvadž až posavad rozličné nešťastné a zlé příhody na svátek sv. Prokopa opata, tohoto slavného království českého zástupce, každoročně se přihodily, a nad to výš některé divné a zázračné věci na obraze téhož svatého v kostele klášterním řádu sv. Benedikta nad Sázavou jak minulého tak i běžícího roku znamenány byly, z kterých všech snadno zavříti se může, že sama velebnost božská toho svého služebníka pilněji ovšem a horlivěji, nežli až posavad se stalo, ctíti a jemu větší počestnost prokazovati jest žádostiva: odtud z ustanovení vysoce důstojné a vždy věrné metropolitánské kapitoly u sv. Víta na hradě pražském i z královského úřadu místodržitelského tohoto nábožného úmyslu vysoce důstojné kapitoly schválení ustanoveno jest, aby budoucně pro větší toho svatého jakožto království českého nejstarožitnějšího zástupce počestnost na výroční jeho slavnost dne 4. července padající skrze celé království aspoň do půl dne všichni obyvatelé od mohovité a těžké práce se zdrželi, a ten nadjmenovaný svatý pro uvarování od tohoto království všelijakých zlých a protivných věcí ve všech kostelích nábožně a vroucně se ctil a velebil. Pročež to samé z toho cíle a konce z vysvětlení přítomného listu Vám se oznamuje a spolu nařizuje, abyste netoliko v kostele Vám svěřeném po učiněné dříve obyčejné k lidu ohlášce takovou pobožnost na svrchu pravený den ustanovili, anobrž také toto naše poručení, aby to nápodobně i v jiných kostelích se dálo, a lid jak ke zdržení se od mohovité práce na již řečený den tak

---

[1]) Fabricius: Požehnaná památka; str. 347 nn.

k pobožnému a vroucnému uctění sv. Prokopa, českého království zástupce, důtklivě a horlivě byl napomenut, skrze okršlek Vašeho vikářství beze všeho času zmaření rozhlásili. My ale zůstáváme obyčejnou naší otcovskou přivětivostí Vám náchylni. — V Praze, na kanceláři arcibiskupské dne 23. Junii léta 1711. — Sede archiepiscopali vacante Vicarius in spiritualibus generalis capitularis et officialis totumque archiepiscopale pragense consistorium. Thobias Adalbertus Opitz pro d. vicario generali et officiali. B. H. v. Germetten, cancellarius.

---

71. List opata Václava Košína k arcibiskupské konsistoři ze dne 11. července r. 1711. [1])

(Opat Košín odpovídá k dotazu, jaké úkazy znamenati jest při milostném obraze sv. Prokopa na Sázavě.)

Informationem, quam a me reverendissimae Dominationes Vestrae circa apertionem et demissionem oculorum in miraculosa imagine s. Patris nostri Procopii, inclyti regni Boemiae patroni, anno praeterito et etiam currenti animadversam desiderant, utrum et quid prodigiosi in illa imagine ab hoc tempore ultra contigerit, mox acceptis reverendissimarum Dominationum literis exequi volens, praesentibus fide mea testor post peractam canonicam inquisitionem me binis diversis vicibus vidisse praefatam miraculosam imaginem s. Procopii oculos aperientem et claudentem; quod pariter in dies praeter plures fide dignos, qui id testari volunt, si ita res exigeret, etiam iureiurando, tum religiosos tum ecclesiasticos sacerdotes, frequenter concurrentes cernunt turbae, specialiter autem notatum est in festo s. Marci et diebus rogationum, specialissime vero 4. Julii in festa die sancti eiusdem, et infra hanc octavam, imo dum haec scribo, actualiter plurimi peregrini id ipsum se animadvertere cum magna admiratione testantur, ita ut iam a testimoniis acceptandis supersedere debeam, voce populi contentatus. Deus ter optimus nos in hac valle lacrimarum clementissimis suis oculis

---

[1]) Originál v arcibiskupském archivu v Praze.

respiciat! Unicum, quod nos solatur, est id, quia ut noto, non amplius vultum fusce obumbrat cum repraesentatione indignantis, sed hilariter et amabiliter intuentis. Quod dum brevissime pro informatione transcribo, me gratiosis affectibus commendans maneo reverendissimarum Dominationum Vestrarum obstrictissimus servus Wenceslaus abbas. — Datum in monasterio s. Procopii 11. Julii, in octava eiusdem sancti, anno 1711.

---

72. List Otmara Zinka, visitátora benediktinského řádu, ze dne 19. září r. 1712, kterým opatství zbavuje Václava Košína na Sázavě.[1])

Nos Othmarus, divina bonitate liberi et exempti monasterii brzevnoviensis abbas, per Bohemiam et Moraviam visitator generalis et perpetuus, notum praesentibus facimus pateatque omnibus et singulis, quorum interest, aut interesse potest, quod post piae memoriae defunctum Benedictum Graser, abbatem monasterii ad s. Procopium cis Sazavam, et desuper lapsa sexennali a caesarea regiaque Maiestate in temporalibus placidata administratura, tandem reposita aliqualiter in meliorem statum oeconomia et praevie caesareo regioque a nobis et praefato conventu s. Procopii impetrato clementissimo consensu ad novi abbatis canonicam electionem praesentibus ad hunc actum deputatis regiis dominis commissariis processum est, in qua terno ex defectu canonici numeri votorum vacuo invento scrutinio ius abbatem creandi ad nos tanquam ad immediatum superiorem devolutum est, ex eo iure religiosum patrem Wenceslaum Koschin, loci professum, in abbatem nominavimus et postea illum ut taliter nominatum praevie nobis coram regiis commissariis et omni populo totoque conventu praestandae obedientiae iuramento deposito in spiritualibus qua immediatus superior et legitimus electionis praeses confirmavimus et installavimus. Desuper obtenta a sua sacratissima Maiestate clementissima confirmatione in temporalibus praestitoque ab eo secundum statuta regni homagio ex postfacto nostra supra canonica eiusdem electione in abbatem attestatione comitatus pro

---

[1]) Originál v arcibiskupském archivu pražském.

benedictione ad Ordinarium dioecesis pragensis recurrit, qui eam, nisi is prius se iuramentum non exemptorum praestiturum spoponderit, denegavit, contra quod inopinatum directeque contra Sedis apostolicae et nostrae congregationis iura vergens petitum tam bene nos protestati sumus, quam et ipse benedicendus abbas Wenceslaus Koschin, se citra manifestam sui iuramenti iam praestiti laesionem et praeiudicium Sedis apostolicae ac congregationis nostrae id facere non posse, scripto reposuit; ast his praemissis non attentis inscia Sede apostolica et nobis ignorantibus non tantum eidem ordinario iuramentum non exemptorum deponere, sed insuper se et totum monasterium iurisdictioni eiusdem subiicere attentavit. Quo patrato omnia tam charitativa monita quam legitima mandata nostra respuit et omnem obedientiam et nobis et capitulo generali tunc congregato praestare renuit, insuper nobis ad monasterium s. Procopii visitationis et inquisitionis querelarum eiusdem loci professi causa venientibus se subduxit, religiosum patrem Michaelem Klimaschke, superiorem ad s. Margaretham, cum insinuatione nostrae praesentiae missum usque ad sanguinis defluxum baculo in oculo laesit et tandem iniuncta inobedientia omnibus religiosis per scalas forinsecus ad fenestram cubiculi sui applicatas furtim de nocte profugus factus, apud Suam caesaream regiamque Maiestatem Iosephum I., gloriosissimae memoriae, nos non tantum iniuriose accusavit, sed etiam characterem et titulum visitatoris et superioris nobis et abbatibus monasterii brzevnoviensis multis saeculis competentem temerarie disputare praesumpsit; querela hac calumniosa nobis communicata et desuper pro et contra usque ad duplicam inclusive partibus auditis clementissime finaliter adiuncta severissima reprehensione protervae temeritatis huius abbatis agnitum et decisum fuit: quod abbates brzevnovienses super omnia monasteria ordinis s. Benedicti in Boemia et Moravia sita, et in specie super monasterium s. Procopii, pro visitatoribus semper habiti et in temporalibus confirmati sint, ac ut tales in comitiis et aliis publicis congressibus sessionis praerogativa ante caeterorum ordinum visitatores indisputabiliter gaudeant hancque visitatoriam praerogativam hucusque nullus praeter modernum ad s. Procopium Wenceslaum Koschin contra propria et antecessorum suorum facta in dubium revocaverit. Quapropter ut nos qua abbas brzevnoviensis visitatorium officium in eum et conventuales exerceamus, ipse

abbas Wenceslaus Koschin vero et conventus nos et successores, abbates brzevnovienses, pro legitimo et vero superiore ac visitatore agnoscere, visitationem canonicam sustinere, obedientiam et competentem respectum praestare teneantur et debeant, prout fusius cum solidissimis fundamentis et rationibus in clementissimo rescripto caesareo declaratum continetur. In consequentiam horum volentes quantocius nostro per huius abbatis renitentiam impedito officio satisfacere, visitationem canonicam pro 10. Octobris 1711 instituendam praevie tam illi quam conventui separatim scripto intimari fecimus, hanc autem ad se intimationem factam non acceptavit, sed non apertam restitui iussit et insuper insinuationem ad conventum expeditam sub excommunicationis poena acceptare inhibuit prioremque conventus hac ex causa, quod eandem susceperat, a prioratu deposuit. Hac omni animadversione digna protervia non obstante, sperantes eum forsitan ex intervallo se recollecturum, eandem visitationem eodem modo pro 24. Octobr. 1711 faciendam denuo indiximus; ast, ut ante, temerarie et quidem scripto contraniti et non solummodo absentibus a monasterio religiosis reditum prohibere, sed etiam praesentibus professis, ne nos ut visitatorem excipiant et tractent, mandare praesumpsit seque malitiose a monasterio absentavit; exindeque illum peremptorie sub sacra obedientia et poenis contumaciae annexis ad monasterium pro visitatione canonica habenda citavimus, citationem vero hanc effrons renuit et remisit.

Desuper contumaciam hanc proterve continuatam denuo Suae sacrae caesareae regiaeque Maiestati submisissime repraesentavimus, super quo rursus per speciale ad ipsum directum decretum severe ad resipiscendum et submissionem praestandam assignato a die recepti 14 dierum termino ac in visitatione canonica rursus repetenda a nobis excipiendam commonefactus est; firma autem spe fretus, quod in consequentiam praefatae clementissimae monitionis debitae submissionis competens tandem sequetur effectus, per delegatos in conformitate clementissimi decreti nobis consignati visitationem canonicam rursus instituimus, ast non obstantibus tam charitativis quam seriis monitionibus, adhortationibus, per vulnera Christi obsecrationibus ac praemissis de iure praemittendis coeptam nihilominus suam contumatiam audacter continuavit eo usque, donec iam nihilo superstite, quo ad meliorem frugem

reduci potuisset, iuxta ss. canones et regulam nostram pro contumaci et incorrigibili publice declarari et promulgari promeruerit et debuerit. Nunc autem cum omnia iura velint et ipsa ratio suadet, ne delicta impunita maneant, nosque tot tantaque iam recensita malefacta huius abbatis et exinde scandala publica considerantes, ob quae, si condigna poena in illum non animadverteretur, non tantum ille ipse ad talia aut similia regredi praesumere, sed etiam aliis similibus incitamentum ad talia praeberi posset, cum impunitas sit illecebra peccantium: proindeque Deum solum et eius sanctam iustitiam prae oculis habentes, nos ex potestate, qua fungimur ordinaria in dictum monasterium s. Procopii cis Sazavam et abbatem eiusdem Wenceslaum Koschin, illum ab officio et dignitate abbatiali, quam per nos legitimo modo et via accepit et ipse hucusque functus fuit, deponimus et omnibus insigniis abbatialibus et praerogativis in spiritualibus privamus eumque hac sententia pro deposito ab hac dignitate abbatiali et privato omnibus insigniis abbatialibus et praerogativis decidimus, pronuntiamus, declaramus, illum in statum simplicis loci huius professi, prout ante fuit, reponentes. — Lata et publicata in monasterio s. Procopii matutino tempore die 19. Septembris anno Domini 1712, et ad perpetuam rei memoriam hanc depositionis sententiam manu propria sigilloque nostro munivimus.

(L. S.) *Othmarus abbas,*
idem qui supra.

73. Svědectví konventu u sv. Prokopa o zásluhách a pracích opata Václava Košína z Freudenfeldu, z června r. 1714.[1])

Nos infra scripti et ad s. Procopium professi praesentibus notum facimus et attestamur dominum Wenceslaum, abbatem nostrum, a die regiminis suscepti non tantum ad incrementum oeconomiae verum etiam ad singularem domus Dei decorem promovendum, prout ipsa benefactorum facultas se extendebat, sese totum impendisse et citra omnium suspicionem oculis omnium exhibuisse sequentia opera: Chorus uterque novae ecclesiae adiecta crypta consummatus, ecclesia ipsa duplici altari, duobus confessionalibus, nova cathedra singulari labore statuarii exornata, capella monasterii cum choro religiosorum restaurata et quod omnium peregrinorum voto et solatio fuit, ad fontem prodigiosum divi Procopii capella ampla et honesta funditus est erecta, complura indicabit virga pastoralis argentea affabre facta et per ipsum comparata, quaenam sint in abbatiam saeculis multis ruinatam impensa ad commodam successorum habitationem, temporibus his et proventibus exiguis grex ovium, pecorum, equorum singulari divina benedictione ad omnium intuentium solatium adauctus, duae molae et adiecta tertia serraria ex lapide funditus erectae, villa noviter erecta cum accremento agrorum novorum ultra ducentos modios seminandorum. His omnibus accessit officina vitriaria, quae praeter censum in epocillatione cerevisiae magnum affert monasterio commodum non solum praesens sed et futurum, lapso enim termino contractus fieri posse inibi villam utilissimam pro monasterio, omnium transeuntium est sentimentum. In piscinis et vivariis piscium ab illo exstructis commodum pariter experimur magnum, quibus ante carebamus. Haec, quae oculis omnium patent et vera sunt, quae retulimus, etiam fide sacerdotali libere et sponte eadem attestamur et requisiti iureiurando confirmare dictam veritatem paratos nos esse palam profitemur non obstante, si aliquis metu aut persuasione contrapartis et in loco praesidentis per comminationes territus id una subscribere nollet, quod certe faceret,

---

[1]) Originál v arcibisk. archivu v Praze.

libertati restitutus. In quorum fidem nos quisque hic propria subscripsimus manu. — Ad s. Procopium die Junii anno 1714.

P. *Maurus Moltzer* O. S. B.
ad s. Procopium professus et senior.

P. *Anselmus Kubíček* O. S. B.
ad s. Procopium professus et subsenior.

P. *Coelestinus Naglholtz* O. S. B.
loci professus.

P. *Franciscus Smíšek* O. S. B.
ad s. Procopium professus.

P. *Procopius Dietrich* O. S. B.
ad s. Procopium professus.

P. *Josephus Glasberger*,
ibidem professus.

---

74. List císaře Karla VI. ke královským místodržícím v Praze ze dne 9. března r. 1719.[1])

(Císař Karel VI. káže rehabilitovati Václava Košína, opata kláštera sv. Prokopa.)

Liebe, getreue! Wir mögen Euch gnädigst nicht verhalten, wasmassen Wir auf den Uns beschehenen gehorsamsten Vortrag allergnädigst befunden und resolviret haben, dass der bis daher in temporalibus von Uns suspendirt geweste Abt zu sct. Procop Wenceslaus Koschin nummehro wider in sothane administrationem temporalium ermelten Stifts restituiret werden solle. Welchemnach Wir Euch gnädigst hiemit befehlen, dass Ihr besagten Abbten erdeute temporalia durch unsere königl. Kreysshaubtleuthe wider vollständig einraumen und Ihne darein reintroduciren, bey solcher Gelegenheit aber auch demselben zu Führung guter genauer Würthschafft, auch Unterlassung unnöthiger Gastirung und Ausgaaben, fleissiger Eintreib und Abführung der gemeinen

---

1) Opis v arcibiskupském archivu pražském.

Landesanlaagen, auch embsiger Bezahlung der etwa noch vorhandenen Stiftsschulden nachtrücklich erinnern lassen und zugleich anfügen sollet, Wir verseheten Uns alles dessen um so gewisser gegen Ihne, als derselbe Euch alle Jahr den Stand der Würthschafft anzuzeigen, die Kreysshaubtleuthe aber, wie er in temporalibus gebare, das ober Einsehen zu führen und bey Vermerckung einiger Exorbitanz solche Euch beyzubringen hetten; wobey auch nötig seyn wird, dass der restitutus die temporalia von dem bisherigen Bestelten des Visitatoris und Abbtens von Brauna sub inventario übernehme, der Visitator aber Ihme alle Sachen auch seine bey der Entsetzung ihme abgenohmene eigene effectus zurückstelle, super villicatione dem Abbten Koschin die Quitungen geben und, wie er die praestationes publicas, dan die Schulden mitlerzeit abgezahlet, deutlich ausweisen lasse, worüber die Kreysshaubtleuthe die Bewandnüs Euch, Ihr aber Uns zu Handen Unserer königl. böheim. Hoffcantzley gehorsambst berichten werdet.

Es wird auch mehrberührter Abbt Koschin die exulirende Geistliche zur sustentation wider in das Closter ziehen, Ihr aber die Obsicht haben, dass der Visitator auf selbte lite pendente zu greiffen sich nicht anmasse. Und indeme Wir diese restitutionem temporalium plenarie allergnädigst resolviret, so wird er Abbt Koschin ungeachtet der bisherigen Litispendenz circa spirituale (welcher er zwar auszuwarthen hat,) gleichfalls zu denen Landtägen wie vorhin zugelassen werden. Welchemnach Ihr diese unsere gnädigste resolution wohin gehörig nachrichtlich anfügen und solche gehorsambst zu vollziehen wissen werdet. Hieran etc. Wien den 9. martii 1719.

75. Z pamětní listiny, která r. 1746 při opravě opatského chrámu vložena byla do báně menší věže.[1])

Roku 1666 za opata, nejdůstojnějšího pána Ildefonsa Nigrina, který chvály boží dávno umlklé šťastně obnovil, posvátné místo zdárně vzkvétati počalo. Než vizte! Nádherná druhdy budova, poněkud ze základu vyzdvižená, z chatrného a politování hodného stavu vyvedená, nemohla vyrovnati se způsobu bývalé nádhery své; neuběhlo ještě 80 let, a opět nastávala jí pohroma a zkáza, když r. 1740 a po pět let následujících protivenstvím vojenským za války francouzské a pruské způsobem politování hodným byla obrána, a konečně, co zbylo přes zběsilost nepřátelskou a nestalo se kořistí válečnou, r. 1746 ve výroční den obdarování, 10. ledna, v noci okolo půldesáté hodiny, ani všichni v prvním spánku byli pohrouženi, požárem, jenž vznikl nenadále, spolu s budovou kostelní v rum a popel bylo obráceno. Zajisté za velikou a pláče hodnou nehodu budeš to pokládati, laskavý čtenáři; avšak znamenej, jaká milost boží a péče sv. Prokopa spočívá na místě tomto! Oheň právě řečený poskytl občerstvení posvátnému útulku, ba odvažuji se tvrditi, že vzplanul klášter a do popelu pochován byl zároveň s chrámem, avšak jako foenix, jenž hyne, aby nezahynul; neboť skrývala se v oněch troskách popelných síla jakási hybná a popudná, působící na srdce dobrodinců, s pomocí jejichž nejdůstojnější pán Anastasius, místní opat, ještě téhož léta kostel a dva díly kláštera a v letech následujících dosti záhy ostatní dílo dokonal tak skvěle, že úhlednost a podoba stavby mnohým znalcům byly na podiv. Té doby žili jsme v klášteře řeholníci, počtem 13, a jeden nováček, totiž: nejdůstojnější pán opat Anastasius, velebný otec Bernard Městecký převor, v. o. Prokop Dietrich superior a starší konventu, v. o. Karloman Šlechta farář, v. o. Edmund Chvalovský, v. o. Fulgentius Pokorný, v. o. Hugo Fabricius, v. o. Justinian Schneider, v. o. Leander Kramář, v. o. Maximilián Štěpánův, v. o. Norbert Housenka, v. o. Otmar, bratr Maurus Majstřík novic a bratr Placidus.

Poklad věru převzácný byl a jest až po dnešní den po-

---

[1]) Z pamětní knihy fary sázavské.

svátný, zázračný obraz sv. Prokopa, před nímž, prosím vás za to, buďte nás pamětlivi! I za naší doby počala se při první mši svaté pobožnost ke sv. Prokopu, která kéž by potrvati chtěla až do skonání světa! Zpívali literáti s průvodem varhan nejprve píseň sv. Vojtěcha „Hospodine, pomiluj nás," načež říkala se litanie o sv. Prokopu: dva mládenci klečíce níže před obrazem, předzpěvovali dvojím hlasem, diskantem a altem, a lid odpovídal: „Oroduj za nás!" Po skončené litanii zanotovala se antifona ke sv. Prokopu; a to dálo se každého dne. Po kollektě uděleno bylo požehnání velebnou svátostí. Aby pak tím spíše pobožnost se udržovala, určeno bylo pro literáty deset měřic polí osetých. Kéž by i potomci zbožností svou tomu zůstali nakloněni! Stokrát tolik vezmete. Toto pak bylo sepsáno, když přítomná věž zároveň s kostelem se opravovala r. 1746 dne 18. srpna. Sv. Prokope, přimlouvej se za nás a ochraňuj místo toto a nedopusť, aby pohromou jakou bylo stiženo!

---

76. Pamětní listina z r. 1798, kterou vložili při opravě kostelní střechy do báně menší věže.[1])

Léta Páně 1798 dne 30. aprilu, za panování J. C. M. Františka II., za arcibiskupa pražského p. t. pána p. Viléma Florentina rozeného knížete ze Salm-Salmu, po úplném vyzdvižení tohoto svatoprokopského kláštera v roce třináctém, když statek zdejší jakožto nyní k komoře královské patřící, stoje pod slavnou císařskou administrací, od urozeného pana Karla Karáska jakožto správce řízen jest byl, za duchovní správy P. Jana Chmely, ten čas faráře svatoprokopského, který tenkráte s jedinkým kaplanem p. P. Gaudolfem Korallem celou tuto obšírnou faru spravoval, a z pánů PP. benediktinů žádný více zde se nevynacházel, z povolení slavného zemského gubernium celá střecha kostela toho svatoprokopského přeložena, klášter pak pro polehčení zdím šindelem přikryt byl, a poněvadž kříž na stříšce této od hromového udeření před několika lety zohýbán a porouchán, se vším i s báni neb

---

[1]) Z pamětní knihy fary sázavské.

knoflíkem sundati a napraviti se musel, našla se v ní piksla plechová, v níž jedno voskové, pár mosazných, též jeden stříbrný sedmík a spis, poněkud od rezu sežraný, z kteréhož se vyrozumělo, že věžka tato po shoření kláštera i kostela l. P. 1746 po první vojně francouzské opět vyzdvižena byla. A hle podivné řízení boží! V tenhle čas, když kříž tento podruhé nahoru se staví, skončila se také ukrutná druhá vojna francouzská, pořáde skrze šest let s náramným prolitím krve trvající, skrze kterou náš milostivý zeměpán pro nesčíslné útraty tak daleko přiveden jest byl, že z nedostatku stříbra neobyčejnou lehkou minci pro země své bíti přinuceného se býti viděl, kteréžto dva kusy jeden 6 kr. a druhý 12 kr. na památku do této koule jsme vložili. Kříž i s koulí šťastně dolů sundali a zase postavili ti, kteří i celou střechu kostelní přikryli a vnitř celý kostel beze všeho lešení obílili, poctiví přikryvači pražští pan Jan Čermák a pan Ignacius Lorenc. Útraty na správu tuto chrámu Páně vedl fundus religionis jakožto patron, mimo toho dílu, co osadníci přidati musili; bylo pak rozvrženo na každého sedláka 48 kr., chalupníka 24 kr., podruha 12 kr. — Kdožkoli to někdy čísti budeš, pamatuj u sv. Prokopa na ty, kteří se o zachování tohoto chrámu božího postarali!

---

77. Trhová smlouva o statek bývalého kláštera sv. Prokopa ze dne 8. května r. 1809.[1])

(C. k. dvorní komise zřízená k prodeji státních statků prodává statek sázavský měšťanu pražskému p. Vilému Tieglovi.)

Heut zu Ende gesetzten Jahr und Tag ist zwischen einer hochlöblichen k. k. zur Veräusserung der Staatsgüter bestimmten Hofkommission als Verkäufer, dann dem Herrn Wilhelm Tiegel, k. k. Oberlieutenant und ansässigen prager Bürger, als Käufer, und seiner Frau Gemahlin Barbara Tiegel gebor. Arnold als Mitkäuferin nachstehender Verkaufsvertrag bis auf fernere höchste Ratifikazion abgeschlossen worden.

Erstens: Verkauft Eingangs erwähnte hochlöbl. Hofkom-

---

[1]) Desky zemské; kvatern 952. A. 13.

mission denen Wilhelm und Barbara Tieglischen Herren Eheleuten das dem Religionsfond nach Ausweis der k. Landtafel laut Hauptbuch lit. S. Tom. II. fol. 133 ex Tom. 314 instr. lit. D. 25 und respective Tom. instr. 735 lit. L. 1 mit Ausschluss des zweiten Hofs zu Třzebaul gehörige Gut Sazau, Kaurzimer Kreises, um den von dem Franz Heilberger als Meistbieter bei der hierwegen am 27. August 1804 abgehaltenen öffentlichen Feilbietung angebotenen Kaufschilling per dreimal Hundert eilf Tausend fünf Hundert Gulden rein., sage 311.500 fl., nachdem Se. k. k. apostolische Majestät diesen Versteigerungsakt inhalt höchsten Hofkammerdekrets vom 30. November 1804 Zahl 39006 und Gubernialintimat vom 20. Jäner 1805 Nr. 762 allerhöchst zu begnehmigen geruhet, und in dessen Folge das hochlöbl. böhmische Landesgubernium unterm 21. März 1809 Nr. Gub. 9359 verwilliget hat, dass mit diesen nach der Hand in die Kaufsrechte und Verbindlichkeiten rücksichtlich des Guts Sazau gänzlich eingetretenen Eheleuten, nachdem sie die ihnen vorläufig abgelegenen Bedingungen erfüllet haben, der Kauf und Verkaufskontrakt abgeschlossen werden könne.

Zweitens. Wird dieses Gut Sazau den Wilhelm und Barbara Tieglischen H. Eheleuten kraft gegenwärtigen Kontrakts in jenen Gränzen, wie selbes der Religionsfond besessen, und zu besitzen das Recht hatte, mit den dazu gehörigen herrschaftlichen Gebäuden, Grundstücken, Waldungen, Bierbräugerechtigkeit, mit dem Patronatsrechte und überhaupt mit allen Rechten und Gerechtigkeiten, endlich mit allen auf diesem Gut haftenden Schuldigkeiten, Abgaben und Verbindlichkeiten — ohne von all diesem dem Religionsfond das Geringste vorzubehalten, zu ihren wahren Eigenthum, und freien Schalt und Waltung verkauft.

Drittens. Da die eine Kaufschillingshälfte laut den kammerzahlämtlichen Quittungen, und zwar unterm 28. März 1805 baar in zwei Posten, und zwar 15.000 fl. und 33.000 fl. in einem 48.000 fl., den 7. Juni 1805 25 500 fl., den 20. Juni 1805 23.000 fl., den 4. September 1805 20.000 fl., den 18. September 1805 10.000 fl., den 1. Oktober 1805 25.250 fl., den 27. Dezember 1805 4.000 fl., zusammen 155.750 fl. berichtiget worden, so werden die kaufenden Eheleute, da sie diesfalls alle Rechte an sich gebracht haben, über diese Einmal Hundert

fünf und fünfzig Tausend sieben Hundert fünfzig Gulden in bester Form Rechtens quittirt.

Viertens. Zur Berichtigung der zweiten Kaufschillingshälfte haben Se. Majestät statt dem festgesetzten einjährigen Termin die fünfjährige Fristenzahlung gemäss Hofkammerdekretes vom 14. April 1808 gegen deme zu verwilligen geruhet, dass die erste Ratenzahlung schon zu Georgi 1808 mit 31.150 fl., die übrigen aber in den folgenden 4 Jahren jedesmal zu Georgi nebst den pro rata temporis ausfallenden 5 per Cent Interessen um so gewisser zu berichtigen sind, als bei Nichteinhaltung eines Termins der ganze Rückstand auf einmal berichtigt werden müsste. Wesshalb die kaufenden H. Eheleute über die laut kammeralzahlämtlicher Quittung erlegten 30.000 fl. und über das untern 10. Jäner 1809 erlegte supplementum per 1150 fl., somit über die in der Gänze berichtigte erste Rate per Ein und Dreissig Tausend ein Hundert und fünfzig Gulden hiemit ebenfalls quittirt werden. Betreffend ihr Anerbieten die übrigen vier Raten mit Parzialobligazionen auf ein- oder höchstens zweimal dermal schon abführen zu dürfen, haben sie die hierüber erfolgende hohe Entschliessung abzuwarten.

Fünftens. Inzwischen wird der noch rückständige Kaufschilling per Einmahl Hundert vier und zwanzig Tausend und sechs Hundert Gulden rein., sage 124.600 fl., unter der Spezial-Hypothek des erkauften Guts Sazau bis zur wirklichen Berichtigung hier dergestalt versichert, dass falls die einberaumte Zahlungsfristen nicht eingehalten werden sollten, der Religionsfond berichtigt seyn werde, zur einstweiligen Sicherstellung sogleich die gerichtliche Sequestrazion der sämmtlichen Nutzungen zu bewirken, und das Guth nach Zulass der A. G. O. §. 338 auf Gefahr und Kösten der Käufer neuerdings feilbieten und versteigern zu lassen.

Sechstens. Die Käufer sind verbunden, die bestehenden Pachtkontrakte bis zum Ausgang derselben einzuhalten, denselben steht jedoch frey sich wegen einer früheren Abtrettung des Pachtes mit den betreffenden Pächtern selbst einzuverstehen, ohne jedoch dass dieselben berichtigt seyn sollen, von Seite des Religionsfonds diesfalls eine Entschädigung zu verlangen.

Siebentens. Das in den obrigkeitlichen Mayerhöfen befindliche Vieh, die Heu und Getreidfechssung, die Wirtschafts-

und Bräuhausgeräthschaften sind von der verkaufenden Seite als ein ad fundum instructum gehöriger Beilass nach der zur Zeit der Guthsübergabe abgeschlossener ämtlichen Verrechnung ordentlich übergeben worden, deren richtige Uibernahm kaufender Seits ohne weiteren Vorbehalt bestättigt wird.

Achtens. Die über den fundus instructus vorgefundene Vorräthe sind gemäss höchsten Hofdekrets von 28. Jäner 1808 auf fünf Tausend sechs Hundert fünf Gulden 45$^3/_4$ kr. berechnet verkaufenderseits gleichfalls ordentlich übergeben, und der Werth dafür von den Käufern laut kammerzahlämtlicher Quittung ddto 10. Jäner 1809 in der Gänze berichtiget worden, über welche 5605 fl. 45$^3/_4$ kr. nicht minder rechtsförmig quittirt wird. Rücksichtlich welchen Punkts, so auch rücksichtlich der ganzen Uibergabsausgleichung der Verkäufer an Käufer und die Käufer an Verkäufer keine weitere Forderung mehr zu stellen haben. Jedoch

Neuntens. So viel es die von der kaufenden Seite übernommenen Rentresten per drei Hundert zwei und zwanzig Gulden 3$^3/_4$ kr., sage 322 fl. 3$^3/_4$ kr., betrifft, so hat selbe der kaufende Theil binnen drey Jahren, ohne davon einige Zinsen berichtigen zu müssen, zu Handen des Studienfonds in Folge vorbenannten höchsten Hofdekrets vom 28. Jäner 1808 abzuführen.

Zehntens. So wie der Religionsfond als Verkäufer nach der auf den 1. Oktober 1805 verfassten Ausgleichungsberechnung alle auf dem Guth Sazau bestehenden Gefällseinnahmen nicht mehr zu beziehen hat, so ist derselbe von dieser Zeit an auch nicht schuldig, die hierauf haftenden landesfürstlichen und anderweiten Abgaben, und sonst bestehenden Lasten und Verbindlichkeiten zu tragen, sondern die Berichtigung der etwa mitlerweil sich ergebenen Rückstände ist eben so die Sache des kaufenden Theils wie die fortlaufenden Verbindlichkeiten, ohne von dem Religionsfond, wenn die Abgaben etwa steigen, oder die dermaligen Schuldigkeiten der Unterthanen abgeändert werden sollten, eine Vergüttung fordern zu können, indem den kaufenden Eheleuten die Eviction von drey Jahren und sechs Wochen nur auf den Fall gestattet wird, wenn das erkaufte Eigenthum dieses Guths von einem Dritten angesprochen werden sollte.

Eilftens. Die in gleicherwehnten § im allgemeinen auf-

geführten jährlichen Stiftungsschuldigkeiten und Verbindlichkeiten bestehen in folgenden: I. dem Sakristaner zu Sazau an Vergütung für entgangene Taufgebühr jährlich zehn Gulden $5^1/_2$ kr. II. Dem Schullehrer a) an Gehalt jährlich zehn Gulden, sage 10 fl., b) Deputatablösung für Fleisch und Stritzl Ein Gulden $37^1/_2$ kr., c) 2 Pfund Karpfenfische à 5 kr. zusam. 10 kr., d) An Naturalien: Bier zwey Fass ein Eimer; Weitzen Ein Metzen acht Masseln; Korn Sechs Metzen; Gersten Ein Metzen acht Masseln; Erbsen Ein Metzen zwölf Masseln; Butter vier und zwanzig Pfund; Käss dto vier und zwanzig Pfund; Salz zwey und dreyssig Seidln; Holz weiches sechs Klafter; dto zur Beheitzung des Unterrichtszimmers Acht Klafter. Welch spezifizirte Stiftungsabgaben die Kaufenden H. Eheleute nebst dem festgesetzten Kaufschilling unter Spezialhypothek des erkauften Guths alljährlich zu entrichten sich verbinden.

Zwölftens. Da der Religionsfond im Jahre 1803 das Maximilian Jawurekische Haus zur Zurichtung für eine Försterswohnung um 1165 fl. mit der Verbindlichkeit erkaufet hat, dass die sazauer Obrigkeit der Schwester des Verkäufers Anna Jawurek eine Wohnung von einem steigbaren und einem Nebenzimmer mit einer Küche in dem Klostergebäude, dann sechs N. Ö. Klafter Brennholz mit freier Zufuhr jährlich, und anstatt des Genusses des bei dem oberwehnten Hause befindlichen Gartens jährlich zehn Gulden auf ihre Lebenszeit anzuweisen und zu verabfolgen habe, so übernehmen die Käufer gleichfalls die Erfüllung dieser Verbindlichkeit unter Verpfändung des Guths Sazau über sich, ohne an dem Religionsfond eine Vergütung anzusprechen, weil bei Erhebung der Guthserträgniss der Kaufschilling für das Jawurkische Haus nicht in Anschlag gebracht worden ist.

Dreizehntens. Sind die kaufenden Eheleute verbunden den ehemaligen Guth Sazauer Religionsfondsbeamten und herrschaftlichen Dienstleuten, in so ferne sie sich daselbst noch in Diensten befinden, und nicht beibehalten werden wollten, die vorschriftmässige Aufkündigung zu geben.

Vierzehntens. Gemäss Finalausgleichung resp. dem bereits ermeldten höchsten Hofdekret vom 28. Jäner 1808 werden den kaufenden H. Eheleuten zur Herstellung der von Nechyba nach Buda nächst führenden, nahe dem Flusse Sazawa eingestürzten Kommerzialstrasse ein Pauschalbetrag von drei Tausend

Gulden, jedoch ohne allen weiteren Ansprüchen auf nachträgliche Entschädigung, hiemit bewilligt, mit dem Beisatze jedoch, dass dem Kaurzimer k. Kreisamte die Aufsicht über die standhafte Herstellung dieser Strasse aufgetragen seye, die kaufende Seite sich daher hierwegen bei diesem k. Kreisamte auszuweisen habe.

Fünfzehntens. Da übrigens annoch ein alter Kaufschilling an dem von Seite des Religionsfonds den mehr erwehnten Käufern verkauften Guth Sazau per achtzehn Tausend Gulden indebite haftet, so hat der Religionsfond die Besorgung der Ausquittirung über sich genommen, und stellt die Käufer von dieser landtäflichen Bürde hier ausdrücklich in der Gänze frei.

Sechzehntens. Zu einem Exemplar haben die kaufenden H. Eheleute die Stempelgebühr, so wie die Einverleibungstaxen ganz zu bezahlen.

Zu mehrer Urkund dessen ist gegenwärtiger, in drei gleichlautende Parien verfasster Kauf und Verkaufskontrakt, welcher mit vorgehender Bewilligung der k. k. böhm. Landrechte in der königl. Landtafel intabulirt werden kann, von den kontrahirenden Theilen und den nebenfindigen hiezu ersuchten H. Zeugen unterfertigt und besiegelt worden. — So geschehen Prag am 8. May 1809. (Následují podpisy, z nichž uvádíme jen některé:)

J. Gr. Wallis.

Wilhelm Tiegel,
k. k. Oberlieut. als Käufer.

Johann Marcell,
Grf. v. Hennet.

Barbara Tiegel,
geb. v. Arnold, als Mitkäuferin.

Opati kláštera sázavského.

I. Za doby slovanských mnichů:

1. Sv. Prokop (r. 1035—1053).
2. Vít (od r. 1053, r. 1078).
3. Jimram (r. 1086).
4. Božetěch (r. 1092, do r. 1097).

II. Po uvedení benediktinů na Sázavu:

5. Dětbard (r. 1097—1133).
6. Silvester (r. 1034—1161).
7. Božata (r. 1161—1162).
8. Reginhard (od r. 1162, 1173).
9. Nejmenovaný (složen s úřadu r. 1197).
10 Blažej (r. 1202, 1204).
11. Jan I. (r. 1276, 1277).
12. Matěj (r. 1321).
13. Přibislav (r. 1332, 1337).
14. Albert (r. 1354, do r. 1377).
15. Petr ze Zbýšova (r. 1377—1405).
16. Jan II. (r. 1405).
17. Nevlas (od r. 1405, r. 1417).
18. Michal (r. 1431, 1433).
19. Václav I. (r. 1455, 1470).
20. Jan III. (r. 1487).
21. Linhart (r. 1488).
22. Jan IV. (do r. 1535).
23. Josef (od r. 1535, r. 1551).
24. Matěj Kožka z Rynarce (do r. 1559).
25. Petr II. (r. 1560).
26. Václav II. (do r. 1565).
27. Adam Polydor (r. 1565—1568).
28. Martin Gallus (r. 1569—1585).
29. Ondřej z Tomáškovic (r. 1585—1597).
30. Stanislav Thomanides (r. 1597—1606).
31. Jiří Štýrský (r. 1606—1624).

Správci kláštera:

Michal Bílinský (do r. 1617).
Jiří Pavlín (r. 1618—1624).
32. Jiří Pavlín (r. 1624—1637).
33. Prokop Tylek (r. 1637—1650).

Správci kláštera:

Fulgentius Jan Bílek (r. 1650—1653).
Jiří Itali (r. 1653—1660).
Jan Prokop Manner (r. 1660—1663).
34. Jan de Belmonte (r. 1663).
35. Daniel Ildefons Nigrin (r. 1664—1679).
36. Řehoř Aulík (r. 1680).
37. Coelestin Jindřich (r. 1680—1681).
38. Benedikt Graser (r. 1681—1696).

Správce kláštera:

Aemilián Hlasivec (r. 1696—1703).
39. Václav Košín z Freudenfeldu (r. 1703—1738).

Správci kláštera:

Benedikt Bach (r. 1712—1719).
Bonifatius Frič (r. 1738, 1741).
40. Anastasius Slančovský (r. 1744—1763).
41. Leander Kramář (r. 1763—1785. † r. 1801).

Faráři a duchovní správci u sv. Prokopa na Sázavě po zrušení kláštera r. 1785.

1. P. Václav Martinek (r. 1788—1792),
(administrátor P. Jan Martin Voves, r. 1792).
2. P. Jan Chmela (r. 1792-1817),
(administrátor Martin Kalaš, r. 1817).
3. Martin Bícan (r. 1817—1849),
(administrátor František Mašek, r. 1849).

4. František Náhlovský (r. 1849—1853), (administrátor Matěj Bláha, r. 1853).
5. František Kočí (r. 1853—1869).
6. Alois Piskáček (r. 1870—1880), (administrátor Vincenc Bosáček, r. 1880).
7. Josef Šindelář (r. 1880—1887), (administrátor Vendelín Honěk, r. 1887).
8. František Pohl (r. 1888—1895), (administrátor Josef Pouska, r. 1895).
9. Jan Konečný od r. 1895.

Rejstřík jmenný a věcný.

Čísla znamenají stránky.

A.

B.

Ch.

N.

O.

R.

Ř.

S.

Š.

T.

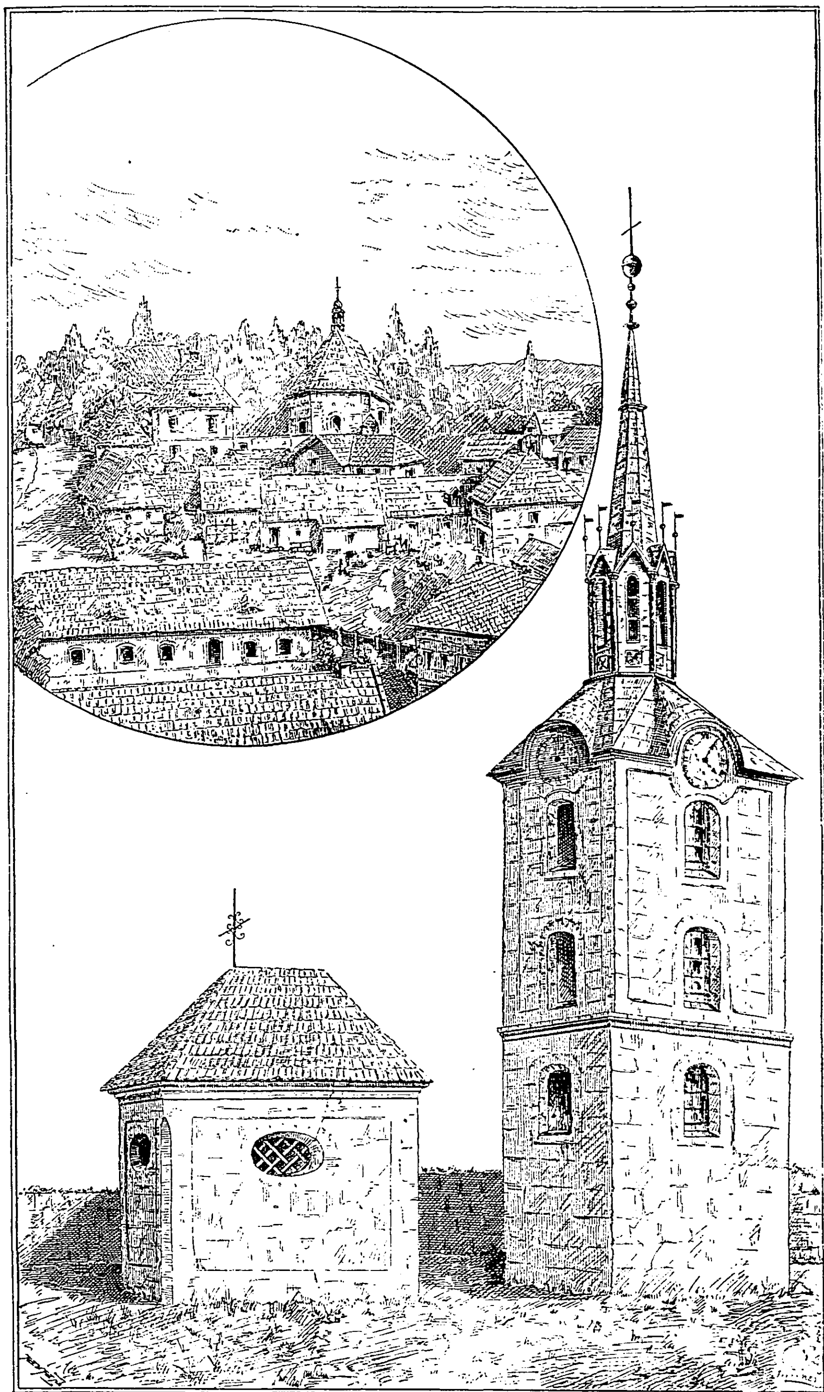
U.

V.

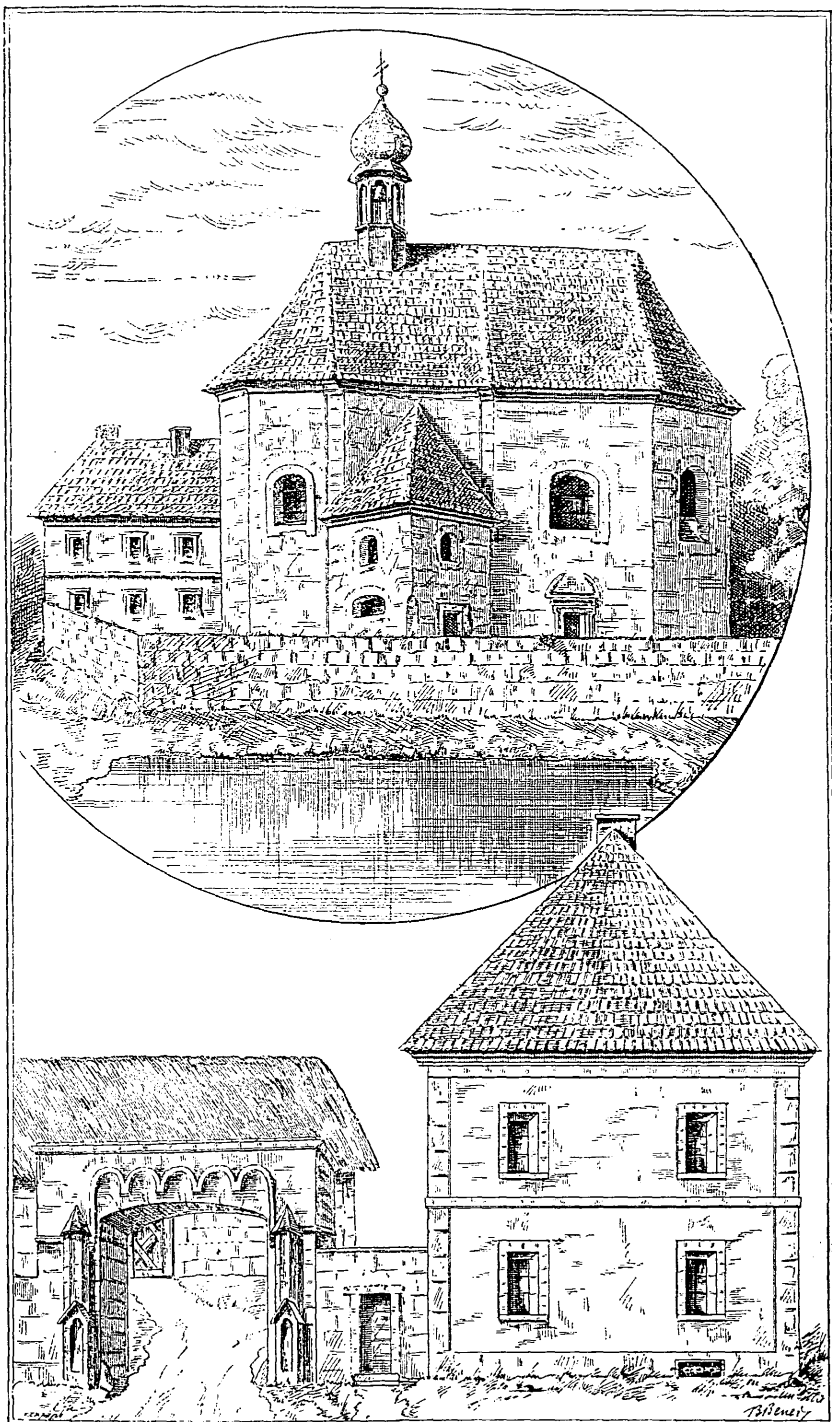
Opravy.

Str. 27 řádek 11 zdola místo *Fabricus* čti: Fabricius.
„ 73 „ 11 „ místo *dováženi bývají* čti: po mostě přecházejí.
„ 239 „ 1 shora místo *Kosmic* čti: Kozmic.
„ 256 v nadpise místo *Jan III.* čti: Jan IV.
„ 385 řádek 7 zdola místo *Po ušení* čti: Po zrušení.
„ 320 „ 13 „ místo *správy* čti: duchovní správy.
„ 353 „ 12 shora místo *ze Šternberka* čti: z Valdšteina.
„ 588 „ 11 „ místo *Vzáče* čti: Vázače.

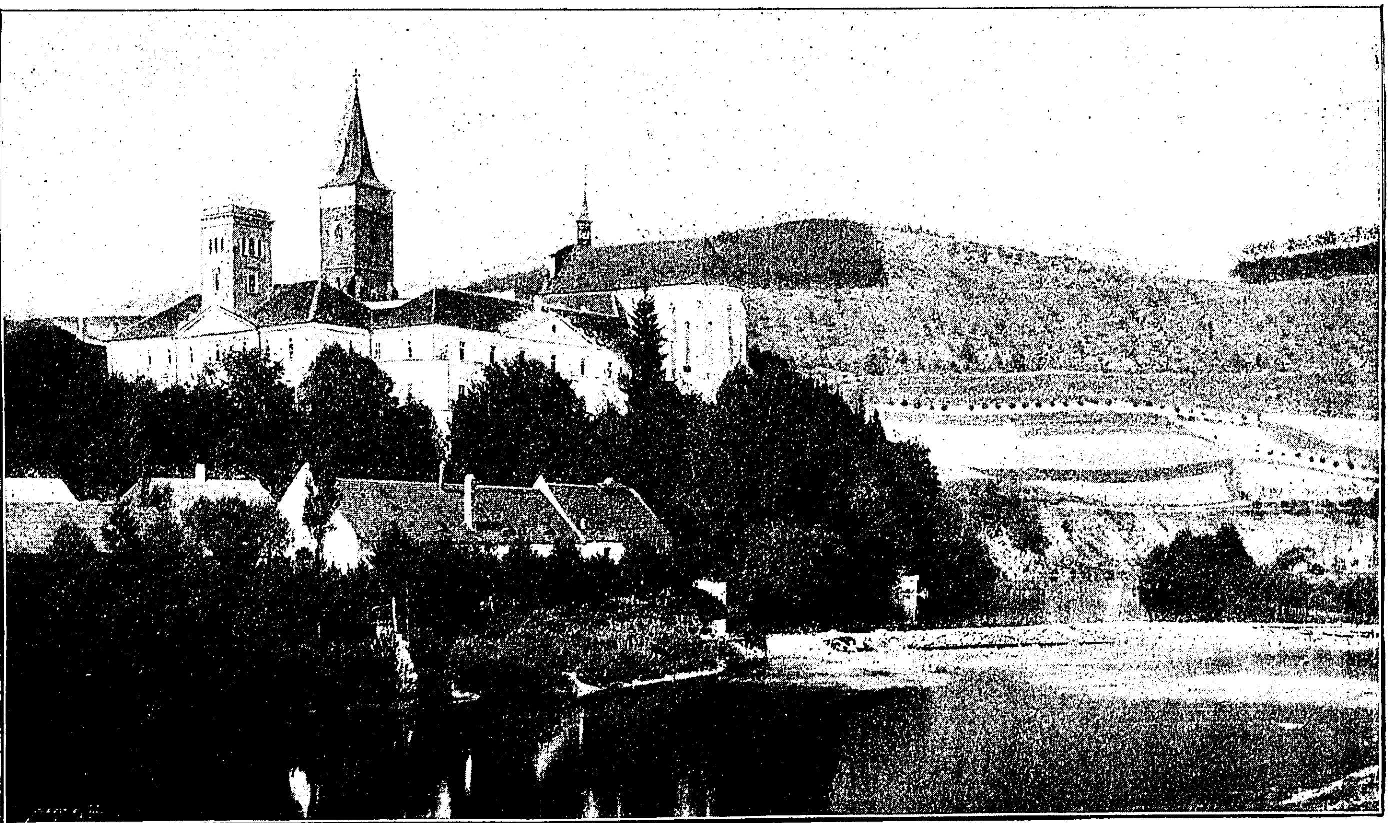
———

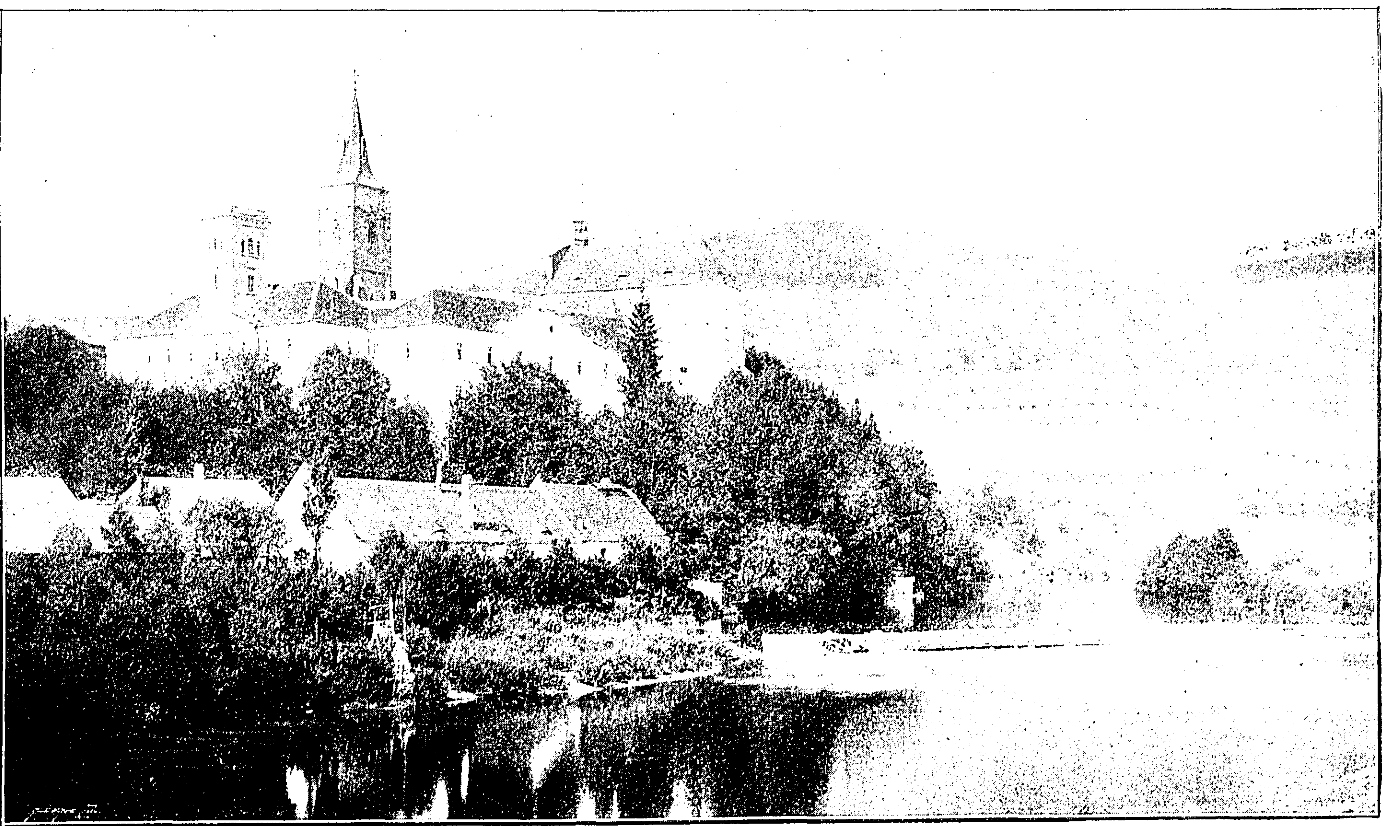
Stará věž zrušeného kostela sv. apoštolů Petra a Pavla v Chotouni.
Pohled na část Chotouně.

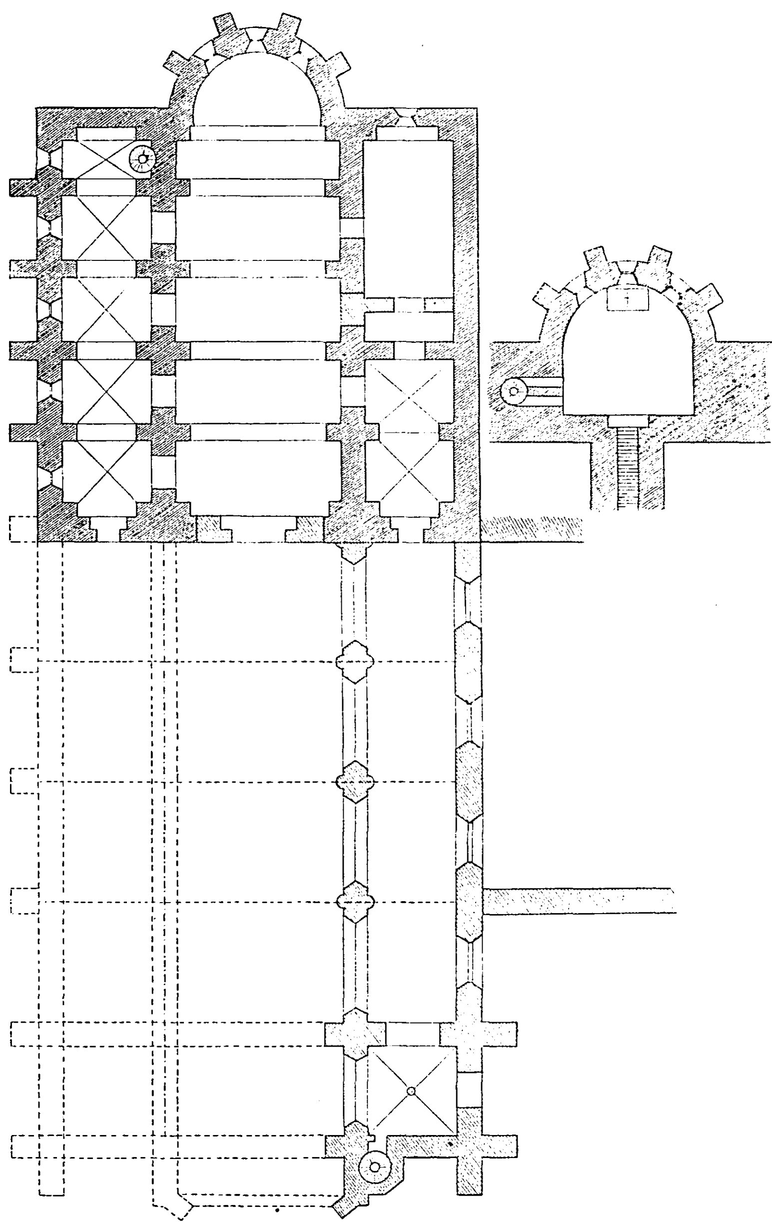
Kaple sv. Prokopa a statek sv. Prokopský v Chotouni.

Pohled na Budy, chrám a býv. klášter z městečka Sázavy.

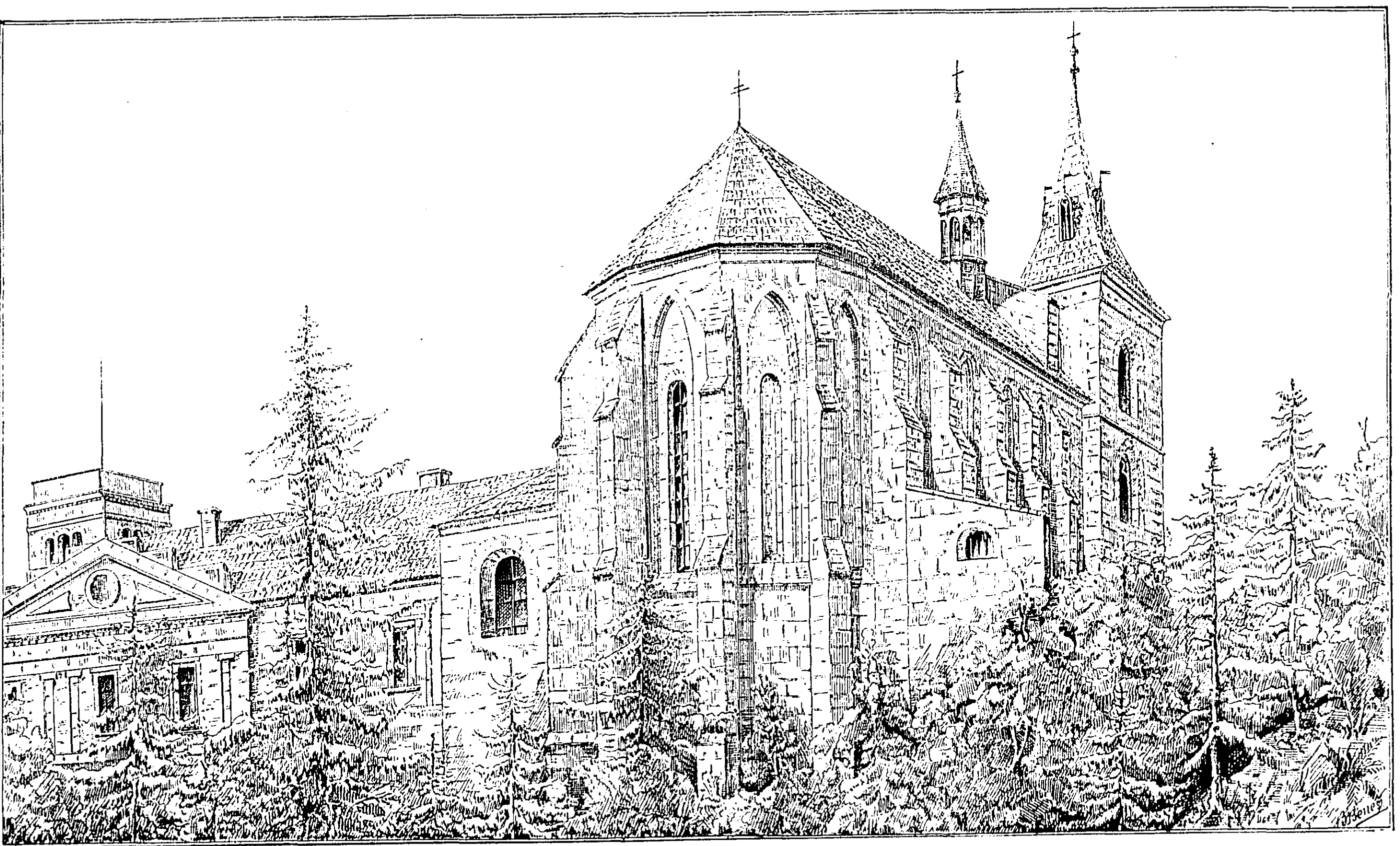

Pohled na Budy, chrám a býv. klášter z městečka Sázavy.

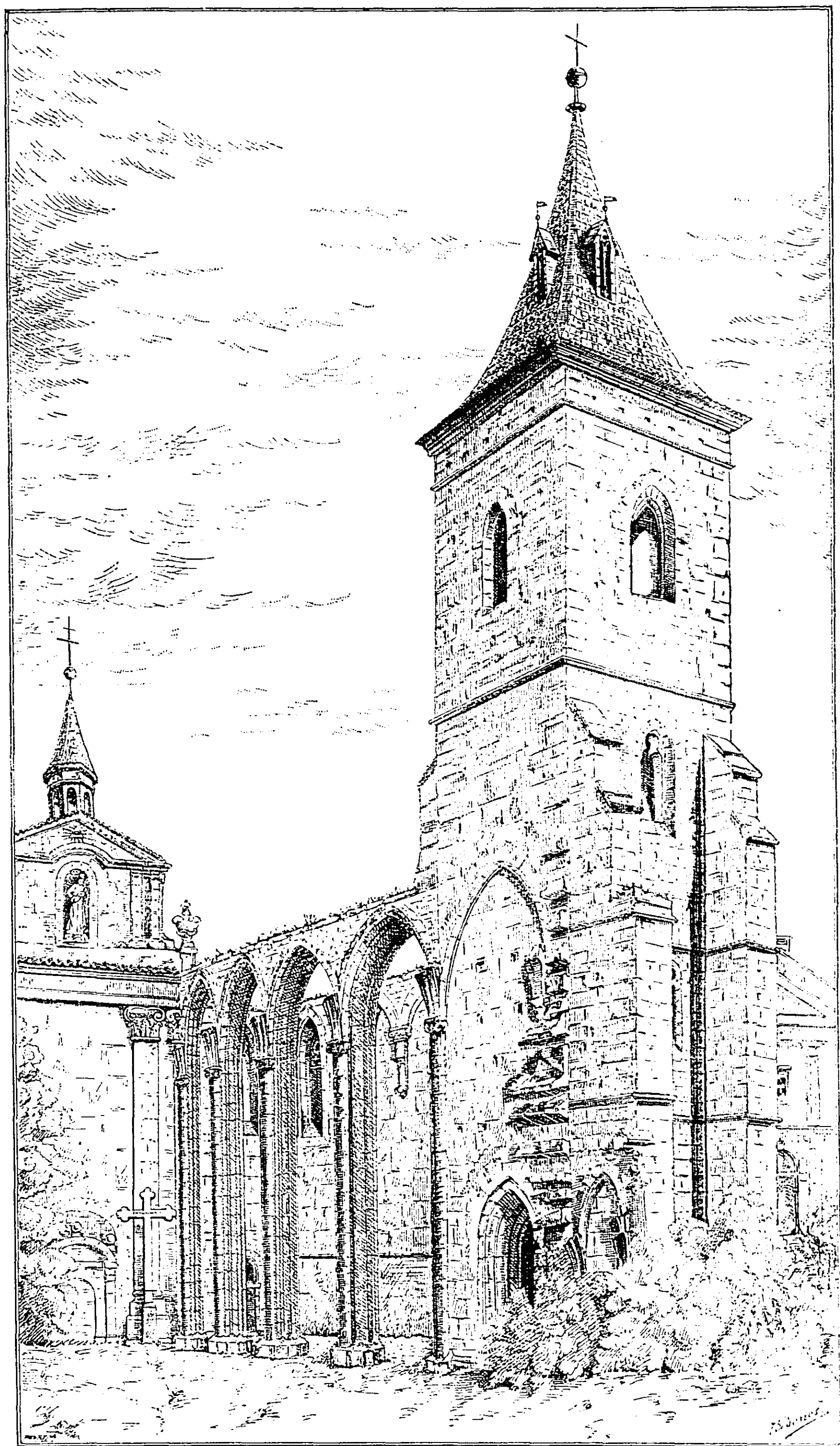

PŮDORYS CHRÁMU SÁZAVSKÉHO

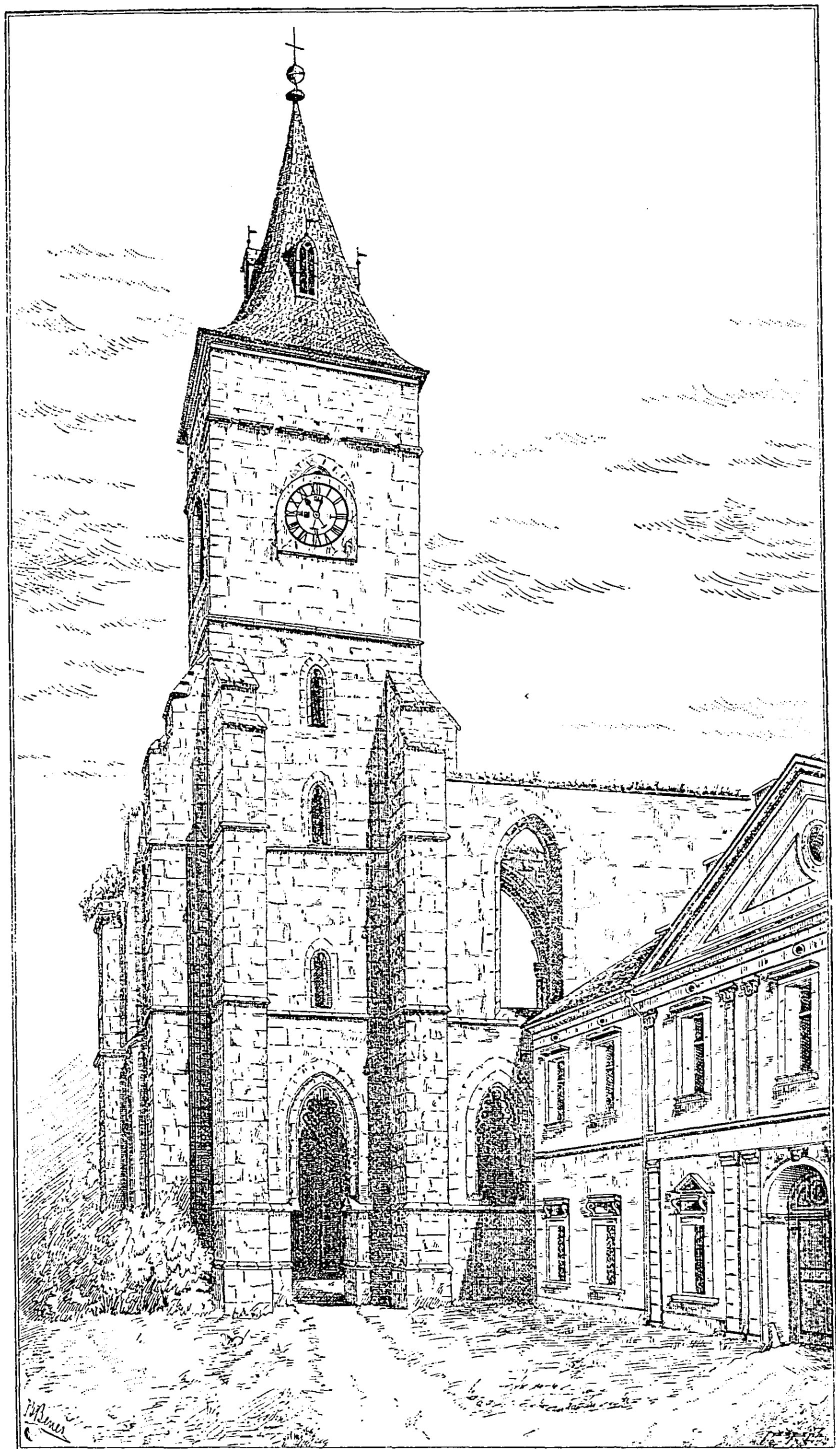
B. Beneš

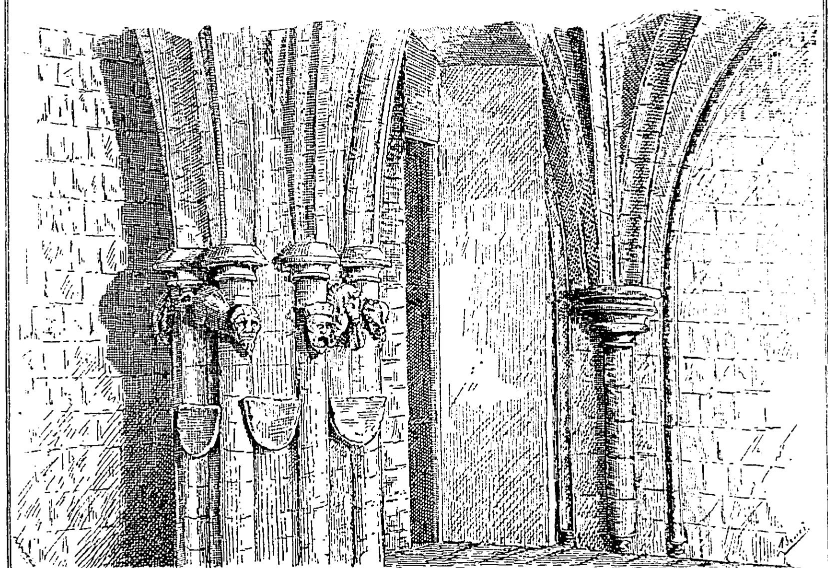
Pohled na chrám Sázavský od východu.

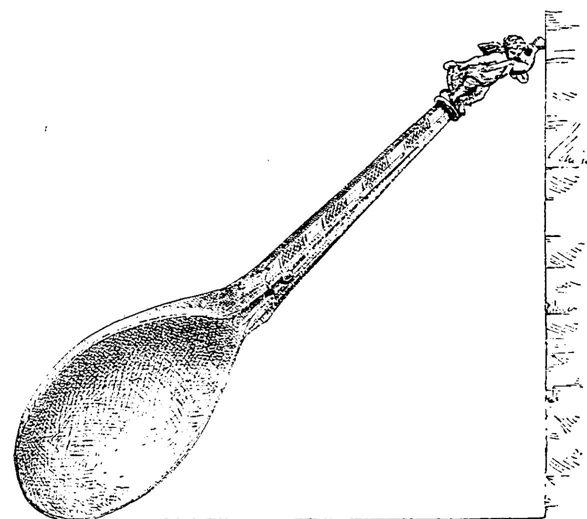
Věž se zbytky jižní lodi starého chrámu.

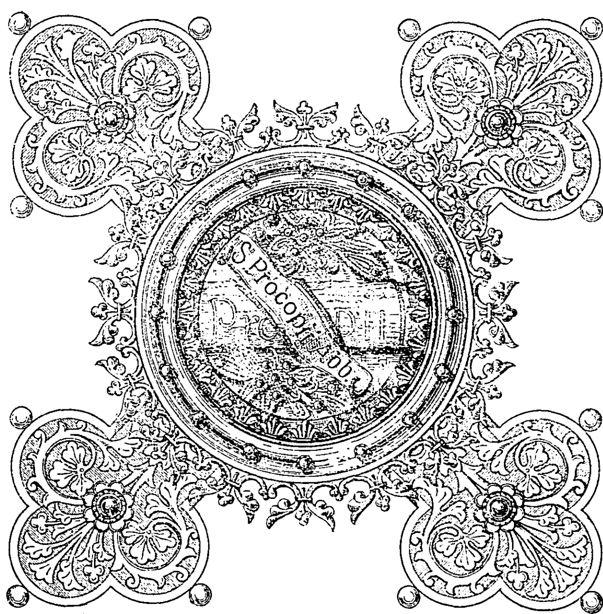

Pohled na věž od jihu.

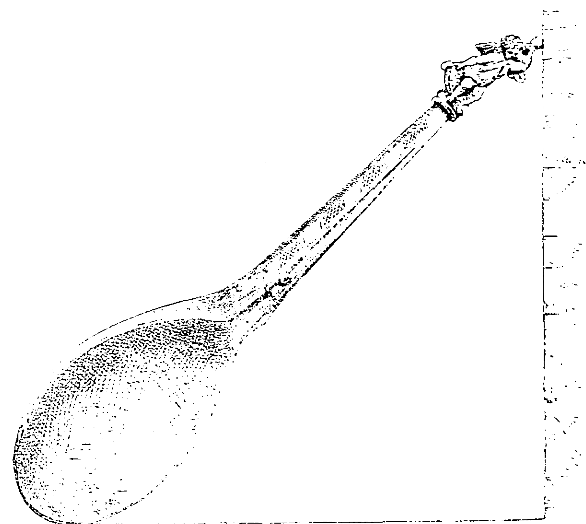
Hlava Krista Pána, pozůstatek kamenné řezby ve svorníku hlavní věže klášt. sázavského kostela. Zbytek klenutí v místnosti přiléhající k sakristii

B. Beneš

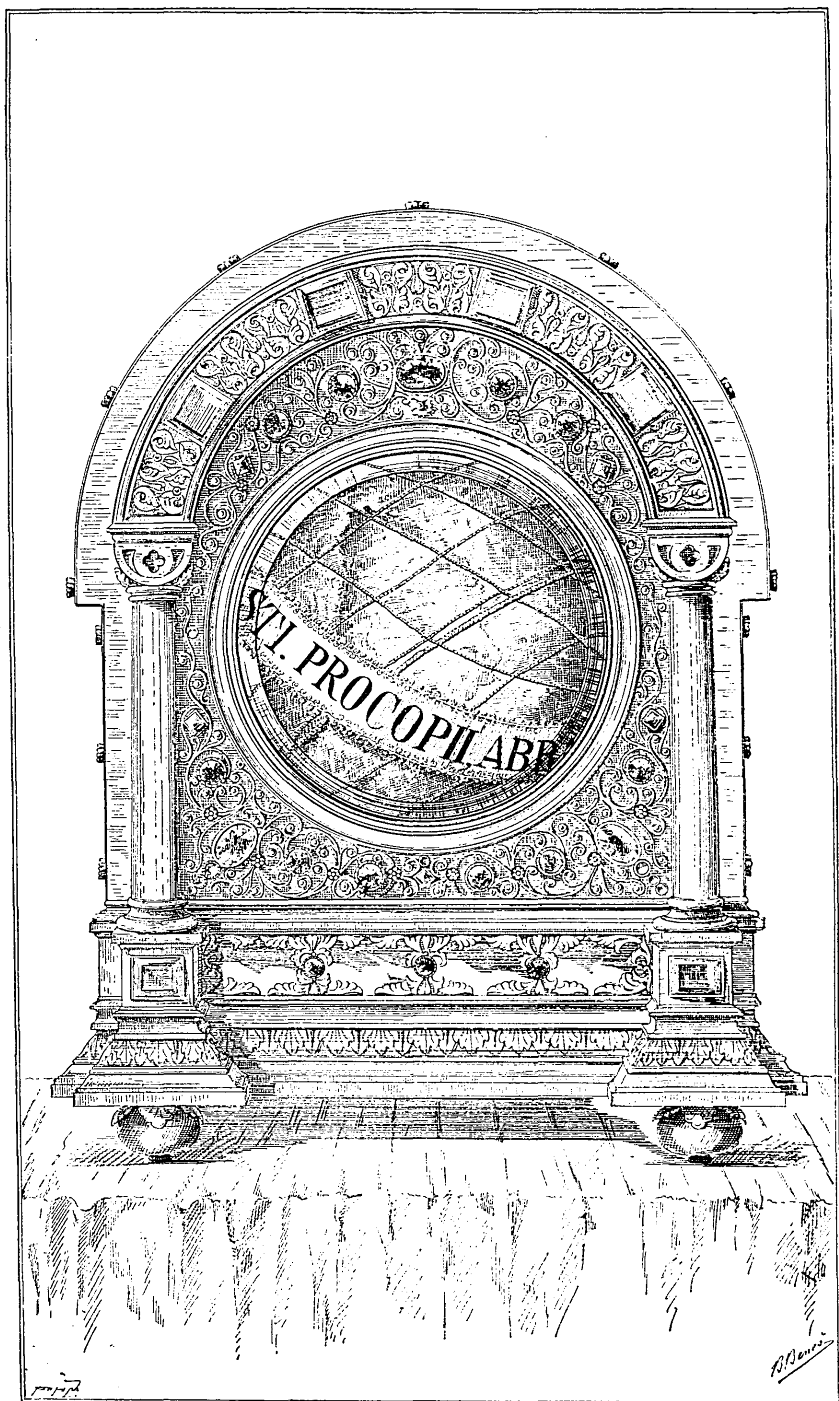
Kůstka z těla sv. Prokopa v relikviáři sázavském a lžička světcova tamtéž.

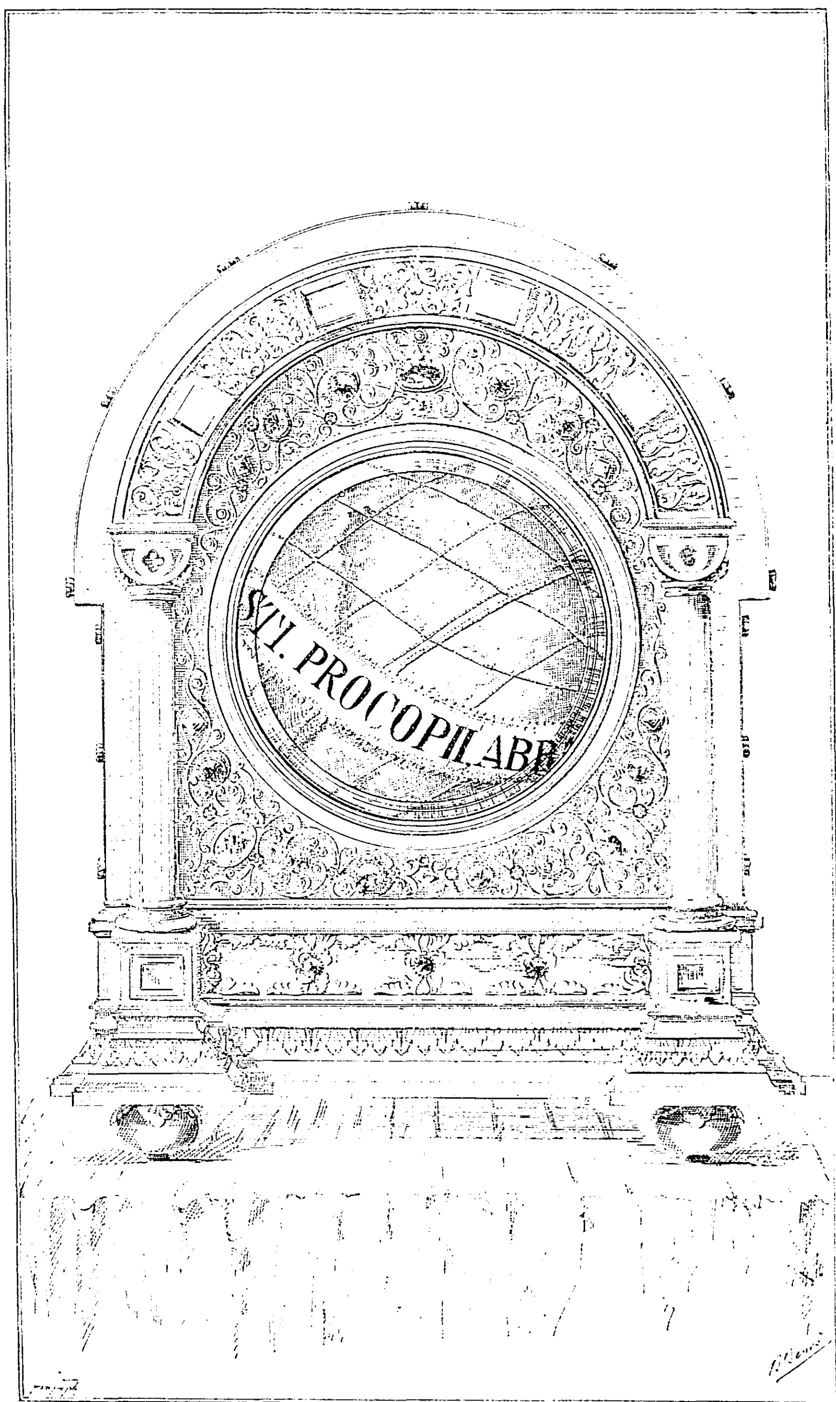

B. Beneš

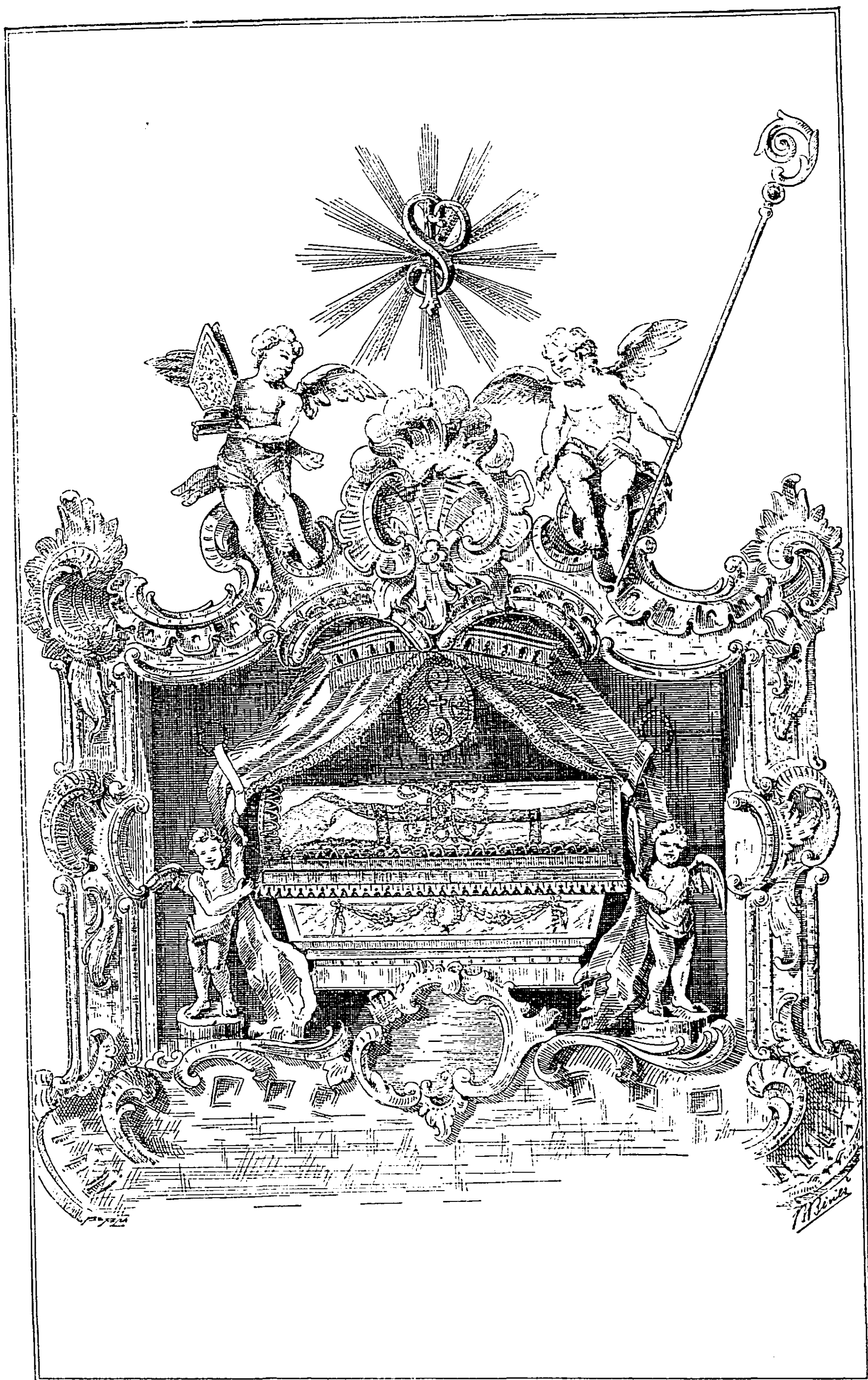
Kůstka z těla sv. Prokopa v relikviáři sázavském a lžička světcova tamtéž.

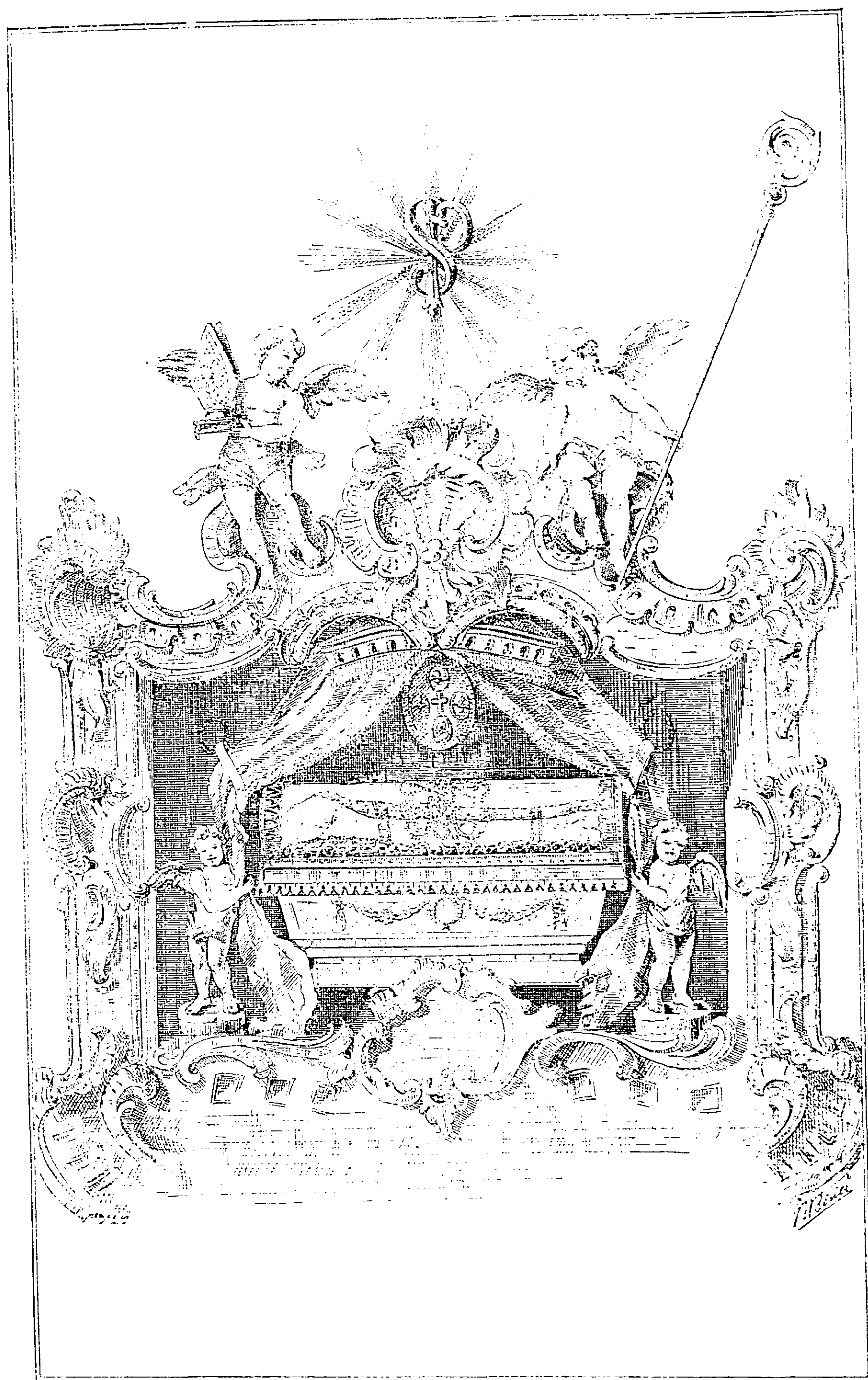
Část lebky sv. Prokopa v chrámu Všech Svatých v Praze.

Část lebky sv. Prokopa v chrámu Všech Svatých v Praze.

Rámě sv. Prokopa v klášterním chrámu Broumovském.

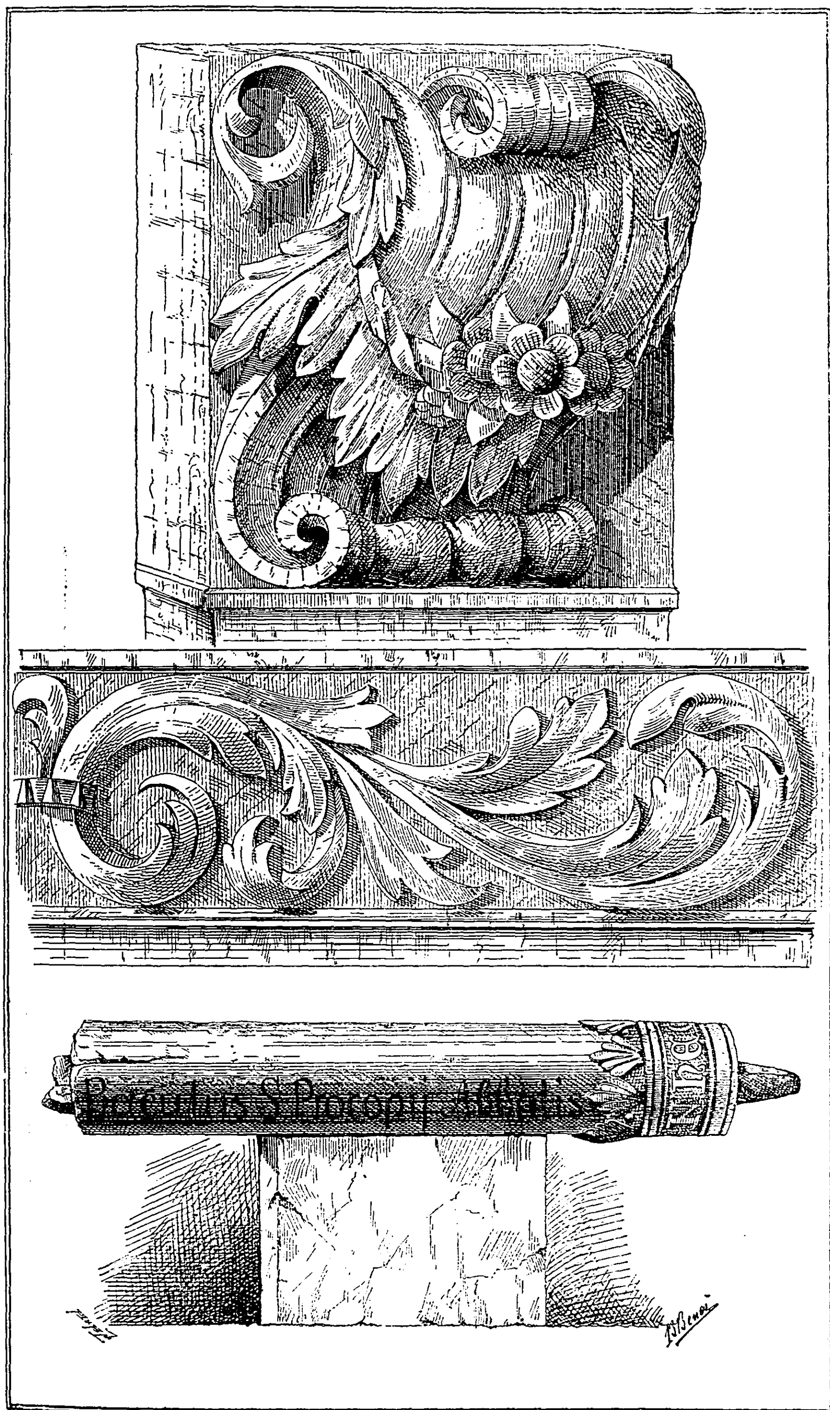
Rámě sv. Prokopa v klášterním chrámu Broumovském.

Starožitný milostný obraz sv. Prokopa ve chrámu Sázavském.

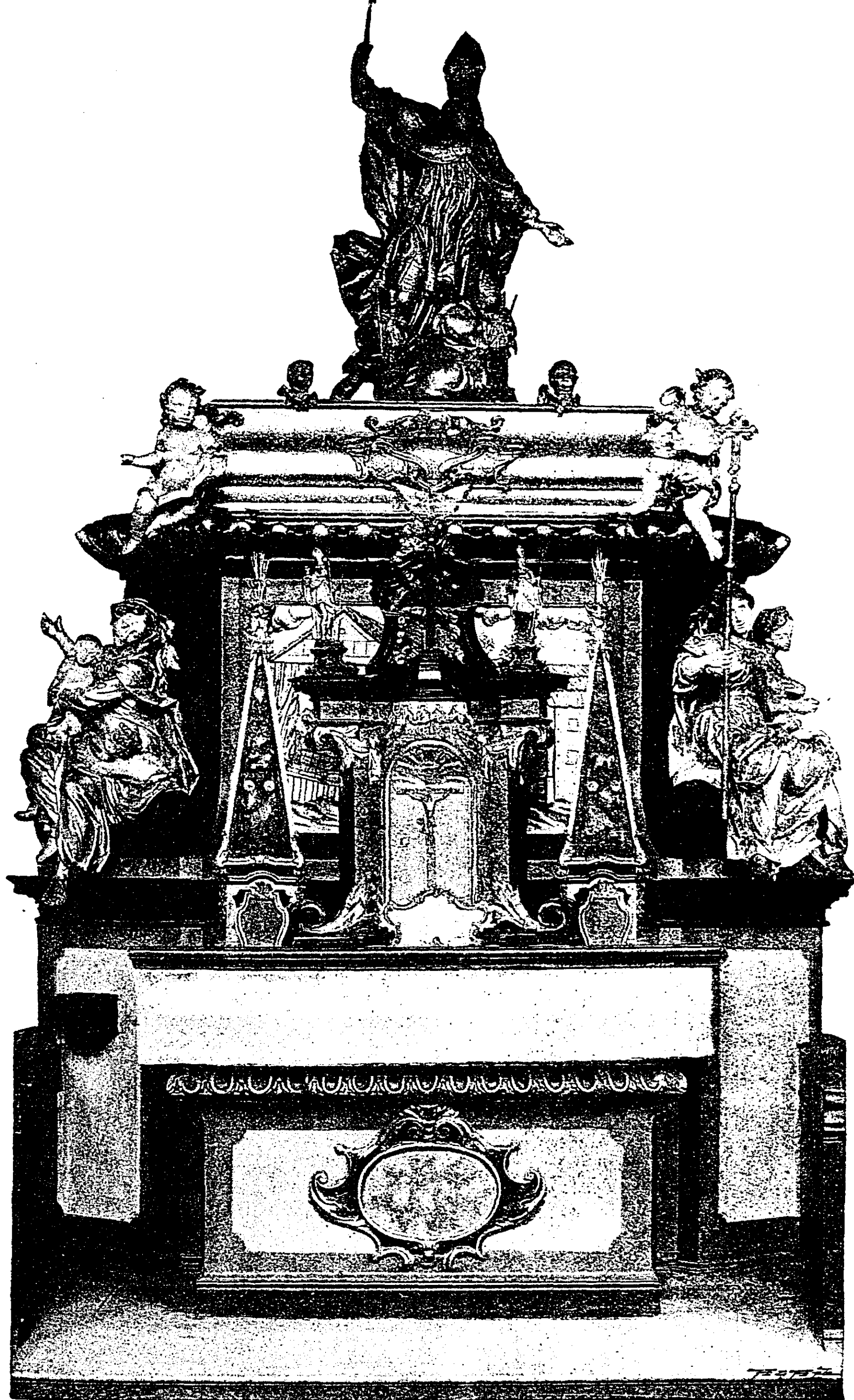
Starožitný milostný obraz sv. Prokopa ve chrámu Sázavském.

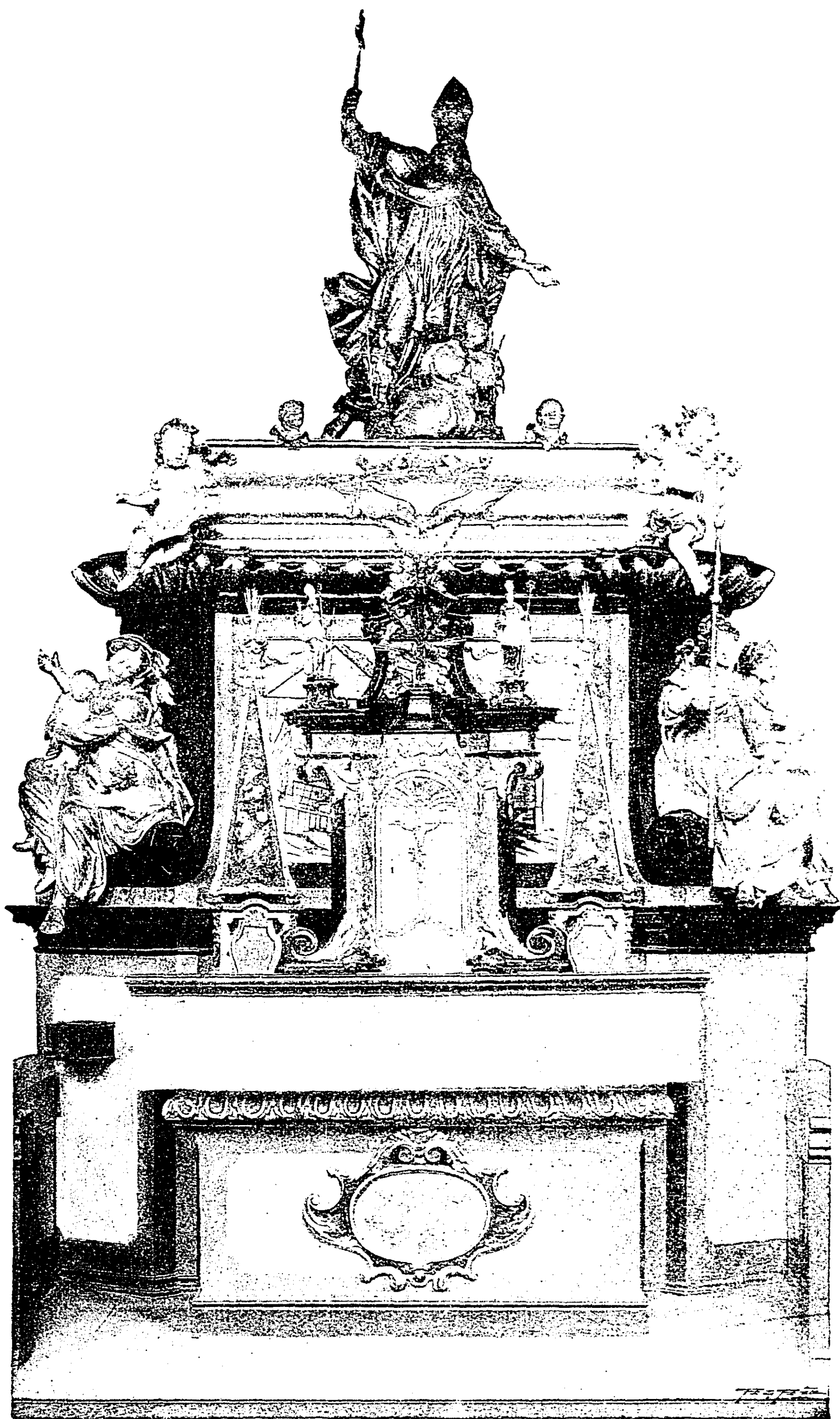
Stará řezba mnichů v sakristii kostela sázavského. Úlomek berly sv. Prokopa v pokladě sv. Vítském.

Starožitná socha sv. Prokopa na dřevěném oltáři v kryptě sázavského kostela.

Hrob sv. Prokopa v kostele u Všech Svatých na hradě Pražském.

Hrob sv. Prokopa v kostele u Všech Svatých na hradě Pražském.

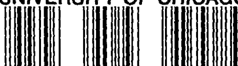

KALICH [KOFLÍK] SV. PROKOPA

BX 4700 Krasl
.P93K9 Sv. Prokop

1327

BX 4700 Krasl
.P93K9 Sv. Prokop

UNIVERSITY OF CHICAGO
45 234 259